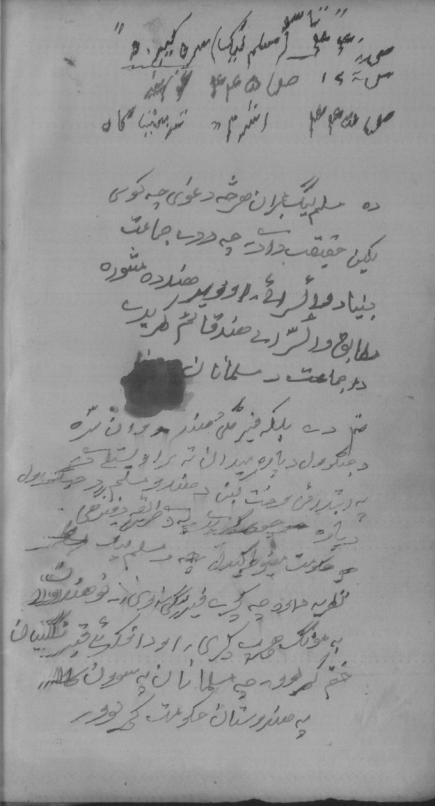

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ژوند

او

جد وجهد

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حق ۴۲۸ د باچاخان د قرآن

فهمېدو د لیلی —

مګر کله چې غلامانو خلق د کتاب لوستو ته

د آقا په طبع معنا

ورکړه — نو ما ښکلی

د اسلام دین کله ګټلی د

پیغمبر ګټلی لیکه په مرستې د

د ګټلو د معنا د کوم لوی پوهه د تیم

پیغمبر وه اسرار

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

قاعدهٔ داده چه څک کتاب ولیکی نو د چاپه نامه یې منسوب کوي، د مخفي صاحب د النظم زما د ژوند فکر، عمل او جد وجهد د پښتونی ملګری دی نو ځکه زه غواړم چه زه د اخپل کتاب «زما ژوند او جد وجهد» تاسو ته د دی نظم د یادګیرنی سره وړاندې کړم.

(۱)

خاونده ته و دانه کړې — زمونږ د یو والئ حجره
یو ځای پکښې دانه کړې — د پښتو د له خوره
یو زړه یو سا یو ښائی کړې — دې بېل او بېل پښتون لره

(۲)

کشمیر نه تر هرات هوړې — بلوچستان نه تر دوړې
د اقبال پښتون د هم چېرې — څه رنګې پروت زړې زړې
د یو وجود په ښائی کړې — یا خدایه دا زړه زړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

لویو تپو دپښتنو — په غره په سم پوتو [illegible]
نمسو دلویو پلرګنو — راځی چه یو شو لپو [illegible]
یالویه خدایه ودانه کړې — سپیره بیلتون لره د [illegible]

(۴)

پښتو زمونږه چرته یې — ولې له مونږه بیرته [illegible]
زمونږه زړه ځیګرته یې — زمونږ دقام وزرته [illegible]
په مونږه لار آسانه کړې — چه مونږه یو شو کل سره [illegible]

(۵)

دپښتنو اول نیکه — خواره نمسی دې یو کړه [illegible]
داشانی تیت دې دوی پیژه — خبر له یوله بل ته [illegible]
یالویه خدایه ودانه کړې — سپیره بیلون لره [illegible]

(۶)

زمونږ له ملک نه دښمنان — یا خدایه لرګړې دا [illegible]
په مونږه کړې زمونږه خان — زمونږ دقام زمونږ دځا [illegible]
رنا زمونږ له ځا نه کړې — دپښتنو تور ه تیا [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخونه
مشروع کوم په نامه د خدای چه ببنونکی او مهربان دی :	۱ - ۴
کورنۍ	۴ - ۵
تاریخی پس منظر	۵ - ۱۲
د پښتنو خوږونه او دودونه	۱۲ - ۱۳
د پیرنکی اثرات	۱۴ - ۱۶
زمانیانه بین توب	۱۶ - ۲۰
سکول ته تک او هغه وخت :	۲۱
ابتدائی تعلیم - د پیښور سکول	۲۲ - ۲۵
د کلی ماحول	۲۵ - ۲۹
مشن سکول	۲۹ - ۳۰
زما استاذ	۳۰ - ۳۱
کلیوالی لوبې	۳۱ - ۳۴
اخترونه او میلې	۳۴ - ۳۶
د امامانو میاشت	۳۶ - ۳۸
کلی کلونغی	۳۸ - ۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
سخات خیرات	۴۵ - ۱۳۰
یوه لطیفه	۴۸ - ۱۳۳
واده مبادی	۵۲ - ۱۳۸
دیوې پېغلې قصه	۵۵۱۳
فوج کښې کمیشن	۵۸ - ۵۵۱۳
بیا تعلیم پسې	۶۲ - ۵۵۸
نوی میدان، تازه افکار:	۶۶۱۳
د عالمانو سره تعلق	۶۵ - ۶۶۱۳
مدرسې جوړول	۷۰ - ۶۶۱۳
دیوبند سره تعلق	۷۳ - ۷۰۰
شیخ الهند صاحب او سندهی صاحب	۷۴ - ۷۳۳
قوم پرستی	۷۸ - ۷۴۰
وروسته واده	۸۳ - ۷۸۱
آګره کښې د مسلم لیګ جلسه	۸۸ - ۸۳۰
کلی وطن کښې تعلیم او تبلیغ	۹۲ - ۸۸
د شیخ الهند صاحب سره:	۹۳
د شیخ الهند صاحب خط	۹۵ - ۹۳
آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش	۹۶ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
چمرکند	۱۰۱ - ۱۰۴
سالارزی، مامزند	۱۰۴ - ۱۰۷
اولنی جنگ عظیم	۱۰۷ - ۱۰۹
دحاجی صاحب هجرت	۱۰۹ - ۱۱۰
زما بونیرته تګ	۱۱۰ - ۱۱۳
بونیرکښې د پیرګیو نوسازش	۱۱۳ - ۱۱۴
مدرسې بند شوې	۱۱۴ - ۱۱۹
مومندوته دحاجی صاحب هجرت	۱۱۹ - ۱۲۲
دسوات دباچاهی کشاله	۱۲۲ - ۱۲۶
دپیرنګیانو مظالم	۱۲۶ - ۱۳۰
دولت ایکټ او مونږ :	۱۳۱
دیورپ جنګ	۱۳۲ - ۱۳۳
وبا - دروميې تهدرګ	۱۳۳ - ۱۳۵
دولت ایکټ	۱۳۵ - ۱۳۷
زمونږ جلسې	۱۳۷ - ۱۴۳
زما گرفتاری	۱۴۳ - ۱۴۹
زما دبابا اونورو کیالو گرفتاری	۱۵۰ - ۱۵۴
دجیلخانی حال	۱۵۴ - ۱۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دقیدنه خلاصیدل	۱۶۱-۱۶۱۰
د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری	۱۶۵-۱۶۱۱
رهایی او دوهم واده	۱۶۸-۱۶۱۵
خلافت، تحریک او هجرت :	۱۶۱۹
د هلی کنبی د خلافت کمیتی جلسه	۱۷۱-۱۷۰۰
هجرت	۱۷۴-۱۷۱۱
مونږ کابل کنبی	۱۷۷-۱۷۴۴
باجوړته واپسی	۱۷۸-۱۷۷۷
دیر کنبی د خالونو مدرسه	۱۸۰-۱۷۸۱
ذهنی انقلاب :	۱۸۱۱
تعلیمی او اصلاحی جدوجهد	۱۸۳-۱۸۲۲
د امانز و آزاد سکول	۱۸۶-۱۸۳۳
د خلافت کمیتی صدارت	۱۸۸-۱۸۶
جیل او د جیلخانی قصه :	۱۸۹
دفعه ۴۰ کنبی گرفتاری	۱۹۳-۱۹۰
د چمرکند مجاهدین	۱۹۵-۱۹۳
دیره اسماعیل خان جیل ته بدلی	۱۹۶
د جیلخانی قصه	۲۰۲-۱۹۶
د جیل بد معاشی	

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
زما مشقت	۲۰۵ - ۲۰۶
جیل کښې پرې جنبې	۲۰۶ - ۲۱۳
جیل کښې زما گناه	۲۱۳ - ۲۱۶
ډیرهٔ غازی خان جیل	۲۱۶ - ۲۲۳
د جیل ژوند	۲۲۳ - ۲۲۸
د پښتو په هکله غلطه پراپیګنډه	۲۲۸ - ۲۳۲
زما د غاښونو مرض	۲۳۲ - ۲۵۷
مذهبي تعصب	۲۵۷ - ۲۶۵
لاهور جیل ته دوباره تګ	۲۶۵ - ۲۶۹
مطالعه	۲۶۹ - ۲۷۵
د لاهور جیل نه بیا ډیرهٔ غازی خان ته	۲۷۵ - ۲۷۸
د مورنګ	۲۷۸ - ۲۷۹
د سیاسي قیدیانو جنګونه	۲۸۰ - ۲۸۹
میانوالي جیل ته	۲۸۹ - ۳۰۰
رهایي	۳۰۰ - ۳۰۴
سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار:	۳۰۵
کلي کور کښې	۳۰۶ - ۳۰۸
د فخر افغان لقب	۳۰۸ - ۳۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخفونه
انجمن او مدرسی	۳۲۰ - ۱۳۱۲
دحج سفر	۳۲۳ - ۱۳۲۲ -
پښتون (اخبار - مجله)	۱۳۳۹ - ۱۳۳۳
امان الله خان	۳۴۷ - ۳۳۳۹
نادرخان	۳۵۲ - ۳۳۴۷
منظم سیاسی جدوجهد .... :	۳۵۳
لاهور کښې د کانګرس جلسه	۳۵۱۴
خدائي خدمتګاری	۳۵۹ - ۳۵۱۴
دوری	۳۶۶ - ۳۵۹۹
مرغزکښې جلسه او یوه قامی پریکړه	۳۶۸ - ۳۶۶
اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره	۳۷۰ - ۳۶۸
ګجرات جېل او کانګرس سره تړون :	۳۷۱ -
ګرفتاری سنه ۱۹۳۰ع	۳۷۴ - ۳۷۲
ګجرات جېل	۳۷۶ - ۳۷۴
دقصه خانې واقعه	۳۷۶
ګجرات جېل کښې	۳۷۶ -
دپیرنګی جبر او دپښتنو عزم	۳۸۰ -
کانګرس او مونږ	۳۸۶ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
پتیل کمیټی رپورټ	۳۸۹-۳۹۰
دګجرات جیل ملګری	۳۹۰-۴۰۷
رهائی	۴۰۷-۴۰۸
لاهور کښې زما استقبال	۴۰۸-۴۱۴
کاندهی اروین پیکټ	۴۱۵
دوهمه دوره	۴۱۶-۴۱۸
دکانګرس جلسه کراچي کښې	۴۱۸-۴۱۹
دخدائي خدمتګارو (سرخپوشو) ښه اثر	۴۱۹-۴۲۰
کراچي کښې مصروفیت	۴۲۰-۴۲۵
دهندوستان دوره	۴۲۵-۴۳۰
وطن ته واپسي	۴۳۰-۴۳۵
دپنجاب دپښتنې علاقو دوره	۴۳۶-۴۳۹
زمونږ کار او دپیرنګی سازشونه	۴۳۹-۴۴۱
دکانګرس کمیټئ په ځای دسرحد جرګه	۴۴۱-۴۴۲
دکاندهي جي په بلنه باردولي ته تګ	۴۴۳-۴۴۵
دیویداس سره دوره	۴۴۵-۴۵۱
بابره کښې درامه او زمونږ کمزوري ملګري	۴۵۱-۴۵۸
دپیرنګانو دجبر وتشدد زیاتوالی	۴۵۸-۴۶۴
ددیویداس کاندهي دسرحد دوره	۴۶۴-۴۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخفونه
دراونډ تیبل کانفرانس ورځو کښې :	۲۴۷۱
په بمبئی کښې د	۴۷۳-۲۴۷۲
دجرګې مشرانو کښې اختلاف	۴۷۵-۲۴۷۳
شملې ته زماتک	۴۸۷-۲۴۷۵
شمله کښې زمونږ مصروفیت	۴۸۱-۴۴۸۱۷
دفارن سکرټر او هوم سکرټر سره لیدل	۴۸۶-۴۴۸۱۸
خپله صوبه کښې کار :	-۴۸۸۱۷
دپیره اسماعیل خان ته تګ	۴۹۰-۴۸۸۱۸
اتمانزو ته واپسی د احمد شاه معامله	۴۹۴-۴۹۹۰۰
دپیرو دوره	۴۹۹-۴۹۹۴۴
دسرحد لویه جرګه	۵۰۱-۴۹۹۹۱
دهزارې دوره	۵۲۲-۵۰۱۱
دهزارې نه واپسی	۵۲۶-۵۲۲۲
دترنګزو حاجی صاحب او خدایی خدمتګاری	۵۲۷-۵۲۶
دخلیلو مومندو دوره	۵۲۹-۵۲۷
مانګانو باندې، اورمړ، خالصه	۵۳۲-۵۲۹
لاټ سره لیدل	-۵۳۵
دنوښار په تحصیل کښې جلسې	

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
صوابی تحصیل کښې جلسې	۵۳۷-۵۴۵
دلوی جرګې اجلاس	۵۴۵-۵۴۸
زړه هزاری باغ جېل کښې باهر عامه ګرفتاری :	۵۴۹
په دې کښې ..... زمونږ ګرفتاری	۵۵۰-۵۵۲
عامه ګرفتاری او تشدد	۵۵۲-۵۵۴
هزاری باغ جېل کښې	۵۵۴-۵۵۹
بهادره ښځه	۵۵۹-۵۶۴
زما په صوبه سرحد او پنجاب بندیز :	۵۶۵
په سرحد زما بندیز - آل انډیا کانګرس	۵۶۶-۵۷۰
سابرمتی جېل	۵۷۰-۵۷۳
بریلی جېل	۵۷۳-۵۷۷
دالموړې جېل	۵۷۷-۵۷۸
رهایی	۵۷۸-۵۷۹
واردې ته تګ	۵۷۹-۵۸۰
دخپل اولاد سره ملاقات	۵۸۰-۵۸۱
انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټی	۵۸۱-۵۸۲
زړه بمبئی کښې	۵۸۲-۵۸۴
دفیض پور کانګرس	۵۸۴-۵۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخفونه
دلپښتنو په هکله غلط فهمی	۵۸۸-۵۵/۸۶
وزارتونه	۵۹۰-۵۱/۸۹
مونږ وار دا او سیو اکرام کښې	۵۹۳-۵۵۹۰
دکانګرس وزارتونه	۵۹۷-۵۵۹۳
بنارس، دېلي، ګجرات، کاتیاواړ	۵۹۹-۵۱۹۷
دهندوستان دمسلمانانو دپاره فکر	۶۰۳-۵۱۹۹
دبلوچستان دوره	۶۱۰-۶۱۰۳
دخدايي خدمتګارو په وړومبی وزارت :	۶۱۱۱۱
زه اوه کاله	۶۱۵-۶۱۱۲
دخدايي خدمتګارو وزارت	۶۱۹-۶۱۶۱
زمونږ وزیران او پیرونکیان	۶۲۰-۶۱۹۱
دجواهرلال دوره	۱۲۵-۶۲۰
دګاندهي جي دوره	۱۳۰-۶۲۵
وزارتونه او خدايي خدمتګار	۴۲-۶۳۰
وزارتونه ماث شول	۴۴-۶۴۲
دخدايي خدمتګارو غرزی پرزی	۶۴۵
اخر د ۱۹۴۲ کال	۷-۶۴۶
قبایلوته دخدايي خدمتګارو وفدونه	۶۵۷-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دهندوستان پریږدئ تحریک	۶۶۶ - ۶۶۷
چپاوونه	۶۶۷ - ۶۸۴
دبمبئ تک	۶۸۴ - ۶۸۷
زلمی پښتون	۶۸۷ - ۶۸۸
الیکشن، کیبنټ مشن، عبوری حکومت:	۶۸۹
الیکشن	۶۹۰ - ۶۹۵
دآئین ساز اسمبلی ممبران	۶۹۵ - ۶۹۶
کرپس مشن	۶۹۶ - ۶۹۸
شمله کنفرانس	۶۹۸ - ۷۰۰
کیبنټ مشن	۷۰۰ - ۷۰۳
دکانګرس صدارت	۷۰۳ - ۷۰۴
دجواهرلال بیان	۷۰۴ - ۷۰۵
دجواهرلال په بیان عکس العمل	۷۰۵ - ۷۰۶
انټرم حکومت	۷۰۶ - ۷۰۹
قبایلی علاقی او جواهرلال	۷۰۹ - ۷۱۱
تورخم	۷۱۱ -
دملکنډ ایجنسی	۷۱۱ - ۷۱۵
سوردریاب	۷۱۵ - ۷۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
بجټ پیش کول	۷۱۹- ۷۲۰
دمونټ بیټن مشن	۷۲۰-۷۲۳
دایرکټ اکشن اومساوات	۷۲۳-۷۲۵
زه بهار کښې	۷۲۵-۷۳۲
دتقسیم اعلان	۷۳۲
دورکنګ کمیټی اجلاس	۷۳۲-۷۳۶
دکانګرس اومونټ بیټن سازش	۷۳۶-۷۳۷
دکانګرس بی وفایی	۷۳۷-۷۴۰
لوستونکو وروڼو	۷۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کوم په نامه د خدای چه ښښونکی او مهربان دی

زه د هشنغر په اتمانزو نومی کلی کښی په کال ۱۸۹۰ع کښی پیدا شوی یم . هغه وخت د پیدایش د نیټې دلیکلو رواج نه و او نه څوک په لیک او لوست پوهیدل . نو زما د پیدا کیدو نیټه چا لیکلې نه وه خو دا چه زه وایم چه په کال ۱۸۹۰ع کښی پیدا شوی یم د دې نه وایم چه خدای دې زما مور و بخښنی ماته ویل چه « ستاد ورور ډاکتر خانصاحب وا ده چه ؤ ته د یوولسو کالو وې » او د ډاکتر صاحب وا ده په دسمبر ۱۹۰۱ع کښی شوی و نو ځکه زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ع کښی پیدا شوی یم . زه د مور او پلار کشر زوی وم د ټولو نه مشره زمونږ خور وه ، ورپسې ډاکتر خانصاحب ؤ بیا می بله خور وه ، بیا زه وم . د کشر اولاد سره قدرتی د مور او پلار مینه زیاته وې او ورته ډېر خوږ او نیاز بین وې . زه مور او پلار ته ډېر ګران وم د خدای قدرت داسی وچه د ټولو نه مخکی زما مشره خور مړه شوه بیا ډاکتر خانصاحب شهید شو ، بیا می بله خور مړه شوه . زه د ټولو نه وروستو وم او روستو پاتې شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتمانزو کلی د پښتونو شل میله لیرې شمال ختیز ته د هشنغر
مینځ کښې د سوات او باجوړ د سیند په غاړه نور خانه ته پروت دی .
زما تعلق محمدزی قبیلې سره دی او هشنغر چه دا بازونه را او اخلی
نو ښاره پورې دی ، په دې کښې محمدزي آباد دي . دا د پښتنکالی سره
او آباد ملک دی او دا د پښتنو د ورولی په تقسیم کښې نورو رونو
له پخپله خوښه راکړی و . زما نیا یوسف زی وه ، د صوابی د مرغز کلي
او نیکه مې محمدزی وچه د هشنغر د اتمانزو کلی و . نیکه مې لوی خان و
قدرتی خبره ده چه د محمدزو او یوسف زو شریک اولاد د دې لایق
قابل وي . جنګی یې د هلکانو نه زیاتی ذهینې وي . زما د ورځې نمسه
ډاکتر انې دي ، نور ې نمسی مې څوک ایم . اې ، څوک بی . اې دي ا
لور مې ده هغه بی . اې . بی . تی . ده . یو کشر زوی مې عبدالعا
(زه ورته لالی وایم) د اکسفورد ایم . اې ، دی . دوه مې نور زامن
مشر عبدالغنی دی چه هغه مې د ترو ، کمسټری د تعلیم د پاره امریکی
لیږلی و خو چه زه فیرنګیانو په ۱۹۳۱ع کال کښې جیل ته ولیږلم او زما جا
هم کلدو د کړو نو هغه د پیسو د نشت په وجه تعلیم سرته ونه رسولو او
راغی . بل عبدالولی دی چه سینیر کیمبرج یې پاس کړو . دی د
لایق او قابل دی ، دی یوروپ له تعلیم له لاړ نه شو ولې چه زه جیل
لاړم نو دی هم د تعلیم نه پاتی شو . عجیبه خبره دا ده چه زه هم شا
(STATE PRISONER) وم ، ډاکتر خانصاحب او قاضی صاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی بچولرلی د تعلیم د پاره وظیفه او د کور د پاره خرچ ورکولو او دا د شاهی قیدی (STATE PRISONER) سره رعایت نه دی دهغه قانونی حق دی خو زما اقرامنو تریلی نه ورکولو. زما یوزوی یوسف ذی کرې ده، بل مومند کرې ده او دریم پارسه (پارسنه) کرې ده. زما لور په کشمیری واده ده. زما خلور نمسی، په یوسفزو کښی واده دي. دوه په ختکو کښی او یوه په پنجاب کښی په پنجابی واده ده. مونږ خپل اولاد په دولت پسی نه ورکوو، په شرافت، قابلیت، او لیاقت پسی یی ورکوو. مونږ خپل اولاد بغیر د هغوی د خوښی چاله نه ورکوو

اقول هشنغر ښکلي او ښیرازه سیمه ده د ځرو او اتمانزو نه د سینډ په بله غاړه چه د زور ښار نښې نښانې راخرګندې شوي دي دغه د زرو سره د سینډ نه پوری غاړه د شیخانو ډیری سره د کندهار اتهذیب. او دورنه مخکښی آثار دی دغه ښار ته یی پشکلاوتی وی. دانوم د برسنډ و دکمر او کلونو پوری ترلی دی. لوی تجارتی او ثقافتی مرکز و. دا موجوده سینډ چه اوس دنهرو او شیخانو ډیری ترمینځه بهیږی دا په هغه زمانه کښی د ډیری نه قبلی غاړی ته بهیدلو او دا اتول زور ښار تر دی زرو پوری غزیدلی او.

د دې ځای اوسیدونکی پښتانه وو خو بودیست وو. بودایی مذهب له دې ځایه د سوات او کلکت په لاره تبت او چین ته تللی او خورشوی دی او د بدهه مت خو ورمه مذهبی غونډه هم په دې ځای کښی شوې وه.

د ښکاره شوو آثارو دفن او صنعت نه معلومیږی چه په دې علاقه کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت، تجارت، زراعت او علم ډېره ترقی کړې وه. دا ښاریوانو ته ډېر کنده
سیاسی مرکز نه بلکې د ایشیا د زیاتو برخو تجارتی، صنعتی او علمی مرکز و
د اتک او مارکلی په لاره یې د هندوستان سره، د سوات او کلکت
په لاره یې د کشمیر او تبت او چین سره، د دیر او چترال او بدخشا
په لاره د مرکزی ایشیا او له هغه ځایه یورپ سره، د کابل، کندهار او سیس
په لاره یې د ایران، عراق، ترکیې او شام سره تعلق لرلو. د تجارتی مالونو
منډې وه، د علومو زانګو وه.

زمامور ډېره زړه سواندې، پوهه، نیک سیرته او خوش خلقه ښځه
زمونږ د زمینداری له لوی کور و، زمونږ ډېری غوا، میښې وې، هره و
به دخوا او شا غریبانان خلک به شوملو مستو پسې مونږ کره راټولل او م
به مې په رون تندی دهغوی سره ستری مه شی کول شوملې او ماسته به
ورکول او هر ماښام به یې د دوی د پاره بېله کتوی ته پخوله.

کورنۍ:

زما د پلار بهرام خان نوم و، د کلی خان و او په مشر خان مشهور
د نورو خانانو په شان نه و په کلی کښې دده هومره جایداد د چپاانه وخود
نه ښکاریده لکه خان، پوه او زیږ لیښتون و، په چاپې زیاتی نه کولو
مظلومان د بل چا زور زیاتی ته پرېښودل. که دده سره به چا زیاتی وکه
به یې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کښې ته ساتله. و
تر بورانو وروسته ډېر زیاتی کړی و دده وس کیده چه بدل ورزنه واخلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځای به یې وبخښل بلکه احسان او ښیګړه به یې ورسره کوله. مونږ ګذار، پرهیزګار او سوله دوست سړی و، د صبر او زغم خاوند و. کله چې به حجرې له نابلده مسافر راغلل چې هیڅوک به یې نه پېژندل پلار به مې ورله پخپله دودۍ وړ ورله، نوکران به ووخوده به پخپله د دودۍ شکور را اخستی و او دانګولې لوښې به یې په لاس کښې را اخستې و او ویل به یې دا د خدای میلمانه دي په کار دي چې نه یې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسې وشو چې میلمانه به ژمی کښې شپې له راغلل نو چې سحر به ورله نوکر چای وړه نو خبر به یې را وړو چې میلمانه نشته. تللي دي او برستن یې هم دځان سره وړی ده د نورو خانانو په شان حاکم پرست نه و، د حاکمانو سره یې تعلق نه ساته او نه یې د دوی خدمتونه کول. زما د نیکه هم دغه حال و. زما د نیکه سیف الله خان نوم و، کله چې فرنګیانو د بونیر دنیولو په غرض په بونیر حمله وکړه او د سورکاړی غزا وه نورخانان د فرنګی ملګري وو او سیف الله خان بابا د قام مرستې له درغی دارنګی زما غور نیکه عبید الله خان بابا آزاد خیال پیاوړی او منلی مشر و چې د هغه وخت د درانو حاکم سلطان محمد خان طلائی د لاسه پهانسی شو. د درانو حکومت د عیاشی په چپل قام د زور زیاتی، د کورنی اختلافونو او جنګونو په وجه ختم شو او د دری نه وروسته د سکهانو حکومت راغی. د درانو چې واورېدل سکهان راروان دي شپه په شپه کابل ته وتښتیدل او پښتانه یې سکهانو ته پرېښودل.

تاریخي پس منظر:

یا هغه وخت وچې کله بابر د پښتنو د بې وقوفی او خودغرضی او د ایرانیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامداد اولمسون په وجه دابراهیم لودی نه دهند بادشاهی تخت او
تاج واخستو، شیرشاه سوری راپاخیدو او دبابر دزوی همایون نه
دپښتنو حکومت بېرته واخستو. دیلی یی ونیو همایون وتښتید و او
دایران دربارته یی پناه یوره او هلته ایرانیانو دپښتنو دکمزوری کیدو
موقع له ساتلی و.

شیرشاه دپښتنو جنده په کلکته و درولو او شیرشاه چه دملک
دابادی له پاره دصنعت، تجارت او زراعت کومی منصوبی جوړی کړی
په هغی دمغلو داکبر پاچانوم وشو. داداکبر دماغ نه و دشیرشاه دماغ
یا هغه وخت وچه کله په پښتنو دایرانیانو حکومت وپښتانه بېیی سپک
اوسپک بېیی کنل. په کندهارکښی میرویس خان نیکه راپورته شو پښتانه
دایران دغلامی نه آزادکړل او دپښتنو بیرغ یی په اصفهان ودرولو.
هغه وخت وچه پښتانه نادر افشار ریزمریزکړی و. چه نادر افشار مړ
شو نو دپښتنو لویه جرګه په کندهارکښی راغونده شوه او دپیر غوزنه وروسته
یی احمد شاه بابا په مشرۍ دعاء خیروکړه.

احمد شاه بابا راپورته شو ایرانیانو ته یی شکست ورکړو او دپښتنو
بنیادیی کښېښود. یوازی پښتونخوا نه بلکه ټول هندوستان یی دهغه
دمغلی حکومت دظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښی انګلریزان هند
له نوی راغلی وو چه احمد شاه بابا دیلی واخست نو دانګریزانو دتګ و د
خبرشو او اراده یی وکړه چه انګریزان هم دهندوستان نه وباسم. انګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې پوه شول د ایران د بار ته یې سفیر ولیږلو او ایرانیان یې راپورته کړل چه په افغانستان حمله وکړي . احمد شاه بابا چه ددی سازش نه خبر شو د انګلیزانو د ختیوي کاریې پرې پښود او په مخه افغانستان ته راروان شو چه جیلم ته راورسید د جیلم د سیند په غاړه و د ریدو او د پښتنو ټول خیلونه او قبیلې چه وسیله ې هغوی ته یې وویل چه له دې ځایه تر امود یا به پورې ستاسو ملک پښتنخواه دی او یا دغه وخت وچه د درانو د عیاشۍ بې تدبیرۍ په خلکو د زور زباتی ، کورنی اختلافونو او جنګونو په سبب پښتانه دومره پریوتل چه خپل کلور کښې د سکهانو د مقابلې نه وو . هغه دپلارنیکه کتهې خوپرې ده خپله خاوره تر ې سکهانو لاندې کړه او په دوی کښې دومره څوک نه وچه خپله خاوره او ناموس یې ننګ او غیرت کړی وی . د سکهانو د زور او ظلم په مقابله کښې یې سر اووچت کړی وی او د پښتنو عزت او عظمت یې د دی ظلم نه بچ کړی وی د سکهانو د بې ظالمانه حکومت و زما د مور دارخه نیکه محمد دین خان به مونږ ته د اخیره کوله چه یوه ورځ زه د شولګرې نه راتلم او په سیند راپورې وتم چه په دې کښې یو سکه راغی ماته یې اشارت وکړو چه راوګرځه او ما په شا پورې باسه . محمد دین نیکه ورته وویې چه زه ناباری یم خو سکه مجبور کړی دی او چه سکه به شا راسور کړی دی او د اوبو مینځ ته رسید لی نو تویونه کړي دي او سکه یې د اوبو په مینځ کښې غور ځولی دی او دی تر ې تلی دی .

د هند وستان د هغه سرنه سید احمد بریلوی او اسمعیل شهید په دوی لیعنی په پښتنو باندې ننګ او غیرت کوی او د سکهانو د مقابلې د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپښتنو خاورې ته راځي . دهغه وخت دحکومت افغانستان له طر
دده سره مرسته ونه شوه بلکه یار محمد خان له خوا ورسره جګړه وشو
لکه څنګه چه دپښتو ددې زړې چاربیتې نه څرګندیږي :

روان شو یار محمد سید او باسې پنجتاره
سید له بړي ورکړي الهي پروردګاره

ددې علاقو دپښتنو همدې دی دسید صاحب سره وه . دده غوښ
چه ملک کښې شریعت نافذ کړي او دشرعي قانون سره سم دخور ااولور ولو
کړي او په میراث کښې ښځوله هم شرعي برخه ورکړي او خینې غلط رسم
رواج اصلاح کړي . په خانانو او ملایانو ددې خبرو بد اثر وشو شور
بې جوړ کړو چه یو سکه لاړو او بل سکه راغی . دپښتنو او مسلمانانو
همدې ردانو بې دوهابي فتوا وګولو . په پښتنو کښې قومي او سیاسي ش
نه ؤ نو دبریلوي صاحب او دده دپلې په ضد راپورته شول، څرګې و
او څرګې په اباسیند هزاره ې ته پورې ویستل . دهزاري خیښې مسلما
په ځای ددې چه دبریلوي صاحب مرسته وکړي سکهانو ته یې مخ
وکړه سکهان راغلل او باقیانده هلته دسکهانو له لاسه تالا تر غ
سید صاحب او اسمعیل صاحب بالاکوټ کښې شهیدان ش
څومره دافسوس خبره ده چه سید صاحب دپښتنو دپه ښځو
وکړو او بې ننګه پښتنو دوی سره ننګ ونه کړو . چه سید
سکهان دپښتنو دخاورې نه وایستل نو دافغانستان ح

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید صاحب ته وویل چه اوس د املک مونږ ته پریږ ده .

قصه داسی وه چه د تهکال ارباب بهرام خان چه د سید صاحب مریدان وهغه به کال په کال د روژې په میاشت کښې بومیلی ته تللو د قرآن پاک ختم اوتراویح به یې هلته د سید صاحب سره کولې . پخوا د حمل ونقل ذریعې هم نه وې ، په اسونو روان وو چه کوجرانوالی له راغلی دی نو تږی شوې دی . په لاره کښې کوهی وُ ښځی ورله اوبولو له راغلې وې دی چه کوهی ته ورنږدې شو نو دلاس په اشاره یې د ښځونه اوبه وغوښتې چه دې ښځو منکی ډک کړل نو دې تولې لاړې او دوه ښځی پاتی شوې نو ده له یې اوبه یوړلې ، چه ده له یې اوبه وړکړې نو په ژړا شوې او ورته یې وویل چه مونږ پښتنی یو او سکهانو په زوره را وستی یو او دوه دوه بچی موهم پیدا شوې دي . ارباب چه بریلی ته ورسېد ونوهغه د پرزهیر وو . سید صاحب ترنه پښتنه وکړه - چه داته ولې زهیرې - هغه ورته د کوجرانوالی د اتوله واقعه بیان کړه . نو سید صاحب د جمعې په ورځ په منبر وخوت د اقصه یې بیان کړه او د جهاد د اعلان یې وکړو . زه دلته تاریخ نه بیانوم صرف د اخبره ښکاره کوم چه د دې څه وجه ده چه پښتنو لوی لوی حکومتونه جوړولی شول خو تینګولی یې نه شوال د دې وجه د اوه چه په پښتنو کښې اجتماعی ژوند ، قومیت او اتفاق نه و ، که څه هم پښتنو کښې به داسی وخت په وخت لوی لوی او قابل سیاستدانان پیدا شول لوی لوی سلطنتونو به یې قایم کول . خو کله به چه ده سر په کفن کښې ونغښتو په پاڼی کسانو کښې به یې د قامولی مینه او اتفاق او د اهلیت جذبه نه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولت او اقتدار کتلو د پاره به یو بل ته ارم شول. په عوامو کښې به هم دقامولی
احساس نه وچه مشران یې غلطي لاري ته نه پرېښودلی یا یې خود غرضه او نا پوهه
مشرانو له موقع نه ورکولی. په پوهو، لایقو، بې غرضو او خدمتګارو مشرانو راغونډېدلی
او خپل حکومت یې تینګ ساتلی. په عوامو کښې دقامولی او ملیت دجذبې د
نشتوالي له کبله به په دوی د خود غرضو مشرانو اثر وشو او بې اتفاقی او خانه جنګی
به عامه شوه خپل طاقت به یې پخپلو کښې یو په بل ختم کړو. دښمنان خو به دموقع
په طمع ناست وو. موقع به یې وموندله بادشاهی او حکومت به یې ورانه واخستو
دوی به یې غرونو ته وشړل. دښمنانو به د دوی په آبادو مزې چرچې شروع
کړې او دوی به غرونو رغونو کښې سره وهلی د. په درکه چیدل خو چې به یې به
توبه قبوله شوه او د خدای رحم به پرې وشو لایق او پوه سړي به پکښې پیدا شو
بیا به یې دښمنان له وطنه وشړل او له نوي سره به یې په آبادی کوتې پوري کړې
دسکهانو نه پس د پیرنګیانو دور راغی - پیرنګی پخپله خو د سمندر دغا
راغلی وو. ولی داوریته معلومه وه چه د هندوستان د تاریخ تولې حملې د قطب
شوی دی، او د خپل برطانوی هندوستان سلطنت د ساتلو د پاره هغه د
خاورې ته راپورې وتلو چه په هغه دره لاره او سیند ونو قبضه وکړی
کومو دیهو نه حملې شوی دی.

دفوجي حکمت عملی نه علاوه هغه ددی سیمې سیاسی حالا تو ته هم توجه
هغه ولیدل چه دلته هم هغه پالیسی روانه وه کومه چه د هغه نه مخکښې مغل
حاکمانو آزمایلی وه. حقیقت دادی چه کله مغلو د پښتنو سره جنګلو نه وکړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله شهنشاه اکبر د پښتنو د لاسه اول په خیبر بیا به په کرپه او په آخره چه یی کله د بنیر په کرا کر کښی د خپل پوځ سره سره خپل لوی وزیر بیربل هم مړ شو نو بیا اکبر د اغی پښتنو ته د اباسین نه پوری یعنی اتک قلاع جوړه کړه. سره د خپلو وزیرانو کښینا است چه په دی خبره سوچ وکړی چه پښتون خو یی په جنګ ونه وهلی شو اوس یه یی په کومه وسله وهی. چنانچه د ډیر غور او فکر نه پس په دی نتیجه ورسیدو چه پښتون دوه خاصیته لری. یو پښتون من حیث القوم مسلمان دی او د اسلام سره لوی عقیدت لری. دوهم انسانی کمزوری یعنی د دولت سره مینه لری. نو د دی په رڼا کښی هغه یوه داسی پالیسی وضع کړه چه د اسی عالمان، ملایان او پیران پیدا کړی چه د هغوی په ذریعه د اسلام د خادم د لاندی خپل سیاسی غرضونه سرکړی او د دویمه د لچه د پښتنو د نیاوی مشران. ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زوز په بیعه واخلی.. هم په دی سلسله کښی مونږ وکتل چه د اخون درویزه او هغه په شان نورو ډیرو دینی مشرانو د مغلو په وینا او ښودنه د پښتنو د قامی او ولسی تحریک د مخ نیوی د پاره د پیر روښان غوندی باعمله عالم او سوچه مسلمان باندی د مغلو د پاره د کفر فتوی ورکولی

پیر روښان

پیر روښان د اولیدل چه هغه پالیسی د مغلو نه پس د رانیانو خپله کړه او د هغوی نه په وراثت کښی سکهانو ته پاتی شوه. پیر روښان چونکه د شلمی صدی د تعلیم یافته او سایینسی دور پیدا وار وو نو د هم د شهنشاه اکبر هغه مجربه نسخه خپله کړه او کوښښ یی د اوو چه یو خوا د پښتنو دینی مشران د خپل سیاسی غرض د پاره استعمال کړی او بل خوا د هغوی د نیاوی مشران په دولت او منصبونو واخلی. ولی د پیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان دخپل مسلمان وروردغلامولو
دپاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایمان خرڅوملایانو، عالمانو او پیرانو دکافر
پیرنکی دسیاسی اغراضو او مقاصدو دپاره استعمالوو.

دپښتنو خویونه او دودونه:

سره ددې کله چه فرنګی راغی زما یادشی چه په پښتنو کښی دیر ښه ښه
خویونه او خصلتونه لاموجود وو په دروغو به ځان ورته بد ښکاریده. وروروڼو
عزیزولی به یی ښه پاللو. یو په بل اعتماد و په یوه بل به یی ننګ کولو، راشه دیشه
وه مینه محبت وکه دیو بل سره یی څه اختلاف هم ؤ په سپکه بیه یی نه یادول
داسی نه ولکه دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده او بی تکلفه
په ناسته ولاړه کښی دیر تیته پیته نه وه، جامې ساده او دوطن جوړې
دخپل وطن شلوار خامتایی دبل په اتلس نه ورکوله دخامتالویی لویی خلکی
کمیسونه او پرتوکونه به یی اغوستل، دوطن جوړی پښې او څپیلی به یی
پښو کولی، توپۍ او دخامتا پکړی به یی په سر ولې. ښځو به درنګینه خامتا
او مشروبی (*) پرتوکونه یی اغوستل. خوراک هم ساده و دساده خوراک په وجه دخ
صحتونه ښه وو دومره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایی نه وې، سود کول
شراب څښل او زنایی دیر بد کښل که به یوه شول چه څوک داکار ونه کوی نو د
سره به چاخپلولی نه کوله، خور، لور به چا نه ورکوله. اخلاقاً دومره پریوتی نه و
اوس چه دی. دچاچه به زور ورمبلمه راغی نوچرک به یی ورله حلال کړو د

(*) مشروبی، دخپل کلی کور جولاه به یو رخت جوړولو چه هغی ته به یی مشروبی وئیل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکه ښېنوروا بېلی جوړه کړه ، دغواوو، مېښو زېرغوری به وو. سرې سرې پېټی پرسېدلی خمېره دودی به وې. مازیکر به په بت دجوارو نینې کېدلی کوړه به ورسره خلکو خوړله ، په دودی کښې به دامیر اوغریب فرق نه و. تولو به په یوتالی اویوځای کښې دودی خوړله. څرنګه چه پوښاک اوخوراک ساده وو دغسې دناستې ځایونه اوکورونه هم ساده وو. یوه لویه کوته به وه تول کور بانه به یوځای وېده کېدل اوچه میلمه به راغی نو دکلي په شریکه حجره کښې به څملاستو دا کثر و خلکو کورونه په دغه شان وو اوچه کوم سړی په دوی کښې لوی سړی و یا به خان و نو دهغه په کور کښې به دکوټې سره یوځای یومنډو اودیوړی وه او دمېلمنو دپاره به بېله حجره هم وه . دااوچتې اوچتې ماڼۍ اوسپینې سپېټی ښکلی نه وې خوهغه خوشحالی او آسودګي چه په هغه ساده ژوند کښې وه نن په دې ښکلو ښکلو کښې اوپه دې خوندورو خوراکونو کښې او دولې جامو کښې نشته مرضونه ډېر نه وو، نو اوښځې په بدن سالم اوتکړه وو. جنګو اوهلکانو به یوځای لوبې کولې لوی لوی به وو دشپې ترناوخته به لوبې کولې ،یوبل ته به لې دخور اوورور په نظر کتل ، اخلاقاً ډېر اوچت وو. دلوبو ډېر رواج وُ، قسم قسم لوبې به وې. دلپښتنو په لوبو کښې دهر قسم پېکتس (سپورت) خیال ساتلی شی او. دمنډو خیال پکښې وُ. دبار اوچتولو او ورلو خیال پکښې و، دسا اخستلو خیال پکښې و، دشپې کرځېدلو په شپه کښې دځان پټولو دمخالف فریق دلټولو خیال پکښې و . اوهمدا وجه وه چه ددوی صحتونه ښه اوډېر ښایسته وو. اګرچه پوبو کښې به دریم کړی نه وو، مګر بیا هم لوبغاړو به یوبل سره ټکی نه کوله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیرنکی اثرات :

دپیرنکی دراتلونه وراندې دپښتنو دتعلیم څه خاص انتظام نه وه
به تعلیم نه کاوه صرف دملایانو زامنو به دلمانځه، اوداسه، روژې سرسایی
حج اوقربانی، زکات اوصدقاتو اوددغه شان مسئلو تعلیم کولو داهم دامامت
له پاره لوستل به یې زده و. لیکل به یې نه وزده او ددغه تعلیم طریقه هم دغسې
وه چه ملا صاحب به په جماعت کښې ناست وُ دامامتی سره به یې هلکانو ت
دهس هم ورکاوه. مور اوپلار به چه وغوښتل چه پخپل اولاد تعلیم وکړي ز
جماعت له به یې بوتلو او دملا صاحب سره به یې په سبق کښیناوه. ملا صاح
به ورته سیپاره شروع کړه مور اوپلار به یې دخپل وس سره سمه شیرینۍ
وویشله اوچه یوه سیپاره به خلاصه شوه نو ملا صاحب له به یې شکرانه و
اودبلې په شروع کښې نه بیا شیرینۍ وویشلې شوه. دملا صاحب دتعلیم ورکو
په بدل کښې څه خاصه تنخواه نه وه، داستاذانو به دخپلو شاګردانو سره دیره
وه دخپلو بچو په شان به یې کنل. شاګردانو به هم استاذ دپلار ته کم نه کنل
استاذ به دسبق معنا شاګردانو ته نه ښودله هغوی غریبان څه ملامت و
هغوی یې پخپله هم په معنی نه پوهیدل نو شاګردانو ته به یې څه ښودلی
زمونږ دجماعت اخون هلکانو ته سبق ښودلو. یو هلک ته یې چه سبق
نو ورته په غصه شو ورته وویل « ان الذین کفروا خربیشویه » نو شاګرد
« ان الذین کفروا خربیشویه » داچه مونږ واوریدل نو ډیر مو وخندل
هغه شاګرد ته په غصه شو، مونږ ورته ووې چه ددې هلک څه قصور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وايي هغه يې هم وايي .

پيرنګيانو دهندوستان دخلکو دتعليم دپاره په نوې طريقه سکولونه جوړ کړي وو خود پښتنو دپاره يې تش په نامه دکمې درجې سکولونه جوړ کړي وو.

چونه به په يونيم لوی کلی کښې پرايمری (ابتدائی) سکول و، په هغې کښې هم څه دوه هلکان نه داخليدل . نور هندوستان لې ابتدائی تعليم په مورنۍ ژبه کښې يې ورکولو خو يو پښتون بدقسمته قام لې تعليم په پردۍ ژبه کښې ورکولو . ددې دپاسه يې ملايان ورپسې لمسولي وو چه که داقام تعليم وکړي ستاسو قدر به کم شي او بازار به موسورشي بيدارشي چه دپښتنو بچي درنه علم ونه کړي . ملايانو به پرا پيکنده کوله چه پښتو دوزخي ژبه ده او دوزخ کښې به پښتو ويلې شي . دملا صاحب نه هيچا داپوښتنه نه کوله چه هلکه ته ددوزخ نه کله راغلې يې او کوم دوزخي داخبرې تاته رسولي دي . ملايانو به دا هم ويل چه څوک دمدرسې سبق ووايي نو اووه پيړۍ يې په دوزخ کښې اوداسته ؟ به يې ويله :

سبق دمدرسې وئ دپاره دپيسې وئ
جنت کښې به يې ځای نه وی په دوزخ کښې به کسې وهی

ملايانو خو خلک دانګريز په سکولونو کښې دتعليم نه منع کول خو پخپله يې هم هيڅ انتظام نه کولو او عجيبه خبره خوداده چه ملايانو ددين په نامه خلک له علمه پاتې کول ، حالانکه اسلام داسې دين دی چه علم يې په نرو او ښځو فرض کړی دی خو مونږ داسې بدقسمته قوم يو چه داسلام په نامه دعلم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتی شو همدا وجوهات وو چه پښتانه دتولې دنیا دقومونونه په علم کښې وروسته پاتی شول اونتیجه یې داشوه چه یوازې علم څه چه هر څیز کښې ددنیا نه وروسته پاتی شوو او څومره د افسوس خبره ده چه یو وخت دپښتنو خاوره دنیا دخلکو دپاره دعلم مرکز و. دلته په هغه وخت کښې چه یوروپ دانسانیت دتور دورنه تېریده دپښتنو په دی خاوره لوی لوی درسګاهی اویونیورسټی وې چه چاپېره ملکونه یې دعلم په رڼا روښانه کول.

دلیرې لیرې وطنونونه به خلک دعلم دزده کړې دپاره زمونږ وطن ته راتلل او داسلام په نوم نن ددنیا دتولو قومونونه په علم کښې وروسته پاتی کړی شول.

زما دمور او پلار اولاد نه پاتېده نو دوي په ډېر وزیار تونو، باباکانو ملایانو باندې کرځېدلی وو. هغوی ورته ویلي وو چه خدای پاک به زوی درکړی او چه زوی مو وشی نو غوږ به یې سوری کوئ او دسر وزروو الی به پکښې اچوئ او بل به تر اوو کالو پوری کال به کال دسپینو زرو اوږی ورته په غاړه کښې اچوئ او چه د اوو کالو پوره شی نو بیا به تری دا اوږی دا والی وباسئ او دخدای په رضا به یې ورکوئ.

زمانیاز بین توب:

زه دمور پلار کشری زوی وم او کشری اولاد په مور پلار ډېر کګړ وي او ورسره یې ډېره مینه او محبت وي او ناز بین وي، زه هم مور پلار ته ډېر ناز بین وم او زما دې ناز بین توب ماته هم ډېر نقصان ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

و او ته مامور له یی ډېر تکلیف ورکړی و . ما چه به ویل که دوی به منل خوښه
او که به یی نه منل او د منلو به نه و نو زه به بیا په خمکه دغر پدم او په چغو چغو به
می ژړل او تر دغی پوری به می ژړل او دغر پدم چه تر څو به زما مور زما خبره
منلی نه وه . دغه شان تول ورځی به می پېښ وسنې وهلې دا راته چا نه ویل
چه په خرمه نه کړخه او که به یی راته وویل نو ما منله کله . اکثر به په دې غرمو
کړ خیدلو زما ستر ګی خوږ شوې ، د شپې او ورځی به نا ارامه وم ، مور
به می هم د ځانه سره نا ارامه کړی وه . شپه او ورځی به می پری خپله زانګو
زنګوله او چه مور به می ډېره ستړې او تنګه شوه او خدمتګاره به یی راته
زانګو ته کښېنوله نو ما به چغې کړې نو هغه به راغله . شپه او ورځ می هغه
نا ارامه کړې وه او زما زانګو به یی زنګوله . هغی به راته وویې چه به ښېه
دا زه دې په څه مصیبت کښې اچولی یم چه لږه شېبه د نه اخواشم
نو ته بیا چغې کړې ارام ته ما نه پرېږدې . نو ما به ورته وویل چه زه څه وکړم
زه خو ارام نه یږم .

زمونږ به ډېره غله کېدله کند وان به ډک وو چه نوې غله به راوګېدله
نو بیا به هو هغه زړه غله خرڅوله . زمونږ د کور سره یو درام او کیوسنګ هتی
وه دا دواړه ورونه وو ما به تول ورځ د دې کند وانو نه غله دې هتی ته
زغلوله . په هغه وخت کښې به په هتو کښې د دې قسم څیزونه نه وو لکه نن یی
چه موږ ویږو . زیات نه زیات به پکښې املوک ، غوزان ، چنې او منچې
وې او ما سپېښین نه پس به یی با تینګن او پکوړې تلولې مور به راله دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دری خله په ورځ کښې په جولۍ کښې غله راکوله لیکن په هغې یه زماتسلی
چیرته وه اکثر به مې دهغې نه په پټه دانې دکندوانو نه هم وړلې او کلتل به مې
چه مور به مې اخوادې خواشوه نومابه په یوه منډه هغې ته ځان ښاوه
کله نا کله چه به دمور راته فکرشو نو آواز به یې را باندې وکړه چه "ته به ځې"
اومابینولې ښه زور ورکه لیکن ددی نه زیاتی به یې راته څه ویل نه. زه خو
مورته ډیر گران اونازبین وم. زه خوپخپل سوداوزیان ښو او بدونه
پوهېدم او داخوماسره مور ښه نه کول ځکه دې کار په ماکښې دغلاعادت
پیدا کاوه. زمامور له په کاروچه زه یې ددې عمل نه منع کولی اوزه یې
پوهولی چه بچیه داکار خوبد دی اوته باید دابد کارونه کړې ته چه څه
غواړې هغه خوزه درکوم. زه یې باید یوه کړې وای او ددې بد عمل نه
توبه کار کړی وای ځکه دمور غیږ خودانسان اوله او ډیره مهمه مله
ولی راته کیسه کوله چه زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه راووت
چه گورم نویوه ډیره ښکلې منه دونی نه راپریوتې ده یوماشوم هلته ولا
دی ماوسته اشاره وکړه چه واخله (Take it) نوهغه راته گوته وخوځول
نه دازمانه ده (No, it is not mine) هغه خوماشوم ؤ داوسته چا ښو
ؤ؟ داوسته مور.
په ماشوم والي کښې چه څه عادتونه په بچو کښې پیدا شی نوچه بیا غت
نوهم پکښې وي اوپه ډیره مشکله دهغو بد وعادتونو نه خلاصیدی شی
زه چه به دشپې دمور سره اوده وم نو په شپه کښې به چه را ویښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبه می وژړل اوچه نه به چپ کېدم نو موږ به راته ویل چه هغه دی (بَوْ) راغی هغه دی (پیړی) راغی نو دا زما په ذهن کښې تر اوسه یوری د (بَوْ) او (پیړی) داوېره پرته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه یم چه نه (بَوْ) شته او نه بلا شته. زمونږ یوه لوبه کوته وه، مونږ ټول به په هغې کښې ځملاستو زه ښایسته لوی وم خو یوازې ځملاستی نه شوم د موږ سره به ځملاستم ځکه چه زه به یواړې وم نو په ماچیسه راتله زه چه بیا ښارته د سبق له پاره لاړم نو چه بابا به می ښارته راغی په ما به اختر وخکه بیا د هغه سره ځملاستم.

د قصو ډېر شوقمن وم او داسې ذهن می وچه هر قسم اوږده اولنډه قصه به می د چا نه واورېده بیا به هغه زما زده وه. ماته اوس هم د ماشوم توب قصې یاد دي.

زمونږ په کوته کښې یوه دوکانچه (څوتره) وه د دې دوکانچې په مینځ کښې به نغري وو په هغه به هم پخلی کېده او هم به یې کوته تودوله د دې نغرو یوې خواته به پوزکي غوړېدلي وو لیمڅې به پرې د پاڅه پراته وو. یوې خواته به زنانه ناستې وې او بلې خواته به نارینه کښېناستل. چه د ډوډۍ وخت به شو نو زنانه ؤ به مونږ ته ډوډۍ واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به هغوی خوړه. په هغه وخت کښې نارینه ؤ د زنانه وو سره ډوډۍ نه خوړه او دا ورته معیوب کار ښکاریده او ښځو هم د نارینه وو سره ډوډۍ نه خوړه په ژمي کښې به مونږ اکثر غټې وریجې خوړلې. هغه زمانه کښې چایې نه وې سحر وختي به چه پاڅېدو نو وریجې به تیارې وې هغه به مو خوړې. دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وریجو سره به موسوچه غوری، اچار، شربت او کله قورت خوړل .. په اوری
کښی به چه سهار پاڅېد و نو اکثر به مو په مستو شکره واچوله . دجوارو
سره دودی به مو په مستو کښی ماته کړه و به مو خوره . او چه کله به سبق ته
تلم نو مور به راله دغنمو په دودی کوچ او شکره پوری کړل او هغه به مو بیا
خوړل ، لیکن داخوراک دعامو لپښتنو نه و داد هغو خلکو وچه خانان وو .
غریبانانو به سره دودی او شلو مبې خوړلې .

زما د مور سره د مېښو ساتلو ډېر شوق و اکثر به یې پخپله دهغې خسمانه کوله او اکثر به ې
وتې پخپل لاس وابنه اچول او بوتاوه به یې ولې جوړوله . دما سپښین به یې ماته پیروی او شود
راکول . بنجې په پیروی باندې ډېری مینې وې چاله یې نه ورکوې او پرې خپه کېږ ی ، ولې چه به
په کوچو کښی نقصان راځي خوره وتې نا زېږېږ وم او ماله به یې راکول او زما د مور چه به هر شی په خوله خو
ولګېد نو ماله به یې راکاوه او که زه به نه وم راله به یې ساته . چه کله به می دپلار سره دودی خوړلې او چه ک به
پوخ کړی و نو هر چاله به یو هلو کی ورکاوه خو بابا به می ماله خپله برخه هم راکړه .

زمونږ د دې کوټې سره زمونږ یو ښکلی منډوهم واو د سره یوه دیوړی چه په هغې کښی دبستو بیتک هم
زمونږ په دې کوټه کښی لوی لوی کندوان هم وو چه په یو کښی به جوار او په بل کښی به غنم وو په هلې کوټه کښی به خو مان
چه په یو کښی وریجې په بل کښی می او په بل کښی شکره او کوره ، اوږه ، مرچکی به پراو او هماغه خو مانو سره به د غوړو تیان
چه د روژی میاشت راغله نو زمونږ ډېره مالداری وه او ډېرې به وو مور به می اکثر پېشمنی کښی کلیر اشیر برنج
هغه به ډېر خوند ناک او د پېشمنی به یې یو غټ پیروی نیولی و هغه پیروی زما ډېر خوښ واو ډېر مزه دار به و نو زه خ
وم روژې په مانه او ریدې خو دې پیروی د خاطره به می هره شپه ویل چه ما به پېشمنی ته پاڅوی زه به پېشمنی
نه پاڅېدم مور به می ویل چه مونږ تا کښېنو او ته نه راویښېږ ې بیرته خملی او ویده شی . زه به یې پ
پاڅولم او چه کله به یې پانه خولم نو چه سحر به راویښ شوم نو ډېره لویه ژړا او انکولا به می جوړه کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکول ته تګ او
هغه وخت

ابتدائی تعلیم ، د پېښور سکول - د کلی ماحول ، مشن های سکول
زما استاد وګرم صیب ، اختر ونه او میلې ، د امامانو میاشت
کلی کلویغی ، سخات خیرات ، یوه
لطیفه ، واده بنا دی
دیوې پیغلې
قصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدائی تعلیم :

دخوش قسمتی نه زما پلار سره ددې چه متقی مسلمان وخوارو شنفکره سړی و هغه د ملایانو د پراپیګندې هیڅ پرواونه کړه او مونږ دواړه وروڼه یې په سکول کښې داخل کړو . پلار می زه او محبت خان چه زما د کشتر ترور زوی و او زما هم ولی و او پلار یې مړ شوی و د کلی په جماعت کښې د اسماعیل استاذ سره سبق ته کښېنولو . زما د سبق په ناستې زما مور او پلار ډېر خوشحاله شتول او ډېری شیرینی یې وویشلې . د اسماعیل استاذ نه می قرآن ختم کړو ،، مور او پلار می ډېره خوشحالی وکړه شیرینی یې وویشله او استاذ له یې ډېره شکرانه ورکړه خوزه په قرآن پوه نه شوم زمونږ کلی کښې یو پرائمري سکول و خو زما مشر وروڼه خان صاحب دغه وخت کښې د پېښور په سکول کښې سیوق ویلو . زه هغه د سبق د پاره پېښور ته بوتلم او په هغه سکول کښې یې زه هم داخل کړم چه ده پکښې سبق ویلو ولې چه په دغه وخت کښې د کلو حالت ډېر خراب و . پرې جنبې ، دښمنی او ترګنې وې ، جنګونه او قتلونه وو د ډېر وغو د غوږې او مقدمې وې .

د پېښور سکول :

دغو ورځو کښې پېرنګیانو د (جرګه سیستم) په نامه د پښتنو په کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کښې لاس وهلو د پاره یو مخصوص نظام جاری کړی وچه د پښتنو
د روا ایتی قامی جرګو سره سمون نه خوړ. اکثر به بی ګناه خلق قید شو او ګنهګار
به خلاص شو او نارینه خو پرېږده چه زمونږ ښځې لې هم قچړونه را وښکلی
په ملک کښې د پرګړې و او د اتول دې جرګې سیستم نظام پیدا
کړی و. انصاف نه و. یو شریف سړی د پاره دلته ژوند د پرګوان و
که زه په داسې ماحول کښې کلی کښې پاتې شوی وای نو د مالکی په کان
کښې به زه هم مالکه شوی وای. ماته په دې تلو کښې که یو طرف ته فایده
ورسیده نو بل خوا می تعلیمی تاوان وکړلو. د پرایمری پوری تعلیم می
په دې سکول کښې وکړو ماته د پښور د سکول نه د خپل کلی سکول ښه
وځکه چه د تعلیم ذریعه خو په دوا ړو کښې اردو وه خو په اتمانز و کښې به
د سکول استاذ پښتون و مونږه به یې په پښتو باندې پوهولی شو او
په پښور کښې د سکول استاذ د پنجاب و. هغه له پښتونه ورتله او یو
شپږ کلن اوده کلن ماشوم ته دا ډیره ګرانه شی چه په یو وخت هم پردی ژبه
زده کړی او هم په هغه ژبه کښې علم زده کړی. بله داوه چه په پښور کښې زه د
ډاکټر صاحب سره وم او د ډاکټر صاحب پخپله هم د لوبو سره شوق و او زه به
یې هم د لوبو نه منع کولم او د ماشوم انو خو تعلیم او سبق ته ډډه نه لګیږی د لوبو سره
شوق لري. زما هم سبق ته ډیره ډډه نه لګیده او د لوبو سره می شوق و په سکول
کښې به د فټبال او کرکټ لوبې کیدې ډاکټر صاحب د کرکټ د ټیم کپتان و.
زه به لوبو کښې د نورو نه وړاندې وم، زما په ورزش کښې د لامبو سره هم ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوق و . په کلي کښې چه به وم مور به مې په څوکۍ ساتلم چه سين له لاره نه شم
هسې نه چه سينه مې يوسي ما به مې د مور ستر کې څارلې چه موقع به مې بيا
مونده نو په منده به سينه ته لاړم . د مور اند لښته مې بې ځايه نه وه زه
دوه کرته سينه وړی وم او دواړه کرته به د سينه په غاړه څوک ولاړ و زه به
يې وکښېلم . زه چه په ميونيسپل بورډ سکول کښې وم زما په مدرسه کښې دهغو
خلقو د بچو سره تعلق پيدا شو او لوبې به مې ورسره کولې چا چه به د مدرسې صفلې
کوله او خلکو به ورته ښکيان او چوړيان وئيل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
کولم خو زه نه منع کېدم نو په دې وجه به يې ما ته هم ښه نه کتل خو ما د دې پروا
نه کوله . د ډاکټر صاحب د خلکو سره راشه درشه هم ډېره وه ما ته به يې توجه نه و
چه امتحان ته به مياشت دوه پاتې شوې نو هله به ډاکټر صاحب پخپله هم
کوشش شروع کړو او په ما به يې هم زور ولګولو . د دغې مياشتې دوو
کوشش خو به زه په امتحان کښې پاس شوم خو کمزوری به وم .

د ډاکټر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښې د دوه سره دغلا
سرور خان، د تهکال ارباب جمعه خان ، د چارسدې پردل خان او د قاه
خپلو ميا محمد زمان سره وه . دوی په ما ډېر مهربانی او شفقت لرلو او
د دوی ډېر قدر او عزت کولو . دغه شان د ښار شيخ صاحب او حافظ ج
زرګر او بشير زرګر سره يې هم ښه تعلقات وو . ثمين جان خان، زما د سکو
ملګری وخو دی زما نه يو جماعت مخکښې و او د دغه وخت نه زما او زده پ
ګلوی شوې ده . دی د غلام سرور خان په سرپرستۍ کښې و . زما او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلق مینه او محبت د ورو کوالي نه تر مرګه پورې و . زما ورور خانصاحب چه کله لسم جماعت پاس کړو کلي ته راغی او زه یې دخان سره کلي ته راوستم او د چوتهی (رخصتی) په ورځو کښې یې دکلي په مدرسه کښې داخل کړم سحر به مدرسې له تلم او ماښام به کور ته راتلم .

د کلي ماحول :

یوه ورځ د مدرسې نه راووتلم کورم چه یو لوی جلوس راروان دی یو سړی مخکښې دی او خانان او ملکان ورپسې دي . د خواوشا عوام هم ورپسې دي . د جلوس اله مینځه زما یو تربور چه هغه زمونږ ملک و ماته اشاره کوي او لاس په تندي زدي خو زه یې په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تېرشو او کور ته راغللم څه شیبه وروسته زما هغه تربور مونږ کره راغی نو ماته یې ډېرې خبرې وکړې چه سره د تعلیمه ته دومره نالایقه یې چه ما درته اشاره کوله چه صاحب ته سلام وکړه تا زما په اشاره هم سلام ونه کړ . ما ورته وویل چه دا څوک و نوده راته وویل چه دا تانه دار صاحب و ما ورته وویل چه ما څه پېژانده ده راته وویل چه وس خو دې وپېژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښې د پېرنګیانو د حکومت پرزیات رعب او دبدبه وه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم ګانه . یوه ورځ املک صاحب راغی زه په کلي کښې وم ماته یې وویل چه اسسټنټ کمشنر سره زه ډېر موقع لرم تهم راسره لاړشه . زه هم ورسره لاړم . مونږ دواړه په اسونو سواره وچه د چارسدې تحصیل ته ورغلو اسسټنټ کمشنر هم راغی په اس سورو . دوه هغه موقع مو لیده چه بېرته راغلو او دیوبل نه رخصتیدو نو ما په اس سور

(c) ketabton.com: The Digital Library

استهنت کمشنر ته دیوه بل نه درخصتید وپه وخت لاس ورکړ انوچه مونږ
راروان شو دی ماته ډیر په غصه شو او ماته یې وویل چه تاله په کار دو چه
اس نه کوز شوی وای او هغه له دې لاس ورکړی وای .

زمونږ دترناو سره خواکښی د زراعتی تجرباتی فارم مشر یو انګریز و مسته
براون یې نوم و . دغه وخت کښی زه د تعلیم نه خلاص شوی وم او ماسره د زراعت
ډیر شوق و زه به هم کله نا کله فارم ته تللم او دی زما ډیر دوست شتو . یوه شپه
زما میلمه شو چه دوه دی مو وخوره دکپ شپه نه پس دی رخصتیدلو نا
و ما ورسره سړی کول چه ولې رسوي، ځایی دا تمانزو د نهر بنکله تقریباً زمو
د ځایه یو میل لیری وه نوده ماته وویل چه ماته دسړی وحاجت نشته بس
سړی دې ماسره لاتهین واخلی چه خلک زما تو پې ووینی نو ماته بیا خوک
ویلی نه شی .

زمونږ په کلي کښی یوه کونډه ښځه وه یو زوی یې و هغه پولیس نیولی و د
لوی کپتان کلی ته راغلی وو خلک ورته ورتلل داکونډه هم خبره شوه د خلکو
هم ورغله هغه وخت چه به پیرنګی کوم ځای ته تللو دلیری لیری ځایونو خلک
چه خبر پدل لیدو ته به یې راغونډ پدل . دې کونډې ورته د خپل زوی
کښی عرض کړی دی هغه تانه دار راغوښتی دی پوښتنه یې ترې کړې د
ته یې ویلي دي چه زوی به دې خلاص شی بوډۍ ورته په دعا لاس پورې
دی چه خدای دې تانه دار کړه . نو هغه وخت تانه دار خلکو ته ډیر لوی ا
ښکاریده . کپتان سوت اچولی و بوډۍ چه کتلی ځا دریږی په اوږه نشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ويلي دي زمونږ ته خوخا درهم نه لري ماکره دپره ښه خامتا پرته ده که دې خوښه وي
يوخا در ښه درله راوړم . دپولیس اختیارات هم زیات وو که به یې وهل او که به یې ترل
او که به یې پرانستل چا تري پوښتنه نه کوله گناهکار به یې پرېښود او بې گناه به یې دا ایسار
کړ چا ورته دومره نه شو ویلی چه په مخ دې خوستر کې دي دتانه دار په دوستی او اشنائی
به لویو لویو خانانو او ملکانو فخر کاوه او دتانه دار په دوستی به یې غریب خلک
خوروول او خوړل . دسودم یولوی مخوریز خان وعجب خان نومېده دتانه دار سره
ي په څه شی خبره اوولې وه تانه دار په ناروا مقدمه کښې ښکیل کړ او پهانسی شو .
دپرتګیانو دظلم او زیاتی په مقابله کښې به کله ناکله دځینو غیرتیانو غیرت په
جوش راغی او پرې وروبه یې دانګل . زمونږ دکلی یو خان وعبد الحمید خان
ومېده دهغه مشر وروور عمر خان دپولیس سره راز باز لرو او دخپل کشر وروور
سپکولو پسې یې تانه دار راوستی و . خدای دې پښتون ته دبدی وس نه ورکړي
چه وس وسومی لکه دلوم دبچو خپله مور خوري . دعبد الحمید خان هسې هم
تانه دار سره چه رام داس نومېده او دپنجاب هندو او دپرظالم او بدی
ورسره ی او نه لګېده او نه یې پخپله دپولیس سره ناسته ولاره خوښېده دعبد الحمید
ان او دوروروري حجره شریکه وه . عبد الحمید خان دوی او ده دي چه وروور
ه دار پرې وروخېژاوه ، تانه دار دروازه ورتکولی ده عبد الحمید خان دخوبه
پښې شوې دی غږ یې کړی دی چه څوک یې تانه دار ورته ویلي دي چه رام داس
مغه ورته وورپرانستی دی تانه دار دوروستو سره پرې چغه وښکلی ده چه ونه خوښېږي
ن ورته مه راپورته کړی دی چه تانه دار صاحب مونږ معاف کړه . دومره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تانه دار خپله بی عزتی کنهلی ده او پرې غرمبیدلی دی دخان خوهسی هم ور
زره ډک وتوپک یی ورته راارولی دی او ویشتی یی دی دده او د پولیس
ډزې شوې، دی هم ولکیده، رام داس مرنه وزخمی وخوخپله ساه یی بنده ک
وه. هسی نه چه خلک ووایی چه ژوندی دی مرې کړی. رښتیا خبره داد
ظالمان بهادران نه وي ډېر بزدله او بیمانه وي. بهادر سړی هیچېرې په چ
نه کوي. دشپې ریوټ وشو مجستریت راغی، سهار مونږ خبر شو د پښتنې
ته ورغلو ډېر خلک هلته راجمع شوي وو ځکه چه د تانه دار سره مقابله لویه خبر
هر څوک راتلل چه پخپلو سترګو حالات ووینی خان قید شو خود تانه دار انو
هم عقل راغی. دغسی نور واقعات هم کیدل د تنګی اجون خان چه تحصی
ورته سپکی سپوری کړې وې تحصیلدار یی تښتولی و. دغه مقابلې انفرادی
که څه هم دغه مقابلو قوم ژوندی ساتلی دی خو په دې طریقه کامیابی حاصلیدا
د کامیابی د پاره اجتماعی تحریک او قربانی په کار وي نو دچا په زړه کښی چه داقس
او احساس پیدا کیږي هغوی له په کار دی چه په قام وګرځي او ځان سره د
د احساس خاوندان ملګري پیدا کړي او په ګډه د ظلم، زیاتی او بی عزتی م
چه په قام کښی داسی ډله پیدا شی او قوم تنظیم کړي نو کامیابی حاصلید
هغه قام بیا څوک غلام ساتلی نه شی. د انفرادی او اجتماعی حرکت یو فرق دا
حکومتونه انفرادی حرکتونه خاموش کولی او ختمولی شی. همدا وجه ده چه
کښی وېره او ترس هم ډېروي او حکومت اجتماعی حرکتونه وژلی نه شی
پکښی نه وي. ډېر انفرادی حرکتونه چه ډېر وغښتلو پښتنو یی رهبری کوله

راځ ظالم بزدل وی

راځ انفرادی او اجتماعی

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو او پاکستان خاموش او ختم کړل مګر خدایی خدمتګار تحریک چه اجتماعی
تحریک و نه دپه ګیانو ظلمونو، وژلو، وهلو، تکولو، قید ولو، بی آبه کولو، فریبونو، دسیسو
ختم کړاونه دپاکستان د دوه دپرش کالو ظلمونو، شرمولو، وژلو، جایداد ضبطولو،
قید ولو، پیر متهوز اولا لچونو ختم کړ. پهپښتنو کښی دپرلوی لوی پاچاهان اومشران
پیدا شوي دي او تیر شوي خو هیچا پهپښتنو کښی اجتماعی ژوند او د اجتماعی
ژوند فکر نه دی پیدا کړی اولنی تحریک دخدایی خدمتګار تحریک دی چه اجتماعی
ژوند او فکر یی پکښی پیدا کړو.

مشن سکول:

ماچه دپنځم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب
لسم نه یوولسم ته پاس شو. زمونږ پهتوله صوبه کښی کالج نه و پهدغه کال پهمشن
سکول کښی یوولسم پرانستل شوی و نو زما ورور خانصاحب پهمشن سکول
کښی پهیوولسم کښی داخل شو او زه یی هم دمشن سکول پهشپږم کښی داخل
شم ترکومی پوری چه مونږ پهبوره دسکول کښی وو پهښار کښی اوسیدو او چه په
مشن سکول کښی داخل شو نو دمشن سکول پهبوره دنګ کښی چه پهچونهی کښی واوسیدو
دپی ځای هوا صافه او پاکه وه دصحت دپاره ښه وه، دفتبال، کرکټ او ټینس
دانونه یی الول ده بوره دنګونه یی لرل یو د مسلمانانو او بل د هندوانو وخومونږ ته
دبوره دنګونو نه بل ځان ته ځای راکړو. زما دتره خوی او زما هم خولی مهابت خان
هم پهکلی کښی پهپنځم جماعت پاس کړی و او دسبق دپاره دلته راغلی و او مونږ سره
ځای و. پهبوره دنګ کښی دپرهلکان وو پهپښتانه وو او دصوابه دتحصیل وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک لوی څوک واړه خو پرشریف هلکان وو زمونږ او د دوی دورونو پیه شان کوز
وه . زمونږ بور د ننګ په چوفی کښی او سکول موپه ښار کښی ؤ. د دې سکول سبق نس
د بور د ننګ سکول نه ښه ؤ. د ښوونې طریقه یی هم ښه وه استاذان یی هم ښه و
د هلکانو سره یی د پرکو ښښ کاوه .

زما استاذ :

زمونږ بور د ننګ ته مخامخ د پرنسیپل چه مستر هور نومېده بنګله وه
هغې کښی زمونږ هیډ ماستر وګرم صاحب او د هغه ورور ډاکټر وګرم صاحب
په مشن هسپتال کښی وو او سېدل . دا دواړه ورونه د انګلستان د یولوی سه
زامن وو . دواړه یی مشن ته بخښلی وو په کومه مینه او اخلاص چه دې دوا
ورونو د خلکو خدمت کاوه زه یی بیان نه شم کولی . زه هغه وخت وړوکی وم
نه څه په دې خبرو پوهېدم . مستر وګرم به چه کومه تنخواه اخیستله د هغې
یی زمونږ بی وزلو پښتنو هلکانو ته وظیفی ورکولې . یوه ورځ زما پښه ګزک شه
ډاکټر وګرم خبر شو ، راغی زه یی خپلی بنګلی ته بوتللم او به یی کومی کړې زما
وو ینځله او بیا یی زما په پښه پټی وتکوله . رښتیا خبره خو داده چه زمونږ
په قول « خیر الناس من ینفع الناس » باندې دوی عمل کړی دی . وا
چه ناس یعنی د خدای مخلوق خو پرېږده د خپل قام . ورور او عزیز خدم
تیار نه یو . خدمت خو لا پرېږده په اور کښی راته ولاړ وي او ځکه خو
خوار او ذلیل کړي یو . ما کښی چه د انسانیت ، قوم پرستی ، ورور
ولی او وطن دوستی او د خدای د مخلوق د خدمت کومه جذبه پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په هغې کښې زما ددې استاذ وګرم ډېر لاس دی . ما به دا فکر کوو چه دوی
د کوم ځای نه راغلي دي زمونږ د قامه نه دی زمونږ په مذهب نه دی دلته
راغلی دی او زمونږ د بچو خدمت کوي او غرهیا نو ته د خپلې کېدې برخه ورکوي
او زمونږ خپل وطن دی، زمونږ د خپل بچي دی، زمونږ د خپل قوم دی او
مونږ د هغوی د پاره هیڅ نه کوو بیا به می دی خپل قوم او ملک طرفته خیال لاړ
نو ما به لاړ ته ډېر فکر کوه چه زمونږ خانان، نوابان، ملایان او تعلیم یافته خلک
سره ددې چه مونږ یو قوم، یو وطن او یو مذهب یو خو داجذبه راکښې نشته چه
د دې خپل غریب قوم د بچو سره امداد وکړو په مشن سکول کښې نیمه ګنټه
د انجیل د درس د پاره وه «وال دی کړیو» نومی یو پرنګی و هغه به راته د انجیل
درس وایه او وعظ به یې هم راته کاوه . زه ورو کی وم په دې خبرو دومره
نه پوهېدم خو ثمین جانخان زمانه یو جماعت مخکښې و هغه پرې پوهېده ماته
به یې ویل چه زه د «وال دی کړیو» وعظ ته غوږ نه نیسم په غوږ وکښې کوتې ږدم
ځکه چه بیه ما تأثیر کوی هسې نه چه بل څه چل را باندې وشي .

کلیوالی لوبې :

زه د ورو کوالی نه کفایت شعاره وم او د خپل خرڅ د پیسو نه به می بچت
کاوه همدا وجه ده چه ما پخپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نه دی غوښتی
او نه چا ته محتاج شوی یم . خلکو زمانه قرضونه اخیستي دي چه ډېر ورانه
غوږلي دي او زما د ورور خانصاحب مت بوارت و . د ګرمۍ په چوټیانو
کښې به استاذانو ډېر کار را کاوه خو چه زمونږ به کلی ته پښې ورسېدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به مونږ وو او لوبې به وې . زمونږ به هم درس ته ډډه نه لګیده او
او نه هم راته چانه ویل . دلوبو سره دخلکو شوق هم ډېر وقسما قسم لوبې او ساع
تېرې وې حجرې به دخلکو نه ډکې وې په حجرو کښې به تښتی کېیده پت
کونجکه به دشپې په حجرو کښې کېده . لونډان به دشپې په حجرو ک
خلاستل او دواده خاوندان په کورو کښې ویده کېدل ، په حجرو کښې به تر ناو
ځوانان په لوبو او کپ شپ لګیاوو دومره کارونه او مصروفیت نه و . ژوند
پیچیده نه و ، خودغرضی نه وه ، صفا ، سوتره ژوند و . په اختر ونو کښې به لو
خوشحالی وه ، خلکو به دیوبل کوه دخوراک څیزونه لیږل . د زانګلو د پا
دبرګو لوی لوی تالونه او باړی چغونه وو . ښځو به په کورونو کښې تالونه اچولی و
یا به یې باندې چغونه ایښی وو چه دکورونکانې به خلاصې شوې ایښدی او
به شروع شوې ځای په ځای به کېدی کېده ځوانانو به پکښې زوروونه ازمې
زمونږ په کلی کښې کال په کال زوروره کېدی کېده او دلیرې لیرې علاقو ځوا
به پکښې برخه اخیسته او خپل زور او پهلوانی به یې ښودله . په زرګونو تماش
به ورته راتلل ، زمونږ دکلی خانان به دوه ډلې شویو داسی سړی به یې
کرچه دچاپره به یې نه کوله ګیرچاپېر به خلک نانست وو او په میتیخ کښې
دکېدی میدان و دیوې پرې نه به یو ځوان راپورته شو په میدان کښې
دبلې پرې نه به چه چاځان کښې دهغه دمقابلې طاقت لیده ورته به راپو
کشتی به دمنصف په اجازه شروع شوه دکومې پرې پهلوان چه به
شو دهغې پرې زلمیان به راغلل خپل پهلوان به یې په اوږو کړ بیه میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې وګرځاوه اوخپل ځای ته به یې ورساوه او خانانو به ورله انعام ورکړ او ددې پرې خلکو به په هغه بله پره باندې « الا الا » چغې وویستې په دې سلسله کښې یوه واقعه زما یاده شي، چه داسې یوې کېدې له یوزلمې ذاتما نزو را پاڅېدو هغه پیسې دمقابلې دپاره د دواوې یوزلمې را پورته شو. لکه چه دهغه وخت قاعده وه هر یو کېدمار به خپل خپل پیر یا زیارت را یاد وه، دوی چه خپل خپل بابا ګانو ته مخ واړه وو او سلامونه یې اوکړل. نو منځه ګرې دواوه وال کېدمار ته وئیل چه ستا باباچه په دې سیند و راپورې ووځي. نو اتما نزو وال به درله کار خلاص کړي وي ولې چه دهغه بابا ګان دکېدې ډاک ته نژدې وو. او وشوه همدغسې دوواو وال را اوپرزېد. کله به یو هم ونه پرزېده او دواړه به ستړې شو منصف به ورغې او خلاص به یې کړل. که نا کله به په لوبو کښې جنګ هم وشو.

تورې لوبې هم وې لکه انګې، شرنګې، لنډې ماري، پټ پټانې، بنګرپواتې ګیتکه، چیته کونجکه، چیند رو اونور. په حجرو کښې تاشونه هم کېدل دغوزانو لوبې هم کېدې. ما سره ددې تولو لوبو شوق واوکولې می او نورو نه به می کتلې. ډکوم شي سره چه به می شوق و په هغې کښې به ما هروم نو ځکه په لوبو کښې ما هروم او چه دسبق سره می شوق نه و په هغې کښې می خوند نه و او په سبق کښې می چه دحساب جومېټرۍ او تاریخ سره شوق و په هغې کښې تکړه وم او دنورو مضمونو سره می شوق نه و په هغو کښې کمزورې وم او دنه شوق وچه همداوه چه ددې مضمونو ابتدائي زده کړه ما په بنار کښې دپنجابي استاذ نه په پردې ژبه کښې کړې وه. ښه می نه وه زده کړې ځکه به می ورته ډېره هم نه لګېده په حجرو کښې به پوچ لوبه هم کېده او دلوبې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتلو به شرط هم لګیده کومه ډله چه به پره شوه هغی به چای، دودی، میوه یا
ګنی چه په خه شی به شرط اینبودل شوی و راوړل. اکثر به شرط په چایو تړل کیده
ځکه چه چای نوی څیز و دخلکو به خوښیده. بابا به می دچایو یوه عجیبه قصه راته
کوله چه مدرسی ته یو افسر راغلی و شاه بازخان (زمونږ دکلی لوی خان و) چای
راوړه یوه پیاله یی ماته هم راکړه هغه وخت شنې چای رواج وې، په بلغمی پیالیو کښی
به څکل کیدې. ماسره میرافضل خان (زمونږ یو میرنی تره و) ناست و ماخپله پیاله
هغه له ورکړه ورته می وویل چه تو ده هغه زما په خبره پوه نه شو په یو ځل یی پ
سر واړوله توله خوله یی وسوزیده ولی چه هغه وخت چاچای نه پیژانده او رواج
دپر لږ و.

اختر ونه او میلې:

په اختر ونو کښی به لویی لویی میلی لګیدلې په زړګونو خلک به پکښی جمع کیدل
نیزه بازی به پکښی کیده، اتڼونه به اچول کیده، دمان به ګډیدل، دجواری دپس
به کیده او خلک به په زانګو کانو کښی ځنګیدل، سازیان به وو دسورلی دپاره
دلوګو اسونه وو، څوک به په اوښانو سواره وو څوک به په اسونو، خانان به زور
ګنلی شو دپر خلک به ورپسی وو. اکثر وخانانو به په دغه ورځ دخپل چم کاونډ خ
دځانه سره بیول، په کباپونو او قتلمو او میتایانو به یی مړول، دا په خانانو، دغریب
یو قلنګ غوندې و، کله نا کله به په میله کښی جنګ وشو او ځینی وخت به دافراد
نه جنګ اجتماعی شکل اختیار کړ نو بیا به دګنهګار او بی ګناه فرق نه کیده. یو ځل
وشو چه زه وړوکی وم او دنصرو میلی ته تلی وم په میله کښی زمونږ دکلی دخانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپرانګو دخانانو جنګ وشو دجنګ نه پس هغوی خو دمیلی نه پښتی سپکی کړی او
ووتل، مونږ یی خبر نه کړو، په داسی موقع خلک تل خپل کلیوال خبروي او دمیلی نه
یی وباسی. پرانګ کلی دمیلی ځای ته دپرنزدې و او په یوه چغه میلی ته راورسیدل
دراورسیدو سره یی په مونږ برید وکړ زمونږ نوکرانو خوخه مقابله ورسره وکړه خو
مونږ لږ وو او هغوی لټول کلی وزه وروکی وم په اسپه سوروم چه داخلک مونږ ته
رانزدې شو درځو وعبادت کاکا زر زره په غېږ کښی راواخیستم او داسپې
نه یی راوچت کړم خوچه څنګه یی زه راوچت کړم دپرانګو یو سړی لوی پرانګ اسپی
له راخلاص کړو او په زین ولګېد که دعبادت کاکا همت نه وی او زه یی نه وی راپورته
کړی خدای زده که زه دهغی کوزاره ژوندی پاتی شوی وی . په دی جنګ کښی دپر
کسان زخمیان شول او زمونږ په نوکرانو کښی خو روغ نه و پاتی . دامیله به دچارسدی
تحصیل سره داختر په دریمه ورځ لګیده او دنصرو میله به یی ورته ویله په دې میله
کښی به دپره زورورزه نیزه بازی کېدله . دلیری لیری ځایونو نه به شوقیان منه ساتلی سوته
او نیزه بازان راتلل . لوبه به په دپر جوش وخروش روانه شوه نیزه بازانو کښی یو تربله
دسیالی او رقابت مقابله وه او په تماشګیرو کښی هم جوش وخروش و . دداسی لوبو نه
په خلکو کښی دمیړانې، شجاعت او تینګار جذبات قوی کېدل .

دشوقدر (شعبان المعظم) میاشت چه به وخته خلکو به دپری خوشالی
کولې خصوصاً هلکان چه ګی به په کوڅو کښی اخوادی خوا زغاستل خوشالی به یی کولې
ددې میاشتنی په ۱۵ به شوقدرو . دشوقدر په شپه به هم لوبه میله جوړه وه
منځو او جونو به په کورونو کښی توتکی، چورچوری، ماتابی او پتاخی خلاصولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکانو او نارینه و به بهر دوه دلې جوړې کړې بنسونه او ښکرونه به يې ډک کړي
وو يو په بل پسې خلاصول . کله به يې يوه ډله په مخه کړه او کله بله ، کله به يې شتې او
او اوږدې اسمان ته ويشتې . کومو خلکو چه به ښکرونه خلاصول هغوی به د
څرمنو جامې اغوستې وې چه اوږدې تاثير ډېر نه کاوه . خندا به وه خوشالي به وه
مستي به وه او ځينو مذهبي خلکو به په دې شپه داکارونه ښه نه ګڼل په عبادت
يې شپه روڼوله او نورو ته به يې هم داويل چه په دې شپه عبادت ډېر ثواب لري
خو چا به ورته ډېر غوږ نه اېښوده . دا د پښتنو د قوت نښې نښانې وې چه څومره
پرنګې د غلامۍ پړې مضبوطېده هماغومره د پښتنو جذبې مراوې کېدلې .

د امامانو مياشت :

لکه څنګه چه مونږ د خوشالۍ اختر ونه لرل د غسې مونږ د غم او خپګان
ورځې شپې هم لرلې د امامانو مياشت يعنې محرم د مسلمانانو يوشر بلک يا د کا
دې زمونږ مسلمانانو ته په دې کښې يولوی درس او سبق پروت دې . د اسلا
پيغمبر صلی الله عليه وسلم په مدينه کښې د جمهوريت يوه روښانه ډيوه بله کړې
زه دا منم چه د غه جمهوريت يوازې د مدينې د ښار و او د مسلمانانو د يعنې
مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله عليه وسلم خلفا او جانشينان به د صحا
په رايه ګيرۍ منتخب کېدل .

په قوله دنيا کښې تياره وه مګر په مدينه منوره کښې د دموکراسۍ ډيوه بله ش
او دا ډيوه هم د حضرت عمر رضی الله عنه پورې بله وه او کله چه د هغه د مرګ نه
په مسلمانانو کښې د پيسې او اقتدار شوق پيدا شو د غه ډيوه مړه شوه او تر اوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مره ده . یورپ چه په تیاره کښې پروت و هلته هغوی بله کړه . هغوی پرې روښانه شو او مسلمانانو چه هغه مره کړې ده تراوسه پورې بله نه کړې شوه او نن چه څومره د مسلمانانو ملکونه دی په هغې کښې دموکراسی (جمهوریت) نشته څه وخت چه اقتدار د بنی امیه خاندان ته پاتې لاس ورغی معاویه راپاڅېدو د مسلمانانو هغه حالت یې هم ختم کړ . معاویه په خپل ژوند د اقتدار او پیسو په زور د خپل مرګ نه وروسته خپل زوی یزید ته د مسلمانانو نه بیعت واخیست چه د مسلمانانو امیر به وی . د اسلامی خلافت دموکراسی او قومی حکومت د تاسیس د پاره پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه اصحابو ډېری هلې ځلې جدو جهد کړی و ډېری قربانی یې ورکړې وې ، ډېر زحمتونه یې کالي وو او هغه بنی امیه په دغسې چل ول له مینځه یوړل نو ځکه که نور هر څوک چپ پاتې کېدی شو ، حضرت حسین چپ نه شو پاتې کېدی د امونږ مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران د مقابلې درس ورا کوي .

محرم ته پښتانه د امامانو میاشت وایي ، د امیاشت د غم او ځپکان میاشت دهٔ خصوصاً په اولو لسو ورځو کښې به چا ښادی ، خوشالی ، خندا ، توکه ټکاله نه کوله . د حسنینو په اروا او د حدای په نامه به خلکو شربتونه ویشل ، لوی لوی خیراتونه به یې کول ، ښځو به په کورونو کښې او نا دینه وو به په حجرو کښې جنګنامی لوستی او خلکو به ورته ژړل او ښکی توسدل به یې د پر ثواب کنل ، د شپې به ښځو په کورونو کښې ویرکاوه هلکانو او جنګو به په دې لسو ورځو کښې خیراتی دانی غونډولې او په لسمه ورځ به یې د جمع شوې غلې نه خیرات کاوه . په لسمه ورځ به نر او ښځې هدیرو ته تلل په قبرونو به یې د امام حسین د تندې دیا د ولو په نسبت او به اچولې ، ما ښام به هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل حیثیت سره سم خیرات کاوه او دې ته به یې دحسنینو خیرات والا یه او دشپې
په ویرونو کښې به یې داستاینې کولې «حسنه څوک به دې ژاړي وای ، والای حسنه
در زلالی !» او بیا به یې سینې وهلې او ژړا انګولا به یې کوله .

مونږ پښتانه دحسین (ع) دپر قدر او عزت کوو او په مونږ دپرګران دي ځکه
چه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسي وو او په هغه دپرګران وو نو ځکه به
مونږ هم دپرګران دی بله داچه امام حسین (ع) هم دحق او جمهوریت دپاره راپاڅېدلی
و او مونږ هم دخپل حق او جمهوریت دپاره راپاڅېدلی یو هغه هم مظلوم و مونږ هم
مظلومان یو، هغه هم دظلم سره دمقابلې دپاره را اوچت شوی و او مونږ هم دظلم
سره دمقابلې دپاره راپورته شوي یو. هغه هم مسلمانانو ته دجمهوریت حق ګکانه او
مونږ هم مسلمانانو ته جمهوریت ګټو هغه هم دامن دپاره کار کاوه او مونږ هم
امن دپاره کار کوو .

کلی کلونغی :

زمونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادی او زمونږ مړی ژوندی دپرله اخلاص
دک او مینې محبت مظهر و خو په رسمونو واجونو کښې دوب . چه څوک
رنځور شو خپلو خپلوانو او دوستانو به یې پوښتنه کوله یوازې خپلوانو او دوس
نه بلکه دکلی او ولس عامو خلکو به یې تپوس کاوه او که به مریض سخت شونو
خو به ورته نژدې کسان شپه او ورځ ناست وو دصحت دپاره به یې ورته
دعاګانې کولې ، خیراتونه به یې کول . دعلاج دپاره څه خاص انتظام نه و دهر
مرض دپاره بېل بېل باباو او دهر بابا دزیارت بېله بېله طریقه وه ان چه دبابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقبر ونوخاوري به خور ده کنهلی شوه او دمرضونو دپاره علاج کنل کیده . دباباکانو او زیارتونونه علاوه دملا صاحب ، پاچا صاحب اومیا صاحب دم دعا او تعویذ دعلاج طریقه وه . دیونانی طب حکیمان هم وو تجربه کارو ، سپین سرو بنځو به نظر ساتو . سپین ږیرو به دمقامی بوټو او داروکانو په ذریعه علاج کوو . نایانو به ددانو او زخمونو علاج اومرهم پټی کوله خو دپره مخه زیارتونو او باباکانو ته وه . اوچه څوک به مریشونو په هغه ورځ به دکندی خلک خپل کارته نه تلل او که مری به مخوریز سمی ونه تول کلی به خپل کاروبار پریښود او دمری دګور او کفن ، دخدمت اوغم دپاره به دمری ځای ته راغونډ شول نارینه به په حجره یا جومات کښی ناست وو او بنځی به په کورکښی غونډی شوې مری ته به چه څومره بنځی راتلې تولې به ویر او ژړا کښی شریکیدلې او نارینه وکښی به یوازی دمری نژدې کسان او دوستانو ژړل مری به کټ کښی پروت وچه څه وخت به یې لمباوه نارینه به ورغلل او کټ به یې واخیست به دی وخت کښی به دبنځو دژړا انګولا شور زوږ پورته شو به زوره زوره به یې ویر کاوه سخونه به یې وهل او په ویرکښی به یې مری ستایه چه مری به یې په تخته واچاوه نوخپلوانو او دوستانو به یې په تخته روپۍ اچولې ، دغه روپۍ به دملاوې . دلمبولونه ودوسته به یې کفن ورکړ په کټ کښی به یې ایښی وخپلوانو او دوستانو ته به یې مخ ـ وښوده بیابه جنازه اوچته شوه خلک به جنازی پسی روان وو او خلکو به دجنازی کټ پیه څلورو کسو په اوږه کړی و او وار په وار به خلکو یو دبل نه جنازه اخیسته او دمه به یې ورکوله هدیری ته به یې ورساوه په اوار میدان کښی به جنازه کښیښودل شوه او از به وشو چه جنازه تیاره ده دچاچه به اودس و او جنازه به یې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفونه به یې جوړ کړل دجنازې مونځ به وشو دعا به وشوه خلک به ړاتلل او دمړي مخ به یې کتلو. ملایانو به دسخات دپاره دوره جوړه کړه کښیناستل به

سخات خیرات:

سخات به دمړی دحیثیت په اندازه وکه به موږ پشتمن خان او مخورېز سړی وسخات به یې ډېرو اومیله به پرې جوړه وه ملایان به ډېرو که غریب سړی وسخات به یې کم و ملایان به هم کم وو او که به سخات نه و ملایان به هم نه وو. کوره، صابون، پټکی، قرآن شریفونه او روپۍ به په مینځ کښې کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول دمړی دوارث نه دمړی د ګناهونو دکفارې دپاره داخیزونه دصدقې اوسخات په توګه ځان ته قبول کړل بیا به یې یو بل ته په همدی طریقه بخښل او یو به دبل نه قبلول. ملایانو به دغه ټول مال یو ځل ځانته قبول کړ او بیا به یې خواکی ملا صاحب ته وبخښه چه دوره به وشوه نو بیا به یې دسخات په ویشلو شروع وکړه ماته به دسخات کړ ځولو مراسم شا دوله ښکاریده پردی مال یو بل ته بخښې خدای اوقام ته دوکه ورکوي. زه دعربو په ټولو ملکونو کښې ګرځیدلی یم ما هلته حتّٰی په مکهٔ معظمه مدینهٔ منوره، نجف اوکربلا کښې هم چېرې دا دسخات او خیرات طریقه نه ده لیدلی حال داچه هلته دا طریقه ده، چه مړی اوشی، خلک خبرشی، بیا جنازه جومات ته راوړی هلته یې جنازه اوشی ددعا نه پس وارثان خپل مړی دښخولو دپاره مقبرې ته یوسی او نور مسلمانان خواره شی. دا اسلام خومونږ ته دعربستان نه راغلی دی خبره داده چه دا قسم عادتونه په مونږ کښې خودغرضو خلکو پیدا کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کښې داخیزونه نشته بله داچه دا دومره مال بل ته څرنګې بخښې او چه
سړی نادار او محتاجه هم وی. بله داچه سړی مړشی دهغه عملنامه خوبند شی
داخیرات او سخات به څنګه دهغه په حسناتو کښې لیکل کیږی. یو سړی حضرت
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راځی عرض کوی چه یا رسول الله زما پلار مړ
دی او له هغه نه دوه کوټې له کجورونه ډکې پاتې دي هغه ورپسې خیراتوم رسول
الله صلی الله علیه وسلم ورته وایی که ستا پلار پخپل ژوندانه ددې کجورونه دوه
دانې دخدای په رضا ورکړی وی ددی دوه کوټهنونه یې ثواب زیات و. دګناه او
ثواب په حقیقت دبې عمله علماوو په وجه څوک پوه نه شول. دخلکو په مغزو کښې
ملایانو داکینولی ده چه کوندی خدای هم ددنیا د پادشاهانو په شان دی چه
هغه ته دټکس او ډالۍ ضرورت دی. دوی په دې فکر نه کوي چه خدای بې نیازه
دی هیڅ شی او هیچا ته محتاج نه دی. که خیراتونه دي که زکات دی که
صدقات دی، که لمونځ دی، که روژه ده، که حج دی داټول زمونږ دښېګڼې
پاره دي که ښه کوې هم دخان دې دي او که بد کوې هم دخان دې دي.
که ښه کوې دنیا به دې هم اباده وي او په اخرت کښې به دې هم په کار شی او که
بد کوې په دنیا کښې به ذلیل، حقیر او خواري او په اخرت کښې به درته عذاب
وي.

زما د ملایانو سره ډېر تعلق و ما به یې ډېر قدر او عزت کاوه او همیشه
ورسره په دغسې خبرو بحث او تبادل خیال کاوه او دا به مې ورته ویل چه
خیراتونو او سخاتونو دا طریقه په اسلام کښې ښه نه ده. اسلام چه خیراتونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاتونه واجب کړي اولازم کړي دي په هغی کښی لوی راز دی داچه ترمونږ خو
رسول ﷺ وايي چه « صدقه بلاء دکوی » دابلا تاسو پېژنئ داخود غریب او امیر
ترمینځ نفرت نه بلا ولاړ یږي نوچه شتمن خلک د بېوزلو پوښتنه وکړي دهغو
سره دمصیبت په وخت کښی مرسته وکړی نود غریبانو دخپلو امیرانو سره
مینه محبت پیدا شی او دبلا مخه ونیول شی اوچه امیر دغریب هیڅ پوښتنه
نه کوی غریب په مصیبت کښی وي اوامیر په عشرت کښی وي نود غریب پ
زړه کښی تېرېږي چه وطن خوخدای مونږ تولوته شریک راکړی دی
څنګه زه په مصیبت کښی ژوند تېروم اودابل چه زما ورور عزیز دی زما
شان سړی دی، دی ولی په عیش عشرت کښی دی دده په زړه کښی غو
پیدا شی او ورو ورو یی زړه امیرانوته پرسېږی ترڅوچه بلا ورنه جوړه شی
کوری د رسول الله (ص) په وخت کښی به دهر څه نه مخکښی دقرض دا
کولو غم خوړل کېده. رسول (ص) ترهغه وخته پوری دمړی جنازه نه کو
ترڅو پوری به دمړی په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که دمړی وارثان به نا
اوغریبان او دمړی قرض به یی نشو اداکولی نوبیا به رسول الله (ص) نور و مسلما
وویل چه چنده تولہ کړئ او دده داقرض خلاص کړئ نوچه قرض به خلاص ش
هله به یی جنازه کوله، بیا به نور تکفین تجهیز کېده اونن بالکل اړ ولی خبر
دکوم مړی دوارثانو دمخه نه کیږی نوهغوی یی لاجایداد کانه کوی لا په سود رقم
خومړی پسی سخات ضرور کوی اویوازی خودمړی خیرات اوسخات نه
دپیرانو پیر صاحب یوولسمه ده، دکاکا صاحب شکرانه ده، دسیدانو، میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او صاحبزاده کمانو نذرانی او شکرانی دي که دا ټول خیراتونه په قومي بنسیګرولګیدي
نن به مونږ هم د دنیا د ترقي یافته قومونو په قطار کښې ولاړ وي. د سخات او خیرات
د پاره مونږ په سود او کمانه (ګرځي)، قرض اخلو چه زمونږ دا رسم پوره شي. زه
یو کال، د اوري د ګرمو تېرولو د پاره کوه مري ته تللی وم هلته را باندې یو څو کسه
ملایان چه زما دوستان وو راپېښ شول ما زیګرمي د سیل صفا د پاره له ځانه
سره را واپستل ګرځېد و ګرځېد و یوې بنګلې ته ورسېدو ما ملایانو ته مخ راواړوه
چه دا بنګله څنګه بنګله ده؟ دوی وې ډېره بنګلې ده ماوې داشنه چمنونه او د
ګلونو باغچې یې څنګه ده؟ دوی وویل چه ډېر ښایسته چمن او ښایسته ګلونه دي او ډېره
مزه دار باغچه ده ماوې هغه ماشومان چه پکښې لوبې کوي دا څنګه دي دوی وویل
ډېر بېمعنی او ګلالی ماشومان دي ماورته وویل هغه موټر چه د ریوري صفا کوي دا
وینئ وویل یې هو ډېر ښه موټر دی ماوې هغه چه په کرسي ورته ناست دي جامو ته
یې وګورئ څنګه دي دوی وې ډېرې ډولي جامې یې اغوستې دي ماوې داسې
پېژنئ چه څوک دي؟ دوی وویل چه څوک دي؟ ماورته وویل چه دا د پرنګیانو ملا
دي، چه قوم یې په بنګله کښې اوسي ملایې هم په بنګله کښې اوسي چه قوم یې په کېږده
موروي ملایې هم په کېږده موروي چه قوم یې په جامه پټ دي ملایې هم په جامه
پټ دي، چه قوم یې په موټر کښې ګرځي ملایې هم په موټر کښې ګرځي او زمونږ چه
قوم د هستوګنې کوډله نشته تا سو هم جوماتو کښې اوسېږئ او چه په کېږده ماړه
ریو تا سو هم دروازه په دروازه ګرځئ چه «وظیفه راوړئ خدای مو وبخښه».

چه سخات به وویشل شو بیا به نو ملایانو پرې مسئلې کولې زمونږ په کلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړی شوی ؤ یو ملا صاحب مسئلو ته و درېد او دا مسئله یې وکړه چه یو سړی ډېر
بد عمله او بد چلند ه و، سود خور و، جوار کړو، خونی و، زانی و، غل و، ډاکه مار و،
او هیڅ ښه کار یې په عمر کښې نه وکړی صرف دهرې جمعی په شپه به یې
اووه ډوډی د خدای په نامه جومات ته لېږلې داسې مړ شو زامنو، ښځو
او پس ماندګانو یې ورپسې ډېر ویر وکړ او دا به یې وویل چه دده به په قبر کښې څه
حال وي اخر یوه شپه خپل یو زوی ته په خوب کښې راغلی دی او ورته یې ویلي دي
چه تاسو زما غم مه کوئ زه ډېر په ارام او مزو چېر چو کښې یم زوی تری پوښتنه
کړی ده چه پلار ته خو ډېر بد عمله وې پلار یې ورته وویل چه ټیک ده خو مور ته
مو معلومه ده چه ما به دهرې جمعی په شپه اووه ډوډی خیرات ورکولې هغه
ډوډی می دلته په کار شوې څه وخت موچه زه ښخ کړم او تاسو دا نه لاړئ نکه
منکر راغلل او زما نه یې پوښتنې شروع کړې چه: «من ربک وما دینک»
جواب نه شو ورکولی نو کور زونه یې راپسې را اوچت کړل چه راخلاصول یې را باندې
چه په دې کښې دوه ډوډی راپیدا شوې او ورته مخې ته شوې او زه یې بچ کړم
چه نکیر منکر لاړل زما د قبر په څلور و کونجونو کښې سوری وشول او دهر سوری نه
د دوزخ لمبه رانوته نو څلور ډوډی راغلې او هره یوه یو یو سوري ته ډال شو او دا
مخه یې ونیوه او دا یوه زما خدمت کوی. بیا یې وې چه په خیرات کښې ډېر د
ثوابونه دي او ما د دې مسئلې ثواب د دې مړی په اروا بخښلی دی. ما ته دا
عجیبه ښکاره شوه ما وې د دې خو دا مطلب شو چه هره بد عملی کوه، زور ظ
کوه خو اووه ډوډی خیرات ورکوه نو مزې کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسخات نه پس به بیا نور خیراتونه شروع شو هرها بنام به دمړي په اروا خیرات کیده ترجمعي پورې به بیا هره جمعه خیرات کیده ترخلو پښت ورځو پورې . په خلو پښتمه ورځ به بیالوی خیرات وشو او بیا ورپسې دکال خیرات دی . په دغه طریقه به زمونږ دقام په کال کښې په لکونو روپۍ خرڅیدې که دا په یوبیت المال کښې جمع کیدی او په قامي کارونو او غریبو لګیدی قام ته به یې څومره فایده رسیده ؟

یوه لطیفه :

یوه ورځ زه په حجره کښې ناست وم چه زمونږ د امام صاحب زوی راغی ماته یې وې چه زه واده کوم ما سره څه امداد وکړه ماورته وې زه همیشه وینم چه دمړي په سخات کښې ته دیر مال مالک شې که تاته ضرورت وی نو بل ته یې ولې بخښې هغه راته په جواب کښې وې چه دومره مال هیڅوک دزړه نه نه بخښې مونږ یې له ویرې یو بل ته بخښو او بله دا چه زمونږ یقین وی چه مونږ ته یې څوک نه راکوي . راکول خو پرېږده وبه مووهي . ماورته وې چه وهل پکښې نه وي او مال هم ستا کیدی شی نو بیا ؟ ده راته وویل نو بیا خو به یې زه هیچا ته ورنه کړم ماوې رښتیا وایې ته تیاري هغه وې چه بالکل رښتیا وایم او بالکل تیاریم نو ماورته وویل چه نن زما دتره لور مړه ده دیر سخات یې دی ستا واده پرې ښه کیږي په دایره کښې کښېنه چه ستا وارشی او سخات دې خان ته قبول کړبل ته یې مه بخښه وو ایه چه زما ضرورت دی بل ته یې نه شم بخښلی . ده وې دا خو به زه وکړم ماته به یې څوک راکړي ؟ دشمو زوخان دی هسې نه چه بې عزته می کړي ماورته وې چه زه به دی شا ته ولاړیم څوک دې بې عزته کولی نه شی وې چه ستا امداد راسره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا خوزه دچا پروا نه کوم . زما او دده په همدی فیصله وشوه چه روانیده ما ورته
ووې چه پام کوه داخبره دی چا ته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخات ته
ملایان په دایره کښې کښیناتل ده دې خوا آخوا وکتل چه زه یې ولیدم الا ر په دایره
کښې کښیناست کله چه دسخات بخښنه اخیسته شروع شوه زه ور وغونډ
راغلم دده په شاوخوا پلم چه څه وخت ده ته سخات وبخښل شو او ده واخیست
دده رنګ تک زیړ شو او ماته یې وروسته وکتل او وې ویل چه ماته ددې مال
ضرورت دی زه یې بل چا ته نه بخښم . دملا یانو دهلې کولې څه اراده وه خوزه و
مخکښې شوم او دهغوی نه می تپوس وکړو چه ملا یانو صاحبانو شریعت په دی
باره کښې څه وایی ؟ دوی وویل چه شریعت ده ته حق ورکوی چه بل ته یې بخښه
او که پخپله یې اخلی نو ما هغه ته اشاره وکړه چه «مولانا اوچتوه یې» دګورو دبوجه
دپاسه نغدې روپۍ پرتې وې هغه می راواخیستی او ورمې کړې او ما وې دا ګو
هم اوچته کړه . ګوره یې هم اوچته کړه ، قرآن شریفونه او پټکې پاتې شو ، هغه
ملا یانو تالا کړل . ملایان هک پک پاتې شو وروسته یې بیا دمړی خاوند
ویل چه دمړي سره احسان ونه شو . هغه ملا چه بله ورځ ګوره منډ یې ته وړی
چه خرڅه یې کړي دشمو زوخان صاحب وردپسی ورغلی دی او ګوره یې په زوره
بېرته اخیستی ده .

دشریعت په وراندی خو دا پردي مال و دوی ته یې اخیستنه جا
نه وه خو دوی په شریعت څه کار وو . زمونږ کلی کښې بوسهی و هغه به و
اسلام اسلام نشته هسې ګونګوسی دی چه دملا یانو داعمل وی دمقتدا یانو بخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه موده خو ملایان د سخات د دایرې نه لاس واخیست بیایې پخپلو کښې جرګه کړې ده که مونږ دا کار پرېږدو دا د دومره موده مو دا کار کړی دی نو د عوامو توجه به ورانه وګرځي وایي به چه د املایان نه پوهېدل او عبد الغفار پوهېږی نو بیا یې د سخات طریقه د پخوا په شان شروع او په کوم ملا چه به یې لږ غوندې شک راغی په دایره کښې به یې نه پرېښوده .

په دې کښې د ملایانو . غریبانو څه قصور نشته مونږ قام پخپله کوم یو . چاته چه د دین او مذهب ټول واک او اختیار ورسپارو او د تعلیم او تربیې غم یې نه کوو د دروازه په دروازه « وظیفه راوړئ خدای مو وبخښه » وایي . د دومره لوی ذمه واری د پاره په دی طریقه خپل دینی استاذ تربیه کوو . دا زمونږ خپله ګناه ده حقیقت دادی چه کله مونږ ه مسلمانان شو، نو بعضی هغه دهند وانو د وخت رسمونه، رواجونه مونږ پری نښودل او لکه څنګه چه هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې ډلې تاکلی وی هغه هم په هغه شکل کښې مونږ جاری او ساتلی ، ځکه چه دلته چه اسلام راغی نو هغه د مذهب (تبلیغ) په لاره راغی د سیاست (تورې) په لار راغی، نو مونږ د مذهب د حقیقت نه چا خبر نه کړو او لا تر اوسه پورې خبر نه یو . دا د کاست سیستم روایتی (عنعنوی) اثرات دي چه یوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وی یوه ډله به د حکومت کوی، یوه ډله به تجارت کوي او یوه ډله به عام خدمتونه کوي . دا په اسلام کښې نشته بلکه په اسلام کښې علم په هر مسلمان او مسلمانی باندې فرض دی . زمونږ د ملایانو د دنیایی علومو او سیاست خواته توجه نشته او زمونږ د دولتمنو خلکو د دینی علومو خواته توجه نشته نو ځکه مونږ په دنیا هم خوار یو او اخرت به موهم خوار وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې خودانه د داسی ملایانو دلاسه مونږ ته نورهم ډېر نقصانونه رسیدلی
دي. په مونږ کښې چه دکار او خدمت سړی پیدا شوی دی دوی پرې یا دوهاتی
فتوه لګولی ده یا دهندو یا دکافر او په دې نومونو یې له خدمته پاتې کړی دی نه یې
پخپله دخلکو خدمت کړی دی او نه یې بل ورته پرېښې دی. بې کاره او بې کسب
لمونځ اداکوه او ډوډۍ خوره.

واده ښادي:

زمونږ ښادۍ ډېرې خوندورې دخوشالۍ نه ډکې وې چه هلک به زلمی
شو نو مور او پلار به یې ورته دخپلې خوښې چنغله لټوله دهلک او جنۍ نه به چه
پوښتنه نه کوله او نه دهغوی خوښې ته چاکتل. خویندې میندې به وکړ خپلې
کومه کورنۍ او جینۍ چه به یې خوښ شول، دجینۍ دمور سره به خبرې وشوې
دمور په ذریعه به پلار هم خبر شو چه دواړه به راضی شو نو دهلک له کوره به خ
ښځې لاړې او کوټ به یې وکړ بیا به دکوژدې ترتیب ونیول شو. په دې وخت کې
زمونږ خلکو که خانان که غریبانان ووتولو دخور او لور په سر هرچا دخپل حیثیت
اندازه ولوراخسته. دنابالغو جنکو کول او ورکول هم رواج وو تردې چه تې پورې
ماشومانو کوژدنی به کیدې. کله ناکله به داسی هم وشو چه نه به هلک پیدا شوی
نه به جینۍ زړه پدلې وه چه میندو او پلرونو به یې سره وعده وکړه چه دیومورو
زوی وشو او ددې بلې خوا لور وشوه هغه به یې یوله بله سره ورکولې. داقسم جینۍ به
هیچا کولی نه شوه هلک جینۍ که به په وړوکوالی نامزد شوې وو چه کله به لوی شوک
هغوی به یو بل خوښ نه ونوهم دیوه بل نه خلاصیدلی نه شو خو چه دواړه بندو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع شونو د خپلو خپلوانو او کلی مالت جینکی به لا د واده نه خو خو ورځی مخکښی
هلک کالله ته راغونډ ښکاري تنګ تکور به یې کاوه . د شپې چه به دکاره وزکاري
وي نو را جمع به شوي د منګی او مجمی سره به یې ښکلی ښکلی مسرۍ ویلې زما د
ښکو دا تنګ تکور به پرخو ښیده و دونه به دهر چا د خپل توان او طاقت سره سم
د خانانو په دونو کښی به ډنګ ډونګ او دوم دام زیات وو . ډیرې ورځی به
وونه پخپلدل خپلو خپلوانو او دوستانو به ډیرې اچولې وي کور به د ښځونه ډک
ښکاري به دسی ونه ډکې وي . جنجونه به وو دهر چا جنج به بیل وتویک او غریبونه
ملا صیدل د می به هم پکښی کډ بدي او خلکو به ورله روپۍ ورکولې اکثر به نیزه
ی هم کیدله . د نیزه بازۍ د پاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او د نیزو پرکتس
ی کاوه د نیزه بازۍ په موکی به ورته روپۍ اینبودل کیدې چه چا به موکی یو -
و هغه روپۍ به د هغه شوي د واده ورځ به مقرره وه چه هغه ورځ به شوه
د سحر د وړی به وخوړل شوه که د ناوي کور به لیرې وخلک به د ډوډۍ
د سره سم روان شو او که د ناوی کور به نزدې و نو خلک به ماز پښین ورروانیدل
به ځان ته بیل تنګ تکور جوړ کړی و سازیانو به ورته په کوڅه کښی ساز غږ اوه
ل سورتی به یې ورته وهل او ښځی به د ننه کورکې ورته کډ بدي چه سبا به یې
ه راوړله په دې شپه به ښځی په جمع روانې شوي نکریزې به یې په سر وي
ونه به ورسره وو شمع به پکښی بلیدې لوی لوی مشالونه به یې جوړ کړي وو
ین پرک به و په لاره به یې سندرې ویلی د دوی د حفاظت د پاره به خوکسه
مخکښی او خوکسه ورو سته روان وو چه د ناوي کورته به ورسیدې . اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې نکریزی وګډولی او بیا به یې هغه نکریزی هغه جینۍ ته په لاسو اوپښو پو
کړې، ناوې به دخو ورځو نه په کوټ کښې ناسته وه همزولی به تړې چاپېره
ښځې به تړی واپس کلی ته راغلی سباله به نو او ښځې به وړا او جنج لاړل ښځې
ورغلې او نارینه به بهر په حجره کښې کښېناستل ملا به راغی نکاح به یې وتړله
به وشوه دم به ډول وواهه دم به ښادی والا وته آئینه ښودله او پیسې به یې ته
چا به کلان ورکول او پیسې به یې تولولې بل خواته به بات په غوږ ونوکښې کوتی ا
مدح به یې ویله چا به سپیلنی لوګی کول روپۍ به یې اخیستی که دچا به خوښه وه ک
دشهه به یې غږ غوږ نه کاوه او روپۍ به یې ورکولې لنډه داچه یولوټ به وملا ص
هم بې روپو نکاح نه تړله چه نکاح به وتړل شوه هلک به دخسر کورته ننووت پ
به وخوت جامې به یې بدلې کړې نوې ډولې جامې به یې واغوستې چپل خپلوا
دوستانو به پرې پتاسې، غوزان اوپیسې نوستلې او ماشومانو به تولولې
به دواده دپاره دتوان په اندازه ډېرې قیمتې جامې جوړېدې داجامې ب
دواده په شپه اغوستې بیا به یې په تول عمر کښې نه اغوستې ځکه
وې چه مړه به شوه اکثر به یې جامې ملا صاحب ته ورکول کېدې، ناوې
کښې کښېنوله ډولۍ به بهیارانو په اوږه کړه ډولۍ به مخکښې وه دواده ز
ډولۍ سره و اونور خلک به ورپسې وو. بهر به هم دواده په زلمې خپلو
دوستانو پیسې اوشیرینۍ نوسته ډېرې به کېدې، لویو، وړو به دخو
نه الا الاچغې وهلې لویه مېله به وه چه څه وخت به ډولۍ په کور دننه ش
به رخصت شوه دکلې خلک به هم لاړل ناوې به چه کورته ننوتله دښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور به پرې وشوه ناوې به په پالنګ کښېنولی شوه ترڅو ورځو پورې به خلک
راتلل دناوې دمخ نه به يې پلو پورته کاوه ناوې به يې کتله، ناوې به ستګی نه
غړولې دهلک خپلوانو به چه ناوې کتله روپۍ به يې ورکولې . په سباله به هلک دخپلو
همزولو سره دسخر کره ورغی، دې ته به يې سلامي ويله ښه ډوډۍ به ورکړه
شوه دډوډۍ نه پس به هلک دسخر کورته ننوت او دخوابنې په پښو به پرېوت
هغې به ورله روپۍ ورکړې دښځې خپلو خپلوانو سره به پېژندګلوی وشوه بېرته
خپل کاله ته ستون شو ځوورځې وروسته به دښځې خپلوانی راغلی دې ته به
اوومه ويله دهلک خپلوانی به هم راتولې شوې دجينې دپلار له کوره به
جامې راوړل شوې وې هغه به يې دهلک په خپلوانو وويشلې چه پاتې به شوې
هغه به دناوې وې . ناوې به دپلار کره لاړه اوځوورځې به يې تېرې کړې . نن
خلکو ته دهغې زمانې ودونه څه عجيبه غوندې ښکاري چه جينۍ او هلک
بدلی نه وي دموز اوپلار په خوښه به ودونه کېدل . په کار خو دا وچه هلک او
جينۍ سره خوښولی بيا ودېدې خو دنن زمانې په نسبت دهغې زمانې ودونه ډېر
اميابه وو ځکه چه دهغوی اخلاق ډېر اوچت اوسپېڅلی وو په هغوی کښې
ښېستينې مينه اومحبت وپه يورپ اوامريکا کښې چه هلک اوجينۍ يو دبل په
دتونو اوخويونو ښه خبر شي نو دخپلې خوښې واده کوي مګر دهغوی په مينځ
کښې دومره مينه اومحبت نه وي لکه زمونږ دملک دښځو اومېړونو
مينځ چه وي . مونږ له دخپل ځينې دود او دستور اصلاح په کار ده .
هر خلک خپلې لونه دپيسو دپاره ورکوي په کار دی چه دسميتوب په لحاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوی وشي دانه چه ددولت دپاره ځوانه جینۍ بوداته کښېنول شي .

دیوې پېغلې قصه :

زه دسکول نه په چوتهۍ کلي ته تلم په تانګه کښې ناست وم ناګهان سب
راورسېدم ، کرمی وه سینه موجونه وهل هغه وخت کښې به په سب
باندې پلو نه دبېرو وو . دتانګې نه کوز شوم په پله پوری وځم چه ناڅاپه
پېغلی جینۍ دپل نه دسینه مینځ ته ورو دنګل چغی شوې چه جینۍ لا
شوه ماتګان ورپسې کشتی خوشی کړې دپله نه یې ښایسته لیرې د
سره ونیوه غاړه ته یې راوښکله جینۍ مره نه وه خوبی هوشه وه او به یې ت
شوې وې هلته یې واچوله مونږ راغونډ شو چه او به تری لاړې جینۍ به
شوه چه په مونږ یې سترګې وګېډې په ژړا شوه ویل یې چه وای خد
زه ژوندی یم ؟ مونږ چه تحقیق وکړ چه داکم بخته ولې پخپل ژوند پکو د
معلومه شوه چه پلار یې یو بوداته ورکوله او ددې خوښه نه وه پلار ته یې و
چه پلاره زه مېړه نه کوم او تول عمر ستا خدمت کوم خودې بوداته ی
ورکوه . پلار یې سترګې روپوټې کړې وې دلور یې نه منله . چه جینۍ د
مایوسه شوه دخپل مرګ اراده یې وکړه . نو ددې داسې پېښوم خنیوی په کا
باید چه له جینۍ او هلک نه پوښتنه کېږی ځکه چه داخو ددوی دژوند
ملګرتیا سوال دی .

فوج کښې کمیشن :

څه وخت چه زما ورور خانصاحب دپاکتهۍ تعلیم دپاره بمبئ
عه نبی علیه السلام احادیث کړیدی چه هلک ته نظر مدینه جینۍ او وینی کړ
مدینه منوره کښې یوه ښاغلی ابی د انصار دیوې بی بی مره نکاح بندبست کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لار زه او مهابت په بوره ډنګ کښې یوازې پاتې شو خو ورځې پس له بوره ډنګ
نه ښار ته راغلو او په لوی بازار کښې موږ ته بالاخانه ونیوه دلته به او سیدو او
سبق له به سکول ته تللو خو سبق ته موږ ته ډډه نه لګیده. زمونږ یو زور لوګو
د بارانی » نومیده مونږ به ورته بارانی کاکا وې، هغه څه موده د مومن خان
ته پرې د خانانو سره نوکری کړی وه د ډیرې زیات خانان په فوج کښې نوکران
وه. دی ورسره هم په فوج کښې پاتې شوی و نوده به ماته د فوج قصې کولې
چه د فوج ډیره ښه او د عزت نوکري ده سړی چه داسې غاړې ته کوچ اچولی
وي او د فوج مخکښې روان وي ډیر خوند کوي. زما خوهسې هم سبق ته ډډه
نه لګیده د بارانی کاکا خبرې به را باندې ښې لګیدلې او ورو ورو یې را باندې
زړه شو او د فوج نوکری ته تیار شوم. دغه وخت زه په اتم جماعت کښې وم زه
د هلک وم نه پوهیدم چه بارانی کاکا به څه ویل هغسې به مې کول هغه راته
ویل چه څوک تعلیم یافته وی او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښې ډایرکټ
کمیشن ورکول کیدی شي او نیغ په سرداری اخیستل کیږی. دده او د
ځنګی په درجه کښې فرق نه وي ددې دپاره د هندوستان وایسرای ته درخواست
کیږی د هغه په منظوری د ډایرکټ کمیشن ورکول کیدی شي. نو ته یو درخواست
وایسرای ته نوم ولیکه چه په ډاک کښې ولیږو. د خانصاحب یو اشنا وچه فضل محمود
نومیده مونږ دواړه ورغلو په هغې مو درخواست ولیکه او د کمانډران چیف
نوم مو په ډاک کښې واستاوه. دا راز ما او بارانی کاکا ځان سره پټ وساته
ځکه پرې پلار خبر که او نه مو د هغه سره مصلحت وکړ. ډیره موده تیره شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په لسم جماعت کښې وم زمانه دا خبره هېره وه چه د مرکز نه زموږ ته د پټ
کمشنر ته یو حکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړي چه زما څه حیثیت دی؟ ا
زما د خاندان څه حیثیت دی؟ د پټې کمشنر تحصیلدار ته حکم ورکړی و او تحصیل
پټواریان مقرر کړی وو چه زموږ جایداد معلوم کړی پټواریان چه زموږ کا
ته تللي دي یوه عجیبه قوقه وشوه . په دې ورځو کښې زموږ په کلی کښې یو سړ
چاوڑلی وُجرګې په هغې کښې زما د تره زوی د شا صاحب خان مشر و
شمروز خان زموږ د شپږ و نورو نوکرانو سره بې ګناه او خطا خوار لس کاله قب
کړی و . پرنګیانو جرګې د انصاف او امنیت برقرار ولو د پاره نه وې جوړې کړ
بلکه پرنګیانو جرګې په پوره تدبیر د دې غرض د پاره جوړې کړې وې چه په جر
کښې انصاف نه کېږی ، پرې وی ، جبې وی ، او اکثر چه به ګنهګار سړی په سف
یا په بلو او رشوت خلاص شو ، نو مخالفې دلی به د بدل اخیستلو کو ښښ
کوو ، او په داشان به د ادبنمنۍ پیرو په پیرو چلیدلی او دا سلسله به روا
پښتانه به پخپلو کښې اړم وی او موږ پرنګیانو ته به یې توجه نه وی . ما د یو استه
کمشنر سره د جرګو په باره کښې پخپله خبرې کړې وې چه په دې جرګو کښې انص
نه کېږي ، په جرګه کښې که د مجرم د دلی سړی مقرر شی هغه که هر څومه
ګناهګار وی هغه بری شي او که د هغه د پرې سړی پکښې نه وی ، بلای و
څوک د رسوخ خاوندلی سفارش ونه کړی که هر څو بې ګناه وی هغه پکښې لا
نو د دې قسم جرګو نه د حق او عدالت څه امید کېدی شی ؟ یو ازې استثنت ک
نه هر پرنګی په دې خبره پوهېده او د هغه د مطلب د پاره د وی د جرګو سب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی، او نینګ کړی و. زمونږ ه تولګه کتهه وته د دوی خوراک وه څه چه به مونږ کتل
هغه به پولیس، وکیلانو، جرګه والا او بیا جیل والا وورانه واخیستنه او زمونږ بچی به
په خالی میدان پاتی شو. تاسو فرانتیر کرایم ریګولیشن ایکټ (د سرحد د جرایمو قانون)
وګورئ هیڅ چا به داسی ظالمانه شرمناک قانون جوړ کړی نه وی لکه دا قانون چه
انګریزانو په مونږ چلاوه. په دغو ورځو کښی دا اوازه خوره شوې وه چه په دغه مرګ
کښی زمونږ جایداد هم ضبطیږی او داخو په سرحدی قانون کښی یوه معمولی خبره
وه نو چه څه وخت پټواریان زمونږ د جایداد معلومولو د پاره راغلل نو زمونږ یقین
وشو چه دا اوازه رښتیا ده زمونږ په خاندان یو ویر جوړ شو چه هم موسمی
بی ګناه قید شول او هم موجایداد ضبطوی. مونږ ډیر کوښښ وکړو چه خپل ټول
جایداد پټواریانو ته ونه ښیو څه ناڅه جایداد موو ورنه پټ کړو خو هغوی پخپل رپوټ
کښی لیکلی وو چه دوی ډیر جایداد لری ټول یی مونږ ته ونه ښوده زمونږ په دې
اوازه پټواریانو ځکه پرده وانه چوله چه زمونږ د کورنۍ د مشرانو، د حاکمانو سره لکه
نورو خانانو ته په شان ناسته ولاړه نه وه کو موکسانو چه به د پولیس او حاکمانو سره
ګډ راتګ ساته د دوی ګمانی به یی ورته کوپی د دې د پاره چه قوم پرې وخوری او
خپله یی هم وخوری اکثر به د دوی د بلو دلالان وو. زمونږ پخپل جایداد قناعت
مونږ داته کول. دوی به هم ښه د جایداد خاوندان وو خو حرص په مخه
نیستی وو او د حاکمانو سره به یی راز باز ساته. بابامی پیښور ښارته راغی مونږ
ښار کښی تعلیم ته ډیره وو، ډیر غمجن و دا تولګه قصه یی راته وکړه مونږ هم
په شوچه سباله می بابا د پټنی کمشنر ته ورغی ورته یی ویلی چه زه یو عرض ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی یم چه ته تحقیق وکړه که په دې قتل کښې مونږ ګناهګار یو نو چه څه سزا راکوی
مونږ ته منظوره ده او که مونږ کښې ګناه نه وي نو دا خو انصاف نه دی چه هم مونږ
بې ګناه قید شو او هم مو جایداد ضبط شی نو هغه ورته ویلی دی چه څوک وایی
ستاسو جایداد ضبط یږي ؟ بابامی ورته ویلی چه پټواریان راغلي وو او زمونږ
ټول جایداد یې ولیکه . نو هغه ورته ډېر خندلي دي او ورته یې ویلی دي چه دا خو
زوی لاټ صاحب ته د ډایرکټ کمیشن د پاره درخواست ورکړی دی او لا نه
صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه دده د جایداد او حیثیت تحقیق وکړئ او وه
ته یې معلومات راکړئ . مونږ چه د سکول نه راغلو بابامی بالاخانه کښې ناست
خوشاله وچه مونږ یې ولیدو په خنداشو ماته یې وویل چه شاه تورپه (هغه به ما
مینی نه شاه تورې وایه) دا خو تولې ستا غوښې دی بیایې راته تولې خبرې وسپړه
بیا زما د اکټرۍ معاینه وشوه زما صحت ډېر ښه او ښه ځوانی می وه .
څه موده پس د برتې د پرنګی حکم پسې راغی چه په فلانی تاریخ حاضر شه په دې
کښې خانصاحب پس د درې کالونه د بمبئی نه راغلی او د باقی تعلیم د پاره لندن
وهغه هم راسره د برتې پرنګی له لاره دا پرنګی ښه سړی و مونږ سره یې ښه سلوک
زما ورور خانصاحب ته یې د لندن د تللو په باره کښې ډېر معلومات ورکړل نصیب
یې ورته وکړ د خپلو تجربو نه یې خبر کړ ، دغه وخت د خانصاحب هم دا رایه
زه دې په فوج کښې داخل شم . خانصاحب خوورځې وروسته لندن ته لاړ
د میټرک امتحان شروع وو دوه مضمونه پاتې وما د خوشالۍ نه امتحان پرېښود
برتې د پرنګی حکم راغی چه ته راشه چه زه ورغلم هغه راته وویل چه ستا د ایرکټ کمیشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظور شو زه ډېر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چه پلټن به ښه وی که رساله؟
زما د همزولو دارایه وه چه تا د پاره پلټن ښه ده یو خو دې صحت ښه دی بدن
دې مزبوت دی او قد دې هم شپږ فوټه او درې انچه دی. په دې وخت کښې
زمونږ د ډېرې زرداد خانان چه په کومه رساله کښې وو هغه د جیکب اباد نه پېښور
ته رابلل شوه هغه خانان زمونږ د دوستان وو زه او بارانی کاکا یې لیدو ته لاړو
ما فوجیان چېرې لیدلي نه وو کله چه به لوی افسر راغی او فوجونه به یې سلامی له
ورتلل دامی لیدلي وو چه ښې ښې وردی به یې اغوستې وې د کمپنۍ د ورانډی
به یوازې بوټونکی او یو دیسی سردار روان و، کرېچونه به یې اچولی وو.

بارانی کاکا خو ماته ویلی وو چه د پرنګی او دیسی افسرانو فرق نه وخو چه ما د
دیسی سردارانو کورونه ولیدل او د پرنګیانو بنګلی می ولیدی نو په هغو کښې د ځمکې
او اسمان فرق و مونږ ولاړ وو چه یو لفتین راغی، زه د خان سره چه رسالدار
و ولاړ وم. دې خان خپل سر انګریزی جوړ کړی و نو انګریز دا برداشت نه کړی
شو نو په سپکه لهجه یې ورته وویل چه خانصاحب تم بھی انګریز بننا چاهتا ہے؟
یعنی ته هم انګریز جوړېدل غواړی دی غریب ورله جواب قدرې ورکولی
نه شو ما چه دا حال ولیده نو د دې نوکرۍ نه می زړه تور شو او په زړه کښې می
وو چه زه خو به د پرنګی د دی قسم خبرې برداشت نه کړی شم. څه موده پس
حکم راغی چه ته په فلانی تاریخ مردان ته حاضر شه ما ته یې د کاپل په پلټن
کښې کمیشن راکاوه. د کاپل یوه پلټن او بله رساله وه کمانډر به یې یوو.
زما به هميشه په مردان کښې وه د نورو فوجونو په شان به بدلېده نه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان په فوجونو کښې ډېره یاده ده په دې کښې به د پنجاب او د
سرحد دلویو لویو خانانو او جاګیر دارانو زامن په نایکۍ، لایسۍ او دفعه دارۍ
برتې کېدل او زه یې پکښې په سر داری واخیستم خو زما زړه د فوج نه تور شوی
و د بابا مې خواهش وچه زه دانوکرۍ قبوله کړم ځکه چه په دغه وخت کښې
دا ډېره د عزت نوکرۍ ګڼل کېده خو ماونه منله. بابا مې خپه هم شو خو د مور ما سره
اتفاق و دهغې د پرنګیانو نوکرۍ نه خوښېده

بیا تعلیم لسپی:

ما د نوکرۍ په خوشالۍ کښې سبق میترک کښې د امتحان دوران کښې
پرېښې و د اکال خو زما په دې کش مکش کښې ضایع شو بل کال مې بیا د تعلیم
اراده وکړه. زمونږ د کلي د مولوی عبد العزیز صاحب د کشر ورور عبد الحلیم
سره مې چه زما هم جماعتي و سلا مشوره وکړه چه بیا تعلیم شروع کوو مونږ
او د بدلي وو چه کیمل پور کښې چه کوم سکول دی په هغه کښې د تعلیم سنه انتظام
دی د استاذانو هلکانو ته ډېره توجه وی او سنه کوشش ورسره کوی
او عربي پکښې ډېره سنه ویل کېږی. زما عربي لا نهمی مضمون و مونږ دواړه
په همدې خیال لاړو او په کیمل پور کښې په سکول کښې داخل شو. دلته
زمونږ د پېښور نور هلکان هم وو خو ورځې مو د رسونه وویل خو خوندي
نه کړ چارانه د قادیان ډېر صفت وکړ نو د قادیان د تللو اراده مو وکړه
قادیان ته روان شو په دې وخت کښې چه مونږ قادیان ته ورغلو حکیم
نورالدین صاحب خلیفه و مونږ د هغه کتاب له ورغلو د هغه ساده بې تکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند او مینې محبت خبرو را باندی ډېر اثر وکړو، هغه ډېر لوی عالم او
با اخلاقه سړی و مونږ دهغه سره ناست ووچه د مرزا غلام احمد صاحب
ژوی چه دا اوس ددې جماعت امیر دی او هغه وخت یې په کالج کښې سبق
وایه راغی او مونږ رخصت راواخیست. د سکول بورډنګ ته راغلو دلته چه
خو مره هلکان وو د اکثرو په خولو کښې داخبره وه «ابن مریم کی بات کو چهوڑو۔
اس سی بهتر غلام احمد هے» یعنی ابن مریم (عیسیٰ)، مه یاد وئ دهغه نه
غلام احمد غوره دی. دا آواز مونږ ته ډېر نا اشنا و بیا مونږ هغو هلکانو هغه
جنتی مقبری ته بوتلو خو مره چه ددی ځای د حالاتو نه خبر یدو هما غو مره زمونږ
تعجب زیاتیده فکر واخیستو چه پاتی شو که لاړ شو بله شپه خوب وینم چه یو
لوی ژور کوهی دی زه ورپریوزم یو سپین ږیری سړی لاس راولچوی او د کوهی
د غور ځیلی ونه می بچ کړی او راته ووایی چه پام کوه! چه سحر شو زه او عبدالحلیم
لمانځه ته پاڅیدو ما هغه ته خپل خوب ووایه هغه هم څه خوب لیدلی و لمونځ
مو وکړو. او واپس خپل کلی ته راروان شو عبدالحلیم خولاړ او بیا په پیښور کښې
په هغه خپل سکول کښې داخل شو او زه علیګړ ته لاړم.

په علیګړ کښې می په بورډنګ کښې ځای ونه مونده او په بنار کښې په یو
موټل کښې ډېره شوم. په علیګړ کښې زمونږ د ملک نور ډېر پېښنانه هلکان
و او ټول په بورډنګ کښې اوسېدل. په دې ورځو کښې نواب وقار الملک د
علیګړ کالج سکرټری و ډېر ښه سړی و او ساده ژوند یې و یو مورځ مونږ د
لمانځه نه پس له جماعت نه راتلو ما ورته پښې سمې کړی هغه زما ته پښې سمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او زما شکریه یې اداکړه او راته یې وویې چه دا مه کوه مونږ پښتنو کښې د
رواج وچه د مشرانو د ادب د پاره به موږ ته پښې سمولې مونږ به کله نا کله دهغ
بنګلی ته ورتللو خبرې اترې به موږ سره کولې دهغه په بنګله کښې یو وروکی غونډ
جماعت و په هغې کښې به مو یو ځای لمونځ کاوه د پرخوش اخلاقه سړی ولوئیي او
تکبر پکښې نه وه، د مسلمانانو په مشرانو کښې دده په شان ساده ژوند ما د چا
ولیدلی د پر په قوم مین سړی و مونږ سره به یې د دوستانو په شان مجلس
او خبرې کولې او همدې خبرو به یې په زړه کښې لار کوله ځکه چه دده د زړه
راوتلې وې .

په دغو ورځو کښې په علیګړ کښې کومې کومې جلسې کېدې او مسلمانانو
حکومت نه د امطالبه کوله چه د علیګړ کالج دې د علیګړ مسلم یونیورسټی
نامه یونیورسټی شي، په نور هندوستان کښې دا رنګه جلسې روانې وې
چنده یې هم غونډوله . ماله به دې جلسو د پرخوند را کاوه په هره جلسه کښ
به مې د شرکت کوښښ کاوه او دهر سړی تقریر به مې په د پر غور اوریدلا . دکا
چوتهی چه شروع شوې ماته ویل شوی وو چه په بور ډنګ کښې به د ته ځای
د ګرو خو په بور ډنګ کښې ونه شو . د علیګړ د بور ډنګ او ښار په سوسایټی ک
د پر فرق و د علیګړ بور ډنګ سوسایټی مهذب او عالمانه وه په ښار کښې هغ
ژوند نه و او بله دا چه برسات شروع شوی و د ښار نه کالج ته تګ راتګ هم
ګران و . په دې وخت کښې زما ورور خانصاحب چه د لندن حالات یې لو
وو، ماته یو خط راولېږه چه ته هم دلته انګلینډ ته د انجنیرۍ د تعلیم د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به د اکتری وکړم او ته په انجنیری وکړی . نوزه دعلیکړ دکرمو په چوتوکښی کلی ته
راغلم او اباته می دخپل ورور هغه خط وښوده خو دهغه ورسره اتفاق نه ؤ آخر رضا شو .
دی زده روپۍ لی دخرچ دپاره راکړی . پی ، ان ، او جهاز کښی لی راته ځای
ونیولو خوزما دمورزما دتلوسره اتفاق نه ؤ . دهغی په غوږ کښی چا داخبره کښېنولی
وه چه یو ځل ولایت تګ لاړ شي نو هغه بیا دا ملک څه کوی . یوزوی دی لاړ دی که
دابل هم لاړ شی او بېرته راته نه شی نو ته خو به میړاته پاتی شی . ماچه هر څومره کوښښ
وکړو دهغی د زړه نه می داخبره ونه ویستلی شوه . په هغه وخت کښی زمونږ دملک
په بل حالت ؤ . پرې جنبې او تړکنی وې بد امنی وه دشپی به هر چا خپله څوکی کوله چه
څوک مسلمان پښتون راته نه شی او مړی نه کړی او دورځی به ورسره ویره وه چه
چا دابانده ې دعوه کړی نه وی ځکه چه اکثر دعوی به په پرې جنبی او دښمنو کېدلی
او داسی به هم کېده چه په خپله به یوسړی قصه مصه جوړه کړه او پخپلو دښمنانو به لی
دعوه وکړه . دا تولی قصی می مورته وکړی چه کوره مورې ! یا به چاوژلی یم یا به لی د
شمروز دارا په شان قید کړی یم . ددی نه خوداښه ده چه دتعلیم دپاره دتللو اجازه
راکړی . هغی به ماته هیڅ جواب نه راکاوه او پټ پټ به لی ژړل . نوما دلندن
دتللو اراده پریښوده او فیصله می وکړه چه نور سبقونه نه وایم او دقوم او ملک خدمت
کوم .

دو باره سبق شروع کولو او مختلفو ښاروونو او سکولونو لیدلو کتلو او دخلکو سره
بادل خیالات ماته ډېره فایده ورسوله او تجربه می زیاته شوه . زما پلار دکلی لوی
خان و او زه دخان زوی وم خوزما تعلقات دخانانو سره ډېر نه و زما ډېر تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغریبانو سره وو زماناسته او دوستی دشاخیلانو ، ترکانانو اولوهارانو
جولاکانو او زمینداران سره وه دخانانو اوملکانو خویونه اوعادتونه
هم راکښې لږو دهغه وخت دخان داصفت وچه یره دپرلوی
خان دی دخپلی مځکی پوله نه پېژنی دخپلی مځکی انتظام او
پخپله کارکول خودخانه دشان سره مناسب نه و ماله چه بابا کوما
مځکه راکړې وه په هغی کښې ما پخپل لاس کارکاوه ، زمایو نوکر و
شاخیل وقدیر نومېده ، مونږ دواړو به په غوایانو کنوته سرې
چلولې او دسرو بوری به می پخپل لاس ډکولې ، قدیرزما دوړوکوالی
نوکرو دپروفادارو خوچرسی و ماته به یې هم دچرسو صفتونه کول
خوزه پوه شوم چه دی ما ددې دپاره په چرسو راروي چه بیازه وړته چرس
پیداکوم دی به یې دتاوانه خلاص وی بیامی منع کړ چه ماته دچرسو صفتو
مه کوه زمانور آشنایان اودوستان څوک په چیلم اوڅوک دنسوارو، څوک
سګرټ عادت وخوزه خدای ددی تولو څیزونو نه ساتلی یم . زه چه په کلی کښ
پاتی شوم په دېره بده سوسایټی راوړېدم هغوی وران کاری وو زه یې
په ورانو سرکړم هغوی جنګیان وو زه یې هم دخلکو سره وجنګولم ، هغو
بدعمله وو زه یې هم بدعمله کولم خودخدای احسان وچه دپرزړلی ز
سوسایټی بدله کړه اودپرو سبو خلکو سره می ناسته ولاړه شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی میدان، تازه افکار

روشنفکر وسره تعلق (مخفی صاحب، مولانا عبد العزیز، مولوی فضل ربی، مولوی تاج محمد).

مدرسې جوړول: دار العلوم دیوبند سره تعلق

شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب

او مولانا عبید الله سندهی

قوم پرستی، وروڼې واده

آګره کښې د مسلم لیګ جلسه، کلی وطن کښې

تعلیم وتبلیغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعالمانو سره تعلق :

زما تعلق د فضل محمود مخفي صاحب ، مولوي عبد العزيز صاحب دپکلي مولوي فضل ربي صاحب او مولوي تاج محمد صاحب دګدر د دار العلوم مهتمم سره پيدا شو . مولوي تاج محمد صاحب د بغدادي و . د بي . اي تعليم يې و . مذهبي تعليم يې د پاسه و . په اسلاميه هاي سکول پېښور کښې سکند ماستر و . مولوي فضل ربي صاحب دپکلي و د ديوبند سند يافته و . په ريښتينو معنو کښې عالم او قام پرست سړی و . مولوي عبد العزيز صاحب زما د آشنا او د سبق د ملګري عبد الحليم ورور و په بوپال کښې يې تعليم کړی و . د اتمانزو د لوی ملا صاحب د خاندان و . فضل محمود مخفي صاحب د چارسدې و . ميټرک پاس او انقلابي شاعر و . څه وخت چه انګريزانو د فارس په خليج کښې ازاده بندرګاه جوړه کړه چه هلته به يې عربو باندې د ترکو په مقابله کښې توپک ، تمانچې ، کارتوس او نورې وسلې په ډېره ارزانه بيه خرڅولې ريښتنو قبايلو ددې وسلو سراغ پيدا کړی و تلل به اوله هغه ځايه به يې وسلې راوړلې او د ريښتنو قبايلو کښې به يې خرڅولې ، انګريزانو چه د ريښتنو قبايلو سره د اوسلې وليدې حيران شول چه دوی د اوسلې دکومه راوړی ، چه تجسس يې ورپسې وکړ ورته معلومه شوه چه د اد خليج فارس نه د ايران او بلوڅو په لار د افغانستان او ريښتنو قبايلو ته راوړل کېږي . نو انګريز دې خواته د وسلو د مخنيوي د پاره په خليج فارس او د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړو کښې د انګرېزان، په مشرۍ یوه څوکۍ مقرره کړه ددې څوکۍ یو داسې سړی
په کار وچه هغه په انګرېزۍ، پښتو، عربي او فارسي پوهېږی. د مخفي صاحب خلور
واړه ژبې زده دي دی یې هلته د خان سره انتهرپریټر (ترجمان) لګولی و. د دغې
نوکرۍ په وجه په ده کښې سیاسي شعور او قومي جذبه پیدا شوې وه. د پښتنو
په شاعرۍ کښې انقلاب ده راوستی و د زلفو او کاکل او خط و خال بګل او بلبل
په عوض یې قام او وطن غریب او بېچاره ته د شاعرۍ مخه ورګرځوله. زه ده ته
د پښتو شکسپیر وایم. د ده په پښتنو ډېر حق دی خو افسوس چه پښتنو د ده
قدر لکه څنګه چه په کار و نه کړ. په دې ورځو کښې د ترنګزو د حاجي صاحب نوی نوی
بزرګۍ شهرت پیدا شوی و د وی تولو د هغه سره د دین د خدمت د پاره
ملا تړلې وه. حاجي صاحب د پښتنو د نورو بزرګانو په شان نه و هغه د قام مصلح
وتش په خوله نه بلکه په عمل او په زښتیا سره د په کومو غلطو رسمونو او دواجونو
کښې چه قام ښتی و او د دین او دنیا نقصان یې پکښې و هغه یې لیرې کړل او ښتل
د جهالت نورې لرګۍ چه په قام او وطن راخوري وې د هغې د لیرې کولو د پاره یې
وښښل کاوه. د مخفي صاحب دوی په ذریعه زما هم د حاجي صاحب سره تعلق
پیدا شو. حاجي صاحب اول یخپل کلي کښې او سېده خو بیا ورته د عبدالاکبر خان ملا د
ترنګزو او عمر زو په مینځ کښې یو ځای ورکړه هلته یې ابادۍ وکړه او د کلي نه دې خانته راغی
ځکه چه ورځ به د لته د پښتو لوستو جمع کېده او د لیرې لیرې ځایونه به خلک لمانځه ته د لته راتلل زه به هم ورتلم.

مدرسې جوړول:

زه په مشن سکول کښې د خپل هیډ ماسټر وګرم او د هغه د وروره د اکټر وګرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دپرمتاثرشوی وم دهغوی قربانیو رابانديې دپراثرکړی وزماهم داخیال
پیدا اشوی وچه زدی قام اووطن خدمت می وکړی . په دغوورځوکښې زمونږ
دقام دجهالت په وجه دپربد حالت و . نه دحکومت له خواخه انتظام و اونه دقا
له خوا . دتعلیم کولوهیڅ انتظام نه و اوکه په کوم کلي کښې به پرایمری سکول وه
نه هم ملا یانوخوک نه پرېښودل نوماغوښتل چه دپښتنو ډېرو دتعلیم دپاره
ملک کښې اسلامی مدرسې جوړولوکوښښ اوکړم اوخپل ژوند به په دې خدمت
کښې تېروم . په ۱۹۱۰ع کښې ما اومولوی عبدالعزیز صاحب یوه مدرسه پېښاور
کښې جوړه کړه او دنورو مدرسو جوړولو دپاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع
دخلکو توجه می دعلم طرف ته کړه او دپښتنو په زړونو کښې می دعلم دضرورت احسا
پیدا کړ او دغه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې دمدرسو جوړول شروع
او په لږ وخت کښې مودېرې مدرسې جوړې کړې . زمونږ کلی ته نزدې دمفتی
نه خلک راغلل چه ته راشه مونږ دلته یوه مدرسه جوړوو زه لاړم خلک می راتو
کړل دعلم دښیګڼو په باره کښې می ورته خبرې کولې . په دې کښې یوملا راغ
چترالی (چترال زمونږ داتمانزو دکلی په میره کښې یوه بانده وه) ملا به لې و
ویل دده سره تو پک هم و اوکتابونه هم ورسره وو . مونږ سلا مشوره کوله خبر
کولې ملا صاحب پاڅېد اوویې ویل چه زه داتعلیم چه عبدالغفارخان شروع
دی نه منم اونه داتعلیم دی اوهغه ویل چه په دې مدرسو کښې چه کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دی چه : « ایک کتابھونکتاھے » یعنی یوسپی غاپی اوبه بل
کښې لیکلی چه : (A big fig) یعنی یوغټ انځر . داخه دی ؟ داعلم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزه راغلی یم دده سره فیصله کول غواړم چه په کتاب راسره فیصله کوی که ته پک؟
ما ورته وویل چه ته ښه پوهیږی چه زه د تو پک کار نه کوم او د غلته چه ته اتمانزو ته
ځې زما یو تربور دی چه محمد خان یی نوم دی هغه ته د تو پک نوم واخله نو پخپل
ځان به پوه شې چه ته څومره سړی یی ملا صاحب علم خدای او رسول په مونږ
مسلمانانو فرض کړی دی او چه تاسو خلک د دې انګریزی مدرسو نه منع کوئ نو
په کار دی چه هغوله پخپله خو د تعلیم انتظام وکړئ نو چه تاسو هم ورله څه انتظام نه کوئ
او مونږ هم د دوی د خدمت نه منع کوئ نو د دی قام دې خدای مل شی .

پښتون یو ژوندی قوم دی د قومیت او قربانی ماده هم پکښې شته خو
ډېر ښول غواړي . قومونه خو تش په کف وچف نه را بیدارېږي د قومونو ژوندی
کولو او بیدارولو د پاره داسی کسان په کار دی چه بی غرضه وي دیانت دار وی
ایمانداره وی او د خدای د پاره د خپل قام خدمت ته تیار وي چه داسی کسان
په کوم قام کښې پیدا شی نو د هغوی په کوښښونو هغه قام کښې مینه ، محبت ، همدردی
د دوری او غېږولي پیدا شی هغه قام ابادشی مونږ بی همتو او خود غرضو خانانو ،
ملایانو او باباکانو تیاري ته کښېنولي یو ځکه خو زمونږ د قام د احال شو . که چیری دا
کارونه په تش کف او چف ، وظیفو او دعاګانو کېدلی شوی نو زمونږ ه خپل رسول ﷺ
به دومره کوا او ونه ولی کول دومره قربانی ورکولې ، تکلیفونه او مصیبتونه به یی نه ګرول
خو د جماعت په کوټ کښې به ناست وای دعا به یی کوله د هغه په شان دعا د چا کېدی
شوه ؟ کار به کېده ، قام به ابا دېده خو خبره داده چه بی عمله دعا د خدای په نزد
نه قبلېږی په دې کښې د پښتنو څه ګناه ده ؟ دوی ته چه هر چا جونګه جاره اچولې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي ورته راتول شوي دي شکرانې يې ورکړي دي دهغوی په مخ کښې يې منل
وهلي دي خدمتونه يې ورته کړي دي ملګانې اوسيرې يې ورکړي دي تو دې
خويندې لونه يې هم ورکړي دي خو هغوی دا بدبختان په هغه دين هم نه د
پوه کړي. هغوی دا ګمان کاوه دا زمونږ دين او دنيا نجات دهنده دی خو
دوی سره نه د دين غم و او نه د قام هغوی سره خپل غم وهو څه يې خپل خا
کړي دي قام. وطن او دين ته يې هيڅ نه دی کړی.

زمونږ د سکولونو مخالفت ملايانو شروع کړو او ويل يې چه په د
کښې اردو ويل کيږی. اردو يوه بهانه وه کښې د جماعتونو نه زمونږ په سکول
کښې ديني تعليم هم زيات و او هم په ښه طريقه و او هم درسه ديني تربيه وه.
دلمونځ معنی چاته ښودلې نه ده او مونږ په زړګونو کښې دلمونځ معنی ورزد
ده. خبره دا وه چه دا زمونږ مخالفين چه دوی خو په اسلام څه کار نه
که نه اسلام خو علم په نر او ښځه فرض کړی و او دا يې ويلی دی چه په علم
ان تر چينه لاړشئ چين کښې خو منيه. خلاصه او د عربي علم نه و د اسلا
د علم د حاصلولو غرض وکه د املايان د ښتيا په علم مين وی نو دوی به زم
ملا تر کړی وای. دوی خو دا فکر کاوه که پښتنو کښې علم او پوهه راشی زم
دکان به سوړ شی او دې ته يې فکر نه کاوه که په پښتون قوم کښې علم راشی
به ترقی وکړی او چه قام ترقی وکړی مونږ به هم ترقی وکړو. دوی خو د قوم نه
نه دي د دوی نه بيا لا خانان ښه وو خکه که په قام کښې پوهه راتلله نو خانی
يې هم نقصان رسيده خو خانانو مخالفت خو لا پرې ده چه وي نه کړ بلکه زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ه پر امداد لی هم کړی دی . مونږ به ملایانو ته ډیره تسله ورکوله چه که دا قام
ترقی وکړي تاسو به هم ترقی وکړئ خو دهغوی په دماغ کښی دا نه راتله چه
موندي پیښتون قام او ورسره مونږ ترقی کولی شو . دوی دومره دتیارخوری
وبیکاری عادت شوي وو چه دجد وجهد ماده پکښی پاتی شوي نه وه (زما
په یاد دی چه یوه ورځ په سیواګرام کښی دګاندهی جی سره ډیر خلق راجمع
شوي وو دپرارتنې نه پس هغه خلکو ته داخبره وکړه دانن چه مونږ غلامان
او دذلت ژوند تیروو داخکه چه مونږ ډیره لویه ناشکری کړې ده او د
خدای په نزد ناشکری ډیر لوی جرم دی مونږ خکه په مصیبت مبتلا
چه خدای لاس اوپښی راکړی دی او مونږ ورنه کار نه اخلو او زمونږ
مذهبی ډله یعنی برهمنانان تیارخواره او بیکاره شوي دي ددې نعمت
کفران یه وجه دخدای له طرفه په مونږ دالعنت نازل شوی دی په ګیتا
کښی لی راوړی دی چه څوک کار نه کوی او خوراک کوي هغه غل دی .)

په دغه وخت کښی قام دملایانو او باباګانو په جال کښی ګیرو او دهغوی
اثر لاندی دبل چا اثر لی لانه ومنلی او یو قام هله دچا اثر قبلوی چه اثر والا
نی پیدا اشی . کله چه ملایانو زمونږ دمدرسو مخالفت شروع کړونو د
ومدرسو دپاره مونږ دترنګزو حاجی صاحب سرپرست وتاکه نو په دې
بقیه مونږ څه ناڅه دملایانو دتخریب نه بچ شو . دحاجی صاحب په وجه
مونږ ته په دې کار کښی ډیره کامیابی حاصله شوه . حاجی صاحب یو مصلح
ب و او د نورو باباګانو غوندی نه و دایی لوی صفت وچه دنورو باباګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوندې چا د ایرکت یا ان د ایرکت په بیه نه شو اخیستلی، پرنګی په
کار کښې د پیر استاذ و هغه د مسلمانانو د راکیر ولو د پاره مسلمانان سا
و هیڅ ملا او بابا تری بچ کېدی نه شو دغه یو حاجی صاحب تری خدای سا
و. زمونږ د مدرسو په مخالفت کښې هم د پرنګیانو لاس وکه څه هم د ملا
پکښې خپل غرض و نه هم وو.

دیوبند سره تعلق:

د حاجی صاحب او د هغه ملګرو، مخفی صاحب، مولوی فضل ربی او
تاج محمد دوی سره خو زما د اول نه تعلقات او تک راتک وخودې م
د جوړ ولو په وجه زمونږ تعلقات نور هم مضبوط او زیات شوز ه به کله کله
لیدو او تبادل خیال د پاره (کلدر) ته ورتلم او دوي به هم چه کله د حاج
صاحب لیدو ته راغلل زما لیدو ته به هم اتمانزو ته راتلل، مولوی تاج مح
د کلدر د دارالعلوم مهتمم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ور ک
نو د پیر به له کلدر نه بل چیرته نه تلو. مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صا
به د پیر راتلل او د مولوی فضل ربی صاحب په واسطه و رو ورو زمونږ تعلق
د دیوبند سره پیدا شو. په دې شپږ ورځو کښې د دیوبند دارالعلوم رئیس
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب د پیر نیک، پاک، خدای پرست
عالم و او تش کتابی عالم نه و د علم سره یې عمل هم لرلو او په دې فکر کښې و چه
به څرنګه د پرنګی د غلامی نه ازاد کړی شو؟ زمونږ هم دا فکر و او د ملک
زمونږ مشترک مقصد و. مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو د مولانا سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دیوبند کښې د پرېښتانه طالب العلمان وو، مونږ د پښتنو طالبانو دلیدلو په بهانه دیوبند ته تللو، د مولانا یو شاګرد میا عذیر کل به زمونږ د خوب او خوراک انتظام کاوه. د مولانا صاحب په ذریعه ورو ورو دهغه د ملګرو ملایانو سره زمونږ پېژندګلوی پیدا شوه چه دهغوی نه مولوی عبید الله سندهی او محمد میانو مونه را ته یاد دي او دنورو د پېرانه اوس هېر شوي دي. د خوږجي یو مولانا صاحب زما د پېر اشنا و، د پېر محبتي سړی و زمانه چه به خبر شو دیوبند ته به راغی د پېر د خوراک څیزونه به یې د ځان سره مونږ ته راوړل د خوږجي اچار او کولچې د پېړی مشهور ې دي افسوس چه زما د مولانا نوم هېر دی شاید زما په هغو ورکوشو و نوټ بکونو کښې وي. د ښتیا خبره داده چه زمونږ پخپلو کښې د پېره مینه محبت و د چا چه مقصد او نصب العین یو وي هغوی کښې همیشه مینه وی، محبت وی هغوی کښې به رای اختلاف هم وی خو دا اختلاف دهغې دلی د پاره رحمت وي: دانن چه تاسو په د لو کښې پرې جنبې وینئ تاسو تحقیق وکړئ دهغوی مقصد او نصب العین یو نه وي ځکه خو اختلاف رای د رحمت په ځای دهغوی د پاره زحمت شی ځکه چه دوی دا کار د خدای او د خدای د مخلوق د پاره نه کوي د خپل ذاتي غرض د پاره یې کوی د نفس لاري د پېړی وي او د خدای لاره یوه وی نو د خدای د پاره خدمت او پرې جنبې دوه متضاد څیزونه دي.

زمونږ زیاتې خبرې اتري، سلامکانی او مشوری به مولانا محمود الحسن صاحب او مولوی عبید الله سندهی سره وی. په هغو ورځو کښې د پرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپرعب وداب و او دخلکو په زړونو کښې دهغوی دپره وپره ناسته و
او دهغوی دمخبرانو هم یوه زوره وره سلسله وه نوچه مونږ به هرکله دیوبنا
ته تللو نو دهغوی دوپړې به مو دیوبند نیغ تکت نه اخیستنه مونږ یوتیس
دی خوا یا هغه خوا دکاډي نه کوزېد وبیا به پیاده یا په بله ذریعه پټ دیوبند ته
ورتللو چه پرنګیان رابانډی یوه نه شي. مولوی عبیدالله سندهی په دیلی کښې
دفتحپوری لوی حومات سره یو ځای اخیستی و او هلته به یې هلکانو ته دقرآن
شریف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به بې . ای پاس وهغوی له به یې
پنځوس روپۍ دمیاشتې وظیفه هم ورکوله او درس به یې هم مفت ورکا
او هغه وخت پنځوس روپۍ ډېرې شي و. دهغه داخیال وچه دمسلمانانو
تعلیمیافته زلمو کښې به زه دقرآن شریف ددرس په وجه دحریت او خدمت
جذبه پیدا کړم لیکن سندهی صاحب پخپل مقصد کښې کامیاب نه شو
سندهی صاحب لوی عالم و دهغه په شان په قرآن کریم څوک نه پوهېد
او نه یې دده په شان درس ورکولی شو خو په مسلمانانو کښې دجد وجهد ما
پاتې شوې نه وه کښې همدغه دپرنګیانو په مدرسو کښې هندوانو هم تعلیم کړی
و. په هندوانو ددې تعلیم یو قسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شوی
په هندوانو کښې یې دخپل قام مینه او دهغوی دخدمت جذبه پیدا کړې
او په مسلمانانو کښې خدمت او مینه خو پرېږده هغوی دقام او ملک نه خه
هم نه وو. دمولانا په شاګردانو کښې دهغه ډېر نزدې شاګرد چه دسندهی
پرې ډېر اعتماد و. بې . ای پاس وقرآن یې دمولانا په ترجمه ختم کړی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود ددې تولو خبرو د پرنګیانو مخبر وخوت. د سندهی صاحب د دوستانو او شاګردانو او تولو حالاتو د ایرې به یې هره ورځ حکومت له ورکوله. د سندهی صاحب د شاګرد رشید چه دغه حال وي د نورو به څه حال وي؟ د قام مینه او خدمت او د حریت جذبه یوازې په تعلیم نه ده. مونږ چه د قام د خدمت او آزادۍ تحریک شروع کولو زه په ښارونو کښې تعلیمیافته وپسې ډیر وکړ خپدم ما په صفوي کښې د اسې خلک پیدا نه کړې شول چه د خدای د پاره د قام خدمت ته یار شي، د باباګانو او بزرګانو مې د پرخاطر ساتلې دی او خدمت مې کړې دی. د دې طمع چه د ده خوزرګونه مریدان دي که دې یو ځل زمونږ ملګرې شي د پرخلک به زمونږ ملګرتیا او ملاتړ وکړي. د ملایانو مې د پره خوشامنده کړې ده او د پرې منډې مې ورپسې وهلې دی خو د پرولږ و د اسره ملګرتیا کړې ده لکه په اوړو کښې ماللګه. او چه د دوی نه مایوسه شوم ښارونه مې پرېښودل کلوبانو ته ووتلم او عوامو ته ورغلم په څلورو میاشتو کښې دومره خلک د اسره پاڅېدل چه پرنګی ورنه وو پرېده. زه دولس کاله په تعلیمیافته وپسې کوڅېدلی خو د دوی نه مایوسه شوم او کلو ته ووتم نو په زرګونو خلک د اسره ملګرې شول.

شیخ الهند صاحب او سندهی صاحب:

مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو شیخ الهند صاحب به سندهی صاحب ته هم خبر ورکړ. اکثر به ذې دیوبند ته راغی او کله نا کله به زه د ده لیدو او سلامشوړی ته ورغلم. د سندهی صاحب ځای دفتحپوری جومات سره و زه به نیغ د هغه ځای او درسګاه ته ننه ورتللم ځکه چه د ده په ځای کښې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی. آی. ډی. همیشه حاضر واوداسی وخت وچه چاته به زمونږ علاقه کښې
مولانا ابوالکلام ازاد جاری کړی رساله الهلال راتله نو پولیس به ورپسې و
حکومت به په تورلست کښې لیکه او چه حکومت به لږ په چا بدګمان شو چ
ده په زړه کښې دازادی اوقام او ملک مینه او خدمت جذبه مشته نو
دې خدای مل شه . ځکه به زه دهغه د سکاته نبغ نه تللم فتحپوری جو
ته به لاړم چه لمونځ به وشو په جومات کښې به موسړه ولیدل که خبرې به مو
وی په جومات کښې به تمامې شوې . سندهی صاحب به خپل ځای ته لاړ او
به خپل نورکار پسې لاړم او که خبرې به خلاصې نه شوې نو سندهی صاحب به ز
چای ځکلو د پاره دځان سره بوتلم چای به موهم وځکلی او خبرې به موهم ک
د سندهی صاحب دلیدلو نه پس به زه په دیلی کښې نه پاتې کیدم او دشت
په کاډې کښې به کلي ته راروان شوم خو کله چه به مې نورکار پاتې و نو پاتې به
زه چه به پاتې شوم د مولوی سیف الرحمن صاحب سره به پاتې کیدم ، مولوی سیف
زمونږ د دواوې و . ډېر عالم ، پوه او سیاستدان سړی و . مولوی سیف الر
د نورو ملا یانو په شان د محدود خیالا تو خاوند او تنګ نظره نه و ، په کوت
کښې به نه ډوبیده د او چتو خیالا تو خاوند او بلند نظره و ، ډېر د مزاوز
دل سړی ؤ . فتحپوری د دهلی یو جامع مسجد واو په هغې کښې یوه عربی
وه او مولوی سیف الرحمن د دی مدرسې صدر مدرس و .

قوم پرستی :

کله چه زما سوسایټی بدله شوه او د قام پرستو سره مې مخه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دقام پرستی کومه ماده وه هغه دا وینبه شوه . دا خبره خومالا په ورو کولی
کښی په طالب العلمی کښی محسوسه کړې وه خود مخفی صاحب ، مولوی عبدالعزیز
صاحب او مهتمم صاحب په مجلسونو کښی وده وکړه خصوصاً د مخفی صاحب
د مجلس په ما د پراثر و . په دې وخت کښی زما دوه څیزونو سره د پر شوق و ،
یو زمینداری سره او بل د مطالعې سره . د زمینداری د پاره خومانه پلار په
ما مسند ناری (محمد ناری) کښی شپیته جریبه ځمکه راکړې وه په هغی کښی به ما
خپله زمینداری پخپله کوله او د مطالعې د پاره به می د مولانا ابوالکلام از اد الهلال
اخبار کلتو ، چه یو عالمانه اخبار و او هر مضمون به یې د علم نه ډک و او د ازادی
او حریت علمبردار و او د اسلام په حقیقت به یې خلک پوهول او بل می زمیندار
اخبار راغوښتل . زمیندار اخبار د مولانا ظفر علی خان اخبار او د پرقام پرست
اخبار و ، داسی کنده نه ولکه وروسته چه د اختر علی خان د هغه ذروی په کوتو
ودغی ، بل می مدینه بجنور اخبار راغوښته چه د پرقومی اخبار ؤ . یو می انګریزی
اخبار چه (د سول اینډ میلټری کیزټ) نومیده راغوښته ورسره به می د
دینی او نورو کتابونو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم وم د مطالعې سره می شوق
نه وخو چه د مدرسو کار می شروع کړ د مطالعې شوق راسره پیدا شو . الهلال
او زمیندار چه به هغه وخت چاله راتلل نو هغه به د حکومت د ستر کو اغزی و
او د هغه نوم به بلیک لسټ کښی و . ولی چه دا دواړه اخبارونه قام پرست وو
قام یې راویښاوه او پوهاوه او قومیت او جرئت یې پکښی پیدا کاوه . بدیشی
حکومتونه خو پدې ولاړ وي چه په خلکو کښی وېره پیدا کړی او د خلکو له زړونو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه وپره ورکه شی د بدلیشی (بهرنی پردی) حکومتونو بنیاد و نړیږی او د بدلیشی حکومت مثال دغله وي چه د کور خاوند راوینی شی نو بیا غل کله تینګیدی شی نو ځکه د انګریزی حکومت د دی قسم اخبارونه خوښ نه وو. څو ځله ما پسی پولیس راغلل چه ته دا اخبارونه مه راغواړه بندیی کړه، د حکومت نه خوښیږی څوک چه دا اخبارونه لولی حکومت یی خپل دښمن ګڼي، تا ته به ډېر نقصان ورسیږي ما ورته لنډ جواب ورکړو چه د حکومت خوښ نه وي حکومت دې پخپله بند کړی هغوی به وویل چه حکومت خوښ نه بند وي ما به ورته وویل چه زه یی هم نه بندوم.

مخفی صاحب به هم چه چیرته ښه کتاب پیدا کړ هغه به د مطالعې د پاره ماته راوړ. یوه ورځ یی راته د عبدالحلیم شرر یو ناول چه ۵ زیاد او حلاوه ۵ نومېده راوړی و او راته یی وویل چه دا کتاب په ښه شان مطالعه کړه هسی هم زما طبیعت داسی وچه مطالعه می د نورو په شان ډېره نه شوه کولې خو چه څه می کولی شوه نو ځان به می پرې ښه پوهاوه او ښه غور به می پرې کاوه چه مطالب یی ښه هضم کړم. دا ناول د سپین (هسپانیه) په باره کښی لیکل شوی و او دا یی لیکلی و چه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتو سو د کالو تسلط نه څرنګې خاتمه ورکړه د دې ناول په لوستو ماته په خپل کار کښی ډېره کتګه ورسېده. مخفی صاحب به چه پخپله نوي شعرونه جوړ کړل هغه به یی هم ماته راوړل او راته به یی اورل ماته به د مخفی صاحب شعرونو ډېر خوند راکولو خوند څه چه په ما به یی ډېر اثر کولو. د هغه ډېر شعرونه ماته اوس هم یاد دی ما او مخفی صاحب به الهلال یو ځای لوستة په مضمونونو به یی مونږ ډېر بحث کاوه او څو څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خله به مولوسته او چه خومره به وس کېده نوروته به موهم او ورلو . دبنستیا خبره داده چه مونږ الهلال د اسلام په حقیقت پوه کړی یو او دې اخبار زمونږ مخه دې خواته کړه .

د اهغه وخت وچه د پرنګی د حکومت له وپرې به چاپت په حجره کښې د پرنګی خلاف خبره نه شوه کولی مونږ به چه د اقسم خبرې کولې چرته پټ ځای ته به لاړو . زمونږ کلی د پرګن کلی دی هلته به موپټې خبرې هم نه شوی کولی او د پره لږه به د پټو خبرو موقع راته پیدا کېده کله به د حاجی صاحب ځای حاجی اباد ته لاړو کله بل خوا . یوه ورځ مولوی فضل ربی صاحب او مخفی صاحب او زه ماسند ناړی ته چه په میره کښې زمونږ یو کلی دی او د پرښه نهر پکښې بهیږي او د پرښه کلی ځای دی لاړو د شپې د دوی د انتظام راته وشو د ماښام د لمانځه نه وروسته په سرک کوخو او خبرې کوو چه شاته موو کتل یو سړی راپسې دی په مونږ وار خطا یې راغله زمونږ د خیال شو چه د اسړی کوندی مونږ پسې لګیدلی دی د هغه خایه مو دوه خپلی کړې او دوه پردی د یاره دوه دی موپرې پښوده او د کور خاوند ته مو خبر قدرې هم ونه کړو په سند و متله و زمونږ یو بل کلی مړوندی ته ماسختن (ماز ختن) ورسېدو د مینداړ او دهقان دوه دی د وخته خوري هغوی دوه دی خوړلې وه زمونږ پاره یې په شپه کښې نوره دوه دی پخه کړه دوه دی مو وخوړه او همدلته وده شوو . په داسې حالاتو، واقعاتو او مشکلاتو کښې مونږ کار شروع دی وه سه ددی زمونږ کار ورځ په ورځ ترقی کوله خکه چه زمونږ کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای دمخلوق دپاره و زمونږ پکښې ذاتي غرض نه و بلکه ذاتي موپکښې
نقصان و. نقصان داوو - چه ده ناڼ نفقه ده پاره تجارت زمینه
مونشوه کووے. خرچونه به کیدل +
ورومبی واده:

د ۱۹۱۲ع کال په اخر کښې پلار ماله واده وکړ. زه لا هلک وم په سکول کښې
می سبق ویلو. زمونږ کلی ته نزدې رځر (درزرو) نومی کلی کښې دکنان خپله
خانانو په کورنۍ کښې یې راته کوژده کړې وه. زما په گمان چه زما سخر (خسر)
یار محمد خان اولنی خان وچه په لوړې روپۍ وانه خیستې. هغه وخت ک
خان به وکه غریب دخور لور په سر به یې پیسې اخیستې. دارواج خلکو ته با
نه ښکاریدو نن هم پښتانه دخور اولور په سر روپۍ اخلی خو خلک ورته بد
په اسلام کښې دخور اولور په سر پیسې اخیستل لویه گناه ده بلکه اسلا
خو خوینده او لونوته دپلار، مور او وروره په میراث کښې برخه ورکوي. زما
دپر سخی او میلمه دوست سړی و دپر دوستان او اشنایان یې لول د
کلی په غریبانو به یې خاص نظر ساته چه څه وخت مړشو ماڼچپله لیدلی
نرو، ښځو، خپلو، پر دو ورسپی په زار زار ژړل پخپله یې تعلیم نه وکړی خو
سره یې دپر شوق و زما باباته به یې ویل چه هغه یوزوی دې تالندان ته تعلیم
لیږلی دی دابل به زه ولیږم دامی اوریدلی وچه سخت مریض شو نو ویې و
زه وصیت کوم او خپلو زنانه وارثانو ته دشریعت په مطابق حق او حصه ورک
خپلو خپلوانو پرې نښوده. دپر خانان یې دوستان وو خو دده له مرګه وروسته
هم دده دماشومانو پښتنه ونه کړه ځکه چه دهغه نه قول واړه ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچار درویش په قصه کښې دیو سوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار نه ورته
ډېر مال او دولت پاتې شوی و او ده هغه ټول په یارانو، دوستانو وخوړلو
کله چه د مال او دولت نه کنګال شو نو په ډېره بده ورځ په لاره روان دی
پولا روی وپېژانده ورته یې پوښتنه وکړه چه ته هغه د سوداګر زوی نه یې؟
ده ورته وویل چه ولې نه یم هغه ورته وویل چه ته په دې مصیبت اخته
شوی یې ستا خو ډېر یاران او دوستان وو درته به ځار بدل او قربانبدل
هغوی دې هیڅ امداد ونه کړ هغه څه شو؟ ده ورته وویل چه نه هغه زما
دوستان نه وو هغه د دسترخان مچان وو چه دسترخان مې غوړېدلی
و دوی پرې بنېدل او چه دسترخان ټول شو مچان والوتل.

ماسره د خپل قام د ښځو ډېر قدر او عزت و او ډېره همدردی
وه ولی چه زمونږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقی قومونو په شان
د ښځو قدر نه و دوی به د سړی ونه ښکته کښلی شوی حالانکه چه پستی او
بلندی په عمل ده که د چا عمل پست وی هغه نروی که ښځه په کار دی
چه پست وکښل شی او د چا عمل چه وچت وی نروی که ښځه په کار دی چه
په درانه نظر ورته وکتل شی، خدای خو نر او ښځه د دنیا د ابادی د وه
ګډې پیدا کړې او د بشریت د کار د ګډ دا د وه پایې دې د اکار د ګډ په
وه پایه ته شی چلیدی او بیا زمونږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاک لمنې
حیا ناکې، مینه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خدمتګارې دي، مونږ
چه به کله ناکله د خپلو خپلوانو کره میلمانه شو سره د دې چه نوکرانې به وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزمونږ دخپلوانو ښځې به رانه چاپېره کرځېدې او ډېر به اخلاص به دی
زمونږ خدمت پخپله کولو کوم ښه څېز چه به یې پوخ کړی وهغه به یې زمو
مخې ته راوړاندې کولو او چه زمونږ نه به څه پاتې شو دوی به بیا هغې ت
کښېناستې او هغه به یې خوړلو. په ابتدا کښې به سړو د دوی سره یو
دوی نه خوړه او ښځو به هم د نارینه وسره په یو دسترخوان دوی خو
عیب ګڼل دتولو نه اول داخبره ما محسوسه کړه او چه کله به میلمانه نه و
د دوی سره می په یو دسترخوان دوی خوړه اول دا رسم مامات ک
او ورو ورو په تولو خلکو کښې ددې رواج اصلاح وشوه. ما چه واده و
زما تېرته به ما سره یو ځای دوی خوړل ډېر عجیبه ښکاره بدل اول
به یې په اسانه را سره دوی نه خوړه. یو خو به ځکه ښځو دوی ورو
خوړه چه د میلمنو او نارینه و نه څه پاتې شو نو دوی به بیا پرې راغونډې ش
او که به کافی غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله داوه چه سپه
سړو ښځو به خوانو ښځو پسې خبرې کولې چه خو دې ته ددې زمانې ښځو ته و
خو مره کلک ستر کې دي دخپلو مېړونو سره یو ځای دوی خوري مونږ خدا
داسې زمانې ته پاتې کړو. خو اخر دوی هم ورسره بلدې شوې او دا کار بیا بد نه
کېدو. د میلمه وخت هم معلوم نه و هر وخت به چه میلمه راغی ښځې غریبانا
به مجبورې وې چه د دوی غم ورته وکړي. که نیمه شپه به وه او
دا ر پشکال تکنده غرمه به وه چه میلمه به راغی نو هغه به هم ښه دوی
غو ښتنه او کوربه به هم ښه دوی ورکوله. زمونږ تحریک کښې بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم اصلاح وشوه مونږ خلکو ته وویل چه یا به ناوخته په چانه میلمانه کېږئ او که ناوخته په چاپېښ شوئ چه څه تیاروی هغه به خورئ او که څوک در باندی ناوخته راپېښ شو هم تیاره به ورته مخکښې ږدئ او په دې شان سود ښځو تکلیف لږ څه کم کړ.

په هغه وخت کښې هلکان چا تعلیم ته نه پرېښودل د جونو تعلیم خو بالکل د کفر سره مترادف ګڼل کېده ملا یانو به تعلیم ته څوک نه پرېښودل زما یاد دی ما چه لوړه په سکول کښې داخله کړه نو د خو پرېږده چه خپله سخر کښې هم رانه خپه شوه حالانکه د اسکول دیوخان په کور کښې وخاص د جینکو د پاره و یو قسم پرائیویټ (مخصوص) مدرسه وه. د خان تېر پخپله درس ورکولو. اوس هم ډېر خانان خپلې لونه په سکول کښې نه داخلوی ملا یانو دې ته نه کتل چه اسلام خو علم په نرو او ښځو یو شان فرض کړی دی یوازې د مدرسو مخالفت یې نه کولو د اخبارونو یې هم سخت مخالفت کولو اول خو به یې ویل چه په دې کښې توال درواغ دي په چل ول د خلکو نه پیسې اخلی بیا چه خلک لږ لږ پوه شوال چه په اخبارونو کښې خو د خدای او رسول خبرې هم وي بیا به یې دا پرانېښلې کوله چه په اخبارونو کښې د آیاتونو بې حرمتی کېږي په اخبار کښې آیاتونه لیکلی شي او بیا په لاروکو څو او ډېر انونو کښې پراته وي.

ما له چه به کوم اخبارونه راتلل ما به په حجره کښې خلکو ته لوستل خو چا به ورته ښه غوږ نه ایښود یو الهلال ته به یې لږ غوږ کښېښو ځکه چه یو خو کښې د خدای او رسول خبرې وې او بل د ابوالکلام ازاد اخبارو..

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه اوس هم د اخبارلوستلو شوق نه لري په چتي څيز وتوپه بي خا
رواجونو په زړګونو روپۍ خرڅ کوي خو په اخبار يوه پيسه نه ورکوي او هغه او وجه
ده چه د دومره بهادر اولوی قوم پخپله ژبه کښې يو قومي اخبار نشته - زمونږ يو
لوی خان ويوه ورځ يې په ښار کښې يو هلک ليدلی دی چه اخبار ونه ورسره دی
او چغې وهي چه اخبار واخلئ، خانصاحب ګمان کړی دی چه دا ګوندی وريادګ
اخبار يې ورنه اخيستی دی خو چه هلک ورنه پيسې غوښتې دی ده اخبار بيرته
ورکړی دی او اخيستی يې نه دی چونکه زمونږ د اخبار سره مينه نشته نو ځکه
زمونږ پخپله ژبه کښې اخبار هم نه و. څنګه چه يې د اخبار سره مينه نه وه د غسې
يې د خپلې ژبې سره هم مينه نه وه د تعليميافته کسانو سره به مې چه د ژبې په باره کښې
خبرې وکړې راته به يې ويل چه پښتو لا دخه ژبه ده؟ په دې کښې علم نشته پښتو
کښې څه دی؟ ما به ورته ويل چه هلکه دا نورې ژبې خو د اسمانه نه دي راکوزې
شوي دهرې ژبې ويونکو خپلې ژبې ته ترقي ورکړې ده. پښتو چه خپلې ژبې ز
توجه نه دې کړې دې کښې د پښتو ژبې څه ګناه ده او دا خو زما او ستا ګناه ده
ما چه واده وکړ کله چه به مې اخبار لوست تاسو به مې راته ويل چه دا اخبا
څه لولې دا خو ټول دروغ دي ما به ورته وويې چه نه دا خو پرليکنده ده اخبار لوس
د پرضروري څيز دی بيا به غلې شوه ويل به يې زه څه خبره يم خو خلک داسې
وايي بيا به يې راته پوښتنه وکړه ښه ده نو څه ليکښې دي ما هم پرې پوه کړه
به مې ورته ويل چه دې کښې د ټولې دنيا حالات دي ما به بيا ورته ځينې مطالب
د پښتو ښځې د نارينه ګو ذهينې دي دهغې هم د اخبار او تعليم سره ورو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلچسپی پیدا شوه دقرآن او دین او نورو ضروری خبرو معلومات به می ورته ورکول. هغه په پلار د پرګرانه وه په خپله پلار ګنبی یی د پرا ثر و دهغی په وجه زما د سخر ګنبی په ښځو کښی هم د پره تبدیلی راغله زما به هیشه دا کوښښ وُچه د ښځو د مغزونه د کهتری احساس لیری کړم ځکه چه په دوی کښی دا احساس خو د غرضو او ناپوهو سره پیدا کړی دی زما به خپل تهبر سره په دی خبره بحث کولو چه ښځه او نر دواړه د خدای په نزدیو شان دي د روند والی او سپکوالی په عمل دی او دا به می هم ورته ویل چه د دې احساس په پیدا کولو کښی تاسو ښځی پخپله هم ګرمې یی ځکه چه زوی ته په یوه نظر کوری او لور ته په بل نظر او د ورو کوالي نه د جینکو په مغزو کښی دا خبره کښینوئ چه هلکان او نارینه خدای د جونو او ښځو نه بهتر او لوی پیدا کړی دی بیا به می ورته دا هم ویل چه انسان د خدای په ټول مخلوق کښی اشرف ګنلی شی نو په دې وجه یی د نور مخلوق نه ذمه واری زیاته ده خو زه چه دې خپل قوم ته ګورم ما ته په دوی او ځناورو کښی فرق نه ښکاری د دوی سره هم د خپلی ګیډې غم دی او د ځناور سره هم د خپلی ګیډې غم دی د دوی سره هم د خپل کور غم دی او ځناور سره هم د خپلی جالې غم دی دوی هم بچي راوړي او د خپلو بچو غم خوري او ځناور هم بچي زیږوی او لویوی یی نو دوی په څه اشرف المخلوقات و بللی شی ؟ دوی هم لکه د ځناورو په شان یو بل وژنی دوی به هاله اشرف المخلوقات وګڼل شی چه دوی کښی اجتماعیت، ورورګی، عزیزولی او مینه محبت پیدا شی. تش په دی چه نور ځناور په خلورو پښو ګرځی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان په دوه پښو اشرف کېدی نه شی. یوه وړځ می په خبرو خبرو کښې ورته وویل
چه نارینه مړشی ښځه کونډه تون کوي او چه ښځه مړه شی نارینه سمدستی
بله ښځه وکړي. په کار خو دادی چه د ښځې څښتن مړشی چه هغه هم بل مېړه وکړي
ماوې زما په خبره پوه شوې؟ دې ویلې هو! ماوې معلومه نه ده چه څوک به
مخکښې مړی خو که زه مړشم او ته ځوانه وې دبل مېړه په کولو کښې هیڅ شرم
ونه کړې دې راته وویل دادبی غیرتی خبرې راته مه کوه.

آګره کښې د مسلم لیګ جلسه:

په ۱۹۱۳ع کښې په آګره کښې د مسلم لیګ سالانه جلسه وه هغه وخت
به د مسلم لیګ جلسې په دسمبر کښې د بېړه دن په چوتهیو کښې کېدې ما چه به
اخبار و نو کښې ولوستل چه دآګرې په ښار کښې د مسلم لیګ جلسه ده نو
اراده می وکړه چه ضرور به په دې جلسه کښې شرکت کوم ولی چه دا سیاسی
جلسه وه او زمونږ په ملک کښې سیاسی جلسې نه وې او نه ورسره خلک
بلد وو. که څوک پرې پوهېدل هم د پرنګیانو د وېرې چا د جلسې نوم قدر
اخیستی نه شو د پرخلک خو ترې خبر هم نه وو زمونږ په علاقه کښې هغه وخت
د ملایانو به په داسې مسئلو بحثونه وو چه د قام او ملک او اسلام ته به ترې
هیڅ فایده نه وه مثلاً چا به ویل «ضالین» دي او چا به ویل «ظالین» دي
چا به ویل د سابې توبه قبوله ده چا به ویل نه ده قبوله. دغه شان چا به کوته او چتو
سنت کنل چا به بد عبث. په دغسې خبرو به د ملایانو بحثونه وو په خو
او او ښانو به کتابونه باد یو ځای ته وړه او بل ځای ته وړه او بحثونه کوه او خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه فیصله کوه په دی توګه به یې دخلکو توجه دژوندانه دمهمو مسایلو نه بل پلو
اړوله ماته په دې کښې دپرنګیانو لاس ښکاره شه ځکه چه کله به دا خبره هم
پکښې اوچته شوه چه که دانګریز او روس جنګ شي مونږ له دچا امداد کول په کار
دی د دې سوال په جواب کښې به بیا اختلاف نه وتولو به ویل چه انګریزان اهل
کتاب دي او روس سور کافر دی مونږ ته دانګریز مرسته ضروري ده حال دا
چه انګریزان هم عیسائیان دي او روسان هم عیسائیان وو.

یوه ورځ په مامند ناري کښې دجمعې دلمانځه نه وروسته ناست یو چه
په دې خبره بحث شو چه دسابق توبه قبوله ده که نه ده؟ یو ملا ناست و د دې
ملا په نوم مشهور وُ هغه وو چه که څوک وایي چه قبوله ده زه یې ثابتوم چه قبوله نه ده؟
او که څوک وایي چه قبوله نه ده زه یې ثابتوم چه قبوله ده مطلب یې دا و چه خلکو ته خان
وښیي چه زه ډومره لوی ملایم چه نا روا خبره روا ثابتولی شم او په خلکو یې هدایت
اثر وُ تاسو خلکو یو بل ته وکتل او وې ویل چه دپرلوی عالم دی خو ماته دده
خبره عجیبه ښکاره شوه چه په مذهب کښې خو دوه خبرې نه وي یوه وي نو ما
ورته وویل چه ملا صاحب که خدای او رسول وایي چه قبوله ده نو ته به یې څنګه
ناقبوله کړې او که هغوی وایي چه ناقبوله ده نو ته به یې څنګه قبوله کړې د ملا صاحب
زما خبره خوښه نه شوه او خبره یې په بله واړوله. دوی به خپله ملایي خلکو ته
ښوده او دقام یې ستړه وښکله. په خلکو کښې یې دومره نفرت پیدا کړی وچه
اکثر و دیو بل مړی ژوندی پریښی و دیوی ډلی مشر مانګی ملا صاحب و او دبلې
دهلې ملا صاحب وُ یو په بل به یې دکفر حکمونه کول حال دا چه دواړو یو خدای منلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو رسول یې منلو، یو قرآن یې منلو او دیوحنفی مذهب پیروان وو حتی د یو
پیر مریدان وو. دسوات صاحب مریدان وو.

زه اوزما دسبق ملګری عبدالحلیم دمسلم لیګ په جلسه کښې ګډون
د پاره اګرې ښار ته روان شو. شپه مونږ ښار ته یوړه هلته دنوښار په تانګه کښې
تامیدار د دوه سړو غلام سرورخان ؤ. دنوښار دتانګې خواوشا آبادي نه وه
سپېره ډاګ ؤ. غلام سرورخان په خټ کلي کښې اوسېده شپه مودهغه
سره شوه د ډاګ کاډی دشپې په یو ولسو بجو را روانیدو او په یوه بجه نوښار
ته رارسېدو مونږ په دې کاډی کښې اګرې ته تللو نوچه دشپې دودی
په خټ کلي کښې وخوړه دشپې په ۱۲ بجو دکاډی په پټلۍ باندې نیغ ستیشن
ته راروان شو په لاره کښې دځناورو غرار شو، دغراري اواز ورووردمونږ
ته رانژدې کېده مونږ په دې فکر کښې ووچه دا اواز به دڅه شی وي چه
په دې کښې ځناورو را باندې حمله وکړه. مونږ هیبت واخیستو شور موجود
کړو دخدای فضل و خوله یې را وانه چوله بیج شو معلومه شوه چه هغه شر مونږ
وو غلام سرورخان پرې دتمانچې دز هم وکړو. مونږ تهبس ته ورسېدو
لږ ساعت پس ریل راغی او مونږ دواړه دغلام سرورخان نه رخصت شو
اګرې ته روان شو، چه اګرې ته ورسېدو په یو سرای کښې مو یوه کوټه
کرایه واخیستې پکښې دېره شوه. سباله جلسه شروع کېدونکې وه مونږ
سهار وختی دجلسې ځای ته لاړو دجلسې دپاره لوی پنډال جوړ شوی
ستیج دپاسه اولاندې کرسۍ لګېدلې وې مونږ تکټونه واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کرسو کښېناستو. سر ابراهیم رحمة الله د دې جلسې صدر، ومولانا ابوالکلام ازاد، سر آغاخان او دهندوستان نور ډېر غټان د ستېج د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسما قسم قرار دادونه وړاندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سر آغاخان هم په فارسي ژبه کښې ډېر ښکلې تقریر په ډېره فصیحه ژبه وکړو د دری ورځو پورې جلسه وه. د جلسې د ختمېدونه پس مونږ د تاج محل شاهي جومات او ښار رسېل وکړو او بیا ډاکرې نه دېلي ته لاړو هلته د مولوي سیف الرحمان مېلمانه شو، دېلي کښې موهم د کتلو قابل ځایونه ولیدل. یوه ورځ په شاهي مسجد کښې ناست وو یو سپین ږیري وویل چه دېلي هیڅا سره وفا نه ده کړې معلومېږي چه د انګریزانو هم زوال په برخه شوی دی چه دارالحکومت یې د کلکتې نه دېلي ته رابدل کړو. په دغو ورځو کښې دارالحکومت رابدل شوی و، خلور دیرش کاله پس دهغې سپین ږیرې پېشکوئي رښتیا شوه.

په دې ورځو کښې به کانګرس او مسلم لیګ دواړو د لودېږنګیانو نه د عهدو او مراعاتو نو سوال کولو او قرار دادونو به یې پاس کول چه مونږ ته دا راکړئ او دا راکړئ. دهندوستان د منورینو (انټیلیجنسیا) اکثریت په کانګرس کښې وو، څه وخت چه ګاندهي جي د افریقې نه راغی او په کانګرس کښې شامل شو د کانګرس حالت بدل شو د تشو مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د حقوقو د اخیستلو د پاره عمل او جد وجهد شروع شو. حقیقت دادی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه حق خوک چاله ورکوی نه بلکه حق اخیستل کیږی. کله چه دکانګرس پالیسی د
منتونو او زاریو په ځای عمل او جد وجهد وشو هغه کسان چه د مصیبت کالو
وو لکه جناح صاحب، کنزرو، جیکار او سپرو او نور دکانګرس نه ووتل، جناح
صاحب مسلم لیګ تړلاړ او دې نور د لیبرل پارټی جوړه کړه. خبره داسی وه چه
څه وخت د رولیټ ایکټ مسئله پیښه شوه نو جناح صاحب او سپرو وغیره یې
قول مخالف وو نو سوال دا پیدا شو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه منی نو بیا
څه کوو؟ دی ذکر شو وکسانو وویل چه احتجاج به کوو دی نه پس سوال داسی
پیدا شو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه منی نو بیا به څه کوو دی کسانو وویل «بیا
هم احتجاج کوو»، کاندهی جی وویل که زمونږ خبره حکومت ونه منی «جد وجهد
به کوو»، په دې خبره دوی جدا شول.

کلی وطن کښی تعلیم او تبلیغ:

خو ورځې پس له دیلی نه کلی ته راغلو چه کلي ته راغلو خبر شوم زما زوی
غنی پیدا شوی دی. زما د تبر ورور نه ؤ نو د زوی په پیدا کیدو ډیره خوشالی
د جمعې په ورځ کښی به د حاجی صاحب په ځای کښی ډیر خلک جمع کیدل. دا
د پاره به له لیرې لیرې ځایونو نه راتلل. زه به هم که په دوره نه وم خامخا ورتلم
مهتمم صاحب، مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صاحب به هم د سلا مشورو
د پاره کله نا کله راتلل. د جمعی د لمانځه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت
کاوه خو د ملایانو نه خوښیده ځکه چه زمونږ ملایان د برهمنانو غوندې ځا
د مذهب ټیکیداران ګڼی. ما د خپل قام د اصلاح د اکار د خدای د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی پروا نه ساتله اخرې رالپسې پټه پټه پراپېګنډه شروع کړه چه زبیره یې خرپیلی ده او وعظونه کوي اول خو دې خپل ځان په شریعت برابر کړی بیا دې نورو خلکو ته نصیحت کوی. د دوی خو په زبیره او اسلام غرض نه و زما بدنامول یې غرض و و قوم هم ناپوه او جاهل و چه ملا به ورته وي چه دا مذهب دی ده به هم منله. ملایانو زبیرې له دومره اهمیت ورکړی و چه قول اسلام یې تش د زبیرې پوری تړلی و حال دا چه مذهب خو بنه عمل دی، مذهب خو په بنیادی ډول د اخلاقو او عمل سره تعلق لري زبیره پرېښودل او بریتونه خرپیل دا د عربو تهذیب و. یوازې د صحابه (رض) نه بلکه د اسلام د دښمنانو عربو لکه ابوجهل، ابولهب وغیره وهم زبیري وې. سره ددې هم ددې د پاره چه د ملا یانو د اعتراض نه خلاص شم زبیره می پرېښودله خو بیا هم د ملا یانو نه خلاص نه شوم بیا به یې ویل چه د موټی نه کمه ده. د دنیا تاریخ گواه دی چه په کوم قوم کښې د اسی اشخاص پیدا شوی دی چه هغوی د خپل قوم د اصلاح د پاره پاڅېدلي دي د اقتدار خاوندانو یې مخالفت کړی دی ولی چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښې لیدلی دی تاسو دې خپل د خدایی خدمتګار و تحریک ته وګورئ څومره چه قوم کښې پوهه راغلی ده هماغومره د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوی دی او د خپل پیغمبر (ص) ژوند مطالعه کړئ چه خپلو ترونو تر بورانو یې مخالفت وکړ د څه د پاره؟ د اقتدار د پاره. د مدینې خلکو یې ملا تړ وکړو ولې چه د هغوی سره نه مذهبی اقتدار و نه سیاسی مقصود و چه یې مخالفت وکړو هم د اقتدار د پاره و.

زموږ مدرسې په ترقۍ کښې وې پښتون ژوندی قوم دی خو چه د

زبیره خرپیل ملا کار دے حصه عمل نه دے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژوندی کولو خلک پکښې پیدا شي تر څو چه په یو قام کښې دژوندی کولو دپاره خلک
پیدا نه شي هغه قوم ژوندی کېدی نه شي . په لږه موده کښې خلکو ځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په ډېر شوق یې په کښې خپل بچي داخل کړل . خو مره چه
مدرسې زیاتېدې هماغومره زمونږ پیسو ته ضرورت ډېر پاده خکه چه بې پیسو په
دنیا کښې هیڅ کار نه شي کېدی . پښتون قام شوم نه و مهمان نواز و . فیاض و
خیر و خیرات پکښې و . خو کومه طریقه چه ملایانو ورته د خیرات ښودلې وه هغه په
دې وخت کښې کتوره نه وه . قام په پوخ خیرات اموخته و حال دا چه زمانه بدله
شوې وه د پوخ خیرات ضرورت نه و پاتې د نقد او خام خیرات ضرورت و . دز
د بدلون سره که قام بدل شي ترقي وکړي که نه ورو ورو ته پاتې شي . د زکوة په بار
کښې هم ملایانو قوم ته ویل چه په مدرسو زکوة نه کېږي . د ملایانو سره په دې
خبرو ډېر بحثونه شوي و د خو ملایان دې ته تیار نه وو چه د قام د ابادی او تعلیم
دپاره دیوې نمړی ورېجونه تیر شي . قام په رسم او رواج تنګ شوی و خو دا چه
پکښې نه و چه پرې یې ږدی . رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی ، په ډېر
ډېر کران دی او اخلاقي جرئت غواړي . مونږ چه په دوروقوم ته تللو په هر ځای
کښې به قوم راته راغونډ شو چه د قوم سره به مو خبرې وکړې نو خینې خلک به را
راچاپېږه شول چا به ویل ما په شاد تپوه چا به کوره یا مالګه راوړه چه دا راله
که چا به ویل چه دم را باندې واچاوه ما به خلکو ته ویل چه زه د کف او چف
نه یم زه خو ستاسو خدمتګار یم . ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید
او په هغه کف او چف والا د کښې فرق وکړئ هغوی خو درنه په دغه طریقه شک

ئ نن سبا مدرسې زکوة اخلي - مصرف یې قرآن ښهائي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نذرانه اوملکانه غواړي زه خوتاسونه څه غواړم نه. محمد اکبر خادم صاحب
به راته ویل چه ته ولې دې خلکو ته داسې وایې دوی به تاعقیده لري به دې چل به
زمونږ مدرسوته ډېرې چندې راغونډې شي او ته یې له ځانه شې ما به خادم صاحب
ته ویل زه دوی اصلاح کول غواړم او دغلطو رسمونو، رواجونو نه یې خلاصول غواړم
یو ځل مونږ د سودم په دوره تللو نو د شاه بازګرۍ مولانا شاه رسول صاحب مونږ
سره ملګرې شو مونږ ته د سودوم خانانو د سوړئ د پاره اسونه راکړل. مونږ به
پرې وار به وار سوړېدو.

د ترنګزو د حاجي صاحب هم د تعلیم سره ډېر شوق و. د مدرسو د امداد د پاره به مولاړې کودرې لټولې. یوه ورځ باچه خان به محصول ماخکل کړه ورته ماوویل چه په سرګون به ګوره لاس راځي حاجي صاحب ستا ده پښتو مواشره کښې داخل ده پښتو په لنګر کښې سرګندول دی رحم ورته مخامخ نا ستا سو سمت ګوم. ما حاجي صاحب ته باچه خان مرحوم ما ته او ویل چه دوی ته ګناه نشته. باچه خان مرحوم خو دوی ته ګناه ګڼي ما به دوی ته ګناه ګڼي

شیخان او مریدان بې کاره پراته وي که ورته ووایې چه میاشت یوه ورځ زمونږ د مدرسو سره

د باچه خان مرحوم خو او
راغلی وو. ده میاصاحب د
علیه به مسجد کښې ورته عوام را
غونډول، په دې محله کښې د جو
اوسې، هغوی محصولات راوس
ورته ماخکل کړه
لاس راځي
د عمل ده پښتو
ورته مخامخ نا
باچه خان
ته ګناه
ګڼي
هغوی ته ګناه
ګڼي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امداد د پاره مزدوری وکړی او ملګرسوته یې راکړی د دې نه
به مونږ ته ډېره فایده راورسېږي. حاجی صاحب ډېر وخندل او
ویې ویل: که دوی کارکولی نو دلته یې بیا څه کول دا تیار خواره دي
دوي ته کارکول بد ښکاری حال دا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمایي: «الکاسب حبیب الله» یعنی کسبګر د خدای دوست دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الهند صاحب سره

جنوری ۱۹۱۴ع . آزاده علاقه کښې د مرکز تالاش (دیر
باجوړ) چمرکنډ . هلې ملا صاحب (سالارزی
او ماموند . اولنی جنګ عظیم د شیخ الهند
صاحب پروګرام د ترنګزو د حاجی
صاحب هجرت

زما بېرته تګ بنیر کښې د پرنګیانو سازش مدرسې
بند شوې . د حاجی صاحب ترنګزو مومند و ته تګ ، د
سوات د پاچاهی کشاله . د پرنګیانو مظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ الهند صاحب خط :

مونږ به په کال کښې یوځل دوه دیوبند ته تللو او د مولانا محمود الحسن صاحب
او مولانا عبید الله سندهي صاحب سره به مولیدل کتل کیده او په دې به موتبادله
خیال کولو چه څنګه به د پرنګیانو د غلامۍ نه خلاصیږو ؟

د جنوري ۱۹۱۴ع کال په سر کښې د حضرت مولانا شیخ الهند محمود الحسن
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه، نوزه مخفي صاحب او مولوي فضل ربي صاحب
دیوبند ته لاړو د ستیشن نه نیغ مدرسې ته لاړو. له هغه ځایه مولانا عُذیر ګل
د مولانا صاحب کور ته بوتلو. مونږ د سي. ای. ډي له وېرې بهر نه ګرځېدو
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب د دېلي نه مولانا عبید الله سندهي
راوغوښت، د دې بحث او غور نه وروسته مونږ په دې نتیجه ورسېدو
مونږ له دوه مرکزونه جوړول په کار دي یو په هندوستان کښې د ننه او بل
هندوستان نه بهر په ازاد قبایلو کښې هلته چه خلک یې د انګریزانو تنخواخور
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته د هندوستان د ازادۍ د پاره یو فوج تیار
د دوی د خیال وچه د امرکز دې په بنیر کښې جوړشي کوم ځای کښې چه د هندوستان
د مجاهدینو دله اوسېږي. د هغه ټولي وچه د سید احمد بریلوي صاحب
او اسماعیل شهید صاحب په بالاکوټ کښې د شهادت نه پس د هغوی پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکری دهزاری نه بنیرته تللی وو او په بنیر کښی په سیتانه کښی میشته شوي
وو او تر دې وخته پوری به ورته دهندوستان نه دسمو او روپو امداد ورکول کېده
خو په دوی کښی هغه جذبه او روح پاتی نه و په کوم روح چه سید صاحب او شهید
صاحب راپورته شوي وو دوی دومره بی کاره کسان وو چه خپل د شاوخوا علاقی
خلک یی په خپل خیال نه وو پوه کړی او نه یی پکښی هم خیال ملکری پیدا کړي وو. یوه
ورځ زما سره د مولانا ابوالکلام ازاد هم د دوی خلکو په باره کښی تبادل خیال شوی و مولانا
صاحب هم د دی خلکو په باره کښی خوش اعتقاده وو چه دا کار تیک دی خو ما ورته وویل چه دا
بیکار خلک دي. دهندوستان حساب ته ناست دی او خوري یی د دوی
دا عقیده وه چه په توره او نیزه او لینده او غشی جنګ کول په کار دی خکه چه د
رسول الله (ص) ملکرو په دې شیانو جنګ کړی دی او فتح یی کړې ده. دا سنت ★
دی. دې ته یی نه کتلو چه د رسول الله (ص) ملکرو چه په توره. لینده او غشی جنګ
کولو هغه وخت د کفارو سره هم دا وسلی وی. نن خو دنیا ترقی کړې ده. د توپی او
تویک زمانه ده. توره. نیزه او لینده د توپی او تویک مقابله نشی کولی خو د هندوستان
خلک په دې حقایقو خبر نه وو او نه ورته د دې دلې ماهیت معلوم و. دافسوس
خبره دا وه چه د مسلمانانو لوی لوی لیډران او علما د دی حقیقته ناخبره و. مونږ ته
د دې ټولی ټول حالات معلوم وو. مخفی صاحب د دوی د حالاتو د تحقیق د پاره
خپله بنیر ته ورغلی و. په سمخو کښی یی ورسره شپی کړې وې مونږ د دیوبند ملکری په
دی خبره پوه کړل چه نه دا مجاهدین د کار خلک دي. او نه دا ځای د
مرکز د پاره مناسب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش :

فیصله مو په دې وکړه چه زمونږ دیو وفد تلل په کار دی
چه په ازاده علاقه کښې د مرکز د پاره یو ځای خوښ کړی . د دې کار د پاره زه او مخفی
صاحب وټاکلی شو چه اول مونږ په قبایلی علاقه کښې وګرځو او ځای خوښ کړو بیا به
دوی ته خبر ورکړو سندهی صاحب به راشی او هغه ځای به وګوری چه دده هم پخپله
اتفاق راشی نو کار به پکښې شروع کوو . د فیصلې نه مخکښې د دې کار د پاره زه د پګړو
او جوش کښې وم خو چه فیصله وشوه او ذمه واری را باندې پریوته غوښتل مې خیږ خیږ شو
او ځان مې د روند شو لکه غر چه را باندې پریوتی وي چه جګړه ختم شوه او خپلو خپلو
کوټو ته لاړو او په تنهایی کښې مې ډېر وژړل او په دې ژړا مې لږ زړه سپک شو
او ده شوم سحر چه را پاڅېدم زړه ته مې داد ورکړ را رخصت شو او کلي ته راغلم
زمې و سبه یخنی وه کافی ګرځېدې ما او مخفی صاحب د تللو د پاره سلامتیا
وکړه نیته مو مقرره کړه چه د تخت بابي د کاڼي په سټیشن به یو ځای
کېږو . تخت بابي زمونږ د کلي نه دولس میله لیرې ده ما د تللو خبره د پېر
پټه وساتله یو د حکومت له وېرې بل له دې وېرې چه مور به اجازه را نکړي
ما هغې ته دا بهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته ځم چه تېر مې دا واورېده
زه اجمیر ته ځم ډېره خوشاله شوه ځکه چه زما سفر کښې د اجمیر شریف چمنی
وو او سفر به مې کال په کال اجمیر شریف ته تلو او دده د اعقیده وه چه
دا اولاد اجمیر شریف راکړی دی او دا د هغه چمنی دی . د اجمیر فقیرانو
کال په کال را تلل او ډېری روپۍ به یې ورنه ورلې غنی چه وشو د اجمیر فقیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رزړو ته راغلي وو خبر شوي وو چه دخان لمسی شوی دی نو هلته راغلل په
دی خیال چه دا هم غوره اسامی ده کیږول یی په کار دی خو په مایی دم ونه چلیده
او بیا دې او بیا دې قصی یی راته راوا خیستی چه کوندې غنی د اجمیر شریف چمنی
دی ما ورته وویې چه دا زما چمنی دی د اجمیر شریف چمنی نه دی . ددی خبری
په اوریدو ډیر حیران شول چه دا لاکوم قسم سړی دی مایوسه بیرته لاړل .
ما دخپل کلی نه شپه ما مند ناری ته راوړه سبا په اس سور تخت بابی ته
روان شوم . ما سپنبین سټیشن ته ورسیدم مخفی صاحب مخکښی راسیدلی
و ما اس نوکر ته ورکړ او رخصت می کړ . ریل به ما زنګیر درګئ ته روانیده مونږ
ما بنام درګئ ته په کاډي کښی ورسیدو . دسټیشن نه بهر دکرایی تانګی ولاړې
وې مونږ دواړه په تانګه کښی بت خیلی ته روان شو . د ملکنډ په غاښی د پولیسو
څوکی وه هره تانګه به یی لټوله زمونږ تانګه یی ولټوله او د تانګی نه راچاپیر شو
وبستنی یی راانوکړی . زه وېریدم چه وی نه پیژنی او څه شک یی را باندې راکښی
څکه چه هغه وخت په ایجنسو کښی ډیره زیاته نګرانی وه چه په چا به یی شک راغی
به یی نیوه او په کاټ کښی به یی واچولو . کاټ یو او بیا دلوګی وهغه کښی به سوري
دسمي پښه به یی په هغه کښی اچوله او د پاسه به یی پړی پاڼه تک وهله او هغه
بی به یی پړی کولې چه هلا کو خان به هم په چاکړی نه وی او د ملکنډ پولیټیکل
ایجنټ پرتګی د فرعون نه هم دوه کوټی زیات و . خلک له خدایه دومره نه وېریدل
دده نه چه به وېریدل . تیاره وه په مونږ د چاڅه شک رانغی او چه زمونږ تم تم
لا ته یی اجازه ورکړه نو ایله مولا ډې تېری شوې ما سختن بت خیلی ته ورسیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په بت خپله کښې څوک پېژندونه او سړی او هوتل نه وخو د پښتنو حجرې او جو
تونه د مېلمنو او مسافرو د پاره تل بېر ته وي. مونږ حجرې ته لاړ نه وو چه څوک مو
ونه پېژنی او حکومت را باندې خبر نه شي جومات ته لاړو یخنی وه مونږ سره ډیخنی
څه جامې نه وې خو جومات گرم و اور پکښې بلېدو په یو څادر کښې مې سبه شپه
تېره کړه سهار وختی پاڅېدو، په چکدره کښې په سیند پوخ پل دی په هغه پورې
وتو او نور ټول پیاده مزل شروع شو ځکه چه هغه وخت په دې لارو د سوړلی ځ
انتظام نه و شپه مو املوک درې ته ورسوله په یو جومات کښې مو تېره کړه ملا باندې
د املوک درې نه روان شو ټوله ورځ مو مزل وکړو ماښام تیاره د سیند غاړې
ورسېدو او به لږ ی وی خو یخی وی په چپر پورې وتو او ما سختن تېرایله په خ
د مخفی صاحب دوی کلی ته ورسېدو ستړي ستومانه وو په یخو اوبو کښې پو
وتلي وو یخنی مو شوې وه، سبه وزې وو خو د مخفی صاحب د خپلو خپلوانو کور
وو زړ زړې راته او رونه بل کړل چه تاوده شو، د وړې ریې راوړه سبه په م
کپې مو وخوړه کتونه یې راته جوړ کړل پکښې پرې وتو. په جوماتو نو کښې خو
په ځمکه وی او حجرو کښې په کتونو کښې وي. دې علاقې ته سیند وایي ځکه
سیند پکښې بهېدلی دی د مخفی صاحب دوی په کلي کښې چه سړی و
په غړه کښې ناست وی لاندې سیند ته ګوری لکه چه مار کوږ وو
د اکلی د پرښکلی و. د سیند علاقه اباده او ښکلې ده شولې پکښې کېږ ي
یې خوږې دي. د مخفی صاحب پلار په دې کلي کښې زېږېدلی ؤ، خو په خپله
صاحب د هشنغر په چارسده کښې زېږېدلی و او پلار یې چارسده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشوی و. دره پلار لوی عالم و واده یی په چارسده کښې کړی و نو هملته اوسیده
هغه وخت کښې د دینی علم د زده کړې د پاره مدرسې نه وې هر ملا چه به د ملا
ګری وتړله د خپل کلي یا د بل کلي جومات کښې به کښیناست خلکو ته به یې
ای جاتی درس ورکولو. اکثر خلک به د غرونو د علاقو نه سمې ته د درس
ره راتلل د مخفي صاحب پلار هم په دې سلسله کښې راغلی او بیا هم دلته
چارسده کښې پاتې شوی و. د پرښه عالم او روشن فکره سړی وګه روشنفکره
وای نو هغه وخت به یې زوی علاوه په دینی، دنیایي علم څنګه کړی وای.
زه د پیاده ګرځید و عادت نه وم ښه ستړی شوی وم، څرورځې مو
ته ښه ارام وکړ. مخفي صاحب را نه بېرته هندوستان ته د مولانا عبیدالله
سندهی د راوستو لپاره لاړ. زه او د مخفي صاحب یو د تره زوی چه نوم یې
هیر دی د مرکز خو ښولو د پاره روان شو. مخفي صاحب پېښور ته او
چمرکنډ ته روان شوم، چه سره جدا شو ما د مخفي صاحب جدایي ډېره
سوسه کړه، چمرکنډ د افغانستان په پوله د غره په سر یو ورو کی غونډی
ی دی د ادې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښې د بزرګ رواج
و او اثر رسوخ یې زیات شو او امیر عبدالرحمن خان له افغانستان نه
ی لو چمرکنډ ته راغلی و، د ادې ملا صاحب یو غازی سړی و د هغه په وجه
مرکنډ ډېر مشهور شوی و.

مونږ چه د مخفي صاحب له ځایه روان شو ما ښام د جار، ته ورسېدو
ریو ورو کی غونډی کلا بند کلی دی مونږ چه ورسېدو د کلا دروازه بنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه خواد شابل کلی نه واریان شو چه څه به کوو اخر می خپل ملکری ته وویل چ
دروازه وتکوه هغه چه دروازه وتکوله دننه نه اواز وشو چه څوک یی مو
میلمانه یو لږ شیبه پس یی دروازه خلاصه کړه مونږ ته یی ښکته پورته
چه یقین یی راغی چه مونږ خطرناک کسان نه یو کلاته یی ننه ایستو د ننه
جومات ته لاړو دودی یی راله راوړه شپه مو په جومات کښی تېره
سهار وختی روان شو شپه مو بابړی ملا صاحب ځای ته ورسول
لاړه به چه دهغی سیمی راسره څوک ملکری شو ما به ورنه د بابړی د ملا
پوښتنی کولی چه څنګه سړی دی ؟ دوی به وی چه : « غوله ډېر لو
زبرک دی » ما به وی چه څنګه لوی زبرک دی ، دوی به راته وویل
« غوله لاړ به شی او پخپله به یی ووینی چه هری پینډی ته پخپل لاس یوه ک
غوړی اړوی » دهغه قام دی خدای مل شی چه دهغوی د زبرکی د
وی . بابړی ملا صاحب یوسپین ږیری او ښه سړی و همیش چه به پو
د قبایلو سره جنګ کاوه بابړی ملا صاحب به د قبایلو په موسته په غزا ک
شامل و د پرنګی سخت مخالف و ، غازی سړی و ، په ناپېژندګلی کښی
ډېر دار و ملا ر وکړ د سهار چایو ته یی خپل خلوت خانی ته وبللم او خپله
چای یی ماته راکړه . د چایو نه پس ورنه مونږ رخصت شو چمړکنډ ته ر
شو چمړکنډ له دی ځایه نزدی و کله چه مونږ د غره لمنی ته ورس
په غره ختو نا څاپه د پاسه را باندی غوښو هلکانو مچو غنی راسمی کړی په
یی ویشتو ډېر وار خطا شو اخوا دی خوا مو وکتل چه د اخوک دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن چه کاته مو دغره دسره څوکسه هلکان دي په مونږ کافي وروي مونږ چغي
ري کړي هغوی چه زمونږ چغي او اشاري ولیدې په خنداشول هغوی ته دا
تماشا ښکاره ده او که مونږ بچ شوي نه وای او په یو کافي لګېدلي وای فیصله به وو
ونږ په یوه نري کږه وږه لاره دغره سر ته ختلو. زه دغره دمزل نه یم زر زر به
نري کېدم او دمه به موکوله په دمو دمو دغره سر ته وختو ما اوریدلي دي لکه
ه چه دسمي خلک دغره دمزل تکړه نه دي دغسي دغره خلک دسمي او اواري
زل تکړه نه دي.

چمرکنډ:

چمرکنډ ډېر ښکلي او دمزو ځای دی دغره په سر کښې دپاکو صافو اوبو
نه ده دژمي کرمه او داوري یخه وي دچینې دپاسه یو ښه چنار ولاړ دی
خواکښې لي دهدې ملا صاحب جومات دی دجومات خواکښې لنګرخانه او
وتنې ردي خوکوتنې تشي وي څوک پکښې نه و. اخرا یو کور دوخواکښې لي یو
سیوه داري وني وي دغنمو یو پېټی هم و دکور مخکښې یو څو دکلونو کیاري
کوتنې پېټی، هم وي. زمونږ په کور ځېد و راکوځېد و او خبرو دکور خاوند
روت دادادي ملا صاحب شیخ ویوازي دلته اوسېده. راغي مونږ ته
ستري مه شي وکره په جومات کښې کښیناستو، شیخ صاحب مونږ ته د
ي ملا صاحب دزماني تولي قصي وکړي چه دا ځای هغه څرنګه اباد کړ
هغه په وخت کښې دلته څومره کرمجوشي وه دلیري لیري ځایونو نه به خلک
ي لمانځه له زاتلل. ملا صاحب یو غازي سړی وشیخان دخپلو پیرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیبه عجیبه کرامات بیانوی . ماخو پخپله علاقه کښې دمانکی صاحب
سوات صاحب دکراماتو قصې اورېدلې وې ماته مې خپل پلار چه دسوات
مرید و قصه کوله چه ماته دسوات صاحب یو شیخ ویل چه یوه شپه را
سودا راپیدا شوه چه دا دلنګر خرڅ به له کومه ځایه پوره کېږي ؟ سهار چه
پاڅېدم سوات صاحب پاڅېدلی و او داسه ته یې ځان جوړ ولو چه او دسو
ته روان شو زه هم ورسره روان شوم ماته یې وویل دا ودس وچولو د پا
لوته راواخله ماچه لوته راواخیسته هغه « سنګ پارس » وبله مې راواخ
هغه هم « سنګ پارس » وبله مې راواخیسته هغه هم سنګ پارس را
شوم چه دازما دبیکانی خبرې جواب دی نود صاحب په پښو پرېوتم او ع
ورنه وغوښته زما دپلار هم په دې پوره باور وچه دا خبره رښتیا ده ا
به یې ویل دا ولیا و کرامت حق دی . دغسې مې دپیرانو پیر کرامات هم اور
وو چه د دولسو کالو وو به بیرې یې راوښکې ده چه نه دخدای له قول سره س
خوری او نه د رسول الله (ص) دقول سره او ملا یانو کښې دومره جرئت نه و
خلک په دې پوه کړي چه دا هسې خبرې دي . زما دې قسم قصو سره اتف
و خپل پلار ته به مې ویل سوات صاحب چه دومره کرامت لری بیا دخلکو نه
ولی اخلی او ملکانې ولې تولوي . دتونکزو دحاجی صاحب په باره کښې به یې
شیخانو دغسې خبرې کولې او په دې طریقه یې غریب اونا پوهه پښتون ق
او لوتلو او خپل لویوالی به یې پرې منلو . زما په باره کښې به هم خلکو دغه رنګ
کولی . چا به ویل چه لاسونه یې اوږده دی ، بزرګ دی ، چا به ویل چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

او به ترخي وي چه ده پکښې يو منګی او به واړه ولی هغه خوږی شوی او دلیری لیری
ځا يه به خلک راتلل، ويل به يې چه ددی کوهی اوبو کښې شفا ده، چه څوک يې اوښکی
مرضونه پری لیری کېږی، او چه څوک پری کالی (جامی) وينځی صابن ته ضرورت
نه پيښيږی، چا به ويل دده په ځای کښې دلسو کسانو دپاره دوډی پخه شوی وه
سل میلمانه پری راغلل تول پری ماړه شول او دوډی خلاصه نه شوه، دغه شان
قسما قسم عجيبه خبرې او قصې کېدلی، داخو خلکو ويل، زما ملګری خدايی خدمتګار
وو، شيخان نه وو، او ما به هم هغوی ته داخبره کوله چه زه نه شيخان نيسم نه
مريدان! زمونږ يو مقصد دی، زمونږ دهغې دپاره شريک جد وجهد کوو.

شيخ صاحب هم دا دې صاحب ډېر کرامات مونږ ته بيان کړل خو مونږ
سره دهدې صاحب قدر او عزت دهغه دارنګه کراماتو په وجه نه وبلکه هغه د
پرنګی سره د مخالفت او غزا کانو په وجه مونږ منلی ؤ. هدې صاحب د سوات
صاحب مريد ولکه مخکښې می چه وويل امير عبدالرحمن خان دهدې نه چمر کنده ته
شو لی وخر دلته يې ورسره د پرنګی خلاف په غزا کانو کښې پټه مرسته کوله مونږ ته
دې شيخ وويل چه دغزا په موقع به امير عبدالرحمن خان توپک او کارتوس
راليږل. شيخ صاحب پوه او معقول سړی وهغه دخپلی ګذارې دپاره دشاتو
مچی ساتلې وې او ويل يې چه زما دکور تول خرڅ له دې مچيو څخه لاس ته راځی مونږ
له يې چه دوډی راوړه دغنمود دوډی سره يې دخپلو مچيو شات راوړل هغه خوند
چه ما په دې دوډی کښې ليدلی دی ما په ښو ښو دوډيو کښې نه وليدلی يو خو مونږ
وږی وو بل غرو، او دابادی نه ليرې ځای ؤ هلته د دوډی د پيدا کېدلو اميد

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه و. داځای خوزمونږ ډېر خوښ شو ځکه چه داځای دې خوامومندو او
باجوړ ته نژدې و او هغه خواسرکانو او کونړونو ته لنډ و بله داچه په جنګی لحاظ ډېر
محفوظ ؤ. هغه وخت هوايي جهازونه نه وو خو هغه ځای ډېر وړوکی واو زمونږ
پلان پکښې عملی کېدلی نه شو.

سالارزی، ماموند:

د شیخ صاحب سره موشپه تېره کړه بیا سالارزو ته لاړو هلته موهم ډېر
کلي وکتل. د سالارزو نه بیا مونږ ماموند ته لاړو. سالارزي او ماموند د باجوړ
دوه لوي لوي قبیلې دي بالکل ازادې دي. د باجوړ په نوره علاقه کښې وړې
وړې خانۍ او نوابۍ شته د ماموند وعلاقه ډېره اباده او ښېرازه ده او په پکښې
ډېرې دي خلک یې هم ښه خلک دي دا علاقه زما ډېر خوښه شوه کلي یې هم
لوی لوی دی. کټ کوټ او کبری پکښې د نورو په نسبت ډېر لوی کلي دي جوماتونه
یې هم ښکلی او مضبوط جوړ کړي دي، روغ روغ غونډان یې پکښې لګولي دي او
زمونږ د کلو غونډی پکښې جوماتونه ډېر نه دي په هر کلی کښې یو جومات دی
ټول کلی هغه یو جومات له لمانځه له راځي. په هر جومات کښې د اوداسه د پاره
د روانو او بو انتظام شوی دی خلک یې ډېر لمونځ کذاردي، او به یې ډېرې
ښې دي او دس پکښې زمونږ غونډی خلکو ته کران وي خو جوماتونه یې کرم وي
د ژمی موسم ؤ او مونږ به په یو څادر کښې شپه تېره وله. کوښښ به موکوو چه
څوک موونه پېژني ځکه چه د دې ځای ډېر طالبان زمونږ علاقې ته د سبق ویلو
د پاره راځي په کټ کوټ او کبري کښې خو دیوکس دوه وشک راغی خو مونږ ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانه کړل خوهغوی په دې خیال کښې چه دپښتو کوخان او دلته راتګ نوزړه ته به
راغلل چه مونږ غلط شوي یو یوخل ماته یوکس وویل چه ته دپښتو کوخان نه یې
ورته وویل چه نه . مونږ به په جوماتونو کښې شپې کولې چاسره موخبره مبره نه
یله . چاچه دخه راوړل هغه به موو خوړل . یوه شپه په کټ کوټ کښې یوسپین
ږیري ملک مسلمانه کړو هغوی مسلمه کورته بیایې مونږ یې خپل کورته بوتللو، نو بنځې
ته لاس په امه ولاړ وو دک شکور دوه ډې یې راته مخکښې کښېښوده دپرښه کوریې
او دپرښه کوربانه وو . مونږ د ماموند ونور کلي هم وګټل په اخرکښې موخبرې خوښه
وه . دا علاقه زما دمرکز د پاره دپره خوښه شوه یوخود اخلک دپرستانه او درانه خلک
یله داچه دا علاقه لکه دپښتنو د نورو علاقو په شان دانګریزانو نه متاثره نه وه او نه
انګریزانو ماجب خواره اونه یې په پیسو اخیستو اموخته کړی وو او د انګریزانو سخت مخالف
. انګریزانو به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه ورکوه . دلته به یې ماجب *
مانو ته ورکولو . نو قوم دپرنګی داثر نه ازاد وو . مونږ دلته د مخفي صاحب او سندهي
حب د راتللو په انتظار پاتې شو ، دلته لکه زمونږ د علاقې پخوانی رواج په شان دا *
ده چه شل کاله پس قوم راتول شي اوله سره دکلو او ځمکو ویش وکړي په هر
ي چه دچا خسنمی وخپږي هغه کلي له به ځي . دا دپښتنو عامه زړه قاعده
خوکومې علاقې چه دحکومتونو داثر لاندې راغلې هغوی کښې د ځمکو د ویش سلسله
ه شوه . دپښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوي لا هغه شان شل کاله پس له سره
ویشي .

ما فکر وکړ که مونږ هسې هیڅ بې هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به راباندې شک

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشي راځه يوه قصه جوړه کړه چه د مخفي صاحب دوی تر راتګه پورې وخت و
په جومات کښې يوې کوټنۍ کښې چېله شوم تش لمانځه، او داسه او قضای حل
ته به راوتلم هغه به مې هم مخ پټ و نور به مې په کوټنۍ کښې وظيفه کوله، تزکيه نف
به مې کوله. ما د شيخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نيوی هم کړی و
چيلی په دې خلکو د پرلوی اثر وشو د هغوی د اخيال وچه زه کوندې زبرګ يم
به دم، دعا او تعويذ ونه به يې راته غوښتل. يوه ورځ يوه ښځه راغله زوی
غېږ کښې وويل يې چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای يې دتې نه زړه صبر کو
د دوې کالو شو او تې نه پرېږدی چه تې نه ورکوم ژاړی بلاه ورځ جوړه کړی
ورته ووې چه سوره مرچکی ښه ميده که او دتې په غوټۍ يې پوری کړه اميا
چه زوی به دی تې پرېږدي. ښځه لاړه او داچل يې کړی و سباله راغله
خوشاله وه د شاتونه ډک کنډول يې په لاس کښې و راته يې ووې چه ستا
خدای قبوله کړه. زوی مې تې پرېښوده زه اوس په زورتې ورکوم دی يې نه
هلک به څنګه تې اخيستې وای دتې پوری مرچکی و د هغه خوله يې ترخه کړی
دوی د ازما کرامت کنډو حال د اچه کرامت نه و خو پښتانه ډېر خوش اعت
خلک دي او خلکو ورته د اخيزونه په ذهن کښې ښولي دي. بس د خلکو تک د
ماته زيات شو د غسی چه دوی ته هر چا خلکه يا جونګه جاړه په سر اچولي د
ورته راغونډ شوي دي شکراني يې ورکړي دی خدمتونه يې ورته کړي دي
يې ورته وهلي دي خو بابا کانوخپل مطلب په دوی کړی دی دوی له يې څه
کړی د دوی غم يې نه دی خوړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچیلی نه وروسته هم مونږ دمخفی صاحب او مولانا عبید الله سندهی صاحب انتظار وکړو خو هغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلته چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنګ شروع شو مونږ هم واپس راروان شو دمخفی صاحب دتره زوی تر ملکنده پوری راسره راغی له هغه ځایه می رخصت کړ او زه په درګی کښې په ریل کښې سور شوم په تخت بایي کښې کوز شوم او کلي ته لاړم خو ورځی پس می مخفی صاحب ولیده پوښتنه می تري وکړه چه تاسو ولې رانه غلئ هغه راته وویل چه کوم ځای اوکوم وخت چه ما د مولانا سندهی صاحب سره مقرر کړی وهغه تر اوسه هلته نه دی راغلی نه پوهیږم چه څه وجه ده ؟ مونږ په دې انتظار کښې وو چه یا به مولانا پخپله راشی یا به بل څوک راولیږی چه دمرکز ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او دکار دشروع کولو بندوبست وکړو دیر وخت تیر شو او څوک رانغلل چه په دې کښې د دنیا اولنی لوی جنګ دنښت اوزمونږ دغه سکیم په ځای پاتی شو او مونږ ته بیا دیو ځای کېدو موقع په لاس رانغله .

اولنی جنګ عظیم :

کله چه ترکیه په جنګ کښې شامله شوه نو دهندوستان د مسلمانانو په جنګ کښې دلچسپی زیاته شوه یو خو ترکیه اسلامی ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پیشوا کنل کیده او بله داچه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انګریز ووهي نو زمونږ ملک به مونږ ته پاتی شی دوی دې ته نه کتل که انګریز د جرمن او ترک دلاسه ووهل شی خو دا ملک به هم جرمن یا ترک اخلی داځنګه کیدی شی چه مره کیږی به جرمنیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ترکان او وطن به پرېږدي هندوستانیانو ته خو په کوم قوم کښې چه مېړانه او د قربانۍ ماده پاتې نه شي هغه به تل دبل تورې ته ګوري کله به د جرمن په تمه وي او کله به د ترک په تمه وي او کله به د امام صاحب په تمه ناست وي، د هندوستان د مسلمانانو بله کمزوري داوه چه دوي به د خپل ملک اندرونې معاملو سره دومره دلچسپي نه اخیستې د نورو بېرونې خلکو په غم کښې به وو، دوي په دې فکر کښې وو چه مونږ ته د ترکیې سره امداد پکار دي دوي سره د خپل ملک دومره غم نه وي لکه چه د بل ملک وي. سړي چه خپل ځان د غلامۍ نه نه شي خلاصولی هغه به د بل سړي څه موسته وکړي شي که مونږ رښتیا د دنیا د نورو مسلمانانو سره مرسته کول غواړو نو په کار دي چه د پرنګي نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه هغه طاقتور دي او د هندوستان په زور هغه نورا سلامي ملکونه ووهل. د افغانستان په جنګ کښې ټول سپاهیان هندوستانیان وو صرف افسران یې انګریزان وو او د اوداترک هم ورته د هندوستان پلټنو ووهل. د حضرت مولانا محمود الحسن شیخ الهند صاحب او حضرت مولانا عبید الله سندهي صاحب په سلا او مشوره مولوي سیف الرحمن صاحب د دېلي د فتحپوري عربي مدرسې پرینسپل یې د ترنګزو حاجي صاحب له راولېږه چه هغه دې ازاد وقبایلو ته هجرت وکړي او قبایل دې د انګریز په خلاف اوچت کړي د غسې دي د هندوستان په ټولو سرحدونو کښې د بغاوت اوږونه بل کړي شي او افغانستان دې هم دې ته تیار کړي شي چه د ترکو او جرمن په پړه کښې داخل شي او د پرنګي بر خلاف غزا شروع کړي د هغوی مقصد داوچه که انګریز خپل فوج د جرمن او ترک مقابلې ته بیایي دلته به زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مقابله کښې کمزوري پاتې شي مونږ به يې ووهو اوله هندوستانه به يې وشړو او که خپل نوځونه زمونږ دمقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي د ترکو اوجرمن په مقابل کښې به کمزوري پاتې شي هغوی به يې ووهي او مونږ به له غلامۍ نه خلاص شو. دجنګ نه وړاندې هم مونږ سره دافکر وچه يا په ازادو قبايلو کښې دپرنګيا نود مقابلې دپاره مرکز جوړ کړو يا دافغانستان سره تعلق پيدا کړو. چه جنګ ونښتو اوجرمنيانو انګريزانو ته ځای په ځای ماتې ورکړه مونږ په دې فکر کښې شو چه مونږ له هم څه کول په کار دي بايد ازادو قبايلو يا افغانستان ته هجرت وکړو مونږ لا په څه فيصله رسيدلي نه وو چه مولوی سيف الرحمن صاحب راورسيد او د شيخ الهند صاحب او دهغه دملګرو پيغام يې راووړ مونږ تول هجرت ته تيار شو حاجي صاحب خوشپه شپه بنېر ته هجرت وکړو او ووت. مخفي صاحب، محتشم صاحب، مولوی عبدالعزيز صاحب او مولوی فضل ربي صاحب دوی هم ورسره لاړل او زه ددې دپاره پاتې شوم چه ددوی او هندوستان دملګرو تعلقات وساتم او دهغوی امداد دوی ته ورسوم.

دحاجي صاحب هجرت:

دحاجي صاحب په تللو چه حکومت خبر شو په ملک کښې يې لوی غوبل جوړ کړو ځکه چه په دې وخت کښې دحاجي صاحب تلل ددوی دپاره ډېر خطرناک و، حکومت دحاجي صاحب دتللو دعلت معلومولو دپاره لوی لوی افسران مقرر کړل. ما داخبره خوره کړه چه حاجي صاحب ته دحکومت يو لوی افسر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرداری ورکړه چه حکومت تا د خلافت په وجه کرفتار وي نو حاجی صاحب
د دې کبله شپه پې شپه وتلو. د حکومت خوربښتیا هم داسی اراده وه ما پسی
هم سی. آی. ډی راغلل دا پوښتنه یی کوله چه دا افسر څوک وچه حاجی
صاحب یی د حکومت د ارادی نه خبر کړی دی؟ ما به ورته څه ویلی وای ځکه چه
ما نه خو څوک معلوم نه و او نه چا افسر دا خبره کړې وه. دا خبره چه لږ ګړه
شوه زه د حاجی صاحب د وی د خبرا خیستلو د پاره بونیر ته لاړم زه خو
پټ لاړم خو په دې پوه نه شوم چه د حکومت نه پټ پاتی شوم که نه ځکه چه د انګریز
د حکومت نه د د اسی خلکو پټ پاتی کېدل ګران کار دی. زه چه بونیر ته ورسېدم
نو حاجی صاحب د نورو ملګرو سره په دوره وتلی وکوم ځای چه د بونیر پښتنو
حاجی صاحب ته د سیری په دول د اوسېدو د پاره ورکړی و د پېر مزه دار
ځای و، یوه لویه غونډی وه ورلاندې ښه آوی ځمکه وه. دا غونډی د دا بادی
د پاره د پېره موزونه وه او دا ځای د حاجی صاحب د پاره موزون و او د بونیر
خلکو د آبادی د پاره د پېر لوګی او سامان هم راجمع کړي وو. زما دا رایه وه چه
همدا ځای د حاجی صاحب د پاره جوړشی

زما بونیر ته تګ:

* حاجی صاحب په پاچا کلی کښې ؤ د پیر بابا زیارت هم په پاچا کلی کښې
دی، د پېر خلک زیارت ته روان وو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا کلی
ته ورسېدو حاجی صاحب مو ولیدو چه د پېر خلک ورته راجمع شوي دي
هغه زمونږ ملګری او د حاجی صاحب مشر زوی باچا کل صاحب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسره و، خلکو کښې د جهاد او غزا خبرې کېدې باچاکل هم خلکو کښې پس پسې
کولو چه د دودۍ وخت شو، حاجي صاحب خو د خلکو په هجوم کښې کېږو او زمونږ
ملکرې باچاکل او زه سره بېل شو په دې خیال چه دودۍ به هم وخورو او خبرې
به هم وکړو. په تولې علاقه کښې د مېلمنو د پاره هرچا د خپلې وسې سره سمه دودۍ
پخه کړې وه مونږ د دودۍ خوړلو د پاره د خوړنه پورې غاړه کوروونه وو هغو
ته ور پورې وتلو هلته ځانله په یوه حجره کښې کښېنا ستو هغو خلکو راله د غنمو
خمېره پر سېدلې دودۍ او کالوخانې تالې کښې د چرک د غوړو د که ښوروا
راوړه د ېره مزه داره دودۍ وه ما پخپله سیمه کښې د ېر تکلفي د عوتونه خوړلي
وو خو داسې خوندې پکښې نه ولیدلې بل ددې ځای او به او هوا هم د ېره ښه
وه هر څومره دودۍ چه به مو وخوړه لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما
خو به دوړځې درې ځلې دودۍ خوړله بیا به هم وږې وم، د دودۍ نه وروسته
د خلکو نه جدا شو او په حالا تو مو خبرې اترې شروع کړې په خبرو کښې راته
معلومه شوه چه د دې علاقې مذهبي مشران، سیدان، ملایان، میاکان
او زبرکان بونیرته د حاجي صاحب په راتګ خوښ نه دي ځکه چه د حاجي صاحب
په راتللو د هغوی بازار سور شوی و، خلکو حاجي صاحب ته مخه کړې وه نو دوی
غوښتل چه داسې چل جوړ کړي چه حاجي صاحب نور دلته ټیکاو نه شي نو د دې
د پاره هغوی یو طرف ته په خلکو کښې د جهاد او غزا تبلیغ شروع کړی و او بل
طرف ته یې په خلکو کښې غلې غلې دا پراپېګنده هم کوله چه دا خلک چه دا غلې دي که
جهاد له راغلي وي نو په کار دي چه جهاد وکړي او که سوداګرې له راغلي وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسمی جایداد موهم شو او دا جایداد به موهم شی نو دا بله خبره ده. نو با
کل وویل چه په دې طریقه یې زمونږ پوزیشن ډېر دا خراب کړی دی او دبا
جی هم دا نظریه ده چه مونږ له جهاد کول په کار دي ولی چه قام ناپوهه دی
زمونږ په خلاف په داسی طریقه تبلیغ شوی دی چه د قام په زړه کښې یې دا
کښېنولی ده. که مونږ جهاد نه کوو د دې خلکو عقیدې له مونږ نه کرځی او د
مقصد د پاره چه مونږ راغلي یو دا خلک به سبا په هغه مونږ سره تعاون
ونه کړي نو مونږ به خپل مقصد ته ونه رسېږو. لیکن زما د دې خبرې سره
اتفاق نه و او په موجوده حالاتو کښې د جهاد اعلان زمونږ د مقصد د پاره
ډېر زیات نقصان رسولو. ما د حاجی صاحب او نورو ملکرو په خدمت کښې عرض
وکړ چه د خلکو خبرو پسې مه ځئ دا د خود غرضو خلکو خبرې دي د دوی په جهاد
څه کار نشته. د دوی دا خیال دی چه د لوی ونی لاندی واړه نیالګی وده نه شی
کولی. نو تا په څه چل له دې ځایه لیری کوی او میدان ځان ته خالی کوي نو د د
مقابله په کار ده او خلک باید پوه کړی شی او صاف صاف ورته وویل شی چه
انګریز مقابله یوازی تاسو کولی نه شئ او تاسو سره د انګریز د مقابلی سامان هم
نشته نو اول باید په تولو ازادو قبایلو وګرځو هغوی ځان سره کړو او قول منظم کړ
او د انګریز په مقابله کښې دوی ته د سنه جنګی سامان بندوبست وکړو او دوی
د جنګ د پاره تیار کړو. نو په دې طریقه به زمونږ طاقت پیدا شی او چه طاقت
مو پیدا شو بیا به د انګریز سره جهاد کوو او خصوصاً د بونیر پښتانه د نور
ازادو قبایلو غوندې سامان هم نه لري او هغسی تیاری هم نه لری نو که یوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی جنګ شروع کړو کامیاب به نه شو خو په حاجي صاحب د پراپګنډې دومره
شوې وچه زمادی خبرو منلو ته تیار نه و.

بنیر کښې د پیرنګیانو سازش:

په دې پراپګنډه کښې د پرنګیانو د پرلوی لاس و. هغوی غوښتل چه اول
حاجي صاحب بیرته خپل ځای ته راشي او په دې غرض یې ورپسې د خانانو او
د مشرانو د ډنې د ډنې جرګې ورلیږلې وې او بل طرف ته یې ورپسې د اپراپګنډه
چه حاجي صاحب مجبور شي چه بیرته وطن ته راشي او که نه راځي نو د دې نه
وړې چه نور قبایل د ځان ملګري کړي باید جنګ وشي. ما دوه درې ورځې
سره تیرې کړې بیا واپس کلي ته راغلم لږ ورځې پس مې د حاجي صاحب د
د اعلان واورېدو. په دې قام کښې د پرنګی د مقابلې طاقت نه ؤ یوه ورځ
یې څه معمولي مقابله کړې وه نور طاقت پکښې نه و. حاجي صاحب پسې پرنګیانو
خوري کړې وې چه ژوندي یې ونیسي. د دې کار د پاره یې خلک هم پیدا
یې وو او نیوه یې چه حاجي صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته اوله هغه ځایه
ورته واورېده او له هغه ځایه د مومندو (سره کمر) ته لاړ هلته د پره او اباد
. د حاجي صاحب خوزماد خبرې سره اتفاق وخو د هغه برخلاف د غلطي
پیدا شوې په وجه داسې رأي عامه جوړه شوې وه چه زما خبره یې منلې نه شوه د
عامه مقابله د پره مشکله وې. د غلطي پراپګنډې مقابله کول په کار وې چه
د پاخبرۍ ملاوتړې او خلک په حقیقت پوه کړي او د اهله کېدې شي چه د
مضمون هم خیالو مضبوط د له وې چه د خلکو اعتماد یې حاصل کړې وې وچت شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ملک کښې وګرځي او خلکو ته غلط خبره او حقیقت سم ورښکاره کړي . ولی
نه داسې ډله وه او نه په دې طریقه کار شوی دی او نه دکار موقع په لاس
وه او داسې ډله خو دکار کولو نه پس پیدا کېدی شي . حاجي صاحب چه ځ
منډه بونیر ته تللی و په دې وجه همداسې په منډه له بونیره وتښتېده . م
باباګان . میاګان او پرنګیان پخپله پالیسي کښې کامیابه شول .

مدرسې بند شوې :

پرنګیانو ته ددې کشمکش په وجه دنقصان په ځای فایده ورسېد
خوبې په بونیر قبضه وکړه او بله داچه بهانه په لاس ورغله زمونږ په ملک ک
خو مره قومي اسلامي مدرسې وې تولې یې یودم بندې کړې ځکه چه دا مد
پرنګیانو دخپل حکومت په لاره کښې اغزی ګڼل . دهغوی استاذان او کا
یې بندیان کړل . هغه کسان یې هم بندیان کړل چاچه به ددې مدرسو د
دخلکو نه چندی تولولې او د مدرسو پالنه خدمت او انتظام به یې کولو . حقی
خو داو چه دا مدرسې دحاجي صاحب نه وې دقام وې او دقام په پیسو
انتظام چلېدې خو ملایانو دخولو بند ولو د پاره مونږ حاجي صاحب سرپرست م
حکومت دمدرسو داستاذانو او چلوونکو سره ډېر زور ، ظلم او بد
وکړ ، د ډېرهٔ اسماعیل خان جېل ته یې ولېږل . دصوبه سرحد په تولو جېلو
ډېره اسماعیل خان جېل د آب وهوا په لحاظ او د بد سلوکی په لحاظ ډېره
جېلخانه ده . درنی درنی خولنې یې ورته واچولې ، میچنی به یې پرې کړ خو
کولو کان « دتېلو کانې » به یې پرې کړ خول اولکه دسنګ اکانو به یې په ارت

ملاي مدرسې *

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې يې تړې وخرېلې، ويې وهل، ويې تکول، ويې شهمول. هغه وخت به
جيلخانې کښې داسې دودې ورکول کېده چه انسان خوپرېږده چه ځناور هم
خوره او داسې جامې به يې ورکولې چه سړی به پکښې دسړی غوندې نه ښکاريده
ښځه دکلي پلار او زوی بندیان شوي ووچه دجيل جامې يې ورا غوستې دې او
دودې ته يې را ايستلې دې، زوی يې چغې کړې چه بابا مې څه شو حال دا چه
دې خوا کښې ولاړ و خو داسې جامې يې ورا غوستې وې چه خپل زوی نه پېژندلو
ې نه شپږ اوده کاله پس زه پخپله دخلافت په سياسي تحريک کښې قيد
وم ماته يې چه کوم پرتوګ راکړې وهغه زما دزنګانه دسترګې نه پورته و او
ې کميس يې راکړې وچه په سجده به پريوتم ملا به مې توله ښکاريده.
ې به بندیانو له جامې په يوناپ جوړولې دهغه قيدې دې خدای مل شي چه
باقلا به جګ اوتن به يې غټ و او خوراک مې داسې وچه سپې خوچيل کښې
ه مګر پيشوته مې خپله دودې سره دانګولې اينبې ده پيشو خوړلې نه ده.

ددې نه علاوه يې دحاجي صاحب شيخان او تعلقداران هم ډېر ګرفتار
ب. پوليس ته دا اختيار وچه دحاجي صاحب درشته دار او تعلقدار او
شيخ په نوم چه هر څوک ګرفتارول وغواړي ګرفتارولې يې شي. په خلکو کښې يې
ره وېره او بزدلي پيدا کړه او دومره هيبت يې پرې راوستو چه چا ته به دې
ې شيخ صاحب هغه به درته ووې پلار به دې شيخ وي. دحاجي صاحب
لوی شيخان دحاجي صاحب دشيخي نه توبه کار شو او ځينې خوپکښې داسې
ردان ووچه حاجي صاحب پسې يې سپکې سپورې خبرې هم شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره چه پرنګی به خبرشی ، وزه به د قید نه بچ شم . دا دپره دافسو
خبره وه چه دپرنګی زور او ظلم په دې خلکو کښې وپره زیاتوله او دمقابلې
دجد وجهد جذبه یې پکښې نه راوینبوله . داتول مذهبی خلک وو او د
په نزد بیره د مذهب لوی رکن و دوی کښې د بیروخرپیلوهم غیرت را
نه کړ په جیلخانو کښې یې اذان نه شو ویلی د جمع لمونځ یې نه شو کولی . دا
اصلاح هغه وخت وشوه چه مونږ خدایی خدمتګار جیلونوله لاړو . بیا دچا
نه شوه کلیدلی . اذانونه به کیدل ، د جمعی لمونځ به پنځه وخته باقاعده کیده
کیږی ، خوراک سپه شو میچنې ، کولوکان ، ارتونه کرخول بند شول جامه
شوه دیوې چکی ګوډې او غوړو اجازت نه و په یوه چکی ګوډه به قیدی پ
کښې بند پده دامونږ ازاد کړل . زه په دی حقیقت پوه شوم چه د مذهبی
سره به چه ظلم زیاتی کیده دوی به وپرېدل او بې جرأته کیدل او دسیاس
بند یانو سره چه به څومره ظلم زیاتی کیده هماغومره به د دوی همت او جرأ
زیاتیده . داتوله کته دقام قیدیانو له خدایی خدمتګارو وکړه او د خدایی خ
په قربانو شوی ده . پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
خدمتګارو حکومت راغی . په دی ورځو کښې ما پسې هم ذکر فتادی حکم
شوی وو خوزه خوش نصیبه وم چه څو ورځې مخکښې زمونږ د علاقې پولی
کپتان حافظ زین العابدین چه د امبرسر (امرتسر) ؤ زمونږ کلی ته را
ؤ اتفاقاً زما او دهغه زمونږ د مدرسې په باره کښې خبری شوې وې هغه
وویل چه مونږ هم په امبرسر کښې ستاسو غوندې قامی مدرسه جوړه کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې مصارف مونږ دقربانیو دخرمنونه پوره کوو که تاسو هم دې قام ته ووائی
چه دقربانۍ خرمن درکړی دچند وتولولوله کړاوه به خلاص شئ. ماورته
وې څه کوې په ملایانو مې وژنې؟ دلته خو دقربانۍ په خرمنو دملایانو قبضه
ده ملا به خپلې خرمنې ایستلو ته تیارشي خو دقربانۍ خرمنې چاته نه ورکوي. هغه
وې چه زه به په دې کښې ستاسو امداد وکړم ماورته وې چه ستاپه امداد
پیدا شي. که ته داخانان او ملکان پوه کړې چه دقربانۍ خرمنې دملایانو
په ځای قومي مدرستو ورکول دپر ثواب لري نو دوی به یې ومنې ځکه چه
زمونږ په خانانو، ملکانو او ملایانو دحاکمانو او پولیس افسرانو دپرزیات
تردی. ددې خبرو په دوران کښې هغه ته داخبره هم معلومه شوه چه دا
مدرسې قامي مدرسې دي او دحاجي صاحب پکښې هیڅ نشته صرف د
ملایانو دخولو بندولو او دپرانګیدې دمخنیوي په غرض پرې مونږ دحاجي
صاحب نوم ایښې دی نو ځکه هغه زه ګرفتار نه کړم خو مدرسه یې راته بنده
کړه او دمولوي عبدالعزیز صاحب نه علاوه چه دحاجي صاحب سره تللی
و. نور استاذان یې هم قید کړل. تقریباً یو کال پس پرنګیانو داکسان دها
کړل خو دوي غریبان دومره وپریدلي وو چه چا به ورته دشیخ، مدرسې او
او حاجي صاحب نوم واخیستنه دوی به ورسره جنګ کاوه.

څو موده پس چه بیا دحاجي صاحب او پرنګیانو نښته دمومند و په علاقه
کښې وشوه داکسان یې بیا ونیول او تقریباً نهه میاشتې بندیان و. دغسې به
چه هر وخت دپرنګیانو او دحاجي صاحب کشمکش پیدا شو دوی به یې ونیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرنګیانو به دافکر کولو چه حاجی صاحب د دوی په ډاد غواړي چه دامک
زمونږ د غلامی نه ازاد کړی او د دې نه خبر نه وو چه دوی غریبانا
ازادی پېژندله چه دا د خدای یو لوی نعمت او رحمت دی او نه یی غل
محسوسوله چه دا د خدای لوی لعنت او غضب دی ان که د مسلمان و
هم وی. دوی خو ثوابیان خلک وو او غوښتل یی چه د تسپو او ظلم
په زور ځانته په هغه بل جهان کښی جنت وګټی او جنت څنګه جنت
پکښی به حوری وي، غلمان وی، د شاتو، شراب او پیو ویالی به پکښی
بهیږی، قسما قسم میوې به وي چه د شو کولو تکلیف به یی هم نه وي تش
خوله واز وه پکښی به راپریوزي. هغوی ته مذهبی لویو لویو پیشوایانو
ممبرد پاسه داویلی وو چه دا دنیا د کافرو ده مسلمانان به د لته خوار وز
وبږي، تږی، لوڅ برېنه او حقیر او ذلیل وی په هغه جهان کښی به بیا دو
مزې کوي د مسلمان خو هغه دنیا ده او خلکو هم دا منلی وه. په دې خبره هیچا غو
او فکر نه ؤ کړی چه دین د دې دنیا د پاره دی که د هغه جهان د پاره او که د دوا
د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښی اول د دی دنیا بښګنې له خدایه غواړو
او بیا د اچه د هغه جهان نه خو څوک راغلی نه دی مګر د دې دنیا تاریخ خو زمو
په وړاندی پروت دی چا ته چه مذهب راغلی او هغوی منلی او عمل
پری کړی دی په دی دنیا ابادشوی دی د عزت خاوندان شوي دي
د خپل حکومت خاوندان شوي دي د خوشالۍ او امن ژوندی نصیب شوی
دی، تاسو عربو ته ګورئ چه د اسلام نه مخکښی د هغوی څه حال و؟ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

م راغی او عمل یی پری وکړو دهغوی څه حال شو؟ د اسلام په وجه دوی
ومت، دولت او عزت خاوندان شول. تاسو دهغه وخت د مسلمانانو د ژوند
ـ تاریخ نظر واچوئ غور او فکر پری وکړئ او د اسلام د دی تمیکه دارانو په خبرو
او سوچ وکړئ چه دا دوی چه کوم اسلام بیانوی دا هغه د خدای او رسول
م دی که د سهایه دارو؟ او دوی چه څه وایی د خدای د پاره یی وایی که د
ایه دار د پاره وایی؟

مومند وته د حاجی صاحب هجرت:

د بونیر نه مومند وته د حاجی صاحب په تللو او د بره کېدلو مونږ ته یوه فایده
ه چه مونږ ته رانزدی شو او د حاله یی زر زر خبریدلو څکه چه مومند اکثر
وره دی یوکور یی پاس په غره کښی او بل یی دلته مونږ سره په هشنغر
وی. د وزانه خلک ځی راځی د هغه ځای د ماتوکو د ونه مونږ خبروی او
ږ د ماتوکو د ونه هغوی خبروی. بونیر خو یو لیری و او بل د خلکو تک
ـ ورته لږ و.

د حاجی صاحب د هجرت او د اول عالمی جنگ د شروع کېدو په وجه
ستان ته زمونږ تک راتک بند شو. زما تولو ملکرو د حاجی صاحب
هجرت کړی و زه یوازی پاتی وم. پرنګیانو هم په ملک کښی د اسی حالات
ړی و وجه ما د هندوستان د تللو جرئت نه شوکولی. بله د اچه شیخ
ـ مولانا محمود الحسن صاحب عربو ته هجرت کړی و د حج د فریضی
لو د پاره مکی معظمی ته تللی و. هلته شریف مکه د ترکو په خلاف د پرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سازش دکفر فتوا په ملا یانو لیکلی او دستخط کړی وه په شیخ ا
صاحب یی هم زور لګولی وچه ته یی هم دستخط کړه خو هغه انکار کړی
دی وچه شریف مکه شیخ الهند صاحب گرفتار کړی او پرنګیانو ته سپ
پرنګیانو شیخ الهند صاحب دخپلو ملګرو سره دمالتا په جزیره کښی
کړی و. مولانا عبید الله سندهی صاحب هم له هندوستانه هجرت
او افغانستان ته رسیدلی و. دده سره دهندوستان یو څو قوم
مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړی او په کابل کښی یی یو عارضی حک
راجا مهندرا پرتاب په صدارت قایم کړی وخوک چه پاتی وو معلومیا
چه هغوی دپرنګیانو له وېرې مونږ سره رابطه نه شوه ساتلی صرف یو خ
دپرمش پونله وه چه څلور نیم سوه روپۍ کیدی دډاک په ذریعه زما په نو
دی چه هغه ما حاجی صاحب ته ولیږلی نو دلی دحاجی صاحب هیڅ ق
امداد ونکړ حال داو چه حاجی صاحب سره دوی دمکمل امداد وعد
او حاجی صاحب ته دوی دامداد پرضرورت و. ماته می بابا دجبب
دپاره په مامند ناری کښی شپیته جریبه ځمکه راکړی وه په هغی کښی
زمینداری کوله دهغی به چه څومره امدن کیده هغه به می حاجی صاح
خپلو ملګرو دامداد دپاره لیږه خو هغه به دحاجی صاحب دمشر ځوی با
لاس ورتلو زما ملګرو ته به یی نه ورکولو هغه غریبانان دخرڅ پوری ا
هیڅ کار یی نه ولکه دنورو شیخانو دلنګر نخی دوی ته به ناست وو
تکلیف به یی ژوند تیرولو. په کار خو داو چه حاجی صاحب هلته دوی ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولو انتظام کړی وې. دوی به پکښې کار کولی او بچو به هم پکښې علم زده کولی او د تبلیغ د پاره به یې پکښې خلک روزلی وې چه بیا به تولو قبایلی علاقو کښې خواره شوی وې هم خیال کسان یې پیدا کړی وې او قبایل یې په یو مزی کښې پیسلی او منظم کړی وې. زمونږ ملکرو په رموز رموز کښې د اخبری کړی وې خوچا پرې غوږ نه وایښې اخر مهتمم تاج محمد صاحب د شیخانو په یوه غونډه کښې پاڅېدلی او په ممبرو د رپدلی دی دوی ته یې ویلی دی. تاسو شپه او ورځ د خپل لنګر په فکر یئ د قام اصلاح او تعلیم خواته هم څه توجه په کار ده. ده غریب هم دومره خبره کړې ده شیخانو نورو خبرو ته پریښې نه دی اولې ممبره یې راکوز کړی دی. د اکسان خو د کار قابل او لایق کسان وو دوی چه خپل کور کلي پریښې وو قربانۍ یې ورکړې وې او مومندو ته تللی وو. کار پسې تللي وو دیو مقصد د پاره تللی وو. د شیخانو په شان خوبي د لنګر د وړی سود کړې نه وه اولکه د شیخانو د جنت په تمه ناست نه وو. د دوی په جنت او د شیخانو په جنت کښې او د دوی د جنت په لارکښې او د شیخانو د جنت په لارکښې ډېر فرق و. معلومیده داسې چه باچا کل د پرنګیانو سره سازش کړی و او د حاجی صاحب او د هغه د کارکوونکو ملکرو ترمینځ یې غلط فهمی پیدا کولې او د دوی په لارکښې یې خنډونه اچول او زمونږ ملکری یې دی کار ته نه پریښول. زمونږ ملکرو د بی کاری ژوند نه شو تېرولی مایوسه شول او د انګریزانو هم د اکوښښ وچه دوی د دې ځایه لاړه شی. مخفی صاحب خو د خپلو خپلوانو ځای ته دیر ته لاړ مولوی سیف الرحمن صاحب افغانستان ته لاړ او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسې لاړو، مولوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالعزیز صاحب سوات ته لاړ، مولوی تاج محمد صاحب کمانګری ته لاړ او هلته ځان له دیره شو بیا دهغه ځایه په هغه لشکر کښې چه د امیر امان الله خان په مرسته د پکتیا د منګلو قبیلې د کوړ ملا د شورش خلاف جوړ کړی و، منګلو ته لاړ او هلته بیا په خوست کښې وفات شو. مولوی عبدالعزیز صاحب سوات ته راغی.

د سوات د باچاهۍ کشاله:

په دې وروځو کښې د کوهستان ملا صاحب د دیر د نواب د زور ظلم نه د سواتیانو د بچ کولو د پاره سوات ته راغلی و، د نواب نه یې د سوات د پره برخه نیولې وه او سیتانی یوسیدلی چه عبدالجبار شاه نومیده په سوات کښې باچاګری و. کوهستان ملا صاحب د تونګزو د حاجی صاحب ماذون و ده ته په کار وچه د سوات یوسړی یې د سواتیانو مشر کړی وی ځکه چه سوات د سواتیانو واو د سواتیانو وینې پرې توئیې شوی وی او ښه خبره به داوی چه کوهستان ملا صاحب د مدینې په طرز او طریقه د خلکو په رأیه یو جمهوری نظام قایم کړی وی خو معلومیږی داسې چه د پښتنو د کورونو جنګونو، کوندیو، تړبګنیو او بې اتفاقیو او د ښمنۍ له کبله کوهستان ملا صاحب دا کار کولی نه شو. د پښتنو تاریخ د داسې واقعاتو نه ډک دی چه کله داسې موقع په لاس ورغلی ده، دوی د خپل ورور عزیز په ځای میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یې پخپلو کښې په یو بل پېرزو شوی نه دی او په خپلو کښې بد نیته شوي دي او دغه شان چه څوک دوی د خپل ملک، قام او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا ښه مزلی او خوږلی دي او دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم ورنه سبق نه دی اخیستی او دغه وجه ده چه د جنت په شان وطن کښې په جوار و ماړه نه دي وږي، تږي، خوار زار او جاهلان پاتې دي د قدرت د پټو خزانو نه چه د دوی په ملک کښې یې پیدا کړی محروم دی او تر هغې به یې دا حالت وی تر څو چه دوی قبیلوی ژوند په ملی او قومی ژوند تبدیل کړی نه وي او یو ملت شوی نه وي او پخپلو کښې وروری، عزیز ولی او قامولی مینه، محبت او پیر زوینه پیدا کړی نه وي. او تر څو چه یې د قام عزت، خپل عزت او د قام بی عزتی یې خپله بی عزتی ګڼلی نه وي. دا دنیا قومونه چه آباد شوي دي ترقی یې کړې ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه د هغوی د عزت ژوند او آسودګی ته کوروړ ته پسې خیږو. دا زمونږ په شان خلک دي دا زمونږ نه بهتر او پیدا شوي نه دي خو په هغوی کښې ملیت، قامولی او عزت ولی، علم او پوهه مینه او محبت پیدا شو، ترقی یې وکړه او په مونږ کښې دا صفات نشته، مونږ به په خاورو کښې توغړیږو او په هغوی کښې ملیت او قومولی راغلی ده، دا په کف او چف په تسپو، ډېرو وظیفو او نفلونو او په بی عمله دعاګانو نه ده راغلی. په هغوی کښې ایمانداري، دیانتداري، بی غرضه او بی الایشه کسان پیدا شوي دي، د قام تباهی محسوسه کړې ده، د ژوند خواږه یې په ځان حرام کړي دي قام پسې کړې دي، قام یې پوه کړي او ویښ کړی دی، قامولي یې پکښې پیدا کړې ده آباد شوي دي.

سید عبدالجبار شاه څه موده حکومت وکړ، څو ورځې وروسته ورپسې مشهوره شوه چه قادیانی دی. زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړنه که دی قادیانی و له رومبی نه به قادیانی و هغه وخت یی چه باچا کولو ولی
دی خبری تحقیق نه کولو. حقیقت داو چه هیچا دا گمان نه کولو. چه دسوات
دا ریاست به قایم پاتی شی او چه خه وخت خینو کسانو ته چه دی کارته یی زړه
کیږده معلومه شوه چه داخو قایم پاتی کیدی شی نو دسید عبد الجبار شاه
پسی یی دا پرلیکیده شروع کړه. بله دا چه دسید عبد الجبار شاه حکومت
کمزوری حکومت و دسوال یاری وه واک و اختیار تول دکوهستان ملا
و او کوهستان ملا دپرنگیانو مخالف و نو پرنگیانو غوښتل دسید عبد الجبار
شاه په ځای دخپلی طبعی یو داسی سړی دلته کښینوی چه دکوهستان ملا
واک اختیار تول خپل کړی چه په دی علاقه کښی څوک دپرنگی برخلاف لاس
او پښی ونه خوزولی شی.

په خلکو کښی دسید عبد الجبار شاه دمخالفت دزیاتیدو په وجه
کوهستان ملا مجبور نشو چه هغه لیری کړی او بل څوک په دی ځای کښینوی
نو دباچا گل صاحب دترنگزو دحاجی صاحب دمشر زوی داخواهش او کوښښ
وچه دسید الجبار شاه په ځای دی دسوات باچا شوی وای او دده چانس
زیات و. کوهستان ملا صاحب دده دپلار معتقد و. نو ده خان دی موقع ته ورسو
و او دکوهستان ملا صاحب نه یی وعده اخیستی وه. دی بیرته مومند وته ته
غرض لاړو چه خلور پنځه سوه ملا تر دمومند ونه خان سره راولی مولوی عبد العزیز
چه دباچا گل نه دپرخپه و او ښه ورته معلوم و او دهغه سلوک ورته یاد و دغه
وخت دکوهستان ملا صاحب سره مصاحب و او په کوهستان ملا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپراثر و بلکه دهغه یوقسم سکرټر و او کوهستان ملا صاحب به په هر کار کښې دهغه ته مشوره اخیستنه نو مولوی عبدالعزیز صاحب کوهستان ملا صاحب په دې خبره رضا کړو چه دباچا کل دراسید ونه یې مخکښې دمیانګل عبدالودود دباچا یې اعلان وکړو چه باچا کل دراورسید هر څه تالا والا دمیانګل عبدالودود باچا شوی و. په دې وختو کښې دازادو قبایلو په باره کښې دپرنګیانو پالیسي بدله شوی وه، هغوی غوښتل چه په هره قبیله یا علاقه کښې واره واره خانان او نوابان جوړ کړي چه هغوی داقوم په قبضه کښې وساتي او دقبایلو دشورشونو، بغاوتونو او جنګونو مخه ددې خانانو او نوابانو په ذریعه ونیسي ځکه چه دخانانو او نوابانو قبضه کول پرنګیانو ته ډېر اسان وه هر یو به دبل دوېړې دپرنګي خوشامنده کوله ددې کار دپاره پرنګیانو دښار خان ته ډېرې روپۍ او وسلې ورکړې چه ناوه کې باندې حمله وکړي ولې نیسي که ناوه کې دښار خان ونیسي نو پرنګي به دې ددې سیمې نواب تسلیم کړي او ډېر جاګیر به ورکړي. پرنګیان په دې پوهېدل چه ناوه کې ددې علاقې ددروازې حیثیت لري دهرچا په لاس کښې چه وي قام ورته رپ وهلی نه شي قام هم په دې خبره پوهېده نو ځکه دقام او دښار دخان په ناوه کې ډېر جنګونه وشول خو دښار خان دناوه کې په اخیستو کامیابه نه شو دغه شان پرنګیان په اپریدو کښې، وزیرو کښې، مسعودو کښې او بیتنیو کښې ډېرې روپۍ خرڅې کړې خو دخانیو او نوابیو په جوړولو کامیاب نه شول.

میاګل ورو ورو ځان مضبوط کړو او کوهستان ملایي په مخه کړو مولوی عبدالعزیز صاحب خو دده سره دده په باچاګیدو کښې ډېر امداد او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی واواوس هم ورسره هر قسم امداد ته تیار ونو دی دده سره پاتی شوی و
زه په دغو ورځو کښې د مولوی عبد العزیز صاحب لید لوته سید وله ورغلم یو
دوه شپې می مولوی صاحب سره وکړې د میاګل صاحب په مجلس کښې شریک شوم
دسوات یوه جرګه هم په دې وخت کښې میاګل صاحب ته راغلی وه دهغوی په
مجلس کښې هم شریک شوم په خبرو خبرو کښې راته معلومه شوه چه داخلک
له خدایه دومره نه وېرېږل لکه څومره د پېرنګی نه د پېرنګی نوم به ما اخیستنه وېره
به په دوی راتلله د دوی په خدای هم داعقیده نه وه چه ګوندې مونږ به د پېرنګی
د غلامی نه خلاص کړی شی. نن چه تاسو په سید وکښې کومې ابادی ګوری هغه
وخت دا ابادی نه وې یوه دختو معمولی کلاګی وه. میاګل صاحب، مولوی
صاحب او نور تول د دوی ملګری به پکښې اوسېدل او داسی خاص میلمانه
چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتې کېدل. زه په هلکوالی کښې هم سید وته
تللی وم او یوه شپه می پکښې کړې وه هغه وخت زما علم کم ؤ او دا اسلام
په حقیقت پوره نه پوهېدم ما به دا ګمان کولو چه زیارتونه دسړی سوالونه
قبلوي. زمونږ په خلکو کښې داعقیده وه چه پیر بابا دسړی یو سوال قبلوی
نو زه هم په همدې خیال د څو ملګرو سره اول د پیر بابا زیارت ته تللی وم او بیاله هغه ځایه
د جواړی په کنډو (غاښې) سوات ته راوېږلی وو. دسوات د باباجی زیارت
موکړی و او شپه مو دلته تېره کړې وه.

د پېرنګیانو مظالم:

دا د پورته ملک حال ؤ دکوز ملک حال دا و چه پرنګی په خلکو دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وپره اوترهه راوستی وه چه چا ددوی له وپری حقه او رښتیا خبره نه شوه کولی او حکومت خبره خو پرېږده چه دچا په خیال به پوه شو چه دده دخپل قام، وطن او اسلام سره مینه ده، نود باوونه به یی پری شروع کړلو او چه په دې به کار ونه شو نو بیا به یی منصبونه، پیسی او لقبونه ورورانده کړل او چه په دې به هم کار ونه شو نو بیا به یی دجیلخانو توروتمبوته واچولو مېچنی به یی پری اوروپی کولوکان به یی پری کړخول داسی ظلمونه به یی پرې کول چه دپروحشی قام به یی هم دیوحیوان سره ونه کړي پاتی خولا دتمدن مدعی دیوانسان سره. دا پراپیګنده شوې ده چه انګریز انصاف دارو. منم چه انصاف دارو خو په داسی مسئلو کښی چه کوم ځای کښی به دده خپل مفاد نه وو، کله چه به دده خپل سیاسی غرض وو نو بیا دانصاف سوال نه پیدا کیده. ولی په سیاسی معاملو کښی یی بیا انصاف نه پیژندو، او بیا هر ظالم چه تاسو پیژنئ دهغه نه زیات ظالم و. دپرنګیانو مخبران به ملک کښی خواره وو. دکور، کلی، حجری، جومات وره، غټه خبره به یی پولیس ته رسوله او پولیس ته تول اختیار او پوره واک حاصل وچه په هرچا به یی چه کوته کښېنوده چه داغل دی هغه به غل ویباي پوښتنه نه وه او پولیسان هم دجهان بلد دیانته وو خصوصاً دپنجاب پولیس خو دپرنګی دخوشالولو دپاره دخدای په مخلوق او مسلمانانو داسی شندی کړی چه هیڅېرې به چا کړی نه وي.

خانانو، ملکانو او ملایانو به ځای په ځای جرګی کولی چا به له وپری چا به دپیسو په تمه چا به دنوکری دپاره دپرنګیانو تعریفونه کول، ملاکانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې تړلی وی برتې به یې ورته کولی او ویل به یې چه خدای پاک ویلی دی چه
« د خدای اطاعت کوئ، د پیغمبر اطاعت کوئ او د اولوالامر اطاعت
کوئ »، او پرنګی خو زمونږ اولوالامر دی اطاعت یې واجب دی. حالانکه
د قرآن ایات کښې د اولوالامر سره لفظ « مِنکُم » راغلی دی، یعنی چه اولوالامر
دی دستاسو نه وی. نو دا به دی ملیانو نه ویل، او په دی طریقه یې د پرنګی
د اطاعت د پاره قرآنی جواز پیدا کوو. خدای پاک په قرآن کښې د بنی اسرائیلو
د عالمانو ذکر کوي چه هغوی به د لږ و پیسو د پاره او د خپلو خواهشاتو د پوره
کېدو د پاره د توراة او زبور په ایاتونو کښې تحریفونه او تاویلونه کول هر
مذهب او مسلک چه د خود غرضو او چالاکو خلکو په لاس ورشی بیا پکښې هغه
اولنی انقلابیت او روح پاتی نه شی، بیا د سرمایه دارو مذهب تری جوړشی
او تش کالبوت شی.

زمونږ په علاقه کښې په دې کار کښې زیاته برخه د عمرزو سعد الله
خان اخیستی وه یو خو خان ؤ او بل د پرنګیانو نوکر هم و. هغه به وخت په
وخت د ودی وکړه خانان، ملایان او شاعران به یې راغونډ کړل او د پرنګی
د خوشالولو د پاره به یې جلسې جوړولې او د پرنګی تعریفونه به یې پکښې
کول او خلک به یې د پرنګی سره د تعاون د پاره اماده کول یوه ورځ په حجره
کښې ناست وم د مولانا ابوالکلام « البلاغ » اخبار می لوستة خبر شوم چه
نن بیا په عمرزو کښې جلسه ده مولانا پخپل اخبار کښې د دی جلسو متعلق
د پرښته مضمون لیکلی ؤ نو په زړه کښې می تېره شوه چه ورځم او په دی جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته دا مضمون او روم خو دا همت او جرئت می ونه کړی شو. عجیبه خولا
داوه چه دازاد سرحد ملایانو او زبرکانو به ویل چه دپرنګی خلاف جهاد فرض
دی او د داخل ملایانو او زبرکانو به ویل دپرنګی مرسته او اطاعت فرض دی.
لکه د قسطنطنیی او مدینی د ملایانو په شان یوې ډلی به یو قسم فتوه ورکوله او هغی
بلی به د هغی مخالفه فتوه ورکوله. دیوی موضوع په باره کښی په یوه مذهب کښی
دوه قسمه خبرې نه وي خو حقیقت دادی چه نن په مذهب هم سرمایه دار او
د خپلی سرمایی په زور قبضه کړې ده هغه د خدای د ربنستینی مذهب پاتی نه دی.
د ربنستینی خدائی مذهب خو د مخلوق خدمت دی، مینه ده، محبت دی.
انصاف دی، عدالت دی، بردباری او ایمانداری ده. په هغی کښی د
خدای د مخلوق کته او فایده ده. دا نن چه تاسو څه وینئ
دا سرمایه دار او د خپلو غرضونو د پوره کولو د پاره د مذهب په نوم
یوه لوبه جوړه کړې ده. دا ننني مذهب خو د څو کسو د عیش عشرت
د پاره دی د خدای د مخلوق د ارام د پاره نه دی چه مذهب د
خو د غرضو کسانو په لاس ورشی دا سی حال شی. حقیقت دا
دی چه دا ټول اسمانی مذاهب حق دی
او قرآن خو دا وایی چه
د متقی او پرهیزګار
خلکو
به په دې قرآن هم عقیده وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه ددی نه مخکښی کوم کتابونه دخدای له طرفه راغلي دی په هغه
به یې هم عقیده وی نو مونږ نه پوهیږو وچه په دنیا کښی دمذهب
په نامه داجګړی اوجنګونه ولی اوڅنګه پیدا شوي دي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت ایکټ او مونږ

وبا (د رومبی تبر وفات) دولت ایکټ . زمونږ جلسی . زما
د رومبی گرفتاری . زما بابا او نور کلیوال جیلخانه
کښی . د جیلخانی حالت د قیدنه خلاصون
بیا گرفتاری او دویم واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیورپ جنګ چه ونبست نوزما په زړه کښې داخیال پیدا شو چه سړی کا
ته لاړ شی او د افغانستان د حکومت په امداد د پرنګیا نو خلاف جد وجهد
شروع کړی دا د امیر حبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باره کښې
زما هغه وخت دا عقیده وه چه دا یو آزاد او زور ور حکومت دی که چیرې
وغواړی نو د پرنګیا نو خلاف زمونږ د ډیره مرسته کولی شی د دې د پاره می
فیصله وکړه چه د سوداګرۍ په بهانه افغانستان ته ځم. ما دا تجویز خپ
پلار ته وړاندې کړو هغه راسره ومنلو خو مور مې مخالفت وکړو خو آخر می ه
هم راضی کړه بابا راسره د روپو وعده هم وکړه. زمونږ د کلی زمایو اشـ
جمعدار عجب الله خان چه ډیر هوښیار او جهان دیده سړی و د پرنګیا نو
انتهایی جنس د پیار تمنت کښې هم پاتې شوی و او د غه ملکونه یې لیدلي وو می د
خان سره ملګری کړو او د راهداری د پاره مو حکومت ته درخواست وکړو خو حکو
راهداری را نکړه او دا کار پاتې شو.

جنګ څلور کاله پس ختم شو په دې دوران کښې به کله ناکله د پرنګیا
او آزاد و قبایلو ترمینځ جنګونه کېدل خو د قبایلو په یوه سلا او په منظمه طریقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو . نو ځکه پرنګی ته څه نقصان نه رسیده . چه مومند و به په پرنګی حمله وکړه وزیر . مسعود او اپریدي به په ځای ناست وو او که د اپریدو او انګریز جنګ به و مومند . وزیر او مسعود به خبر نه وو او که د وزیرو به ورسره جنګ و مسعود به چه د وزیرو سره په یوه علاقه کښې ژوند تیروی جنګ ته تیار نه و مومند او اپریدی خولا په ځای پریږده هریو به ویل چه دا دهغه جنګ دی مونږ یې څه کوو په کار دا و وچه ټول قبایل په یو تحریک کښې تنظیم شوی وای ښه تربیه ورکړ شوی وای او ټول یو ځل راپورته شوی وای . نو که پرنګیانو د دوی د مقابلې د پاره ډیر طاقت دلته په کار اچولی وی د ترکو او جرمن مقابله ورته سختیده او که ډیر طاقت یې د ترکو او جرمن مقابلې ته متوجه کولی نو دلته به دوی ډیره کامیابی حاصله کړی وای خو جهانی جنګ د پرنګی په فتح او د ترکو او جرمن په ماتی تمام شو .

وبا . د رومبی تېر مرګ :

د جنګ په وجه په دنیا کښې سخته وبا راغله . په جنګ کښې د ومره کسان نه وو مړه شوي لکه په دې وبا کښې چه مړه شول . په هندوستان کښې هم دې وبا ډیر خلک ووژل . پښتانه هم ډیر پکښې مړه شول . دا داسې عجیبه وبا وه چه اکثر به یې خوانان . جینکۍ او هلکان وهل او مړه کول . او چه یو کور ته به یو ځل ننوته بیا به یې یو هم نه پرېښوده . داسې پېښه شوې ده چه په کور کښې یو کس هم نه دی پاتې شوی او د کور دروازې پورې شوې دي . په ورو کو ورو کو کلو کښې به مړي همداسې پراته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښخولو پی څوک نه وو. په دې مرض د ټولونه اول زه پریوتی وم خوهسی خدای
جوړ کړم خکه چه په دې مرض هغه وخت څوک پوهېدل نه او نه د حکومت
طرف نه د ډاکټر، دوا او درمل انتظام ؤ. زما ورورسته غنی چه د پینځو کالو
نا روغه شو. غنی د پرښکلی ؤ د موری ورسره د پېره مینه وه د پر به پی ورته ژ
ما به منع کوله او د صبر تلقین به می ورته کولو خو د هغی زړه به نه صبر پېدو. یو
ورځ د غنی رنځوری سخته شوه مور پی ورته د کټ سرته ناسته وه د ده
پی په غېږ کښی اینبی ؤ ماد ما ښام لمونځ کړی ؤ په مصلی ناست وم دعا
کوله غنی ته می کتل چه بی هوشه پروت دی چه ناڅاپه پی مور پاڅېده د زوی
سرئی د خپل وړانه نه په بالښت کښېښوده او د زوئی له کټه چاپېره وګرځېده او
سه ته ئی و د ریده او لاسونه پی په دعا پورته کړل په ژړا پی وویل چه ای خدای
د ده مرض په ما کښېږدې او دې ماشوم ته شفا ورکړې. د خدای یو عجیب
حکمت و. په سباله دا ناجوړه شوه د دې مرض ورځ په ورځ زیاتېدو او
د غنی مرض به ورځ په ورځ کمېدو غنی جوړ شو او مور پی ځوانیمرګه شوه ماشوم
ئی راته پاتی شو. د غه وخت غنی د پینځو کالو ، ولی د دریو کالو او خورپی دیو کال
په کلو کښی دومره مړی کېدل چه خلک پی ښخولو ته نه رسېدل. مونږ
به د سهار نه د قبرونو په کنستلولا س پورې کړ تر ماښامه به لګیاوو، کله به
په مشکله پوره شو او کله به یو نیم کم شو د پېرو به د کفن د رک هم نه و. د داسی
مړو د پاره مونږ یو فنډ جوړ کړو بی کفنو مړو ته مو د دې فنډ نه کفن ورکولو
او په د غسی حالت کښی به هم ځینی کسان راغلل په دروغو به پی را نه کفن یوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو چالاکو به وژړل او مونږ ته به یې دوکه راکوله : اخر مونږ داسې انتظام وکړو چه کفن به مود خپل سړي په لاس لیږلو چه مړی به یې ولید ونو کفن به یې ورکړو که نه بیرته به یې راوړلو . د دارو درملو موهم څه انتظام کړی و په اول کښې خو یې چا ته دارو معلوم نه وخوورو سته چه مرض اوږد شو د اکثرانو او حکیمانو ورته دارو را پیدا کړل هغه به موجوده ول او مریضانو له موورکول . دا یو ډیر لوی افت وچه زمونږ په قام راناز ل شو او په داسې وخت کښې چه نه په قام کښې احساس او نه اتفاق وچه ددې مصیبت مخه یې په اتفاق سره نیولی وای او نه موکوم خواخوږی حکومت وو چه زمونږ غم یې خوړلی وای او ددی افت نه یې بچ کړی وای . په جنګ کښې هم زمونږ د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات مړه شول او په مرض کښې هم . جنګ دچاو او مړه پکښې څوک شول ؟ ګټه او بیلا د بل چاو او جنګېدلو مونږ . زه خو وایم چه مونږ اجرتی قاتلان وو . د پیسو د پاره د خلکو مرګ پسې تللی وو د خپل ملک د ازادۍ او خپل عزت د پاره راکښې دا احساس نه وچه د پرنګی سره جنګېدلی وای یا کم از کم پخپل کور کښې ناست وای پرنګی مو یوازې ترکو او جرمن ته پریښې وای . مونږ جرمن خو پریږده د مسلمان ترک سره د پرنګی په دده او طرفدارۍ وجنګېدو او جنګ موورته وګټلو ددې ګټې په پاداش کښې مونږ ته پرنګیانو « رولټ بیل » چه یو ظالمانه او ناروا قانون وراکړو او د خدای د طرف نه دا مصیبت نازل شو .

رولټ ایکټ :

ګاندهی جی چه د پرنګیانو ددې وعدې په مقابل کښې چه که پرنګیان جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتهی مونږ ته به یوسلف کورنمنت راکړی په جنګ کښې د پرنګیانو د پرامدا د
وکړو خو پرنګیانو چه فتح وکړه وعدې خو پرېږده د « رولټ اکټ » ۱۹۱۹ع د ناف
کولو اراده وکړه نو مهاتما کاندهی د پرمایوسه شو او د « رولټ اکټ » خلاف ې
اواز وچت کړو . مهاتما کاندهی خولا پرېږده چه د پرنګیانو ملګرو هندوستانیانو
هم ددې قانون خلاف چغې پورته کړې . په ټول هندوستان کښې ددی تور قانون
په خلاف زبردست ایجی ټیشن (تحریک) شروع شو . لوی لوی جلسې جلوسونه
به کېدل د ډرنی د ډرنی مظاهرې وشوې ، د پرستیشنونه او سرکاری ځایونه
پکښې وسوزېدل . پرنګیانو هم اسره ونه کړه خلک یې په ګولو وو ویشتل په چېلخانو
کښې یې واچول د پرسپک او ذلیل یې کړل . تردی وخته زمونږ په علاقه کښې
سیاسی تحریکونه جلسې او جلوسونه نه وو اونه پرې څوک پوهېدل د تعلیم د پاره
د مدرسو جوړولو تحریک موجود وهغه هم د جنګ په وخت کښې پرنګیانو بند کړی و
یوه شپه کورنامست وم د ودې موخو له چه د ډول اوازمی ترغونه
شو چه غونډ مو ورته کښېښود ډنډورچی ورسره د ډنډورې غږ وله چه سباله
به د « رولټ اکټ » برخلاف د حاجی صاحب په جومات (عیدګاه) کښې جلسه
وی . په دی پوه نه شوم چه د جلسې انتظام چا کړی دی . چه سبا شو چا ی مو
څکلو ، حاجی صاحب جومات ته روان شو . د جلسې نوم د کلی خلکو نه واورېدلی
داورته یو عجیبه څیز ښکارېدو د پرخلک ورته روان وو . د تحقیق نه راته
معلومه شوه چه د جلسې اعلان زمونږ د کلی یو خان چه نوم یې محمد اکرم خان و
کړی دی . دا راته هم معلومه شوه چه د جلسې د اعلان په وخت کښې د پولیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوافسر راغلی و دخان او افسر په مینځ کښې څه گفتگو او کشمکش شوی و، خان د هغه له ضده دجلسې اعلان کړی دی، دقدرت کاروونه هم دحکمت نه خالی نه وی، چرته داخان او چرته دجلسې اعلان دجلسې په ورځ مونږ اولیدل چه دغه اکرم خان پخپله جلسې له راغی. وروسته معلومه شوه چه دجلسې په وخت کښې هغه دمردان دا ستنت کمشنر گریفتھ صاحب سره وو. دکلی اکثر لوی خانان وغټ غټ ملایان راغلی وو. زه پاخېدم او خلکو ته می وویل چه دغه شان جلسو کښې دصدارت ضرورت وي یو مشر سړی ددې جلسې صدر مقرر ول په کار دی خلکو وویې چه ته صدر شوې ما وویې چه یو مشر سړی به صدر کړو خو دی تینگ شو زه یې صدر کړم. عام خلک خو صدر په معنیٰ نه پوهېدل هغوی چه دجلسې نه ستانه شول دایې خوره کړه چه گوندې زه د پښتنو باچا شوم، مونږ خو دغه وخت په تریرونو نه پوهېدلو خو چه د اخبارونو نه موږ له لږ و ډېر زده کړي وو هغه مو خلکو ته وویل د اخو کښې یو بل خان تجویز وراندی کړو چه داخو زمونږ دکلی جلسه ده، بله هفته به بیا دلته ددې تولې علاقې جلسه وي خلک خبر کړئ چه په کښې شمیر کښې راشی. د تریرونو په لحاظ خو دا جلسه جلسه نه وه مگر د اثر په لحاظ یې په خلکو کښې ډېر جوش او خروش مینه او جذبه پیدا کړه.

زمونږ جلسې:

دراتلونکې جلسې دانتظام دپاره خلکو ملاوتړله، زه پخپله هم په اس سوار شوم او د دواوې او هشنغر کلی می وکتل دجلسې دجوړ ولولو پاره دولت ته ورغلم. دا د دواوې مشهور کلی دی، هغه کښې می ددغه کلی لوی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیده ده وعده وکړه چه جلسی له به د رحم په دولت پوره کښې ده راته یوه ډېر
عجیبه خبره وکړه . وې چه یو سړی کره سمسره عادت شوې وه د دوی پې به یې
ځښل . ښځې ده ته وې چه دې سمسری خو ډېر ورانی را اخیستی دی څه ورسره
وکړم ؟ دی پخپله سمسری ډېرولی وو ورته یې وویل چه ښځې دا خو زبرکه ده
ورته مه وایه . ښځه په پیو مینه وې یوه ورځ دې سمسرې پې په کتوی کښې څښلا
د ښځې صبر نه شو په سو باري یې ووهله او مړه شوه دې ښځې فکر وکړو چه دا خ
می د خاوند زبرکه وه اوس به ماسره څه کوي چه خاوند یې راغی نو ورته یې وې چ
زماد لاسه نن ډېره غلطی شوې ده ستانه دهغې معافی غواړم خاوند ورته وو
چه ووایه . دې ورته وې چه هغه زبرکه زماد لاسه مړه شوې . ده وې کومه د
دې ورته وښود له ده پرې راباندی کړل . مړه سمسره یې توتی توتی کړه ا
ښځې ته یې وې چه زبرکه مړکه نه وه خو زه تړې یې یړیدم . دی وخت کښې په
چاکښې قومی جذبه پیدا شوې وه ، د اسرکاری جرګه نشین خان وخو ډېر نګ
مړ یې نفرت پیدا شوی و .

خانانو او غریبانو ټولوله موبه جلسه کښې ګډ ون بلنه ورکړه ، خلکو د
خوشالۍ ومنله . د جلسی په ورځ دیولک نه زیات خلک راټول شوي وو .
زرګونو ښځو د جلسی د خلکو د پاره په منګو کښې د سیند نه اوبه راچلولی . د جلسه
په دوران کښې د حکومت له طرفه میان اکبر شاه کاکاخیل ماپسی راغی او ویل
چه چیف کمشنر وایي چه په صوبه سرحد کوم قانون حاوی دی دا خو ده « رولټ اکټ »
پلار دی ، دا خو « رولټ اکټ » نه زیات ظالمانه دی دوی له په کار دی چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون په خلاف دحکومت غوږ ونوته خپل آواز ورسوي . د « دولت اکت » تا و
دوی ته نه رسی او بله دا چه هندوستان ددوی سره د دې قانون په لیری کولو کښی
کوم امداد کړی دی چه دوی یې ورسره کوی زه د دوی سره وعده کوم چه په دې
قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی څه وایی هغسی به وکړم ماورته وویې چه میا
صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ مرسته نه ده کړې داد هغوی انسانی فرض
ؤ خپل انسانی فرض یې ادا نه کړل زمونږ هم دا انسانی فرض دی چه د دولت اکت
خلاف د سره خپل اواز ملکری کړو . هر سړی به خپل عمل پرې دی . میا صاحب پوه
شو چه دی زما په دام کښی نه نښلی نو بیا یې وویې که ته اجازه راکوې زه به هم دې
خلکو ته څو خبرې وکړم . ما وې وکړه . د هغه په تقریر کښی د خولی نه داوخته چه حکومت
زمونږ سود او پلار دی . دا په خلکو بده ولګیده چغې یې پرې جوړې کړې چه میا
کښینه حکومت که ستا سود وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هیڅ هم نه دی . ما
چه خلکو ته وکتل په خلکو کښی پوره جذبه وه او میا صاحب ته په قهر وو . ما میا صاحب
کښینولو او پخپله ورسره شوم د جلسی نه می بهر وبنکو ځکه که زه نه وای یا ما د خلکو نه
مخکښی د عدم تشدد وعده نه وای اخیستی خدای خبر چه د میا غریب به څه حال
شوی وای . زه یوه خوا د خلکو جذبی ته حیران وم او بله خوا د میا کانو انګریز پرستی
ته . د دی جلسی صدارت هم خلکو ماته راکړو ، مونږ د تقریرونو په چل نه پوهیدو
اکثر به مو تقریر ولیکه او د کاغذ له مخه به مو خلکو ته اورولو . عباس خان دې خدای
وبخښی زما ډیر دوست ؤ هغه له می لیکلی تقریر وکړی وچه د هغه وار راغی او پاڅیده
تول رېږیدو وی ویل دا تور قانون بیا یې وویې دا تور قانون څو کرته یې هم دا تور قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورقانون ووې ماورته دلاندې نه ووې چه وړاندې ووايه دې تول ريبده داته
يې وويل چه په ستر کومې تيارې ده وړاندې نه وينم ددې نه يې زيات څه ونه ويلې شو اخر
کښيناست . دازمونږ دتقريرونو حال وخوسره ددې هم جلسه بالکل کامياب وه
قرارداد ونه موپاس کړل . اخبارونو او حکومت له موولېږل .

په خلکو کښې يوه عجيبه مينه او جوش وه بيا خاص زمونږ دکلي دنروا وينځو
خولا بل حال و . په سوونو ښځې زمونږ دکلي راغلې وې کرمي وه سيندته به
تللې او خلکو ته به يې دڅکلو اوبه راوړې . زمونږ دکلي دوه کسه دې جلسې ته نه
وو راغلي يو خان بهادر محمد عمر خان او بل هغه خان چاچه داولې جلسې
دپاره دنلې وړې وهلې يعنې محمد اکرام خان هغه دجلسې په ځای مردان ته
کريفټ پيرنګې ته تللې وو . کريفټ دمردان استهنت کمشنر و ددوی اشنا
و . په دې وړځ يې هم داخيال وچه په حکومت به زمونږ مخ وشي خو نه يې په حکومت
مخ وشو او نه يې په قام کښې مخ پاتې شو . دوی په کريفټ صاحب داده وو
خودقدرت کاربيل وې کريفټ ددوی په ښه رانغې او دوی هم مونږ سره کرفتار
شول مونږ تراخره هم په دې پوه نه شو چه اکرام خان د دولت اکټ خلاف د
اعلان ولې کړی وخو خلکو به داويل چه ده غوښتل خپل تربوران ، خانان ، دپرنګيانو
په ضد راولی او پرنګيان هغوی برباد کړي خودې پکښې پخپله ونښت .

داتمانزو دې جلسې په پښتنو کښې اودرولکولو او ښه جوش او خروش
پيدا کړو . بله جلسه په تاکال کښې دارباب رضا خان له طرفه مقرره شوه ، تول
علاقه يې خبر کړې وه مونږ ته يې هم بلنه راکړې وه . دجلسې په وړځ سهار وخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ور روان شو چه د سر دریاب دپله نه پورې وتلو. عاشق » د پیښور د بنارمیوه فروش په تانکه کښې سور مخې له راغی اشاره یې وکړه تانکی مو ودرولې راکوز شوزه عباس خان، بابي جان او احمد استاذ مې بیل کړو او راته یې وویې چه د افغانستان اوپرنګیانو جنګ شروع شو بګا په تول ملک کښې د مارشل لا اعلان شوی دی. دتاکال جلسه بنده شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه مارا وړي دي د اوا خلې او په ملک کښې یې وویشئ، کاغذونه یې زمونږ ملګرو له ورکړل او دی بېرته بنارته ستون شو او مونږ بېرته کلی ته راغلو.

په دې ورځو کښې قاضي شاکرالله د پرنګیانو له خوا مقرر شوی وچه زمونږ د علاقې دوره وکړی او دا معلومه کړی چه څوک د پرنګیانو په خلاف اوخوک یې په حق کښې دی نو دی به ګرځېدو او حجرو، جوماتونو کښې به یې د پرنګیانو په خلاف سخت سخت تقریرونه کول. یوه ورځ زمونږ په حجره کښې یې مونږ ته دا قصه کوله چه زه د جنګ په ورځو کښې پرنګیانو عربو ته د مخبرۍ د پاره لېږلی وم هلته یې په یو جنګي سمندري جهاز کښې د یو جرنیل سره ولګولم. د دریاب په غاړه د عربو یو کلی و مونږ یو پرنګی د سفیر په توګه ورولېږلو هغوی دا پرنګی مړ کړو چه د هغه د مرګ خبر راغی نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي کوله باري وکړي. نو چه هغه کلی یې په کوله باري د خاوري سره خاوري کړو بیا فوځونو ته حکم وشو چه لاړشئ وګورئ چه څوک مزیا ښځه خوژوندي پاتې شوې نه دی که پاتې وي مړه یې کړئ. زه هم ورسره لاړم چه کلی ته ورسېدم څه ګورم چه یوه ښځه شهیده شوې ده او وږوکی ماشوم یې په تې بوخت دی او ډوی یې. په ما د دی ماشوم او مور حالت ډېر اثر وکړو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وخت جهاز ته واپس راغلو نو ما دخپل افسره سره خبره کول غوښتل خو
هغه دومره په غصه وُ چه زما شکل لیدل پرې ښه نه لګېد و دا ته یې ووې چه
دمخې نه می لیرې کېږ ه نو هغه وخت ما په زړه کښې دا خبره محسوسه کړه چه
دیو پرنګی دپاره یې دا دومره مسلمانان دخدای مخلوق تباه تباه کړو او لا زړه
یې سوړ نه دی نو دځان سره می فیصله وکړه چه نوره ددوی نوکری نه کوم اول
کافروم ددی پېښې نه وروسته مسلمان شوم . دغه شان قاضی صاحب دتول
هشنغر دوره وکړه . دهشنغر خانان ، ملایان او عوام تول دانګریز مخالف
وو . قاضی صاحب دتولو حالات معلوم کړل یو زمونږ دکلی دمحمد عمر خان
په باره کښې سرکار ته لیکلي وو چه په توله علاقه کښې دده په شان ستاسو بل وفا
دار نشته . ددې رپوټ په وجه دمحمد عمر خان دسرکار په کور کښې لویه
ترقی وشوه او ډېر اختیارات یې ورکړل او خان بهادر یې کړو .

دمارشل لا په وجه زمونږ په خلکو ډېره ویره او هیبت راغی ځکه چه دا خبره
په ذریعه به دهندوستان او پنجاب دحالاتو نه خبر یدل چه پرنګیانو په خلکو څومره
ظلم او زور را اخیستی دی . په تولو کښې مونږ ډېر ناکراره وو هره ورځ به اوازه
شوه چه بګاله به فوج راځي او دکلی نه به چاپېرې ی . ددی کونکوسې په اوریدو
به زمونږ دکلی نر او ښځې په لرزان شوې او یوه هله کوله به جوړه شوه څوک به په
کوټو کښې ویښ ناست وو ، څوک به دکلی نه تښتېدل څوک به په حجرو کښې را
جمع شول . زه پخپله هم دګرفتاری په وجه به پخپل کور او حجره کښې کښیناستی
نه شوم په کلي کښې به ګرځېدم خلکو ته به می دا ګیر نه ورکوله . یوه شپه ډېره ګرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوازه وه چه نن نه فوځونه خامخا راځي چه یو سړی خبر کړم چه ملک سلطان محمد خان سره د سړو په سرک کښې مورچه نیولې ده او وایي چه د پرنګی نه مونږ هسې هم نه خلاصیږو یو ځلی مرګ دی زه خو ورسره مقابله کوم. زه په منډه ورغلم چه ګورم ملک صاحب ولاړ دی کوچ یې اچولی دی نوکران یې مورچه کړی دی، دی ورته شاباسی ورکوي. ما پرې دلیرې نه اواز وکړو چه ملک صاحب څه کوې جواب یې راکړو چه نن ورسره معلوموم ماتړې پوښتنه وکړه چه توپک درسره دي ووې چه پنځه توپکه ماتړی بیا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس درسره دي ده وویل چه شل پنځه ویشت دانې به وي ما ورته ووې چه دا دومره کارتوس خو دهغو په یو توپک کښې وی نو څرنګې په پنځو توپکو او شلو کارتوسو د پرنګی مقابله کوی؟ د دې خبرې په اورېدو خو یوه شپېه چپ شو بیا یې نوکرانو ته ووې چه د دوی سره نه کېږی زما اسپه زین کړئ! په اس سور شو او شپېه په شپېه ازادی علاقې ته لاړو دغه شان زمونږ د کلی د پرکسانو ځانونه په څنګ کړل.

زما ګرفتاری:

زه میرې ته لاړم زمونږ زهیدار وو عبیدالله کاکاي نوم ؤ په بله شپېه مې هغه دځان سره کړو اوکچی کوپړ ته لاړو هلته مونږ پخوانی زمیندار او سیدل دا د ایجنسی علاقه وه زمونږ د کلی یو مغرور مرتضیٰ خان هم دلته اوسیده. هغه موولیده راسره شو. سپنځرو ته روان شو، هرې چند دنمر په غاړه د باړو پولیس تانه وه چه ورنږدې شو سپاهیانو را باندې اواز وکړو چه ودرېږئ تاسو څوک یئ؟ مونږ سره بې لایسنسه وسله هم وه په ماویره راغله خو مرتضیٰ خان ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلد وو وړاندې شو ورته یې وویل چه خپل یو دهغه دپېژندګلوی په وجه یې مونږ
د تللو اجازه راکړه . مونږ چه د سپنخرو لاری ته برابر شو او مرتضیٰ خان دوی
دا نه بېرته ستانه شول او مونږ سپنخرو ته لاړو باباجی خبر شو ز مونږ لیدلو
راغی او زمونږ یې ډېر قدر او عزت وکړو . شپه مو په سپنخرو کښې تېره کړه س
د افغانستان په نیت روان شو خلکو دا رایه راکړه چه ستاسو د پاره ډېر انګ
غر لاره ښه ده د سیند نه به په زانګو پوری وځئ او د باجوړ په لاره به نیغ
جلال اباد ته لاړشئ خو زه د زانګو نه وېرېږم ولې چه زما بدن ډېر دروند وزه
سره د اوبره وه چه د زانګو پړی را باندې ونه شلېږی او په سیند کښې ونه لوېږ
په دې لاره زما د تلو اراده نه وه خو ملګرو مجبور کړم او مونږ پرانګ غر ته روان
شو چه په غر مو د ختلو شروع وکړه د سمې خلک د غر د منزل نه دي اوزه خو
نو د ملګرو نه زیات بې خونده وم چه څه لږ منزل مو وکړو نو ستړی شوم مونږ ته
یو سړی د بوچولار هم ښودلی وه دالار لږ ه اوږده وه خو اواره وه او په سیند
هم په کود رپوری وتل و نو ما ملګرو ته په دې لاری د تللو تجویز پیش کړو بېرته
راوګرځېدو او بوچو ته روان شو ناوخته بوچو ته ورسېدو د اکرم خان نومی
ملک حجری ته لاړو اکرم خان ډېر ښه سړی و زمونږ یې ډېر دار مدار وکړ
شپه مو په ارام تېره کړه سهار موچه چای څښکله په روانېدو کښې وو چه کو
باباجی راورسېد راته یې وویل چه بچیه بل ملک ته مه ځه زه ډېر ښې کشنو
تا پسې راپېښ لی یم هغه وایی چه ده بی له جلسې نه بل څه نه دی کړی او جلس
خو څه جرم نه دی ، مونږ ورته هیڅ نه وایو ، ما ورته وویل چه باباماړشل ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو خو پرنګیان هسې په معمولي معاملو کښې انصاف نه لري او بیا چه دهغوی
خلاف کار وشي او ما د شل لا هم وي نو د دوی نه د انصاف څه تمه کېدی شي؟
نه یې په وعدو باور کول په کار دی لیکن بابامي د تللو اجازت را نه کړو د هغه
پرنګي په ژبه باور ودی پخپله یو ژبی سړی و دی د پرنګي په فریب او چلول کله
هېڅ ما نه یې روې چه نه ما سره چه پرنګي کوم لوظ کړی دی هغه به هېچرې مات
کړي زه یې مجبور کړم او بېرته یې کلي ته راستون کړم. چه ما مند ناري ته راورسېدو
یې دلته پرېښودم او دی اتمانزو ته لاړ زما په زړه کښې وېره وه او دا باور مې
وچه کونډی پرنګیان به ما پرېږدي نو زه به تو له ورځ په مقبره کښې پټېدم
ما مند ناري سره نزدی یوه لویه مقبره وه او د شپې به کورته راتللم. زه د پرنګیانو
پټ نه وم او نه هغوی زما نه بې خبره وو بابامي پخپله زما د راتګ نه خبر کړي.
یوه ورځ زه دغرمې د وړې له کورته راغلی وم په حجره کښې ناست وم چه تا نه دار
د دیولوی کار د راغی او زه یې ونیولم. زما د نیولو خبر د بجلۍ په شان تو له علاقه
ګی خور شو خوک چه خبر پدل ما مند ناري ته به راتلل خپل خپلوان مې مونږ کړه
جمع شوی وو ژړا انګولا یې جوړه کړی وه د مورمې د پر حالت خراب و تا نه دار
سړی و ما ته یې کورته د تللو اجازت را کړو مورمې با با ته ښېرې کولې چه کله تا دی نه
راستون کړی ولې به کرفتار پاته مامي مورته د پره تسلي ورکړه خو هغې په چغو
ژړل. د ځینو کسانو د انظر به وه چه ته و تښتته مونږ به د پولیس سره تر هغه
ته پورې مقابله کوو تر څو چه ته د دوی له علاقې نه نه یې وتلی. لیکن دوی څه خبر وو
ما د شل لا ده او ما هم د خپل ځان د بچ کولو د پاره نور خلک په مصیبت کښې نه اچول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مودرا ترغاړه وته بنکل یې کړم او راته یې وې بچیه په خدای می سپارلی
زه دمورنه رارخصت شوم بهر راته تانه دار منتظر و دخانمانی تانی ته یې بوتلم
هغه ځایه یې مردان ته بوتللم درسید وسره یې پولیس کپتان ته مخکښې کړم
سره یو تانه دار او بل کمیدان و دواړه په وردی کښې وو او بوتان یې په پښو
خه وخت چه دوی زما سره پرنګی ته ورننوتل بوتان یې وایستل ما ته دوی په
کار دپرسپک ښکاره شو دهغې نه پس یې زه جیل ته بوتلم چه زولنی یې راته
زما په پښو کښې تنګی وې ځکه چه زما بادی ډیره مضبوته وه پنډی می غټې
وې. هر څومره زولنی چه یې راوړې زما په پښو کښې رانغلې اخر یې په زور د
جوړه زما په پښو کښې واچولې ډیرې تنګی وې څرمن پوری کلکی ونښتې. لو
وروسته یې زه دجیلخانی نه راوایستم هتکړی یې هم راته ولګولې په مو
کښې کښېنولم دوه پرنګیان یو دپولیس افسر او یو ملکی افسر راسره شول د
نه یې پیښور ته روان کړم هغه وخت ما داخبره محسوسه کړه چه دمارشل لا
کښې چه حکومت څوک وغواړی نو هغه ته ځان ورکول په کار نه دی ځان سپ
غلطی ده زه پخپل راتګ پښېمانه اوستومانه وم خو څه فایده ؟ چه ښار ته ورس
نبغ یې دپولیس کپتان بنګلی ته بوتللم دموټر نه یې کوز کړم او کښې یې نولم پولیس د
چاپېر وولږ ساعت وروسته زمونږ دکلی یو ملک چه دتیلفون تار یې پرې کړی
دوه کاله قید وهغه یې دکپتان بنګلی ته دننه کړو بهر ته یې راووېست او واپس
بوتلو بیا یې زه بنګلی ته ننه ایستم چه کوم لس، دولس پرنګیان راغونډ شوی
زه یې هغوی ته مخکښې کړم دو مخکښې کېدو سره را باندی یو پرنګی سوال وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا دسرکار بر خلاف بغاوت کړی دی ماورته وویې چه نه ما هیڅ بغاوت نه دی کړی بل راته وویې چه ولې تا دسرکار بر خلاف جلسی کړي نه دي؟ ماورته وویې چه په جلسو کښی مونږ د بغاوت هیڅ قسم خبری نه دي کړي بلکه مونږ سرکار ته خواست کړی دی چه دا قانون دې په مونږ نه جاری کیږي بل وویې چه ولی ته دسرکار بر خلاف په خلکو کښی کوڅېدلی نه یې؟ او خلک دې دسرکار بر خلاف اوچت کړي نه دي څه؟ ماورته وویې چه زه خو اکثر په خانانو کوڅېدلی یم او خانان خو دسرکار خیر خواه دي. بل راته وویې چه ولی تا ځان باچا کړی نه و؟ ماوې نه ده وې ولې خلکو به در ته باچا نه وې ماورته وویې چه کومو خلکو ماته باچا وایه هغوی بی علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غریبانو د صدر او باچا فرق نه شو کولی. زه د جلسی صدر وم د هغوی د اګمان وچه صدر به باچا وي. ددی نه پس زه یې بهر را وایستم. بهر راته پولیس تیار ولاړ وو راته چاپېره شول پیاده یې روان کړم د تنګو زولنو په وجه می پښی زخمی شوې وینی پرې روانی وې په داسی حال کښی یې د چونهی کوتوالی ته بوتلم او په حوالات کښی یې بندی کړم هلته می زیرب تانه دار ولیده چه دوپړی ماته را نزدې کېدی نه شو په دوه دوه به راته تېریده. ده ماسره په مشن سکول کښی یو ځای سبق ویلی و او یو ځای په بورډنګ کښی اوسېدلی وو او لکه د ورونو مو د پر تعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس دفتر ته بوتلم سید اکبر نومی یو اپریدی انسپکټر و ددی کوتوالی انچارج و هغه راته وویې چه ستانې پېشی ده پاسه څه ماورته وویې زما پښی ژوبلی دي زه کچیری ته پیاده نه شم تللی، ده راته وویې چه جلسی کولی شی او پیاده تللی نه شی زه ستا د پاره دسورلی انتظام کولی نه شم ماورته وویې چه راشه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما پښې وګوره زه د پیاده تللوم؟ ده راته وویل چه زه دې پښې نه ګورم پاڅېږه - روانېږه چه ځو. ما ورته وویې چه زه پیاده نه ځم او که ته مې بیولې شې بومې ځه چه زه ورته کلک شوم نو انسپکټر راته نوم شو. دا انګریزانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران دي چه ما ورته نومه وې ده راته ګرمه وې او چه ما ورته ګرمه وې دې راته نوم شو سپاهي ته یې اواز وکړو چه ورشه هلکه تانګه راوله په تانګه کښې یې کښینولم پېشې ته یې بوتللم یو ساعت بهر ناست وم هیچا ته یې مخکښې نه کړم اوله هغه ځایه یې جېلخانې ته بوتللم په جېل کښې یې یو بارک ته ورو ستم یو زور کمبل او یو زور تورې یې راکړل یوه کډۍ خالي وه ما تورې په کډۍ واچولو، ما جېلخانه چېرې لیدلې نه وه او د جېل نه ډېرو ېرېدم زه څه چه ټول پښتانه د جېل نه وېرېدل، جېلخانه چه چالیدلې نه وې ورته یو بلا ښکاري خو زمونږ د خدایي خدمتګارو تحریک په وجه تېرې اوس څوک نه وېرېږي، زمونږ د قبایلو پښتانه اوس هم د جېل نه ډېر زیات وېرېږي ما سره چه بارک کښې نور قیدیان وو د هغوی جامه ډېره سپېره وه او تعلیمیافته ښکاریدل خو په ما تیاره وه د ځان فکر راسره و. په هندوستان کښې پرنګیانو د هر خلک پامنسي او چارمارۍ کړې و. زما هم پخپله باره کښې داخیال و شپه او ورځې به مې لمونځونه او وظیفې کولې خدای ته به په سجده پروت وم زاري به مې کوله که عمرې قید شم خو خیر دې چه پامنسي نه شم، خو ورځې چه تېرې شوې د جېلخانې د ملګرو سره بلد شوم یو ښتنه مې تورې وکړه معلومه شوه چه ټول د افغانستان خلک وو او پرنګیانو د جنګ له کبله بندیان کړي وو.

لس، دولس ورځې به تېرې وې چه یو سپاهي راغی راته یې وویل چه بهر ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دوسنت راغلی دی وایي که دده څه سوال وجواب وی چه زه یي کلی ته ورسوم زما
خو اول په زړه کښې دا راغلل چه بابا ته سوال وجواب ورکړم چه فضلولو هاردوی
کره زما څه کاغذونه دي هغه واخلئ او وي سپږئ ځکه چه هغه کاغذونه په
ازادو قبایلو کښې د دوري کولو او یو مرکز جوړولو په باره کښې وو که هغه حکومت ته
په لاس ورشي کافي ثبوت دی خو دلږ فکر نه پس زړه ته دا راغله چه د دی سپاهي
تاسره کوم تعلق او کومه همدردی ده چه ستاله غمه خوب نه ورځي په دې چل دوی
ستا راز معلوموي. د جیلخانو ملازمان اکثر د سی. آی. ډی مخبران وي او
د سیاسي قیدیانو سره خو ډیر داسلوک کیږي د هغوی تجربه نه وي دوی ورته خوله
پسته کړي راز تري واخلي زما ډیر خطونه یي په دی طریقه سی. آی. ډی له
ورکړی دی. دا تمانزو هغه هلک چه د تیلفون د تار په پرېکولو دوه کاله قید شوی وو
په جیلخانه کښې په لنګر کښې وو او په قیدیانو به یي ډوډی وپشله هغه نه ما پوښتنه
وکړه چه ته یي زما د راوستلو په ورځ څه د پاره د کپتان بنګلي ته راوستی وې
هغه راته وې چه په ماجیل والا او اوپولیس والا و ډیروس کړی وکه تا نه پوښتنه
وشي چه دا تار تا دچا په لمسه شلولی ونو ته ورته ووایه چه د عبدالغفار خان په لمسه نو
دا دوه کاله قید به دې معاف شي نو ځکه یي زه هغه پرنګیانو ته پیش کړم هغوی
را نه پوښتنې کولې چه دا تار خو به تا د بل چا په وینا پرې کړی وی؟ ما ورته وې چه
نه صاحب دهیچا په لمسه مې نه دی غوڅ کړی اخري راته ښکاره وې چه کوره
داکار به تا د عبدالغفار په وینا کړی وي ما وې نه دا کار ما پخپله
سلا کړی دی زه دروغ نه شم ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بابا او نورو کلیوالو گرفتاری:

زما د نیولو به شپاړس، اووه لس ورځې شوې وې لوړ ماز نیکر وچه یو ملا زړ
داغی راته یې وې چه د اتمانزو اته نهه شلې قیدیان یې راوستل زه لا په دې فکر
کښې وم چه دا به څوک وی چه لویه دله یې زمونږ په بارک راننه اېستل چه کاته می بابا می
ؤ، عطاء الله دادا، شمروز دادا، حیدرخان کاکا، عباس خان، فیض محمد خان
عبدالغفار خان برنی، دشموز و مشر ملا صاحب، برهان دادا، لنده داچه یوازی
زمونږ دکلی پکښې اووه نیم شلې تنه وو. زمونږ خوتول خاندان وو د اتمانزو تول
خانان وو اکثر لوی ملایان، پیران او معززین وو د ځرویو خوخانان چه زمونږ
خپلوان وو هغه وو. برهان خان، قلندرخان، دبابړې باچا صاحب او څه کسان
پکښې دچارسدې وو داخلک یې دهغه قاضی شاکرالله په ډاېرکټ نیولی وو. بابا
می چه زه ولیدم ډېر خوشحاله شو وې خندل او وې ویل چه دخدای شکر دی
چه تاسو یو ځای شوم زما په باره کښې دا خبره خوره شوې وه چه پهانسی شوی
دی ځکه می بابا په لید و خوشحاله شوزه هم خوشحاله شوم ځکه چه یوازی تنګ
شوی وم. دوی راته دخپلی گرفتاری قصه داسی بیان کړه چه ملایانو لا د سهار
بانګونه نه وو ویلی تیاره وه چه فوج زمونږ دکلی نه چاپېره شو او د مدرسی سره
په دې لوی میدان کښې یې توپې و درولی گوره سپایان پرې ناست وو چه څوک
به دکوره راووت هغه به یې ونیو او ډاک ته به یې راوست چه لږه رڼا شوه پولیس
په لاره، کوڅو کښې خواره شول او خلک به یې له کورونو نه راویستل و د ته به یې ویل چه
هرچا کره وسله وی هغه دی راوړي سرکار ته دې تسلیم کړی که چا تسلیم نه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله ورکړه وخته چار ماړی کېږي به خلکو دوېړې نه وسلې راوړي په ډاک
ښي يې انبار کړې او خلک يې هم راوستل په ډاک کښې يې دتوپوخولوته مخامخ
ښېنول چه ډاک دخلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راتولې شوې ښځې دکوټو
ته ختلې وې ژړا انګولا ده په تول کلي وېړ او ماتم ووچه په دې کښې ګوره کان
وته وختل او دتوپوچړق چړوق شو دتولو دايقين شو چه وژل کېږو دقرآن
سورتونو ويلو موشروع وکړه او هلته په کوټو ښځو وېرته زوروروکړو چه په دی
مت کښې دپټې کمشنر او څوفوجي افسران داغلل او زمونږ مخکښې ودرېدل
راته يې وويل چه ای داتمانزو خلکو پوه شئ چه دسرکار دېرلوی لاس دی يو
س يې افغانستان کښې دی او بل دلته تاسوته دی. ماستاسو کلی دېرش
زه روپۍ جرم کړو او يوسل وپنځوس کسه مې ستاسو ونيول پنځوس کسان په
ی کښې چه هغوی دسرکار برخلاف جلسې کړې دي اوسل کسان به ترهغه وخته
ري قيد وي چه تاسو ديرش زره روپۍ جرمانه اداکړی نه وي. بيا يې
ونږ دچا دسلې تانې ته راوستو اوله هغه ځايه يې په تمتمونو کښې کښېنولو
پل ته يې راوستو. بله ورځ مې کاته چه محمد اکرام خان هم چه زمونږ په
سر ته يې مخبرۍ کولې لاس تړلی راوستته. ده سره پرنګيا نو عجيبه
رقه وکړه نه ددين شو نه دسادين. اکرام خان مونږ سره په بادک
ځای و زما داخيال وچه پخپلو کړو به پښېمانه وي او لږ شرم به محسوسوي
هغه دومره کلک ستړګی وچه مونږ تړې په اورکښې ولاړ وو چاپوری به يې
مخبرۍ کولې چا سره به يې بحث کاوه او چا سره به نښتی وجنګ به يې کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به یی منکنځل کول ویل به یی چه خدای ویلی چه دوی به دی ویلی چه دوی به د مسلمانا
ځ قسم دوستان نه شی خو چه یوه ورځ ورته زوی لیکلی وو چه ورته زوی لیکلی وو چه زمو
نت مستر ویلی خانمایی ته په دوره راغلی و. ستا تصویر ته ملی و. ستا تصویر ته چه په حجر
و دپر دپرکتل. په دې دومره خبره دده نه دپرنګیانو هغه ته ده نه دپرنګیانو هغه تول بلا
زوی ته یی ولیکل چه دالی ورکول په کار دی. دا تول دغلامادی. دا تول دغلامانه ذهن
په غلامی کښی د انسان نه انسانیت هیر شی او انسانی خوبی ړکشی او انسانی خوبی پکښی پا

زمونږ سره یو کابلی بندی وچه کله به ته تو پونو د رزهار شو او داسو د رزهار شو او داسی به معا
غانستان او د انګریز جنګ دی په جوش او جذبه کښی پاڅی او جذبه کښی پاڅیده په هغه
ر شو لاس به یی د توری غونډی څنډه او په زوره زوره به یی و په زوره زوره به یی ویل چه
ر کش کو. زمونږ څومره کسان یی چه د جلسو کولو په تورنیولی وو د جلسو کولو په تورنیولی وو د حکومت
ر چه ګونډی زمونږ د افغانستان سره څه راز بازدی او کوم اخبار از بازدی او کوم اخبار ورنه چه
ستان نه راغلی دی هغه دوی په ملک کښی تقسیم کړی دی او دوی تسیم کړی دی او دوی د افغا
ط او کتابت هم لری. حکومت لګیا و د دی تحقیق یی کولو بابامی راتحقیق یی کولو بابامی راته وویل
الله، خان د عمر زو په چل ول زمانه د امعلومات اخیستل چه زمونږ یا
ستان سره راز و بازشته یا د افغانستان اخبار ورنه د ته راځی. اخبار ورنه د ته راځی. بابا
ه په ما باندې دپر زور لګولی وکه دغسی اخبار ورنه تا سره وي یا اخبار ورنه تا سره وي یا د ته مع
ماته یی راوړه چه زه یی لولم. ده غوښتل چه دغه راز معلوم کړی او دغه راز معلوم کړی او پرنګی
ی وکړي او خپل مخ پری وکړي خو حقیقت دا وچه د افغانستان دا وچه د افغانستان س

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هیڅ راز و بازنه و نه هیڅ راز و بازنه و نه موخط وکتابت وه نه موهغه اخبارونه تف
عاشق میوه فروش چه کوم ته میوه فروش چه کوم اخبارونه راوړي وو په هغه کښې مایوهم نه وو
بابي جان ، اکبر او احمد ابجان ، اکبر او احمد استاذ اخیستی وو . د بابي جان د اخبارونو
د اخلاص شوم مورمی د اته قصه کوله چه بابي جان خو مونږ په لوی مصیب
خو خدای بچ کړو . خبره دا ده بچ کړو . خبره دا ده چه بابي جان د عاشق میوه فر
اخیستی دی پخپل صندوق کښې یې ایښې دي او صندوق یې مونږ
دی او دی د اکبر دوی سره او دی د اکبر دوی سره ازادی علاقی ته تښتېدلی و مونږ ته یې
زما په صندوق کښې د افغانستان اخبارونه دي . کله چه پولیس زمونږ
له راغلی دی د اصندوق قبلې دی د اصندوق قبلې خواته کوته کښې پروت وچه پولیس دې کوته
ماله هسې فکر راغی ورته می وسې فکر راغی ورته می وویل چه د اکوته خو زما د د اکثر زوی ده او
کښې کپتان دی د دې کوته کپتان دی د دې کوته تالاشی ولی اخلئ زما د دې زوی کوته
نو د خدای بنه و پولیسو د د خدای بنه و پولیسو د دی کوته تالاشی وانه خیستله بلې کوته ته و
چه مونږ د بابي جان ملا صندوق د بابي جان ملا صندوق پرانیسته د اخبارونه ورنه راووتل
یې دلته موندلی وای زمونږ ته موندلی وای زمونږ د جرم د اثبات د پاره کافی و بیا چا د اثاثبتولی
چه د اصندوق د بابي جان صندوق د بابي جان دی . په دی ورځو کښې په هندوستان کښې
شوی و ولی مونږ خپل قوم ته و ولی مونږ خپل قوم ته په جلسو کښې هر وخت ویلی وو چه تشدد و
قوم هیڅ قسم تشدد و نه کیږ هیڅ قسم تشدد و نه کړ .

په مونږ نور هیڅ ثبوت په مونږ نور هیڅ ثبوت نه و صرف جلسې موکړې وې او جلسې
جلسو کښې هم مونږ د اسې کار کښې هم مونږ د اسې کار یا خبره نه وه کړې چه د قانون په وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی دري میاشتی کوښښ وکړو خوځه دلیل په لاس ورنغی نو بیا یې په مونږ کښې کوښښ شروع کړو احمد استاذ یې دې ته تیار کړو چه ته سرکاری گواه شه مونږ درسره دمعافولو وعده کوو. احمد استاذ پسې به جمعدار راغی دفتر ته به یې بوتلو مونږ به شکمن شو تحقیق مو ورپسې شروع کړو معلومه شوه چه دا معامله ده. دفیض محمد خان دپراشنا وهغه ته مو وویې چه خبره داسې ده ستا دوست دی ته یې پوه کړه چه دا مناسب نه دی چه دی یوازې دځان بچ کولو دپاره تول ملګری اورته وغورځوی هغه ورته دپرمنت اوزاری وکړه مونږ هم ورته منتونه وکړل خو دهغه زړه غورځېدلی وو په چیل کښې دپرتنګ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیانونه لا پخوا اخیستی وو اولیږلی وو دمارشل لا انچارج پخپله سرجارج روس کیپل و دی زمونږ چیف کمشنر هم و دهغه پښتنو سره مینه وه او دلیښتنو خیر خواه، هغه وویل چه زه په دوی مقدمه نه چلوم دمقدمې چلولو اجازت یې ورنکړو ځکه دپرو خت پکښې تیرشوی و او حالات بدل شوی وو. یوخان راته قصه کوله چه مونږ جرګه ورغلی وو چه دا سپین ږیری سپین ږیری کسان پریږده هغه راته وویې چه ځئ ستاسو هغه باچا می هم پریښوده او نوری هم تول کسان پریښودل.

دجیلخانې حالت:

دهغه وخت جیلخانې دپرې سختې وې او خلک به له قیده دپرزیات وپریږدل خوراک یې دخوراک په شان نه و، جامې یې دجامو په څېر نه وې او ژوندي دانسان غوندې نه و، دقیدي نه دسپې ژوند بهتر وو، هیڅ بې هیڅه وهل، تکول، شرمول وو، او دقیدي دومره قدرت نه وو چه پوښتنې یې کړې وی چه دا په څه؟ دپنګرو کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي کول چکی پړی اوړه کول (مېچن پړی کړځوی) او ارت پړی کړځول. ده هر پوړ پ
ز سیاسی قیدیان وومونږ له بېلې چه کوم ساک راکولو هغه ته بېلې سور ساک ویلو. چیل کېښ دغه
ورځ می جمعدار صاحب ته په توقوکښې وویل چه جمعدار صاحب دا خو پرښه ساک
ددې تخم به راله پیدا نه کړې چه زه رهاشم خان ته بیا کرم هغه راته وویل
ساک په ښه والی کښې څه شک نشته تاسو یې لا دپوره خونده خبر شوی نه یې دا
ب دجیلخانې غوا یا نوته واچوي چه دهغوی نه پاتې شی بیایې تاسو له درکوی او
ب په پېښور غوندې سرسبزه علاقه کښې نه پیدا کېږی. دادپېرۀ اسماعیل خان
ی هلته هر ځنګلی بوټی له ساک وایی په کومو ښوکښې به چه دا پخېدل که هغه چا
وای سره ذ دپړی لوږی به یې هم دا ساک نه ؤخوړلی د دوډی دا حال و چه
به هم نه خوړه. د دانو پاکول خو پرېږده کوم قیدی چه چکی راوړه کوي هغه وږی ده حلق نه خک
غلې صیلاه کولو په وخت کښې اومه اوړه خوري او دوزن پوره کولو د پاره یکښې
اندازه خاوره ګډوی چه څومره اوړه ده خوړلی وي. بله دا چه جیل والا پوره
نه ورکوی نود دوډی د تول برابر ساتلو د پاره دوډی ښه نه پخوی. مونږ
ی د جیل دوډی خوړه بیا راته دخپلې دوډی اجازت وشو خو دوډی به مونږ
ازه کښې خوړه په بارک کښې اجازت نه و ځکه چه په دروازه کښې یې رانه پیسی
ی شوی. جیل والا ومونږ ته دالویه بې شرمی جوړه کړې وه چه څه وخت به مو په
ه کښې دوډی وخوړه چه جیل ته بېلې راد ننه کولو تالاشی به یې اخیسته
هم صرف زمونږ د سپکولو د پاره او په دی طریقه به یې رانه رشوت اخیسته
ا روغه امیر چند و هغه بلې خورنه و دپټې دا روغه ګنګارام و هغه بلې خوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مونږ ده ته په حواله وو . زه پخپله د بلو د ورکولو خلاف وم او زما نور ملګری
نه وو خصوصاً حاجی محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پان ، نسوار
ګزاری کول . اخر کښی د حاجی محمد اکرم خان او جبل والا و په کشمکش زمونږ د
بنده شوه کشمکش یوازی هغه وکړو او دوه دی ، پکښی د تولو بنده شوه . مو
په هفته کښی یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات به هم عجیبه وو او لو
به وه هر څو مره ملاقاتیان ، قیدیان چه به وو راتول به یی کړو ، دروازی ته
راوستلو دروازی نه به یی لږ شا ته قت پرقت و درولو ، زمونږ ملاقات له
څوک راغلی وو هغه به یی د دروازی نه بهر لږ بهر ته و درول یو بل سره به مو په چغ
کولی ځکه چه وروبنه او ربدل کیده مونږ له به هغوی د با هر حال راوور ، ویل
چه په خلکو د هر ظلم او زیاتی دی خلک تنګ شوي دي تاسو په جبل کښی باچا یا
دا د جبل ژوند د بهر له ژوند نه ډیر غوره دی د جرمانی نه کونډی او یتیما
دي خو عمر خان او پولیس یو شوی دی ، هیڅوک یی په حیا کښی پری نه
دوی د کونډو او یتیما نو نه جرمانی اخیستلی دالا څه کوي چه نمبر دار انو
ځله د خلکو نه د جرمانی پیسی وصول کړي او چه څوک لږ څه ووایي پولیس د
وی د خلکو په کورونو ورو خیږی وهي یی ، تکوی او شرموي یی ، نو خلک د
هر څو ځله چه تری جرمانه غواړی ورکوی یی . چه څه وخت د ډیر شور زرو
یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یی پری بنو دل نور مونږ پاتی
یی هم چار سدی ته بوتللو . د چار سدی د تللو نه مونږ خبر نه وو . جبل
خپله دوه دی ، بنده کړي وه او هماغه د جبل سور ساک او د جوار و ترخه دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولہ دچا زړه تہ کېده اوکه نه کېده . که چا خوره اوکه نه خوره ، چه په دی کښی خبر
غی چه لاټ صاحب حکم کړی دی چه داخلک می دهغوی دباچا سره تول پرېښودل
ښ دپر خوشاله شو . بله ورځ حکم راغی چه تیارشئ ستاسو چارسدی ته چالان
ب) دی . مونږ بی دوه په یو ځنځیر و تړلو او یو سپاهی ته به بی حواله کړو د ځنځیر یو
ں به د پولیس سپاهی سره و په تم تمونو کښی بی کښېنولو سپاهی مخکښی او مونږ
و روسته ناست وو چارسدی ته بی بوتلو هلته بی په حوالات کښی واچولو . په دی
ں کښی ما ته دتولو نه زیات تکلیف زما دپښو و . ولې چه دتنکو بېړیو په وجه می
ی زخمی شوې وې جامی بدلول راته تکلیف ولمبل راته تکلیف وکړ ځېدل
ں په تکلیف و ملاستہ می په تکلیف وه ، په ډډه اوړېدل داوړېدل او نمونځ
ل راته په تکلیف و په کړمی کښی به کړمی شوې او په ښخی کښی به ښخی شوی سره
ی دومره تکلیفونو بی زما دپښو نه دا بېری ، ونه ایستلې ، زمونږ داکتر یو انګریز
او ښه سړی و خو معلومېده داچه دحکومت نه مجبور و ځکه بی زما دپښو نه
بېړیو ایستلو جرئت نه کولو . بی له مانه ، چه د « دولت اکټ » په ایجی تیشن
ګرکت ، کښی خو مره کسان بندیان وو هغوی ته بی بېری نه وې لګولې اولکه
نورو سیاسی قیدیانو سره کوم سلوک کېد و مونږ سره بی هغه نه کولو بلکه د
لاقی مجرمانو هسی بی سلوک راسره کولو .

کوم کسان چه بی زما سره نیولی وو دری نیمی میاشتی پس بی دهنا
ل یوازی زه بی پری نه ښودم . بابامی زما په پاتی کېدو دپرخپه و زمانه بی
ں اکېدل نه غوښتل خو مجبور و دبل واک و . دجدایی په وخت کښی راتر غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو او په ستر کو کښې يې او ښکې راغلې مور مې چه خبره شوه ډېره خپه شوې
خو دې خپګان او مخکښې خپګان کښې ډېر فرق و مخکښې خو د پاڼسې او
وېره وه او داځل خو که قيدوم خو د خلاصېدو اميد مې هم و. دودۍ به
مور رالېږله. ماسره به دا دودۍ د سپاهيانو او حوالاتيانو هم کېده خو
شوم چه دا دودۍ په بلدو راته د سپېږۍ اول خو مې جېل والا او پولېس والا
وويل چه ماخو څه ډاکه کړې نه ده زه خو سياسي قيدي يم د قام او ملک په خ
کښې بندي شوې يم ماته د دې دودۍ سرکاري طور اجازت دی پېښور ح
کښې يې راکوله تا سوته په کار دی زما دودۍ ماته بې قيده او شرطه پرېږد
قام، وطن او سياست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مورته مې جواب ولېږ
له دودۍ مه رالېږه ځکه چه په بلدو ورکولو د دودۍ خوراک ماته ګناه د
هغې زما خبره و منله او دودۍ يې بنده کړه ما به هماغه د جېلخانې دودۍ
خو ورځې پس يې پېښور جېلخانې ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسره په چ
کښې نور اخلاقي قيديان هم وو چالان خو پېښور ته په خپلو پښو ځې ما پولېس
وويل که چېرې ستاسو خو ښه وي په تمتمو نو کښې به لاړ شو ستاسو او د د
قيديانو کرايه به هم زه ورکړم هغوی و نه منله دوی د کرايې د پاسه نغد ر
هم غوښته ما وې ښه ده پخپلو پښو ځو. زما خپلوانو او دوستانو ډېر راته
چه ولې پياده ځې د اخلک به څه وايي؟ مونږ د خلکو د پېغورونو له کبله ډېر غ
کار و نه کوو. ما ورته وويل چه زه د خلکو خبرو ته نه ګورم کار ته ګورم که کار د
وي خلک چه هر څه وايي زه به يې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوم. لنډه دا چه په ډېرو خوارومی رضا کړل او رخصت می کړل چه دسپاهیانو باور راغی چه زه پیاده تللو نه تیاریم پخپله خبره پښېمان وو خو بیا کله کېده. مور خوینده او خپلوانی چه زما د تللو نه خبرې شوې وې قاضی خپلو نه راغلې وی او دسپک په غاړه په یو کور کښې زما دلیدلو د پاره ناستې وې. دلیدلو، کتلو په دوران کښې زه پوه شوم چه دوی پولیس والا و نه بلې ورکړی دي. که زه مخکښې خبر وای ما به دوی لیدلو نه انکار کړی وای. د میان گوجر ولاره لنډه وه په دې روان شو چه اګړې ته ورسېدو میرقادر خان چه وروسته بیا خلکو نواب صاحب بللو او دهغه بلاد راغلل او مونږ یې خپلې حجرې ته بوتللو د دوی د انتظام یې راله وکړو ما ډېر انکار وکړو خو هغوی پرې نه ښودم او مونږ تولو ته یې ښه دوی راکړه بیا یې رخصت کړو. کوز ما زنګیر پېښور ته ورسېدو د چارسدې ته پېښور اته لس میله دی دا تو له لاره مونږ پخپلو پښو ووهله. سعد الله دوی په دې ورځو کښې په ښار کښې سبق ویلو زمونږ نه خبر شوي وو مخې له راغلی وو او ماله یې دوی را ډېره وه شاهي باغ سره سو دوی وخوړه وخت ناوخته وجیلخانی په داسې وخت کښې قیدیان نه اخلی زه یې کوتوالی ته بوتلم او یو ډېر کنده ځای کښې می شپه تېره کړه سباله یې جېل ته بوتلم او ور داخل یې کړم جېل والا و زه د نورو قیدیانو سره په یو بارک کښې بند کړم دوی به یې هم د جیلخانی راکوله په دې ورځو کښې انس صاحب د پټې کمشنر و زما د بابا سره ښه بلد و بابا می ورته ورغی او ورته یې وویل نو زما د خپل خوراک او چښاک اجازه یې راکړه چه د خپلې دوی اجازه یې راکړه زه یې دوی بارک نه د جیلخانی د دروازې د خولې سره هغه پخوانی حوالات ته بدل کړم ایکې یوازې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو بارک کښې بند کړم ځانله وم خو دودی می خپله خوره دودی به یې د حوالات
د دروازې خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړو زه به راغلم او هما غلته
به می خوره زه په بارک څه چه په دې تول حوالات کښې یوازې وم خو دودی به یې
هلته نه راپرېښوده . په دې ورځو کښې د لوند خور ریدی خان هم قید و بروس
صاحب قید کړی و . دی یو پرنګی وچه د خانانو او پولیس برخلاف واو د دوی په
ایمان د پرښه پوهېده . د جېلخانې داروغه هم د بدی خوار و خانانو تاکو د بدی
خور نه ؤ رشوت ورکوونکو پسې به ګرځېدو او په کار به یې لګولو . د ریدی خان
حال بد و د حوالات په ختو یې لګولی و تول به په ختو لړلی و د خوراک حال یې هم
ښه نه و . ورځ یې ډېره بده وه تر څو چه زه هلته وم ما د خپلې دودی نه په پرده
پره څه برخه ورکوله . شپږ میاشتې پس زه د ډېرش زر روپو په ضمانت ره
کړی شوم .

د قید نه خلاصېدل :

چه کلی ته راغلم خلک زما لید و او په خیر راغلی ته راتلل او په ډېره مینه
محبت به راسره یو ځای کېدل . د رولټ اکټ ایجی تېشن د خلکو نه ډېره ت
واخیسته او د پرځانی او مالی نقصانونه یې خلکو ته ورواړول خو دومره
وشو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتنو کښې د سیاسی
شعور آغاز وشو زه چه د کلی د حالاتو نه خبر شوم زه په جېلخانه کښې دو
نه وم د بړول شوی خو مره چه زمونږ د کلی خلک د بړول شوي وو . مو
راته قصه کوله چه ته ونیول شوې رنا ورځ را باندې تیاره شوه په ځان نه پو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا راته وو ې چه هر څه خدای کوی هغه کېږی او ورپسې پولیسی کپتان صاحب چه څه کوی هغه کېږي کور کښې نغدی روپۍ نه وی کالی (زیورات) ډېر وه ستا کالي وو، د ډاکټر صاحب کالی وو، زما کالي وو، د اتول می راغونډ کړل خدمتګاره می دځان سره واخیسته، چا رسدې له د پولیس کپتان صاحب کورته لاړمه او پخپل لاس می هغه تول کالی ورکړه ما زړه ډېر ټینګولو خونه ټینګېدو ژړل می. پولیسی کپتان سبه سړی و ماله یې ډېره تسلی راکړه راته یې وې چه موږ ې خپه کېږه مه زړی به دې خدای راخلاص کړی.

د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری:

ماله مور او پلار هماغه دېخوانې تېر په کلی او هماغه خاندان کښې کوژده کړې وه اوله ښځه می دمشرخان خور زه وه او دایی لور وه مور او پلار می دواده په بند و بست کښې وو دواده نیټه یې ایښې وه. زما او عباس خان په ذمه جوړه اخیستل وو عباس خان زما د ورکوتوالي دوست او زما زړه ته ډېر نژدې ؤ. موږ اول نوښار ته لاړو هلته زموږ د کلي هلکانو تعلیم کولو او بابو سلطان محمد سره مو ولیدو. بابو سلطان محمد یو پنجابی و ډېر ښه سړی داو ډېر قوم پرست و زما ډېر اشنا و. زما دهغه اشنایی په دې وه چه هغه هم د پښتنو بچولو په ډېره مینه تعلیم ورکولو. زه هم د دې عقیدې سړی وم چه د پښتنو بچی تعلیم یافته شی د پرنګیانو نوکرۍ استعفایی ورکړی وه او په نوښار کښې یې یوه یتیم خانه او یو سکول جوړ کړی ؤ. زه او بابو صاحب ناست وو خبرې موکولی یو سړی راغی موږ سره نژدې په لمانځه ودرېدو ما سره شک شو بابو صاحب ته می وویل چه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک دی په ده خو زما شک پیدا شو هغه ډېر خوش اعتقاده سړی و ویل یې داخو
ډېر ښه سړی دی لمونځونه کوی زمونږ خپل سړی دی ماورته وویل چه هلته خو
دوه کمرې خالی پرتی دي . دی دالمونځ هلته ولې نه کوی چه دلته مونږ ته نژدی
والاړ دی بیا زه په جیلخانه کښې وم چه خبر شوم چه بابو صاحب گرفتار شو هغه
سړی د سی . آی . ډي انسپکټر و ده پسی د پنجاب نه رالیږل شوی و .
د حکومت په بابو صاحب داشک وچه دی لوټونه جوړوی . چه د دی تحقیق یې
وکړو بابو صاحب یې سره د سانګی گرفتار کړو .

مونږ د هغه ځایه پېښور ته لاړو جوړه مو واخیسته کلی ته راروان شو چه
سر دریاب ته راورسېدو اوله پله نه پوري وتو چه تم تم ته ختلو د پولیس تانګه
دار مو د سپاهیانو سره ولیده چه په تم تم کښې ناست او د پله خواته راروان دی .
چه مونږ ورنه تېر شو دوی هم راپسی راوګرځېدل مونږ مخکښې دوی راپسی
دي په دې مونږ شکمن شو چه څه چل خودی چه تانګې ته راورسېدو مونږ ته یې
اشاره وکړه مونږ و درېدو تانګه د سړک په غاړه وه مونږ یې تانګې ته بوتللو
هلته نور افسران زمونږ په انتظار کښې ناست وو چه مونږ یې ولیدو پخپلو کښې
بېل شو او څه پس پسی یې سره وکړو بیا مونږ ته راغلل راته یې وویل چه تاسو پسی
د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بېرته ښار ته بیایو . مونږ ورته وو چه د څه
حکم دی مونږ خو پوه کړئ هغوی جواب راکړو چه مونږ هم خبر نه یو . مونږ سره
چه کوم سامان وو هغه مو هغوی ته حواله کړو او مونږ د پولیس سره واپس ښار ته
روان شو ما ښام تیاره ښار ته ورسېدو نیغ یې د شارټ صاحب بنګلی ته بوتلو .
مصیبه دغه زمانه ښکلی فوزبر احمد شیرمل خان صاحب د هوسی [illegible]
کپتان [illegible] د موضع [illegible] گرفتار [illegible] چه لالوام [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د پیښور د ضلعی د سی. آی. ډی لوی کپتان و ښکلې ي مشن کالج ته مخامخ
وه مونږ ي په سړک و د ولي وو د پوما میاشت وه د پرساره وو ماخوستن شو
په ولاره نورستړی شو نه زمونږ د پاره د ناستی څه انتظام و او نه د پولیس د پاره.
مونږ پولیسانو نه د پرو وې مونږ به ترکومی پوری په دې یخنی کښې په سړک دلته
ولاړ یو لاړشی څه تلوار پرې وکړی چه زر پیش شو. د پولیس افسرانو کښې د اجرئت
چیرته و هغوی مونږ ته بهادران وو پرنګی ته ي ایمان نه و. د مسلمانانو لوی افسر
په دومره د خدای نه نه وېرېده څومره چه به د پرنګی نه وېرېده. د خدای د وسره تابعدار
و وفادار نه وو څومره چه د پرنګی و. مونږ د اخبرې کولې چه د ښکلی نه یو پولیس افسر
راووت او د دوی سره وپسپېد و بیایی زه او عباس خان یو د بله بېل کړو د جدا کېدلو
په وخت کښې ماته عباس خان وویې چه څه به وایو. ماوې چه رښتیا رښتیا به وایو
معلومېده چه دغه پولیس افسر د احکم راوړی و چه ما او عباس خان بېل کړي هغه
د مشن کالج طرف ته روان کړو او زه یې د خواستیشن ته چه کوم سړک تللی
هغه ته راوستلم. زه په ولاره د پرستړی شوی وم یخنی می هم کېده. یو پل و د
هغه د پاسه کښېناستم د عباس خان نه خبر نه شوم خو زه یې ماسخوتن تېر شارت
صاحب ته مخکښې کړم. شارت صاحب په یوه کوټه کښې د انګلیټی خواته ناست وو
انګلیټی کښې ښې د رې پرتې وې کوټه ښه توده وه. زما د یخنی نه ژامې کړزېدې
هم تود شوم طبیعت مې ښه شو انګلیټی سره بله کوسی وه شارت صاحب راته اشاره
وکړه په هغه کوسی کښېناستم. شارت د پرقادرجن سره و پوښتنې یې راته شروع
کړې ما ورته چه څه رښتیا او حقیقت و بیان کړل. ما چه څه وخت خبرې شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ده راته وو ې چه ورو ورو وایه بیامی چه رو رو خبری کولی هغه راته ویل په زوره
وایه ماورته وو ې چه ورو وایم نو وایی په زوره وایه . چه په زوره وایم نو ته وایی چه
ورو ورو وایه ، ته راته یوه طریقه وښیه چه زه هغسی ووایم . زما په خبره خو قار ر
ورغی خوسری چپ شو . چه بیان می ختم شو دکوتهی نه راووتم پولیس راته منتظر والاره
زه بیا هغه زوره اشنا زورځای دصدر کوتوالی ته بوتللم ، په حوالات یی وردننه کړ
یو خوزړی دسپنو و دکی شری پرتی وې هغه می واغوستی او دسیمتو په بیخ
خملا ستم په بله شپه سید اکبر خان زاره اشناد دپتهی کمشنر بنگلی ته بوتلم هغ
ته یی وړاندې کړم ، دپتهی کمشنر انسن صاحب و دپرښه سړی و . ماورته دخپل
بی گناهی خبره وکړه هغه دپره تسلی راکړه او سید اکبر خان ته یی وو ې چه ده
ښه سلوک کوئ او ښه دودی ورکوئ دصاحب حکم وچه بیرته راغلو هغه دسپو
شری یی راته بدلی کړې او دودی یی هم راته ښه شروع کړه . اته نهه شپې زه
دې حوالات کښی بندی وم چه یوه ورځ پولیس راغی او زه یی دپولیس لوی افسر
وروستم ، شادت صاحب ته یی بیا مخکښی کولم . دهغه د دفتر سره یو ورو کی غو
خای و زه یی هلته کښېنولم زه خپل فکر کښی ډوب تللی وم چه یو سړی می تر نظر شو
چه کوندی راغی او د دفتر چک یی وچت کړو په منډه ورننووت ماخو ښه ونه ب
ولی شک می پرې راغی چه قاضی شاکرالله و . اردلی نه می پوښتنه وکړه چه داسی
خوک و ؟ هغه راته وویل چه زه یی نه پېژنم دوی که خوک پېژنی هم په اسانی یی نه ښ
ماورته وو ې چه ولی قاضی شاکرالله نه و ؟ ده راته وویل چه ؤ . ما نور تول فکرونه پ
بس د دفتر دروازی ته می ستر گی ونیولې چه قاضی صاحب به کله راوځی چه ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام علیک وکړم چه بله ورځ بیا منکر نه شی. شارټ د صوبې د مخبرانو لوی مشر ؤ او د تولو مخبرانو تعلق ده سره ؤ. زه په دې وېرېدم هسې نه چه په بله لار دانه لار نه شی ځکه چه دوي هم احتیاط کوي په یوه لار چه لار شی بیا په هغې نه راځی. خدای ته زاری کوم چه خدایه قاضی صاحب په همدې لاره واپس راولې چه ستر کی موسره مغامخ شی ده خو عوام پرېږده چه ملایان هم دوکه کول ماوې چه حقیقت یې خلکو ته ښکاره کړم. قاضی صاحب دېر ساعت ودوسته راووت چه ماله نزدې راغی زه ور پاڅېدم سلام می ورواچاوه چه زه یې ولیدم رنګ یې تک زېر شو او ورته می وویل چه قاضی صاحب ته خو مسلمان شوی وې دا بیا کله کافر شوې ستر کی یې ښکته کړې هیڅ یې ونه ویل چابک راته لار.

رهایی او دوهم واده:

لږ ساعت ودوسته زه پولیس د مخبرانو کشر کپتان ته چه د جهانګیری کلي ومخکښې کړم هغه راته ووې چه ته ازادې. ماورته ووې چه زه تاسو نیولی په څه وم او اوس می پرېږدئ ولې؟ هغه راته وویل چه مونږ نوکران یو، مونږ څه ویلی نه شو زمونږ واکدار دننه ناست دی ته دا پوښتنه د هغه نه کولی شې په دې وخت کښې دپرنګیانو دېر رعب داب و او بیا د شارټ صاحب چه قهر جن هم و. چاورته خبره نه شوه کولی خو چه څوک په اخلاقی جرم کښې نه بلکه په سیاسی جرم کښې جیلخانه ووینې وېره یې د زړه لېرې شی. زه نیغ شارټ صاحب ته ورغلم هغه ماته وې چه څه والی ماوې چه دا زه دې په څه نیولی وم او اوس می ولې پرېږدی؟ هغه راته وویل چه په نوښار کښې چابم غورځولی و زمونږ داشک وچه دا کار تا کړی دی خو د تحقیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بې ګناه یې نو ځکه مو اوس پرېښوی. نو ما ورته وویې چه
د تحقیق خو زما د نیولو نه مخکښې هم کېدی شو زه خو د دې ملک سړی وم که مجرم
وای نو زما نیول خو څه ګران کار نه و ته ګوره دالس دولس ورځې موزه وګرولم زه
انسان یم. حیثیت لرم. هر څه مو راته پایمال کړل. ده راته وویل چه تا سو د څه
حیثیت لرئ داز مونږ خوښه ده که مونیسو، که مو پرېږدو ما وې ښه چه داسی
ده. نو د خدای پامان. زه تر ې راووتم و رور ستنه یې راپسې د ېرې چغې وهلې
خوزه ورونه ګرځېدم. له هغه ځایه پیاده ښار ته راغلم. زما د خلاصېدو نه څوک
نه و خبر. د چینی حکیم صاحب دکان ته ورغلم چه ګورم قاضی شاکرالله ګرم تقریر
شروع کړی دی چه خدای داسی ویلی او رسول الله (ص) داسی فرمایلی چه زه
یې ولیدم سپک پاڅېده او هغه ځای یې پرېښوده. زه له هغه ځایه کلی ته راغلم
د عباس خان پوښتنه می چه وکړه هغه زما نه مخکښې رهاشوی و او کلی ته تللی و.
زه دامنم چه بدیشی حکومتونه بغیر تشدد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شی
خو د اخیزونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوی. که په دغه وخت کښې پرنګی
د زور او ظلم په ځای مونږ سره نرمی کړی وای د دوی په ضد به د ومره تحریکونه نه
شروع کېدل او نه به د هغوی رعب او داب د ومره زرکم او ختم شوی وای ځکه چه
هغوی به د خپل رعب د ساتلو د پاره په پښتنو څومره ظلم کولو هما غومره به د خلکو د مقاومت
په وجه د دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندی ذکر کړی دی زما لومړنی تېر دغنی او ول دوی مور په
وباکښې مړ شوې وه په دې ورځو کښې زما د اېل واده تیار و. په ۱۹۱۹ع کال کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

می واده وشو. دلپښتنو و دونه له رواجونو ډک وو ما دهغو اصلاح غوښتله نو ځکه می دځان نه شروع وکړه او دشریعت مطابق می اول ډولۍ راوړه په سباله می ولیمه وکړه او یو وخت می ښه ډوډۍ دکلی خلکو، دوستانو او خپلوانو ته ورکړه. خلکو راته دتندرۍ په دود روپۍ را اچولې خو ما ونه منلې: که څه هم په ډېرو زمونږ پورې دې. په ډوډۍ کښې مو دسم و رواج دصلاح کولو په باره کښې تبادل خیال دخلکو سره وکړو. په هغه وخت کښې دا دود وچه په واده کښې به تولو کسبګروته واده ته راغلو میلمنو پیسې ورکولې چا به آئینه ښوده چا به سپیلنۍ لوګی کولو، چا به ډول واهه چا به ګلونه راوړی وو، چا به رباب کښې چاربیته ویله، په میلمنو به یولوټ مارؤ که دچازره به و او که به نه وخو دخپله شرمه به یې داحساب کسبګروته اداکولو. زما په واده کښې دا اول ځل دپاره داکار ونه مابند کړل او کسبګروته می داوویل چه تاسو به میلمنوله تکلیف نه ورکوئ ستاسو دتولو حق به زه ورکوم ولی چه تاسو زما کسبګرئ دغه شان دمې به ګډ بدې میلمنو به که دچازره و او که نه و پیسې ورکولې.

سازیان به وو.

جنجونه به وو

تو پکی اوغر بینو نه

به خلاصیدل

لنډه داچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرفضول خرڅونه به وو . زما په واده کښې د ټول ما بند کړل او
دامی د دی د پاره وکړل چه د قام او ملک د پاره د پر نقص دی او د اخلک
تری تنګ و خو چاکی د دې د پر پښودو اخلاقی جرئت نه و. ما د دی
شیانو د مخنیوی ابتدا د خپل واده نه وکړه او خلکو ته می هم وویل
چه تاسو هم دا بی ځایه رواجونه پریږدئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلافت تحریک او هجرت

د خلافت کمیټې جلسه په دهلی کښې

هجرت مونږ ته په کابل کښې

باجوړته واپسی، دیر کښې او د خالونو

مدرسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وړځو کښې د ترکانو په ټول وطن د اتحاد یانو قبضه وه ، مصطفی کمال
د هغه ملګرو د دوی بر خلاف جنګ شروع کړی و . په هندوستان کښې د خلا
د پاره مسلمانانو یو لوی ایجی ټیشن (تحریک) شروع کړی و ځای په ځای یې کمیټ
جوړې کړې وې . جلسې او جلوسونه به کېدل ، د هندوستان مسلمانان ټول
خلک وو . په جنګ کښې د ټولو نه زیات د پرنګیانو امداد دوی کړی و . د دوی
مشرانو ورله برتې ورکړې وې ، ملایانو ، زبرکانو او مذهبی پیشوایانو د پرنګ
په طرفداری او د ترکو بر خلاف فتوې ورکړې وې . خلافت دوی تباه کړ
که دوی د افغان مخکښې کړی وای د پره فایده به یې رسولی وه ، خو د نشت نه د
ښه و .

د هلی کښې د خلافت کمیټی جلسه :

د ۱۹۲۰ع کال په نیمائی د خلافت کمیټی له طرفه په د هلی کښې د یوی لوی
اعلان وشو او د ورسره د دی خبری اعلان هم وشو چه هغه خلک به په دی جلسه
شریکیږی چه کفن به یې په سر تړلی وي . زه هم په دی جلسه کښې شریک ش
د پره لویه جلسه وه د هندوستان د هری برخی مسلمانان ورله راغلی وو .
هندی یو جذباتی نوجوان هلک و هغه په جلسه کښې د هجرت ګولو تجویز وړا

غالباً د الفضل آفندی د ۲ (عزیز هند ؟)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول غوښتل د اکثرو مشرانو دا رایه نه وه . هغوی د پرپوه کړو چه اوس د دی تجویز
ورانده کېدو موقع نه ده خو هغه منع نه شو او خپل تجویز یې وراندی کړو . مسلمانان
ویو جذباتی قام دی . دې ته یې ونه کتل چه د دې نتیجه به څه وي د وراندی کېدو
ه یې تجویز پاس کړو . د هجرت خبر چه په ملک کښې خور شو ، پېښور ته ورو ورو
ی وړی قافلی راروانی شوې . په پېښور کښې د دوی د امداد او ارام د پاره د
جرت کمیټی جوړه شوه ، دا قافلی چه به له هندوستانه راتللې په ستیشنونو به یې خلکو
ر تاوده استقبالونه کول او په پېښور کښې به یې جلوسونه وتل . پرنګیانو خو اول د
جرت سخت مخالفت وکړو خکه چه هغه خان د پاره دا یو خطرناک کار ګڼلو ولی چه پوه
و چه خلک په هیڅ شان نه منع کېږی نو بیا یې دا کوښښ وچه څومره کېدی شی
ومره د پرخلک په هجرت لاړشی . پښتانه خو د نورو خلکو په شان نه وو هغوی
د اتماشا لیده د پراثر یې پرې وکړو . ملایانو به هم وعظونه کول چه هجرت فرض دی
چا هجرت ونه کړ نو به یې طلاقیږی . دا سی حالت په ملک کښې پیدا شو چه بی له
ښوته بلی خبری او ریدو ته څوک تیار نه وو . د حکومت له خوا به هم قسم قسم اوازی خوریدلی
ښځی هجرت ته تیار شول .

هجرت :

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ورته په بد نظر کتل . نو ما دیوی جلسی انتظام وکړ
ز په کلی کښې لویه جلسه جوړه شوه . د پرخلک پکښې راجمع شوی وو . په جلسه کښې می
ری چه تا سو لږ صبر وکړی . زه به یو څو کسان کابل ته ولیږم چه هغوی مونږ ته خپل
د یل حالات راوړی او مونږ به حالا تو خبرا و پوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله کوو . ماچه دا تجویز پیش کړو زمونږ د کلی عادلشاه پیر نومی یو پیر د هغه سخت
مخالفت وکړو وې ویل چه مونږ خپلی ښځی کوره کانو ته نه شو پرېښودلی که ت
هجرت ته تیار نه یې مه ځه خو نور مه منع کوه مونږ که خدای ته منظوره وی سبا وخت
روانېږو . او د په هندوستان کښی ولګېد او وسوځېدله پکښی پښتو نخوا که و
وه که کوزه تالا ولا شوه او کوورونه روپۍ نقصان وشو . خصوصاً چه د سنده د خلک
قافله چه د جونیجو صاحب په مشری کښی پېښور ته راورسېده په پښتنو کښی اورولګ
نو ، ښځی په هجرت روان شول . دې خلکو کښی پرنګیانو هم خپل د پیر مخبران ولېږل
هلته په مهاجرو کښی پراګېنده وکړی چه دا خلک هلته پاتی نه شی او بیرته خپل ملک
راشی . هجرت هجرت نه ؤ . یوه هنګامه وه ، تش جذبات وو ، هیڅ سوچ فکر نه
هجرت په اصل مطلب څوک پوه نه ؤ ، دا خو محمد علی او شوکت علی امان الله خان ته د
لېږلی ؤ چه ته د هجرت د منلو اعلان وکړه چه په پرنګیانو باندی د دې خبرې اثر پرېوځ
زمونږ د خلافت تحریک ته پکښی فایده ورسیږی .

اخر زه هم مجبور شوم د قوم په ملګرتیا د یوی ورځی قافلی سره چه تول خ
وو د شوقدر او مومند و په لار پیاده افغانستان ته روان شو . اوله شپه مو پ
راغله مونږ چه روان شو او د ول غږ بدو نو د پر خلک راسره وو ، خو چه د شو
د کړې پې په لار روانېدو او د ول سرنا رانه پاتی شو نو بیا د پر کم خلک مونږ س
ته ورسېدل او چه په کر په کښی په مونږ په کانو لوتو شپه راغله نو بیخی
پاتی شو . خیر په کر په کښی په تیږ وکښی مو شپه تېره کړه ، سحر چه پاڅېدو
یو څو ملګرو سره د ترنګزو د حاجی صاحب لید لوته د هغه ځای ته روان شوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله د ماسل خان ځای ته روانه شوه . د حاجی صاحب دلید لونه پس مونږ هم
د ماسل خان ځای کوډ اخیلو ته راغلو او په بله ورځ له هغه ځایه راروان شو د کامې
کر داو ته راغلو . سردار خان د مومند وخان د خپل قام سره زمونږ مخې ته راغلی
و زمونږ یې ډېر ښه استقبال اوکړو کلی ته یې بوتلو ، زمونږ یې ډېر دارمدار وکړو
سبا له جلال آباد ته روانېدو سردار خان مونږ ته ډېر وویل چه هلته پاتې شئ تاسو
مهاجر او مونږ انصاریو ، مونږ به د اخپل جایداد ونه تاسو سره نیم کړو . د کابل خلک ستاسو
د وسره امداد نه کوي ، دا زمونږ خبره د ر ته ښه ده . د هغه مو ډېره شکریه وکړه ، مونږ
د ر ته ویل چه مونږ خو ځمکو پسې نه وو راغلي نو د هغه نه را رخصت شو ، جلال آباد ته راغلو
په جلال اباد کښې سردار هاشم خان کورنو د هغه سره مو ولیدل ، خبرې اترې مو سره
وشوې هغه زه د ځان سره په جلال اباد کښې پاتې کړم او نوره قافله رخصت شوه .
هاشم خان سره د مهاجرینو د دې لویو لویو قافلو ډېره سوداوه ، ډېر پریشانه و او
په دې کوښښ کښې وچه څه تدبیر وشي چه دا هجرت نور بند شي ځکه چه په افغانستان
کښې د وسره خلک کله ځائېدې شي . د پرنګیانو هم د ډېرو خلکو په هجرت کولو کښې
هم اطلب وچه په افغانستان کښې به هم دوی ته داستونګې مشکلات پیدا شي او
هم افغانستان ته څو ورځې وروسته هاشم خان کابل ته زما د تللو بند ولبست وکړ
مونږ د جلال اباد نه کابل ته د خوګیانو د ځملې په لاره روان شو ، په کندمک کښې
عادلشاه پیر د خپلو ښځو ، نرو ملګرو سره په مخه راغلل چه واپس وطن ته را روان وو
ما ورته وویې چه پیر صاحب دا ښځې مو بېرته کوره کانو ته روانې کړې ؟ ده راته وویل چه
ته وکړو هلته هم د ښځو له لاسه تنګ وو چه ځې ، هجرت وکړې او دلته هم ښځو تنګ کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې ملک کښې کوزاره کوانه ده بیرته یې روان کړی یو.

مونږ کابل کښې:

مونږ چه کابل ته راورسېدلا هوری دروازې سره ډېرې ونې ولاړې وې
مهاجرینو دلته اړولې وو، مونږ هم ددوی سره یوځای واړول زمونږ دپاره حکومت
بیل انتظام کړی و، خوزه دعامو مهاجرینو نه نه بېلېدم. په کابل کښې دتول هندوستان
دمهاجرینو یوه شپاړس کسیزه کمیټی وه چه زه او رضا خان ارباب هم دهغې ممبران
وو. ددې کمیټی په ذریعه به دمهاجرینو ارتباط دافغانستان دحکومت سره و
څه وخت چه دمهاجرینو دقافلو تعداد شلو دیرشو زرو ته ورسېدو نو حکومت کمیټی
ویل چه افغانستان خو یو وړوکی ملک دی دا دومره خلک پکښې ځایېدې نشي
مهربانی وکړئ - دا هجرت بند کړی. نو مونږ عباس خان ولېږو چه دا خبره هلته
پېښوورته ورسوی. هغه تر جلال اباده پورې لاړ او دا خبر یې پېښوورته ورسولو.

امان الله خان مونږ ته وویل چه زه دپرنګی دجنګ زور نه لرم که تاسو
په کومه طریقه جنګ کولای شئ او خپل ملک ازاده ولی شئ زه ستاسو مرسته ضرور
ځکه پرنګی تور ماردی، هیڅ اعتبار پرې نشته چه زما خوا کښې پروت وی زه تر
په داده زړه خوب نه شم کولی. دا وېره راسره وی چه اوس به می خوری. هغه مونږ
دوه لاری منځکښې کړې ویل که نوکری کوئ مونږ به ستاسو ځوانان برتی کړو بیا
پلټنې به درته جوړې کړو تربیت به درکړو که بیا مو دانګریز سره جنګ کولی شو وبیا
کړئ که ځمکې غواړئ نو په کندهار او مزارشریف کښې مونږ ځمکې لرو هغه به درکړ
تاسو خپله یوه کالونی جوړه کړئ او خپل انتظام پخپله ځان له وکړئ په کومه سیمه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـه مونږ یې تاسوته درکوو په هغې کښې به تول واک اختیار ستاسو چنل وی او
ـ دبیرون حکومتونو سره تعلقات ساتئ هم ته ساتلی شئ. مهاجرینو ته یې وویل
ـ که تاسو نوکری غواړئ هم او که ځمکې غواړئ هم او که تجارت غواړئ هم در سره
ـ ادکوم. مونږ به داغلو خپلو ملکرو سره به موسلا مشوره وکړه د تولو مهاجرینو
اتفاق به مو دا خبره غوره کړه چه بس مونږ ته دې عسکری تربیننګ راکړل شی
ـ مونږ برتی کیږو، مونږ به د پلټنو تشکیل هم جوړ کړو، مونږ به دا پاڅیدو چه د حکومت
ـ خبره فیصله کړو چه زمونږ د پاره انتظام وکړی، نو د پرنګیانو مخبرانو ته چه
ـ هجرت کښې راغلی وو، موقع په لاس ورغله، یو مخبر به پکښې پاڅیدو او ویل به
ـ چه مونږ خو په ځمکو پسې نه وو راغلی، نه نوکرو پسې راغلی وو، مونږ په جهاد پسې
ـ لی وو چه زمونږ د هجرت غرض نه تر سره کیږی او افغانستان د پرنګی سره
ـ نه کوی نو نور مونږ دلته څه کوو زه خو بیرته ځم. هغه پسې به یو بل مخبر پاڅیدو
ـ به وویې چه بالکل ټیک خبره ده زه هم ځم چه دی به پاڅیدو یوه ډله به ور
ـ پاڅیده، دغسې به په ډله کښې ماتی کیده شوه، یو کس به ماپسې راماندې کړه
ـ د حکومت سره خبرې مه کوه یو ځل راشه چه بیرته به راغلم، تول به تللی وو.
ـ دوی ته دا خبره وراندی کړه چه دا ځئ چه دا ځمکی واخلو، او زه هم در سره ځم
ـ دوی دی ته هم تیار نه شول.

ـ څه رنګه چه لیښتانه په راتلو کښې ګرندی وو، دغسې په واپس تلو کښې هم ګرندی
ـ دغه شان ورو ورو مهاجرین بیرته ستنیدل د هر لږ کسان پاتی شو هغوی
ـ غانستان کښې استوګنه غوره کړه چا نوکری واخیستی، چا ځمکی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان هجرت ناکام شو د هندوستان مسلمانانو خصوصاً پښتنو
ددې هجرت ډېر تاوان ورسېده ، افغانستان ته یې هم نقصان وشو.
امان الله خان په ورکولو پسې پرنګیانو له همدې وخت نه ملا وتړله فایده
یوازې انګریز ته ورسېده .

زما څه ملګری تاشکند ته لاړل چه روس به مونږ سره د هند په ازادو
مرسته وکړي . زه په کابل کښې د یو څو ملګرو سره پاتې شوم . یوه ورځ زه د امان
خان ملاقات تللی وم ډېرې خبرې مې ورسره وشوې ، په خبرو خبرو کښې مې ورته
وې . ته له ترکي درځې ، فارسي درځې او نورې ژبې هم درځې ، خو خپله ژبه نه درځې
خبرې په هغه باندې ډېر اثر وکړو او وعده یې راسره وکړه چه زده کوم به یې . کله
افغانستان نه وایستل شو زه بمبئي ته د ده لیدلو ته ورغلم نو هلته یې ما سره پښتو
خبرې وکړې .

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادر خان او د ده د کورنۍ سره ډېر وو دې پ
وزیر دفاع و او ورور یې سردار عبدالعزیز خان د معارف وزیر و ، یوه ورځ یې
څه ورسره د حبیبیې کالج وګوره . چه کالج ته ورغلم نو د یو جماعت له هلکانو نه مې
وکړو چه : « شما کیستید ؟ » دوی به راته وویل چه « افغان هستم » بیا به مې ورته وو
ملک شما ؟ دوی به وویې : افغانستان . بیا مې ورته وویې : « افغانی میدانی که افغان هست
به شو غر به یې نه کاوه . نو ما به ورته او وئیل چه څنګه افغان یې او څنګه د افغانستان
یې چه خپله ژبه نه درځې . دغه شان مې محمود طرزي صاحب سره چه د افغانست
وزیر خارجه او ډېر لایق او عالم سړی و په یوه لویه میلمستیا چه ده د مهاجرینو د پار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبی بحث داغی یوسړی ورنه پوښتنه وکړه داخنګه افغانستان دی چه افغانی پکښی
ستنه. طوزی صاحب وویل چه پارسی هم زمونږ د ملک ژبه ده. نو ماورته وویل چه
زی صاحب پښتو خو د افغانستان ملي ژبه ده او د اکثریت ژبه ده، پټوله دنیا کښی د
ثریت ژبه هم سرکاری وی، هم دفتری، هم تعلیمی دی.

باجوړته واپسی:

د مهاجرینو د تللو نه وروسته مونږ په یوسړای کښی یوه کوټه په کرایه ونیوله
ته به او سید وخوارحی پس زه نادرخان ته ورغلم ورته می ووې د هجرت معامله
ل وده شوه دلته خو نور زمونږ د مقصد د پاره څه نه کیږی زما اراده ده چه د باجوړ
د و قبایلو ته لاړشم او هلته د تعلیم کار شروع کړم او د پښتنو د بچو د روزلو د پاره
ی مدرسی جوړې کړم، ستا سلا و مشوره څه ده؟ هغه زما دا رأیه خوښه کړه ما
ی په دې خبره اتفاق وکړو. زه د یوخو پاتی ملګرو سره د کابل نه جلال اباد ته راغلم
جلال اباد کښی می د هاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه، هغه هم زما د دې کار
ه په ډېر خوشحالی اتفاق وکړو او باجوړته یی زمونږ د تګ انتظام هم وکړ یو اس
راکړ. مونږ اوله شپه د جلال اباد نه سلام پور ته ورسوله هلته مو د سلام پور د باچا
سره شپه تېره کړه، د سلام پور نه مو بله شپه د مومند و په علاقه کښی کابزه پان ته
سوله. د کابزه پان ملا صاحب ځای ته چه زمونږ پخوانی تعلقدار ؤ لاړو له هغه
ه چمرکنډ ته لاړو په چمرکنډ کښی د هندوستان د مجاهدینو هغه ډله ډېره وه
سید احمد بریلوی صاحب او اسماعیل شهید صاحب د شهادت نه وروسته
رته تللی وو هلته یی مرکز نیولی ؤ. دوی په بونیر کښی په دې خبره پوه شوي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د دوی امیر نعمت الله د پرنګیانو سره راز و باز لری نو خپل امیري وژلی و
دوه ډلی شو، یوه د پنجابیانو او بله د بنګالیانو. د پنجابیانو ډله چمرکنډ ته راغلی
په چمرکنډ کښې دوی بیکاره پراته وو او د هندوستان امداد ته یې سترګی نیولې و
دوی به یې وار په وار نچوله او دې ته دوي مساوات وې همدا د هندوستان امداد
د دوی د تباهۍ باعث شو. قصه به یې ورو سته پخپل ځای کښې راشی ما ورته وو
چه تاسو دوه کچري لرئ او د مومندو په دې علاقه میوه دانه نشته د دې کنډ و
کونډ دی، هلته میوې ډېرې دي که تاسو په دې کچرو میوه راوړئ او دلته یې خ
ستاسو خرڅ به ترې ووځي او د هندوستان د امداد له احتیاجه به خلاص ش
د چمرکنډ نه کوټکي ته لاړو، د کوټکي خانان "یوخکو ورخان او بل زړه ورخان"
د پرښه سړي وو، او ښه پښتانه وو، چېرته چه به د پرنګي خلاف غزاوه دوی به پکښ
شریک ېدل، د دوی سره موخبرې وشوې. له دې ځایه بیا شینګرګل ته لاړو
شینګرګل مولانا امیرالدین زمونږ ګرېبان او قوم پرست سړی و. هلته م
خلکو سره ولیدل بیا په سالار زو او ما موندو وګرځېدو.

دیر کښې د خالونو مدرسه:

دهغې نه پس د دیر علاقې ته لاړو خالونو ګومی کلي ته راغلو، د خالونو په کلي
اخونزادګان او پراچکان اباد دي دا دواړه کورنۍ د پرو روشنفکره او ښه خ
دي، دواړه قوم پرست او دولتمند وو، د دوی په مرسته مونږ دلته
مدرسه جوړه کړه او دوی ته مو وویل چه د دې مدرسې د انتظام د پاره
صاحب راوغواړئ او مونږ ترې دیر ته لاړو. دې مدرسې د پرزور ترقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

و په لږ موده کښې يې شاګردان څلور سو وته ورسېدل د ملکنډ پولټيکل اجنټ
کپتان د بيدارۍ سخت مخالف وهغه د ديرنواب وغوښت ورته يې وويل چه
ستا مدرسو او تعليم مونږ ته څومره مشکلات پيدا کړل ته ځان ته دا مشکلات
پيدا کوه دا مدرسه ورانه کړه . د ديرنواب راغی مدرسه يې ورانه کړه
ورې يې ورته کړو .

مونږ چه ديرته ورسېدو نو د شاهو بابا د زوی سره چه د ترنګزو د حاجی
صاحب ماڼوڼ و او په ترنګزو کښې مونږ سره اشنا شوی و د ديره شو هلته موږ
سپې وکړی يوه شپه د نواب صاحب استاذی صفدر خان راغی راته يې وويل چه نواب
صاحب غوښتی يې ماوې اوس شپه ده ناوخته دی سبا به لاړشو، هغه ووې چه
ولا د شپې يې غوښتی يې . زه ورسره روان شوم چه ورغلو نواب صاحب زما په
انتظار کښې يوازې ناست وُ هيڅوک ورسره نه و په خبرو کښې يې راته وويل چه پټ په
ګره کښې مې انګريز ډېر بدايشی ته چه څه غواړی زما هم دغه اوزوده خوزه څه وکړم
ګلی (د سوات باچا) يې راته کښېنولی دی چه ايله حرکت وکړم را باندی را اچوی
که سبا د قام او خلکو په مخکښې ما ستا د خبرو مخالفت وکړو چه ته خپه نه شی .
ملاذره مينه او پټه مرسته به تا سره وي . سباله چه خلک راغونډ شو خبرې وشوې
نواب صاحب د ناستی ځای ته نژدې په يوه بالاخانه کښې عبدالمتين خان او د تورې
ان مې له ورايه وليدل او له ليرې موسلام عليک وکړل . دوي نواب بندیان کړی وو .
نواب د ځايه مونږ د شپې بروک باندې ته لاړو هغه وخت دلته د ديرنواب ولیعهد
اوسېدو مونږ غوښتل چه هغه وګورو خو مونږ ليد له هغه ځايه باروی ته لاړو هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مود " تاتی " خان ولید. دی زمونږ دکلی دغلام حیدرخان کلی ته ډېر راتلو
اشنا وهلته زماهم ورسره تعلق پیدا شوی ؤ. هغه ته مو ووې چه مونږ دنواب کشر زا
لیده غواړو هغه راته داخبره وکړه چه هغه خواوس ویده دی لحکه چه دشپې ویښ و
او خوکی کوي. زمونږ دهغه سره هم لیدل ونه شو او بیا " تور " ته لاړو. دهغې نه پسو
" جار " ته راغلو د " جار " خان ډېر ښه سړی وپخپله په کورکښې نه و دکلا دروازه
وتکوله وړې راته بیرته کړو بی بی یې راته د ډوډی انتظام وکړو. دجارخان زماد تو
دزوی سربلند خان سره ډېر تعلق وهغه به همیشه مامند نادی ته راتلو او هغه سره
یې ډېرې ورځې تېرولې. سهار خار ته لاړو. دخارخان ډېر پوه، بهادر او ښه پښتون
سړی ؤ. دهغه سره موخوشپې وکړې. یوه ورځ زه بهر وتلی وم چه بیرته راغلم دخا
خان ته می وویل چه خان تاسو خولا بیا هم زمونږ نه ښه یئ چه دقرآن نه خوخه فایده
هغه وې څنګه؟ ماوې که عمل پرې نه کوئ بوسارې خوپرې ساتئ. په هره بوساره قرآ
شریف پروت وي چه څوک ورنه بوس پټ نه کړي تاسی خوپرې څوکیداری کوئ مونږ خو
پرې نه عمل وکړو او نه څوکی. له خاره مونږ " ناوه کی " ته لاړو. د ناوه کی خان ډېر ښه سړی
و، خوساده و، له هغه ځایه " غازی اباد " ته لاړو. دتر نګز وحاجی صاحب سره موولیدل
دلته ما سره یو ملګری چه فقیر نومېده او اصلاً ترکان ؤ ما دلته غازی اباد کښې پرېښی
نور تول ملګری راته په لاره کښې یو یو خپلو کورونو ته تللي وو مونږ دواړه یې یوازې پرې
ایښی وو. زه خود افغانستان نه په دی اراده راغلی وم چه دلته په ازاد وقبایلو کښې
مدرسې جوړې کړم او دقوم تربیت وکړو. دا کار ونه خو یو سړی نشی کولی په دلته کېږ
او زمونږ هغه دله خورده شوی وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذهنی انقلاب

تعلیمی او اصلاحی جد وجهد

داتمانزوازادهای سکول اوانجمن اصلاح

الا فاغنه

دخلافت کمیتی صدارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دافغانستان اوازادو قبایلو حالت چه می ولید و او پنځلس کاله می په هندو
او قبایلو او افغانستان کښې غرزې پرزې وکړی نو په دې نتیجه ورسېدم چه انقلا
دمنلې کار او دومره اسان څیز نه دی ، انقلاب دسړي مینې کار دی. انقلا
علم او پوهه غواړی، انقلاب عالمان او پوهان غواړی، چه د پوهې س
قام ورروزی او انقلاب ته یې اماده کړی دانقلاب د پاره داشخاصو
دی. ته ګوره چه زمونږ جذباتی ملګری په څومره جوش راوتلي وو تول لار
خواره شول نو کښېناستم دځان سره ملی ښه فکر وکړه په دې نتیجه ورسېد
چه زمونږ دقام نه دتجارت خواته توجه شسته نه د صنعت خواته نه دزراعت
خواته او نه دتعلیم خواته . دبلی خواته په رسمونو ، رواجونو کښې ترغونږ ونو پورې دود
دي . په خانه جنګیو اخته دي داسی قام انقلاب نه شی کولی او داقام ددی بلاګا
خلاصولی په کار دي چه سیاسی شعور پکښې پیدا شی او دا کار یوه پراخه فر
غواړی . تر دغه وخته پوری زه په دې عقیده وم چه دانول کار دونه انقلاب غو
تشدد راته دانقلاب نژدې او دکامیابی لار ښکاره ده خود تجربې نه ورو رسه
راته معلومه شوه چه دجنګ په وخت کښې اسونه نه تیاریږی نو ځکه می ارا
وکړه چه خپل کلی ته واپس کیږم او دعدم تشدد داصولو په بنا به کار کوم ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انقلابي اشخاصو د تعليم او تربيت د پاره قومي مدرسې جوړوم نو ځکه اتمانزو
د راغلم. زه چه له هجرته بېرته راغلم د هغو مدرسو د بېرته جاري کولو کوښښ مې
ولو چه پرنګيانو د جنګ په زمانه کښې بند ې کړې وې.

د ۱۹۲۰ع کال اخرنۍ مياشتې وې چه په علګړ کښې په مسلم يونيورسټي
کښې څه تقريب وو. زه او زما دوست قاضي عطاؤالله خان يې هم بللي وو، مونږ
واړه علګړ ته لاړو، په دې وختونو کښې به کانګرس او خلافت يو ځاى جلسې کولې
مونږ خيال وچه د علګړ نه وروسته به مونږ د خلافت په جلسه کښې شريک يو
ود مصروفيت له کبله د خلافت جلسې نه پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په علګړ
کښې زمونږ د صوبې ډېرو هلکانو تعليم کولو د هغوى سره موږ تبادل خيالات وشو
د دوي کښې ډېر داسې کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم
تعاون د پروګرام لاندې يې کالج پرېښې و. په دې وروځو کښې زما مشر ورور ډاکټر
انصاحب تقريباً پنځلس کاله پس د انګلينډ نه واپس راغې ده چه څه وخت
ډاکټرۍ پاس کړې وه جنګ نښتې ؤ، په هماغه وخت کښې په فوج کښې بګړتي
وې ؤ او اوس کپتان ؤ او د مردان په کانټيل کښې ګلېدلی و.

د اتمانزو آزاد سکول ۱۹۲۱ع او انجمن:

مونږ په ۱۹۲۱ع کال کښې د دوستانو په امداد په اتمانزو کښې د آزاد سکول
ايښودګ کښېښوده چه په دې سکول کښې قاضي عطاؤالله، مياا حمد شاه، حاجي
عبدالغفار خان، محمد عباس خان، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان
عبدالله شاه او خادم محمد اکبر زما ملګري وو. د مدرسې ترڅنګه مونږ د پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغلطو رسمونو اوورواجونو د اصلاح کولو د تشدد نه د منع کولو او پکښې د قامولی د مینه
او محبت د پیدا کولو په غرض د اصلاح الافاغنه په نامه یو انجمن جوړ کړو، د دی انجمن
ممبران داکسان وو: ۱- محمد عباس خان - ۲- صدر عبد الغفار خان (دواړه د تمامو
۳- حاجی محمد اکرم خان د خان مانی - ۴- جمعدار نور محمد خان د تورنګزو - ۵- محمد
خان د تورنګزو - ۶- عبد الاکبر خان د عمرزو - ۷- غلام محی الدین خان د تنګی - ۸- فخر
میا صاحب - ۹- میا جعفر شاه د زیارت - ۱۰- فضل اکرم د نوری ملا - ۱۱- فضل ربی د بد
۱۲- میان احمد شاه د قاضی خیلو - ۱۳- میا عبد الله شاه - ۱۴- خادم محمد اکبر د چار
۱۵- تاج محمد خان د چارسدې - ۱۶- مولانا شار رسول د امازوګړی - ۱۷- شاد محمد خ
د میرزو - ۱۸- شیر بهادر خان د کوتوپان - ۱۹- جلیل خان د جلیل - ۲۰- خوشحال خا
د باریکاب - ۲۱- شاپسند خان د چارغلی - ۲۲- امیر ممتاز خان - ۲۳- بیرستر محمد
د بنو - ۲۴- محمد رمضان د دیرو - ۲۵- حکیم عبد السلام د هری پور - ۲۶- میا
د پکلی - ۲۷- قاضی عطاؤ الله د مردان - ۲۸- ثمین جان خان د محب بانډې - ۲۹- علی
خان وکیل د هزاری - ۳۰- افندی صاحب د ملاکنډ - ۳۱- یو ملکوړ د کدر حمزه خان

زمونږ په سکول کښې استاذان کم وو، نو ما به پخپله هم هلکانو ته درس ورکو
بله داوه چه مونږ دومره روپۍ نه لرلې چه استاذانو ته مو د بلې تنخواګانې ورکړی
په لاهور کښې د خلافت کانفرنس و. مونږ ورغلي وو د بنو د میرا خیل کلی امیر مخ
هم دې کانفرنس ته راغلی و. د هغه سره مو ملاقات وشو، هغه خپل دوه زامن
اسلامیه کالج کښې لي په بی. ای کښې تعلیم کولو او د ترک موالات په وجه لي پریښې
زمونږ سکول ته د استاذۍ د پاره راوبلل د مشر نوم امیر ممتاز خان و او د کشم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم مقصود جان و . مقصود جان زمونږ د سکول اول هیډ ماستر و او کله چه دی
دوباره تعلیم د پاره کالج ته لاړ امیر ممتاز دده په ځای هیډ ماستر شو . د پرنګیانو
زمونږ ملګرو سره نه خوښیده چه کوم استاذ به ورله راته نو اول به یې وویرولو که په ویره
به اونشو نو بیا به یې د ډیری تنخوا لالچ ورکړو او دغسی مونږ ته یې استاذان نه پریښودل
مقصود جان چه اتمانزو ته راتلو نو پولیس ډیر کړ ولی ؤ په دې وختو نو کښې مونږ د خلکو
د پوهولو او پکښې د مینې محبت ، وروری او قاموسی د پیدا کولو د تعلیم د شوق د پیدا کولو
او د قام ته د غلطو رسمونو او رواجونو د ورکولو او د قامی ملګرتیا د پاره د مرستې حاصلولو
په غرض کلي په کلي ، کور په کور د وری شروع کړې او په خلکو کښې مونږ ژوند او احساس
را پیدا کړ . زما د دورونه پرنګی سره ویره پیدا شوه . سره هملتن کرانت زمونږ د صوبې
چیف کمشنر و ، هغه زما بابا ځان ته وغوښت ورته یې وویل چه دا زوی دې څه کاروونه
کوی ؟ تول خلک غلي ناست دي او دی لګیا دی ملګرتیا جوړوي او د وری کوی زمونږ
برخلاف خلک لمسوی منع یې کړه ! دده سکرتر سعد الله خان د عمر زیو خان و . هغه
می بابا ته ویلی و وچه ته ګوره چیف کمشنر ستا خومره احترام کوی ؟ خومره چه ستا منی
هغومره د چا نه منی ته دده د خوشالی د پاره خپل زوی منع کولی قدر ی نه شی ؟ بابا می
راغی زه یې کښېنولم راته یې وویل چه زویه د دې کارونو نه لاس واخله ځان دې په مصیبت
اخته کړی دی ؟ سرکار هم خپه کیږی چه نور څوک یې نه کوی ته یې څه کوی ؟ ما ورته وویل
چه سبه ده بابا چه ته وایې مه یې کوه نه به یې کوم ډیر د خلکو خولمونځ پریښی دی ، زه به
یې هم پریږدم خو ته به بیا ماته نه وایې چه لمونځ ولی نه کوې ؟ بابا می راته وویل لمونځ
خو فرض دی ما وی بابا دا علم خو هم فرض دی . بابا می وویل سبه نو څه کوه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیف کمشنر ته ورغی ورته یی وویل چه صاحب مونږ ستاسو خوشالی د پاره خپل دین نه ستو پرېښودلی .

د خلافت کمیټی صدارت :

په پېښور کښې د خلافت په کارکنانو کښې اختلاف پیدا شوی و ، دوه ډلې جګې جوړې شوې وې یوه ورځ به د حاجی جانمحمد صاحب ملګرو په شاهی باغ کښې عامه جلسه جوړه کړه ، په جلسه کښې به یی تجویزونه راندی کړ چه حاجی جانمحمد صاحب د خلافت کمیټی د صدارت د پاره د پرموزون دی تاسو ته منظور دی خلکو به چغې کړې چه منظور دی . حاجی صاحب د قام او ملک د پاره د پرخدمتونه کړي او قید ته یی هم تېر کړي وو . د پېښور یو سید وو سباله به د هغه ملګرو جلسه جوړه کړه او تجویز به یی مخکښې کړو چه سید صاحب اهل رسول دی او د پرخدمتونه یی کړي دي د خلافت کمیټی د صدارت د پاره دده نه مناسب سړی نشته تاسو ته منظور دی ؟ خلکو به چغې کړې چه هو ! منظور دی .

د غه شان د اقصه روانه وه یوه ورځ به یو صدر و بله ورځ به بل صدر و د ورځ په ورځ د اکشمکش زیاتېده په مینځ کښې هیڅ قسم جوړه نه کېده او د خلافت تحریک ته نقصان رسېده په یو سړی یی اتفاق نه برابر پاته د پېښور د خلک د کار د پرتګړه خلک وو خو دی اختلاف د کاره ایستلی وو او هر رنګه چه په ډلو کښې اختلاف پیدا شی که د پرښه او زور ور خلک وی هم بی کاره شی او د هغوی طاقت د بل په غور ځولو کښې صرف شی . په خدمت کښې اختلاف نه راځی ، اختلاف د خود غرضی نه پیدا کېږی . زه چه به کله ناکله پېښور ته د خلافت دفتر ته ورغلم نو د وارو ډلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته قصې کولې. د دواړو ډلو زما سره مینه وه ما ته به یې ویل چه زمونږ د دواړو ډلو
اتفاق په تا راتلی شي راشه ته زمونږ د صدارت واخله. زما په صدارت کښې څه دلچسپي
نه وه د صدارت نو او عهد و شوقي نه وم د دې شیانو نه به لیرې تښتیدم اخر
هغوی مجبور کړم او ما د هغوی صدارت په دې شرط ومنلو چه په صوبه سرحد کښې
خومره چنده تولیږي نو هغه به هم لته د دې ځای د خلکو په تعلیم لګیږي. پنجاب ته
به یې نه لیږي. ځکه په هغه وخت کښې به زمونږ په صوبه کښې په زرګونو روپۍ تولیدي
او پنجاب ته به نلې د پنجاب لیډرانو به پرې مزې کولې. هغوی دا شرط ومنلو او زه
د خلافت کمیټې صدر شوم. عبدالقیوم خان سواتي یې سکرټر شو. مونږ چه د سکول
له کاره فارغ شو نو ما او میا احمد شاه په ملک کښې دوري شروع کړې. پښتنو ته
زراعت سپک کار ښکاریده و تجارت هم ورته سپک کار ښکاریده او ویل به یې دا
د ښیا. بقال او هندو کار دی. د خان تعریف به دا وچه یره فلانی د پرلوی خان دی.
د خپل پټې پوله ورته معلومه نه ده ما به وې هلکو تاسي فکر وکړئ دا خان دی که
دا خر دی چه خپل پټې نه پېژني مونږ دیوې خوانه په دوره کوځیدو او د پښتنو
د ذهنیت اصلاح موکوله. د بلې خوانه مو خپلې مټې را ونغښتې پخپل پټې کښې به
مو پخپله کار کوو. زما د تعلیم ملګري عبدالحلیم د غه وخت د زراعت په محکمه کښې
مقرر شوی و. د هغه په کمک ما یو د میوې باغ جوړ کړ. تر دغه وخته پورې سبزۍ
او ترکاري له بنارو کلوته راتلله ما چه باغ جوړ کړو سبزۍ او ترکاري به مې هم کرله
او خلکو ته به مې ښودله چه کوري د خپل لاس کار څومره برکتي وي او تاسو خولې ورته
خیرې شئ د پښتو په خاوره کښې هر قسم میوه، ترکاري او غله کېږي. چه زراعت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو مخه شوه ما په اتمانزو کښې دګوړی منډه یې پرانستنه نور و خانانو او تربور انو
به د اپوری ملنډی وهلی چه ته ګوره د بنیا ګانو کاري شروع کړ. زمونږ تجارت دغه
وخت تول دهندوانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شریک
زمونږ ګټه وته به تولې هندوانو او پراچکانو وره ما د چا د پیغورونو پروا نه کوله هره
میاشت به می یو ځل خانانو ته چای ورکړې راجمع به می کړل او ورته به می وویل چه ستا
دځمکی چه څومره قیمت دی ما دهغی په لسمه برخه سرمایه په منډه یې کښې بنده کړی
ده تا ته چه هغومره سرمایه په کال کښې ګټه کوی ما ته یې په میاشت کښې کوی بیا به می
دمنډه یې حساب کتاب ورو ښو دلو دا به می هم ورته وویل چه مونږ سره په منډه یې کښې
منشیان، ډروا یان او پاندیان هم کار کوی او ځان ته نفقه ګټی او دا به می هم ورته وویل
چه وګوره دا تجارت څومره د ارام کار دی او څومره پکښې فایده هم ده، زمینداری
کښې څومره نا ارامی ده، دپټواری احتیاج دی، د تحصیلدار متاذی ده، تول
عمر مو اسمان ته سترګی نیولی دی، کله وایو چه خدایه باران وکړی او کله وایو چه
خدایه شین یې کړی. دوی به می دغه شان د تجارت په ګټه پوه کول په لږه مودې
دپښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی. پښتانه
دپرښنه قام دی. دوی په افسانو او قصو دپرنه پوهیږی که هر ښه کار چه په دوی کوی نو ځان ورته
کړه! چه ته روان شوی دوی هم درپسې روانیږی. په دې طریقه زمونږ په ملک کښې زراعتی او تجارتی ترقی
دوی کو ښښنو او علمی نمونه کیدلو په نتیجه کښې په خلکو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او دوره انقلاب
راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومره مخکښې دی او تجارت دومره ترقی کړې ده چه دمخه
دپرمعمولی کسان او س لوی کسان دي او لوی لوی زراعتی فارمونه، تجارتخانی او کارخانی یې جوړی کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیل او د جیلخانې قصه

دری کاله قید

دفعه چالیس کښې گرفتاری ۱۹۲۱ع، د چمرکند مجاهدین، د ډیرهٔ اسماعیل خان
جیل ته بدلي، د جیل بد معاشۍ، زما مشقت، جیل کښې پرې۔
جنبې، جیل کښې زما گناه، د ډیرهٔ غازي خان۔
جیل ته، د جیل ژوند، د پښتنو
په هکله غلطه پراپیگنډه، زما د غاښونو مرض، سیاسي قیدیان۔
واحتجاج لاهور جیل ته د علاج د پاره، د جیل سلوک، د ډیرهٔ غازي خان ته واپسي،
د کورنه خط، مذهبي تعصب، بیا د علاج د پاره لاهور جیل ته، مطالعه
د ډیرهٔ غازي خان جیل ته واپسي، د دیو پیر صاحب قصه
د مور مرگ، د سیاسي قیدیانو جنگونه، میاوالی۔
جیل ته بدلي، رهایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفعه ۴۰ کښې گرفتاری:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاریخ مونږ لګیا وو، په مدرسه کښې مو دفتر
میدان جوړ ولو چه پولیس راغی او زه یې په دفعه ۴۰ (اف-سی-آر) کښې ونیولم او ډیر
جبل ته یې بوتلم. د حوالات په ځای یې جیلخانه کښې واچولم، زما د نیولونه وروسته
زما نور ملګری هم نیولی وو. زه یې په هغه چکۍ کښې بند کړم، چه هلته به یې د جیل
بد معاشان اچول، چه چکۍ ته ورننوتم سخا اوګنده بوی می ترسپیږ. موشو
چه کتل می د بولوډک ښانګ پکښې پروت وو. زه بېړته راووتم، د جیلخانې فیس
می ووی چه د اچکۍ ډېره ګنده ده. پاکه یې کړئ. هغه راته وویل چه د جیلخانې
ده ننوځه چکۍ ته. چکۍ ته ننوتم ورې راپسې بند کړو. شپه اوورځ په دې
چکۍ کښې وم ډوډۍ به یې هم په جنګله کښې راکوله. صرف د جیلخانې بنګ
(چوړې) به د صفایۍ د پاره راغی نو مونږ ته به ورلږې شو، او چه صفایۍ
به یې وکړه نو ورد به یې راپسې بند کړو. د صفایۍ په وخت کښې به هم سپاهي
د چوړې په سر ولاړو. په سبا راته معلومه شوه چه زمونږ نور ملګری هم
دې چکو کښې بند دي په ـ ـ ی چکو کښې مونږ لس کسان قیدیان وو. زه عبدالاکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر ، عبدالقیوم خان سواتی مونږ نه غیرنوراوده واره پیښوریان وو. عبدالاکبر خان
اکبر یې په دې تورنیولی وچه ته بلشویک یې او د اباقی نور مونږ خلافتیان وو. په
جیل کښې ظالمانه رویې په وجه زمونږ ملګرو ضمانتونه ورکړل او دهاشول. عبدالاکبر
خان اکبر ته ما اجازه ورکړه چه ته خو خلافتی نه یې ته هم ضمانت ورکړه ، یوازې ما او
عبدالقیوم خان سواتی د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو او پاتې شو. چه دوی پوه
شو چه مونږ ضمانت نه ورکوو نو لس ورځې پس یې له دې چکۍ نه وایستلو
او ډپټی کمشنر ته یې مخکښې کړو ډپټی کمشنر هم عجیبه سړی ؤ او زما مقدمه
هم عجیبه غوندې وه. ډپټی کمشنر چه زما د جرم پوښتنه وکړه پولیس ورته
وویل چه ده خو یو هجرت کړی و او بل اوس ازادی مدرسې جوړه دی
ډپټی کمشنر ورته وویل چه یو ځل یې هجرت کړی دی نو بیا مو ولې پریښوده؟
ما ورته وویې چه دافسوس ځای دی چه ملک خو مو رانه واخیستنه اوس
مو پخپل ملک کښې استوګنې ته نه پرېږدئ ، په دې باندې (صاحب بهادر)
نور هم غصه شو پولیس ته یې وویل وی باسئ جیلخانې ته یې بوځئ. درې کاله
مې قید کړو. پولیس راوستم او جیل والا و ته یې حواله کړم ، عبدالقیوم سواتی یې هم
زما غوندې درې کاله بامشقته قید کړی و. د جیل د خوراک قصه خو مې د رته
کړې ده. د جیلخانې داروغه امیر چند هندو و. بلې خو دنه و دیانتدار و او
قام پرستو سره یې مینه وه ، په چکۍ کښې خوبې واچولم خو میچن یې را باندې
اوږه نه کړه او نه یې راته په پښو کښې بېړۍ واچولې ، د جیلخانې دودې خوبې
راکولې خولې به پاکه وه. زمونږ د چکۍ مخه قطب (شمال) ته وه نمر یکښې بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لګېدو ، دېره سره چکی وه ، ماله یی دری زړی کمبلی او یو تر پړی راکړی
و چه پکښې کوزاره دېره ګرانه وه . دېر سخت ساړه وو . یوه پو ماه او بل باد انونه
وو . او شپه ، ورځ به په چکی کښې بند وو . خو زما خوش قسمتی داوه چه زما په چکی
کښې یو اخوږ په هغی کښې پلاله پرته وه . ما به تر پړی پکښې واچولو او په هغی به ځملاستم
که ځله به یو ښه جمعدار راغی نو د ورځی به یی دیوی ګنټی نیمی د پاره نمر ته ایستلو
د شپې به مونږ په ارام ویده کېدلی نه شوولی چه دری دری ګنټی وروسته
به پیره بدلېده نو پیره دار به راغی جنده به یی وکړنګوله بیا به یی چغه کړه چه بول تهالی
دوایه ورو ره !) تر څو چه به دې اواز نه وو ورکړی نه به تلو او که اواز به دې لږ وروسته
ورکړونو سبا له به یی سزا درکوله . د جبل د جامو قصه می هم درته کړی ده چه ما ته یی
کومی جامی راکړی وې کمیس می د بلې پوری نه رسېده او په مانځه کښې چه به
په سجده پریوتم نو کمیس به می پښتیونه را ورسېده او د پرتوک پینځی به می ایله
د زنګانه ستړګی ته را رسېدې . د جبل والا وو ویه خو د عذاب د ملایکو نه کم نه وې
یو نیم پکښې چېرته سم سړی پیدا شی .

په هغو ورځو کښې په جیلخانه کښې د خوراک څیز هم جرم و زمونږ د کلی یو نمبر
دار یوه ورځ ماته یوه حیکی ګوره راکوله ، ما د هغه نه نه اخیستنه ، هغه راته په چکی کښې
یوه چکی ګوره کېښوده دی لاړ لږ ساعت پس راته پیره دار وې چه جیلر صاحب
راروان دی ، د دې خبر په اورېدو ما سره د ګوړی فکر شو چه په دې څه وکړم ؟ کله به می
وې چه د شړی لاندی یی پټه کړه کله به می وې چه د تر پړی لاندی یی کړه بیا به سودا
واخیستم چه ښه که دا تر پړی پورته کړي ؟ خیر خو هغه ګوره ما په دېر شواخون پټه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داروغه صاحب دانی تالاشی یی ونه کړه بیرته لاړ. هغو وختونو کښې به دقید یانو روزانه تالاشی کیده چه داروغه لاړ ماهغه کوره بلګر کوزاره کړه او اراده می وکړه چه جیلخانه کښې به دجیلخانې د اصولو پابندی کوم چه کوم کار پکښې منع وی هغه به نه کومحکه چه داخیز دسړی په زړه کښې وبره راولی. ماخپل سیاسی قیدیان ورونه لبلی چه داکارونه به یی کول نو دجیل والاووبه یی دپوری خوستا منډې کولې، او بلدی به یی هم ورکولی.

دچمرکنډ مجاهدین:

داکتر صاحب اوځینې نور کسان زما ملاقات ته راغلی وو هغوی دحکومت پیغام راوړی وچه مدرسه دې چلوی خو دوری دی نه کوی که ددوو ورونه لاس اخلی مونږ یی پرېږدو خو ما دحکومت داشرط ونه منلو. په چکوکښې ماسره نور قیدیان هم ووچه په هغو کښې دچمرکنډ مجاهدین هم وو. زه چه دکابل نه راتللم ما هغوی ته دپر نصیحت کړی و دامی هم ورته ویلی ووچه سرحد اوپنجاب ته به نه نښکته کیږئ. هغوی زما نصیحت ونه مانه دغه یی حال و زما دبندی کیدو نه مخکښې یی دپروهل اوتکول چه زه ورسره بندی شوم نو دوهلو. تکولو نه خلاص شو. دامجاهدین چه به بونیر کښې وو هلته پکښې اکثریت دبنګالیانو و دغه بنګالیان دپرشریف اومینه ناک خلک وو دپره بنه کوزاره یی کوله اوچه پکښې پنجابیان وو هغوی دپر دله باز خلک وو. دوی چه ورننوتل پری اوجنبی یی پکښې جوړې کړلې: اخری خپل امیر نعمت الله وواژه. دبونیر خلکو له هغه ځایه راوشړل او چمرکنډ ته راغلل، دوی یو مشر مولوی فضل الهی دپر پاړتی باز او خطرناک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و ما په کابل کښې لیدلی و، ډېر نصیحت مې ورته وکړ خو هغه د خپل طبیعت نه مجبوره و او د دې پرو جنبو په وجه یې یو ډېر ښه کارکن، نیک او مخلص سړی مولوی بشیر وژلی و. بیا وروسته چه پاکستان جوړ شو فضل الهی پنجاب ته راغی زه هغه وخت په چیلغانی کښې وم. مولوی فضل الهی د حکومت په لمسه د حکومت د خوشحالولو د پاره ما پسې سختې پرو پاګنډې وکړې او ډېر د ساوغ یې وویل پولیسو دی له ځانه سره ملګری کړی و او چه مجاهدینو کښې به کوم د کار سړی و پولیسو به ورته وویل هغه راوله. د دوی یو ملګری چه د قرآن شریف حافظ هم و پولیس په لاس کښې اخیستی و. پولیسو به چه د کوم سړی د نیولو اراده وکړه ده ته به یې وښوده دی به ورپسې لاړ هغه به یې د چندی په بهانه سرحد ته راکوز کړو او د پولیس په حواله به یې کړو. ما ته دې قید یانو مجاهدینو وویل چه دی یې اوس بیا زمونږ د یو ډېر لوی کارکن پسې لېږلی که د هغوی د خبرولو څه بند وبست وشی. دا یې هم راته وویل چه په چیلغانه کښې یو مومند دی او سبا بل سبا رهاکېږی که ته یوه چټې رو ورکړې د ده کور چمو کنډه ته لنډ دی هغوی ته به یې ورسوي او زمونږ نور ملګری به د دې مصیبت نه بچ شی. ما اول خو دی کار ته غاړه نه ایښوده ځکه چه دا خو په چیلغانه کښې جرم دی خو چه فکر مې وکړ چه دا خو دې خلکو ته لوی مصیبت دی نو بیا مې خط ولیکه او چه په سباله به هغه مومند رهاکیده په نوشپه مې ورکړو. هغه چه رهاکیده نو هغه کاغذ یې د خپل ډیو ډې سره دوی غوږ ولګ دی بیا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلی نمبردار موندلی دی هغه بیا به راوړ. ما هغه ته او وو چه دا کاغذ چېرته وو هغه اووئیل چه زما پړه وه او ډیو ډې سره مې بیا موند

(c) ketabton.com: The Digital Library

که داکاغذ حکومت ته په لاس ورغلی وی نو لس کاله قید و . زمونږ دهزاره یو ملکوی یی دغه شاله په یو کاغذ لس کاله قید کړی وو .

زه په جیلخانه کښی وم چه دکوهاټ خوتنه یی جیل ته راوستل یو یی تره او نور یی ورپرونه وو دپرښکلی اوښایسته ځلمیان وو هغه یی هم زمونږ سره په دې چکو کښی بند کړل . دجیلخانی دقاعده ده چه سهار وختی ملازم راشی قید یانو پسی ورلیږی کړی راوړی باسی جارو کانی یی په لاس کښی ورکړي ځای جارو کوی . دوی به یی وختی سهار دپوښا په میاشت کښی راوښکل ، دوی چه به جارو وهلو ته تمیت شو یو پنجابی سپاهی وهغه به په کونه لته وکړه بوک به یی راوارول او کنځل به یی ورته کول نوماتړې یوه ورځ یو ښځه وکړه چه تاسو په څه کښی بندیان یئ وویل چه صاحب څه ووایو ماوې هر څه چه وی ووایه راته وویل چه په « غول مه خوره » موجنګ کړی دی اوس دغه دی بندیان یو د شیطان لمسره او پښتو وه . ما ورته وویې چه هغه پښتو او شیطان موځان سره جیلخانی ته راوستی دی اوکه موجیل ورور عزیز دپاره هلته پرلیښی ؟ کوری داتورمخی سپاهی درسره څه سوک کوي ؟ ده ته موهغه پښتو او شیطان نه لمسوی دجیل ورور عزیز هغه خبره زعمل به نه وو او کوه داشرمول ؟

نور سیاسی قیدیان دوبیرهٔ اسماعیل خان جیل نه په چالان کښی راغلل ، یو ملک خدابخش وو او بل رمضان خان وو ، نور ورسره یو خو ملګری وو . نور سیاسی قیدیان په بارک کښی وو او زه یی په چکی کښی بند ای کړی وم دهغوی سره یی یو ځای کیدو ته پرلیښودم . عام قیدیان هم تر یوی هفتی پوری په چکی کښی بند وی ، بیایی ترنه راوباسی خوزه یی پکښی دوه میاشتی وساتلم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیرۀ اسماعیل خان جیل ته بدلي :

دوه میاشتې پسې یې زما ډیرۀ اسماعیل خان ته چې د دوبارې نوجیلخانې ده بدلې کړم. د تللو په وخت کښې راته بیرې (زړه لانې) ولګولې چې د ډیرې جیل ته ورسیدم بیا یې هم رانه ونه ایستلې، هلته یې چکې کښې بند کړم او لږې والړ شل سیرۀ دانې راوړې چې دا اوړه کړه، خو دا ښه وه چې هغه چنجو هلې وې. نو اوړه ولو کښې یې تکلیف نه وو

د جیلخانې قصه :

تاسو ته به یاد وي چې به «پښتون» کښې د جیلخانې په باره کښې یو مضمون «د شلمې پېړۍ تهذیب اوزه په جیلخانه کښې» تر عنوان لاندې شایع کیده لیکن زما دبیا بیا ګرفتار ولو او ناوړ کارۍ په وجه هغه مضمون سرته رسیدلی نه و په مینځ کښې پاتې شوی و. چونکه زه اوس د هزاري باغ په جیلخانه کښې یم او ما سره څه کتاب ولوستلو د پاره نشته، ځکه د کوم کتاب چې زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب راکوي چې د دې اجازت د لوستو تاته نشته، نو ما خیال وکړه چې د دې وخت نه څه فایده اخیستل په کار دي نو په دې وجه زه بیا هغه قصه هغې پسې د پورې کولو او سرته د رسولو د پاره شروع کوم او د ورسره دا تجویز هم کوم چې د دې نوم به ایښوده د پاره «د جیلخانې قصه کول» (۱۵-اکتوبر ۱۹۳۲ع)

د دې جیلخانې حالت د پرزیات خراب و قیدیان، غریبان پکښې د پرې په کړاو اخته وو، د بلو بازار پکښې کوم و چا به چې پیسې لرلې د هغه به پکښې څه کوزاره کیده د بې پیسو بند یا نو حال بد و، عجیبه خبره داوه چې د دې جیلخانې یو ازې داروغه مشر نه و بلکه هر یو ملازم د لته کل اختیار و او هر چا به خپل حکم چلوو د داروغه هیڅ رعب نه ؤ د هغه حکم چا نه مانه د دې وجه داوه چې داروغه یو بوډاؤ په پنشن روان و پیسې به یې اخیستې چې د نوکرۍ په اخر عمر کښې پینځه پیسې پیدا کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داوه چه دی په انګریزی نه پوهیده ، دی د سپاهی ګری نه دا روغه شوی و
د سپرنتنډنټ د انګریزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهیده نو د جیلخانی کاروبار و ورته نائب
دا روغه ګنګارام مخکښی کاوه نو د نائب دا روغه رعب په جیلخانه کښی د دا روغه نه
زیات ونو په دې وجه ها تو د جیلخانی انتظام ګډ وډ و . زه چه یې په چکی کښی بند
شم نو یو خو تنه پینوریان قیدیان ماته راغلل راته یې وویل چه مونږ به دا روغه ته پیسی
ورکړو چه تا د چکو نه راوباسی خو ما ورته وویل چه زه بلای نه ورکوم ، چه بلای ورکوم
ضمانت ولی نه ورکوم . زه خو قید نه یم ، زه ضمانت کښی قیدیم .

د دې جیلخانی خوراک هم خراب و . هسی خو د تولو جیلخانو خوراک خراب وی ځکه
چه حکومت د ښی غلی دا خیستلو اجازه نه ورکوي خو د لته یکښی دا روغه هم وهنه کوله
ګب دا روغه او نورو هم یکښی کانه وانه کوله . ما به خپله چکی راوړه کوله . کومې چنې چه به
د میده کولو د پاره ماته راوړي هغه به تولی چینجو خوړلې وې . د قسم د پاره به یکښی
دغه دانه مونډی کیدی نه شوه پاکولی به یې نه هم ځکه چه پاکیدی نه شوې که پاکولی
ګلش بخرکی پاتی کیدلی دا د چنو د دی قسم اوړو د دی به یې پخوله هم نه ځکه چه وزن
کمیده په دی کښی به هم د قیدی غریب نه غلا کیده . دا د دی به په یولاس کښی
ګول کیده نه ځکه چه تو کړې تو کړې کیده او پریوته نو په دواړو لاسونو کښی به دې اخیسته
چرې د چنو د دی خوړلې نه وه په خوب کښی می لالیدلی نه وه بیا داسی د دی چه
ګمی نه زیاته یکښی خاورې وې شخوند پری نشی وهلی . ما به په دې هر کو ښښ ایله
د تو کړه وخوړه اخر پری ناجوړه شوم ، د دال او ساک به یې څه ذکر کوم . په جیلخانه کښی
د څوک ناجوړه شی هسپتال ته یې بیایی خو زه سیاسی قیدی وم ، زما د پاره هسپتال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه و، زما په نصیب دا یوه توره کوتنی رسیدلې وه چه شپه او ورځ به پکښې یوازې پر
وم. ډاکټر به راله دارو دلته راوړل او سپرنټنډنټ به مې په ورځ کښې یو ځل خبر اخیسته،
ورځې پس جوړ شوم. زه په دې جیلخانه کښې یوه نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه
کښې زما څلور پښت پونډه وزن کم شو. غاښونه مې خراب شو، وږی مې وتښتیدې، و
به توی جاری وې. د خراب خوراک او د سبزی د نشتوالي په وجه مې په وریو پایو ریا
ولګیده. د خراب خوراک په وجه په تولو قیدیانو یو قسم مرض لګیدلی وچه هره ورځ به څل
پنځه مړه کیدل چاپې پوښتنه هم نه کوله ځکه چه قیدی د پرنګیانو په حکومت کښې انسان نه ګ
کیږی او د ډنګر غوندې سلوک ورسره کوی که د سړی سپی مړشی څه نه څه همدردی
ورسره ښکاره کړی لیکن د قیدی خوار مړه ډیچا همدردی نه وي. چه مرض زور شو نو
ټټنډنټ سره فکر پیدا شو او د مرض د مخنیوی د پاره به یې کله ناکله دوه، درې
پرنګیان هم مشوری له راغوښتل، لیکن مرض په مشورو نه کمیده او نه به چیری کم شی.
ټول د خوراک د خرابوالی نه پیدا شوی ؤ او هغې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا کو
وای. «جیل والاو» کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چه کوم مع
خوراک د دوی د پاره منظور کړی و هغه به یې هم دې غریبانو نه ورکول سپرنټنډ
هم عجیبه دې او بیا چه انګریز وی هغه خو بیخی ناخبره وې چه کوم طرف ته یې «جیل
بیایې په پټو سترګو روان وی او بیا داسې سپرنټنډنټ لکه دا چه و. د قیدیانو او
خاص د پښتنو قیدیانو د سترګو. سپرنټنډنټ ته پښتو ټکی نه ورتله حتی اردو هم
تش په یوه انګریزی پوهیده او پښتنو غریبانو له اردو نه ورتله پاتې خو انګریزی
ورځ عجیبه قصه وشوه څوک چه جیلخانې ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چه څ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي تللی هغوی ته به معلومه شی چه دهر کل (دوشنبی) په ورځ سهار وختی قیدیان پچپلو بارکونو کښی په لین کښینوي سپرنټنډنټ او نور جیل والا پری کړی صحت، جامې، صفایی او نور حالت یی کوری که دچا عرض وي هغه هم اوری. په دغسی یوه موقع یو قیدی پاڅیدلی دی او د جیل والا و دلاسه شکایت کړی دی چه وهي می نکوی می شرموی می، کنځی می رشوت رانه غواړي زه غریب سړی یم زه روپۍ له کومه راوړم چه دوي ته یی ورکړم؟ نو سپرنټنډنټ خپلی عملی ته وکتل چه څه وایی؟ هغوی ورته وویل چه صاحب دی دغمو دوی غواړی او کوره غواړی نو سپرنټنډنټ قیدی ته وویې «نونو» قیدی غریب بیا ورته خپله قصه تېره کړه هغه بیا د خپلی عملی نه پوښتنه وکړه دوی بیا ورته وویې چه صاحب کوره او غوړي غواړي نو سپرنټنډنټ قیدی ته لښته خوځوی او ورته «نونو» وایی. قیدی ډېر کوښښ وکړو چه سپرنټنډنټ پخپل مطلب پوه کړي خو هغه پوه نه شو نو اخر یی حکم وکړو چه دا بد معاش دی، بوځئ په چکی کښی یی بند کړئ هوسی بنکړ کاته غوږ یی بایلود.

د سپرنټنډنټ د راتلو په ورځ سپرنټنډنټ په خصوصیت سره د تنتیو معاینه کوي نو په دغه ورځ د قیدیانو ورځ ډېره بده وي د چا چه معده کمزوری وی هغوی ته ډېر کراو وي ځکه چه یو ځل د تنتیو صفایی وشی تر څو چه یی معاینه شوی نه وي څوک پکښی نه پرېږدي چه پکښی کښېنی نو که په دغسی وخت کښی قیدی ته حاجت پېښ شی که جرئت ولری خو د چا نه پوښتنه نه کوی منډه کړی تهتی ته ننوځی خو دی لا ناست نه وي چه نمبر داری په څټ سور وي او که بی جرأته وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ځل دوه خو اجازه وغواړي خو علاوه پر دي چه اجازه نه ورکوي ښه يې سپک هم کړي. ما پخپله د هر غريبانان ليدلي دي چه هر څه تري پرتوک کښې تلي دي ويل، ښه کنځل او رابنکل خو پر بن ده دا هغه د بې شرمۍ ساعت وي چه خدای دي چاته نه ښيي. انګريزانو چه مونږ له کوم قانون خو جوړ کړي دي د ظاهر داري د پاره يې جوړ کړي دي او دنياته د دوکې د پاره. په دې قوانينو نه پخپله پرنګيان پابند دي او نه يې ملازمين.

زه چه څه وخت ناجوړه وم نو ماله به يې پې او وريجې د خوراک له پاره راکولې يوه هفته پس چه زه جوړ شوم او د هسپتال نه دس چارج شوم (دوتم)، نو بيا زه وم او د جيلخانې هغه پخواني خوراک خو د اکتر چه زما حالت او کمزوري تياته کتلې د هسپتال نمبردار ته يې حکم کړي وچه ده له هر ما ښام لږ قدري د هسپتال ډيوټي ورکوه. زه د ما ښام د لمانځه وروسته وظيفه کوم په وظيفه ناست وم چه يو سړي راته اواز وکړو چه وروسته مې وکتل نو د کوټکۍ د جنګلي سړه نمبردار ولاړ دي راته يې وويې چه بالتې دې راکړه چه پې مې درته راوړي دي زه د خپلې کډۍ نه راپاڅېدم او پوښتنه مې تري وکړه چه دا پې دې له کومه راوړي؟ هغه جواب راکړو چه بابو صاحب حکم کړي چه هر ما ښام څه قدري پې تاته راوړم ځکه چه تا کمزوري يې ما ورته وويې چه دا سرکاري مقرري شوي دي که د اکتر صاحب له خپله طرفه مهربانۍ کړي ده هغه وويې چه دا د بابو صاحب مهربانۍ ده ما وې د اکتر صاحب له خپله کوم راليږلي دي که د هسپتال نه يې راليږلي دي؟ وې ويل چه د هسپتال نه ما وې وې چه تا خپه کېږه مه. د اکتر صاحب ته مې هم ډېر ډېر سلام وايه او ورته وايه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا ددې مینې، محبت او مهربانۍ زه ډېر مشکورېم خوزه دا ګې اخیستلی
نه شم. ددې خبرې په اورېدو نمبردار ډېر حیران شو او ویې ویې چه ولې؟ ماورته
وویل ځکه چه دا زما حق نه دی پر دې حق دی او پر دې حق خوړل خو حرام دي
هغه وویل چه دا ځکه پر دې حق دی؟ ماورته وویل چه دا ګې په هسپتال کښې د
کمزورو او مریضانو د پاره مقرر شوی دی، دهر مریض برخه مقرره ده، زما
د پاره مقرر برخه نشته نو ته به یاد دې په ځای د نورو مریضانو په پیو کښې او به
لګوی چه دیو اندازه پوره کړی یا به دهر مریض نه یو یو کوټ کمې دا دواره
طریقې ښې نه دي. نمبردار چه دا واورېدل غلی شو او لاړ. یوه ورځ دا زغو صاحب
راغی او ما ته یې وویل چه ورځ په ورځ کمزوری کېږې پس ددې ستا د دودې
انتظام زه کوم زما له طرفه به زما له کوره تا ته دودې راځي، ما د هغه ډېره شکریه
وا کړه او دا خبره مې ورسره ونه منله ما هغه ته وویل ستا دودې زما خپله دودې
ده خو که سباته ددې جبل نه بدل شي یا زه بدل شم نو بیا به څوک دښې دودې
انتظام راته کوی؟ خوزه یم او دا د جبل دودې به وی او س خولا ښه دی ورسره
ولیږ اموخته شوی یم او بله دا چه هغه کار چه سړی یې په ښکاره نه شی کولې او
ته یې کوي، سړی کمزوری کوی او د خپلو اصولو نه یې باسی او په سړی کښې وېره
ولی پیدا کوي نو ماورته وویې چه زه ستا د مهربانۍ قدر کوم خو دا خیزونه زما
اصلی مقصد نه نقصان رسوي. نو معافی غواړم په جبلخانه کښې په دغسې کارونو
سړی ډېر کمزوری کېږی خو مره چه یو سړی خپل خواهشات او ضروریات کمولی
شی هغومره به ارام او خوشحاله وي هیچا ته به محتاج نه وی، دغه شان یو ځل دا زغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب راغی اوماچکی، او پوله نوهغه ماته اووئیل چه داچکی مه اوروه په دی جیلخانه
کښی دوه ویشت سوه قیدیان دی، زه به خدای له څه جواب ورکوم چه دا یو سیاسی
قیدی چه زما په لاره روان وو په هغه دی هم چکی (میچن) او پوله، ما ورته اووئیل چه
دغه مخانخ چکی کښی دغه قیدی ته وګوره، دی د قتل، ډاکو مجرم دی، په دی کښی
جیل ته راغلی دی او دلته د داسی ناپاک مقصد د پاره چکی اوروی، اوزه چه په دومه
نیک مقصد راغلی یم نوزه دی نه اوروم. چه دا روغه صاحب یوه شو چه دی خو چکی اوروی
دی نو بله ورځ یی ماله اوره را ولیږل اولږی غونډی دانی هم ورسره وی، او ویل ویل
چه صیب (سپرنتنډنټ) راځی نو دا اوره وه، ما ورته وویل چه زه داسی نه کوم که صیب
زما نه تپوس وکړی چه تاله څه درکوی نوزه دروغ نه وایم نوزه به وایم اوره. د دی
جواب کښی را ته جمعدار وویل چه بیا خو به زه مات شم. ما ورته وویل چه ځکه خو در ته ف
وایم چه دا مه راکوه او بله دا چه دا دسپی زره کښی وپره پیدا کوی.

د جیل بد معاشی:

د دی جیلخانی اخلاقی حالت ډیر پریوتی و نه د هلک، نه د ځوان، او نه د بو
عزت پکښی ساتلی و. هر سړی به په ویره کښی د ځکه چا چه به کنګار ام او د چکی جمعد
راضی کړل په هر چا چه به یی هر څه زره غوښتل هغه به یی پری کول. زما په مخکښ
ځینو کسانو پری په دوه روپی خپل دښمنان شر هولی دی په دوه روپی یی هلکان د
شپی تیرولو د پاره خپلو کوټو ته بیولی دی حال دا چه د جیل په قانون کښی د هلکانو د
سره یو ځای بندول منع دی. مایوه ورځ دا روغه صیب ته اووئیل چه ته خو مسلمان
یی. د هر نیک سړی یی، بانګونه وایی او امامت هم کوی، لیکن ستا په جیلخانه کښی د بنتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبچو عزت محفوظ نه دی ، اوزه چه په پیښور جیل کښې وم ، هلته دا روغه هند ودی
لیکن هلته دپښتنو دبچو عزت محفوظ ؤ . په دی جیلخانه کښې ما پخپلو سترګو داسی
واقعات لیدلی دی چه لیکل یی شرم ښکاري . شراب وکباب به پکښې عام وو، دپیسو
والاو پکښې نږی چرچې وې او څه چه به یی غوښتل هغه به یی کول چاسره چه به پیسې
نه وې دهغوی دحاله خبر مه شئ ، دوهلو تکولو او شرمولونه علاوه چیرته به چه
سخت کار هغه به یی په دوی کولو جیل والاوو دپیسو حصولو لو دپاره عجیبه عجیبه
طریقې جوړې کړې وې یوه ورځ یو ښوخی راغی ماته یی وې چه زه کلي ته چتې لیږم
راته ولیکه زما ورته ووې چه چتې دخه دپاره لیږې ژړه غونی شوویی ویل چه پلار
ته چتې لیکم ، ماته معلومه ده چه زما پلار غریب دی هغه سره څه نشته خو زما
ښځه والا هغه دې خرڅه کړی ماته دې روپۍ راولیږي . زه ورته په قارشوم ما
وې ته سترګې نه چه داخبره کوې هغه راته ووې چه خانه ته څه خبر یی زه چه جیل ته
راغلم او یه چکۍ کښې یی بند کړم شل سیره دانې یی راکړې چه دا اوړه کړه هغه ما
ښې اوړه کړې چه جمعدار راغی ویل یی دا خو دل دی را ایسار یی کړم او تر هغه یی
دوهلم چه دی را باندی ستړی شو هره ورځ راته وایی چه پیسې راوړه که نه تول
عمر به دې داحال وي زه دومره نامرده نه یم چه مشقت نه شم کولی هر کار چه
راوسپاړی په ډیره ښه طریقه یی کوم خو دوی دپیسو دپاره څه نه څه بهانه کړي په
وهلو وهلو یی راته سر کنجی کړو دجیلخانی تول سخت کار ونه زما په نصیب دی
سره ددې هره ورځ وهل خورم اوس راته وایی چه صاحب ته دی پیش کوو او
په بیتونو دې وهو داد بیتونو وهل راته شرم ښکاري ځکه تاته راغلم چه پلار ته می

(c) ketabton.com: The Digital Library

خط ولیکه که څه راشي او دې بلا نه خلاص شم. دې پر کسان جیل والا وو د پیسو د پاره په دې طریقه مره کړي دي داکوم کسان چه له جیلخانو نه تښتي یا بد معاش شي د دې وجه هغه د جیل والا وو سلوک دی چه دې کارونو ته تیار شي. په جیل کښې د دوه ډلو مزې وي یو د پیسه دار و بل د بد معاشانو. بله داچه د قیدي د خوراک حال هغه وي چه مخکښې مې درته بیان کړو او کار پرې د غوایانو په شان کوي کولوکان (د تیلو کانی) اړت، هیچ اونور دې پر داسې سخت کار ونه چه د انسان د توان او شان مناسب نه وي پرې کوي. خو مره ذلت او سپکاوی چه ما په جیلخانو کښې لیدلی دی زه په دعوه سره ویلی شم چه داسې سلوک به په دنیا کښې هیڅ وحشي نه وحشي قوم د خدای د مخلوق سره کړي نه وي.

قانون. قانون نشته د هر پړنګی او حاکم چه څه زړه وي هغه کوي او دې ته قانون وایي، نور ملکونه یو قانون لري. زمونږ په ملک کښې د پړنګی د پاره بیل قانون و او د ډپټي د پاره بیل د سرکاري ملازم د پاره بیل قانون و او د رعیت د پاره بیل د مالدار د پاره بیل قانون و او د غریب د پاره بیل. د انګریزانو قانون داسې دی لکه د مومو پوزه چه په کومه خوا یې اړوي، هغه خوا اوړي.

په یوه ورځ کوتنۍ کښې د شپې ورځې د تنهایي قید په وجه زما وزن ورو ورو کمیدو او صحت مې خرابیدو چه اخر جیل والا مجبور شول چه د دې پرده نشینۍ له ژوندۍ مې راوباسي. یوه ورځ سپرنټنډنټ صاحب راغی او راته یې وویل چه اینده ته په کارخانه کښې د ورځې کار کوه او د شپې دې خپلې کوتنۍ کښې اوده کیږه امید دی چه د دې نه دویستلو د پاره به دې هم د پرزرا انتظام وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مشقت :

ددی پرده نشینۍ (کوته قلفۍ) نه چه راووتم کارخانی ته یې بوتلم دایوه لویه کارخانه وه په سوونو قیدیانو به پکښې کار کولو او قسم قسم څیزونه پکښې جوړېدل زما کار لفافی (پاکټونه) جوړول و خو ما به ورسره دکډۍ کار هم کولو ځکه چه زما ورسره شوق و او دامی خیال و چه سړی ته یو کسب زده کول په کار دی چه ځان ته پرې معمولی نفقه کټلی شی او د احتیاجه خلاص وي زما استاذ د بنو یو ملک و د پرشریف او ښه سړی و، ښه خویونه او شرافت پرې ختم و او پخپل کار کښې هم د پرماهر و ماسره یې د پرزیار الیسته، په څو ورځو کښې خامتا او د بور داري تولیې (رومالونه) او دل زده کول که چېرې زه ددې جېلخانې نه بدل شوی نه وای او پکښې پاتې شوی وای نو ما به په دې کار کښې مهارت حاصل کړی وای. زه چه څه وخت ددې جېل نه بدل شوم نو زما په زړه کښې بس دا یو ارمان پاتې شو چه دا کسب را نه نیمکړی پاتې شو او کمال ته مې ونه رسولو.

زما بل استاذ د بهادر کلي یو ملا صاحب و چه د لفافو سکښتلو او جوړولو چل یې را ته ښو دلی و، دی هم د پرښه سړی و. کله کله به یې په کارخانه کښې کوپې پخولو یوه ورځ یې کوپې باندې کړی وسپرنټنډنت داغی، په کارخانه کښې بوی و، د پرې اخوا دې خوا وکتل خو بالتې یې پیدا نه کړو چه سپرنټنډنت لاړ و کوپې تول سوز بدلی واستانې مې د پرخپه شو خو څه یې کولی شول؟

ورو ورو د جېلخانې د خلکو تلل راتلل را سره پیدا شو او په لږ وورځو کښې را سره د پرکسان بلد شول. په جېلخانه کښې هر قسم خلک موندې شی که بد کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکښې وي نو د پرښه کسان هم پکښې وي بلکه اکثري ښه خلک وي، که جېل والا ي
خراب نه کړي. زه د خپلې تنهايي قيد په وجه هم پوه شوم، جېل والا تل دا کوښښ
کوي چه سياسي قيديان د اخلاقي قيديانو نه بېل وساتي ځکه چه د دوي سره د اوښه
وي چه سياسي قيديان زمونږ د بد عملۍ نه خبر نه شي او بله دا چه اخلاقي قيديان پوه
نه کړي ځکه که دوي پوه شي بيا خو د جېل والا و ودکان سر ېږي. په دې جېلخانه کښې د
رشوت بازار ډېر تود و او په رشوت هر شي کېدی شو د ساده او خوش باوره پښتون
د حصولۍ يوه ذريعه نه وه، دې چالاکو جېل والا و د روپو راتولولو د پاره قسم قسم ذريعې
او طريقې را ايستلې وې په تولو کښې ذليله او مکروه طريقه دې شريف او عزتمند سړی
بې عزته کول و د لس روپۍ به دې چه ګنګا رام له ورکړي چه څوک به دې خوښ وهغه به
بې پرې شرمولی شو. يو سړی به ګنګا رام له ورغی لس روپۍ به يې ګنګا رام ته په کوټه کښې ښودی
او ورته به يې وويل چه فلانی شرمول غواړم هغه به روپۍ په جيب کښې واچولی او د
يو څو نمبردار و سره به را روان شو هغه سړی ته به يې څه بهانه جوړه کړه او نمبردار
ته به يې حکم وکړو چه پر توک ونه وباسه، د غه شان به يې هغه خوار بې عزته کړو
د روپو کتلو دا طريقه ډېره کاميابه وه ځکه چه نن به تا زه په ګنګا رام بې عزته کړه
سبا به ما کورته چټۍ لېږله او روپۍ به مې را غوښتې يا به مې ملاقات غوښتل
بيا به ما ګنګا رام ته روپۍ ورکړې او د خپل بدل اخيستو په غرض به مې ته
پرې بې عزته کړې. کله کله به په دې د پښتنو په مينځ کښې جنګونه هم کېدل.

جېل کښې پرې جنګې:

د بد قسمتۍ نه په دې جېل کښې د پښتنو په مينځ کښې پرې او جنګې وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دوه ډلې وویوه ډله د پېښور و او بله د کوهاټ، بنو او ډېره والوه، دې
ډل بازیونه به هم جېل والا وو هم ناجایزه فایده اخیسته او په معمولی خبره
به یې دواړو ته اشتعال ورکولو او په کورکښې به یې جنګول، د جنګ نه پس به یوه عجیبه
تماشه جوړه شوه، هغه کمان چه څه بود به پرې کېده هغه به یې په چکو کښې بند کړل
پیری به یې پرې و د سرولې چه یو د بل له حاله خبر نه شی او تنګ دانګ به یې پرې
بند کړو هسې نه چه څوک یې له حاله باهر خبرونه لیږی. دلالان به یې ورپسې
کړل په ورځ کښې به یو ځل دوه ورتلل او قسم قسم خبری به یې ورته کولې او هر یو
یې ویرولو چه بس مقدمه به تاجوړه ده یا به پاهنسی کیږی او که نه عمری خوشوې.
د هر قیدیان د رباندې دلیدلو شهادت ورکوي فلانی مړ شو د فلانی هم
حالت ښه نه دی مرګونی دی که څه کوی شی دادې وخت دی که نه لاړی غرق
و روب شوې. په قیدی غریب به هیبت راغی کورته به یې خپلو خپلوانو ته تار
ورکړو چه هلته روپۍ راوړئ د چا خپلوان چه به زر راغلل او روپۍ به یې راوړې
که هر څومره به ګنهګار وو هغه به خلاص شو لیکن خواره خواری د هغه چاوه چه
پیسې به یې نه لرلې، اکثر به د پیسو ګنهګار خلاص شو او بې ګناه، بې پیسو کسان به
چالان شول. څومره به چه زه د جېلخانې د حاله خبر یدم هومره به مې د پښتنو
مظلومانو په حال زړه بد یدو. ما به شپه او ورځ دا فکر کولو چه د دوی د بچ کولو
د پاره کومه لاره او طریقه اختیار کړم اخرمی د ځان سره دا فیصله وکړه چه د
دې دواړو د لومشران لیدل په کار دی او دا کوښښ په کار دی چه د هغوی
سره خبری وکړم او هغوی د دی بد وکارونو او د هغو د ناجوړ نه خبردار کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د ابتدا نه دا عقیده ده چه پښتون د هر ښه قام دی د هر زړی اصلاح
کېدی شی په شرط د دی چه څوک یې پوه کړی . دا نن چه دی په داسی بدحال کښی
دی د دی وجه داده چه څوک یې غم نه خوری او نه یې پوهوی . په دی جبلخانه کښی
د رانیزو یو بوډا کاکا و نوم یې نصیر و . هغه زه یوه ورځ چا یوته و بللم زه د دی
قسم دعوتونو طرفدار نه یم ځکه چه سړی کمزوری کوی لیکن د هغه د سپینی ږیری
له خاطره ما د ده بلنه و منله دی هم په دې کارخانه کښی و . د دریواړو نوارو په کار
ښه پوهېده زه یې پخپله کارخانه کښی وګرځولم او خپل کسب او هنر یې راته وښوده
چه په لیدو یې زه حیران شوم ما درته وویې چه کاکا افسوس دی چه مونږ پښتانه
دبل د پاره ځنګه ښه ښه کارونه کوو خو ځان له هیڅ نه کوو د اکوم کسب او هنر چه
تا زده کړی دی که چېری یې بهر هم جاری وساتی نو ډېره فایده به تا ته او قام ته
ورسوی هغه ماسره وعده وکړه چه بهر به یې هم جاری وساتم (څوکله چه ۱۹۲۹ ع
کال کښی زه د رانیزو په دوره تللی وم کاکا می ولید و چه کار یې لا شروع کړی نه و)
په دې کښی چای راغله چای مو وڅکله . زه د دی بی باکی ته حیران وم و روغوندی
می نصیر کاکا ته وویل تاسو چه ښکاره دا کارونه کوئ د جبل والا وونه و ښه ښه
نو هغه په خندا شو راته یې وویې چه خانه ته لانوی یې د جبلخانی په حالت خبردار
نه یې په جبلخانه کښی چه پیسی ورکوې څه چه دې زړه غواړی هغه کولی شی زه
خو غریب سړی یم چا ته پیسی ورکولی نه شم دا ته چه څه وینی دا د جبل والا د مهربانی
ده چه سړ کال یې ما ته د نسوار د او تماکو ټیکه راکړې ده زما کوزاره هم پرې کېږی
دوی ته هم څه ورکوم او زما د دې ورونو هم راسره وخت تیریږی . زه د دی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورپاو حیران شوم او ورته می وویل چه کاکا! جپلخانه اوتهیکه داری ؟
غه راته وویل چه دلته دهر څیز تهیکه داری وی او داتهیکې هرکال باقاعده
لیږی اویولی پرې کیږي . دلته ګکورو ، غوړو ، وریجو ، تماکو ، ګزارو ، پیو ، غوښو
وروشیانو د پاره بیلې بیلې تهیکه ده . دچای څکلونه وروسته ماهغوی سره د
ستنو په بی اتفاقی خبری وکړې ، دپرو جنبو اوجنګونو نقصان می وروښوده .
وی پوه شول چه بی شکه داډېر خراب کارونه دي ماورته وویې چه خراب دي
اسوله په کار دي چه خپل نور پښتانه ورونه پرې پوه کړئ او ددې کارونه لې
ع کړئ . زه چه تری رارخصتیدم ماته لې ګزارو او تماکو ستور وښوده ماته
یو ډوی ته یو ځای وښوده چه دلته څه شی شته که نه ؟ هلته هیڅ نه معلومیده
ده ځمکه وه هغه ځای لې لږ وکنستلو یو برغولی راڅرګند شولا ندی تری لویه چاتی
په چاتی کښې ګزارو قسم قسم پوړی وې د دوه انونه تراتو انو پوړې به لې
شولې . ماورو وزو پخپله کارخانه کښې کار شروع کړو او هر پښتون سره چه به می
ات کېد وضرور به می دپرو جنبو ذکر ورسره کولو . دخومره کسانو سره چه ما داخبره
وه په هغوی کښې یوهم داسی نه وچه ددې خبری اثر ورباندې نه کېد وهغوی
ورو داخبری محسوسولې اوپکښې خوریدلې . یوه ورځ دښو یوخان چه ماسره
ې کارخانه کښې وزه لې مېلمه کړم اویولوی ښانک شیره لې راله پخه کړه په جپلخانه
ی دښو والو شیره ډېره خوښه وه اوګران مېلمه ته به لې پخوله ماسره لې خوکسان
م مېلمانه کړي وو ، داکسان راته اکثر د رسوخ خاوندان او د ډلی دسرمېړی
مېدل ، د ډوډی خوړلو نه پس ماهغوی ته وویل چه زه تاسو سره یو ضروری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره کول غواړم په ښه شان یې واوري او چه څه در ته مناسب ښکاري هغه جواب
به راکړئ ما ورته ووېل زه چه له کوم وخته دې جبلخانې ته راغلی یم او ما ته کوم حالات
معلوم شوي دي نو زه په دې نتیجه رسېدلی یم چه دلته د پښتنو ډېر بد حال دی د قسم
قسم ظلمونو او رشوت نه علاوه د یو پښتون عزت محفوظ نه دی، ما اورېدلی دی چه
پښتون د بل د شهولو د پاره جېل والا ته بلې ورکوي او جېل ورور پښتون پرې شرم
لیکن داهم اورم چه سبا هغه پښتون بیا د بدل اخیستلو د پاره همدا کار کوي او دا سلسله
ډېرې مودې دلته جاري ده تا سو ورته لږ ښه ځیر شئ په دې کار کښې زمونږ د د
او اخرت څومره زیان دی! که جېل والا دا کارونه کوي خو د خپلو بلو او پیسو د پاره کو
او کتې یې پکښې ده او زمونږ خو پکښې سراسر زیان دی، مالونه را نه لاړل، عزت را
لاړ نن ته زما په بې عزتي مال ورکوې سبا زه ستا په بې عزتي مال ورکوم، په دې طر
په یو پښتون پورې هم حیا پاتې نه شوه. بله خبره چه ما ته معلومه شوې ده دلته پښت
په دوه ډلو تقسیم شوي دي، یوه ډله د پېښور یانو او مردان والا و وده او بله ډله د
تېیانو، بنو والو او ډېره والو ده. او اکثر په وړو وړو خبرو ږغېلو کښې جنګونه کوي او
جنګونه یې په هلکانو وي. زه به تا سو ته یوه خبره وکړم که فکر مو ورته وکړو او زړه ته
پرېوته مونږ او تا سو به د دې ذلت نه خلاص شو مونږ تول پښتانه یو قام او یو
یو د یو بابا اولاد یو، زمونږ عزت او ذلت یو دی. که چېرې مونږ د رسول الله ص
علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړو: «چه په ځان دې څه پېرزونه وي په بل یې هم
پېرزو کوه». نو ډېر زر به کامیاب شو. مونږ چه د جېل پښتون ورور سره د هر سا
اراده وکړو په کار دی چه د لږ ساعت د پاره په هغې غور وکړو او جېل کریوان کښې و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ری داکار بل شوک ماسره وکړی نوزه به پرې خوشحاله شم که خپه؟ که چیری زه پرې
شحالیږم نو هغه کارکول په کار دی او که زه پرې خپه کیږم نو په کار دی چه دغه کار
نږ ونه کړو . بله دا چه مونږ پښتنو کښې که یو سړی بد کار وکړی نو په دې وجه د هغه
ر تیا په کار نه ده چه دی پیښوری دی یا بنو وال دی ، یا کوهاتی دی ، یا دیره وال
ی ، او زما د علاقې دی . د بد کارو او بد چلند و خلکو ملګر تیا نه ده په کار که په ځان
ونږ ورورهم وی ځکه چه د دی د لاسه قوم او سوسایټی ته نقصان رسیږی او
ی خلک قام تباه کوی .

مونږ ته په کار دی چه هیشه د حق او ښو خلکو ملګر تیا وکړو که په مونږ کښې یو سړی
کار وکړی مونږ تولولو په کار دی چه د خپلې ورورۍ او عزیزولۍ نه یې و باسو که هغه
وال وی ، که پیښوری وی ، که کوهاتی وی ، که دیره وال وی ، که مونږ په ربښتیا په
لاره روان شو نو زړه به هغه کسان چه په بد والا روان دي او د چاله لاسه چه پښتانه
ی مصیبت اخته دی د خپلو بد وکارونو نه به واوړي . دانن چه پښتانه په بد والا
ن دی د دې وجه داده چه مونږ د ښو او بد و فرق نه کوو او نه شوک شته چه د ښو
بد و په فرق مو پوه کړی . یو بد عمله سړی چه وینی چه زما په بد عملی کښې ملا تړ کیږی
هغه به ولی د خپلې بد عملی نه لاس اخلی او که مونږ د ښو بد و فرق وکړو او لکه چه
ما خوستن په لمانځه کښې د خدای سره وعده کوو چه : « وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ »
ی شوک چه ستا نافرمانی کوی مونږ به هغوی پریږدو کور کلی به ورسره نه کوو . که دا وعده
حای کړو پښتون به یکدم بدل شی . نو مونږ ته په کار دی چه په دې خبرو هر پښتون
ړو او دا خبرې د هر پښتون غوږ ته ورسوو . په دې مو دعا د خیر وکړه او د یو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه رخصت شو.

په دی مینځ کښی بنو خیو د مردان دیو هلک په سر کنګارام ته بللی ورکړی
او هغه یی بی عزته کړ او، په دې خبره پښوریان د پرخپه شول او جګړه یی وکړه چه
خپونه بدل اخلو او د جنګ د پاره یی ورځ مقرره کړه چه خبر شوم ورغلم منت زا
می ورته وکړ چه مونږ ته دا کار کول نه دی په کار. په دې پرو خوا روی هغوی له
منع کړل هغه هلک له می هم د پرتسلی ورکړه او په کور کښی مو دا فیصله وکړه چه په د
جبل کښی خو پښتنه نشته او سپرنټنډنټ د دې خبرې پوښتنه نه کوی، ښه به د
چه په انګریزی کښی یو درخواست ولیکلی شی او د کنګارام په سر د پټی کمشنر ته شکا
وشی. درخواست تیاره او د پټی کمشنر ته ورکړی شو، لیکن د پرنګی په حکومت کښی
مظلوم د پاره انصاف نشته، بله دا چه داسی واقعات پیدا شی نو بیا پرنګیان پر
د خپلی محکمی د بدنامی له خاطره پرده اچوی د انصاف فکر لا رشی او په اتفاق س
د خپلی محکمی د صفایی کوښښونه او تجویزونه شروع کړی اوس هم دا حال د
حقیقت دا دی چه پرنګیان خو دلته په دې ملک کښی د اصلاح ترقی او انصاف
د پاره نه دي راغلی د وی خو دلوټ، تباهی او بربادی د پاره راغلی دی ولی
په تولو محکمو کښی د ورو کی ته ترلوی پورې تول افسران غله او بلوی خواره د
بی د بلو او دالی نه پری څه کار کیدی نه شی. دا تولې خبری پرنګیانو ته ښی معا
وی. معلومی څه پخپله پکښی شریک وو نو اصلاح به یی څنګه کیدی شي؟

کنګارام ته چه څه وخت دا معلومه شوه چه دی خو پښتانه په سمه لاره
روانوي او زما د کانداری کښی فرق راولي نو فوراً یی زما په سر سپرنټنډنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکایت وکړو او زما برخلاف یې لویه قصه له خانه جوړه کړه او زه یې بیا په سپرنټنډنټ په هغه توره او تنګه کوټه کښې واچولم. دماشوله لاسه مې خوب یې نه شو داسې څه خیز راسره نه وچه ځان پکښې دماشو نه پټ کړم کمبل راسره خو کمبل په ګرمۍ کښې اغوستل ګران کار وي. دشپې به همیشه تیاره کښې کښینا ستم خیدم، دلږم دچیچلو وېره به راسره وه دشپې به مې دروند په شان پنډه را خیسته دې خوا اخوا به مې وهله سحر چه به را پاڅیدم یو دوه لږمان به مړه ته وو. قیدیان غریبانان خدای پاک پخپل فضل له دې بلا کانونه ساتی.

جیل کښې زما ګناه:

سبا وختی سپرنټنډنټ داروغه او کنګا رام دننه زما چکۍ ته راننوتل سپرنټنډنټ سترګې بدلې وې او دخبرې نه یې داسې معلومېده چه سړی ډېر په ږدی په لاس کښې یې یوه لویه پرپره وه هغه یې ماته واورولې بیا یې راته وویل دجیلخانې په قانون کښې داسخت جرمونه دي زه ستا برخلاف مقدمه چلول یم، زما برخلاف یې دا الزامونه لګولي وو.

ته یو سخت باغي یې او په جیلخانه کښې بغاوت کوې، ته دجیل ملازمانو ته سپیخ کوې چه سرکاري ملازمت کفر دی، ستا دې تبلیغ په وجه ددې چکو جمعدار استعفا ورکړې ده، ته په قیدیانو کښې پراپګنډه کوې او په جیلخانه کښې دبغاوت لو کو ښښنې کوې.

ددې خبرو په اورېدو ما هغه له جواب ورکړو چه دمقدمې په باره کښې هیسپخ نه وایم تاته چه څه مناسب او انصاف ښکاري هغه وکړه لیکن داخبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه چاتانه رسولي دي دښتيانه دی بلکه بالکل غلطی دی. زه دا خبره منم
يو جمعدار زما په وينا استعفا ورکړې ده، ليکن دا معامله داسی نه ده ځنګه
د رسول شوې ده. درسته خبره داده چه يوه شپه د دغه جمعدار په ما
پيره وه هغه ما سره په خبرو خبرو کښی داوويل چه زه بال بچ دارم او
تنخوالبزه ده ګوزاره می پری نه کيږی، کله ناکله قيديان پخپله خوښه بی زما
نه څه نه څه راکوی، زور زياتی پری نه کوم د اسلام په موجب د دی پيسو اخ
څنګه دي؟ ما ورته ووې چه دا پيسی روانه دي ځکه چه هغوی تاته حاجتمند
رضا اور غبت خو به هله وی چه بهروي او تاته بی حاجت نه وي بيايي تاله د
ښه به داوی چه په دی خپله تنخوا ګوزاره ورکړی: ده راته ووی چه په تشه
می ګوزاره نه کيږي نو ما ورته بيا ووې چه د نوکرۍ په ځای څه روزګار شروع
شايد چه په هغی کښی دی ګوزاره روانه شی که زما نه اوس هم څوک دغه شان پوښ
وکړی. زه به دغه جواب ورکوم پاتی شول نور الزامونه بالکل بی بنيا ده دي بی ش
ما قيديانو ته تبليغ کړی دی ليکن د دې د پاره نه چه د جيل د قانونو خلاف و
وکړی يا دې بغاوت وکړی بلکه ما هغوی تل مجبور کړی دی چه جګړه او فساد
مه کوئ خپل مشقت کوئ او چاله رشوت مه ورکوئ هر کله چه دا خبرې س
جيل د افسرانو په جيبونو کښی فرق او امدنی کښی کموالی راولی نو زه باغی يم او
سړی نه يم بيا می ورته وويل دا جيلخانه په يو ډېر خراب حالت کښی ده ته دې هيڅ
نه يې او نه خبر يدې شې که خبر هم شې ته يې اصلاح نه شی کولی ته په هغه بله ش
په ګشت راغلی وې په يو بارک کښی شور و ته ورغلې، ته پوه شوې چه دا شور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا ته چه دوی هرڅه ویلي وی ویلي به یې وی خوهغه شور په شرابو اوکبابو. په دې
جیلخانه کښې دغریبانو بده وړځ ده دد ولتمند ومزې دي. په دې جیل کښې دهیچا
عزت محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بد چلنده افسران چه زه ستا په جیلخانه
کښې وینم ما په بله جیلخانه کښې لیدلي نه دي. زما په دی خبرو سړی لږ غوندی
یخ شو سترګې یې پرانستې شوې او ماته یې ووې ښه به داوی چه ماته لیکلی جواب
راکړې او بیا باهر ته روان شو ما لیکلی بیان ورولېږ. وبیا وروسته معلومه شوه
چه کنګارام وغیره یې خپلې بنګلې ته غوښتې وو او ښه یې دباوکړې وو، چه تاسو په
ما باندې یوې ګناه سړې په چکۍ کښې بند کړو لیکن باوجود دې علم نه یې زه دچکۍ
نه ونه ښکلم ځکه چه هغوی په ده دباوکړې وو چه که دی له چکۍ نه بهر کړو نو به پرستهز
کښې به فرق راشي ددی جیلخانې نظام به ګډوډ شي. دپرستهز په نوم چه دې څه
زره غواړې هغه په پرنګیانو کولی شي ځکه چه په داسې وخت کښې دوی په ظلم او
انصاف کښې هیڅ تمیز نه کوي.

زما په چکۍ کښې دبند بد ونه چه څه وخت نور قیدیان خبر شول نو یو اشتعال
پکښې پیدا شو. په مایې سخته پیره لګولې وه خو ما به قیدیانو له جواب ورلېږلو چه
پام وکړئ ځکه چه ماته خو معلومه وه چه هیڅ بې هیڅه په قیدیانو خو مره ظلمونه
کېږي هسې نه چه څه باندې هم کوتوله ورشي نو بیا دې یې خدای مل شي. په دی
جیلخانه کښې یو خو هندوستانی فوجي افسران او سپاهیان وو چه دخپلو ښو خیالاتو
په وجه قید شوي وو یو په څه چل ماته ځان راورسولو او راته یې وویل چه مونږ فیصله
کړې ده چه د دودی د نه خوړلو هرتال وکړو لیکن ستانه اجازت غواړو ما دهغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکریه اداکړه او ددې کارنه مې منع کړل ځکه چه زه د جیلخانې د ایجی تیشن برخلا
وم . په دې ورځو کښې د نوښار بابو سلطان محمد زما پوښتنې ته راغلی و او زما د ما
درخواست یې ورکړی وخو دهغه درخواست منظور نه شو او ما سره یې ملاقات ته پ
نه ښود و . ملاقات زما حق وخو جیل والاوو د واقعاتو د پټ ساتلو په غرض د ملاقات ا
نه وه ورکړې . چه سیاسي قیدیانو سره د اسلوک کېږي د نورو دې خدای ما
شي . د سیاسي قیدي له حاله بهر څوک نه شي خبر بډلی . د اخلاقي قیدي
حاله به څه خبر شي ؟ هر څه چه ورسره کولی شي په اورکښې د سوز ولو پ
خو زه پخپله خبرېم د انګریز انصاف او تهذیب که څوک کوري نو جیلخانو
دې لا رشي چونکه زما صحت خراب و بله ورځ سپرنټنډنټ ما ته راغی ز
یې وکتلم او زما په تکټ یې ولیکل چه یوه کېنټه یې سهار او یوه کېنټه یې ما
له چکۍ نه وباسئ او د تازه هوا اخیستلو د پاره یې بهر کړئ . د شپې
ورځې تنهایي قید نه به مې کله کله زړه ډېر تنګ شو او چه خپله بې ګناهي به را ځکښ
شوه نو به ډېر په قار شوم لیکن بیا به مې زړه له تسلي ورکړه . د قام او ملک د
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچت کړي دي او د خدای یواځې
او تهدینګ دی د خدای کار ونه تول د خیر دي ما له صبر کول په کار دي ځکه
چه خدای د صبرناکو ملګری دی اخر به یې نتیجه په خیر وي تول عمر به داکړاوونه
نه وي اخر به راحت راشي .

د پېرۍ غازي خان جیل :

یوه ورځ سهار وختي سپرنټنډنټ په تادي زما چکۍ ته راننوت راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ووې چه ته ما ددې جېل نه بدل کړې بهر پولیس ستا د بیولو د پاره ولاړ دی
ځان سمبال کړه . زما څه سمبالی وه یو قرآن شریف وهغه می غاړی کښې واچولو او
روان شوم . چه د جېلخانې دروازې ته ورسېدم پولیس راته په لاسونو کښې اتکړې
واچولې په پښو کښې خومې بېړې او په غاړه کښې می د اوسپنې کړې او له پخوانه موجودې
ډې بهر موټر د سنګین چراو سپاهیانو په مینځ کښې ولاړو . پولیس کپتان زه یو
ښتون تانګدار ته په حواله کړم او پخپله راته پاتې شو . تانګه دار زه په تانګه کښې سود
سام په تانګه کښې دننه چه خو مره پولیس ځائېدې شول ، هغه یې دننه کښېنول او چه
ننه نه ځائېدل هغه یې بهر د درول او مونږ روان شو ، مونږ چه څه وخت د دریاخان
ته ورسېدو ریل راته تللی وستیشن ماستر وې چه نیمه ګېنته می ریل ستا سو
پاره لیټ کړو خو تا سو راوته رسېدئ مانورنه شو لیټ کولی ددې په وجه په
تانګه دار صاحب ډېره ډېره او هیبت راغی خو څه یې کولی شول ، زمونږ دننه رسېدو
چه داوه چه دا باسیند او به ډکې له کبله ډېرې شوې وې پل یې شلولی
هغه په جوړېدو ډېر ساعت تېر شوی و . زمونږ په ستیشن کښې شپه شوه
له چه په دې لاین په شو او روز کښې یو کاډې ځی او راځی .

تانګه دار صاحب فوراً په ویټنګ روم (انتظارخانه) کښې بند کړم او ډېله
ره یې را باندې وګولو له حال دادی که چا د دریاخان ستیشن لیدلی وی
به ورته معلومه وی چه په یوه دښتې بیابان کښې پروت دی هلته خلک
ورته وو چه ماته راغلی وای بله داچه زه چا پېژندم ؟ خو پولیس خپل احتیاط
کو . ددې ځای نه چه په څه فاصله یو پیر صاحب اوسېدو زمانه خبر شوی و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره یې یو ځل په ډیره اسماعیل خان کښې ملاقات شوی ؤ. دی زما لیدو
راغی شاید چه د ده لیده کاته هم ماسره شوی نه وای خوده یو ډیر دهوښیار
کارکړی وچه ځان سره یې یوه ډکه توکری راوړې وه چه پکښې قسم قسم اوږمزی
میتهیانې وې چه زړه تینګول ورته کران و. چه سپاهیانو دا میتهیانې ولیدلې نو
سره دهغه ملاقات وشو او سره ښه مشغول شو. د تللو په وخت کښې پیر صاحب
ماته د ډوډۍ ست وکړه لیکن ما ورته وویې چه ستا شکریه دا وخت ستا
د ډوډۍ د پاره موزون نه دی زه سرکاری میلمه یم پیر صاحب په خندا شو
خوشالی سره رخصت شو. ماښام شو لیکن زه پولیس والا وو د کوټې نه بهر نه کو
او نه یې زما د لاسونو اتکړی وښکلې. ماته د دې نه په جیلخانه کښې ارام
ولې چه هلته خو می لاسونه خلاص وو د دلته می لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
خبرو د پرتکره وخو د عمل نه و په خبرو خبرو کښې به یې ځان قومی سړی ښو
لیکن ویل به یې چه زه څه وکړم کپتان صاحب راسره خپل منشی رالیږلی د
چه زه ستا سره څه مهربانی ونه کړم خو د منشی د تللو نه پس هم د ده په ر
کښې ما څه فرق ونه لیدو.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښې ډیر پوه کړ چه اوس تیاره شو
هیڅوک نشته لږ به بهر وګرځو تازه هوا به واخلو تول ورځ په ناستې تنګ ش
یم لیکن دهغه غوږ په دې خبرو نه کوځیده، زه مجبور شوم چه پوه یې کړم چه جیلخ
په وجه زما صحت خراب شوی دی د ډاکټر د اهدایت دی چه زه یوه کښ
سهار او یوه کښې ماز دیګر په تازه هوا کښې وګرځم او ته اوس ما د دی کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بصره نه و باسي که زما صحت ته څه نقصان ورسيږي و دهغه ذمه وار به ته يې . ددې خبرې پيه تانه دار صاحب څه اثر وشو او سپاهيانو له يې حکم ورکړ وچه بصري وباسئ او په پليټ فارم يې وکړ ځوئ .

د پرنګيانو او دهغوی د نوکرانو دا خصلت دی چه ترکومی دې ورته نبغه خبره نه ده کړې په غوږ يې نه لګي . دخوب وخت شو ويده شوم په خوب کښې هم پوليس والا و زما د لاس نه اتکړی ونه ويستې خو دومره يې وکړل چه د دواړو لاسونو نه يې يولاس ته کړی او ځنځيرې يې کټ پورې وتړلو . خوب مې ارام ونه کړی شو چه ريل راغی څوکسه پوليسان مخکښې ورغلی وو او يوه کوټه يې زمونږ د پاره خالی کړې وه مونږ پکښې سواره شو او ريل روان شو . زه نه پوهيدم چه کومی جيلخانی ته مې بيايي پوليس والا وو دا خبره زمانه ډيره پټه ساتله نه پوهيږم چه ولی ؟ ما هم ډېر پروا نه کوله ما وې ځکه نن نه وی نو سبا به معلومه شی چه ما چيرته بيايي . زمونږ کاډی چه به هر سټيشن ته ورسيږي و پوليسانو به زما د کوټې ور او کړکۍ بندی کړی او دوه کسه توپک والا به بهر دوره خوړې ته ودريدل څوک به يې نژدې نه راپريښودل . دا دوی ددې د پاره کول چه ما څوک ونه وينی او زما نه خبر نه شی چه زه يې چيرته بوتلم خو دوی دا طريقه غلطه وه ځکه خلکو به د پوليسو سنګينونه او توپک وليدل که فکر به يې نه وهم به يې فکر شو او سودا به يې شوه راتلل به چه وګوری چه څه چل دی او په دغه شان به په هر سټيشن کښې ډېر خلک زما د کوټې نه ګيرچاپيره راجمع کيدل ما چه کومه پراپګنډه هيچيری نه شوه کولی حکومت پخپله ناپوهی راته پخپله وکړه . زمونږ کاډی اخر دغازی کاټ پسټيشن و دريدو دريل پټلی ددی نه مخکښې نه ده ټلی مونږ د ريل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوز شو . په ستیشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چه مونږ یی
ولیدلو راغلل او د پولیس والاوونه یی زما پوښتنه وکړه معلومه داشوه چه هغوی
زما د اخیستو (تسلیمی) د پاره راغلی وو . سپاهیانو ته یی وویل چه انکړی وړ نه
لیږی کړئ هغوی زما د لاسونو نه انکړی وښکلې او دوی ته یی په حواله کړم . زمونږ
مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چه نادر خان یی نوم واوپه د یکایت مشهور و
زمونږ نه په څه وجه وروسته پاتی شوی وُ چه راغی او ویی لیدل چه زما په لاسونو
کښی انکړی نشته نو وار خطایی پرې راغله او ویی وې چه دده نه انکړی چه
وپستلی دي هغه جمعدار چه یو هندو وو ورته یی وویل چه زه د پیرۀ غازی خان د
سرکار له طرفه دده د پاره مقرر شوی یم دی اوس زما ذمه واری کښی دی دا زما
باور دی چه داسی خلک تښتی نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جبل ته راغلي دي
څه د اکو خونه دی د دې دومره پولیسو ، توپکو او سنګینونو څه ضرورت وما ورته وو ویل
چه داسی حکومت د خپل رعب او داب قایمولو د پاره راسره کړی دی . تانه دار
صاحب لږ غوندې کچه شو لیکن د سرکار عجیبه نوکران دي د هغوی غوږ په دې
خبرونه کوږ دی مونږ لا دا خبرې کولې چه په دې کښی یو هندو راغی په لاس کښی
د پیوړک کیلاس وراسید و سره یی ماته ونیوه . زما د څکلو اراده نه وه خو د هغه
سړی مینی او اخلاص زه د هغو پیو په څکلو مجبور کړم . رښتیا خبره داده چه د هندو
او مسلمان سوال خو پرنګی او غرضیانو خلکو راپیدا کړی دی که هندو سره په رښتیا
د هندو او مسلمان سره د مسلمان غم وی نو نن به زمونږ د ملک اوقام داحالت نه
وای . زما چه څومره یاددی او تجربه می ده نو ما سره یو هندو ملا نام دیو مسلمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملازم نه تل ښه سلوک کړی دی . دغه وخت زه پوه شوم چه زه یې د ډیره غازی خان جیل ته رابدل کړی یم .. مونږ د سټیشن نه را روان شو او د ډیره غازی خان د تللو نیت مو وکړو ، ډیره غازی خان د اباسیند نه دولس میله لیرې دی ، د لته یکی چلیږی هغه قسم یکی چه پخوا به زمونږ ملک کښې چلیدې ، مونږ یوه یکه کرایه کړه او په ډیر کوښښ ایله په درې ګنټو کښې جیلخانې ته ورسیدو . چه څه وخت مونږ ته د جیلخانې دروازه ښکاره شوه نو جمعدار صاحب ماته داووې که چیرې ته خفه کیږې نه نو اوس به مونږ تا ته انکړی واچوو . ولې چه جیلخانه راغله ماوې ستا د مهربانی او شریفانه سلوک به زما هیر نه شی اولاسونه می ورته ونیول انکړی یې راته واچولې . زمونږ یکه (ګاډی) د دروازې سره ودریده مونږ کوز شو د کوز ځای وسره د جیلخانې د دروازې کړکۍ لیرې شوه مونږ ورننوتو او د ورننوتو سره دروازه راپسې بنده شوه .

دروازه د خلکونه ډکه وه هغوی ټول زما په نند اره شول شاید چه زه ورته عجیبه غوندې ښکاریدم . هغوی کرم نه وو زما حالت ډیر عجیبه وماچه پخپله خپلې دنګې ونې لنډ کیس اولنډ پرتوګ دغوږ ونوتو پې دغاړې غاړکه په پښو کښې بېړی او په لاسونو کښې انکړوته کتل ځان به راته تماشا ښکاریده . د جیلخانې خوراک ، پوښاک قانون او قاعدې په داسې طریقه جوړ شوي دي چه په یو قیدی کښې خودداری پاتې کیدی نه شی .

په دې ورځو کښې د سیاسي قیدیانو ملاقاتونه وو او خپل خپلوان یې دلیدلو نه پاره راغلي وو او په دې وجه دروازه ډکه وه پولیس زه دفتر ته بوتللم او جیل والا ته یې حواله کړم او هغوی را نه رخصت شو څه وخت چه جیل والا و زما تکت او وارنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتلو او ورته معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم نو هلته دی یی راسره پیدا اشوه او
داد کیږنه یی راکړه چه دلته ډېر سیاسی قیدیان دي ورسره خوشحاله ببه یی امید
دی چه هیڅ تکلیف به درته نه وی. زمانوم یی دجیل په کتاب کښی ولیکلو نو داروغه
صاحب حکم وکړو چه دی فلانی بارک ته بوځئ اودا انګریز او بېړی وغیره تری لیری
کړئ. څه وخت یی چه زه محبلخانی ته دننه کړم نو زما د راتللو نه سیاسی قیدیان خبر
شوي وو اکثر زما لیدلوله راغلل او ډېره مینه او محبت یی راسره ښکاره کړو. زما د
بېړو په ماتولو کښی هم ډېر کوښښ وکړو. د بېړو په لیری کېدو ماته ځان بل شان معلوم
شو. اول بندی وم اوس ازاد شوم.

دبدلیدو په وخت کښی دچیلی صوبی نه دوتو په وجه خپه وم ځکه چه زما دی چیلی
صوبی او پښتنو سره دومره مینه ده چه زه یی بیان نه شم کولی چیل ملک کښی چیل قام
سره وږی تږی او په تکلیف کښی خوښ یم نه په بل ملک کښی په عیش او عشرت
کښی لیکن زما واک او اختیار چیل نه وزه په هغه چا او ډېل لی وم چه زما ارام یی غرض
و بلکه زما تکلیف یی مطلب وخو د بېړو په وتلو بیا هم زما څه نه څه سود وشو ځکه چه د بېړو
سره می کرجیدل په تکلیف و، لمبل می په تکلیف و، په ډډه او ډېل می په تکلیف و
په کرمی کښی به رابانده کرمی او په ټخنی کښی به رابانده یخی لګیدی.

دجیل په ډیوډی کښی په ملاقاتیانو کښی لاله دوی چند او دخاتون امت
السلام ورور چه بیرستر وهم موجود و دوی بیا ماته خبره کوله چه څه وخت مونږ
بېړی په پښو کښی او انګریز په دوارو لاسو کښی د پولیس سره ولیدی نو مونږ وبو
کښی وچه دابه زور ورد اکوری.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په اخلاقي قيد يانو کښې هم نه بيړې وي نه غاړکې، اونه پکښې دلرګې تختې وي. سياسي قيديان به پرېښودو. د اخلاقي قيديانو سره هغسې سلوک نه کېږي چه کوم مونږ سره د سرحد په جيلخانو کښې شوي و، ددې نه پس مې ولمبل او دودې تيارې وه، ومې خوړه او دخدای شکر مې ادا کړچه له هغې جيلخانې نه يې په خير راووېستلم. که چېرې په هغه جيلخانه کښې وې نو ژوندې تر ې راوتې نه شوم. ددې ځای دودې کښې او د سرحد د جيلونو په دودې کښې فرق و. د سرحد د جيلونو خوراک د خوراک په تعريف کښې نه راځي او ددې ځای دودې خوکم نه کم د خوراک په تعريف کښې راځي. يو تر پړې اويوه کمبله يې راکړله چپل بارک ته لاهم بستره مې وغوړوله اوويده شوم.

د جيل ژوند:

دايوه ورځ دمزې او ډېره صفا جيلخانه وه په دې کښې ټول تال درې بارکه وو او په مينځ کښې يو ورځ هسپتال و. د ټولو نه لوی بارک کښې هغه سياسي قيديان ووچه سپيشل کلاس ورکړ شوي و، ورپسې هسپتال و او بيا زمونږ بارک و. په دې کښې مونږ هغه سياسي قيديان اوسېدو چه کوم (C) کلاس کښې وو او هغه دريم بارک کښې اخلاقي قيديان وچه بهر په باغ کښې به يې هم کارکولو او دننه به يې هم صفايي کوله، ولې چه سياسي قيديانو ته بهر د کارکولو اجازت نه و. په دې جيلخانه کښې د سياسي قيديانو د پاره يو قسم مشقت، څرخه کول او منج غښتل وو. څرخه د سپيشل کلاس د قيديانو د پاره وه او منج او مېچنې د (C) کلاس قيديانو د پاره وو. سباله چه سپرنټنډنټ صاحب راغی او زه يې ورته پېش کړم نو چونکه زه په (C) کلاس کښې وم نو زما د پاره هم د منجو غښتلو مشقت وليکه. ما چېرې دا کار کړې نه و او نه د منجو غښتلو چل را تلو زما هغه نور ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکره وو هغوی به ماسره ډېر ناکام او کوشش کولو او دغښتلو چل به یې راته ښودلو
ما به هم ورته ډېر فکر کولو او دزده کولو کوشش به مې کاوه خو زده کولی مې نه شو. ما د
خبره ډېره محسوسوله لیکن مجبور وم بله ورځ مې سپرنټنډنټ ته ووې چه دا کار خو
زه کولی نه شم دا به ښه وي چه تاسو ماله دمېچن کار راکړئ ځکه چه دا ماته بد ښکاري
چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شم. بله دا چه سپرنټنډنټ او داروغه دواړه ښه سړی
وو، ماسره به دوی ډېره مهربانی کوله او زما په مشقت نه پوره کولو یې څه نوټس نه
اخیستلو. لیکن ماته به دا خبره بده ښکاریده او ځان به راته ښه نه ښکاریده او بیا یې
له دځرخې مشقت راکړو. جیل والا مونږ د (C) کلاس قیدیانو له بل دېچلی د پاره لنګر
(باورچي خانه) راکړی و او دهغه ټول واک اختیار زمونږ په لاس کښې و او دېچلی د پاره
به یې هر څیز چه راکولو پوره صاف او ښه او زمونږ د خوښې به یې راکولو. بل دېچلی وغیره
انتظام به زمونږه سیاسي وروڼو پخپله کولو. په دې وجه زمونږ خوراک ښه و او مونږ
ته ارام و او کله ناکله به د سپیشل کلاس والو هم د خپل خوراک نه څه حصه مونږه له راپېرلو
لیکن د دې سره د (C) کلاس او سپیشل کلاس قیدیانو تعلقات پخپلو کښې ښه نه وو او
د دې قوله وجه دغه امتیاز او فرق وُ چه کوم پرنګیانو قایم کړی وُ. زه یو پردیسی سړی
وم دهغوی د اندرونی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه دهغوی په بې اتفاقی ډېر
خپه وم ما به همیشه دا کوښښ کاوه چه د دوی د زړونو نه د اختلاف وباسم.
لیکن زما خبرو په چا ډېر اثر نه کاوه بلکه دا بې اتفاقی او نفرت ورځ په ورځ
زیاتېدو. اخر دې حد ته ورسېده چه (C) کلاس والو د سپیشل کلاس والو
د ټولو څیزونو د اخیستو نه انکار وکړو او اصولاً خو زه د دې خبرې نه خلاف وم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و زماهم دا رأیه وه چه په سیاسی قید یا نوکبنی دې فرق نه وي او دتولو سره
دی یوشان سلوک کیږی . ماچه کوم وخت سپرنتنډنټ صاحب ته ووې چه زه د
منجو کار نه شم کولی ، مهربانی وکړه زما دا مشقت بدل کړه او دا سی مشقت راکړه
چه زه خپل مشقت پوره کولی شم نو ددې نه پس یی دخرخی هغه مشقت راکړ وچه
سپشل کلاس والو به کولو او جامی یی هم راله زما په کچ جوړی کړې او سپشل
کلاس تړلی بدل کړم . پرنګیانو چه کوم امتیاز قایم کړې دی دا په نیک نیتی نه دی
ایی په دې غرض قایم کړې دی چه په مونږ کبنی همدا سی بی اتفاقی اوکړی وی
خوزه ددې په حق کبنی هم نه یم چه دې خبرو له دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چه
مونږه تعلقاتو او تحریک ته پری نقصان ورسی ، ځکه مونږ چه څه کوو نو دځان دپاره
نه بلکه دخپل قام او خپل ملک دپاره یی کوو دبل دپاره خوی نه کوو او بله داچه تاسو ته
معلومه وی چه دانن مونږ حکومت سره په جنګ یو دا خو دی دپاره دی چه مونږه
دا امتیاز لیری کول غواړو او دی په ځای مساوات قایمول غواړو او تر هغه وخته
پوری دا امتیاز لیری کیدی نه شی چه تر کومه پوری مونږه کامیابه شوی نه یو
و واک اختیار زمونږ په لاس کبنی راغلی نه وي . [مونږه له چه کله دمعمولی اختیارات
وزارت په کوتو راغلی ؤ قانون موجود که چه قولو سیاسی قید یانو سره دې یوشان اوښه
سلوک کیږی . امتیاز موختم کړې وخو دهغی نه پس چه دمسلم لیګ حکومت جوړ شو
و مونږ جیلخانه کبنی واچولی شو نو هغه مساوات ختم شو هغه قانون یی مات کړو او
مونږ سره یی هغه بد سلوکی وکړه چه پرنګی راسره کړې نه وه حالانکه مسلم لیګیان
په کوم وخت زمونږ په حکومت کبنی جیل له راغلی وو نو مونږ ورسره دهغه قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق سلوک کړی و] .

مونږ په دې د (۲) کلاس بارک کښې تقریباً شل کسان وو ، په دې کښې یونږ
دوه هندوان او نور ټول سکهان وو ما سره د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر را باندې ډېر
مهربان وو . زه دوی سره ډېر خوشحال وم ، زه د دوی منځګړی وم ، د دوی په
کور کښې چه به دځه قسم جګړه پېښه شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته تکلیف
و او هغه د خوب وچه ما د شپې پوره خوب کولی نه شو او د دې وجه دا وه چه زمونږ
اکثر سکهان ورونه به غوټه نیمه شپه پاڅېدل او په بارک کښې به یې د ننه لمبل او
بیا به یې خپل پوجا پاټ (عبادت او وظیفه) کوله یو ازې لمبل نه و بلکه هغې سره به یې
په زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکرهم کولو چه مونږ ټول به یې د خوب نه راویښ
کړو . افسوس چه مونږ خلک د بل د ارام او تکلیف خیال نه ساتو کتې هم غه
ذکر مونږ ورو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې کمې هم زمونږ په عامو مسلمانو
او هندوانو کښې موجود دی . مونږ همیشه پخپل خیال پسې ځو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی . مونږ له په کار دی چه همیشه د خدای د مخلوق د تکلیف او ارام
فکر او خیال وساتو او څه چه کوو نو چه اول یې په ځان وګورو که چېرې ځان له یې خو
ښو و بیا په کار دی چه بل له یې هم خوښ کړو او که چېرې ځان له یې نه خوښ و نو چه
بل ورور له یې هم خوښ نه کړو .

جېل والا په دې خبره راضی وو چه ما هغه بارک ته بدل کړې لیکن د دې وجه
یې بدلولی نه شوم چه هسې نه دا نور سیاسی قیدیان څه اعتراض پورته نه کړي ، دا
دونې چند امبالوی او د بعضې نورو ملګرو دا رایه وه چه ما هغه بارک ته بدل کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی سره یوځای شم. دهغوی د کوشش نواو وینا په وجه سپږ تهمل نت زه هغه
بارک تم بدل کړم او زما په ورتلو سره تولو ورونو خوشحالی ظاهره کړه. په دې بارک
کښې مونږ شپږ شپیته کسان وو چه په دې کښې شپږ مسلمانان او باقی نیم په
نیمه هندوان او سکهان وو. دا بارک ډېرلوی ولو په درې خانو باندې تقسیم وو په یوه
خانه کښې تقریباً هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښې سکهان وو او دریمه حصه
کښې زمونږ باورچي خانه وه او د سامان اېښودلو ځای ؤ. لنګر زمونږ ده تولو یو و
هندوانو، سکهانو او مسلمانانو به په یوځای او په یو د سترخوان ډوډۍ خوړه ولې
چه دا خلک پوه او اکثر تعلیمیافته وو. دلته ماخوب په ښه شان سره کولی شو او ماته
هیڅ قسم شکایت نه ؤ ځکه چه دې خلکو به د ملکرو د ارام خیال ساتلو صرف دا خبره
وه چه هغه د ځملاستو کلای په مالنډې وې نو دوه کډۍ یې ځای کړې وې چه ده ته
تکلیف نه وي او که چېرې یو کس نیم به د شپې د لمبلو قصه هم کوله نو هغه د دوه لوی
بارک وچه چانه به تکلیف نه رسېد و او اکثر وکسانو به بهر لمبل او ښه کار خو دا وشو
چه دلته زه د مونجو غښتلو نه خلاص شوم. دلته زما کار ورېشل وا او هغه ما په ښه شان
سره کولی شو. اول خو پرې ښه نه پوهېدم لیکن بیا خو پرې داسې پوه شوم چه خپل مشقت
به مې په درې ګنتو کښې ختم کړو. جېل والا وو راته وویل چه مونږ غواړو چه تا نمبردار کړو نو
د ورېشلو نه به خلاص شې او معافی به هم درته ډېره میلاویږي او باهر به هم ځملی ما
ورته وې چه زه دا کار نه کوم او بیا تولو ورځ به مطالعی ته وز کار وم. د کتابونو نه علاوه
دلته به درې روزانه اخبارونه د اردو او انګریزی هم راتلل او دهغه په لوستو سره به مونږ
د ملک د حال نه خبرېدو لیکن د دې تولو خبرونه زیاتی خوشحالی، ارام او راحت ماته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وچه یوه ډېره ښه سوسایټی ماموندلی وه چه په دی کښی د هر خیال او عقیدی خلک موجود وو او د هغوی د تبادله خیال په وجه ماته ډېره فایده وه یو خو می د هر قسم معلومات زیاتېدل او بل می وخت په ښه شان سره تېر پیده دا موقع او وخت ما ځان د پاره یولوی غنیمت گنه او ما نه چه څومره کیدی شوه ضایع کوو می نه بلکه د دې ملکو د علم او تجربو نه می فایده اخیسته بله دا چه الله تعالی ماله دا موقع راکړه چه د پښتنو خلاف چه څومره غلطی خبری پرنگیانو خورې کړې وی او څومره غلطه د دې وغو پراپیگنډه یی کړې وه د هغی نه خبر شوم او څومره چه زمانه کیدی شوه، د خلکو د زړونو نه می د هغو غلطو خبرو د لیری کولو کوښښ وکړو.

د پښتنو په هکله غلطه پراپیگنډه:

خود غرض خلکو زمونږ په خلاف دومره پراپیگنډه کړې وه او داسی خبری یی په خلکو کښی خورې کړې وی چه هغه د یوسړی په خوب او خیال کښی هم راتلی نه شی. د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هیڅ قسم معلومات نه وو دا عاجزان د پښتنو متعلق په یوه لویه تیاره کښی پراته وو او زه شاید چه الله تعالی د ډېره غازی خان جیل ته د دی خبری د پاره راليږلی وم ځکه په دې جیلخانه کښی اکثر د هند وانو او سکهانو لوی لوی لیډران او ذمه دار خلک قید وو چه زه د دوی د حقیقت نه خبر کړم چه د هغوی د زړونو نه ویره او وهم لیرې کړم او د پښتنو په حقیقت یی خبردار کړم د نفرت او نفاق په ځای محبت او اتفاق پیدا کړم، د دی خلکو په ذهن کښی پښتون په بل رنگ کښی معرفی شوی و څه عجیبه مخلوق و. لا له دونی چند چه څه وخت ما سره ښه اشنا شو نو ویل چه څه وخت ته ما په دروازه کښی په اول ځل ولیدې نو ستا د جوسی نه راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومه شوا چه پښتون دی نوزما دا یقین وچه قتل یا دا که کښی راغلی دی اوشاید
چه دداسی نوروخلکو به هم دپیژند کلونه ورومبی زما متعلق خوداخیال وسره ددی
چه لاله دونی چند دپنجاب دپرلوی لیلوار اولوی وکیل اودپرعالم اوباخبره سړی و
ددوی په ذهن کښی دانه راتله چه چیرته پښتانه اوچیرته ښه کارونه اوبیا دخدای دپاره
دقام اوملک خدمت ددوی په خیال کښی خوداخبره ناسته وه چه دپښتون بی دقتل
اولوټ او دا کی نه بل کارنشته زمادیوځای اوسیدو په وجه زما دخیال اوعمل نه
واقف شوا وتولوبه ماسره دپره مینه اومحبت کولوخومره چه زمونږ تعلقات زیاتیدل
هغومره دزرونوپټی خبرې رابښکاره کیدې په ابتدا کښی به ماسره ددوی خبرې
همیشه دپښتنو متعلق وې دمازیگر په وخت کښی به مونږ دخپل بارک نه راووتواو
گرځیدو به چونکه زمونږ دگرځیدو دپاره بل ځای اجازت نه ونومونږ به دهغه
خپل بارک نه چاپیره گرځیدو، دگرځیدو په وخت کښی به اکثر داسی وشو، چه مونږ بسره
ملگروکښی به یوتن دخیټی هوا خارجه کړه، زمونږ ده معاشره کښی چونکه داشی دپر
معیوب گڼلی شو، نومالله به وزیوری دپره خندا راتلله، په څه با نه به می ځان یو دری
نه کړو اوښه دزړه داخلاصه به می وخندل او دوستو به بیاخپلو ملگرولله گرځیدو له
راغلم، زما ملگری چونکه نه ووخبر چه زه دوی پوری خاندم نوهغوی کښی به یوتن نیم
بیا هوا خارجه کړه اوپه ما به بیا دخندا اچیه راغله، اخردا واقعات دومره ځله اوشو
چه زه ورسره مجبوراً بلد شوم، اوبیا به خندا نه راتلله، ورستوچی ما په دی فکروکړونو
دا ماته دومره معیوبه خبره نه ښکاریده بلکه که په غور ورته سړی وگوری نوددی هوا
بندول په صحت مضر اثر پری باسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره چه به چیرته څوک ملکري شو نو اکثر به یې مانه د سرحد او د پښتنو تپوس
کول او د اسې پوښتنې به یې کولې چه په اوریدو به یې زه حیران کړم . زمونږ بحث
مباحثه به ډېر عجیبه وه ما به همیشه دا کوښښ کولو چه دوی په حقیقت پوه کړم او
دوی د زړونو ته دا وهم او وېره لیږی کړم لیکن د عمرونو وهم وېره لیږی کول اسان
کار نه و ، یوه ورځ دا باندې یو لیکوال په خبرو خبرو کښې دا سوال وکړو چه مونږ ته او روچه پښتو
د بنیادم وینې څکې ما ورته وویې چه هو ! هغه تپوس وکړو چه دا ولې څکي ؟ ما ځواب ورکړو
چه د بنیادم وینه ډېره مزیداره وي او دهغې څکل هغوی له خوند ورکوي ، سړی حیران شو
او پوره یقین یې وشو چه دا رښتیا دی . ما تري پوښتنه وکړه چه تا تر اوسه پورې د بنیاد
وینه نه ده څکلې ، هغه وویې چه : « بابری بابری » لږ ساعت پس تری ما تپوس وکړو چه
تا سرحد یا پښتانه لیدلي دي ؟ د هغوی د حالت نه څه خبر داري ؟ د هغو خلکو سره
دې پېژندګلوی یا معامله شوې ده ؟ د هغوی د تهذیب او تمدن نه واقف یې ؟ زه
د دې قسم وینا په اوریدو سړی لږ غلی شو بیایې ورو غوندی ، ځواب راکړو چه ما تا
د هغه ملک هیڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بیا ما ورته وویې چه شاید تا ته د غیبو علم
حاصل دی او یا د پښتنو متعلق د رته څه الهام شوی دی ، هغه وویې چه نه ما خو د خلکو
د خولې د اخبرې اوریدلي دي او اکثر خلک همدا اسې خبرې کوي ما ورته وویې چه د
خبرې ټولې غلطې دی پښتانه هم د غسې خلک دی لکه څنګه چه تا سو یې . څنګه چه تا سو
کښې ښه او بد خلک شته د غه شان په پښتنو کښې هم شته . دا ټولې خبرې د پښتنو د ښه
جوړې کړې او د هغوی پراپګنډه ده د دې خبرو مطلب یې ستا سو تېرا ایستل او زمونږ
بدنامول دی ځکه چه تا سو ونه وېرو ي او مونږ بدنام نه کړی نو بیا به په دې ملک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پادشاهی ځنګله کوي. په اولو ورځو کښې خو به هره ورځ زمونږ په بارک کښې د پښتنو
متعلق نوې نوې قصې کېدلې د اخبرې زمونږ په حق کښې بنې وې ځکه ماله به پکښې
د خبرو موقع په لاس راغله. یوه ورځې زمونږه د بارک هندوان، سکهان او بعضې
د جیلخانې افسران راجمع شوي وو زه هم راغلم او د دوی په جمع کښې شریک شوم زما
په راتلو سره د مجلس رنګ بدل شو او د پښتنو به باره کښې بحث شروع شو ما ورته
وې چه د هندوستان خلکو ته د پښتنو په باره کښې د هیڅ قسم علم نشته او د دوی
په غوږونو کښې د پرې غلطې خبرې زمونږ متعلق کښېنولې شوې دي. حقیقت دا
دی چه پښتانه دغسې نه دي لکه څنګه چه ستاسو خیال دی. په دې کښې سردار کرم
سنګه چه د سکهانو یو لوی لیډر وو ویل په دې کښې خوشک نشته چه پښتانه ډېر
جګړه مار دي ما ورته وې چه سردار صاحب بې شکه پښتانه به جګړه مار وي لیکن
سکه بهایي به هم د هغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښې دا یو لوی کمی او نقص دی
چه مونږ همیشه د بل د کمزورۍ او عیبونو د راوښکلو او لټولو په فکر او غم کښې یو او
خپلو کمزورۍ او عیبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خو مونږ نن په دنیا کښې برباد او
بیسټمند یو په ځای د دې چه مونږ بل ته ګوته ونیسو ځان ته ګوته نیول په کار دی
و د نورو د اصلاح نه ړومبی د ځان اصلاح فرض ده اول ځان دی بیا جهان
دی. زما د ټولو نه زیات تعلقات لاله دونی چند سره و او د بدقسمتۍ نه د ټولو نه
زیات شک د پښتنو متعلق د هغه په زړه کښې ناست و او هیڅ به یې ما سره د
پښتنو په معاملو بحث کولو او د پښتنو متعلق د هغه عجیبه عجیبه خیالات وو. ما به
د هغه د بدلولو او اصلاح کولو او د هغه د زړه نه د دې شکونو شبهاتو د لیرې کولو کوشش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول لیکن هغه داسی دهغه په زړه کښې مضبوط شوي وو چه د هغه الیستل یا د
اصلاح کول څه اسان کار نه و . زه چه یې به هر څه ستری کړم نو اخر یوه ورځ مې
ورته وو ې چه لاله جي تاسو په هندوستان کښې خو مره یې خواب یې راکړو چه دو
ویشت کروړه او مونږ پښتانه سرحد کښې دوه ویشت لکه یو باوجود د دې دومه
زیاتوالي که چیرې تاسو بیا هم د پښتنو نه وېرېږئ . نو خدای دې په تاسو رحم وکړ
او داوبره دې ستاسو د زړه نه وباسي لیکن د اخبره یاده ولره چه داسي یو قو
د دې قابل نه دی چه ژوندی پاتې شي . دا دنیا د بزدلانو د پاره نه ده خو دا خب
زما یاده ولره چه تر څو پوری تاسو پښتانه خپل ورونه کړې نه وي او په دوی م
اعتماد کړې نه وي او ځان سره مو په لاین کښې او بده په او بده و دروولی نه وی
د املک ازادیدی شي او نه ابادیدی شي په دنیا کښې د هیڅ یو بزدل قوم هست
پاتې کېدی نه شي . د دی دنیا په اوریدو د لاله جي څه ناڅه تسلی وشوه او زه یې د
بخشونو نه خلاص شوم .

زما دغابنو نو مرض :

دلته د راتلو سره ما څه قدری ورزش کول شروع کړل ولی چه زه د بېس
ځنځیر ونو نه ازاد شوم او په سرحد جیل کښې ما ته د ورزش کولو موقع هم نه وه ځکه
چه هلته به زما په پښو کښې بېړی وې ورزش می نه شو کولی . دلته خو ما ته د ورزش
کولو موقع حاصله وه زما دا خیال وُ چه په ورزش کولو به زما صحت ته فایده ور
زه به تکړه شم او وزن به می هم زیات شي لکه چه د سرحد په جیلخانو کښې خو زه
صحت او وزن ته کمزوری شوی و هلته خو به همیشه چکۍ کښې بند وم خو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحنا ورنه هم بد تر واوزما د مزاج مطابق سیاسی سو سایتی هم نه وه که چیرته
به سیاسی قیدیان وو هم زه به یی تری بیل په چکی کښی بند ساتلم او مشقت به می هم
هغه کولو چه په داکوانو او قاتلانو به کیدلو بلکه قاتلان او داکوان به د هغه مشقت نه د
رشوت په وجه بچ کیدی شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت که به هر خومره
سخت وهغه به می پوره کولو او د خپلو ورونو پښتنو د جنګونو، پرو جنبو او تر بګنوغم به
هم راسره و او چه په هغوی به د جیل افسرانو څه لوبی کولی هغه ما پخپلو سترګو لیدلی
دامی هم برداشت کولی نه شو دا ځای خو د خدای فضل و هغسی نه و دلته سیاسی
عالمانه ماحول کښی شپی ورځی تیریدی تول پکښی قومی مشران راغونډ شوی وو خوراک
هم ښه و. دا ماحول ما د خدای له طرفه یولوی انعام ګڼلو او د دی انعام نه می پوره پوره
فایده اخیستل غوښتل، د ښتیا خو داده چه د غلته زما په نظر کښی ډیر وسعت پیدا
شو او ډیره تجربه می وشوه او ډیره مطالعه می وکړه. با وجود د دی هر څه زما صحت
به ورځ په ورځ خرابیدو د ورزش کولو نه پس زما صحت ته څه فایده ونه رسیده
و نه می تول زیات شو بلکه څنګه چه د کمیدو طرف ته روان و هم هغه شان کمیده
حالانکه دلته ما ته د هر قسم ارام حاصل و او د هیڅ قسم تکلیف راته نه و زمونږ
جیل سپرنټنډنټ میاں صاحب یو ډیر نیک او شریف سړی و د هغه د خیال وچه
نباید د جیل د خوراک د ده د پاره کافی نه دی او دی په دې مړیدی نه شی په دې
چه دی کمزوری کیږی او وزن یی کمیږی نو هغه زما د پاره نیم سیر پی د خوراک
زیاتی مقرر کړی لیکن د دې نه هم ما ته څه فایده ونه رسیده او هیڅه به زما وزن
تول په وخت کښی کمیدو. یوه وجه یی زما په خیال کښی دا هم وه چه زما د خپلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنځی سره ډېر محبت و او هغه به ماهره شپه کښې په خوب کښې لیده او بل د
سرحد د جېلخانو د ګنده خوراک په وجه زما د غاښونو په اوروکښې پیپ (زوه)
شوی وچه ډاکټر وکتلی نو ماته یې وویې چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوری
می د غاښونو نه جدا شوې وې . په غاښونو می پایوریا مرض حمله کړې وه او د خوراک په
وخت کښې به می دوریونه وینه هم تله څه وینه زما خور لوسره تېر بدله او معدی له به
تلله . غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابېدو د پرېدې په ورځ ما او
زما ملګرو د اخبره سپرنټنډنټ صاحب ته وکړه او هغه موخبردار کړو هغه فوراً زما
اوری وکتلی او مونږ سره یې اتفاق وکړو ویې منله چه ستا د صحت د خراب والی وجه
همداده لیکن د دې د کتو او مناسب علاج د پاره د غاښونو د یو لایق ډاکټر ضرورت
دی او هغه په دې ښار کښې نشته چه دا ګوری او مناسب علاج یې وکړی نو سپر
نټنډنټ صاحب د جېلخانو جرنیل ته ولیکل چه دی د دې لاهور ته بدل شی ځکه چه
ده اوری د او غاښونه خراب دي صحت ته یې نقصان رسېدلی دی چونکه دلته د د
د کتو او علاج د پاره د ینټل سرجن نشته په دی وجه دې دی د لاهور جېلخانې
بدل کړی شی چه هلته یې یو لایق ډاکټر وګوری او علاج یې وکړي . دالیکل زما د پا
په جېلخانه کښې څه وره خبره نه وه داد سپرنټنډنټ صاحب شرافت او مهربا
وه ځکه چه قید یانو ته څوک د پېرنګیانو په حکومت کښې د سپې نظر هم نه کوي . د علا
د پاره بل ځای ته لېږل خو پرېږده څوک د وېرې نه د ناجوړ تیانوم قدرې په خو
اخیستې نه شی او با وجود د ناجوړ تیا د ارو قدرې نه ورکوی ځکه چه جېل والا قید
اړه د خدای مخلوق نه کښې او کوم سلوک چه هغه سره کوی شاید چه په دنیا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ځنا ورد سره هم نه کوی . ماد پر قیدیان لیدلی دی چه خپل قید ونه په ناجوړ تیا کښی په ولاړه ولاړه تېرکړی او اخر یوه ورځ سر ولګوی او مړشی . جیلخانه کښی چه څنګه دیو قیدی مریض د پاره لیکل او سفارش کول یولوی بخت غواړی دغسی یولوی بخت دهغه د منظور پیدا د پاره هم په کاروی ځکه چه د پر ځله داسی وشی چه حکم راځی راځی نو د مریض فیصله شوی وی یا د علاج کولو نه وتلی وي د دی قسمه د پر واقعات ما پخپلو سترګو لیدلی دي . پرنګی چه د خدای د مخلوق د ذلت او تکلیف د پاره کوم فریبی حکومت جوړ کړی دی هغه ته دفتری یا کاغذی حکومت ویلی شی یعنی صرف کاغذ ونه د دستخطونو د پاره دیو دفتر نه بل ته او د بل نه بل ته لیږل او بیا پری دومره وخت تېروی چه اکثر هغه اصلی مطلب فوت شی . دا تکلیف یوازی په جیلخانو کښی نه دی د پرنګیانو د هر ې محکمی دا حال دی .

یو کال د دواوې داد یزو کلی ته د سیند مخه شوه د کلی خلکو غریبانانو د پر د خواستونه وکړل چه دهغی په سبب د پټهی کمشنر او نور د پر افسران د موقع کتو له غلل او دا هر څه یی پخپلو سترګو ولیدل لیکن چه دفتری کاروایی پوره کیدله او حکم راتللو او بوکلی وری د او دکلی د شلو کانو دکنو د پره اعلی ځمکه یی هم سیند په مخه وړی وه بن دا یاد ولوی چه د دی قسم تول تکلیفونه صرف د خوار رعیت د پاره وي او څه وخت چه د پرنګیانو داسی کار پیش شی چه په هغه کښی د دوی خپل سود وزیان وی نو د هغی اصلی اکثر پټ یا فون باندی کیږی . داولی ؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د ګټ دی د پاره نه دی جوړ کړی بلکه د خپلی فایدی د پاره یی جوړ کړی دی .

د پیره غازی خان په جیل کښی سیاسی قیدیانو سره ښه سلوک کیدلو او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسی کلاس هم دیری ښې ورځې تېرې پدلې. داروغه دېر ښه سړی و او دنورو څیزونو
علاوه روزانه انګریزی او اردو اخبارونه یې هم راکول هیڅ چاته هیڅ قسم څه تکلیف نه
که چا به دبهرنه څه میوه یا نور داسی ضروری شیان راغوښتل نو هم ورته اجازه وه. څه
موده پس یو مولوی صاحب اسماعیل چه هغه دغزنوی خاندان نه و راغی او څه ورځې
پس یې هیڅ په هیڅه داروغه سره خبری وار ولې او نوبت یې بلا ورد وته و د سپیدو
زمونږ ته تولو ملګرو ته د مولانا صاحب دا حرکت ښه ښکاره نه شو او داروغه صاحب هم
دېره محسوسه کړه ځکه چه دهغه مونږ ته سره د دې قسم سلوک نه وو لکه څنګه چه جیلخانه
کښې قید یانو سره وي دهغې ورځې نه یې مونږ سره تلل پرېښودل او قول رعایتونه یې
را باندې بند کول او زمونږ د پاره یې څلور پښتانه نمبرداران راوغوښتل او دهغوی
پیره یې په مونږ وو دروله لیدل انو به اخبارونه په پټه راغوښتل او په پټه به یې لوستل
یوه ورځې یو پښتون نمبردار دغه اخبارونه ولیدل او ورغی او د دوی دلاسه یې
واخیستل دوی ورته دېر منت وکړ خو د دوی خبره یې ونه منله نمبردار دروازې
وران شو چه اخبار داروغه ته وښیي یو کس په منډه منډه ماپسی راغی او ماته
وویې چه لاړشه هغه نمبردار مونږ نه اخبار واخیست داروغه ته یې ورورې هغه ته
نه منع کړه او اخبار تری واخله زه ورغلم هغه نمبردار ته می اواز وکړ هغه راغی ما وې
دا اخبار راکړه هغه راته وویې که داروغه صاحب ددې نه خبر شی نو ما به مات کړی ما
وویې چه ته دې خلکو ته وګوره دوی دی جیلخانې ته په څه کښې راغلی دي؟ اخبار یې
راکړو او ما هغوی له ورکړو. خبر راغی چه د جیلخانو جرنیل دیره غازی خان ته په دوره
د جرنیل دېر سخت طبیعته سړی و او د کانګرس او قومی کارکنانو دېر سخت مخالف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده حکم کړی وچه جیلخانه کښې به څوک نه کاندی کیپ اونه تور پټکی په سروي په دی
جیلخانه کښې چه څه سکهان وو دهغوی تور پټکی وو او چه هندوان او مسلمانان وونو
دهغوی کاندی کیپ ؤ داددی سپرنټنډنټ شرافت وچه نه یی سکهانوته ویلی وو چه
دا تور پټکی په سر ول منع دی اونه یی مسلمانانو او هندوانوته ویلی وو چه کاندی کیپ مه
په سر وئ . چه جرنیل راتللو نو مونږ ته سپرنټنډنټ صاحب سوال ځواب وکړو چه دا
خیزونه په جیلخانه کښې منع دي که دیو ساعت دپاره تاسو دا په سر نه کړئ نو ښه به
دي مونږ د سپرنټنډنټ صاحب داخبره ونه منله چه جرنیل راغی زمونږ ددی سیاسی
ملګرو په سر یی تور پټکی او کاندی کیپ (دکاندی جی دتوپی غوندی توپی) ولید نو غصه
شو او داروغه تدیی وویل چه ددوی نه دې دا پټکی او توپی ولی نه دی اخیستی ؟ سپرنټنډنټ جرنیل ته ووې چه داروغه زه ددی نه خبر کړی وم خو ما ورله ددی اجازه ورکړی
وه جرنیل حکم وکړو چه دا پټکی او توپی تری واخلئ نو بیا دا سیاسی قیدیان خپلو کښې بیا ستل
فیصله یی وکړه چه داخو زمونږ قانونی حق دی چه څه اغوندو هغه به اغوندو که چیری زمونږ
ددوی پټکی او توپی اخلی نو بیا به مونږ دانوری جامی هم ورکړو دلته ورته ما وویل چه
زه خو پخپله پټکی په سروم دا توپی خو می ستاسو له خاطره په سر کړی وه او س زه څه کوم ؟
سردار کرک سنګه ماته وویل چه ته مونږ سره دې ایجی تیشن کښې مه شریکیږه په
ورځ سپرنټنډنټ خپل دفتر کښې کښینا ستو یو یو یی ځان ته غوښتلو چه دچابه
توپی په سر وه هغه ته به یی ویل توپی کوزه کړه او چه دچابه پټکی په سر وهغه ته
یی ویل چه پټکی کوز کړه دغه شان یی ددوی نه توپی او پټکی کوز کړل او ددوی
فیصلی مطابق ورپسې خپلی جامی هم وایستلی . څو ورځی پس ددی حال معلومولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره د پټې کمشنر راغی سپرنټنډنټ او دا روغه ورسره وو، زمونږ بارک ته راغلل
سیاسي قیدیان ورته راغونډ شول بحث شروع شو په بحث کښې دوی وران
شول سردار کرک سنګه پیرنګی د پټې کمشنر ته وویې چه مونږ ته څومره ستاسو
خدمتونه کړي دي مونږ لیدل چه ستاسو مخونه سپین دي نو ستاسو زړونه به هم
سپین وي په دې دوران کښې یو سکه چغه وایسته «جو بولی سو نهال» نور ټولو
حاضرو سکهانو ورسې په چغه وویل: «ست سري اکال» ددې نه پیرنګی کبهرا وشو
او په منډه زمونږ بارک نه وو تلو، سپرنټنډنټ ته ډېر په قار شو او دا یې وویل چه
صاحب په جیلخانه کښې اسونه ساتلي دي او هغه لې د ډېر خوراک او آرام په وجه مست
کړي دي او بیا یې هغه ته حکم ورکړو چه په دوی مقدمه وچلوه سباله دا روغه راغ
او وې ویل چه زمونږ د جیل دا قانون دی چه څوک دا قانون مات کړي نو تر یو کال
پورې سزا ورکیدی شي نو اوس زه تا سوله حکم درکوم چه جامي واغوندئ او
جامي نه اغوندئ نو سبا به درباندې مقدمه چلیږي. چه دا خبره دې سیاسي
قیدیانو واورېدله نو په مسلمانانو کښې یو مولوي محمد اسماعیل او هندوانو کښې
یو هندو وچه زما اشنا وخونوم لې رانه هیر دی دوی جامي وانه غوستلې او باقي
هندوان وو که مسلمانان ټولو جامي واغوستلې او سکهانو کښې یو کس هم جامي وانه غ
سباله مجسټریټ راغی یو یو به یې ورته پیش کوو او هغه به نهه نهه میاشتې نور قید
زیاتولو او زمونږ د جیل هغه سپرنټنډنټ میا صاحب چه ډېر ښه سړی وهغه لې
کړو او یو درجه یې ورته کمه کړه یعنی استینت سرجن یې کړو او ددې جیل نه یې بد
کړو دهغه په ځای کپتان هیز راغی دمیا صاحب ګناه صرف دا وه چه دې نیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف انسان و او په سیاسی قید یا نوي زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق سره
ي د سر پیتوب سلوک کولو او قیدیان ي هم د خدای مخلوق کنلو زمونږ نوی سپرنتنډنټ
یو انګریز مقرر شو چه هغه هم ډکزاری سړی و او قیدیانو سره ي ښه ګذاره کوله او د فوج
نه سول ته رابدل شوی و د دومره خراب سړی نه و لکه چه دا نور سول والا وي او نه
هغوی په شان چالاک او دوکه باز و یوسم سړی و غریب ډهیش نه خبر نه و څه چه به ورته
دا روغه وي هغه به ي کول مونږ سره ي سلوک شریفانه و لیکن لږ شان ایغ نیغ و ځکه
چه فوجی و په اوله ورځ چه زمونږ ه بارک ته راغی او ډاګلو و ډي ولید و چه څوک دننه
دي څوک بهر څوک لامبی او څوک کرځی په دی ورځ خو ي غږ ونه کړو لیکن چه څه وخت
و باره راغی نو دا معامله ي نوره برداشت نه کړی شوه زمونږ د بارک په مینځ کښی
د ربل و او پښه ي ځمکی له راخلاصه کړه او وي ویل چه زه دا نه غواړم زه دیو څو
ګنټو د پاره دری له راځم هر چاله په کار دی چه په هغه وخت کښی خپل ځای کښی
ست وي او زما د تلو نه پس چه څه کوی هغه دي کوی زمونږ د سیاسی ورونو
ده متعلق به هم شاید دا خیال وچه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پوشی
وي . ما زیکر دا روغه راغی او زمونږ تولو سیاسی ورونو ته ي د صاحب حکم ورا ورولو هر سړی
صاحب د خیال نه خبر شو . د پریلو په ورځ چه سپرنتنډنټ زمونږ بارک ته راغی
تول خلک د بارک دننه پخپلو کډو ناست وو د دی په لیدو زه ډیر حیران شوم څه
وخت چه سپرنتنډنټ و د تلو نو ما د دی ورونو نه پوښتنه وکړه او ورته می وي
ه داسی معلومیږی چه تاسو هم اوس زما په شان خوشامد ګر شوئ ځکه چه د اول سپر-
نتنډنټ په وخت کښی نه کښینا ستئ او که ما به درته وي نو تاسو به راته وي چه مونږ ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په شان خوشامد کرنه یو لیکن نن خو تاسو هم دننه کښې ناستئ او کوم کار چه درته
پرون بد ښکاره ښکاره و نن څنګه ښه شو . بل پریله باندې چه بیا سپر نتنډنت راغی نو
بعضې خلکو کتابونه مخ ته نیولي وو دایې هم پرې بند کړل او حکم یې وکړو چه زه کوم وخت
راځم هغه وخت کښې کتابونه مه کوري ، ددې نه پس د پریله په وخت کښې کتابونه کتل
هم بند شو شاید چه که دا کار زمونږ مخکښې سپر نتنډنت کړې وای نو چه زمونږ ورور
به ورسره څه کول چونکه دا یو انګریز ؤ او بیا ورسره زور هم دې په دې وجه په چا کښې د
جرئت نه وُچه هغه برخلاف یې قدم پورته کړې وای افسوس په دې دې چه مونږ سر
څوک ښه سلوک کوي هغه ته نیغ یو او چه څوک موسر په د نلاه وهي نو هغه ته تیتهیر و
اووا د پرخراب عادت دې او مونږ ته داسې عادتونه پرېښوول په کار دي لږ ی
ورځې پس یې داروغه هم بدل کړو خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه سړی
و او مونږ سره یې شریفانه سلوک کولو .

په دې کشمکش کښې زما د علاج د پاره د لاهور ته تللو حکم راغلی و لیکن جیل والا
زمونږ نه پټ ساتلی و او مونږ یې پرې خبر کړي نه وو زه په بارک کښې ناست وم
وختې سحر یو نمبردار راغی او ما ته یې وویل چه داروغه صاحب درته ناري وهي زه
د لاسه هغه سره روان شوم ولې چه زه خبر نه وم چه زما د بهر تللو حکم راغلی دی
دفتر ته ورسېدو پولیس ولاړو زما شک راغی چه شاید زما د بدلې حکم راغلی د
او ما د علاج د پاره لاهور ته بیایي د ورسېدو سره داروغه صاحب هم راته داوو
چه ستا د بدلې حکم راغلی دی او ته به د سپاهیانو سره لاهور ته ځې ما ورته وویل چه
ازکم ما له خو دومره اجازت راکړه چه د غه جیل ملګري خبر کړم او رخصت تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چه زه راتلم خبر نه وم ماتری رخصت اخیستی نه دی لیکن داروغه صاحب
زما ددی خبری نه انکار وکړو اوما ته یې ووی چه زه ستا تلل مناسب نه ګنم اوکه چیری
ستا هلته څه سامان وي نو سړی به ولیږم چه هغه تاله راوړي ما ورته ووې چه زه
خو دسی کلاس قیدی یم زما به دڅه سامان وی، زه خو صرف د رخصت اخیستلو
د پاره ورځم خوده اجازه را نه کړه اوچه څه وخت زما سیاسی ورونه زما د بدلیدو
او په دی طریقه زما د بوتللو نه خبر شوي دي نو هغو غریبانانوم ډېر کوشښونه وکړل
چه یو بل سړه مولیده کاته وشی لیکن افسوس چه په هیڅ شان مو دیو بل سړه لیدل کاته
ونه شو، جیل والو دومره مهربانی ضرور ما سره وکړه چه ماته یې په پښو کښی بیړی وانه
چولې اویا به په پنجاب کښی سیاسی قیدی ته زمونږ د صوبې په شان د بیړو لګولو حکم
نه وی ځکه چه زمونږ په صوبه کښی د سیاسی قیدی د پاره څه کلاس هم نشته او دوی
سره هم د اخلاقی قیدیانو په شان سلوک کیږی اوچه څنګه یو اخلاقی قیدی په سی کلاس
کښی وی چه کوم خوراک یا کومه جامه هغه له ورکیږی شی هم هغه خوراک اوهم هغه شان
جامه سیاسی له ورکیږی شی اوهغه سره چه څه سلوک وی د سیاسی قیدی سره
هم کیږی او دلته خو په پنجاب کښی سپیشل کلاس دی او دلته دسی کلاس قیدی
په جامه او خوراک او په سلوک کښی ډېر فرق دی. پولیس زما په دواړو لاسونو کښی
انګړی واچولې د دروازی نه بهر تانګه ولاړه وه زه یې په هغه کښی کښېنولم او
سټیشن ته یې روان کړم چه څه وخت د اباسین غاړی ته ورسیدو نو جهاز تیار
و مونږ هم پکښی سواره شو او په خیریت سره پوری وتو د سین غاړی ته نژدی
د ریل سټیشن دی. چه سټیشن ته ورسیدو نو تکټونه مو واخیستل، په ریل کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهیانو یوسیت خالی کړو او زه یې پکښې کښېنولم اوس په خلکو کښې هغه جوش او خروش
نه وکوم چه په ابتدا کښې و د خلکو د روبي نه معلومېده چه تحریک بالکل سړ شوی دی
په دې وجه مونږ ډېر په ارام خپل سفر وکړو او په سباله مونږ لاهور ته ورسېدو زه
یې د ستیشن نه پیاده جیلخانې ته بوتلم دلته هم قلاره قلاری وه په خلکو کښې د تحریک
متعلق هیڅ قسم جوش او جذبه نه وه جیلخانې ته ورسېدو او پولیس زه
جیلوالاوو ته په حواله کړم او هغوی رخصت شو ددی پولیس والو ما سره ډېر ښه
سلوک و او د هیڅ قسم تکلیف یې ما ته راکړی نه ؤ بلکه زما د ارام د پاره یې کوشش
کړی و. جیل والا زه یو نمبردار ته په حواله کړم د تولونه اول هغه زه کوډام ته بوتلم
او زما چه کومې اغوستې جامې وې او ماله په ډېره غازی خان کښې زما د قد
مطابق جوړې شوې وې نو هغه یې را نه واخیستې او د سرحد په شان نورې
د تماشې جامې راکړې چه د هغې په اغوستو زمانه یو عجیبه خیز جوړ شو. په دې
جامو کښې او د سرحد د جیلخانو په جامو کښې څه فرق نه و زه به د ته د دې
جامو نور څه ذکر وکړم ما ته پکښې ځان یوه تماشا ښکاره ده نو معلومه نه ده چه
خلکو ته به پکښې څنګه ښکاره ېدم او بیا یې بوتلم او اخلاقي قیدیانو سره یې په یوه
چکۍ کښې بند کړم او وریې راپسې جرنده کړو دا د زړې زمانې کچه او د ختمو
جوړې چکۍ وې ځای په ځای پکښې چاودونه وو. او چرته پکښې د زنا او هوا
د پاره روشندانونه نه وو زه د علاج د پاره دغې جیلخانې ته لېږلی شوی وم
بله داچه په دغه جیلخانه کښې ډېر سیاسي قیدیان وو او د هغوی بله احاطه
وه په ځای ددې چه زه یې د هغوی سره بند کړی وای زه یې دلته د اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو سره په یوه حکمه کښې بند کړم ما به په زړه کښې وې چه زه خوبي د
علاج د پاره دلته راېږلی یم او په دې گرمۍ کښې په داسې چکۍ کښې د اخلاقیانو سره
بند ول دا به زما د صحت د پاره ښه فایده ورسوي ؟ چه ما زیګر شو نو ما پسې یې ور
پرانیستو او زه یې صرف دومره بهر کړم چه بنګې زما د چکۍ نه د بولو کمله را وایستې
او صافه یې کړه او دشپې د پاره د اوبو منګوتې یې ډک کړو او کښېښوده او لاړ ماله
یې په یو تور بالتې کښې ګولی او ډوډۍ راکړه او په تندۍ سره یې بیا په چکۍ کښې بند
کړم جرنګه یې راپسې واچوله او دوی رانه لاړل هغه ډوډۍ د چا زړه ته کېده ؟
هغه انسانی خوراک خونه وبله دا چه زه ټوله ورځ په چکۍ کښې بند وم ډوډۍ مې څنګه
زړه ته شوې وای لیکن بیا هم څه نه څه په زور زور مې تېره کړه اخر دا چه شپه راغله
او زه اوده شوم د هغه چا ودنو ونه کیږې ماشې او مېږې را خواره شو او په چیچلو
یې په ما کوټې پورې کړې بل طرف ته دومره ګرمۍ وه چه خوب ترې چا کولی نه شو که
چېرته لږې ستر ګې بې ورغلې نو د بدلۍ پېره دار به راغی او هغه به راویښ کړم .
په جېلخانه کښې درې درې ګهنټې پس پېره بدلېږې . نو چه نوې پېره دار راشي
تاته به اواز کوي او ترهغه وخته پورې به لګیاوي چه تا ورله اواز ورکړې نه وي او هغه
تسلي ونه شي چه سړی په چکۍ کښې موجود دی چېرته تللی نه دی په جېلخانه کښې د
قیدۍ غریب د هیڅ قسم د ارام خیال او فکر څوک نه کوي . په دې طریقه شپه تېره شوه
سبا شو سحر وختي یو نمبردار راغی زه یې د چکۍ نه بهر کړم او چکر ته یې بوتلم هغلته
نور قیدیان جوړه جوړه ناست وو او زه یې هم هغوی سره کښېنولم زه یې هم بل قیدۍ
سره جوړه کړم او مونږ ته د خوځېدو یا ودرېدو قدرې اجازت نه و د ځای د پېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید ارو او گیر چا پیر تری ډېری ونی ولاړی وې او هری یوی ونی سره یوه ګډ یله
تړلی وه او یو یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لیدو زه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جیلخانو کښې لیدلی نه وه د
ملګرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو جل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښې قیدیان په ښه شان په بینتو نو ووهلی شی په دی کښې ګورو یو کوره
قیدی یې دی ځای ته راوست دهغه د جامونه دا نه معلومیده چه ګنې دی قیدی دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه ټوپی (Hat) په سر وه هغه یې نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه خپله ټیلایي کوله چه په دې کښې دا روغه راغی لیکن دې ګوره د دا روغه
هیڅ پروا ونه کړه دا روغه صاحب د ټولو نه اول دهغه په ټکټ د ستخط وکړو دهغه
د رخصت کیدو نه پس معلومه شوه چه دا یو کوره دی او په زبر زنا کښې قید شوی
دی لیکن با وجود د دی قسم ذلیل او ظالمانه جرم دهغه د سړیتوب جامی د سړیتوب
خوراک او د سړیتوب سلوک و او مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې
بی ګناه قید یو او هیڅ جرم موکړی نه و نو مونږ سره د دی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي څه وخت چه دا روغه زما ټکټ و کتو
او د ستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم د دی د پاسه بیا یې زه واپس هغې چکۍ ته ولېږلم او په هغه چکۍ کښې یې بند
کړم دا دا روغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جیلخانو کښې لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو د پر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی، زما د راتلو نه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په چکی کښی بند دی ددی په اوریدو سره هغوی
کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یی ویلی دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی تا داخلاقی قیدیانو سره څنګه بند کړی دی دی خو مونږ سیاسیانو
سره بند والی په کار دی په دی سیاسیانو کښی د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب دهغوی نه یرپده نو په دی وجه زه یی د سیاسیانو
هغی احاطی نه بدل کړم داځای د پرښه ویوخو د پرلوی وبل پکښی د پری ولی او
سوری وچکی او بارکونه یی پاخه او هوادار و او هوا به پکښی هم لګیدی شوه زما د
راتلونه چه به خوک سیاسی ورونه خبر پدل هغوی به زما کتوته راتلل او ما سره به یی
ګره بره کوله دلته دهر خیال دهر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی صحبت
زما د پاره یوولی غنیمت ؤ ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربو نه مانه د پره فایده ورسیده زما مثال د مدرسی د یو طالب علم و
او د پرښه وخت می د دوی سره تیر پده او د دوی د صحبت نه ما د پرڅه حاصل
اوزده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دي جیلخانه کښی مونږ ۵ څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار و چه غلام محمد یی نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس د پر قیدیان اولیډران
وو مانه د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس
کښی چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، د پرښه خلک وو او ما سره یی
د پره مینه او محبت وو څلور ورځی پس زه یی دفتر ته وبللم او سپر نټنډنټ ته یی
پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټر و او ویلی ویل چه زه به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید ارو اوګیر چا پیر تری ډېری ونی ولاړی وې او هری یوی ونی سره یوه ګډ یله
تړلی وه او یو یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لیدو زه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جیلخانو کښې لیدلی نه وه د
ملګرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو چل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښې قیدیان په ښه شان په بینتو نو وهلی شی په دی کښې ګورو تیګوره
قیدی یې دی ځای ته راوست دهغه د جامونه دا نه معلومیده چه ګنې دی قیدی دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه توپی (Hat) په سر وه هغه یې نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه خپله ټیلایی کوله چه په دې کښې دا روغه راغی لیکن دې ګوره د دا روغه
هیڅ پروا ونه کړه دا روغه صاحب د تولونه اول دهغه په ټکټ دستخط وکړو دهغه
د رخصت کیدونه پس معلومه شوه چه دا یو ګوره دی او په زبر زنا کښې قید شوی
دی لیکن با وجود د دی قسم ذلیل او ظالمانه جرم دهغه د سړیتوب جامی د سړیتوب
خوراک او د سړیتوب سلوک و او مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې
بی ګناه قید یو او هیڅ جرم موکړی نه و نو مونږ سره د دی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکری نه وي څه وخت چه دا روغه زما ټکټ و کتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم د دی د پاسه بیا یې زه واپس هغی چکۍ ته ولېږلم او په هغه چکۍ کښې یې بند
کړم دا دا روغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په تولو جیلخانو کښې لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو د پېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ د پاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی. زما د راتلونه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په چکی کښی بند دی ددی په اوریدو سره هغوی
کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یی ویلی دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی تاد اخلاقی قیدیانو سره څنګه بند کړی دی دی خو مونږ سیاسیانو
سره بند وال په کار دی په دی سیاسیانو کښی د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان
او هندوان دو داروغه صاحب دهغوی نه یر بلده نو په دی وجه زه یی د سیاسیانو
هغی احاطی ته بدل کړم داځای د پرښه ویو خو د پرلوی وبل پکښی د پری ونی او
سوری وچکی او بارکونه یی پاخه او هوا دارو او هوا به پکښی هم لګیدی شوه زما د
راتلونه چه به څوک سیاسی ورونه خبر بدل هغوی به زما کتوته راتلل او ما سره به یی
ګره بره کوله دلته دهر خیال دهر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی صحبت
زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربو نه ماته ډیره فایده ورسیده زما مثال د مدرسی د یو طالب علم و
او د پرښه وخت می د دوی سره تیر بلده او د دوی د صحبت نه ما ډیر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جیلخانه کښی مونږ ته څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار و چه غلام محمد یی نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس د پر قیدیان او لیډران
وو ماته د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس
کښی چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، د پرښه خلک وو او ما سره یی
ډیره مینه او محبت وو څلور ورځی پس زه یی د فتر ته وبللم او سپر نټنډنټ ته یی
پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټر و او وی ویل چه زه به دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندی نه پوهیږم ، په دې باندې یو دغاښونو ډاکټر (Dental Surgeon) پوهېږ
شي دا دهغه کار دی ماته یې ووې چه ته خپل خرڅ باندې ډنټل سرجن راغوښتې شي
ما له یې د علاج کولو اجازت راکړو چه ته پخپل خرڅ باندې ډنټل سرجن وغواړه چه ستا
علاج وکړي زه چه واپس خپل بارک ته راغلم دا قصه مې سیاسي قیدیانو ودونوته وکړه
هغوی زما د پاره د ډاکټر د غوښتو انتظام وکړو او د ډاکټر پریم ناث ډنټل سرجن
د را بللو فیصله یې وکړه سباله جیل والو د ټیلفون په ذریعه هغه له خبر ورکړو او د
خبر پاڼو سره هغه جیلخانې ته زما د کتو د پاره راغی زه یې چکر ته بوتلم او د دارو غ
په موجودګی یې زما د غاښونو او اورو ملاحظه وکړه هغه زما په حالت ډېر افسوس
ظاهر کړو چه حکومت د خراب خوراک په وجه ستا صحت بالکل خراب کړی دی
او برباد کړی دی په ډېری مینې او محبت سره زما غاښونه او اوږې په ښه شان
سره صاف کړل او کوم غاښونه چه خراب شوی وو هغه یې وایستل او د مخکښې د پا
د هغې دارو او د استعمال طریقه یې راته وښودله او ډېر تحقیق یې را باندې وکړ
چه باقاعده دې خپله خوله صفا کوه که نه نو ول غاښونه به دې برباد شي او بل یې زما
د پاره د خوراک تجویز وکړو چه همیشه سبزی او هر قسم تازه میوه وخوره بلکه دا یې
په تکلف درج هم کړل او دا روغه صاحب ته یې ووې چه دا رو د دې مرض د پاره د
فایده مند نه دی لکه دا خوراک چه فایده مند دی . د ډاکټر ښه همت ، همدردی ، شرافت
او محبت چه کوم اثر زما په زړه کړی دی هغه تر اوسه پورې زما د زړه نه وتی نه دی
او نه زمانه هېرې دی د رخصتیدو په وخت ما ورته ووې چه زه غریب نه یم جیلخانه
کښې مې روپۍ جمع دی د فیس بو د را باندې کېږی دا به ستا مهربانی وی چه ست

(c) ketabton.com: The Digital Library

خومره فیس کیږی هغه ته مانه واخلی ! هغه ددی خبری نه انکار وکړو او چه څه وخت دا خبره ما ورته دوباره وکړه هغه ماله دا جواب راکړو : « ماله به شرم نه راځی چه زه دداسی خلکو نه فیس واخلم چه هغوی د قوم او د ملک د ازادی ترقی او بهبودی دپاره جیلخانو ته راغلی دی او زمونږ دپاره ددی قسم تکلیفونه او مصیبتونه برداشت کوی نو که چیری مونږ دومره قربانی نه شو ورکولی چه جیلخانو ته لاړ شو دا خو کولی شو چه دخدای دپاره دهغوی خدمت وکړو . » ددی په اورېدو زه هم چپ شوم او ما بله خبره ونه کړه هغه را نه رخصت شو او زه واپس خپل بارک ته راغلم او دا قوله قصه می خپلو ملګرو ته وکړه . ددی جیل دارغه چه دهغه نوم خیرالدین خان و ډېر چالاک ، هوښیار ، تجربه کار او ډېر رشوت خور و او سپرنټنډنټ یی داسی په لاس کښی وچه دده به څه زړه غوښتل هغه به یی کول او چه سپرنټنډنټ به یی کوم خوار وانولو نو هغی خواله به هغه روانېده او چه چاته به یی زړه غوښتل . پی ، ماسته ، ډبله ډوډی ، او غوښه یی ورته لګوله حالانکه دا کار د سپرنټنډنټ دی او اکثر دا خیزونه دهغو خلکو دپاره وي چه څوک ناجوړه وی لیکن ده به سپرنټنډنټ باندی دا خیزونه د روغو خلکو دپاره لګول په سیاسی قیدیانو کښی چه څومره د سړ خلک وو او د چا به لږ و ډېر رسوخ وا او خپل اواز به یی اخبارا تو ته رسولی شو د هغو تولو نه یو بله هغه تولوله یی څه نه څه ورکول او ددی نه علاوه په ملاقاتونو کښی او خطونو او کتابتونو کښی به هم ورسره رعایت کولو او دځان یی ملګری کړی وو لیکن کوم سیاسی قیدیان چه بی اسری وو او چاپی اواز او ورېدی نه شو نو دهغوی دپاره باوجود ناجوړتیا نه هم څه نه ؤ . او چه به د دارغه صاحب څه شامندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او دخپلو وروڼو خبری یی افسرانو ته رسولې شوی ، هغه به که غټ کټ او یا روغه صاحب به دهغه تکټ واخیست او چه څه به یی زړه غوښتل هغه به یی سپرنټنډنټ صاحب باندی دستخط کړو په دې چل یی ټول خلک ځانته محتاجه کړی وو او هغه سړی به د دارو غه صاحب رضا کولو او خوشحالولو کوشش کولو د اماته د سیاسی قیدیانو د پاره به د ذلت او د شرم خبره ښکاره ده ، سپرنټنډنټ بالکل یو کوکوړ بغیر د دارو غه نه به یی څه نه کول اکثر سپرنټنډنټان هم داسی وی ما چه څومره د جیلخانو سپرنټنډنټان لیدلی دی د ټولو دغه یو شان حال وی ، زه خو په دې نتیجه رسیدلی یم چه سپرنټنډنټانو ته بالکل اړو ضرورت نشته دی د اخو په جیلخانو باندی بوج دی ځکه په جیلخانه کښی هم هغه کیږی چه څه دارو غه کوی دالویی لویی عهدی پیرنکیانو د خپل قوم د پاره ساتلی دی . د جیلخانو د اسپرنټنډنټان به اکثر سول سرجنان او اوسپرنټنډنټ ډاکټر مقرر ول یکار نه دی . د اکثر جدا سری په کار دی ، چه د هغه د قیدیانو او د جیلخانی انتظام سره څه غرض نه وی ، او په ولایت کښی انګریزانو پخپل ملک کښی د جیلخانو د پاره هغه طریقه اختیاره کړې ده ولی چه د اکثر سپرنټنډنټ وی نو هغه اکثر د جیلخانی انتظامی معاملاتو په وجه د ناجوړه او کمزور قیدیانو حق تلفی کوی او مریض ته د مریض په ستر که نه کوری .

زمونږ په احاطه کښی به چه څه وخت دارو غه صاحب راد ننه شو تو هر چا به د کوشش کوو چه ځان ورته د لوړو نه رومبی ور اوړسوم او سلام ورته کوم څوک چه به خبر پدل هغه به د دارو غه صاحب په خدمت کښی حاضر پدل ، او د دارو غه صاحب نه به چه پیره جمع شول چه سړی ته به میله او تماشه معلومیده چونکه ما ته د اکا رینه نه ښکاریده زه د خپل ضمیر نه مجبوره وم ما به په دې کښی څه حصه نه اخیسته دا نه چه کنی دارو غه صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه زه خفه وم، یامی دهغه سلام نه کوو، داسی نه وه ماله چه به نزدی راغی، نو سلام
به می ورته کوو او د سلام د پاره به ورپسی ورتلم نه نو په دې خبره شاید دا رغه صاحب
زمانه خفه وُ او با وجود زما د کمزورتیا او ناجوړتیا زما په تکت چه کوم پی ډیره غاړی-
خان کښی لګیدلی وُ هغه یی هم بند کړی او د ډیتیل سرجن چه زما د پاره کوم خوراک
اجازت کړی، هغه یی هم ماته نه راکوه، زما ملګرو به دا خبره محسوسه کوله لیکن د
رعایتونو په وجه یی څه نو تس پړاخیستی نه شو، اخر یوه ورځ زما ملګرو دومره جرئت
وکړو چه دارو غه صاحب ته یی ووی چه کوم خوراک دده د پاره ډاکټر صاحب تجویز
کړی دی، مهربانی وکړئ هغه دده د پاره جاری کړه. هغه ورله جواب ورکړه چه دی
دی سپرنټنډنټ صاحب ته ووایی، زه یوه شوم چه دده زړه نه دی. ولی چه ماته معلومه
وه چه سپرنټنډنټ صاحب خو دده په لاس کښی دی او بغیر دده دوینا نه څه نه کوی، لیکن
زه دی خپلو ملګرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اُوایه بله ورځ چه زه سپرنټنډنټ صاحب
وفتر ته اوغوښتم ما ورته ووی چه تا ته به معلومه وی چه ډیتیل سرجن زما په تکت
زما د پاره د مرض دغا ښونو د علاج په طور خوراک لیکلی دی او دا ته یی ویلی دی چه دا
ستا د مرض دارو دی. دا خوره، دا به ستا مهربانی وی. چه دا خوراک زما لپاره مقرر
شوی او یا ماته اجازه راکړی چه په خپلو پیسو دا خوراک ماته راکیدی شی، یعنی زه یی
خپلو پیسو راغواړم، هغه ددی دواړه خبرو نه انکار وکړو او ماته یی ووی چه زه یی مناسب
نه کنم چه تا له یی درکړم، ما ورته اووی چه تا ته به یاد دی چه تا ماته وئیلی وو، چه زه
د دی مرض ډاکټر نه یم او نه پوهیږم نو چه ته بیا په دی پوهیږی نه، نو ته بیا څنګه یو خوراک
مناسب او بل خوراک نامناسب کنهی، نو بیایی دا خواب ورچه د خوراک په معامله پوهیږم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اومانه د دی هیڅ ضرورت نه ښکاری ، ما په زړه کښې دا خیال وکړو چه کوم ځای انصاف
نه وی او نه څه قاعده او قانون وی ، دیوسړی رضا او وینا قانون وی ، هغه سړه زیاتی
بحث کول څه فایده مند نه وی ، په دی وجه زه چپ شوم او بهر ته راووتم او خپل بارک
لاړم په دی جیلخانه کښې ډیر پښتانه وو، لیکن زمونږه احاطی ته به راتللی نشو، کله ناکله
به یی په مونږه د شپې پیره لګیده ، هغوی ته به ما سره د خبرو اترو ډیره کمه موقع
وه ، دلته یو پښتون ملازم هم وو چه د دواوی د سوکړو د کلی وو، د هغه پیره به د
زمونږه په بارک لګیده ، ډیر ښه سړی وو ما سره یی ډیره مینه وه با وجود د دینه
ما به منع کولو لیکن بیا هم هغه به راته کله ناکله څه څیز راوړه زه په جیلخانه کښې د پټه
څیزونو سخت مخالف یم ولی چه په دی باندی په سړی کښې کمزوری تیا او بزدلی پیدا
کیږی ما به ډیر پوهه کولو او منع کولو هغه نه منع کیده هغه سړه به زما ښه کپ شپه
لګیده و هغه تازه د ملک نه راغلی و او ما ته به یی د ملک قصی کولی د هاړ پیشکال و
وی کومی ښه په زور کښې وه د ورځی خو به لا څه ډیر تکلیف نه وو، ولی چه ډیری
وی او سوری وو ولی د شپې تیرول ګران وو ځکه چه بارک کښې به بند وو او اکثر به د د
بجو پوری ګرمی دلاسه چاته خوب نه ورتللو خو چه شپه به لږه ټکه شوه نو بیا به ما شو
غذا بولو ځکه چه لاس ، پښې به مو ورته بربندی وی د پټولو څه شی نه وو چه
ما شو نه مو ځان پټ کړی وی . ولی چه د قیدی اوړی ، ژمی اغوستن کمبل دی
پ ګرمی کښې څوک ځان ته کمبل نژدی کولی نه شی ، زه د یوی میاشتی پوری په د
جیلخانه کښې وم او دی خلکو سره می ډیر ښې شپې ورځی تیر بلدی چه په دی کښ
واپس ډیره غازی خان ته بدل کړم چه څه وخت زه د ډیره غازیخان جیل ته ورس

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ماته معلومه شوه چه دجبل والاو او سیاسیانو په مینځ کښې جوړه شوې وه. جبل
والاو هغه دسیاسیانو بارک ته راولېږلم، تول راته راغونډ شول او زما په لېدو سره هغوی
ډېر خوشحاله شول راته غاړه وتل او په ډېره مینې یې راسره ستړې مشې وکړل زما مهربان
لاله دونی چند چه دهغه دجبل نه وتلو کښې لږې ورځې پاتې وې راته یې وویل شکر دی
چه ته راغللې او مې لیدې، ګوندې ستا په دې طریقه جدایي او دنه لیدو وار مان
په زړه پاتې شوې و سبا لاچه سپرټېنډنټ راغې نو ټولو نه اول ورسره لاله دونی چند
زما دخرا ابو جاموذکر وکړو او ورته یې وویل چه کم از کم ده له دې دده دقد مطابق جامې
ورکړې شتې او بیایې ورته زما دخوراک لپاره تکټ ښکاره کړو، هغه زر دا روغه ته حکم
ورکړو چه ډله دده دمېچ مطابق جامې فوراً ورکړئ او که چرته کوم دام کښې نه وې نو ورته
یې جوړې کړه او زما په تکټ یې نیم سیر شوده او یوه چیتاکی کوچ زما دخوراک دپاره
ولیکل زما دا تلو نه څو ورځې ورستو روژه راغله څه وخت چه روژه رانژدې شوه
نو زمونږ ته هند وانو ملګرو سپرټېنډنټ سره ولیدل او هغه ته یې د روژه دا ولپاره دهر
قسم ارام رسولو او باقاعده انتظام کولو عرض وکړو، سبا له چه څه وخت سپرټېنډنټ
راغې نو هغه تپوس وکړو چه څوک څوک به روژې نیسې او دا حکم یې وکړو چه څوک روژې
نیسې هغوی ته به دچېل خوراک نه یو سیر شوده او یوه چیتاکی غوړې زیات ورکیدې شې
او دپیشمنې لپاره به دتازه خوراک انتظام هم وکړې شې مونږ ته دده دې مهربانۍ نه
شکریه ادا کړه او هغه زمونږ ته دبارک ته رخصت شو مونږ ته تول شپږ مسلمانان
وو په دې کښې دوه کسانو د روژې نیولو نه معذرت ښکاره کړو چه په هغې کښې یو
بیرسټر وو او بل طالب العلم وو، مونږ ته څلور وکسانو په روژو نیولو باندې لاس پورې کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیره غازی خان دهاړ او پشکال کړمی اسان کار نه ولیکن دخدای پېفضل مونږه د
هیڅ تکلیف ونه شو او په آرام او خوشحالی ختمه شوه او اختر راغی . دقید یانو غړیبانانو
څه اختر وی . داختر نه پس لاله دونی چند انبالوی او خان عبدالرشید خان خلاصیدل
مونږ تولو سیاسی قید یانو ورله په خپل بارک کښی دیوی پارټی او اوسس ورکولو انتظام
وکړو . په پارټی کښی هغی کسانو تقریرونه هم وکړو او دهغوی خدمات او قربانی خلکو
اوستایلی . په اخر کښی لاله دونی چند او خان عبدالرشید خان دتولو ورونو شکریه ادا
کړه او وعده یی وکړه چه مونږ ته به دقوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو . او پېر
مینه او محبت سره رخصت شول .

دپیره غازی خان دآب وهوا په لحاظ دپېر خراب ځای دی کړمی پکښی دپېر
زیاته وی ، بارانونه پکښی نه کیږی ، کال کښی یو وار یا په دوهم کال به باران وشو
داوبو دباران په ځای دخاورو بارانونه دپېروی او کله کله به داسی سیلی راغلی
چه دوه ، دوه ، دری ، دری شپی به خاوری ورپدلی ، دصحت لپاره د
دخاورو باران دپېر خطرناک وو ، داسی یوه نری او باریکه دوړه به دآسمان
راوریده چه لیدی نه شوه لیکن چه کیر چاپیره به دی هر څه ته کتل نو هر څه د
دوړو نه ډک وو . څه وخت چه به دا دوړه شروع شوه نو نمر به یی پټ کړو او
دوریځو په شان به رنه ورځ تیاره شوه ددی زول نه ځان ساتل ناممکن وو ځان
خو پریږده چه خوراک بچ کول ناممکن وو چه څه به دی خوړل هغی کښی خاورې
وی چه لاړی به دی توکلی هغه به دخاورونه ډکی وی چه پوزه به دی سونګه
هغی کښی به خاوری وی نه تری دچا جامی بچ کیدی شوی او نه تری نه بستر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکه پاتی کیدی شوه چه سحر به دخوبه را پاخښل وچه په بستره به څنګه اوده شوی
وهم هغه شان چاپ به پری پاتی وو هر چا به خرمخ ، خرغوبرونه نیولی وو هر
سړی به تماشه وو ، چه یوبل ته به موکتل نوخندا به راتله او بیاماته دپرتکلیف
دی وو چه ماسره دنورو په شان دپری جامی نه وی ماسره یوه جوړه جامی وی
ځکه چه دسی کلاس قیدی لپاره په شپږ ومیاشتو کښی دیوی جوړی دورکولو حکم
و او داهر وخت وینځل او وچول اوبیا د دوړونه بچ کول ناممکن وو د دینه
علاوه د دوړونه ډکی سیلی به هم کله نه کله راتللی لیکن ددی ټولونه زیات د
تکلیفونه ډک یوبل ګرم باد وو چه ټوله ګرمی کښی به باقاعده چلیده ، دسحر
اووجونه به شروع کیده او دځلورو بجو پوری به وو ، دابه دومره ګرم وو چه مخ
دی وګلیده نوتابه ویل چه اور دی او دوجود هره څرګنده حصه به یی سوز وله
دی دلاسه به اخلاقی قیدیانو ته دپرزیات تکلیف وو اوبیا خاص چه کوموقیدیانو
ښمس یا په باغ کښی کارکولو ، هره ورځ به څلور پنځه کسان بیهوشه کیدل ګرمی به وهل
نا کله به دګرمی دلاسه یو دوه مړه کیدل ، مونږ به تولی دروازی دخپل بارک
دی کړی وې ، دځلورو بجو نه به مخکښی د بارک نه راوتلی نشو ، په بارک کښی به
ننه هم دومره ګرمی وه چه څوک به دګرمی نه اوده کیدی نه شو او دهر سړی نه به خولی
سی بهیدی چه تابه ویل چه اوس دسین نه راوتلی وی ، دشپی به هم دپره ګرمی
وه لیکن ګرمی سره به ګذاره کیده ، ددغه سیلی نه بچ کیدل ګران وو اوماسره خو
ځان دپټولو هم څه نه وو ، کمبل خو وو ، هغه مو دګرمی په وجه ځان ته رانزدی کولی نه
شو ، نوزه خو به ورته دخدای په تکیه پروت وم ، دپنجاب په جیلخانو کښی ددی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرابه جیلخانه بله نشته حکه یی سیاسی قیدیانو ته داخوښه کړی وه او دی ته
قیدیانو د پنجاب توری او به ویلی دکومو ملازمانو نه به چه څه قصور وشو نو هغه
یی دی جیلخانی ته رالیږلی وو د ۱۹۲۲ع کال د اګست د میاشتی اخری ورځی و
ما زنګیری وو زه په خپل بارک کښی ناست یم او ما ته یی یوه لفافه راکړه، لفافه کښی د
یو خط وو، چه هغه می پرانست نو هغه می د مور خط وو چه کلی نه یی ما ته رالیږلی وو
په لید ولی د پرزیات خوشحاله شوم ولی چه زما خپلی مور سره د پره مینه وه او
هغی هم زه د پر خوښ وم په هغی خط کښی د دعا او خیریت نه پس یی ما ته لیکلی و
چه الله تعالی په تا باندی د پره مهربانی کړی ده، تا له یی زوی د ر کړی دی، د
خط ما تا ته د دی لپاره لیکلی دی چه اول تا ته مبارکی د ر کوم او بیا ستا رای معلو
کړم چه هغه له څه نوم کیدو حکه چه مونږ دا فیصله کړی ده چه هلک ته به نوم
کیږدی.

زه د دی په لوستو نو د هم خوشحاله شوم او د خدای ثنا می وویله او د خدای
د ر کښی می دا زاری وکړه چه ای الله تعالی زما دا بچی سره د دی نو د و بچو نیک او صالح
لوی کړی، ښه اخلاق او علم ورکړی او د خپل مخلوق خادم یی وګرزوی ته یی ناصر
حافظ او مددګار شی او د ظالمانو د هر قسم ظلم نه یی وساتی. نوم می د ده د پاره
عبد العلی تجویز کړو او په سباله می مور ته خط ولیکه او دا نوم می پکښی د رولیږه،
پرنګیانو حکومت یونا پرسانه حکومت دی، هر انګریز فرعون او د فرعون په شا
خود مختاره دی، هر حاکم چه هر څه پخپل رعیت باندی وکړل ورسپی پرسان
تپوس نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مګرو کښې ډېر داسې کسان وو چې دهغوی نه دومره تعلیم واونه لي
خه دومره مالي حیثیت ؤ لیکن مجسټریټ ورله سپیشل کلاس ورکړی واو هغوی مره
هغه سلوک واوزه لي په (C) کلاس کښې قید کړی وم او کال تېرشو ماسره هماغه (C)
کلاس سلوک واوچا دی طرف ته فکرهم نه کولو، حالانکه د پرخلک به زمونږه دکتو
پاره دحکومت له خوا اتلل چې دقید یا نوحال معلوم کړي او مناسب انتظام ورله وکړي
خو ماته دچا فکرنه واو یا یې قصداً نه کولو. په ګرمی کښې به غیرزمانه تولو قید یانو ته
بصرخملا ستواجازت وخوزه به یوازې په بارک کښې بند وم یوه ورځ جیلوالوزه دفتر ته
بللم اوراته یې وې چې مونږ ستا دپاره داتجویز کړی دی چې تا دتورې وردی نمبر
دارکړو په دی کښې به تاته دوه فایدې وي یوه داچې ډېله معافی به درکېدی شی او
به زر دهاشی ویله داچې تاته به دبصرخملا ستواجازت وي ستاکار به نورهیڅ نه
دی صرف ددې سیاسی قید یانو مشقت وړل اوراوړل وی لیکن ما ددی خبری
انکاروکړو ځکه چې دازمونږ داصولونه خلاف و. زمونږ اصول دحکومت سره عدم
تعاون واوداخریو قسم تعاون واوداد یوسیاسی قیدی دپاره لویه دکمزورتیا
خبره وه چې بصرخوبه یې حکومت سره امداد نه کوو لیکن چې څه وخت جیلخانې له
اغی نوبیاهم دهغه حکومت خوشامندګر او امدادی شی.

دایوه لویه ګناه او بداخلاقی وه. دلاله دونی چند دهاکېدونه څه موده پس
په ملک کښې انتخابات شروع شواوهغه دپنجاب اسمبلی ممبر منتخب شولو هغه
اسمبلی کښې زما متعلق یوه لویه واویلا اوشور جوړ کړاو حکومت یې ملامته کړو
ماسره تراوسه پورې د (C) کلاس دقیدی سلوک کېږی. حکومت جواب ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغه خو د سرحد قیدی دی، پنجاب سره یی څه تعلق نشته نو ده ورته په جواد
کښې وویل چه نن ورځ خو هغه په پنجاب کښې دی چه په پنجاب کښې سیاسی قیدیان
سره څه سلوک کیږی هغه دې دده سره هم وشی. نو په دې وجه ولی د پنجاب حکومت
مجبور کړو چه یو حکم جاری کړی او زمونږ سپرنټنډنټ ته یی ولیکل چه زما متعلق
سرحد حکومت سره خط وکتابت وکړی، سپرنټنډنټ صاحب د پرسنبه سره
سره یی د پره همدا دی وه هغه فوراً سرحدی حکومت ته ولیکل، لیکن هغوی جواد
ورنه کړو او چه ده پری زور ولګولو او یا د ګیرنی به یی ولیږلی نو د وخت تیرو لو
د پاره به هغوی څه ګول مول ځواب ورکړو. ولی چه د هغوی مطلب ماله تکلیف راکول
او زما صحت برباد ول و په دې طریقه په خط کتابت کښې د پره موده تیره شوه
لیکن لاله دونی چند د پر زور ورسره ؤ هغه دوی کله په قلاره پر پیسو ول او د هغه
وخته پوری به یی یا د ګیرنی ورلیږلی چه اخری زه پری په سپیشل کلاس کښې کړم.
دې وخت کښې جیلخانه کښې خبر شوم چه زما د ګرفتاری نه پس زمونږ ده اتمانزوا
سکول طالب العلمانو په توله علاقه کښې یو لوی مهم شروع کړی وی کلی په کلی به یی مولوی
کولو د پر خلک به ورته راغونډیدل، زما ځوی عبدالولی به اول د قرآن شریف تلاوت
وکړو بیا به ده او ماستر عبدالکریم قومی نظمونه وویې او د هغه نه پس به زما مشر زوی
عبدالغنی د پرسنبه زړه نرمونکی تقریر وکړو بیا به یی خلکو ته وویې چه پښتنو تاسو لږ
فکر وکړئ چه زما بابا دې پیرنګیانو ولې قید کړی دی؟ د هغه څه ګناه ده؟ هغه خو نه قتل
کړی دی نه یی ډاکه کړی ده، نه یی بل څه اخلاقی جرم کړی دی. زما د پلار جرم دا و
ستاسو بچولیی تعلیم ورکولو او په تاسو کښې د اتفاق او ورورولی، عزیزولی خواهشمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو کښې هغه ریمونه، رواجونه چه پښتانه پرې تباه کېدل، ورک کول، غوښتل تاسو یې د دنیا د مهذبو قومونو سره اوږه په اوږه و درولئ. دغه گناه وه چه پیرنگیانو هغه قید کړو اود (C) کلاس سخت قید یې پرې ونګولو. اوس مونږه او تاسو له په کار دی چه هغه کوم کار چه زمونږ د قوم د فایدې د پاره کولو جاري وساتو بلکه ترقي ورکړو نو پیرنگیان به پوه شي چه پښتانه رابیدار شوي دي، ویښ شوي دي، مونږه اوس په دوی خپل مطب نه شو کولی او نه یې د باوولی شو.

د دوی د دې خبرو په قوم د پړاثر وشو او د سکول سره هرچا امداد ونه شروع کړل او سکول ډېره ترقي وکړه. ما چه دا خبرې واورېدې نور ډېر خوشحاله شوم خدای شکر می ادا کړو چه زما قربانی بې ځایه او بې فایده نه شوه او تول قوم محسوسه سره چه باچاخان زمونږه د پښتنو د پاره قید ونه تېروي. هرچا په دې خبره پر فکر او غور وکړو، ځکه زمونږ اصلاحي او تعلیمي پروګرام ته تقویت ورسېدو.

مذهبي تعصب:

مونږ په دې جیلخانه کښې پنځه مسلمانان وو، مونږ ډېره موده د خپلو ملګرو هندوانو او سکهانو له خاطره غوښه خوړلې نه وه او نه زمونږه یاده وه لیکن سیالکوټ نه یو حکیم صاحب په دې تحریک کښې قید راغی نو هغه به غوښه خوړله او مونږ هم شوق پیدا شو او مونږ هم د غوښې د خوړلو د شروع کولو فیصله وکړه حکیم صاحب موجیلو الاوله ورولېږه او هغه ورسره تولې خبرې صافې کړې. د جیلو الاوو دا رأیه وه چه غوښه دې هم په دغه باورچي خانه کښې پخېږي حالانکه د دوغه هندو و، لیکن مونږه دا خبره خوښه نه کړه ځکه چه بعضې خلکو د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخت پرهیز کولو دهغوی دخاطره به مونږ په هسپتال کښې خپله کتوی پخول
او خوراک به موهم دلته په بارک کښې نه کولو هسپتال کښې به موخوړله . مونږ دخپلو
ملګرو خوشحالولو دپاره دا قصه کوله . بل هله خوشحالولی شی چه په ځان تکلیف
تېرکړي لیکن زمونږه بعضی ورونو ددې دومره ناکام اوشه قلاره ونه کړوا
شه وخت چه مونږ په اوله ورځ هسپتال له لاړونو هغوی زمونږ برخلاف
پراپګنډه شروع کړه اوتول سیاسی ورونه یی راته وپرسول حالانکه دوی کښې
اکثر وغوښه هم خوړه . مونږ چه واپس راغلو نو مونږ ته دسیاسی ورونو دری
اوخبرونه معلومه شوه چه دوی زمونږ نه ډېر خفه اوپه غصه کښې دي . ه
ددوی داحرکت ډېر ناجایزه ښکاره شو . زمونږ دهندوستان په خلکو کښې
دایولوی کمی دی چه یو څیز زمونږه په خیال اوعقیده کښې خراب وی نو دهغه هم زغم
اوبرداشت کولی نه شو ، دهرې عقیدی دخلکو نه هم په هغه شان توقع اواوزولو
لکه زمونږ چه وي او دې ته فکر نه کوو که چیری دا څیز منع وی نو زما دپاره منع
دی دبل دپاره چه هغه زما دعقیدی نه دی څرنګه منع کېدی شی ؟ دایشیا دخلکو
دادعوه ده چه مونږه مذهبی خلک یو اوصرف ماهر په دنیا کښې دلته مذهب پاتی دی لیکن
خومره چه زما تجربه ده نوماته معلومه شوې ده چه بی شکه دایشیا په خلکو کښې ما
شته خوهغه مذهب په نوم مذهب دی او دخدای اورسول (ص) هغه ریلیجنیتی
مذهب نه دی ، دریلیجنیتی مذهب نه دوی ناخبره دي . هرمذهب کښې ازادی
ده ، رواداری ده اولوی نظری ده لیکن دوی تری خبر نه دی اونه چا خبرکړي دي
حقیقت دادی چه داتول اسمانی مذهبونه دخدای مذهبونه دي اودنیا ته

باهر دنیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتفاق مینی او محبت او د خدای د مخلوق دارام او خدمت د پاره راغلي دي. د هر
یو مذهب د پیرو د افرض دی چه د خدای د مخلوق له منځ نه کرکه او نفرت لیری
کړي او مینه او محبت پکښې پیدا کړي او د یو بل سره امداد وکړي خو مونږ د دی حقیقت
نه چا خبر کړی نه یو - او نه مو پخپله کوشش کړی دی -

ما د تالستای یو کتاب کښې چه شپږ ویشت قصې لي پکښې لیکلی دی د اقصه
د ستی ده چه بره چینه ده د هغې نه هر یو محلت له نلکه راغلی ده خو د هر یو محلت
خلک په دی نښې دی چه زمونږ ده د نلکی او به پاکی او خوږې دی او د دی نورو نلکو
او به ناپاکی او ترخی دي. دی ته هیڅوک فکر نه کوي چه د اتولې نلکی دیری چینې نه راغلی
دی نو څنګه یوه پاکه او خوږه شوه او نوری ناپاکی او ترخی شوې او اسلام خو د اتعلیم ورکوی
چه د مسلمان به په دې کتاب کښې هم ایمان او عقیده وی او په ورانډ نیو مذهبونو او کتابونو
هم: « والذین یومنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك » د ادی ثبوت دی چه
اسلام تولو مذهبونو سره روادارۍ غوره کړې ده.

چه کوم ځای زمونږ سیاسی ورو نه تول غونډ ولاړ وو نوزه ورو ورو ورو نژدی
کوم او ورته می داوویلی چه د اسوراج خو ماته د پرګران ښکاره شو او سوراج به د څه
سوراج وی چه هغه کښې هر چا ته د خپلی عقیدی او خیال ازادی نه وي ستاسو په دی
نظریه ما له افسوس راځی. که چیری د غوښې خوراک د چا په عقیده منع وی هغه دې
خوری او که د چا په عقیده هغه منع نه وی نو د هغه نه خفګان مناسب نه دی. مونږ
ستاسو د عقیدی د ومره مراعات کړی دی چه مونږ ته حکومت ویل چه تاسو به په همدی
ګډیکه باورچی خانه کښې پخلی کوئ مګر مونږ حکومت ته وویل چه مونږ غوښه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باورچي خانه کښې نه پخوو، په بل ځای کښې يې پخوونو زمونږ دغوښې په خوراک ستاسو
خفګان او اعتراض ناجايزه دی. ستاسو د اخيال د هندوستان د سوراج او اتفاق
د پاره موزون نه دی ځکه چه په هندوستان کښې د مختلفو عقيدو او خيالاتو خلک موجود
دي نو که چيرې هر يو قوم خپلې عقيدې او خيال باندې نور مجبور وئ نو دا به ګران نه شي
بلکه نتيجه به يې ډېره خرابه راوخيژي او د هندوستان خلک هله د ترقي او ازادي
معراج ته رسېدې شي چه هر چاله د خپلې عقيدې او خيال ازادي ورکړو او د هيڅ
قسمه ظلم او جبر په چاونه کړو. زما د دې خبرو په اورېدلو د وې قهر او خفګان
کم شو او بيا د هغوی هغه اعتراض او خفګان پاتې نه شو.

زمونږ د پرهندوان او سکهان سياسي درونه وو چه هغوی د غوښې په خوراک
اموخته وو او ډېر زړه به يې غوښې ته کېدلو، ليکن نور ونه مجبور وو. زما د سيالکوټ
يو ښاري نومی هند واشناو، د پرښه سړی واو د غوښې ډېر شوقی وچه څه وخت
به مونږه هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله خپل کټوری راکړو چه په دې
کښې ماله لږه غونډې غوښه راوړه ما به هميشه هغه له هغه کټوری ډک راوړلو او هغه
به په پټه په بارک کښې خوړله. هغه چه به کله ناکله په قارشو نو چپلو هټ وانوته به يې
ډېر کنځل کول چه وګورئ دوی د خوراک په څيز و نو کښې مونږ ته مذهب راوړاندې
کړې دی.

مونږ د تولو سياسي قيدیانو شريکه يوه باورچي خانه وه او دا د پرښه کار
چه مونږ مسلمانانو هندوانو او سکهانو به يوې کښې ډوډۍ خوړله. تحريک مونږ ته
سره ورونه کړي وو دا د کانګرس او خلافت برکت و او د هيڅ قسم نه مو ديو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفرت نه کولو . بوه ورځ یکښې اتفاقاً د خدمتګار سوال را پیدا شو مولانا محمد اسماعیل
غزنوی د اسوال اوچت کړو چه په باورچي خانه کښې یو مسلمان خدمتګار هم په کار
دی او د باورچي خانې په خدمتګارو کښې دې یو مسلمان هم وي لیکن هندوان او سکهان
په دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به یې د اخبرې کولې چه ګوري دی په مونږ
کښې بې اتفاقي پیدا کوي ما ورته وویل چه په دې خو به اتفاق او محبت لا زیات
شي ځکه چه مسلمان به هم د باورچي خانې په کار کښې شریک شي او تول کار به په شریکه
وکړي . زما دې خبرو ته چا د پرفکر نه کړو او زما کوشش شو نه څه مفید ثابت نه شول
چه څرنګې هندوان او سکهان پخپلو خبرو تینګ ولاړ وو . هغسې مولانا صاحب هم
خپله خبره نه پرېښوه او ورځ په ورځ د اخګره په زیاتېدو وه زمونږ یو ماسټر صاحب
و چه هندو و هغه خو به ویلې هندوان پاک دی او مسلمانان ناولي دي ، لیکن چه کوم
هندوان پوه او هوښیار وو نو هغوی به داوې چه داد صفایي سوال دی او چونکه مسلمانان
د صفایي خیال ډېر نه ساتي نو په دې وجه مونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کیچن کښې
کار وکړي . داقصه جاري وه او ورځ په ورځ زیاتېده او سختیده ، د اخر یو قسم
پاتې وې په اصلیت کښې هندوانو مسلمان خدمتګار په کیچن کښې نه پرېښو . یوه ورځ ما
خپل د اکټر ته چه هغه یو هندو و دوه مشقتیان د خپل بارک چه یو هندو او بل مسلمان
د دکتو او معاینې د پاره پیش کړل چه ته د اداره وګوره چه په دوی کښې کوم صاف او
پاک دی ، هندو په باورچي خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جاروماروو .
اکټر صاحب به ستې شان هغوی وکتل او د کتو نه پس د مسلمان په حق کښې فیصله
وکړه چه دا مسلمان د دی هندو په نسبت پاک او صاف دی او په هندو کښې د ناپاکۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وجه سپږی شوي دي نو ما خپلو هندوانو ورونو ته ووې چه دا کلتر صاحب په
فیصله کښې څه وائي ستاسو د صفایي دا بانه خوهم پاتې نه شوه. لنډه دا چه دا پرکشمکش نه
پس اخر په دې فیصله وشوه چه یو مسلمان دې هم په باورچي خانه کښې کار کوي او
دهغه به صرف دا کار وي چه مونږ په کومو لوښو کښې ډوډۍ وخورو هغه به اوچتوي
او وینځې به یې او په دې طریقه دا مسئله ختمه شوه.

دهندوانو د دې قسم خبرو اوروي په ما هم اثر وکړو او زما زړه چه په هغه
کښې د خدای د ټول مخلوق سره یو شان مینه محبت وخه ناخه فرق پکښې پیدا
شو. یوه ورځ ما خپلو ورونو سره خندل چه زه دلته صاف زړه راغلی وم او هغه
هر څه کړي او نفرت نه پاک و او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن ستاسو په صحبت سره
چه نن زه ورته کورم داغدار شو. مذهب خو دنیا ته ددې د پاره نه دی راغلی چه د
خلکو په منځ کښې نفرت پیدا کړي. بلکه مذهب خو د مینې محبت علمبردار دی
بله عجیبه خبره مې دلته دا ولیده چه په کرمي کښې به تقریباً ټولو هندوانو زما د منګۍ
یخنۍ او به څکلې او هیڅ باک به یې نه کولو لیکن یخنۍ کښې به یې تري پرهیز کولو او زما منګۍ
به نه رانزدې کېدل حقیقت دا وچه په کرمي کښې به ما د دې خپل منګۍ نه کپړه چاپ
کړې وه او ساعت په ساعت به مې هغه لمدوله باد به لګیده نو هغه او به به یخنۍ وي
ما خو به دا خوارۍ کوله او دوی نه د دومره خوارۍ کېدلی نه شوه.

مونږ په جیل کښې وو چه بهر چیرته یو هندو د پیغمبر اسلام (ص) په شان
ګستاخي کړې وه نو یو مسلمان راپاڅېد و هغه یې قتل کړو. هندوان د هغه هندو
ملګري شول او مسلمانان د هغه مسلمان او په دې باندې ټول ملک کښې یوه هنګامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه شوه او دازادی اوقومی تحریک نه دخلکو توجه فرقه داریت ته وګرځیده تردی
وخته پوری چه دقومی تحریک دوحدت دپاره خومره کوششونه شوي وو، هغه پسې
هوشول. په کارخو داوو چه څوک غلط کاروکړی ټول هغه ته غلط وواي نه سړی ته
مذهب، نه انسانیت، نه شرافت، نه اخلاق داوایي چه مونږ دغلط کار اوغلط
سړی ملګری شو دهرچا خپل مذهب دی اوخپله عقیده ده، یوسړی داسی کاروی
کوي چه دبل مذهب اوبلی عقیدی خاوند پری خفه اوغصه شی حالانکه هیڅ
مذهب ددې اجازت نه ورکوی. دانن چه دهندوستان اوپاکستان هندو او
مسلمان دنفرت په لوی عذاب کښی ګیردی نو ددی هم داوجه ده. تاسو دی خبری
هم فکروکړئ چه هندوستان کښی دغوا اوجماعت په سرفرقه دارانه فسادونه ډیر
کیږی اوزمونږ شریک دښمن داحربه زمونږ دقومی اتحاد خلاف استعمالوی
په سړی دی ته وګوری نوحیران شی چه یو ښه ویښ اوبینا بنیادم دغوا په حلاله بدوګڼی
بل بنیادم ووژنی یعنی دبنیادم حیثیت اوحقیقت دیوی غوا لاځنا ورنه هم لاندی
غیرضروری دی اودې بل اړخ ته دخدای دکور په خواکښی دتیریدونکی جلوس
دولکی اوسرنا اوازدومره لوی جرم دی چه هم ددغه رحمان اورحیم خدای په پاک
سره دهغه دمخلوق انسان په مړی چاره رابنکل کیږی. ددی واقعاتو نه فسادونه
وشی، کورونه تالاشی، ماشومان پکښی وسیزلی شی اودا هرڅه په دې جذبه
کیږی چه دخدای پاک دراليږلی دین خدمت کیږی. په دی سلسله کښی ماته
قصه رایاده شوه زمونږ دکلي دخپلی کورنی یومشر دخپل وراره دلاسه دخپل
ځوان په جرمات کښی دلمانځه دپاسه په سجده قتل کړی شوی او تفتیش له پولیس راغی
او

دد حادثه
تفصیل به آ
ی سپیدماه
او تحریره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس کپتان پیرنګی و هغه جومات ته بوتانو سره ننوتو هلته ولاړ بوسرې وو ته وویل
« صاحب ! بوتان وباسه جومات دی » پیرنګی ورته وویې چه ستا سو په زړه کښې
دخدای دکورهم صرف دومره احترام دی چه پیزار سره پکښې نه کړئ او دهغه خدا
پیدا کړې مخلوق پکښې هم دهغه دوراندې په سجده کښې پروت وزئ ؟ دا ستا
عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی .

دهندوستان دپیر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنګیانو دخپل تکبر او فرعونیت
په وجه دځان نه خفه کړې دي او پخپله مقابله کښې و درولي دي خکه چه زمونږ بارک
چه به کله یو پیرنګی دمعاینې دپاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وه مونږ کښې به دهر
کس داکوشش وچه په څه چل او څه طریقه به دی خپل ځان طرفته مایل کړم او چه
به هغه مونږ طرف ته خپل رغبت ښکاره کړو او څه لږ ې خبری به یې راسره ښې وکړ
نو چه دوباره به راتلونو لا بارک ته به راد ننه شوی نه و چه مونږ به ورته لاس په نامه
وو لا مونږ به مو ورته جوړه کړې وو سلا مونږ به مو ورته کول او مسکی مسکی به ورته کې
او داعادت خاص زمونږ په انتهلیجنشیا یعنی زمونږ په تعلیم یافته خلکو کښې لیدل
و . زما یو مهربان چه دلایلپور وو زما دجیلخانی استاد و او یو لوی وکیل و
ماسټر کوردت مل نومیده او هر وخت به یې سیاسی کتابونه لوستل دپر عالم او
سړی ولیکن چه یو ځل به کوم پیرنګی ورسره ښې خبرې وکړې نو بیا به پری دی پټ
و . هغه یوه ورځ ماته دخپل قید دلایلپور دجیلخانی قصه کوله چه زه به یې په او
باندی حیران شوم ما به په زړه کښې وې چه دهندوستان څومره ښه خلک دي
دوی دپیرنګیانو سره څومره ښه محبت دی دهغوی زور او ظلم او بدسلوکی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دومخی ته ودرېږی نه اونه یی محسوسوي . هغه غریب ، بی گناه دپښتی کمشنر دوه کاله قید کړی ولیکن بیاهم دی دهغه نه خوشحاله و دهغه برخلاف یی په زړه کښی څه نه وو بلکه همیشه به یی ماته دهغه صفت کولو چه هغه بیچاره دپرښه سړی دی او دی ښه سړیتوب وجه داوه چه څه وخت یی دی قید کړو نو هغه یوه ورځ جیلخانی له راغلی و او دد اپوښتنه یی کړې وه او دده په مخکښی دومره ویلی وو چه دوکیل صاحب چکی موسپینه کړې ولې نه ده ؟ په دی دومره خبره دی خوشحاله وبلکه دهغه احسانمند و لو چه څومره ده سره ظلم اوزیاتی شوی وهغه تری هېرو . هغه به کله ناکله په فخر داقصه ماته کوله چه دپښتی کمشنر جیلخانی له راغی نوزما پوښتنه یی وکړه چه هغه کوم ځای دی بیامالـه راغی جیلوالو ته یی وویلی چه دده چکی موسپینه کړی نه ده داسپینه کړی . ما به ورته ویلی چه ماستر صاحب ته یی بی گناه دوه کاله قید کړی یی او دپیرۀ غازی خان غونډی کنده جیل ته رالیږلی یی او مالی نقصان پری علاوه دی ته فکر نه کوی او چکی سپینول درته یاددی .

ما به همیشه خپلو سیاسیانو ورونو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پیرنګیان دی مونږ هم ځان سره په حکومت کښی شریک کړی او څه لږه غونډی حصه دی پکښی راکړی .

لاهور جیل ته دوباره تګ :

زما دغه ښو نو مرض ورو ورو بیا په زیاتیدو شو ماته یوه ورځ داروغه صاحب د سپرنټنډنټ په مخکښی داخبره وکړه چه نن سباجرنیل صاحب بیا په دوره باندی دلته راځی ته دخپل مرض حال هغه ته ووایه او عرض ورته وکړه چه تا دعلاج دپاره بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاهور جیلخانی ته ولیږي لیکن ماورله داجواب ورکړو چه جرنیل صاحب ته دهیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چه زما اصلی ذمه دار سپرنټنډنټ صاحب دی اوکه
چیری زه څه وایم نوده ته به وایم. سپرنټنډنټ صاحب هم زما دخبرې تائید وکړو
او په جواب کښې یې راته وویل چه د جرنیل صاحب د دوری پس به زه تالاهور ته لیږم
هغه زما د پاره ولیکل چه زه دې د علاج د پاره لاهور ته بدل شم او زر تر زره حکم راغی
اوزه لاهور ته روان شوم. داځل زما تلل په پټه نه وزه تولو سیاسی ورونو سره یو
ځای شوم او په خندا خوشحالی سره ترې رخصت شوم او په خیریت لاهور ته ورسیدم
د ورسیدو سره یې زه خپل زور اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولی چه مخکښې
علاج د پاره راغلی وم ده سره می کیده کاته شوی وو. هغه زما نه پوښتنه وکړه چه ته د
علاج د پاره د ډیرهٔ غازی خان جیلخانی نه راغلی یې اوپس دهغه نه یې زما صندوق
اوبستره ایساره کړه اوخپل اردلی یې ماسره کړو چه ماهغی احاطی ته بوځی چه کومه احاطه
د سیاسی قیدیانو د پاره مقرره وه لږ چه مونږ وړاندی شو نوزما خیال داوچه ما به
هغه ځای له بیایې چه مونږ ته پکښې وړاندی وو چه مونږ لاړو نوما یو وروکې غونډی
دروازه ولیده دهغی په خوا کښې یو قیدی نمبردار ولاړ و نوچه څه وخت مونږ دغی وروکی
غونډی دروازی ته نږدې شو نو د داروغه صاحب اردلی هغه ته اشاره وکړه او هغه
فوراً ورپرانیسته اوزه هغه ځای ته ورننه شوم هغه ځای ډیر وروکی او تنګ و زما
لا په دې فکر کښې وم چه ورننه کوته کښې می اغا صفدر او ملک لال خان په نظر شو دهغوی
په لیدو زانه هر څه هیر شو اوزه ډیر خوشحاله شوم چه شکر دی دګپ شپ د پاره می
ملګری بیا موندلی. لاله لاجپت رای او دهغه سره یو بل هندو لیدلم هم په دی بارک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناست وچه څه وخت ورد ننه شوم هغه ټول را پاڅیده او په مینه محبت یی ما
سره ستړی مدشی وکړل. د دوی په ملاقات زه نور هم ډېر خوشحاله شوم، زمونږ
داځای دومره ننګ وچه مونږ پکښې ګرځیدی قدرې نه شو او نه مو پکښې دڅه قسم
ورزش کولی شو. او بله داچه دورځې خوبه موڅه نه څه ګذاره کیدی شوه لیکن دشپې
به مونږ ته ډېر زیات تکلیف و ځکه چه هوا پکښې بالکل نه لګیده ډکرې دلاسه به پکښې
مونږ پوره خوب کولی نه شو. تقوله ورځ تېره شوه او ما بنام شو لیکن زما بستره او صندوق
رانغلل او دشپې چه څه وخت ماله یی ډوډی راوړه نو هغه د سپشل کلاس نه ؤ بلکه
د (c) کلاس خوراک وما خپلو ملګرو سره ددی خبری ذکر وکړو چه زه خود سپشل
کلاس قیدی یم ما سره ولی د (c) کلاس سلوک کیږي لیکن هغوی زما په دې خبرو
کښې څه دلچسپی وانه خیسته او په هغه دغه کښې یی تېره کړه زه هم چپ شوم لیکن
دا خبره زما پېزار کیښې نه ځائیده چه بغیر دڅه قصور نه جیلو الا ما سره ولی ددی قسم
سلوک کوی. ماخه کولی نه شو او نه ورته زه خپلو ملګرو پر پښودم هغوی هم زما د پاره
به قدم اخیستو ته تیار نه وو. زما بستره او صندوق راغلل یا هم چه زما په صندوق کښې
د خوراک څیزو هغه رانغلل دهغه په باره کښې دا خبر راغی چه هغه به په دفتر کښې
روت وي او دصورت په مطابق به تاله درکیدی شی. ددی مطلب دا وچه دنیمی نه
ورځ به جیل والا خوړو. جیلخانه ډېر یو عجیبه ځای دی، دښو دوله پاره یی یو قانون
درکړی دی. لیکن په حقیقت کښې قانون نشته د دا روغه او سپر نتنه نت خوله قانون
دی او هر څه چه غریب قیدی سره هغوی کوی هماغه کیږی. ډېره غازی خان جیل کښې
خوراک څیزونه ځان سره کېښودل جایز و او دلته ناجایز شو او دا خبری څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

رښتیا وو له وروستی هم نه شی ځکه چه د کمزوری او د زورور معامله ده ذکر
او شو مبنی قصه ده . بله ورځ خیرالدین خان زمونږ بارک ته راغی ما ورته ووې
چه زه افسوس کوم چه دا دومره ورځی تا ماله به غیر د څه وجهی تکلیف راکړو هغه راته به
جواب کښی دا ووې چه ستا وارنټ سره د مجسټریټ د سپیشل کلاس د تصدیق چیتی
نه وه نو مونږ څنګه دا یقین کړی وای چه ته به رښتیا په سپیشل کلاس کیښی یې ما ورته وې
چه اخر زما په تکټ د سپیشل کلاس تصدیق د غازی خان د سپرنټنډنټ د طرف نه
شوی دی هغه جواب راکړو چه دا زمونږ د تسلی د پاره کافی نه وما ورته ووې چه دلته
اول خو هم راغلی وم او تا لیدلی وم هغه وخت خو ما سره صندوق او بستره نه وه او نه
خپلی جامی اغوستی وې نو بیا دا څیز ونه ما څنګه راپیدا کړل ؟ هغه جواب راکړو
زمونږ خیال وچه هسی دا ورته چا په لاره کښی ورکړی دی . زه پوه شوم چه دا
بحثی شروع کړه نو ما دا خبره پریښوده . مقصد دا دی چه دجیل والا دیو عجیب
قسم عادتونه وي هغوی همیشه په دی فکر او کوښښ کښی وي چه په څه طریقه به
خدای مخلوق ته تکلیف ورسوو . دا تولی خبری زما د ملکرو په مخکښی وشو
لیکن هغوی بالکل خاموشه وو .

هر کله چه زمونږ دا دعوه ده چه مونږ به حکومت سره تعاون نه کوو نو
دا مناسب دی چه په جیلخانو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملکرتیا و
د حکومت سره تعاون او ملکرتیا خو په هیڅ شان زمونږ د شان سره جایز
ده او بیا د خپلو ملکرو برخلاف او د اسی ملکری چه د خدای د پاره یې مونږ
د قوم او ملک د خدمت د پاره ملاتړلی ده . څو ورځی پس زما د غاښونو د کتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیاهم هغه د ینتل سرجن راغی زما د غاښونو او اورو په لید وخوشحاله شو او ماله
لی مبارکی راکړه چه غاښونه دې بچ شو. زما د ژامې یو غاښ لی وایستلو او نور
غاښونه لی راله په ښه شان صفا کړل او نوی دارو لی دپورې کولو د پاره راته ولیکل
د تلو په وخت کښې لی دا روغه صاحب ته وویل چه څلور ورځې پس به بیا زه د غاښونه
کورم او زمونږ نه رخصت شو.

مطالعه:

مونږ په جیلخانه کښې د قرآن مجید درس شروع کړی وا و د سحر د لمونځ نه
پس به تقریباً دوه، دری ګېنټې د قرآن په تلاوت کښې مشغوله وو. څلور کسان وو
او مونږ سره څو قسمه تفسیرونه وو، د څلورو وارو ترجمه به مو په ښه شان اورېدله
او بیا به مو پرې ښه غور او فکر کولو لوکله ناکله به مو خپلې خپلې رائې هم ورکولې چه څه
وخت به مو د قرآن درس شروع کولو نو دا مو فیصله کړې وه چه هغه ټولې خبرې
وقصې چه دوه کوالې نه مونږ اورېدلې دي او زمونږ په زړونو کښې ناستې دي
هغه بالکل د زړه نه ایستل په کار دي او په یو صاف زړه د قرآن شریف په مطالبو او
تعلیم باندې غور او فکر کول په کار دي او دهغو په اصلي معنو او مفهوم ځان پوهول
په کار دي او د اهله کېدې شي چه مونږ د خپل زړه نه هغه ټولې خبرې او قصې
ورې کړو او که چېرې دا ونه کړو نو بیا د قرآن په حقیقت رسېدې نه شو ځکه چه مونږ
ځکښې د هغه متعلق یوه رائه قایمه کړې ده. دې خبرې مونږ ته ډېره فایده ورسوله
او په دې طریقه مونږ د اسلام د خوبو او ښېګڼو نه په ښه شان سره واقف شو.
زما په وړځ زمونږ شوق زیاتېدل ولیکن ملک لال خان غریب چه هغه د خپل زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وهمونه لیری نه کړی شو، زمونږ سره ونه چلیدی شو او بوخو ورځی پس هغه په
درس کښی شرکت پر ښبود مونږ یو ځل قرآن کریم ختم کړو او په دوباره موبیا شروع کړه
کومه مزه لطف او علم او پوهه چه ددی درس نه ماته حاصله شوه زه دهغی بیان کولی
نه شم. زه د قرآن په خوږو ښه پوه شوم، د اسلام د تعلیم نه خبردار شوم او د مذهب
په حقیقت وپسیدم، د درس نه علاوه اغا صفدر صاحب به مختلفو مضمونونو باندی
څه نوتونه لیکل هغه به هم ماکتل او بیا به می پخپل نوټ بک کښی ځان سره نقل کول او
د تولونه زیاته دفایدی خبره زمونږ د شپی تبادلهٔ خیالات و. ورځ به په څه طریقه
تیره شوه لیکن په دی ځای کښی شپه تیرول ډیره گرانه وه، او په دی طریقه به موخپل
وخت تیرولو. څه ورځی پس ولی او محمود زما د ملاقات د پاره راغل د ملاقات په
وخت کښی راته وویل چه هغوی عبدالولی موکاته بیایی چه د ستر گی اپریشن یی وکړی
ما چه د هغه ستر گی ته وکاته نو د هغی هغه داغ د اول نه ډیر زیات شوی و او په دی
می زړه ډیر خفه شو او د دی ما شوم په حالت می ډیر افسوس وکړو لیکن بغیر د افسوس
نه ما بل څه کولی شو؟ زه چه څه وخت قید شوم نو ما ډیر خطونه کلی ته ولیکل چه د ولی
د ستر گی غور وکړئ او موکاته یی ولیږئ لیکن د ولی غریب په حالت چا غور ونه کړو او
چا د هغه ستر گی ته فکر وکړو او په دی کښی یو نیم کال تیر شو او څه وخت چه د هغه مرض
په زیاتی شو نو بیایی هغه موکاته راولیږه لیکن دی تلو هغه ته څه فایده ونه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه ستر گه بی کاره شوه او دا داغ زما د زړه نه لیری نه شوی
هر وخت چه ماته د ولی ستر گه را یاده شی نو زړه می ډیر زیات خفه شی.

ولی د دوی سره چه ما څه وخت ملاقات ختم کړو او هغوی رخصت شو او زه بهر راو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه نایب داروغه چه چا زمونږ ملاقات کړی و دلاسه ونیولم او یوسړی له بوتلم چه هغه له هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته وویې چه هغه هم ستاسو د بې دی او ستاسو د عدم تعاون ورور دی او دی دیوکال د پاره په ضمانت کښې جیلخانې ته راغلی دی او دی د سرجان لارنس بت چه په یولاس کښې یې توره ده او بل لاس کښې قلم دی دماتولو د پاره تلی ولیکن کامیاب نه شو او گرفتار شو حکه چه دده داخیال و دابت دهند ستانیانو د پاره یولوی دبی غیرتی خیز دی او په دی وجه دهر هند وستانی فرض دی چه دامات کړی ما ورته وویې چه داخو دیر غیرتی سړی دی او داخوبی یولوی د غیرت کار کړی دی هغه وویې چه بی شکه کار خوبی د غیرت کړی دی لیکن اوس بی غیرته شوی دی یوه هفته یې لا په جیل کښې پوره شوې نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسیدلی دی چه شپه او ورځ زاری او چیغی وهی چه په هره طریقه چه کیدی شی ما د دې قید او بند نه باسئ نن ورله مونږ خپل خپلوان د ملاقات له پاره راغونښتی دی راځه واوره چه ورته څه وایی. دی قیدی غریب هغوی ته لاسونه جوړه کړی دی او دیر په عاجزئ هغوی ته لګیا وچه په هره طریقه چه وی زما ضمانت وکړئ او ما د دی بلا نه وباسئ. په دې ښې پوری دی داروغه اواز وکړو چه اوس یوازی په ضمانت وتی نه شی بلکه معافی د ورسره هم غواړې نو بیا دیر غریبی یې جواب ورکړو چه معافی ورسره وغواړم نو بیا ی پریږدئ هغه وویې چه هو. ده وی ښه ده معافی به هم وغواړم نو ما پری اواز کړه چه پوزه به هم راکاږې نو وویې چه ښه هغه به هم راکاږم نو بیا می ورته وویې چه یوازی پوزه را ښکوبه کار و نه شی دې سړه به د اوښ پل هم جوړ وی وې چه هغه ته وی؟ نو ما ورته وویې چه داسی خاوری به راغونډای کړی نو بیا به داسی داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروونه نورهم وکړي نوهغې غریب وي چه ښه ده دا به هم وکړم خوچه د دې جبل نه بهر شم
د دې په اوریدو ما ډېر وخندل اوزه تړي روان شوم . ما په زړه کښې وو چه داسې
جذباتیان ځوانان وي او دا یې همت وي نو مشکله ده چه هندوستان ازاد شي یا د پیرنګیانو
نه څه نه څه حصه په حکومت کښې واخلي . دا قصه مې لاله لاجپت رای او اغا صفدر ته هم
وکړه اولاله جي سره مې وخندل چه په پنجاب کښې د دې قسم ځوانان شته دي نو امید دی
چه تاسو ډېر زر سوراج حاصل کړئ او مونږ تولو په دې خبره افسوس وکړو چه سړی
یو کار کولی نه شي نو هغه ته دې ملا نه تړي ، او د داسې کولو ته نه کول بهتر وي . زمونږ
ځوانانو له په کار دی چه هر یو کار شروع کوي چه په هغه ډېر فکر کوي د هغه په تولو تکلیفونو
باندې په ښه شان غور کوي که چېرې هغو تولو تکلیفونو ته تیار وي نو هله دې هغه کار
ملا وتړي او که چېرې دا تکلیفونه تېرولی نه شي نو ښه به دا وي چه په ارام کور کښې ښ
او دعا کوي ځکه چه د ده بزدلی قومي مقصد ته نقصان ورکوي . اګرچه زه دا وخت
کانګرس کښې نه وم ، په خلافت کښې قید شوی وم ، صرف زه اولاله جي په سپشل کلاس
وو لیکن هغه ته د ورزش د پاره په تولو جبلخانه کښې د سحر او ماښام ذکر چېل وا
وا او ما ته نه و . هغه به په کټ کښې څملاسته اوزه په ځمکه . نورهم هغه ته ډېر رعایتو
حاصل وو . جبل والا به یې ډېرې خوشامندې کولې . په هفته کښې به یې یو ځل ملاقات
کولو خلکو به ورله قسم قسم میوې راوړلې په جبلخانه کښې ورته د هر قسم ارام و . مونږ
یو داسې تنګ او ځان له ځای کښې قید وو چه مونږ ته هیڅ د دنیا له حاله خبر نه وو نه
مونږ ته څوک راپرېښودل او نه مونږ ته د دې ځای نه د وتو اجازت و . په دې
مونږ د نورو قیدیانو د حاله نه خبر یو او چه هغو غریبانانو سره د څه قسمه سلوک کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن زمونږ احاطی په دروازه کښې یو سوری وچه دهغه نه بهر مونږ ته دقیدیانو
یوه تهتی ښکاریده سحر به تری په سوونو قیدیان چاپېره وو. دایوه ډېره عجیبه
نظاره وه چه دری په لیدو به هر سړی غمجن او حیران وچه دې خوارانو سره دری
قسمه ذلیل سلوک کېږي لیکن مونږ هیچا دهغوی څه مدد کولی نه شو. ما به کلنا کله
لالهجی ته وې چه که خیروی او هرکله بهر ته ووتې نو دری خوارانو د پاره په اخبارانو
او په اسمبلی کښې څه نه څه ایجی تیشن وکړئ ولی چه دوی ډېر مظلومان او بې اسری
دي یوه تهتی ده چه په هغی کښې شاید دناستی د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او
دری د پاره دری ډلی قیدیان وو دهر یو سړی په سر به دری، څلور کسان ولاړ
وو چه کله به دی پاڅی چه زه کښېنم، بل طرف ته سپاهیانو او نمبردارانو هم زور
کولی وچه شاباش زړښی! اوکه چېری یو قیدی به لږ زیات وخت تېرکړو نو میا به د
هغه خیرنه و دیو طرف نه به پری سپاهی راغی او دبل طرف نه به پرې نمبردار او هر څه
به یې پری اورسوه کړل. لنډه داچه یو ډېر د شرمندګی حالت ومونږ تولو به داخبره
پوره محسوسوله او دقیدیانو دی قابل رحم حالت سره زمونږ ته دتولو همدردی وه
لیکن افسوس دی چه مونږ دهغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زمونږ یو پښتون
شقتی وهغه ډېر یوه عجیبه قسم سړی و تقریباً اووه کاله قیدي تېرکړی واو ډېره
به معافی یې اخیستی وه اکثر د قید حصه یې په ډېرو تکلیفونو او مصیبتونو کښې
ره شوې وه لیکن دری نه یې هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړی دومره خراب
م نه ولیکن هغه نه چه داهر څومره تکلیف رسیدلی و دژبې دلاسه یې و. ژبه یې
ل په واک کښې نه وه. ما چه به ورسره هر څومره سرخوږ کړو او هر څومره به می

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه کړو لیکن په هغه یې دهیڅ قسمه اثر ونه کړ او چه څنګه نا پوهه وهم هغه شان
نا پوه پاتې شو. ددی ټولو خبرو د پاسه یوه ورځ ماله راغی او ما ته یې ووې یوه چیټی
کلی ته لیږم، مهربانی وکړه په تا باندی یې لیکم ما په ډېره خوشحالی قلم، مشوانی
او کاغذ راوا خیسته. د سرنامی نه پس می ورته ووی چه وایه څه ولیکم؟ راته یې
ووې چه ولیکه، زما د ښمنان خبر کړئ، خوشحالی دې نه کوی لږی ورځی را پاتې
دي او که خیروی زه یو ځل د ورسیدم او د بند نه خلاص شم نو تا سو سره به یو
شم نو د به دا نه په کلی کښې ونه کړځئ. ددې په اوریدو زه ډېر زیات حیران شوم چه
زما د کوشش نو او نصیحتونو اثر یې دا نتیجه شوه. څه ساعت پورې خو چپ وو بیا می
ورته ووې چه زما ټولې خبری تا هیرې کړې او په یوه دی هم عمل نه کړو! ده راته
ووې چه عمل می پری کړی دی خو د دوی پلان میدان کړی دوی زما په قید خوشحالی
کوی. ما ورته بیا خپل بیم وغوږ ولو او دامی ورته ووې چه اوس دنیا بدله شوه مونږ
له هم بدلیدل په کار دي ددی خبرو زمانه تېره شوه ته نه کوی چه هندوان، سکها
او مسلمانان په کور کښې ورونه شو او دلته که په سو ونو داخلک قید دی تا ته معلومه
ده چه دا په څه کښې قید شوی دی؟ ته خوې وینې او ددی نه هم څه سبق نه زده کوی
هندو او مسلمان خو په کور کښې ورونه کیږی او مونږ پښتانه دیو بابا زامن، یو قوم
یوه وینه یو، زمونږ دې دا حال وي؟ سړی می ورو ورو راضی کړ او راته یې و
ورو سره خوځو او وې وې چه ښه دا خبری به زه نه لیکم. هغه غریب ته زه ډېر ګنا
نه کوم ولی چه په دی ماحول او په دی خبرو کښې هغه لوی شوی دی، سپین ږیری
شوی دی او دا ټولی خبری د هغه یو قسم عادت کړ ځیدلی دی نو عادت پر ښو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سان کار نه دی ددی خبرو د اصلاح دپاره دپرکار کول په کار دی او پښتنو غریبانانو
بنی نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه پکښی چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
سی پوه کړی دي چه مونږ ددوی نه کیله وکړو . ما روژه دلته تېره کړه او د روژی نه
س یی بیا ددی جیلخانی نه واپس دپیرهٔ غازی خان جیلخانی ته بدل کړم .

دلاهور جیل نه بیا دپیرهٔ غازیخان ته :

باوجود ددی دومره تکلیف او پریشانئ نه چه دلته ماته وبیاهم زه پخپلو بدلیدو
ی دپرخفه وم ، ولی چه دلته ماته دلالهٔ لاجپت رای په شان او دهغه دیو ملکری
اغا صفدر او لال خان په شان سوسایتی او ملکرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
پرخوشحاله وم او دهغوی سره دتبادله خیال نه ماته ډیره فایده حاصله شوی وه
بل دقرآن درس او بل داغا صفدر په شان یو عالم او روشن خیاله سیاستدان
املکری هم زما په جدایی ډیر غمجن ؤ لیکن څه کیدی نه شو ، زمونږ واک خو دبل و
خر هغه وخت زاغی چه دیو بل نه جدا شو . پولیس په ډیوډی کښی زما انتظار
و . زه چه ډیوډی ته راورسیدم نو جیل والو زه پولیس ته حواله کړم او زه دپولیس
ه دپیرهٔ غازی خان جیل ته روان شوم . دوی پیاده اول پولیس لائین ته او
سټیشن ته بوتلم . دپیرهٔ غازیخان دجیل داقانون وچه دار وغه پولیس ته وړی
ده ته انګریز ګلولو حکم نشته او پولیس له یی دلاهور سټیشن نه دلاهور جیلخانی
ی کرایه هم ورکړی وه او دلته دخیرالدین خان حکم وچه انګریز هم ورته ګلوئ
مسلمان و او دپیرهٔ غازیخان دار وغه هندو وه څه وخت چه مونږ سټیشن ته
سیدو نو ما بنام وکاډی تیار و او په کاډی کښی سواره شو او سبا په تکنه (تکنده)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرمه زمونږ کاډی د شیرشاه ستیشن ته ورسېدو. دا یولوی جنکشن د
او دلته د ډېرهٔ غازی خان د پاره کاډی بدلول ګواړی. مونږ چه د کاډی نه کوز
د ېژکرسی وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړو او ویټنګ روم ته روان شو، ماتنا
هم اواز وکړو زه یې هم ویټنګ روم ته دننه کړم. یوه ارام کرسی برته وه هغه یې ما
سمه کړه او زه په هغې کښینا ستم. زه به ددی پولیس د سپاهیانو د خدمت
شرافت څه ذکر وکړم. په کاډی کښې تول شپه په ارام ویده وم او هیڅو ک
یې نژدی راته راپرېښې نه دی. دهر قسم زما د ارام فکر به یې کولو ویټنګ رو
ته چه ننوتلو نو په دغه وخت کښې دا اواز موتر غوږه شو چه دننه پیر صاحب
اوده دی چه څه وخت مونږ ور دننه شو نو پیر صاحب ته یو شیخ باد پکی راښکه
هغه دلاندی دوه کټونه پراته وو په یو کښې پیر صاحب او په بل کښې دهغه و
ځوی اوده وه څوک په کرسو او څوک په فرش پراته وو نوزه ورو غوندی
هغه ارام کرسی کښینا ستم ما باندی هم ښه باد لګېدو، دلږ ساعت د پاره
ستړګی پټې شوې چه ما سپښین شو او مونږ تول دلمونځ له پاره راویښ
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ماته لاس په نامه ولاړ دی دهغه په ما
شک راغی چه دا څوک پولیس لوی افسر دی په دی وجه یې زما طرف ته څه غ
او محبت ظاهر ولو او ورو ورو یې ما سره خبری هم شروع کړې دهغه د ور
زوی ما سره د ېره مینه پیدا شوه ماته به نه جدا کېدو. په خبرو خبرو کښې
زمانه پوښتنه وکړه چه ته سرکاری نوکر یې، ما ورته وې چه نه! ده راته و
چه نوکر نه یې نو بیا د اسپاهیان تا سره څه کوي؟ ما ورته وې چه زه قید

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـه دی وجه داسپاهیان ماسره دی . نوده راته ووې ددوی سلوک خوتاسره د
قید یانو په شان نه دی ماورته ووې چه هغه شان قیدی نه یم ، زه سیاسی قیدی
یم او په خلافت کښې قید شوی یم . ددې په اورېدو سره پیر صاحب فوراً بدل شو
وما طرف ته یې رغبت کم شو . د تحقیق نه راته معلومه شوه چه داد تونسې یو دېر
وی پیر دی او په تول هندوستان کښې په لکونو مریدان لري او په زرګونو روپۍ به
شکرانه کښې واله راځی مونږ چه لمونځ وکړو او بهر ته راوتلو ، د پیر صاحب زوی
چه دېر ماشوم وخوزما په مینه محبت داسې مین شوی وچه هغه هم مونږ سره راوتلو
د تیسن خلک خبر شو چه داخو دخلافت مشران راغلي دي نو تول خلک مونږ ته
راجمع شول اوزمونږ ه دزنده باد چغې شوې . پیر صاحب چه وکتل دده هغه ماشوم
زوی زما سره دی یو مریدې ورپسې راولېږلو هغه ماشوم ته یې دېر وویل خوماشوم
زما خواته رانژدې شو او دده سره دتلونه یې انکار وکړو . شیخ لاړو او پیر صاحب ته
یې داقصه وکړه پیر صاحب ورته ووې چه ورشه او په زوره یې راوله شیخ راغی او هغه
ماشوم یې زما دغېږی نه وشوکو او په زور یې په ژړا بوتلو . دکاډی تلو ته لا وخت وخو
پیر صاحب دخپل زوی سره راپاڅېدو لاړ او په ریل کښې کښیناستل . اخر داچه مازیګر
شو ریل راغی اومونږ پکښې سواره شو ماسختن غازی کات ته ورسېدو ، په غازی
کات کښې مو دسپین په غاړه شسپه شوه په سباله داتوار ورځ وه او داتوار په ورځ
جهاز بند وي او څوک پورې وتی نه شی ، لیکن یو موټر بوټ چه په هغه کښې ضروری
ډاک پورې باسی زه یې هم په هغې کښې پورې ویستم . دا باسین هغه زور ودې چپې
چه اوس هم رایادی شی نو زړه می وبو کښېږی خو دخدای فضل وپورې وتو د دېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازی خان پولیس راغلی و دوی هغوی ته په حواله کړهم هغوی په بکه کښې د پېره غازی
خان جیلخانې ته ورسولم، تقریباً لس بجې جیلخانې ته ورسیدو. د سردار ورلیږی
شو اوزه ورد ننه شوم او بابو کانو، سپاپانو او قیدیانو چغې کړې او تول رانه چاپېره
شو او هرکلی یې رانه وو. د جیلخانې د ننه ورلیږې شو اوزه جیل بارک ته ورروان
شوم. زما سیاسیان ورونه هم خبر شوی وو، بعضی کسان رانه لاره کښې ولاړ
وو. زما په لیدو تول ډېر خوشحاله شو. بارک کښې چغې شوې او تول رانه چاپېره
شو خوک راتر غاړې وتل او د خیر خیریت پوښتنې یې رانه وکړې. ما ورته دلاهور د
جیل تولې قصې وکړې چه په دې کښې د ډوډۍ وخت شو او مونږه ډوډۍ خوړلو
له روان شو. د سردار کهرک سنګه په ضعیف والی او بربنډ والی مې ډېر افسوس
وکړو چه هغه سړه د نورو ملګرو لا هغه شان بربنډ و او څه فیصله یې نه وه شوې.

د مورمرګ:

په دغو ورځو کښې مې د مور یو خط د کلی نه راغی. پکښې یې لیکلی وو چه ډېره
موده وشوه چه ته مې لیدلی نه یې. زما ډېر یاد ېږی. زما زړه غواړی چه درشم او تا
ووینم نو ته ماله اجازت راکړه چه زه ملاقات له درشم. ما چه په دې خط څومره غور
او فکر وکړو نو زما زړه خو هم غوښتل چه خپلې مور سره ملاقات وکړم ولې چه د دې
ځای د راتلو لاروته به مې فکر شو نو پکښې ډېر تکلیف و او بل طرف ته هغه بوډۍ هم
وه او زړه مې هم غوښتل چه دا ووینم. لیکن حکومت مونږه قصداً داسې لیرې جیلخانې
کښې بند کړې وو چه ملاقاتیانو ته ګرانه وه نو ما مناسب ونه ګڼل چه هغې له د دې ځای
د راتلو تکلیف ورکړم او ورته مې ولیکل چه که خیروی ماته اوس لږه موده پاتې ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید دی چه دپر زرستا اوزما ملاقات خپل کور کښې وشي داځای دپرلیری دی ځای په ځای ریلونه بدلیږي او بیا دا باسین نه پوری وتل دي، نو ما وې چه ښه به داوي چه نه دا تکلیف ونه کړي. لیکن زه د الله تعالی کارونو نه څه خبر وم چه زه او مور به می دیوبل نه داسې جدا شو چه تر قیامته پوری به یوبل ونه وینو او که زه ددې نه خبر وای نو ما به مور سره ضرور ملاقات کړې وای انسان د تقدیر نه خبر نه وی.

څه موده پس د ماز ګیر وخت و زه په کلای ناست وم چه زما یو ملګری په منډه راغی او اخبار یې په لاس کښې و چه په هغه کښې یې لیکلی و چه زما مور مړه شوه ما انا لله وانا الیه راجعون وویل. ددې خبر په لوستو را باندې عجیبه کیفیت طاری شو او په دې می دپر افسوس وکړو چه ما ولې د ملاقات منع کړه خدایه زمونږ ددې اخری ملاقات نصیب هم نه و. ما به خپل زړه له دپر تسلی ورکوله لیکن زړه می ژړا کوله ولې چه زما خپلې مور سره دپره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به دپر پریشانه وم او دپر خفه به دې وم چه زه د خپلې مور بی بی د اخری خدمت او دیدن نه محروم شوم او ما دهغې په ناجوړتیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت ونه کړې شو. دې خبرې به هر وخت ژړولم که نه وی نو مرګ خو حق دی هیڅوک تری خلاصیدی هم نه شي نو د چا په مرګ ژړا او واویلا نه ده په کار خو مینه او محبت داسې څیز دی چه د چا زړه صبر پیدا نه شي. زه چه بیا د قیامه را خلاص شوم نو خو دمی بیا رانه د اخبره کوله چه مور به دې په ځنګلند ن کښې هم دپر دپر یاد ولې چه غفاری راغی او که رانغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیاسی قید یا نوجنګونه:

زمونږ سیاسی وروڼه به همیشه په معمولی معمولی خبرو باندی پخپل منځ کښی په جنګ وو او کلنا کله به نوبت کنځلو ته ورسید و او بعضی وخت به مونږ الرګی هم یو بل پسی راواخیستنه لیکن نور وروڼه به تر منځه شول او معامله به یی رفع دفع کړه. جیلخانه داسی یو ځای دی چه دسړی زړه پکښی تنګ وي. « د کوجرو ګلرهئ د مردان ضلعی شاکرالله باچا به خپلو ملګرو ته داخبره کوله که تاسو یو بل سره ایری وهئ نو مونږ خو تول خپل وروڼه یو داستاسو نقصان نه دی دا تول نقصان ددی قلا دی چه مونږ نه تاوده په کور کښی د مور او لور د پره خوږه رشته وی خو چه دیوال تری چاپیره وی نو مور او لور هم هر وخت یوی بلی پوری نښتی وی او په جنګ وي. » زه هم انسان وم زما چه څومره معلومات او تجربه ده نوزه داویلی شم چه زمونږ د دی جنګونو تول بنیاد بحث او مباحثه وه. اکثر مالیدلی دی چه مونږ به په یوه معمولی خبره بحث شروع کړو نو چونکه زمونږ هغه بحث به په دی خیال نه وو چه مونږ به دیو بل د معلوماتو نه څه فایده حاصله کړو. دهر یو دا خیال وو چه زه ښه پوهیږم او دا بل نه پوهیږی چه زه ورته او دا بل پوه دی. ددی قسم بحثونو نتیجه همیشه کج بحثی وي او بیا بد ردجنګ وجدال او خفګان. په دی وجه که څوک چیری ددی خبرو نه بهر که دننه بچ کیدل غواړی هغوی له په کار دی چه د داسی مباحثو نه ځان وساتی او همیشه خپل ځان، ژبه، او خوله واک کښی ولري او که چیری په یوی ضروری مسئلی د بحث کولو ضرورت پیښ شی نو چه ده ته څه معلوم وی یا چه څه د ده رأیه وی هغه دی ښکاره کړی او زیاتی بحث دی پری نه کوي نو بیا به ورته خدای خیر کړی، بله دا چه زمونږ په سیاسی وروڼو کښی یو ګله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دعیب خبر اوه اوهغه داوه چه مونږ خوبه په خوله ویل چه مونږ یو ورونه یو او
کارهم داسی وا چه مونږ یو ورونه وای ولی چه مونږ دیو نیک مقصد دپاره جیلخانی
داغلي یو لیکن حقیقت داسی نه و او نه زمونږ په دې عمل و. په معمولی معمولی خبرو کښی
په مونږ کښی دسکه، مسلمان او هندو سوالونه پیدا کیدل. ما خو مخکښی هم
ذکر کړی دی چه جنګ دملتان په بنار کښی وشو او تعلقات دلته په جیلخانه کښی د
هندوانو او مسلمانانو خراب شو. مونږ دومره فکرهم نه کوو چه هلکه بهر به خلک هرڅه
وی لیکن زمونږ په دله دې دهغی اثر ولې وشی او که چیری په مونږ هم دد ې قسم اثر
وي نو بیا په مونږ او په هغو خلکو کښی څه فرق شو چه څوک ددښمن په پالیسی دا
ورونه کوي او خپل قوم او ملک ته نقصان رسوي. زمونږ دعوی خو داده چه مونږ
هندوستان په نولو قومونو کښی ورورولی پیدا کوو او ملک ازاد وو. کومی پوری چه
انګلیانو حکومت وي تر هغی پوری خو ناممکنه ده چه د هند و مسلمان جګړی ختم شی.
خو به کیږی لیکن که مونږ کانګرس او خلافت والا هم په دې کښی حصه واخلو نو بیا دې
هندوستان خدای پاک مل شی. نو خلک خو پرې دئ زمونږ یعنی خلافت او کانګرس
کښی تر اوسه پوری د رښتینی ورورولي خیال پیدا شوی نه دی او زمونږ زړونه یو
ته صاف نه دي. زمونږ په زړونو کښی خیری دی په دې وجه په معمولی معمولی خبرو
دی مونږ په کور کښی جنګ دنګې او فساد کولو ته تیار یو. یوه ورځ داچل وشو چه زمونږ
سقتی چه هغه زمونږ لوبنی پاکول او هندو وهغه مرپلینو سکهانو دا مشهوره کړه
دی مونږ سکه کړه ددی په اوریدو سره هندوان ډیر په غصه شو هندوانو هغه ته
ی چه ته مرو خرابه سکهانو پری زور راوړو چه پام کوه چه مرو نه خرابی دا کشمکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو ورو زیات شو او د سکهانو او د هندوانو تعلقات ډېر زیات خراب شول ا
داچه معامله جېل والوته ورسېده او هغوی هغه سړی زمونږ د بارک نه بدل کړو . ن
خو بدل شو لیکن بیا هم زمونږ د ورونو زړونه یو بل ته صاف نه شو . «لا اکراه فی الدین
الله تعالی وایی چه په دین کښې زور نشته ځکه چه د دې تعلق زړه سره دی . د جېل د
هر مذهب والا ته د حق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعه فایده ی او خوبه ښکا
کړي لیکن یو مذهب هم دا نه وایی چه تاسو په زور او زیاتی او لالچ خلک پخپل م
کښې داخل کړئ ځکه چه د مذهب معامله خو د زړه او د دماغ سره ده چه زړه او د
او عقیدی کوم مذهب نه وی قبول کړی په هغه عمل کولی نه شی او چه عمل پرې
کړی نو هیڅ فایده تري حاصلولی نه شی . بله ورځ مونږ تول په بارک کښې ج
ناست وو او خبری اتری موکولې په خبرو خبرو کښې دلاله اجیت رای ذ
راغی یو موهن لال نومی وکیل وچه هغه صرف دومره خبره وکړه چه لاله جی ش
پنجاب دی . یو سکه پری اواز وکړو چه د شیر پنجاب لقب خو د سردار
سنګه دی او ورو ورو دا خبره زیاتیده او دې حد ته ورسېده چه یو
سکهان او بل خوا هندوان جنګ کولو ته تیار شو او یو بل پسې د نلۍ واخی
او په ډېرو خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نوبت کوتک بازی ته ونه رسید
مونږ په دې جېلخانه کښې هندوان ، سکهان او مسلمانان وو م
به پخپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو . مسلمانانو کښې اکثر د کسانو لمونځ نه
صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب او ما به کولو او هغه
ځان ځان له . دغه حال د هندوانو هم وچه هغوی هم اکثر و به عبادت نه کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا به کولو نو ځان ځان له به یې کولو. زما یو مهربان دوست چه نوم یې ماسټر کردت مل
و اویو ډېر ښه سړی وه ډېر عبادت به کولو او د عبادت په اخر کښې ډېر شانتی شانتی
به یې ویل خو دی پخپله شانت نه و ما به ورسره خندل چه ماسټر صاحب ته خوشانتی
انتی ډېر وایي خوشانت نه یې. یو سکهان وو چه دوی به خپل عبادت په جمع
کولو او څومره چه په هغو کښې مذهبی جذبه او جوش و دومره نه په هندوانو کښې
و او نه په مونږ ده مسلمانانو کښې و زمونږ په نسبت په سکهانو کښې مینه محبت
اتفاق او ورور ولی زیاته وه. په دې خبره چه ما څومره غور او فکر کړی دی زه په
دې نتیجه رسیدلی یم چه دهغوی مذهب په خپله ژبه کښې دی هغوی دهغه په
مطلب او مقصد باندی پوهیږی. دهندوانو او مسلمانانو مذهب په بله ژبه کښې
دی. دهندوانو مذهب په سنسکریت کښې دی. هندوان په هغه نه پوهیږی او
زمونږ مذهب په عربی کښې دی او مونږ په عربی نه پوهیږو. سکهان چه به خپل
عبادت ته کښینا ستل نو په هغه کښې دا یوه جمله زما نه هېرېږی او یاد ه می ده چه
دې به یې ویل « سرجاوی توجاوی میری پیاری سکهیانه جاوی ». داسی خبری
په جذبه او جوش زیاتوی دهندوانو په مذهب کښې هم شته او زمونږ دمسلمانانو
مذهب کښې هم شته. خو مونږ او هغوی په مطلب نه پوهیږو، همدا وجه ده چه د
سکهانو په شان مذهبی جوش او جذبه نه په مونږ کښې پیدا شوه او نه په هندوانو
کښې.

زمونږ اکثر ملکري خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتی شو ولی چه تول شپږ
پیږ میاشتی یا کال قید وو. دوی به هم اوس رها شوی وای خو هغوی په چېلخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه دایجی ټیشن په وجه خپل قید ونه زیات کړی وو زمونږ دپنځو وارو مجلس
سنه برابر و او د مطالعې دپاره راسره قسما قسم کتابونه هم وو او د خپل قید ورځې شپې
مو په ډېر ارام او خوشحالی سره اړولې او بغیر زمانه دوی ته لږ نیلې پاتې و. په ګ
پنځو کسانو کښې مونږ دوه مسلمانان او دوه سکهان او یو هندو وو. یوزه او بل
مولانا محمد اسماعیل غزنوی او سکهانو کښې سردار کهرک سنګه، جسونت سنګه
او دهغوی یو بل ملګری و. د جیلوالو سلوک مونږ سره ډېر سنه و. کپتان هیرز Haer
زمونږ سپرنټنډنټ وچه په دښتیا ډاکټر و او ډېر هوسه د اوسیه سړی و. لیکن په ګ
ځای کښې یو لوی نقص دا وچه د شپږ و میاشتو نه زیات یو انګریز سپرنټنډنټ
پاتې کېدی نه شو. په شپږ و میاشتو کښې به ایله مونږ د هغه سره اشنا شوی و
خو چه به اشنا شو نو هغه به رانه بدل شوی و. د دی وجه دا وه چه په ډېره غاز
کښې به ډېره زیاته ګرمی وه او په ګرمی کښې به انګریز زیات پاتې کېدی نه شو. په د
وجه به په یخنی کښې زمونږ انګریز سپرنټنډنټ و او په ګرمی کښې به هندوستا
و بیا د جرنیل د دوری اواز شو چه جرنیل صاحب په دوره راځی هر څوک په دی فک
کښې وچه بیا به څه کېږی ځکه چه د جرنیل ډېر بد نیته راشی او بغضی سړی وا
بیا سیاسی قیدیانو سره خو به ډېر په ترخ چلېد و. جرنیل صاحب څو ورځې پس
راو رسېد و او د راتلو سره اول د سردار کهرک سنګه کتوله راغی او په یو قسم غ
او تکبر کښې یې سردار صاحب ته وویل Well Kharak singh وایه کنه کهرک سنګ
نو هغه ورله ډېر په بې پروایی سره د جواب ورکړو (واه Yes, Wah واده!) سنه
د دی په اوریدو سره په جرنیل اوربل شو او بله یې هیڅ خبره ونه کړه او فوراً د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بحرته ووت او جلوالوته یې ووې چه دده نه تراوسه بادوتی نه دی او دهغه
تکت یې وغوښتو او د کمزوری په وجه چه هغه له ډاکټرکوم پیر لیکلی وهغه یې کت
کړل او حکم یې ورکړو چه ده له هیڅ بغیر د (۷) کلاس دقید یا نو د خوراک نه مه ورکوئ
او بل یې د احکم ورکړه چه په دوی بله مقدمه وچلوئ د اهم ډاکټرو. د جرنیل دوره
چه ختم شوه او دی واپس لاړ نو داروغه صاحب مونږ له راغی او د اتول بیان یې راته
وکړه او د خپل طرف نه یې ډېره همدردی ظاهره کړه او دیې وې چه زه خو یوماتحت
سړی یم زیاتی څه کولی نه شم تاسو پخپل کور کښی صلاح او مصلحت وکړئ او سباچه
تاسو ته څه مناسب ښکاری ماله جواب راکړئ ددی په اوریدو سره زمونږ ملګری
ډېر غمجن او فکرمند شو ولې چه دهغوی رهایی ته دوه، څلور میاشتی پاتې وې.
مولانا غریب ته خو تول تاله یوه نیمه میاشت پاتی وه، لیکن سردار کهرک سنګه و
دهغه ځان له پرېښودل د دوی د پاره ډېر مشکل وچه اخر بهر خلک به څه وایی
چه بوډا سردار مویوازی پرېښود او تاسو ځوانان ترې راوتښتېدئ د اخواران
ډېر په کشمکش کښی وو اخر د ډېر بحث مباحثی نه پس په دې فیصله وشوه چه بهر
کانګرس ته خبر ورکول په کار دی چه د دې په باره کښی هغوی یو قرار داد پاس
کړی او مونږ ته یې راولیږي چه ایجی تیشن جاری وساتئ یا یې پرېږدئ او چه
کانګرس څه فیصله وکړله مونږ به یې منو. انسان هم یو عجیبه څیز دی څه وخت
چه دی کمزوری شی او همت بایلی نو بیا د خپلی کمزوری او بې همتی د پټولو د پاره
قسما قسم حیلی او حوالی لټوي. څه وخت چه دوی ایجی تیشن شروع کولو نو
زمونږ په ډله کښی اکثر وخلکو ورته د اخبره یاده کړې وه چه کانګرس د اقسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبری په جیلخانو کښې منع کړې دي او دهغه نه کانګرس والو ورله هم جوابونه را
لیږلي وو چه په جیلخانو کښې ایجی تیشن د کانګرس د اصولونه خلاف دی په دې
وجه مونږ تاسو له حکم درکوو چه ایجی تیشن شروع نه کړئ لیکن هغه وخت دوی
په جوش کښې وو چه کانګرس په دې نه پوهیږي چه دا زمونږ د حقوقو او خودارئ
سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چه د کانګرس حکم ته لیوالې دی ځکه چه نور تکلیف
تېرولو ته تیار نه دي. د دی قولو خبرونه مونږ له سبق اخیستل په کار دی او هر کار
چه کوو نو محض په جوش او جذباتو یې ونه کړو بلکه د هغې په هر پهلو باندې ښه
ښه شان سوچ او غور وکړو او که چیرې د هغې د پاره د هر قسم قربانۍ او تکلیفونو
ته تیار نه یو نو شروع یې نه کړو. کانګرس والا و یو قرارداد راولیږه دوی هغه مداري
کهرک سنګهه له یو وړ هغه ته یې وښو چه د کانګرس دا حکم دی ته په دې کښې څه
وایې هغه ورله جواب ورکړو چه د کانګرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه تر وړ حکم دی
او کوم قدم چه ما او چت کړې دی زه د هغه نه د وروسته کېدو د پاره تیار نه یم
چه تر څو حکومت زما مطالبات منلی نه وي په دې لاره کښې چه هر څومره
تکلیفونه او مصیبتونه چه راځي د هغو د پاره زه تیار یم. دوی په ځای د دی
چه د هغه د عزم او ارادې تعریف کړې وای او خپله کمزورۍ یې څرګنده کړې
وای د هغه خلاف یې دا پروپیګنډه شروع کړه چه دی خپل ځان د کانګرس
نه لوی ګڼي او په دې وجه د کانګرس حکم منلو ته تیار نه دی دا څومره لویه د
افسوس خبره ده او بده خبره ده چه مونږ د خپلو کمزورو د پټولو د پاره
او د بل د غور ځولو د پاره د دې ډول ناپاکې پروپیګنډې کوو او د خپل جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقوم کښې اختلافات پیدا کوو او دا په هر جماعت کښې چه څومره اختلافات وینئ
دې وجه هم اکثر د دې قسم ذاتیات وی. که ته وایې چه زه بغیر د څه غرض نه
قوم او ملک خدمت کوم او زه هم وایم نو بیا اختلاف په څه؟ په خدمت کښې
اختلاف نه راتلی شی او نه کېدی شی اختلاف هیشه په ذاتیاتو کښې وي او هر سړی
په ایمانداری په دې نظر وکړي او خپل زړه ولټوی نو دا به ورته معلومه شی
چه دا اختلاف زما د ذاتیاتو په وجه پیدا شوی دی. مونږ خو به خپلی کمزوری
خلکو نه پټې کړو لیکن د خدای نه خو یې پټولی نه شو نو هغه له به څه جواب ورکړو؟
چه هر کله مونږ خپلی کمزوری د خدای نه پټولی نه شو نو په کار دی چه د خلکو
نه یې هم پټې نه کړو او چه کوم کار کولی شو په جار وو وایو چه دا کولی شم او چه کوم
کار نه شو کولی په جار وو وایو چه دا نه شم کولی او دا و نه کړو چه یو ښه کار دی
چه زما یو بل ورور لګیا دی کوی یې او هغه کار زه کولی نه شم. نو مونږ له دهغه امداد په کار
دی مخالفت یې په کار نه دی او پخپله د له او قوم کښې اختلاف پیدا نه کړو او په ځای
د اړه ورکولو په هغه قسما قسم الزام ونه لګوو او هغه ته مشکلات پیدا نه کړو.

مولانا اسماعیل صاحب او سردار جسونت سنګه او دهغوی ملګری جامی
غوستی، کاږی شروع او دهر قسم ایجی تیشن یې ترک کړو، سردار کهرک سنګه
د اریوازی په میدان کښې پاتی شو جیلوالو پری مقدمه وچلوله او شپږ میاشتی
بند یې نور زیات شو لیکن دهغه په همت جرئت او خدا کښې دهیڅ قسم فرق
نه شو. لکه دغه په شان د حکومت په مقابله کښې پخپل ځای ولاړ واو په صبر یې
د قسم تکلیفونه تېرول او کوم قدم یې چه یو ځل مخکښې کړی ؤ هغه یې روستو نه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر اخره پوری په هغه باندې تینګ ولاړ و او تینګ پرې پاتې شو او ډېر بها در
و . ددې نورو ورونو کنډران ډېر سخت شو هسې به پخپل ځان کښې کچه کچه کېدل
دوی ددې خبرې کوښښ شروع کړو چه په هره طریقه چه کېدې شي چه مونږ د
جیلخانې نه بدل شو . د جیلوالو هم دوی سره ډېره هڅه ددې وه هغوی هم ددوی
د پاره کوښښ وکړو او ویې لیکل ، د مولانا خولبزی ورځې پاتې دی هغه تیرې شي
رها شو او ددې نورو منظورې راغله . دوی رانه بدل شو او په دې دومره لوی با
کښې صرف زه او سردار کهرک سنګه صاحب پاتې شو . هغه یې هم زمانه جدا که او پا
هسپتال کښې چه کوم سالیتری سل ؤ (تنهاکوته) هلته یې بوته او په چکۍ کښې یې بند ک
زه یوازې په دې بارک کښې پاتې شوم ، زما بارک ته یوه ورو کې عونډې دروازه هسپ
لوړې ته لګېدلې وه چه هغه به هیشه بنده وه او چه کله به ډاکټر راتلو نو هغه به یې ور
لیرې کوله نو په هغې کښې یو سودې ؤ سحر ، ما بنام به زما او سردار صاحب په هغه سو
کښې ملاقات کېده . سردار صاحب باندې د حکومت له طرف ته قسما قسم جرمونه
تکلیفونه راغلل او ډېر کمزورې شو په رنګ کښې یې هم فرق پیدا شو ، خبرې او خن
یې هم هغه شان وه . ما چه به سردار صاحب ته کاته ماله به د هغه په حالت ډېر
افسوس راغی . زه هم د هغه په شان قیدې وم ما د هغه د پاره خه کولی نه شو صرف
دومره به مې کول چه ما سره به څه د خوراک د پاره میوه دانه وه هغه به مې څه نه خ
ورکوله هغه به هم هغه نه اخیسته په ډېر زور او منت او جګړو به مې پې ځایولې
هغه به ویل که ددې ځایه بدل شوې نو بیا به میوه چیرته وي نو ددې له پاره ما
له دا عادت پیدا کول په کار نه دي ما به ورسره خندل چه په جیلخانه کښې څرنګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی هغه هغه شان یی تیرول په کار دی . ممکنه ده چه زما د تلونه پس څه بل
خدای پیدا کړي . جیلوالاؤ ته زما د بارک ډیر ضرورت و ولی چه دلته دری
رو او په دی دری وارو بارکونو کښی زما بارک ډیرلوی و په دی کښی زیات
راتلل او په دی جیلخانه کښی بل داسی ځای نه ؤ چه زه یی یوازی پکښی ساتلی
د هغوی ډیر زیات کونبښ وچه زه د دی ځای نه بدل شم او دا بارک د
د پاره وزکارشی د دی د پاره هغوی جرنیل ته ولیکل چه دی د دی د دی
ل کړی شی ولی چه د نهو شلو قید یانو ځای یوازی ده نیولی دی او مونږ ته
ای ډیر زیات ضرورت دی ، څه موده پس حکم راغی او زه یی د دی ځایه
جیلخانی ته بدل کړم .

یانوالی جیل ته :

ل د دی نه چه زه د میانوالی جیل حالات شروع کړم زه دا ضروری کنم چه
حکومت هغه حقوق ښکاره کړم چه کوم یی سپیشل کلاس قید یانوله ورکړی
حقوق په داسی فریب او چالاکی جوړ کړی شوی دی چه د دی تول انحصار
په سپرنتنډنټ منحصر دی . که چیری یو سپرنتنډنټ شریف ؤ او
د قید یانو د تنکولو او رنځولونه و نو د قید یانو هر قسم حقوق شته او قیدی ته
م وي او که چیری یو سپرنتنډنټ بد نیته او بد دیانته وی او دا یی خیال
یانوله تکلیف ورکوم نو بیا د قیدی غریب هیڅ قسم حقوق نشته او هغه
تکلیف وي زمونږ د ډیرهٔ غازیخان په جیل کښی دهر قسم سپرنتنډنټانو
شوی ده زمونږ اول سپرنتنډنټ مسلمان و ، دوهم انګریز و ، دریم هندو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخلورم بیا انګریزو. د اول سپرنټنډنټ په وخت کښې زمونږ د پرحقوق
سپرنټنډنټ په وخت کښې باوجود د پرو جګړو او کشمکش نه بیا هم زمونږ
وو لیکن چه څه وخت یو هند و سپرنټنډنټ رائي صاحب راغی او چارج
او زمونږ سپرنټنډنټ شو زمونږ حقوق کم شو چه چا به ویل چه زه میوه
هغه به وي چه دا (Luxury) یعنی عیاشی ده او که چا به جای یا مصری
نو دا هم د هغه په خیال عیش ؤ اجازت به یې نه ورکولو، لله دا چه د خو
قدری چا ته اجازت نه ؤ د هغه په خیال کښې دا هم لګژری (عیش) ک
صره ورځ به زمونږ تالاشی وي او لږ غونډی څیز چه به یې چا سره د
کړ نو بیا به د هغه پیشی روی او سزا ګانی به وی صرف ماته زما د غاښو
په وجه دیوام دراغوښتلو اجازت وا و د هغه د پاره هم د هغه د احکم و
معلومه شوه چه تابل چاله ورکړی دی بیا به په تاهم بند شی او هغه اجازت
چه زما غاښونو او اوروکښې نقصان و او د ینټل سرجن لیکلی وو چه
روزانه څه ناڅه میوه خوړل ضروری دی دا خو زمونږ حال و چه په سپش
وو نو تاسو اندازه ولګوئ چه د عاموقیدیانو چه په (C) کلاس کښې وو
به څه حال و او د هغوی د حقوقو به څه حال وی؟ حقیقت دا دی چه
خپل رعیت ته د پر بد نیته دی او هر قسم قانون چه د روی د پاره جو
په منه نیت نه جوړ وی تاسو وګورئ چه د وی شپه او ورځ نوي نو
جوړ وي په دې بهانه چه په ملک کښې جرمونه کم شی او امن شی او
شی لیکن ورځ په ورځ جرمونه په زیاتیدو وي، بد امنی وی او خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی شه وجه کیدی شی. ددی عمل وجه ده چه داتول قانونونه په ښه نیت نه جوړیږی
بد نیتئ سره جوړیږي او په بد نیتی سره استعمالیږی او عمل پری کیږی او که
قانون جوړشی خو چه نیت بد وی نو بد استعمالیږی. پیرنګیان په ملک کښی
ښتیا سره نه امن قایمول غواړی او نه جرمونه او جګړی او نه فسادونه کول غواړی
منلو خبره ده چه که یو حکومت په رښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړی او هغه
نه شی؟ تاسو خو لږ دې ته وګورئ چه هندوستان کښی هم د انګریزانو حکومت دی
انګلستان کښی هم د پیرنګیانو حکومت دی هلته داتول څیزونه قایم دي نو دلته
ایمیدلی نه شی؟ یوه ورځ زما د سرحد د پولیس د جرنیل سره د پولیس په دیانت
او ایمانداری باندی بحث شو نو ما ورته داخبره وکړله چه زه په دې نه پوهیږم
سو په انګلستان کښی یو دیانت دار او ایماندار پولیس په رښتیا معنو کښی د
خدمتګار پیدا کولی شئ نو دلته یې څنګه نه شئ پیدا کولی خو تاسو یې نه پیدا کوئ.
زه چه هلک وم نو زه په زبرکانو او ملایانو پسی د پرګړیدلم د پرلمونځونه
یفی به مې کولی او لاس نیوی می هم کړی ؤ. ما به د پیری وظیفی کولې خو چه خان
ی کتل نو په ما کښی هیڅ تغیر او تبدل نه راتلو د هغه زبرکانو او ملایانو نه می هم
ونه کول چه زه خو د پیری وظیفی کوم ولې چه څنګه زم هغسی یم هغوی به زما د
د پرکوشش وکړو خو زما تسلی به ونه شوه اخر چه زه د پیرهٔ غازی خان
ولاړم هلته زما یو د پیر مهربان دوست ؤ ما ستر کوردت مل نوم یې وچه د هغه
تعلق پیدا اشو، هغه د پیر عالم او ښه سړی و او ما سره د پیره مینه او محبت
سره یو کتاب وچه یو پادری لیکلی و د هغه کتاب نوم (Your Forces and how to use them)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعنی ستاسو قوتونه او دهغونه دکار اخیستلو لاری چاری) هغه کتاب چه می په غ
ولوستلو نوزه دوظیفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی ووچه داتاسو وظ
او دخدای پاک نوم او صفاتی نومونه یادوئ نوتاسو له بنایی چه هغه صفات خان
پیدا کړئ مثلاً دخدای یوصفت دادی چه هغه رحمٰن رحیم دی یعنی بخښونکی
دی نوتاسو هم خان کښی دبخښنی اورحم عادت پیدا کړئ او همداسی نور.
زه چه څه وخت خبر شوم چه زما ددی جیلخانی نه بدلی وشوه نوزه
سوری له ورغلم او سردار کهرک سنگه صاحب هم هغه سوری له راغی او په دیره
خوشحالی سره یو دبل نه رخصت شو. دروازه کښی زما دبوتلو دپاره سپا
تیار ولاړ وو. جیلوالو هم ماسره په مخه سنه وکړله او زه سپاهیانو سره دمیانو
روان شوم داخل مونږ ته داباسین په پوری وتلو کښی څه تکلیف ونه شو ولی
واو په یخنی کښی اوبه لږې وی او په اباسین باندی دکشتو پل دی. چه ستیشن
زمونږ ریل تیار ومونږ پکښی کښېناستو او سبا وختی میانوالی ته ورسیدو. ستا
نزدی جیلخانه ده زه یی جیلخانی ته بوتلم جیلوالو ته یی په حواله کړم. داروغ
ماسره دیره کړه بره وکړه او په دیری مینی محبت یی جیل ته بوتلم. په دی
کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیاته حصه پکښی دسکهانو وه او یوخو کسان
هندوان او مسلمانان وو، په سکهانو کښی یوخو کسان زمونږ دسرحد هم و
کسان خو خاص دپیښور وو دهغوی په لیدو می زړه دیر خوشحاله شو
صرف دری کسان مسلمانان وو یو دمولانا ظفر علیخان زوی مولانا اختر
صاحب و او نور دوه کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیو کس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ال صاحب وچه ډېر خوش مزاجه او مجلس اداسې او زمونږ د خوږو، ځکلو
طام هم دهغه په لاس کښې وو. په ټولې هم ډېر ښه پوهېده، ټولې به یې همیشه پخپله کوو
روغه صاحب زه دوی ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب دوی سره خاص
ق و او چه څه وخت داروغه صاحب تلونو ما سره یې ډېر اخلاص ښکاره کړ او ماته
و وې چه زه ستا هر قسم خدمت ته تیار یم تا ته چه د څه قسم تکلیف یا د څه قسم ضرورت
ی نو ماته به ایله د اشاری کولو ضرورت وي لیکن روستو ماته د تجربې نه معلومه شوه چه
روغه صاحب دومره ښه سړی نه و ویل به یې یو څه او کول به یې بل څه خبرې به یې ډېرې
ی لیکن عمل یې پرې ډېر کم و بل نقص یې کښې دا وچه دسړی به یې ډېرې خوشامندې
ی لیکن ورسره به زر تور زره دهغه بې عزتی کولو ته هم تیار شو. په دې جبلخانه کښې
و دوی پخولو د پاره دوه باورچي خانې وې. یوه د هندوانو او سکهانو او بله د مسلمانانو
ې بیلتون تولې ذمه واری د هندوانو او سکهانو په سر وه ځکه چه هغوی د مسلمانانو
ه کوله او دوی به یې خپلې باورچي خانې ته د ننه نه پرېښودل او په دې کښې لاد
ی خلکو د هم خیال وچه د مسلمانانو په ورتلو سره چوکه پلیتېږي په دې وجه مسلمانانو
وی نه خپله باورچي خانه بیله کړې وه او په دې کښې هغوی غریبانو ته څه قصور نه و.
ی متعلق ما ډېرې قصې اورېدلې وې لیکن زه یې مناسب نه ګڼم چه دلته یې ولیکم او
ی کښې زه څوک ډېر کړ موم هم نه ولې چه د ټول عمر عادت و نه په څوورځو کښې بدلېدی
ی زه امید کوم چه ورو ورو به په خلکو کښې علم او پوهه راځي، د هندوانو او مسلمانانو
ی به لیرې شي لیکن رفته رفته د دې د پاره وخت په کار دی او کار په کار دی بیا
دې ته لویه کامیابي دایم چه دلته اکثر هندوان او سکهان د دې خیال نه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر خو به مسلمانانو سره یوځای خوړل او څکل کول. که زموږ په کیچن کښې چه
څه پاخه شو دهغه خوراک کښې به یې هم باک نه کوو او د زړو خیالاتو خلک هم دې
لیکن بیا هم د دې اثر ښه نه وا او د هندو او مسلمان مینه محبت او اتفاق کښې یې
نقصان غورځولی و.

دلته د اقاعده مقرره وه چه چا به د مسلمانانو د لاسه خوړلو باک نه کو
مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه هر څیز قبلولو او خوړلو او چا چه به د مسلمان د لا
څیز نه خوړو او د هغوی نه به یې کرکه کوله نو مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه څه څیز
اخیستنه او نه به یې د هغوی دعوت قبلولو. سردار سردول سنګه سره دلته ز
اول ځل ملاقات وشو دا هم د سکهانو یو لوی لیډر و او د پیره او عالم سړی و
دده د صحبت نه هم ما ډیره فایده حاصله کړه، مونږ ته د تبادله خیالات د پاره یو
مقرر کړی و او هیشه به مو په مذهبی او سیاسی معاملو باندې د یو بل خیالات
سردار صاحب ډیر یو آزاد خیال سړی و، د نورو سکهانو په شان نه و. څومره س
و د نو سره چه زما ملاقات او تبادله خیالات شوی و په هره معامله کښې دده رائ
او معقوله به وه او ما سره به یې ډیره مینه او محبت کولو. دلته ډیر سکهان و دا
د پینبور سردار راجه سنګه صاحب هم و، چه څه وخت اصلاحات (Reforms) راغلل نو دی
د صوبې اولنی ایډوکیټ جنرال ؤ او ده سره د پینبور یو بل سکه هم وچه ما نه یې
دی د چا یو سوداګر و او د چین نه به یې چای راغوښتله او ما له به یې د شنو چا
ګلونه چه ډیر قیمتی او خوندناک وی ساتلی وا او راکول به یې ما سره یې ډیره مینه
کولو، ډیر محبتی سړی ؤ. صوفی صاحب د دودی د پخلی شیه ماهر ؤ هر څیز به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ین مرچکی بېلی ډېر زیات خوړو او مرچکی سړه زه بلد نه وم، په دې وجه به
ډېر زیات په تکلیف وم، یوه ورځ صوفی صاحب قیمه پخه کړه او پکښې دومره مرچکی
وو چه نوری اخیستو سړه زما خوله وسوزېده، ما ډوډۍ پرېښوده او سپوره
می خوراک شروع کړه، صوفی صاحب راته ووی چه دی کښې خو ماستا دوجې نه
چکی اچولی دی کوندی ددې قاعده خوداده چه سیر قیمه کښې سیر مرچکی
ستا دوجې نه می پکښې صرف سل مرچکی اچولی دی ما ورته وو چه خدای دې
ښه شی چه زما دې دومره خاطره کړې دی خوزه دمرچکی سړه بالکل عادت
ښه به داوی چه ماله بله کتوی پخوې ولی چه په دې طریقه تا سوته هم تکلیف
ماله هم تکلیف وي بیا دپاره ځان له دخپل خواهش کتوی پخوی او ماله زما
ن پخلی کوی نو دواړو ته به ارام وی. صوفی صاحب لوی عالم و، ډېر ښه سړی
ی و لیکن زیات خوراک به یی کاوه پخپله یی هم زیاته غوښه خوړه او اختر علی
به یی هم زیاته غوښه ورکوله او ددی له پاره به یی اختر علی خان ډېری
ندی کولې. ما خو چېری په دی خبرو نوتس نه اخیستو ولی چه ما به خیال
دی دومره تکلیف او مهربانی کوي او مونږ له ډوډۍ پخوی نو که لږ ډېر
ری نو دومره باک یی نشته ولی زما هغه بل ملګری مولانا صاحب به ور
شه په جنګ ؤ او ورته به یی ویل چه ستا دا عادت ښه نه دی چه ځان له
خوری او چه څوک دې خوښ وی هغه له هم ډېره ورکوې لیکن صوفی
باندی ددی قسم خبرو اثر نه کېدو، هغه به همیشه په زړه طریقه روان و.
میانوالي جبل هم دغازی خان دجبل نه په کرمی کښې او په بادونو کښې څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وکه چیری هغه یو دشت و نودا یو ریگستان دا وکه هلته به دخاوروسیا
نو دلته دشکو سیلی الوځی هلته خو مونږ ته دا فایده وه چه مونږ لوی بارک کښ
دلته بارک اډوشته نه تول سلونه (چکی) دی. د دې په نسبت زمونږ هغه
ډېر ښه او یخ ؤ او باد به یکښې هم لګېد و، بله دا چه هلته د بارک نه بهر د
ملا ستی د پاره کدی وی چه په ګرمی کښې به مونږ پری ځملاستو او دلته
ځمکه ځملی. مونږ سیاسی قیدیانو کښې یو بل نقص دا وچه سیاسی قیدیان
کوشش سره جېل والا د ځانه سره ملګری کولی شی او د خپلو فایدو د پاره
قیدیانو برخلاف استعمالوی چه یو سیاسی قیدی سره جېل والا لږ غوندی سپ
شروع کړی او څه ناڅه رعایت ورکړی نو بیا دې خدای خیر کړی او دا امتحا
خدای په چانه راولي مونږ فوراً د هغوی ملګری شو او د جېل والا و طرفدار
کړو او په زړه کښې وایو چه دوی زمونږ ډېر دوستان دي او په دی نه پوهیږ
دوی زمونږ نه فایده حاصله کړی ده او زمونږ حقوقو ته لي ډېر نقصان رسو
زما د دی نه دا مطلب نه دی چه څوک دې د حکومت د نوکرانو نه نفرت وک
له دچانه نفرت کول په کار نه دی، په کار دی چه هر چا سره سپه سلوک وکړ
کوئ چه د خپل جماعت خلاف د بل چا ملګری اوراز دار او مددګار شئ مو
دی چه په هر حالت کښې د خپل جماعت د خلکو راز دار او او مددګار یو. د
هیشه د جېل والو د خوشحالولو د پاره د خپلو ملګرو د هر قسم مخالفت کولو ته
دا کوشش کوی چه څوک د هغوی برخلاف ایجی تیشن شروع نه کړی او که
دی قسم څه خبره پیښه شی نو دوی هیشه د هغه مخالفت کوی او پخپل جما

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفاق پیدا کوي حکومت چه څومره مونږ ته یا زمونږ حقوقو ته نقصان رسولی دی دا
ټول ددوی دالاسه او ددوی دبرکته که چیری مونږ یوه خوله اویو موتهی وای نو حکومت
په مونږ ددې قسم زیاتی نه شوکولی او زمونږه حقوقو ته یی نقصان رسولی نه شو. دا
زمونږ دشان سره مناسب نه دی چه دخپلی ذاتی معمولی فایدی دپاره دهغه حکومتی
پرزو سره تعاون کوو چه دچا برخلاف مونږ دعدم تعاون اعلان کړی دی او که ددی
دپاسه چیری څوک بیا هم دوی سره تعاون کوی نو په جایز وخبرو کښی دی ورسره
تعاون وکړی او په ناجایز وخبرو کښی خو تعاون یوه لویه ګناه او جرم دی.

جبل الا سره دا دوستی مرض په میانوالی جیل کښی دو پره غازی خان
جیل نه زیات دو او بیا زمونږ مسلمانان ورونه په داروغه صاحب باندی هسی پټنګان
وو او تردی حده پوری رسیدلی وو چه دخپلو ملګرو سره دجیل په باره کښی بحث کول خو پریږده
بلکه اوریدل وتړی هم تیاد نه وو او څومره خوشامندي او تابعداری یی چه دداروغه
صاحب کوله دهغو بیانول مناسب نه ګڼم، ددی دوستی چه څومره حقیقت ماته
معلوم دی هغه دا وچه دوی له بیلی پی ه کارد، لفافه او خط دجیل حق نه زیاتی ورکول
او چه څه وخت به جرنیل په دوره راغی نو دوه میاشتی معافی به یی هم تری ددوی دپاره
اخیستنه. بل دوی به هر وخت دفتر ته تلی شو او دمازیګر په وخت کښی به چکر کښی د
ګرځیدو هم اجازت و خو دی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه څومره
ددی خپلو دوستانو بی عزتی کوله هغه هومره چیری دبل چاکړی نه وه. د داروغه صاحب
په دی جیلخانه کښی دپرلوی اشنا دظفر علی خان زوی اختر علی خان و چه داروغه صاحب
به څه وخت مازیګر دګنتری دبند ولو دپاره چکر ته راغی نو دوی به هم ورغلل او دهغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به په کرسو ناست ؤ. یوه ورځ ډاکټر صاحب د هسپتال نه چکر ته راغی چونکه
په چکر کښې نوری کرسی نه وې لس دغه دوه کرسی وې چه په یوی داروغه صاحب
او په بلی اختر علی خان ناست و. اختر علی خان د داروغه د دوستی په وجه یا دلیدی په
خیال ډاکټر صاحب ته اوچت نه شو او کرسی یی ورته هم خالی نه کړه داروغه صاحب
ته د اختر علی خان دا رویه سبه ښکاره نه شوه او هغه ته په قهر شو، بی عزته یی کړو او
د کرسی نه یی پاخولو او په یوه سپکه طریقه یی ورته وویل چه ته ځان وپیژنه ته قیدی
یی شاید تا نه ځان هېر شوی دی، ته نه پوهیږی چه ډاکټر صاحب د جیلخانی یو
لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کرسی ناست یی. د چکر نه یی په بی عزتی وشړلو
او آینده د پاره یی په چکر بند کړو خو چه ما زیګر به شو او داروغه صاحب به چکر ته
راغی نو دی به ورغی نمبر دار ته به یی وویل چه داروغه صاحب ته ووایه چه اختر علی
خان چکر ته اجازه غواړی، هغه به ویل چه نه، نه دې راځی، یوه ورځ ما وته وویل
چه اختر علیخان ته سیاسی قیدی یی او د ظفر علیخان زوی یی دا ته چه څه کوې دا
زمونږ د ټولو سیاسی قیدیانو بی عزتی کوې. چکر به څه وی؟ او ته ولې د اخپل ځان
د داروغه په مخکښې داسی ورو کی کوې ته کوې نه چه داروغه هره ورځ ما ته منت
کوی چه دا څه چکر ته راشه خوزه نه ورځم. چکر د پرسبه ځای وو او د پرکلو نه وو. اختر
علیخان تر هغه وخته پوری په چکر بند و چه تر څو چه یی د داروغه صاحب نه معافی
ونه غوښته او رضایی نه کړو. د دې نه تا سو پخپله نتیجه وباسئ چه دی ته به څوک
دوستی وویلی شی؟ دا خلک په دې دوستی نیاز بده او د پر فخر یی پری کولو
میانوالی جیلخانی کښې همیشه شکی الوزی او شکی او سیلی د پری کړمی وی هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیز کښې شکې زې او هر څیز د شکو پک وي او داسې هیڅ څیز به دې په نظر
نه شي چه په هغې کښې به شکې نه وي سره د ډېره احتیاط به یاهم په هر څیز کښې
نه ناڅه شکې وي او معلومېږي داچه د داسې قسم خاص جېلونه پېرنګیانو دیاره دانسته
سیاسي قیدیانو د ازاد ولو او صحت خرابولو د پاره خوښ کړې دي. زما صحت
لته د ډېرې غازیخان په نسبت زیات خراب شو، وزن مې هم ډېر کم شو، ما څو ځله
پېرنتنلنټ ته داخبره وکړه چه ما ددې جېلخانې نه بلې جېلخانې ته بدل کړئ نو هغه
وې چه زه څه کوی نه شم ولې چه حکومت د سیاسي قیدیانو د پاره دا جېلخانه مقرره
کړې ده. د قیدي خبرې ته څوک غوږ نه ږدي د پېرنګیانو په راج کښې قیدي هېڅ
شي نه دي په سپې به یې رحم راشي لیکن په قیدي یې رحم نه راځي. چه کرمې ډېر
و د وکړو نو په جېلخانه کښې دننه یو کوهي وچه دهغه او به ډېرې یخې وې د کوهي خلکو
ته به داروغه صاحب سره تعلق وهغوی ته کوهي له د تلو اجازت وا وهغوی به همیشه
ما زیګر لمبلوله تله هغوی به د اوبو د یخوالي ډېر صفتونه کول چه هر چاته به دهغه ځای
د اوبو شوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر سړی به هلته تلی نه شو، دا رعایت صرف د داروغه
ښایانو ته وُ او کله ناکله به بغیر د څه وجهې نه داروغه صاحب خلک بند کړل او نمبردارانو
به یې حکم وکړو چه هیچاته ورلیږی نه کړئ نو دغه وخت به د داروغه صاحب داشنا
ویو عجیبه حال وُ ولې چه هغوی د کوهي د پاسه په یخو اوبو د لمبو اموخته وچه ما زیګر
شو او د لمبو وخت به راغی نو په دوی به مېږی لګیا شو ورونه به یې د زول نمبردارانو
به یې چغې وهلې او منتونه زاری به یې ورته کولې چه په دې کښې به ما بنام شو جېلخانه
بند ه شوه نو اخر به د دې خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله ناکله ما ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی لوهی دیخو او بوصفت کولو او راته به یی منت هم کوو او راته به دې چه که چیری
همیشه نه ځی نو کم از کم یو ځل خو لا پشه او دهغه ځای د لمبلو مزه خو را خله لیکن ما به دی
خیز و نو ځان نه اموخته کولو ځکه چه ما خو د خلکو دابی قراری او بی عزتی هره ورځ لیدلی او
داروغه صاحب به ما ته د پرمنت کولو چه ته نه چکر له راځی او نه لمبلو له ځی د خپلی احاطی
بهر نه وځی ما به خپل زړه کښی خیال کوو چه اوس خو داروغه صاحب سنا منت کوی لیکن
چه یو ځل یی د دې نو رو په شان اموخته کړی نو بیا به تاسو سره هم دغه شان سلوک کوی
ته ولی بل له داسی موقع ورکوی؟ د هر سړی خپل عزت پخپل لاس کښی دی او که هر سړی
خپل خواهشات او ضروریات قابو کړی نو همیشه به ارام خوشحاله او عزتمند وی.

دهایی:

دلته هم زمونږ مشقت څرخه او تاروونه (سپنسی) دیشل وو. زه به اکثر د خپل
مشقت (کار) نه صرف په دوو کینتو کښی فارغه شوم او بیا به می مطالعه کوله.

اخر زما د سړی کاله قید په ختمیدو شو او دهایی می را نزدی شوه، د دهایی تاریخ
په تکت وختو. زه نه پوهیږم چه د دې نه څنګه زمونږ جماعت انجمن اصلاح الافاغنه
خبر شو ځکه چه ما چیری هم د دی قسم خبری چاته نه وی لیکلی او دا به می هم نه خوښه
چه چاته تکلیف ورکړم. دا تمانزو نه به کوم کرم خطونه را تلل چه مونږ د خپلی دهایی د تاریخ
نه خبر کړه ولی ما دا خبره نه خوښوله او چاته می دلته د را تلو تکلیف نه ورکولو په دی وجه
ما دا خبره همیشه د خپلو خپلوانو او د دوستانو نه پټه ساتلی ده او زه د دی خبری نه
نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی، د انجمن زما استقبال خوښ و او زما
یی کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به د دهایی نه خبر شی او په خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې به ډېره لويه پراپېګنډه وشي په دې وجه د حکومت سره فکر پيدا شو او ماته
لاخه ورځي وي چه په دې کښې جمعدار راغي او ماته يې وويل چه دا روغه صاحب دې
غواړي زه به دفتر ونوله نه تلم نو ماورته وويل چه دخه د پاره مې غواړي ؟ هغه راته
وويل چه ستا رهايي شوې ده . نو ماورته وويل چه زما لاخو ورځي پاتې دي زه د وخت
نه مخکښې رهايي نه غواړم نو هغه لاړ او بيا راغي چه ستا رهايي نه بلکه د پېښور جيل ته دې
تبديلي شوې ده . حقيقت دا دې چه د معافي نه مې انکار ځکه کړې وُ چه جيلوالو به د
معافي په طمع زمونږ سياسي ورونه د پرسپکول او دري څلور وورځو په معافي بې يې
پرې د پرا احسانونه کول ما خپل سامان واخيستو د ټولو ورونو نه که هندوان وو که
سکهان وو که مسلمانان په خندا او خوشحالي رخصت شوم او ټولو ته ورتر غاړه
وتم . ما سره که سکهان وو که هندوان او که مسلمانان د ټولو د پر محبت وُ . چه دفتر ته
ورسېدم او بيا دفتر کښې مې سپاهيان وليدل نو تسلي مې وشوه . زه يې هغوی ته
په حواله کړم . مونږ د جيل والو نه رخصت شو او د سټيشن په طرف روان شو چونکه
ګاډې دراتلو وخت لانه و او ګاډې راتلو ته څه وخت پاتې وُ څه وخت چه مونږ
سټيشن ته نږدې شو هغوی زه د سټيشن نه بهر ايسار کړم او سټيشن ته يې په
دې وجه بوته تلم چه خلک به مې وويني او بله دا د مياوالي خلک ټول پښتانه دي مشرانو
له پښتو ژبه ورځي او د کشرانو نه يې هېره شوې ده زمونږ د مياوالي د جيل ډاکټر چه
وُ هغه له پښتونو ورته او يوه ورځ يې پلار زما ملاقات له راغلی و نو هغه ما سره پښتو
وليه ، پښتنو کښې دا ډېره لويه کمزورتيا ده چه چېرته لاړشي او چا سره واده وکړي
نو هغه خپله ژبه نږدې پاتې شي . مونږ سره په سرحد کښې په زړګونو هندوان اوسېدل هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خپله ژبه هېرکړې نه ده ، پنجابي يې هم زده ده او زمونږ ژبه يې هم زده کړې د
داکمزوري صرف په مونږ پښتنو کښې ده .

ماښام تياره کاږي راغي مونږ پکښې سواره شو ، په دې ريل کښې ډېرې
نه وې اکثر کوټې (ډبې) پکښې خالي وې مونږ پکښې کاڼي ځاي پيدا موندلې او پک
آرام کښېناستو او ريل پېښور ته روان شو ټوله شپه د خوشحالۍ نه خوب راغلی
په ساعت به راويښېدم او د سپاهيانو نه مې تپوس کولو چه دا ټکسلا نه پورې وتو او
اخر سحر وختي چه مې سترګې پرانيستې نو زمونږ ريل د خيرآباد په سټيشن ولاړ
زما خپل ملک او خپل قوم سره ډېر محبت دی د خپل ملک په داخليدو او د پښتنو
په ليدو مې زړه ډېر خوشحاله شو زه پخپل ځاي بې غمه پروت وم او په دې خيال کښې
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو ليکن ريل روانېدو نه ، په دې کښې زه راپورته شو
دروازه مې ليرې کړه تماشا کوم چه ريل ولې نه روانېږي ګورم چه پوليس واله پېلټ
فارم منډې وهي کله يوه کوټه ، کله بله کوټه د ريل ليرې کوي چه په دې کښې يې زه ولټ
زما په ليدو هغوی ډېر خوشحال شو ، تانه دا ماله راغي او ماته يې وې چه مونږ
تا لټوو ته کوم ځاي وې زمونږ زاړه دې په لټولو شنه کړه ريل هم لېټ شو ما ورته
چه زه خو هېڅ کوټه کښې وم ليکن تا سو ځکه ليدلی نه يم چه زه ملاست وم ما ورته وا
چه ما سره موخه کار دی ؟ هغه راته وې چه راځه ستا د پاره موچاي تياره کړې د
زما اسباب يې ډکاړې نه راکوز کړو زه ورسره روان شوم چاي تياره وه انسپکټر
صاحب هم هلته ناست و مونږ چاي څکله چه په دې کښې ريل روان شو ما ورته وا
چه کاږي خوراک لاړ هغوی وخندل او په خندا کښې يې راته وې چه مونږ به دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر کښې ږوږسو وچای موخکله زما چارج یې د پنجاب د پولیس والو نه واخیستو
هغوی ماسره کړه بره وکړه او رخصت شو. خلک د پنجاب د پولیس نه د پرشکایت
کوی لیکن دی پولیسو ماسره چه ښه سلوک او د هر قسم ارام رسولو کوشش کړی
دی زه یې شکوریم او هیچری به د هغوی ښه سلوک را نه هېر نه شی. دستمیشن
نه چه بهر شو موټر تیار ولاړ و زه یې په موټر کښې سور کړم یو تانه دار او دوه تنه
سپاهیان را سره پکښې سواره شول انسپکټر صاحب پاتې شو چه نو ښار ته
نزدې شو نو زه یې بهر په بهر د مردان په سړک چارسدې ته روان کړم اوس
زه پوه شوم چه د پیښور په ځای می چارسدې ته بیایې په لاره راته یو ځای
دوه ځله مرتر پنکچر شو. اتفاق دا و چه هر ځای به راته پنکچر کېد و هغه ځای
به د ډېره ابادی نه وه، دا بادی نه به لیرې وو. اخر دا چه سر د پروته راورسېدو
دراورسېد و سره راته بیا موټر پنکچر شو په تانه دار صاحب د پرهیبت راغی فوراً
د موټر نه کږ شو، موټر ته یې صبر و نه کړو یوه تانکه ولاړه وه په هغې کښې مونږ
سواره شو و چارسدې ته روان شو چه چارسدې ته ورسېدو، دلاور خان
زمونږ اسنت کمشنر و د سیند په غاړه یې قچری کوله په قچری کښې د پرخلک
ولاړ و و چه زه یې ولیدم نو خلکو ماله رامنډه کړه او زما نه چاپېره شو زه یې دلاور-
خان ته پیش کړم هغه ماسره د پره راشه د رشته وکړه خان سره یې د پکنی لاندې
کښېنولم د پرې خبرې اترې یې راسره وکړې بیایې تانه دار له حکم ورکړو چه دې
اتمانزو ته ورسوه. د تلو په وخت کښې دلاور خان هم ماسره را روان شو چه د
برنډې نه بهر شو نو ما ورته وویې چه بس مهربانی زیاتی تکلیف مه کوئې د غه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلب بس و نو هغه را ته په خندا کښې وو ې چه خلک خو په دې لوی فخر کوي او لوی عزت یې ګڼي که چیری یو استهنت کمشنر یو خو قدمه درسره جلب وکړي ما وته په جواب کښې وو ې چه دا تکلیف دی او زه دا خیزونه نه خوښوم چه څه وخت مونږ بهر راووتو په دې لږ ساعت کښې په سوو نو خلک جمع شوي وو. ما تولو سره ګډه بره وکړه او دهغوی هغه جذبه او محبت می ډېر محسوس کړل او تم تم کیتی زه سره د تانه دا زاو پولیس اتمانزو ته روان شوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسی سرکرمی او پښتون اخبار

کلی کرکښی. داتمانزو جلسه، فخر افغان، انجمن او مدرسی

هشنغر، دواوه، صوابی، بالاکرهی، ساول دیره رسم

کاتلنگ، کلیاره، اسمیلا، پیښور، کوهاٹ، هنگو

تل، بنوں، ککی)

دحج سفر (شام، بیروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفه، کراچی،) پښتون اخبار

سنه ۱۹۲۸ع

دامان الله خان خلاف

شورش او مونږ، نادر خان باچاکیږی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی کور کښې:

تکنه غړمه وه مونږ کلي ته ورسېدو، زه چه ازاد سکول ته نزدې شوم، هلته د سکول یو هلک وپېژندم؛ هغه په منډه لاړ چغې یې کړې چه باچاخان راغی، ددې په اوریدو ټول هلکان سره د استاذانو سرک ته راووزغلیدل. په سرک باندې یو ځای شو نو هلکانو چغې کړې؛ او یو شور جوړ شو یو ساعت کښې ټول راجمع شول او زه یې دغه شان پخپل منځ کښې کیر مدرسې ته بوتلم او دا به یې په شریکه وې چه «فخر افغانه؛ په خیره راغلی د زندانه، مرحبا مرحبا» استاذان هم راغلل مونږ ټول یو بل ته ورتو غاړه وتو او ډېرې خوشحالۍ مو وکړې، هلکانو ماته د خپل طرف نه سپاسنامه (Address) راکړه، چه د کلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه مدرسې ته راغلل ډېر د خوشحالۍ وخت وچونکه د ډوډۍ او د ارام کولو وخت وما د دوی نه اجازت راخیست چه څه وخت کور ته لاړم نو هلته د کلي خپلې پردې ډېرې زنانه راجمع شوې وې او دومره قدر لاړنه وه چه زه د ننه تلی وای هغوی کښې ډېره مینه وه ډېر محبت ؤ، ډېر احساس و او ډېره جذبه وه. د راشه د رشه نه وروسته هغوی رخصت شوې او یو خو کسانی زمونږ نزدې رشته داری پاتې شوې. د تولونه اول مې ولمبل غسلخانې ته لاړم لوجامې مې بدلې کړې لږه غوندې ډوډۍ مې وخوړه ډېر ستړې شوې وم بیا ډېر زړه اوده شوم ماسپښین را پاڅیدم جماعت ته لاړم هلته هم ډېر خلک جمع وو لمونځ مو وکړو اوپس د لمونځ نه حجرې ته راغلو او د خلکو سره مې کېښې شروع کړې څوک به چه خپرېدل زما لپاره وله به راتلل ما چه د خلکو د جوش او خروش ولیدو نو زه ورته حیران پاتې شوم ما ته معلومه شوه چه یو خو زما قید او بله خواد «انجمن»

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارگزاری په ملکو ښه اثر کړی دی او قوم کښې یې یوه زبردسته جذبه او احساس پیدا کړی دی یو خو ورځو کښې د پښتونو مردان، کوهاټ، بنو او ډیرو ټول دوستان او ملګری زما سترګو مه شی له راغلل. اخر دا خو ورځې پس دا سلسله ختمه شوه. زه چه کلی ته راغلم، نوزمونږ درخه چه وو هغه لوټ شوي وو چه زه یې قید ولم نوزمونږ ډېره ګوره ډېر جوار، ډېر غنم، مونږ کور کښې وو چه هغه وخت کښې به تقریباً دیولک روپو وو زه درې کاله قید وم، ماباز ی په پنیر کوکلی کښې د پنځو کانو کښې خپل کړلی وو چه واپس راغلم نوزما خوری سلطان خان راته وویل چه په تاسو درې زره روپۍ مالیه بقایا ده دغه شان ماته معلومه شوه چه زما د ښځې ټول کالی (زیورات) کانه وو. زمونږ په پښتنو کښې دا قاعده ده چه په غم، خوشحالی، خپل خپلوان او دوستان ودله ډوډۍ کوي او ډیری پیسې پرې لګوي ماته هم ډېرو دوستانو او خپلو خپلوانو د ډوډۍ ستونه وکړل ماد هغوی په خدمت کښې دا تجویز پیش کړو چه دیخې ډوډۍ په ځای ماله (اوم خرچ) اومه ډوډۍ راکړئ ماله یې نغدې راکړئ ځومره چه ستاسو په ډوډۍ خرچ کېږي دهغه نیمه نغدې ماله راکړئ ولی چه زمونږ قوم ډېرو روسته پاتی شوی دی او دومره لوی قوم دی و دده د خپلې ژبې یو اخبار قدرې نشته او نه یې د بچو د تعلیم دپاره مدرسه شته. د پښتنو پخپله ژبه کښې داسې هیڅ څیز نشته چه زمونږ قوم ترې څه فایده اوچته کړی، مدرسه جوړه کړی او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاتو نه خبر کړی. لیکن زما دی خبرې په دوی څه اثر ونه کړو. هر پښتون ډوډۍ ورکولو ته تیار دی لیکن نغد حساب ورکولو ته تیار نه دی. صرف درې کسان وو چه هغوی زما د خبرې سره اتفاق وکړ او کافی نغد حساب یې راکړو چه یوه می چاچی (د تره ښځه) بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس خان و او دریم عبدالله شاه میاو او نورو ماسره اتفاق ونه کړ پخه دودی ما قبوله نه کړه او نغده دودی هغوی رانه کړه دازمونږ د پښتنو یوه لویه بد قسمتی او ناپوهی ده چه مونږ بی ځایه خرڅونو، رسمونو او رواجونو باندې په زرګونو روپی خرڅو (لګوو) او د قام، وطن او اجتماعی ښیګړو د پاره دیوې پیسې خرڅ کولو ته تیار نه یو. نور ژوندی قومونه په هر څه کښې د قوم حصه کوی. یوه هندوه وه زمونږ کلی کښې اوسیده، بودی ښځه وه چاوې چه هر وخت دا اوره اغزی نو یو موټی اوره بل په کټوی کښې اچوي چاتری تپوس وکړو چه داڅه کوې هغې وې دا په قومی فنډ کښې ورکوم اوزمونږ پښتانه ورونه په رواجی دودی زرګونه روپی لګوي خو د نام بنیادی فنډ کښې یوه پیسه نه ورکوی. دغه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروستو پاتی یو.

د فخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافاغنه زما د راتلو په خوشحالی دیوی لویی جلسی انتظام وکړو او د ټولی صوبی خلکو ته یی د شرکت د پاره دعوت نامی ولیږلی د جلسی په ورځ په زرګونو خلک په ډیر شوق او مینه محبت شریک شو، په اتمانزو کښې د ټول قوم یوه (عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې ماله د قوم د طرف نه یوه سپاسنامه (Address) راکړی شوه، یوه تمغه او جوبه هم د قوم د طرف نه راکړی شوه او بله داچه د ټول قوم له طرف نه یی ماله د فخر افغان خطاب راکړو. چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو اول ما د ټول قوم او د جلسی د کارکنانو د ډیری شکریی نه پس یو مختصر تقریر وکړو او د قوم د دا د او حوصلی زیاتولو د پاره می ورته یوه قصه وکړه چه ما په مدرسه کښې به یو کتاب کښې لوستی وه ما ورته ووې چه ای پښتنو ورونو! تاسو باندی دهغه زمری ټونه شوی ده چه کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلو کښې لوی شوی و او د کلو عادتونه یې اخیستی وو. په هغه کتاب کښې لیکلی وو
چه یو زمري د مور په کېږ ه وچه موریې د کلو و په یو کنډک حمله وکړه د ورتوپ کولو سره
بچي پیدا شو او مودې مړه شوه او بچي تري پاتې شو دا بچي کلو سره لوی شو او څه وخت
چه لوی شو نو ده کښې اکثر عادتونه د کلو وو او د هغوی سره به خرېده او د هغوی په شان
بین بین او ازونه هم کول یوه ورځې یو زمري په دې کلو ورا پیښ شو دده په لېدو کلو ې
دی خپل زمرکتې سره تس تس شوې او یو خوابل خوا و تښتېدې د ځنګلي زمري په دی زمري
ګرمشو چه دده په لېدو ولګه څنګه چه د کلو ی تښتي او بین بین کوی دغه شان د دې زمري
بین بین کول او تښتېدل ورته ډېر عجیبه ښکاره شو ده کلو ی پرېښوې او ځان یې دغه
زمري ته ورسولو او هغه یې راونیو او ځان سره یې هلته یو نزدې د اوبو تالاب ته راوستو
تالاب په غاړه یې و د دوو چه په هغه کښې خپل شکل ووینې او خپل ځان وپېژنې چه ته هم
ما په شان زمري یې بین بین مه کوه او وغږ مه ببوه ! زمري چه خپل شکل ولید و نو ورته
معلومه شوه چه زه خو زمري یم او هغه وخت یې د بین بین په ځای غږ مه بدل شروع کړل
ما دې پښتنو ته وې ای پښتنو ورونو ! تاسو هم زمري یئ نور بین بین مه کوئ
غږ مه بدئ ، د غلامئ دا زنځیر وشلوئ ، پاڅئ ، ملا وتړئ او خپل ملک او قوم د غیر
ملامی نه ازاد کړئ ! زما دی تقریر په خلکو ډېر اثر وکړو او جلسه په ډېری کامیابی سره
ختمه شوه .

زما صحت په جیلخانه کښې ډېر خراب شوی و او وزن می هم پنځه پنځوس پونډه
شوی و ، کمزوری شوی وم او په ملاکښې می هم د ر دونه پیدا شوی وو . په دې وجه د
ښې عطاؤالله خان په مشوره او هغه په ملګرتیا زه دیوخو ورځو د پاره د ارام او هوا بدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرض کوه مری ته لاړم قاضی صاحب هم راسره لاړ او دهغه ځای آب وهوا راته ډېره فا
ورسوله بیا دهغه ځایه ډکلیا ته په لاره ایبټ اباد ته لاړو او ماخوښ وچی پاییت اباد کښی
او زما او بنی امیر رحمان خان سره تېری کړی او ددی هوا په بدلولو زما صحت ته کا
ورسیده . زه چه څه وخت واپس راغلم نو اتفاقاً دلاور خان می ولیدو ، هغه زمونږ
کمشنر و ډېری خبری یی راسره وکړی په اخر کښی یی بیل کړم او راته یی ووې چه کرفټ
هم ستا تقریر ډېر خوښ کړی دی او ډېر خوشحاله شوی دی صرف دا یوه خبره پکښی
نه وه ماورته وې چه کومه ؟ نو ده راته ووی داد زمری غرمبهار ځکه چه خلک
دي او ددی نه څه غلطی نتیجی ونه باسی او غلط مطلب تری واخلی ، کرفټ صا
ډېټی کمشنر و ماورته ووې چه ما دا تقریر ذکرفټ صاحب د خوشحالولو په خیا
کړی نه ددی پرواکوم چه هغه ددی په اوریدو خفه یا خوشحاله شی هغه می دقو
د پاره کړی دی او دهغوی د اوچتولو په خیال می کړی دی . دلاور خان چار سد
ډېټی کمشنر په دی خیال اسستنت کمشنر مقرر کړی و چه زمونږ انجمن او ازاد
ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغی نو اول یی په انجمن کښی د بی اتفاقی پیدا
وکړه خو هغه په دی کښی کامیاب نه شو او مدرسی ته یی هم دهیڅ قسم نقصان و
شو . نو بیا یی په حکومت باندی زمونږ د مدرسی په مقابله کښی په چار سده کښی
انګریزی سکول جاری کړه او ځای په ځای به یی زمونږ د مدرسی په خلاف
کوله ٭ ده برټش حکومت بعض [illegible] کتابونه وائی چه [illegible]
ده پاره [illegible]
په بنو کښی د خلافت تحریک په خلکو باندی ډېر زیات ښه اثر کړی و
د بنو د ضلعی ټول ملایان په دی تحریک کښی داخل شوی وو بلکه د بنو د ضلع

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبردارانو استعفاکانی ورکړې وې او په تحریک کښې شامل شوي وو. د پیرنګیانو
سره د پېره ویره پیدا شوه او د هر هیبت پرې راغی زمونږ د چارسدې اکبرخان
هلته جګ ؤ. دبنو د پټې کمشنر هغه راوغوښتو او ورته یې ووې چه ددې خبرې مخنیوی
په کار دی نو هغه ورته ووې چه دا زما کار نه دی، زما کار خو دا دی چه تاسو یې
وغیږئ او ما ته یې راچالان کړئ. زه به د مقدمې سماعت وکړم. د پټې کمشنر
چه دده نه مایوسه شو نو بیا یې دلاورخان راوغوښتو، دلاورخان په بنو کښې
مجسټریټ وا او یوه درشوت مقدمه پرې هم وه او هغه ته یې چه ووې نو هغه ورته
سینه وتپوله هغه ملایان یې په چلول وغلول او نمبرداران یې هم دوکه کړل او هلته
د خلافت هغه تحریک فیل شو. چونکه ده په بنو کښې یوه لویه فتح کړې وه دې یې زمونږ
دې تعلیمي تحریک او اصلاحي تحریک پسې چارسدې ته راولېږه چارسده یو ډېر
اهم ځای دی دلته به همیشه اسسټنټ کمشنر انګریز و دیسې سړی به نه و. دلاورخان
په مشن سکول کښې او د مشن سکول په بورډنګ کښې ماسره د پېره موده یو ځای پاتې
شوی و زمونږ دوروڼو په شان یو دبل سره مینه او محبت ؤ او زمانه یو یا دوه جماعته
روستو و. ساده خلکو ته به یې وې او اکثر به یې په دې دوکه کول چه په اتمانزو کښې چه تاسو
پخپلو بچو سبقونه وائی نو سند به ورله څوک ورکوي او نوکر کېدې به څنګه شي او مونږ
به چه چیوته په علاقه کښې غم ښادي له لارو نو چه ذې به خبر شو دې به هم راپسې
راغی اکثر به د تعلیم متعلق د خلکو په مخکښې بحثونه شروع کړل قوم کښې لږ ډېر
شعور (پیدا شوی ؤ) د خدای فضل وچه په هر ځای کښې به یې شکست خوړ. د
ده د غلطی پرا پیګنډې با وجود په خلکو کښې د غلط فهمی پیدا کولو په ځای د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به زمونږ انجمن او مدرسې سره نوره هم زیاته همدردي پیدا شوه ددې غلطه پرا پیکنډه مونږ د پاره ډېره مفیده ثابته شوه او تر اخره پورې الله تعالی دې مخلو حیلو او حربو کښې کامیاب نه کړو او چارسدې نه ارمانی لاړو او زمونږ انجمن او مدرسې ته یې دهیڅ قسم نقصان ونه رسولی شو. دلاور خان عجیبه سړی و. دی د پیرنګیانو د پاره هر قسم قربانۍ ته تیار ؤ. یوه ورځ زمونږ حجرې ته راغی او په حجره کښې نو دهم د پرمیلمانه وو، ده ډاکټر صاحب ته مخ کړو او ورته یې وویې چه وګوره دې افغانستان ته څومره ظلمونه یې په قیدیانو شروع کړې دی که چرې پیرنګیانو په افغانستان کښې حمله وکړه نو زه به د تولونه مخکښې یم تورې به راسره وي د پښتنو سرونه به وهم. ډاکټر صاحب ورته په جواب کښې وویې شاید زه به ستا په مخالفه ډله کښې یم ولې چه زه پښتون یم زه به څنګه د پیرنګیانو د پاره پښتانه ووهم! ددې په اوریدو غریب په هغه مجلس کښې کچه شو او بیا یې بل بحث شروع کړو.

انجمن او مدرسې:

د انجمن په کوشش زمونږ د مدرسې په ملک کښې ډېر شاخونه قایم شوي وو یو ډېر لوی شوق په پښتنو کښې د خپلو بچو د تعلیم پیدا شوی و ما او خادم صاحب دهغو معاینه شروع کړه. مونږ چه به کله دا د وری کولی، نو د ازاد سکول هلکان به هم مونږ سره تلل، ولی او سعادت خان د تړنګزو به زمونږ دې جلسو کښې نظمونه وئیل، دوی ډېر خوش اوازه وو. ولی به ډېر ښکلی قرائت وئیلو او ددې به په خلکو ډېر ښه اثر کېدو او د خپلو بچو د هر قسم تعلیم ورکولو سره به یې شوق پیدا شو.

زمونږ د یوسف زو مدرسې په ډېر ښه حالت کښې وې او د هغې تولې وجه د صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورشید خان صاحب، دادینه او نصرالله جان محنت قربانی اوکوششونه وو. دهشنغر
و ددواوي نه پس مونږ دیوسف زو دوره شروع کړه او د تحصیل مردان او د تحصیل
سوابئ تولې مدرسې موو کتلې، خادم محمد اکبر صاحب به امتحانونه اخیستل او ما به خپل
لمړ وخت د خلکو سره په لیدلو، کتلو او تبادلهٔ خیالات کولو کښې تېرولو مونږ اول شروع
مولانا شاه رسول صاحب د بالا کړی د مدرسې نه وکړله بیا ساول دیر، کاتلنگ او
رستم مدرسې موو کتلې او په دې ځایونو کښې مولوي لوي جلسې هم وکړلې او خلکو ته
و د اتفاق د ورورولۍ، قامولۍ او د علم فایدې بیان کړې. په دې دوره کښې
صاحب زاده خورشید صاحب او نصرالله جان هم راسره وو. څه وخت چه د ساول
ورنه، رستم ته راغلې و نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مونږ رستم ته
رخصت کړل او ما او نصرالله جان فیصله وکړه چه د سودم هر یو کلی کښې چه زمونږ
اره راځي څه نه څه ساعت به پکښې تېرو او خلک به د خپلو اغراضو او مقاصدونه
زوو. مونږ پیاده روان شو او مونږ سره چه یواس وهغه باندې مو مولانا صاحب سوار
ولی چه هغه ډېر ضعیف ؤ، د ازما د سودم اوله دوره وه، په دې دوره کښې زما
ربهادر خان د کرتر پان او شاپسند خان د چارغولۍ سره ملاقات وشو، دوی سره
ډېرې خبرې وشوې او بعضې نور خانان مې هم ولیدل، زه د سودم د خانانو په لیدو
خوشحاله شوم او د دوی د اساده ژوند زما ډېر خوښ و. رستم ته مونږ ما بنام
سید و زمونږ خبال وچه دلته د شپې جلسه وکړو خو زمونږ د مدرسې سرپرست
ته په کلی کښې موجود نه و او بل څوک د خلکو د خبرولو د پاره تیار نه و ما او نصرالله جان
سره وخت د ودې وخوره نوزه د کلی په یو سر او هغه د کلی په بل سر شروع شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هري حجري او هر جماعت له ورغلو او خلکو ته موو وي چه په فلاني جماعت کښې د ماسختو
دلمونځ نه پس جلسه ده تاسو چه څه وخت لمونځونه خلاص کړئ تو دخلق ای د پاره هلا
راشئ چه خلک په جماعت کښې جمع شو نو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړو. سبا
دهغه ځای د ملاهي امتحانونه واخیستل او شپې له کلیاري نه لاړو دلته زمونږ
یوه ډېره ښکلي مدرسه وه. د کلیاري نه نوي کلي ته لاړو او دنوي کلي نه اسمیلا
لاړو هغه ملاهي موهم وکتې او په اسمیلا کښې نصرالله جان او صاحبزاده صاحب
یوې لوې جلسې انتظام کړې و او د ټولې علاقې خلک یې راجمع کړې وو جلسه په ډ
کامیابي سره وشوه. نصرالله جان زمونږ ډېر قابل، لایق ملګري او دده په وجه زمو
د تحریک کار ته پښې شان مخکښې روان و، د پیرنګیانو د اخوښه نه وه او دغه شان به د
د کوشش وچه زمونږ ددې قسم مخلصان، کارکنان زمونږ نه جدا کړي، دهغه ماما
پیرنګیانو نوکر وهغه یې مجبوره که چه نصرالله جان د پیرسترې د پاره لندن ته و
او هغه لندن ته لاړ.

اصل کښې دا ځای د ټول یوسف زي د تحریک مرکز ؤ بیا مونږ د پیښو
د علاقې دوره شروع کړه او چه د پیښور د علاقې له دورې نه فارغه شو نو بیا زه
او بنو په دوره لاړم. په کوهاټ کښې زمونږ دوه ملاهي وې، دا ملاهي د
کارکنانو د اخلاص او کوشش نه په وجه ډېرې په ښه حالت کښې وې، په هنګو
مدرسه تمیکل او صاحب علي بادشاه جوړه کړې وه هلته مو یوه لویه جلسه وکړه
هغې کښې تقریباً د کوهاټ ډېرې علاقې خلک شریک شوي وو. په هنګو کښې
دي، دلته بعضې خودغرضو او سرکاري خلکو د شیعه او سنې تعصبات ته ډېر نقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دمینځ محبت په ځای پکښې ډېر نفرت پیدا کړی دی. په جلسه کښې مایولوی تقریر وکړو او په شیعه او سنی مسئله مې ډېره روشنایي واچوله، اوله خبره مې وتړه داوکړه چه مونږ خو تول پښتانه یو که شیعه دی نو هم پښتون دی او که سنی دی نو هم پښتون دی، یو قوم یو او یو مو ملک دی، یو مو خدای دی، یو مو رسول دی یو مو قرآن دی، او حضرت علی تاسو هم منئ، مونږ یې هم منو، نو بیا دا اختلاف ځه؟ دهر چالاک دوبله بیله ده، خو دا ملک خو مو شریک دی. د دی ملک خدمت په شریکه په مونږ تو لو فرض دی او باید چه مونږ تول د دی ملک خدمت وکړو مونږ باید دا فکر وکړو چه دا ملک زمونږ دی او خدمت یې هم باید په کډه وکړو، دا نفرت خو خود غرضو خلکو په شیعه او سنی کښې پیدا کړی دی. زما دې تقریر په خلکو ډېر ښه اثر وکړو که شیعه و او که سنی و او څه نه څه د نفرت هغه اور چه خود غرضو خلکو لګولی وکم شو، زما پدې تقریر د هغو خانان ډېر خپه شو او ما ته یې وویل چه زمونږ د شلو کلونو خواری دی، په سیند لاهو کړه ما ورته وویل چه په دی بی اتفاقی کښې خو نه ستا سو خیر شته او نه د قام، او ملک ته تر ډېر نقصان رسیږی که دې کښې فایده ده نو هغه خو دا انګریزانو ده، هغوی په دی خبری پسې ګرځی او د بی اتفاقی اور ته په هر ځای کښې پکې وهی.

دهغه نه بیا تل ته لاړو دلته زمونږ ډېر ښه ملګری وو، دهغه ځای مدرسه موهم وکتله او کوهاټ ته واپس راغلو، د کوهاټ په ټوله ضلع کښې چه د دی مدرسې د پاره خومره قربانی او فداکاری د تل خلکو کړې ده، دومره هیچا نه ده کړې، دوی په تعلیمی او بیا په سیاسی سرګرمو کښې هم ډېره برخه اخیستې ده او زما سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپر امداد او کارکړی دی. دکوهاټ نه بیا بنو ته لاړم، بنو کښې می امیر مختار صاحب چه زمونږ دازادۍ مدرسې دهیډ ماستر پلاردی او یو دپر مخلص کارکن دی دهغه په وساطت می دعلاقې دوره وکړه او دوه مکتبونه مو دملا یانو په برکت پرانیستل او دپروخلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل. بنو په بنار کښې ملک خدا بخش صاحب وکیل دپیښور دجبلخانې په کوارنټین کښې څوورځې ماسره پاتې شوی واو یو بل سره مو پیژندګلوی شوی وه دهغه په ذریعه حکیم عبدالرحیم صاحب محمد جان بیرسټر، او محمد نواز خان وکیل سره می لیدل کتل او واقفیت پیدا شو. زه چه څه وخت دلاهور په جبلخانه کښې وم هلته مو یو څو قیدیان دبنو دککې کلی لیدلي وو دهغوی سره ما دد ی خبری فیصله کړې وه چه هرکله زه رها (خلاص) شم او بنو ته درشم نو ککې ته به ضرور درځم. په هغه خیال زه اوهیډ ماسټر صاحب او دهغه پلار ککې ته لاړو په یو جماعت کښې مولمونځ وکړو او بیا مو دخلکو دراجمع کولو کوشش وکړو. په هغه ورځ ددوی چیرته څه لوبه (ابله) وه دوی ټول هغې لوبې له روان وو. ما ورته یو څو خبری وکړې چه: ای پښتنو ورونو یو کافر خپل کافر وروره نه وژنی تاسو چه ځان ته مسلمان وائئ بیا ولې یو پښتون بل پښتون وژنئ؟ او نه چیری یو پیرنګی پخپل قوم مخبری نه کوی او نه ستاسو ملکرتیا کوی یا ولې تاسو دخپل وروره په سر هغوی له مخبری کوئ او دهغوی ملکرتیا کوئ او نه چیری یو هندو دخپل هندو برخلاف ناحقه او دروغو شاهدی کوي او نه دخپل هندو وروره شر مولو او دبی عزتۍ کوشش کوی. خو ای پښتنو ورونو بیا تاسو ولې په ناحقو شاهدو دیو بل بی عزتی او شرمولو پسې روان یئ، لږ خو دخدای نه وېرېږئ او شرم وکړئ. یو کافر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو چیل کافر وو در نه وژنی، مخبری یی نه کوی او شرموی یی نه او مونږ چه ځان ته مسلمانان وایو او پښتانه یو مونږ دې چیل پښتون مسلمان وو در وژنو، شرموو او مخبری دې پرې کوو. ما ورته وو ې چه دعا وکړئ چه مونږ له خدای پاک پوهه او علم راکړي. او زمونږ په زړونو کښې الله تعالی مینه او محبت وو در ولی، عزیزداری خاموولی او اتفاق پیدا کړي. څه وخت چه مونږ د جماعت نه ووتو نو څو کسان راته چاپیره شو او زه یی دلاسه تینګ ونیولم چه نن دې پرېږدو نه مونږ سره به ضرور شپه کوې ما ورته وو ې چه زمونږ په سر د پرزیات کار دونه دي او مونږ پاتی کیدی نه شو نو هغوی هم راته کلک شو چه دا خبره شونی نه ده ما ورته وو ې چه اخر دا تاسو مونږ ولی دومره مجبور وئ هغوی راته وو ې چه خدای کودا دومره ژوند وتهیر شو بزیرو کښې موسپین وګلبده لیکن د چا میا ملا نه مو دا قسم خبری اوریدلی دی چه تاسو پښتانه هم چیل کور کښې وو رونه یئ او که چیری یو کافر بل کافر ونه وژنی نو تاسو هم چیل وو در مسلمان مه وژنئ خلک وایي پښتون ترقی ونه کړه په انو لاړو روان شوی دی لیکن حقیقت دا دی چه پښتنو ته چا سمه لاره ښودلی ؟ چا دورانو منع کړي دي او دوی منع شوی نه دی هی افسوس دنو روقو نو په شان د دوی غمخور نشته ؛ د دوی شپون نشته حکه خو یی شرمښان دي او ماتوی.

څه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلی ته راغلم یوه ورځ زه عباس خان اکرم او ماته یی وو ې چه دا کاکاخیل میا معروف د پرخطرناک سړی دی ورځی دهغه دا کوشش دی چه ما او تا کښې بی اتفاقی پیدا کړي او دهغه یو خو خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ماته وکړې چه زه دهغې بیانول نه غواړم . هغه خبرې په دبستیا سره دپرې خرابې
وې ماته نورو خلکو هم دمیاں معروف صاحب دپرې قصې کړې وې اوکه دعباس خان
او مقصود جان په منځ کښې چه زمونږ دهای سکول هیډ ماستر وچه دا څه قسم ناچاقی
پیدا شوې وه هغه هم دده کارګذارۍ وه . ماته دا هم معلومه شوه چه دې زمونږ دانجمن
په ممبرانو کښې پرې جنګې پیدا کول غواړې او اول چه کوم دمیني محبت او اتفاق مظاهره
دانجمن په ممبرانو کښې وه نن هغه نشته بلکه دانجمن ممبرانو دیو بل نه ګیلې مانې او
شکایتونه شروع کړې دي . میا صاحب زمونږ دانجمن دیو دپر نعال رکن ؤ دکذ
کار ده ته په حواله و دا خبره ورو ورو وکونډه او دمیا معروف غوږ وته هـ
ورسېده او څه ورځې پس هغه دانجمن دانسپکټرۍ نه استعفا وکړه محمد
عباس خان زمونږ دانجمن صدر و دهغه داخیال وچه زه دده استعفا فو
منظور وم لیکن ما ورته ووې چه ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وې چه دده استع
انتظامیې ته پیش کړې شي بله ورځې ما مولانا محمد اسرائیل صاحب ولیده
راته دمیا معروف دا استعفا ذکر وکړه ده باندې هم دمیا صاحب تعلیم اثر کړ
و ده راته ووې چه دمیا صاحب خوله سوې ده هغه بله ورځ هم دلته خلک
لګیا و او دانجمن خلاف یې خلکو ته خبرې کولې هغه چه په هر شان وې رضا کول
په کار دې اوکه چېرې هغه مستعفي شي نو زمونږ انجمن ته به دپر نقصان ورسي
زمونږ برخلاف په پراپیګنډه شروع کړې . ما ورته ووې چه دا خو ته منې چه د
خوله سوې ده دهغه پخپله خوله قبضه نشته بیا دا سې سړې چه زمونږ انجمن کښې و
زیات خطرناک دي چه زمونږ دانجمن برخلاف پراپیګنډه کوي په ځای ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلی نه بهوری او زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوی نو په خلکو به یی دومره اثر نه وی
وخلک به وایی چه دی خو په انجمن کښی نه دی نو بیا خلک دده په خولی دومره اعتبار
نه کوی او دی ته زمونږ ته د دومره نقصان رسولو قابل هم نه وی لکه چه نن دی. بله ورځ
زمونږ خبر شو چه عباس خان دهغه استعفا منظوره کړه لیکن کوم کر چه زمونږ په انجمن کښی
ګیا صاحب کړی او او کومی جرړی چه زمونږ په انجمن کښی خوری شوی وی هغه ونه وتلی
او زمونږ د انجمن د بعضی اراکینو د اعادت شوی و چه څه وخت به یو ځای شو نو
یو بل خلاف خبری به یی کولی او بیا ورو ورو زمونږ خادم صاحب او عبدالاکبر خان
و دی درجی ته ورسیده چه د مدرسی د هلکانو مخکښی به یی داسی فضول خبری
ولی چه سړی به ونه حیرانیدل ویوه ورځ ماته هیل ماستر صاحب وویی چه ناظم صاحب
او سکرتری صاحب د هلکانو په مخکښی داسی خبری کوی، او د دی قسم خبری کول په
کار نه دی ځکه چه د اخوا د انجمن یو ذمه وار خلک دی او د دوی په داسی خبرو په خلکو
باب اثر کیږی او زمونږ انجمن او مدرسی ته تری سخت نقصان رسیږی ما ورته
وی چه هغوی څه خبری کړی وی هغه راته ووی چه نوری خبری خو پریږده هغه
ورځ د هلکانو په مخکښی لګیا و چه ستا دوست قاضی عطاء الله خان د پیرنګیانو
خبر دی او ده پسی یی لګولی دی او دی چه په کار کښی هغه دغه کوی د اد قاضی تعلیم
ی چه په ده یی اثر کړی دی. زه د دی په اوریدو د پرخفه شوم چه دوی په ما او
قاضی صاحب شکونه او الزامات لګوی لیکن ما څه کولی نه شو د دوی خولی بادی شوی
ی. د پرځله ما دوی خان له پوه کړل چه ستاسو د دی قسم خبرو نتیجه به څه وی؟
د دوی نه پوهیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت وُچه په پیښور کښې د جمعیة العلماء هند جلسه وه مونږ
یې هم دعوت راکړی وزه مقصود جان د اتمانزو د ازاد سکول هیډ ماستر او د دې
ازاد سکول یو څو هلکان دغه کنفرانس کښې شریک شوي وو په دې کنفرانس کښې غنی
چه دغه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړی وچه دهغه تقریر په تول جلسه او د جمعیة العـ
هند په لیږ دانو ډېر زیات اثر وشو. مولانا کفایت الله چه د جمعیة صدر وو راپاڅیږ
او غنی یې ډېر ښکل کړو. په دې کنفرانس کښې صاحبزاده عبد القیوم صاحب هم موجو
و، چه جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ماته وویل چه زمونږ د اسلامیه کالج جلسه د
که ته هغې له راشې نو ډېره ښه به وي ما ورته د اوویل چه مونږ سره یو تعلیمی نظم دی ک
ته مونږ له اجازه راکوې چه هغه نظم زمونږ د مدرسې هلکان هلته وړاي نو زه به د
مونږ به تا ته د انظم وښیوته یې وکوده هغه یو تعلیمی نظم دی هیڅ سیاست پکښې نشته
صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولیږ لو او د کتلو نه پس یې مونږ له اجازه راکړه او مو
دی جلسه کښې شریک شو هلته زمونږ د مدرسې دوه هلکان پاڅیدل او هغه جلسه کښ
یې هغه نظم وویلو هغه نظم د جلسې په خلکو دومره اثر وکړو چه د اسلامیه کالج هلکان په ژړا
او په جلسه کښې د شریکو ډېرو پښتنو د ستر ګونه او ښکې توې شوې او د ایرنګلیان چه وو ب
کرهو کښې د اسې نیغ شو او ویې ویل چه د هلکان څوک دی؟ Who are these boys?
ما ورته وویل چه د اتمانزو د ازادهای سکول طالب علمان دي نو د وی وویل چه ښه
ازاد سکول؟

د حج سفر:

زه په ۱۹۲۶ع کښې د حج په سفر روان شوم، په دې سفر کښې بوزه وم، یوه مې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل می اوښی، زما دتره زوی عطاؤالله خان و اوبله می ښځه وه، پېښور ته ولاړو
او ډاکټر صاحب راته د سیکنډ کلاس ډبه ریزرف کړه او کراچۍ ته ورسېدو. مونږ
په کراچۍ کښې د حاجیانو په کیمپ کښې ووچه د عبدالله هارون صاحب. بی بی راغله مونږ
یې کورته بوتلو، د هغوی یو ښه مناسب کور و هلته یې ډېره کړه. د حاجیانو جهاز راغی
مونږ د پاره عبدالله هارون صاحب ډېر کوشش وکړه چه مونږ له د سیکنډ
وفست کلاس ټکټونه واخلی مګر هغه ټول ډک شوی وو د روانېدو په وخت کښې
هغه مونږ سره لاړ او د جهاز کپتان ته یې ووې چه دوی ته سیکنډ اوفست میلا
نه شو، هغه ته یې ووې چه زمونږ خیال وساتی په دې تمه د کلاس کښې یې خلک ډکول
و په شان اچولو ووچه جهاز روان شو، سمندر په څپو کښې وچه لږ غونډې د سمندر
ځ ته شو نو د خلکو قی شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښې وو ولی د خو حالت می ډېر
ښه و مونږ د جهاز د پاس نه کوز ځای ته ورکوز شو خو هلته هم زمونږ تکلیف کم
نو بلکه زیات شو نوزه بیا د جهاز هغه کپتان له ورغلم او ورته می ووې چه مونږ
ډېر تکلیف کښې یو ته چه زمونږ نه څومره کرایه اخلی نو مونږ به یې درکړو ته مهربانی
وکړه مونږ له یو ځای راکړه چه مونږ پکښې ارام وکړو شو او روپۍ می ورکړې په
ز کښې یوه کمره وه چه سامان پکښې پروت وهغه یې خالی کړه او مونږ هغې کمرې
ر و داخوښه وشو چه مونږ ځان له شو ولی تکلیف موکم نه شو. دوی دری واړه
پاتی شو او زه د فست کلاس نه بهر لوی برنډه وه هلته لاړم، مونږ خو کپتان
ب له حساب ورکړی و نو ماته چاخه نه وې، اوه یا اته ورځې پس عدن ته ورسېدو.
دلته جهاز یو مواد وز ولاړ وې. دلته شپه ځنه وه زه ځنی وو هلم او انفلوینزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

می شوه زه دفست کلاس نه بهر په هغې برنګه کښې پروت وم چه یو عرب زه ولیدم
هغه راغی او زه یې ځان سره د ننه فست کلاس ته بوتلم، زمایې دپرخدمت وکړ چه
زه به یې تول عمر یاد لرم. چه جدې ته ورسیدو نو زه لږ بنه شوی وم. دجهاز نه راکوز
شوم زما دا ملګری هم راکوز شو، یو ځای شو خو تول سامان چه دوی سره وو هغه تری
په جهاز کښې پاتې شو، عطاؤالله خان خو دپر ساده سړی و هغه به څه نه پوهیدو او
داقدر دی هم ونه کړی شو چه هغه خپل سامان یې دجهاز نه راکوز کړی وای مونږ
سره دپر سامان اخیستی وو، زما هغه تول سامان او زما د تبرجامی چه پکښې
سرو زر و تنګه وی هغه هم لاړ. ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته وې چه په جهاز کښې
زمونږ سامان پاتې شوی دی هغه لاړ ویل یې سامان می بیا نه مونږ د دغه ځای نه ج
مونږ مکې معظمې ته راورسیدو نو مونږ ریوټ وکړ، دغو ورځو کښې د سعودیانو حکومت
توی جوړ شوی ؤ شریف مکه یې په مخه کړی و. د شریف مکه په وخت کښې به چه ج
حاجیانو داکه وکړه یا غلا وکړه نو په هغې کښې به ورسره دی هم شریک ؤ. دی عیاش
و ولی سعودیان داسې نه وو هغوی به د حاجی چه څه نقصان وشو د هغه ذمه دار به
معلم کړ ځولو او د هغه تاوان به یې تری اخیسته، د دوی په وخت کښې داسې په مک
کښې امن وچه بیان یې د سړه کوی نه شم. حکومت زمونږ د ریوټ په وجه هغه ز
معلم راوغوښت او ورته یې وې چه « مال پیدا کړه او که دی پیدا نه کړو نو تا و
ورکړه! » هغه معلم زمونږ د پیښور حاجی جان محمد له وغ او ورته یې وو
دوی ته ووایه چه ما معاف کړی. او چه حاجی او ورسره هغه معلم د جګړې په طر
مونږ له راغلل نو مونږ معاف کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د حج مراسم د دینی احکامو سره مطابق په خپل خپل وخت تر سره کول چه د
هغوله تفصیلی ذکر نه تېرېږو، صرف دا یوه پېښه یا دوم چه د حج په دوران کښی د سعودی
حکومت له خوا د «موتمر عالم اسلام» په نامه یوه لویه جرګه جوړه شوه هغی ته د حاجیانو
نه د دنیا د هر ملک د مسلمانانو مشران راوغوښتل شو. د هندوستان نه مولانا
محمد علی، مولانا شوکت علی، مولانا ظفر علی خان او مولانا اسماعیل غزنوی او حسینی نور
په دې موتمر کښی شامل وو زه هم پکښی شامل شوم. مولانا محمد علی او شوکت علی
وی د اخبره پیش کړه چه تاسو د دی مزارونو او قبرونو نه، کنبد ونه جبې او قبې
لې ورانی کړی. دې او اوار کړی. مودې هغوی ورته وویل د اسلامی شریعت
خلاف دی دوی وویل چه د اخو «اثار قدیم» وو هغوی ځواب ورکړ چه اثار قدیم
د خو تاسو وکوری چه د دې نه مسلمانانو ته فایده رسیدلی ده که نقصان؟

دوی یو بل تجویز هم وړاندی کړ هغه دا چه باید د مکی معظمی د متولی توب د پاره
د دتولی دنیا د مسلمانانو په خوښه یو سړی مقرر شی نو هغوی ورته وویل چه فرض
کړه چه د دنیا مسلمانانو د هندوستان یو مسلمان دې کار د پاره خوښ کړو نو ایا هغه
د مکی معظمی حفاظت کولی شی؟ ځکه چه اوس دا دی مونږ اولیدل چه کله کافر پیرنګی
نه راغی نو د هندوستان مسلمانان هم د هغه په فوج کښی هغه سړی راغلل او زمونږ په
مقدس مقاماتو هغوی د ګولو چلولو نه انکار ونکړو، ګولی یی اوچلولی. د دی نتیجه
شوه چه موتمر ته د فایدی په ځای نقصان ورسید او د هغه موتمر ختم شو.

کله چه د حج نه فارغ شو زه خو ناجوړه وم، زه او زما تېر طایف ته لاړو زما خور
کښی تادی وه هغوی مدینی منوری ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سړه په لاره کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پښتون ملګری شو، ډېر ښه سړی و، چه طایف ته ورسېدو هغه مونږ خپل کور ته
بوتلو. دده هلته ډېر ښکلی کور و. طایف ډېر ښکلی اوابادځای دی، ښه آب وهوا
لری، مونږ څو ورځی هلته تېری کړې. په دی ورځو کښې چه هلته وو بره ورځ یو سړی
مونږ ته غږ وکړه چه: «تعال تعال» یعنی «دلته راشئ!» مونږ ورغلو هغه وویل
«دا د حضور صلی الله علیه وسلم وېښته دی او دابل په کټه کښې دهغه د پښې د پېل
نښه ده. داوګورئ!!» ماورته ووې چه مونږ خو طایف ته ددی د پاره راغلی یو چه د
د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده عفو وکړو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره راغ
ؤ او خلکو په کانګټو وویشت، زخمی یې کړ، خو هغه په خپل عزم ټینګ ولاړ و او بیا
هغو خلکو ته دعا وکړه چه خدایه ته دوی ته هدایت دنیکی وکړی. په طایف کښې مو
صحت ښه شو نو بیا واپس مکی ته راغلو په هغه وخت کښې موتر نه و مونږ داتګ راتګ
د اوښانو په سورلئ کاوه. په مکه کښې می مولوی محمد اسماعیل غزنوی صاحب ولید هغه
خوزما د جبلخانی ملګری و. د جبلخانی دوستان ډېر خوا به وو ي په خبرو خبرو کښې
ماورته ووې چه مونږ مدینی منورې ته ځو، راته یې ووې چه راځه ما سره جدّی ته لاړ شه
د جدّی نه هم مدینی ته لاره تلی ده ماورته ووې زه په بله لار مدینی ته ځم لیکن
هغه مجبور کړم او ورسره جدّی ته لاړو. چه جدی ته ورسېدو هلته یو لوی
سړی د ده اشنا ؤ هغه کره ډېره شو. په دی ورځو کښې د سعودی بادشاه جدّی ته
او همدی کور ته راغی او مونږ سره یو ځای په هغه کور کښې ډېر اشو، هغه ډېر
سړی و مونږ سره به یې یو ځای دودی خوړله، یو ځای به ناست پاست وو یو
به مو سره مجلس کوو. ما په ده کښې یو ملک او خان هومره غرور نه لیده بلکه یو فقیر او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمری و. حالانکه چه دی بادشاه و، خوورځی پس مونږ مدینی منورې ته روان
شو د سعودی باچا سکرټر مونږ له لاری د مرکز ونو په نامه یو خط راکړ چه د دوی دارام
خیال وساتئ. زمونږ ټوله قافله پنځه اوښان وو، خلور یا پنځه ښځی، درې یا خلور نارینه
و. کوم اوښ چه زما د پاره ؤ یوه کجاوه یې زما د تېر اوبلې یې زما وه؟ کجاوې لندی
ی اوزه پکښې ننکېدم، د شپې به اکثراً د اوښ نه کوز پډو او د عربستان په هغو نږمو
ګو مو پیاده مزل کاوه. دې مزل ډېر خوند کاوه. په دی قافله کښې چه دانور عرب
ونږ سړه وو. د هغه کسان وو چه د پیرنګی د راتګ په وخت کښې د شریف مکه په دور
ی د مدینی نه تر کوته هجرت کړی ولو اوس واپس راغلی وو او مدینی ته تله. چه مونږ مدینی
و رسېدو نو په دوی کښې دیوکړه دېره شو، زه په مسجد نبوی کښې دلسو ورځو د پاره
ګتکف شوم، هغه جماعت کښې یوه ستن وه د هغی سړه به ناست وم. یوه ورځ په دې
سجد کښې می حاجی محمد امین ولید، روغبر مو وکړ، ما ترې تپوس وکړه هغه راته
ل چه دلته په دې مسجد نبوی کښې ما یوه کوتنی پیدا کړې ده او اراده لرم چه دلته
وکال (چله) وباسم. ما ورته وې چه دغه د پاره؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
لم د خوشحالئ د پاره. نو ما ورته وویل چه رسول (ص) په دی نه خوشحالیږی
رته وی چه داسی وکړه چه ته بېکا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښې د
ی شریف تلاوت وکړه او دعا او بیا استخاره وکړه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
ی خوشحالیږی چه ته دلته هغه سړه په کوتنی کښې ناست یې او که په دې خوشحا
ی چه ته لاړشی او د هغه پیغام خلکو ته ورسوې. چه د شپې ویده شوی دی نو
د وختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خدمت به کوم او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیروی ته چه په خیر راغلی نو بیا به تا سره یو ځای کار کوم، ما ورته څه حساب هم ورکړ، ځ
خو ولاړ مونږ څو ورځې دلته تېرې کړې؛ بیا بیت المقدس ته روان شو، د حجاز دیوا
بندر (پورټ)، (رابغ) نه مصر ته ولاړو کله چه زمونږ جهاز د سویز په بندرګاه ودر
او مونږ تېرې کوز شو نو زما اراده وه چه د قاهرې او اسکندرې ښارونه هم وګورو په
اراده زه ورو غوندې یو مصري افسر ته ورنژدې شوم او د اخبرې مې ورته وکړه او دا
هم ورته ووې چه مونږ ستا د اسلام ورونه یو امید دی چه ته به مونږ سره په دې کښې
امداد وکړې. د مسلمان دتګې د اوربل د سره هغه موسکی شو او ماته یې ووې چه تو
ستا ضرورت دی، نو زما مسلمان ورور یې او چه سبا پیرنګیان په مونږ حمله کوي بیا ز
مسلمانی او ورو ولې چیرته لاړه شي؟ تا سو د هند وستان خلک مسلمانی څه پیژ
ستا سو اسلام خو پیسه ده. تا سو د اسې قوم یې چه د پیرنګی دیوه اتانیز د پاره موتو
دنیا د پیرنګی غلامه کړه او دا مونږ هم چه د پیرنګی غلامان یو دا هم ستا سو د لاسه زه
اختیار وی نو د ستا سې ناپاک او منحوس قدم به په دې خاوره برې نه ږدو، د دې
او ربل د زه چپ شوم. دلته مونږ لس ورځې په کورانتین (قرنطین) کښې تېرې کړې
دهغې نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو. په بیت المقدس کښې مونږ
د دناکه حادثه راپېښه شوه، دلته زما تېر د بیت المقدس د جماعت د پاورو
نه راپرېوته زخمی شوه او څو ورځې پس مړه شوه (انا لله وانا الیه راجعون). او
هلته دفن کړې شوه.

په فلسطین کښې یهودیانو ښکلی ښکلی نوی کلی، ښارونه او باغونه جوړ
او لګیا دي جوړوي یې لیکن مسلمانان یې لا هغه شان په غفلت کښې پراته دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مهدی صاحب ته په انتظار کښې ناست دی چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي او هغه به راله هر څه وکړي . دوی دومره بې علمه او بې خبره دي چه امام خو پرېږده چه پیغمبر راغلی دی او خپل قوم ورسره ملا تړلې نه ده نو پیغمبر کامیابه شوی نه دی.

په بیت المقدس کښې زما د مسلمانانو وروڼو عربو سره په دې باندې ډېرې خبرې شوې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر ووتم کومه ځمکه چه به مې ولیده چه شاره او ریک دی نو چه تحقیق به مې وکړو نو معلومه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به آباده وه په هغې کښې به یو وروکی غونډی بنکلې او باغ ونو چه تپوس به مې وکړو وې دا دیهودی دا او دغه شان دکلو حال و. دیهودیانو بنکلی بنکلی آباد او پاک کلی او بنکلی ژوند واو د عربو به درته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به ووتم یهودیان به بنځې، نر لکیا وو کارونه به یې کول او په بیت المقدس کښې چه به سحر هوټل له لاړم څوک به پکښې نه وو چه غرمه به لاړم څوک به پکښې نه وو چه ماز دیګر به لاړم نو هوټل به ډک و بنکلي بنکلي میزونه به لګېدلي وو ، خلکو به بنکلی بنکلی پاکی ، صافی جامی اغوستی وې چا به چای څکله ، چا کافی ، او چا دانګورو او به او چه د عربو هوټل له به لاړم نو که سحر وم به خلک پکښې ناست و که غرمه وه هم د خلکو نه ډک و او که ماز دیګر وهم به خلک پکښې وو غټ غټ چلمونه به پراته وو ، چیلم به هلته او ریبالی وسر به یې یو ځای پروت و دوی په هوټل کښې هغه صفایي نه وه کومه چه دیهودانو په هوټل کښې وه او لکیا وو لوبې به یې کړلې زه پرې نه پوهېدم چه څه لوبې یې کولې یوه ورځې مې دی عربو وروڼو ته وې چه دا تاسو په کومه دنیا کښې یې کږ ی ستر کی خو غړوئ زه چه تاسو په دې ملک کړم چه چېرته شاره ځمکه وي او ریک وی نو چه تپوس وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دچاځمکه ده ؟ نو وايي چه دعرب ده اوچه ښکلی آباده ځمکه او باغ او ښکله وو ښم
نوچه تپوس وکړم چه دا دچا ده ؟ نو وايي چه دا دیهودی ده . تاسو دې خپل ژوند
ته وګورئ او دهغوی ژوند ته وګورئ که علم مونشته نو ستر ګی خو موشته . نو
هغوی کښی یوکس جواب راکړه چه مونږ داشاری ځمکې په یهود یانو باندی خرڅوو
چه ابادې یی کړې او اوس اخري صدی ده امام صاحب به راشی او دا هر څه
به زمونږ شی . زما خیال وچه ملا صاحب کینی یوازی مونږ پښتانه امام صاحب
ته کښینولی یو لیکن عرب غریبانان یی هم ورته کښینولی دي . اوس می کله نا کله خیال
پیدا شی چه فلسطین ته لاړلی او دعربونه می تپوس وکړای چه هغه ځمکې ستاسو
شوی اوکه دیهود یانو شوې ؟ خوار لسمه صدی خلاصه شوه .

یوه ورځی زه د بیت المقدس نه باهر سیل ته ووتم یو ځوان عرب را سره
ملګری شو ماله لږه لږه عربی راتله هغه سره می خبری شروع کړې ورته می ووی چه
بیت المقدس خو ډیره ترقی کړې ده نوی نوی سړکونه پکښی پیرنګیانو جوړ کړل او نو
نوی ابادی یی پکښی وکړې هغه ماته وکتل څه یی ویل لیکن چپ شو او ماله یی هیڅ
جواب رانه کړه ماورته ووې چه ولې چپ شوی نو هغه رانه پوښتنه وکړه چه ته
یی ؟ خو ماورته ووې چه اخر ستا مطلب څه دی ؟ هغه راته ووې چه هندیان د
خواب خلک دي دهغوی کار بغیر د مخبری نه نور هیڅ نشته په دې تول ملک
کښی خلک هندوستانی ته په ډیر نفرت سره ګوري دوی ته ډیره ګناه نه وه ځکه
د دنیا په لوی جنګ کښی دی خلکو سره هندوستانیانو او دهندوستان فوج چه
کړې دي ، دهغی سزا دې دوی له خدای ورکړې . د دی هندوستانی فوج ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو و. ماورته ووې چه زه تاته لم ازکم دومره ویلی شم چه زه مخبر نه یم هغه
راته ووې چه مونږ به سر کونه او آبادی څه کړو مونږه او زمونږ ملک ورځ په ورځ
په پرېوتو او دغربت طرف ته روان دی ځکه چه ترکو به د قسطنطنیې د خزانې نه
دوې دلته لکوې او پیرنګیان لکه د جورو په مونږ لګیا شوی دی. زمونږ مال خوري او
ولایت ته یې لیږي او بیا یې یو سوراسویلی وکړو چه مونږ څه ترکو سره وکړه اوس الله تعالی
مونږ ته دهغې ناشکرګذاری سزا راکوی اوس مونږ ترکو پسې ډېر ارمانونه کوو لیکن
وخت تېر دی الله ج دې مونږ ته عفو وکړي. او د دی ظالمانو د پنجې نه دې مونږ خلاص
کړي. دغه حال د شام هم دی.

د شام ملک په دوو حصو تقسیم دی، دیوې حصې چه (اوس ورته لبنان وایی)
دارالخلافت بیروت دی، دا د سمندر په غاړه یو مزیدار ښار دی دلته د علومو
وفنونو د زده کوو د پاره امریکې یو لوی دارالعلوم قایم کړی دی د شام په دې حصه
ښې داوبو کمی دی غرونه هم پکښې ډېر دي لیکن خلک پکښې دومره تکړه دي چه غرا و
همه یې تولې اباده کړې ده او اکثر غرونه یې د انګورو باغونه کړي دي، کلی او باغونه ډېر
اعلی طریقه باندې جوړ دي خلک یې ډېر سپه او اسوده دي په کومه علاقه کښې چه د
مسلمانانو ابادی زیاته ده، دهغې دارالخلافه دمشق ښهر دی. دمشق هم یو ډېر مزیدار
ښار دی، کور په کور او کوڅه په کوڅه او به بهیږي او به پکښې ډېرې زیاتې دي ځمکې یې
ډېرې ښې دي لیکن خلک یې هغه شان محنت کش او آباد کار نه دي اونه یې خلک
هغه شان ترقی یافته دي اونه یې هغه شان پاخه کلی دي. په دې ملک کښې د فرانس
حکومت دی، دلته په دې خلکو کښې دا د صفت یوه خبره ولیده چه په عیسایانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسلمانانو کښې مینه او محبت دی او په دوی کښې هغه بې اتفاقی او نفرت نشته
لکه چه څنګه د فلسطین په مسلمانانو او یهودیانو کښې مالیدلی دی. زما په خیال په فرانسیانو
کښې لکه د پیرنګیانو په شان دا بد عادت نشته دی چه د خپل مطلب د پاره د پخپلو رعایاو
کښې نفاق او نفرت پیدا کوی. د پیرنګیانو پالیسی خود (Divide and rule) خلک بې اتفاقه
کړي او بیا پری په مزه حکومت کوی.

د بیروت په یو هوټل کښې مې د یو مسلمان عرب سره خبری شوې هغه راته
وې چه زه دلته د یوی کمیټی د پاره راغلی یم چه هغه کمیټی د فرانس حکومت د
دې د پاره مقرر کړې ده چه په دی خبره غور وکړي چه تش تعلیم د رعایا د پاره مفید
نه دی. دی سره صنعت او حرفت هم په کار دی. زه حیران شوم چه د فرانس په دی
ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بیا د دوی د صنعت او حرفت د سره فکر
او خیال دی او په هندوستان د انګریزانو د پاچایی تقریباً دوه سوه کاله وشو
غریب رعایا هره ورځ د صنعت او حرفت چغی وهی لیکن څوک پری غوږ قدر
نه دی. د شام نه زه عراق ته لاړم، په موصل کښې مو دوه ورځی تېرې کړې دا
ورو کی مزید ار بنا دی او سینډ پکښې بهیدلی دی، خلکو کښې شراب خوری
او عیاشی زیاته شوې وه که چېری د پیرنګیانو حکومت په دی خلکو د پیر مو د
پاتی شو نو زما په خیال د اخلک به بالکل تباه او برباد شی. د موصل نه بغداد
لاړلم بغداد کښې مې کافی ورځی تېرې کړې په دی ښار کښې هم بې شماره شرا
وې، د شرابو اکثر دکانونه د هندوستانیانو دي چه د پیرنګیانو قبضه کېدو سره
هلته تللی دي. د دې ښار اخلاقی حالت ښه نه و او پیرنګیانو د پیرامینین هم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آباد کړي دي. بغداد یو ډېر مزید ار ښار دی او د ښار په منځ کښې یو لوی سیند بهېدلی دی. د بغداد نه کربلا ته او نجف ته لاړم، دا دواړه ډېر متبرک ځایونه دي او دلیري لیږي ملکونو نه مسلمانان خصوصاً شیعه کان د حضرت علی (رض) او د امامانو زیارتونو له راځي، دا زیارتونه په یوه لویه پیمانه باندې ډېر مزید ار جوړ دي په لیدو یې دسړي زړه خوشحاله شي. شیعه کان غریبانان تر اوسه پورې هغه شان هلته ځانونه تکوي او جنګاړسره ډېر غړي وهي او په زار زار ژاړي. د دې په لیدو سړي ته هغه پخوانی حالت را په مخکښې شي. د نجف نه بیا ذه کوفې ته لاړم. کوفه نجف ته نزدې ده کوفه یو ډېر وکی غونډی ښار دی او د سیند په غاړه آباد دی د نه ترقی وجه یې خلک دا بیانوي چه د دې ښار د هغه وخت او سیدونکو حضرت امام حسین صاحب او د هغه اولاد سره غداری کړې وه نو الله تعالی د دې ښار او سیدونکو ته دا سزا ورکړه. که چېرې دې خلکو حضرت امام حسین سره وفاداری کړې وای او هغوی کا میابه شوی وای نو د دې ښار به دا حالت نه و او دا ښار به د بغداد په ځای د عراق دارالخلافه وای په دې ملک کښې پیرنګیانو ډېر نهرونه جاري کړي دي او جه کو موځمکو ته د نهرونو په ذریعه اوبه نشي رسېدلی نو هلته یې په سیند باندې ماشینونه لګولي دي د هغې په ذریعه اوبو خور کیږي. یو ځوان عرب ما سره په ریل کښې سفر کوو هغه ته مې وویې چه د پیرنګیانو په راتلو خو ستا سو ملک نه آباد شو او تاسو ته ډېرې فایدې ورسېدې هغه زما د خبرې پورې وخندل او ویې ویې چه بې شکه دا د یو قوم د غافلو لو د پاره ډېر ښه ترتیب دی دا نه چه ترقی وایي، دا د یو قوم او ملک د پاره اصلي ترقی نه ده او نه دا پیرنګیانو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترقی د پاره کړی دی ، د دې نه مطلب دهغوی زمونږه اوده کول او غافل
کول دی چه مونږ په دی مشغوله شو او هغوی په مزه زمونږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقیقت کښې د غلامی یو حال دی چه زمونږ د غلامی د پاره هغوی
خور کړی دی په عراق کښې یهودیان او عیسایان خو نشته خو هلته پیرنګیانو
شیعه او سنی په جنګ کړی دی . چه په کومو ښادونو کښې سنیان زیات دی
او شیعه کان پکښې لږ دی نو هلته دوی د شیعه کانو ملګري دي او چه په کومو
ښادونو کښې شیعه کان زیات دي او سنیان کم دی نو هلته د سنیانو ملګری
دی لیکن د دوی د اپالیسی کامیابه کیدی نه شی ولی چه په عراق کښې د شیعه
کانو ابادی ډیره کمه ده .

بیا زه بصرې ته راغلم او د خو ورځو قیام نه پس په جهاز کښې سور شوم
په کراچی کښې کوز شوم .

په عربو کښې چه څه وخت د پیرنګیانو حکومت قایم شو یدی نو د نورو څیزونو
نه علاوه دوه څیزونو له دوی ډیره ترقی ورکړی ده یو شرابخوری او بله دم بازی
په هر ښهر کښې د شرابو دکانونه دي او د دمو بازارونه دي باجی دی ، عیشونه
او سرودونه دي او د خلکو اخلاقی حالت یی ډیر خراب کړی دی ، یوه ورځی د بصرې
په بازار کښې ګرځیدم چه چوک ته ورسیدم نو په چوک کښې می پهانسی لګه ولیده
د تحقیق نه راته معلومه شوه چه په دی پیرنګیانو ډیر قوم پرست عرب پهانسی
کړی دی او ډیر ظلمونه یی عربو سره کړی دي ، د هندوستان په اخبارا تو کښې
به مو د شام د ظلمونو قصی لوستی چه فرانس په عربو باندی کړی وو ، لیکن په عراق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې چه پېرنګیانو چه عربو کومې لوبې کړې وې ، ددې متعلق مونږ چېرې دهندوستان په اخبارانو کښې څه لیدلی نه و. معلومېږي داچه دهندوستان ځینې اخبارات څه خپل ضمیر نه لري او چه پېرنګیان ورته څه وایي هم هغه لیکي. دلته هم دهندوستانیانو ته ډېر نفرت دی ولې چه دوی د اسلامي اخوت په جامه کښې پېرنګیانو ته ډېرې مخبرۍ کړې دي او ډېر عرب یې په پهانسي کړې دي. په کار دې چه د داسې قوم نه نفرت کړې او که لږ قدرې دعراق اختیار خپل شو دهغوی اول کار به داوي چه دلغلک خپل ملک نه وباسي.

څه وخت چه کراچي ته ورسېدم نو په بند رکښې زمونږ دنو ښاري پښتون تانه دار هغه چه څه وخت په جهاز کښې ولیدم نو راتر غاړو تو او په زوري خپل ځای ته بوتلم. مونږ د طورو نواب زاده امین الله خان هم په کراچي کښې و دی په ریل کښې ډېرلوی سړو چه هغه خبر شو هغه راغی نو بیا هغه زه خپل ځای ته بوتلم ، یو دوه ورځې مې ډېرې مینه او محبت سره هغه سره تېرې کړې بیا وطن ته را روان شوم او کلي ته په خیریت راورسېدم.

پښتون (اخبار - مجله):

په جیلخانو کښې ما د خپل قوم په حالاتو باندې په ښه شان سره غور کړې وزه وې نتیجه ورسېدم چه په دنیا کښې هیڅ قوم بغیر د خپلې ژبې نه ترقي کولی نه شي هغوی کښې علوم او فنون پیدا کېدای نه شي. ما دا اراده کړې وه چه ضرور به یوه مجله په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو ، د دنیا د حالاتو نه خبرولو او د خپلې ژبې طرف مایل کولو (مخ کولو) د پاره جاري کوم او ددې کوشش به هم کوم چه انجمن پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کښې د بچو د پاره د ابتدائي تعلیم انتظام وکړي. حقیقت دا دی چه دغه وخت
په پښتو ژبه کښې هیڅ نه و او نه پښتو د چاپ ده وه او پښتون قوم د ومره ناپوهه، نا
وچه د اخپله ژبه و رته سپکه ښکاره ده او چه کوم قوم ته خپله ژبه سپکه شي نو هغه سپک
شي، او چه خپله ژبه تري ورکه شي نو ورک شي. زه تاسو سره ما د اداره خبرې انجمن ته
پیش کړې، انجمن دې خبرو سره خو اتفاق وکړو، لیکن د مالي مشکلاتو په وجه پرې
عملي قدم فوراً اخیستلی نه شو. د رسالې ذمه واري ما خپل سر واخیستله او عبدالا
خان او عبدالله شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالې د جاري کولو د پاره اجازت نامه
دې د حکومت نه واخلي لیکن په مینځ کښې د دې کاله تېر شو او هغوی د اجازت نامې
یو درخواست قدرې هم ونه کړې شو. زه پوه شوم چه بغیر زمانه د اکار نه شي کېدی
د ۱۹۲۷ع په اخر کښې ما دې کار ته پخپله ملا وتړله او د اکادمي پخپل لاس کښې واخیست
د اجازت نامې د پاره مې حکومت ته درخواست ورکړه، اجازت نامې حاصله کړه او
۱۹۲۸ع کښې مې د پښتون په نوم یوه رساله د پښتو په ژبه کښې د اتمانزو نه جاري کړه او
خو په دې دی چه پښتون د ومره لوی قوم او خدای ورله د نعمتونو او دولتونو ډک ملک
دی، نه دده پخپله ژبه کښې یوه رساله او نه یو اخبار شته دا د پښتو ژبې اولنۍ رساله
ده چه د پښتنو په ملک کښې جاري شوه. پښتون قوم ډېر خراج دی لیکن دی قسم
خیزونو باندې پیسې نه لګوي او په دې قسم خیزونو خرڅ کولو سره ناآشنا او نابلده
ډېرې پیسې ما د خپل جیب نه پرې خرڅ کړې دې رسالې د پښتنو په ښځو او نورو کښې
نوې زندګي پیدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې ډېره هر دلعزیزه شوه د اخپل ملک خو پرې
پښتانه په یورپ، امریکه او استریلیا کښې د دې نه خبر شو نو هغوی به غوښته او ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورسره کوو د پښتنو ي پښتو طرف ته شوق پیدا کړو او په افغانستان کښې هم ښه
وستل کیده . عبد الهادی خان داوی ماته قصه کوله چه پښتون اخبار به کابل ته راغی
ه قومیت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوي وو هغه به یې مونږ لوستل او د افغانستان
ه خلکو کښې هم پښتو طرف ته رغبت زیات شو او په امان الله خان خوښ دومره اثر وشو
ه هغه اعلان وکړو چه خلکو له په کاردی چه پښتو ژبه زده کړي ، دری کاله پس به په
ي ملک کښې پښتو تعلیمي او سرکاری ژبه وي او عبد الهادی خان دارانه هم ووې چه
ونږ هم دیوی رسالې بناوکړه او دهغې نوم موهم پښتون کېښوده نو امان الله خان راته
وې چه د پښتنو به بس دغه یو پښتون وی نو ما بیا هغې خپلې رسالې له د پښتنو ژغ »
م کېښود ، لیکن افسوس چه پیرنګیانو داخبره برداشت نه کړې شوه او هغه ووې چه
دې رسالې یو څو نمبره وتې وو چه افغانستان کښې بغاوت وشو ، امان الله خان لا رو
دهغه په ځای « بچه سقه » دخه وخت د پاره د افغانستان په تخت کښېناست .

زمونږ انجمن د پښتو د ترقی د پاره او د شاعرانو د خیالاتو بدلولو د پاره د مشاعرو
نظام وکړو او د ښو ښو نظمونو او بیتونو له پاره یې انعامونه مقرر کړل او په کال کښې یو ځل
د مدرسې کالیزه جلسه به کیده ورسره د مشاعرې د پاره هم انتظام کیدو . د دې په
ه په پښتنو شاعرانو کښې یو عظیم الشان انقلاب راغی او د خال وخط په ځای د اتفاق
ودی ، او قومي ترقی دور شروع شو ، په قوم او ملک کښې یې د انقلاب د پاره یوه نوی جذبه
اکړه او په ښځو ، نرو کښې یې داسې جوش پیدا کړو چه د جلسې په ورځ به د جلسې په ځای
ی ځای مونږ ل ګران شو او د ملک دهری علاقی او تپې خلک که خان وکه غریب و د انجمن
لسه کښې یې شرکت خپل فرض کنلو ، د ښځو د پاره خاص د پردې انتظام و او په سوونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنجي به هم په دی جلسه کښې شریکیدې لیکن افسوس چه د انجمن ذمه دارو خلکو
خپله اصلاح ونه کړې شوه او زمونږ دکور اختلافات دومره زیات شوی وو چه زمونږ
نه د بهر کار پاتې نشو که چیری مونږ د انجمن هغه تبلیغ او اشاعت او په ملک کښې
د دورو هغه کار جاری ساتلی وای نو مونږ به ددې نه هم زیاته ترقی کړې وه او زمونږ
قوم او زمونږ ملک ته به زیاته فایده رسیدلې وه لیکن د زمونږ او زمونږ د قوم بد
قسمتی وه چه انجمن ته د خپلو جګړو نه دومره فرصت نه وو چه پخپل قوم او ملک کښې کړې خپلې
وای او بې خبره او اوده پښتون ورورې خبر کړې او بیدار کړې وای. اخر دا چه خادم
صاحب، عباس خان او عبدالاکبر خان خپلو کښې او جنګول. نو دی انجمن ته نور هم
زیات نقصان ورسولو بیا خادم صاحب زما او د عباس خان د جنګولو کوشش نه
شروع کړل لیکن تر ډیری مودی پوری کامیاب نه شو په یوه کرمې کښې زه کوه مې
ته لاړم خادم صاحب ته میدان خالی شو او د عباس خان او زمونږ بعضی نورو د
انجمن د رونو په دماغو کښې یې دا خیال پیدا کړو چه د لوبې و نې د لاندې وړه
و نه وده کولی نه شي او د هر قسم قربانی او خدمت چه تاسو کوئ تو نوم پرې د
هغه کیږي. څه وخت چه زه د مرې نه واپس راغلم او د انجمن د بعضی ذمه دارو
خلکو رویې ته مې کتل، زه ډیر پریشانه شوم، هر ځای زما برخلاف پراپګنډه کیده
ما حاجی عبدالغفار خان سره مشوره وکړله، د اخلک مې دهغه په ذریعه راجمع
کړل او په ډیر منت سره مې دوی تګ ووې چه دلکار ښه نه دی او د دی نتیجه
به زمونږ د انجمن بربادی وي، او خدای د پاره په دی خپل قوم رحم وکړئ
دی خو ډیر برباد شوی دی او په کار خو نه دی چه مونږ یې نور هم برباد کړو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بل باندی د دسرو غوالزامونه مه لګوئ او د یو بل غیبت مه کوئ او هر څه چه
وائ خو د هغه سړی په مخکښې وائ چه د چا نه ستاسو شکایت وي یا مو په هغه
د څه قسم شک وي او یا ستاسو په خیال هغه څه غلط کار کړی وی په ځای د دی
چه تاسو پس شاخلکو پسې خبری شروع کړی دی نو دا د فایدی کار نه د نقصان دی نو عبد-
الاکبر خان او میا عبد الله شاه به وخندل او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
ویل به یی چه خادم صاحب مونږ به پسې شا د چا یوم اخیستی شوکه نه ؟ خیر دا خبری
د وی په خندا به تو قو کښې تیری کړی . د شپې چه څه وخت د حاجی عبد الغفار خان
په ځای کښې د دی وخوری شوه نو زمونږ بعضی ممبران د عباس خان سره د ځملاستو
د پاره تلل نو ماهم ځان د دوی سره ملګری کړ هلته هم ما دا بحث شروع کړ چه تاسو
سره د پوهی ځانونه ولی داسی نادانه کړی دی ؟ نو عباس خان راته صاف جواب راکړو
چه یوه ونه چه ډیره لویه او کوره شی نو د هغی د لاندی نوری ونی وده کولی نه شی کو می
پوری چه د هغی ونی شاخ تراشی ونه شی نو مونږ د اغوا رو چه ستا لږه شاخ تراشی وشی
ما ورته په خندا خندا کښې وو یې چه هسی نه چه هغه توقه د سر باندی وشی چه د یوی ونی
خو څه نه څه سوری پیدا شوی دی او د پینتنو بچی د هغی سوری د لاندی ناست دی
او که د هغی ونی شاخ تراشی وکړی او هغه بله ونه کښې د دومره طاقت نه وی چه هغه
ستاسو د بچو د پاسه سوری شی نو نتیجه به یی دا وی چه ستاسو بچی به په نور د لمر شی
د دی د پاسه ما بیا هم خپل کوشش جاری وساته چه اخر به د دی اصلاح وشی لیکن
اصلاح ونه شوه . اخر د عبد الاکبر خان د کلی په جلسه کښې عباس خان یی ما سره و
جنګولو . چه زه کلی ته واپس راغلم نو زه په دی نتیجه ورسیدم چه د موجوده جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح مشکله ده په دی وجه ما دا فیصله وکړه چه دانجمن د «انتظامیه» نه استعفا
وکړم په استعفا کښی می دا ولیکل چه ما څنګه اول چنده درکوله په هغی کښی به کمی نه راولم
بلکه د هغه نه به زیات درکوم او زه به دانجمن د نورو ممبرانو په شان یو عام ممبر یم او
دانجمن د هر قسم خدمت د پاره به تیار یم لیکن د نن نه پس به زه دانجمن په انتظامیه
جماعت کښی نه یم او نه به دانجمن په انتظامیه جلسو کښی شامل یم. حکومت نه چه څومره
کوشش نه کیدی شو هغه لګیا و زمونږ دانجمن د بربادلو د پاره یی کول لیکن دی دومره
زور ور حکومت هیڅ قسم نقصان زمونږ انجمن ته رسولی نه شو بلکه زمونږ انجمن ورځ
په ورځ مخ په ترقی ولیکن زمونږ د کور په بی اتفاقی زمونږ دلا سه چه څومره نقصان
زمونږ انجمن ته ورسیده هغه هومره نقصان ورته پیر نګیانو رسولی نه شو انجمن
هسی په نوم پاتی شو او ځای په ځای شاخونه یی په بند بند شو او د انجمن سالانه
جلسی هم پاتی شوی، زما د استعفا نه پس عباس خان هم څه دیری وروځی په انجمن
کښی پاتی نه شو، هغه هم دانجمن نه مستعفی شو او خپل مالی امدادی پری هم بند کړو او
د خپل ورور فیض محمد خان امدادی په زور په هغه بند کړو حالانکه چه فیض محمد خان
په دی دیر زیات ناراضه و او څو ځله یی ماته خپله ناراضی ښودلی وه لیکن د مشر
ورور مخی له ورتلی نه شو. عباس خان دانجمن او زما برخلاف پراپیګنده شروع کړه
لیکن په هغی کښی کامیاب نه شو.

چه څه وخت دانجمن حالت په ابتری شو نو خادم صاحب له هله هوش ورغی او بیا ما پسی
تک و دو او تله راتله شروع کړه هره ورځ به یی راته څه نوی قومی راک غږ وو لیکن د هغه راکونو
په ما اثر کولی نه شو، ولی چه دا تول تباهی د هغه دلا سه په انجمن راغلی وه. چه سړی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو شان کوی اهل یی بل شان وي نو د هغه خبری په خلکو ښه اثر نه کوي اخر چه به کله
ناکله ده زه د تنگ کړم نو سپینه خبره می ورته وکړه چه خادم صاحب دا قوله تباهی
په انجمن تا دا وستی ده او د دی قولی تباهی به خدای او قوم ته جواب ده او ذمه وار
یی . یوه ورځی یی راته وویل چه انجن شه او دا انجن په شان خان کښی طاقت پیدا کړه او
دا قولی کوتهي خان پسی راکاږه ما ورته وي چه خادم صاحب انجن هغه کوتهی را ښکلی
شی چه کومو کوټه ته بریکونه لګیدلی نه وی او چه په کومو کوټه ته بریکونه لګیدلی وي یا لګی نو
بیا ممکنه نه ده چه انجن هغه کوتهی راکاږي کله ناکله به یی راته په علاقه کښی دګر ځیدو
قصه را مخکښی کړه لیکن زما ورته هم هغه یو جواب وچه تا سره دوری کولی نه شم او که
چیری انجمن ماله حکم راکړي نو زه هر وخت حکم منلو ته تیار یم . هغه د پښتو خبره
چه خادم صاحب ته می «کرښه» را ښکله نو ایله هغه څه ناڅه پخپلی غلطی پوه شو او
محسوسه یی کړه .

امان الله خان :

څه وخت چه افغانستان کښی شورش شروع شو دا انقلاب نه و ، شورش و
امان الله خان قندهار ته لاړو ، په کابل بچه سقا قبضه وکړه ، انګریزی اخبارا تو د افغانستان
برخلاف قصی ، طعنی او خوشحالی شروع کړی ! نو زه پوه شوم چه پرنګیان چه په افغانستان
کښی د پښتنو ترقی نه کتی نه شی نو مونږ به تری دلته په مرحد کښی څه ترقی وکړی شو !
او فوراً می د اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول په کار دی او دوره می شروع کړه
کلی په کلی ، ښار په ښار او علاقه په علاقه وګرزیدم ، جلسی می وکړی . د خدای په فضل مو ل
پښتون یکدم د خوب را بیدار ده شو پوه شو او د خپل قوم تباهی او بربادی یی محسوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه او د افغانستان د خدمت د پاره یې ملا وتړله. په بعضی علاقو کښې ملایانو چه څه نه څه مخالفت شروع کړه لیکن چه د قوم په جذبه پوه شو نو مخالفت یې پر ښودو. که بعضی ملایان د خپلو ذاتی فایدو په وجه قلا د نه شو نو قوم په زور او بی غرتی د هغوی خولی بندی کړې، مونږ سره په دی معامله کښې د قوم شاعرانو هم د پرزیات امداد او اخلاص کړی و او د قامولی یوه نوی جذبه یې په قوم کښې پیدا کړې وه او په دی معامله کښې تورسم خان د دوبه زمونږ سره د پر مدد کړی و. ده به اشعار د جورول او مونږ به یې پښتون اخبار کښې شایع کول چه د هغی نه یو بیت دادی:

«لا ماوې داسې زمونږ قوم کښې خلل دی اوس دی ولید چه د بیری خاوند غل دی»

دا بیت دومره مشهور شو چه د بیری والا به چه خلکو لید و چغه به یې کړه، د بیری والا غل، او په دې ورځو کښې د قصه خوانی په بازار کښې د بیری خاوند کرخی نه شو. او خانمیز هلالی خو زما سره په تولو دورو کښې شریک و او داسې نظمونه یې جوړ کړی وو او د افغانستان یې پکښې داسې خاکه راښکلی وه چه د هغی په اوریدو تقریباً هر پښتون پوه شو او ماته هم په تقریر کښې د هغوی د پوهولو ضرورت پاتی نه شو او په دی کښې زمونږ دمدرسی هلکانو د پره حصه اخیستی وه، زمونږ انجمن هم هر قسم مالی او جانی خدمت ته تیار شو، د افغانستان د پښتنو بربادی او غم د سرحد د پښتنو خپل غم او خپله بربادی کنله ځکه چه مونږ یو د دونه او یو قوم یو. او د سرحد په پښتنو کښې د افغانستان د دونو د امداد او همدردی یوه داسې جذبه پیدا شوه چه زه د هغی بیان کولی نه شم که امیر و او که غریب ؤ، که تعلیمیافته و او که بی علمه وو نو ښځی وې او که نرو و د افغانستان په مصیبت ژیړ وو او د امان الله خان د باره

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت قایمولو د پاره هر خدمت ته تیار وو او خلکو به دعاګانی کولی چه ای الله
ته زمونږ غمجن بادشاه امان الله خان ته کامیابی ورکړه. په پښتنو کښی د
بادشاهان ته شوی دی لیکن د پښتنو ښځو، نرو چه خو مره مینه او محبت د
امان الله خان سره وُ هغه بل بادشاه سره نه و. امان الله خان به وې چه
زه د پښتنو انقلابی بادشاه یم او دهغه د اخبره بالکل رښتیا وه چه هغه په
پښتنو کښی یو عجیبه انقلاب پیدا کړه او زه چه نن پښتنو ته ګورم نو حیرانیږم
چه په پښتنو کښی دا دومره زړه د اتبدیلی د قومولو او ورورولی احساس پیدا
شو او سیاسی شعور پکښی راغی. انقلاب یو سیلاب وی چه راشی نو اوده خلک
یوسی او ویښ نړی فایدی اوچتی کړی. د افغانستان انقلاب کښی د افغانستان
پښتانه لاهو شو مونږ کوز و پښتنو نړی فایدی اوچتی کړی، ولی چه مونږ ویښ
وو بیدار وو د کوز و پښتنو زړه چیرته په تشو دعاګانو او جلسو باندی قرار یدی هغوی
د افغانستان به دی غم او مصیبت کښی عملی شرکت غوښتو او د دی خبری
خواهش یی لرلو چه افغانستان ته لاړ شو او خپلو ورونو سره په دی غم کښی شریک
شو او د خپلو زخمیانو ورونو دارو درمل هم وکړه او د هغوی پس ماندګانو سره
مدد وکړو چه څک مړه دي او بچی او ښځی یی پاتی شوی دي د دی د پاره مو یوه کمیټی
جوړه کړه چه د هغی نوم «د افغان هلال احمر» و او د دې کمیټی کار د افغانستان
د پښتنو طبی او مالی خدمت وُ کلی په کلی، علاقه په علاقه خلکو د دی کمیټی د پاره د
چندی جمع کولو انتظام وکړه او په یو لږ وخت کښی یو طبی وفد تیار شو چه هغه زماد
شروورد ډاکټر خان صاحب په سرپرستی کښی تلو ته تیار شو. د افغانستان په امداد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو پښتون هم څه کمی کړی نه دی لیکن د بنو خلک د ډېره اسماعیل خان کونډی
خاندان د سودم خانان د بائیزو خانان، قاضی عطاء الله خان، علی اصغر خان
علی گل خان او میا احمد شاه صاحب د ډېر تعریف وړ دي. لیکن پیرنګیانو د اخبرو چې
خو بنوله، د هغوی په زړه دا چېرته ځائیدی شوه چه د افغانستان د امداد د پاره
دی د سرحد پښتانه لاړشي ولې چه په دی طریقه خو زمونږ وروولی او قومولی
قائمیده او هغوی چېرته دا غوښتل.

مونږ له یې اجازه رانه کړه. ماخو ډېر د اکوشش وکړ چه د دوی د اجازی
بغیر مونږ له افغانستان ته تلل په کار دی مونږ ته د پیرنګیانو د اجازی او د پاسپورټ
څه ضرورت نشته، ولی زما د اخبره کمیټی ونه منله او ما د اهم کمیټی ته وویل چه تر څو
امان الله خان په افغانستان کښې وی مونږ له انګریزان د تلو اجازت افغانستان
ته نه راکوي، خو کمیټی به ویل چه مونږ خو که بغیر د انګریزانو د اجازت نه لاړشو نو بیا
به په مونږه دارو او درمل بند کړي. پیرنګیانو خو اول دا اعتراض او چت کړ چه
تاسو خو د امان الله خان امداد د پاره ځئ، لیکن که هغه هم ستاسو د امداد خواهش
وکړی. که چېری تاسو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تاسو له د تلو اجازه درکوو
زه او میاں جعفر شاه د دی کار د پاره مقرر شو چه امان الله خان نه لاړشو او اجازه
تری راوړو ولی ما کمیټی ته وویل چه مونږ خو د قوم او خپلو د رونو د امداد د پاره
ځو، په دی کښې د امان الله خان د اجازی څه ضرورت دی او مونږ خو د پښتنو د امداد
د پاره تلو.

مونږ اول د پیښور وکیل تجارت له لاړو چه هغه زمونږ د پاره د اجازه راوغواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن چه خوورځی تیری شوی او هغه اجازه راونه رسیده نو مونږ کند هارته دتلو اراده
وکړه چه د امان الله خان نه اجازتنامه راوړو. په شاهي باغ کښې د پښتنو یوه عظیم الشانه
جلسه وشوه، ما او جعفر شاه دخپلو تلونه خبر کړل لیکن دامی ورته هم ووې چه دا تولی
د پیرنګیانو باني دی هغوی پخپل وس زمونږ وفد له دتلو اجازت نه راکوی او دا به
تاسو ته ډیر زر معلومه شی، مونږ شپې له نوښار ته لاړو، شپه موهلته تیره کړه
د شپې یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ نوښار د سټیشن نه ریل کښې سواره شو
د راولپنډی سټیشن ته ورسیدو، مولانا اسحاق صاحب هزاروی او د نوښار
ډیر مسلمانان زمونږ د لیدو د پاره سټیشن ته راغلي وو او څه وخت چه زمونږ ګاډی
لاهور ته راورسیدو نو مولانا ظفر علیخان او د مسلمانانو او هندوانو ډیر لیډران
زمونږ لیدو له راغلي وو، مونږ یې د ګاډی نه راکوز کړو او د لاهور ښار ته یې بوتلو او یولوی
جلوس یې او بکلو حالانکه زه د دی نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښې د هندوانو
او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې د حکومت د ملامتیا او مونږ سره د
امداد او همدردی تقریرونه وشو او قرارداد ونه پاس شو. بله ورځې مونږ د کراچي
په میل کښې د لاهور نه کوټې ته روان شو چه سکهر ته ورسیدو، د سندهه حضرت
مولانا او بعضې د سندهه مسلمانان زمونږ لیدلو له راغلي وو، هغوی سره مو ډیری خبری
وشوې، د لته زمونږ ګاډی بدل شو او مونږ کوټې ته روان شو. سحر وختی زمونږ
ګاډی سیوی نه ورسیدو، زمونږ ګاډی ولاړ دی او مونږ په دې فکر کښې یو چه چای
به څنګه وڅکو چه په دی کښې زمونږ ډبی تګپتان صاحبزاده خورشید چه د بلوچستان
پولیټیکل ایجنټ او بل درسره د پیبو یو خان چه پولیس کپتان وو رانوتل زما په زړه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه شک پیدا شو کنی دوی مونږ پسې راغلی دی، هغوی مونږ سره ګپ شپ شروع
کړو او بیا یې مونږ ته وویې چه راځئ دلته مونږ سره په ارام چای وڅکئ نو بیا به
کاډی کښې کښېنئ کوینټی ته به لاړشئ مونږ اصرار وکړو او ورته مو ویل چه ستاسو
مهربانی ده کاډی به رانه لاړشي هغه وی چه دلته کاډی ډېر ساعت ولاړ دی نو مونږ
هغوی سره روان شو، د کپتان خورشید بنګلی ته لاړو چای مو وڅکله، مونږ تاډی
کوله چه کاډی رانه لاړ نه شي مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ څخه کښې تلو ته نه
پرېږدی، کاډی لاړ او مونږ پاتې شو، زمونږ او د دوی په مینځ کښې ډېری خبری
وشوې، د دوی وخت راغی، دوی موخوره. حکومت صاحبزاده صاحب
او د پیو خان د دی دپاره راپسې لېږلی وچه مونږ په دې رضا کړی چه په خوښه
سره واپس پېښور ته لاړ شو د هغوی او زمونږ په مینځ کښې ډېری خبری وشوی
ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو ما زیګر چه کوم کاډی راغی
په زور یې په هغه کاډی کښې کښېنولو. پولیس ته یې په حواله کړو چه مونږ د بلوچستان
د علاقې نه بهرو باسی او چه جیکب اباد ته راورسېدو نو هلته پولیس مونږ په سټیشن
کاډی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتې شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو
ورځ کی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پېښور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت
کوینټی ته پرې نه ښودو او د سیوی د سټیشن نه یې راواپس کړو او مونږ کندهار ته
نه پرېږدی او مونږ اراده کړې ده چه د حکومت دا ناجایزه حکم ونه مو او سبا بیا د
کندهار په طرف روانېږو. په سباله مونږ د بلوچستان رز دنت لیوتار ورکړو چه
مونږ ستا دې قسم ناجایز حکم منلو ته تیار نه یو او مونږ تاخبر وو چه سباله به بیا مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوینتی ته روانېږو . دشپې په کاډی کښې مونږ بیا روان شو او چه سحر بیا زمونږ
کاډی دسیدی سټیشن ته ورسیدو نوڅه کوروچه مسلح سپاهیان سره دیو پېرنګی
ولاړ دی کاډی چه ودرېده هغه پېرنګی زمونږ ډبې له راغی او مونږ یې دډبې نه کوز
کړو داخل صحیزاده صاحب او دپېوخان ددوی سره نه وو زمونږ خو داخیال وچه
جیلخانی ته موبیا یې لیکن هغه پېرنګی مونږ په ویټنګ روم کښې کښېنولو او په ویټنګ روم
یې یوه ډبله پېره ودرولې داپېریو شریف پېرنګی وماته یې په خبرو خبرو کښې ووې چه زه
ددی حکومت په پالیسی نه پوهېږم یو طرف ته خو وایی چه مونږ غیرجانبدار یو او تاسو ته
وایی چه لاړشئ مونږ له دامان الله خان نه اجازتنامه راوړئ نو تاسو به پرېږدو او بل
طرف ته ماله حکم راکوی چه پام کوه چه داسې درنه مخکښې لاړنه شی او بیا تاسو داسې
کار نه منع کوی وستاسو طبی وفد نه پرېږدی چه په دی کښې دخدای دمخلوق دخیرنه
بل هیڅ شی نشته . مازیګر چه بیا هغه ریل کاډی واپس راغی نو مونږ یې پکښې کښېنولو او
ذجیکب آباد پسټیشن یې بیا کوز کړو مونږ ته معلومه شوله چه مونږ حکومت په هیڅ
قسم کنډهار تلو ته نه پرېږدی نو هسې تلل راتلل مومناسب ونه کنل او اراده موو کړه چه
دهلی ته به لاړشو او دافغانستان کونسل جنرل سره به ووینو که هغه زمونږ دپاره څه اجازه
نامې انتظام وکړی شی دهلی ته روان شو ، دهلی ته ورسیدو او کونسل جنرل صاحب مو
ولیدو او خبری اتری موو شوې ، مونږ سره یې ډېره همدردی ظاهره کړه او امان الله خان
ته یې تار ورکړو او تار په ذریعه یې مونږ له اجازتنامه راوغوښته په دغه ورځی مونږ ته
په دهلی کښې معلومه شوله چه پېرنګیانو د شور بازار د حضرت ورور چه په هندوستان کښې
په کاتهیاوار کی اوسی راغوښتی دی او هغه پاوندو سپی چه دهغه مریدان دي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لیږی حکه چه پیرنګیانو ته معلومه شوې وه چه د
خلکو څه نه څه همدردی د امان الله خان سره پیدا شوی ده او هسې نه چه هغه چیرته کامیاب
شی. مونږ دکونسل جنرل صاحب نه رخصت واخست او سرحد ته راروان شو څه وخت چه
مونږ پیښور ته راورسیدو نو مونږ ته معلومه شوه چه د افغانستان وکیل تجار له هم دکندهار
نه زمونږ د پاره د امان الله خان پخپل دستخط فرمان راالیږلی شوی دی. د دی د پاسه
به بیا هم حکومت چل ول کوو او په مونږ به یې وخت اړوه څه وخت چه زما بالکل دا یقین
راغی چه حکومت په هیڅ طریقه زمونږ وفد له اجازت نه ورکوي نو ما خپلو د جماعت ملګرو ته
وویې چه د حکومت دا ټولی انې بانې زمونږ د پاتی کیدو د پاره دی او که چیری تاسو د حکومت
اجازت ته ناست یې نو هغه شان به ناست پاتی شئ او هیڅ قسم د افغانستان امداد
به نه کړی شئ او بله دا چه ایا افغانستان کښې د دوی سفارت نشته؟ نو بیا د پاسپورټ
ضرورت څه دی؟ مونږ خو افغانستان ته د پیرنګیانو په ذمه واړئ نه ځو، مونږ که
افغانستان ته ځو نو پخپله ذمه واړی ځو نو بیا د پیرنګیانو د راه داری مونږ ته څه حاجت
دی؟ لیکن زما د اکثرو ورونو د اخیال و زمونږ تلل او راتلل به بند شی او زمونږ د دی
وفد په لاره کښې به د دارو راغوښتلو په سلسله کښې مشکلات پیدا انې او نه به مونږ
د افغانستان د ورفوسره مالی امداد وکړی شو. ما ورته وویې چه په دی صورت کښې به مونږ
دغه شان په انتظار کښې پاتی شو، د افغانستان به اړو د هیڅ قسم امداد و نه کړی شو او
امان الله خان چه ترکومی پوری په افغانستان کښې وی نو د دوی مونږ له اجازه نه راکوی
او چه هغه د افغانستان نه لاړ نو بیا به مونږ له اجازه راکړی.

ما او زما یو څو ملګرو دا اراده وکړه چه مونږ بغیر د پیرنګیانو د اجازت نه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامداد د پاره روانیږ. و او په دې غرض مو په پیښور کښې یوه جلسه وکړه او قوم ته مو دا حقیقت ښکاره کړه چه پیرنګیان مونږ له راهداری نه راکوی او مونږ ددوی راه داری ضرورت هم نه کنو ز مونږ افغانستان ورور دی او مونږ خپلو ورونو له پخپله ذمه واری باندی ځو چه څوک تلل غواری او تلو ته تیار وی چه فوراً افغانستان ته روان شو. خلکو وې چه مونږ تیار یو څه وخت چه ددی جلسی رپورټ حکومت ته رسیدلی دی چه مونږ بغیر د اجازت تلو ته تیار شو نو فوراً یې ماله تار راکړه چه څوک څوک چه افغانستان ته په طبعی وفد کښې ځی نو فوراً دې مونږ له د راهداری له پاره درخواست راکړی او خپل تصویرونه دی ورسره راولیږی. زه د حکومت په دې خیال یوه شوم لیکن د جماعت اکثر خلکو راته وې چه ستاهسی ددی حکومت نه نفرت دی او د دوی څیره د ته د چل او دروغ ښکاری. زه چپ شوم او د راهداری نه بغیر تلو خیال می پریښوده او د راهداری د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل.

نادرخان:

د پرو ورځو نه په دې ملک کښې داګونګوسی وُ چه نادرخان د خپلو ورونو سره د فرانس نه راروان شوی دی، بله ورځ راته معلومه شوه چه نادرخان سره د خپلو ورونو پیښور ته راورسیدلی دی او د وکیل تجار په کور کښې دی. زه او ډاکټر صاحب یې هم دلیدو د پاره لاړو. نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پیژندل، په ښه شان سره مو ملاقات وکړه، د پرو خلکو پرې زور ولګو چه قندهار ته لاړشه او امان الله خان ورلیږی د پرا ستاذی راولیږل لیکن نادرخان د قندهار د تلو د پاره تیار نه شو. یوه ورځ زه او نادرخان یوازی یوه کمره کښې ناست وو، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولی چه ده ماته وې زه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه کوم نو د امان الله خان د پاره یې کوم ماورته وو یې چه خلک والي چه د حبیب الله خان هغه زوی چه ستا خور یې دی تا سو د هغه په حکومت باندی د کښېنولو د پاره کوشش کوئ ده راته وو یې چه ته به هم ژوندی یې او زه به هم ژوندی یم که چېری ما هغه بادشاه کړه یا پخپله بادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تو د کړه او راته وو ایه چه نادره خپله وعده دی پوره نه کړه. څه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادر خان او شاه ولی خان ځاځیو ته روان شو، زه یې په دې خبره مجبوره کړم او وعده یې راته واخستله چه سبا به مونږ تل کښېنی یو. نه سباله هلته راشه او ما ضرور وو بینه. زه سباله تل ته لاړم لیکن نادر خان په مخه تلی ؤ او تل کښېنی ایسار شوی نه و، د را روانېدو په وخت کښېنی حکیم می په موټر کښېنی ولید و چه د نادر خان د لیدو د پاره ځاځو ته روان و، هغه له می یو خط ورکړو او په هغی کښېنی می نادر خان ته ولیکل چه اوله وعده خو دی پوره نه کړی شوه نو چه د بلی وعدی به دې څه حال وي، بغیر زمانه د قول خلکو د اخیال و چه پېرنګیان به د افغانستان د نلو او امداد د پاره مونږ له اجازت راکړی لیکن زما د اخیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د پښتنو خیر خواه بادشاه په افغانستان کښېنی نه غوښتو او زمونږ خوش اعتقاده د رونه په دې امید کښېنی پراته وو چه نن دی که سبا دی اجازت به راشی د فصل وخت ؤ مونږ د افغانستان د پاره چنده جمع کولو په خیال د بائیزو په دوره وو خلکو را سره ډېر په اخلاص او خوشحالی د قول زکوة د را کولو وعدی وکړی، پښتانه د افغانستان د ورونو هر قسم امداد کولو ته تیار وو. زه او خوشحال خان د بادی کاؤ د سخاکوټ په لاره مردان ته را روان شو، چه مردان ته را ورسېدو نو خبر شو چه امان الله خان د جنګ خیال پرېښودی دی او کوښتی ته راغلی دی، د دی خبری په اورېدو په ما ډېر غم او خفګان راغی خوشحال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی ته رخصت شو او زه د قاضی عطاء الله خان ځای ته لاړم او په یوکت کښی ویرویرې
دتم څو ورځی پس څه وخت چه امان الله خان بمبئی ته ورسید و زه د اکثر صاحب او نورو
دوستانو مجبوره کړم چه بمبئی ته لاړشه امان الله خان ووینه او د افغانستان متعلق مشوره
ورسره وکړه او دا خبره معلومه کړه چه که مونږ د افغانستان سره څه قسم امداد کول غواړو
نو د چا سره وکړو او دا هم معلوم کړه چه د نادرخان او د هغوی د دورو هو متعلق د هغه څه خیال
دی زه بمبئی ته لاړم. عبدالهادی خان داوی هم هغه سره و او د هغه په ذریعه می د هغه
سره ملاقات وشو خبری مو وشوې. ما افغانستان ته د واپس د تلو خبره وکړه لیکن هغه
د افغانستان نه مایوسه شوی و او د افغانستان خیال یی پریښی و د پښتونه د پرمور معلومه
زما چه د هغه سره ملاقات وشو نو ما سره یی په پښتو کښی خبری وکړې، د گفتگو په دوران کښی
د نادرخان د وی ذکر هم راغی او ما ورته د اوویل چه مونږ سره چه د افغانستان د پاره
کوم حساب جمع دی هغه چاله ورکړو؟ نو په جواب کښی ده راته ووی چه تاسو یی نادرخان
ته ورکړئ او د نادرخان امداد وکړئ ملاقات ختم شو په د پرخفگان سره مونږ دیوبل
نه جدا شو په هغه هوټل کښی هغه سره نور هم د پرسرداران و هغوی سره می هم لیدل
کتل وشو او د شپی عبدالهادی خان د بمبئی د کونسل په کور کښی زه میلمه کړم او د دوی
په وخت کښی می نور د پرو سردارانو سره خبری اتری وشوې. د دی خلکو د خیال وچه
امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځی خکه چه په موجوده جنگ کښی کوم
کوم جرنیلان د بچه سقه د لیری کولو کوششونه کوی هغوی په کور کښی بی اتفاقه دی او
په یو او بل اتفاق کولی نه شی او د تولو اتفاق په امان الله خان راتلی شی د غه جرنیلان
نو نادرخان وچه د ځاځو په مرسته یی کابل اخیستو او بل غلام نبی خان وچه د کوهستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دطرف نه په کابل دحملی کولو دپاره راروان و. زه دبمبئی نه واپس راغلم دانتو لی
خبری می انجمن هلال احمر ته ورسولی او دامان الله خان خیال اورای اودنادرخان
متعلق خبرمی هم هغوی ته ظاهرکړه اودا تجویزمی پیش کړوچه داخرمره روپی هلال
احمر سره جمع دی اوکوم سامان چه دطبی وفد دپاره مونږ ته خلکو راکړی دی دانتو لی
نادرخان له لیږل په کاردي لیکن په دې کښی بعضی وکیلانو چه دهغوی سرغنه ابراهیم
خان دچینی دمخالفت وکړو زما په خیال دهغوی دخپلو چندو واپس اخستو دپاره
دابهانه وه اخرفیصله په دی وشوه چه څوک خپلی روپی نادرخان ته لیږل نه غواړی نو
هغوی ته داحق حاصل دی چه خپلی روپی واپس واخلی حالانکه دهلال احمر دقانون
نه داخبره خلاف وه اوتقریباً اکثرو وکیلانو چه مونږ له څه نه څه چنده راکړی وه واپس
یی واخیستله بیاهم مونږ نادرخان له پنځوس زره نغدی روپی اوهغه قول سامان
چه مونږ له خلکو راکړی و ولیږه او په علاقه کښی مو دچندی دپاره انتظام هم وکړو
په دې ورځو کښی هرسړی په جوش کښی و، زمونږ داسلامیه کالج په هلکانو کښی هم
یوزبردسته جذبه راوچته شوې وه، دافغانستان دپاره چنده می هم راجمع
کړی وه، دسمبر میاشت وه کالجونه بند وو زما دیو طالب علم دوست میا اکبرشاه
دبدرشو داخیال وچه دپښتنو دځوانانو یوانجمن قایمول په کاردی. هغه یوه ورځ
دمیا احمدشاه صاحب په ځای کښی ماسره داذکروکړو چه مونږ دصوبه سرحد ځوانان
راجمع کیږو اوکه چیری ته دمیلمنو دپاره انتظام وکړې نودابه په مونږ یولوی احسان
وی ماورته ووی زه هروخت ستاسوخدمت ته تیاریم لیکن که دپښتنو په ځای
اتمانزوکښی راجمع کیږئ نودابه بهتروی. هغه زما دی خبری سره اتفاق وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اتمانزو کښې راجمع شو زما د انجمن بعضی ممبران هم دوی سره د تبادله خیالاتو د پاره ما د اغوښتنې وو بحث شروع شو چه په صوبه سرحد کښې یو لیک (Youth league) جوړول په کار دی. د بعضی خلکو د اخیال وچه دیوه لیک په ځای دی دهغی نوم د صوبه سرحد د ځوانانو جرګه وی لیکن زمونږ د انجمن صدر عبد الاکبر خان او سکرټری خادم محمد اکبر د دی مخالفت وکړو چه د پښتنو یو جماعت خو قایم دی چه ستاسو او دهغه په اغراضو مقاصد وکښې فرق نشته په دی وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته، دغه جماعت له ترقی ورکول په کار دی، لیکن ځوانان ډیر په جوش کښې وو هغوی دی خبری سره اتفاق ونه کړو. زمونږ د خلکو د اخیال وی چه کنی ترقی د یونوي انجمن قایمولو سره لګیږی د نادر خان تار ماله راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شونو یو قسم خوشحالی په خلکو راغله چه بیان یی کولی نه شم. بله دا چه د قوم حوصلی زیاتی شوې او د ملک د بر سر او د کوز سر نه جلوسونه او جنجونه راروان شو په جلوسونو کښې خلک کډ بدل ځکه چه ډیر خوشحاله وو د غربینو نو ډزی وی تو پکی هم خلاصیدی. د اتول جلوسونه په اتمانزو کښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه کښې نو روز مونږ ملګرو هم تقریرونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړو، د تقریر په دوران کښې می پښتنو ځوانانو ته ووی د کابل د فتحی نه سبق واخلئ د افغانستان د فتحی په سلسله کښې ډیره حصه ستاسو د کوششونو ده. په دنیا کښې داسی هیڅ کار نشته چه هغه کیدلی نه شی خو چه څوک یی کولو پسی ملا وتړی، نپولین به وی چه زما په ډایری کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو او ده یئ د دنیا نه بی خبره یئ زه موخبرم.

کابل د ۱۹۲۹ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادر خان د خپلی بادشاهی اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باندې مونږ ډېر حیران شو. ولې چه داسې کارې وکړه چه زمونږ په خواب او خیال کښې نه ؤ ځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه باچا کېږم. مونږ خو پرېږده چه خپلو خلکو سره یې کومې وعدې کړې وې هغې یې هم ماتې کړې. په دغو ورځو کښې عبدالهادی خان چه کابل ته روان وو مې لیدو زما په لیدو سره یې وخندل او ویې ویل چه کم بخت په یوه وعده هم تمینګ نه شوکه بادشاهي یې خو بنه وې نو کم از کم کانستی تیوشنل مانرکی اعلان به یې کړې وای. دنادرخان بې وفایي زمونږ په خلکو ډېر خراب اثر کړې و، لیکن مونږ څه کولی شو، موږ ته داخبره خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ورکړې چه بیا څوک قوم سره داسې قصه نه کوی. دافغانستان دفیصلې نه پس مونږ وزګار شو میا احمد شاه صاحب مې هم راضي کړه او مونږ ډېرې صوبې د دورې ارادې وکړه. زه او عبدالاکبرخان او احمد شاه دکوهاټ، بنو، ډېره اسمعیل خان په دوره ووتو، د دوی تقریرونه به په جرګه یعنی یوتهٔ لیګ (Youth league) باندې وو او ما به خلکو سره دقو او وطن خبرې کولې او په هرځای کښې زمونږ دا دوره ډېره کامیابه ثابته شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظم سیاسی، جد وجهد
خدایی خدمتگاری

لاهور کښې د آل انډیا کانګرس، جلسه سنه ۱۹۲۹ع

خدایی خدمتگاری، دوری اوسری جامی

(مردان، بابی زی، سودم، اکبرپوره، نوښار

خیشکی، نسته.) سالاران

مرغز کښې لویه جلسه اوبوه قامی پریکړه، اتمانزو

کښې لویه جلسه او مشاعره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاهور کښې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ع :

په دسمبر ۱۹۲۹ع کښې په لاهور کښې د کانګرس سالانه جلسه وه او چونکه لاهور د صوبه سرحد نه ډېر نژدې ؤ په دې وجه د صوبه سرحد ډېر خلک د کانګرس د جلسې د لیدو له پاره لاړل. ما او امیر ممتاز خان زمونږ دازاد سکول هیډ ماستر د تللو اراده وکړه. مونږ کانګرس کښې نه وو مونږ خو خلافت کښې وو او مونږ تماشې له تللی وو، د کانګرس جلسې زمونږ په ځوانانو باندې ډېر ښه اثر وکړه او بیا دې خبرې پرې ډېر اثر وکړ چې ځوانان خو پرېږده د هند وانو جینکو هم د ملک دازادۍ او د خدمت د پاره ملا تړلې ولاړې دي. مونږ هم د کانګرس په پنډال کښې ځای په ځای وګرځېدو. مونږ چې د جینکو والنټیرو (رضا کارانو) د اقومي جذبه ولیدله نو ددې نه ډېر متاثر شو. مونږ د صوبه سرحد نه تللی ټول ملګري هلته راجمع شو ما ورته وویې چه سړي خو د هند وانو ښځې هم بیدارې شوې دي او د ملک د ابادۍ د پاره یې ملا تړلې ده پښتون د ښځو ډېر اثر کېږي، د دې خبرې په هر یو ډېر اثر وشو او هر سړي چه لاهور ته تللی ونو په زړه کښې یې د قام او وطن احساس پیدا شوی ؤ. جلسه ختمه شوه

خدایي خدمتګاري :

مونږ چه د لاهور نه واپس شونو په اتمانزو کښې مولوي جلسه وکړه، زه په جلسه کښې پاڅېدم او خلکو ته مې وویې چه تاسو خو او ده یې او سړي څه کوئ چه د هند وانو ښځې هم بیدارې شوې او هغوی سړو سره یو ځای د ملک دازادۍ د پاره ملا تړلې ده جد وجهد کوي. تاسو خو لږ دې لمر خاته ته وګورئ خو مره لوی سیلاب راروان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیلا بونه همیشه اوده قومونه وري پاڅئ ، ویښ شئ او ملا وتړئ ، تاسو خو وکورئ ، پیرنګیان وایي چه هندوستان مونږ په توره فتح کړی دی دا زمونږ دی او مونږ به پری حکومت کوو او کته وته یي زمونږ ده ، هندوان پیرنګی ته وایي چه تاسی مونږ په زوره نیولی یو ، اوس چه مونږ پوه شو او متفق شو خپل وطن دښه اخلو دا زمونږ وطن دی اوس به پری مونږ حکومت کوو . تاسی ددې نه خبرئ که نه ؟ زه مو خبروم چه خبر شئ دهندوانو او پیرنګیانو په دې جنګ دی چه پیرنګی وایي چه هندوستان کښی به بادشاهی مونږ کوو او هندوان وایي چه دلته به بادشاهی مونږ کوو او مسلمانان دغفلت په خوب اوده دي ، نوای پښتنو وروڼو زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ ، ناست به یئ دوارو ته به دعا کوئ او دغلامی او پټتی توب ژوند به تېروئ . (مونږ چه هلکان وو ، غوزان به موکول . لویه دایره به مو راښکله او په هغی کښی به مو غوزان کښېښودل . کته بایلات به د دوولو بغاړو ویو دریم سړی به دوارو له غوزان راتولول هغه سړی ته به یي پټتی ویلو چه چا به غوزان وکتل نو هغه ته به یي دوه غوزان دکتی ورکول .) نوای پښتنو تاسی ته وایم دا پټتی توب ژوند خوښیږئ او که تاسو هم ځان ددې وطن مالکان کنئ ؟ نو پاڅئ او ملا وتړئ او دا خپل ملک خپل کړئ . جلسه په ډېر جوش وخروش ختمه شوه او پښتنو زما د تقریر د ډېر ښه اثر وشو . دشپې زمونږ دکلی محمد اکبر خان ، سرفراز خان او حجاب کل او یو خو نور هلکان زما دلیدو د پاره زمونږ حجری ته راغلل او ما سره یي دیو جماعت د جوړولو مشوره وکړه ما هغوی په ښه شان پوه کړل چه دا لوبی تو کی نه دی دا ډېر مشکل کار دی ، ددې په لا رکښی ډېر اغزي دي په تاسو به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر دپر اثر شوی وی، خولا رشئ. په دی معامله ښه غور اوفکر وکړئ، هغوی
می رخصت کړل، بله شپه بیا راغلل. ماورته ووې چه ستاسو په ذهن کښې زما
هغه تقریرلا اوس هم ناست دی. تاسو دنیا تاریخ وکوئ په دنیا کښې چه څوک
دخدای دمخلوق دخدمت دپاره پاڅېدلی دي نو په هغه مصیبتونه اوتکلیفونه
راغلي دي تاسو بیا په دریم ځل په دی ښه غور اوفکر وکړئ بله شپه یا راغله اوراته
یې وویل چه مونږ په دی کار دپر غور اوفکر وکړ، مونږ دقوم اوملک دخدمت دپاره
دهر قسم تکلیفونو، مصیبتونو اوقربانیوته تیار یو، بیا مونږ کښېناستراو په دې خبره
موغور کولو چه ددی نوی جماعت نوم دې څه وي. زما داخیال وچه په دی پښتون
کښې دخدمت خیال نشته، په دی جماعت مونږ یو داسی نوم کښېږدو چه د پښتنو
په دماغ کښې دخدای دپاره دخدمت خیال پیدا شی. قسم قسم نومونه پیش شول خو
زمونږ خوښ نه شول، دشپې زما په زړه کښې دخدای خدمتګار نوم راغی. چه سبا
له دوی راغلل نوما ورته دانوم وراندی کړ. ددوی هم خوښ شو اودعا دخیر پرې وشوه
دی نوم زمونږ په زړونو کښې یو قسم اطمینان پیدا کړو. مونږ پښتانه خدای کار او خدمت
هغه کار او خدمت ته وایو چه بی دکومی طمعی، غرض او اجرت نه دخدای پاره کوو او
خدای خو خدمت ته ضرورت نه لري، دخدای دمخلوق خدمت دخدای خدمت دی.

زمونږ په علاقه کښې ملا یانو، دولکی او سرنا بند کړی وو ددماتو بوستر وهغه
خپلو کشرانو ته ویلی ووچه بچو دا دول دبلئ دکوتې په تیر کښې کښېږئ دئ اخر به خدای
مسلمانی راولي. نو دماتو ته مو وویل چه هغه خپل دول دبلی راواخلئ هغوی دپر
خوشحاله شو هغوی هم مونږ سره خدای خدمتګار شول اومونږ دهشنغر او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواوي په دوره روان شو او چه يو کلي ته به نژدی شو نو ډول به مو وواهه. چه خلکو به د ډول اوسرنا اواز واورېدو نو حيران به شو ولی چه ډول اوسرنا خو ملايانو بند کړی وو نو چه چا به اورېدله ښځی، نر، بچی به راغونډېدل او مونږ پسی به را روان وو مونږ چه به دکلی مينځ ته ورسېدو نو ډول اوسرنا به مو بند کړل. دکلی اکثر خلک به راغونډ شوي وو او دی کار مونږ سره ډېر مدد وکړو نو ما به ورته يو مختصر غوندی تقرير وکړو چه پښتنو وروڼو! مونږ ستاسو وروڼه يو، ستاسو خدمتګاريو، ستاسو خدمت له راځلی يو راځئ چه داخپل وران کور جوړ کړو، تاسو لږ دې دنيا ته وګورئ که علم مونشته نو سترګی خو موشته. د دنيا خلک او قومونه اسمانونو ته وختل او مونږ په مځکه پاتی شو. هغوی چه زمونږ په شان بنيادم دي، مونږ ورته لاس نيولی دی چانه دانې غواړو چانه پيسی غواړو، مونږ له خدای د جنت په شان ملک راکړی دی، د دولتونو او نعمتونو ډک دی او زمونږ پکښی څه حال دی؟ د جوارو ډوډی نشته چه په مړه کيږه يې وخورو هغوی ولی اباد شو؟ او مونږ ولی پاتی شو؟ هغوی کښی وروروولی ده، قامولی ده، او اتفاق دی، په مونږ کښی پرې دي جنبی دی او بغض دی، کينه ده، نفاق دی. دانن دنيا د قامولئ دنيا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنيا به هم اباده شی او ستاسو اخرت به هم اباد شی.

زمونږ دې خبرو په خلکو ډېر اثر وکړو او مونږ چه به هر چېرته لاړو نو ښځی نر، واړه، زاړه به قول راسره روان شو، نو ملايانو دا فتوه وکړه چه باچاخان دجال دی. د دجال په هکله دا مشهوره وه چه دی راشی نو ښځی، نر، او ماشومان به ورپسی وي، ملايانو به خلکو ته ويل چه تاسو نه ګورئ چه نر، ښځی، زاړه، واړه ورپسی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځوان چه به زمونږ جماعت کښې داخلېږ ونو هغه به عهد کوو مونږ به ورته ویلی چه دالاره پېره ګرانه ده او په دې لاره کښې ډېر اغزې مصیبتونه او تکلیفونه او قربانۍ دي که دې ته تیاري نو هله خدایي خدمتګار کېږه، ښه غور او فکر یکښې وکړه بیا به مو ورته ویلي چه خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت دادی چه دهغه د مخلوق خدمت دهغه د رضا د پاره وکړئ بیا به مو ورته داخبره وکړه چه پرې، جنبې، تر بکښې به پرېږدئ ولی چه د دې دلاسه زمونږ کور وران دی او که څوک د ربانۍ زیاتي وکړي نو ته به ترې بدل نه اخلې، صبر به کوې بیا به مو ورته وویې چه تشدد به نه کوئ ولې چه تاسو ګورئ د پښتون خپل کور د تشدد په وجه وران دی او دده تشدد خو خپل ورور سره دی بل ته یې ایمان نشته. خدای خدمتګار به د خپل قوم او ملک خدمت د خدای د پاره کوی بل غرض به یې نه وي رسم او رواج به پرېږدي او هره ورځ به پخپل لاس دوه ګېنتې کار کوی. دا وعده چه به یې وکړه نو هله به مونږ دهغه نوم د خدایي خدمتګار وپه فهرست کښې ولیکلو.

د عدم تشدد په هکله خلکو کښې عجیبه عجیبه خیالات ډېر دي د دې په هکله ډېرې پراپګندې کېږي او په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کوي. څوک وایي چه که څوک په یو مخ څپېړه درکړي نو ته ورته دا بل مخ هم ونیسه چا به وې چه ته ورته پروت اوسه او بل به د ربانۍ ګرځي چا به وې چه ته به ورته پروت یې او هغه به دې وهي ته به لاس پښه نه خوځوې چا به وې چه پښتون یو بهادر او زبردست قوم دی، غفار خان یې بزدله کوي، لنډه دا چه قسم قسم خبرې وې. دراصل عدم تشدد یو طاقت دی څرنګه چه تشدد یو طاقت دی د عدم تشدد هم دغه شان فوج دی لکه څنګه چه د تشدد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود عدم تشدد وسله تبلیغ دی او د تشدد وسله توپک دی ، عدم تشدد په خلکو
محبت پیدا کوی ، همت پیدا کوی او جرئت پیدا کوی او تشدد په خلکو کښی نفرت پیدا
کوی او وېره پیدا کوی او بزدلی پیدا کوی. بعضی خلک وایی چه د ډیفنس (دفاع)
د پاره خو تشدد په کار دی ، دوی دی نه فکر نه کوی چه تشدد دې وکړو نو د عدم تشدد
اره دې پر ښوه حالانکه عدم تشدد کښی خپله دفاع شته ، عدم تشدد کښی شکست
شته او تشدد کښی شکست شته ، ځکه چه د تشدد یو نظام دی ، دغه شان د عدم
تشدد هم مکمل نظام دی ، تشدد اسان دی او په دې لاره تلل هم اسان دی او عدم
تشدد د پرګران دی او په دې لاره تلل هم د پرګران دی. یو سړی له د پرق جواب
کښی پرق ورکول اسان کار دی ، خو پرق زغمل ګران کار دی.

دوری :

د هشنغر او د واوی نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابی په دوره
کښی پکلی وګرځېدو او د پرخلک په خدایی خدمتګارئ کښی داخل شو کلی په
کلی موجرګی جوړولې. مونږ دهغه ځای نه بیا پېښور، خالصه او د داودزو کلی وکتل
د مردان او بیا د باګیزو دوره مو وکړله او سوم او رستم له لاړو صاحبزاده خورشید
د دینا او مولوی شاد محمد صاحب د تولاندی ماپسی راغلل بیا ماهغوی سره د
سازوکړی نه تر نارنجی پوری دوره وکړه ، په دی دوره کښی د صاحبزاده صاحب سایکل
مونږ سره د پرمد کړی و زمونږ د اتولې دوری به پیاده وې. صاحبزاده صاحب
به په سایکل سوار شو او زمونږ نه به لې مخکښی یو کلی ته ځان ورسولو ، مونږ چه به ورتلو
دهغه به د کلی خلک یو ځای ته راجمع کړی وو ، مونږ چه به ورته تقریر شروع کړو نو صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب به دخپل بایسکل سره دبل کلی د خبرولو د پاره روان شو او به دی طریقه مونږ
به په ورځ کښې نهه لس جلسې کولې، پهٔ دی دوره کښې مونږ د پرکار د کرهٔ او د پرې جلسې مو
وکړې، دهغې لویه وجه داوه چه د وژره وه او خوړل ځکل پکښې نه وو، هغه وخت چه په خوړلو
ځکلو، ضایع کیدلو بچ شو. اختر له مونږ تول خپلو خپلو کلوته لاړو او د اختر په درېمه
ورځ چه په چار سله کښې به یوه لویه میله لګیدله (چه د نسرو میله به یې اوته وې) مونږ
خپل خدایي خدمتګار د دول سرنا سره د یو جلوس په طریقه مبلې له لاړو. په دغه وخت
کښې زمونږ د خدایي خدمتګار و وردئ، د سپینې خامتاوه. هغه به زر خیر نه شوه
او چه دوره کښې به هغه خیر نه شوه نو ښه به نه ښکاریده. په میله کښې د لیرې لیرې علاقو
خلک راغلي وو هلته مونږ ته یوه لویه جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول خلکو کښې د پښ
مینه وه، محبت و، جذبه وه او په خلکو د پر اثر وشو، ماخوهره جلسه کښې هغه یو تقریر کولو
بیا مونږ خالصې ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبرپوره کښې یوه لویه میله وې هغلته
هم مونږ ته د پر خلک راجمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بیان کړل او په خلکو
یې د پر اثر وشو په لاره کښې خدایي خدمتګار و د یو سړي نه دلاري تپوس وکړه
هغه چه ورسره دول سرنا ولیدل ورته ویل یې ماته داساز وغږوئ نو بیا به درته
لاره وښیم هغوی ورته ووې چه دلته ورو سته یو سړي راروان دی هغه نه پوښتنه
وکړه که هغه راته ووې نو بیا به درته ساز وغږ وو چه زه ورورسېدم نو هغه سړي
چه زه ولیدم نو وشرمېدو او لاره یې راته وښودله. د اکبرپورې نه تاروته لاړو
او د تاروته په ریل کښې نوښار ته لاړو، د نوښار په صدر بازار کښې مو جلسه وکړه
او د خدایي خدمتګارۍ په مطلب مو خلک پوه کړل. شپې له پورې نوښار ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړو دشپې د ډوډۍ انتظام معزالله خان کړی و. کل احمد او یونس خان بره په
د نوښار په ډاک کښې د جلسې انتظام کړی و. په سباله په جلسه کښې خانان او غړ
بیبانان په لوی تعداد کښې شریک شول. سربلند خان، سرفراز خان او امین خو
الله خان او حضرت بادشاه میا صاحب سره د خپلو زامنو فیروز شاه او سرور شاه
او عبدالدیان جلسه په ډېره کامیابی سره وکړه. په نوښار کښې ډېر جوش وخروش خکار
پیدا شو او حضرت شاه بادشاه په جلسه کښې اعلان وکړو چه ماچل دوه زامن او صفا
فیروز شاه او سرور شاه د خدایی خدمتګارۍ د خدمت د پاره باچا خان ته صم کړ
بښلی دی.

په نوښار کښې چه ډېر خدایی خدمتګار او همبران جوړ شو نو دلته مونږ
جرګه جوړه کړه او د خدایی خدمتګارو جرنیل سرور شاه مقرر شو. ماخوړانډی
ددی خبرې ذکر کړی دی چه خدایی خدمتګارو وردګ د سپینې خامتا وه
خدایی خدمتګارو ماته شکایت وکړو چه دا سپینه وردګ په دوره کښې زر
خیر نه شی او د ینځلو هم څه انتظام نه وي نو سبه به داوی چه مونږ ورله څه رنګ
ورکړو نو ماورنه ووی چه ورکړی نو هغوی اتفاقاً سور رنګ ورکړو خدایی خدمتګارو
ځان له سرې ردی جوړ کړی. هر خدایی خدمتګار به ځان له پخپله خپله وردګ
جوړوله. دی رنګ د خلکو په زړونو ډېر زیات اثر وکړو ځکه چه ښکلی وردګ وي
او زلمی به پکښې ښکلی ښکاري بدل او تولو خدایی خدمتګارو یو شان رنګ ورکړو.
دغه د سرو جامو وجه چه پیر تګیا نو بیا زمونږ برخلاف پراپګنډه شروع کړه چه
د بلشویکو تحریک دی مونږ خو هغه وخت دی نه خبر هم نه وو چه د بلشویکو هم سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وردی ده داخو یوه اتفاقی خبره وه . ما تر دغه وخته پوری نه ده مارکس . نه د
لینن او نه د گاندهی جی کوم کتاب لوستی وه او نه تری خبر وم . موتبر . نو بنا ونه خپشکو
له راغلو او جلسه مو وکړه او د پر خلک مونږ سره په خدایی خدمتگاری کښی شریک
شو او سیف الملوک او تاج الملوک د سرخپو شو مشران مقرر شول او یا تیستی له راغلو
دلته هم جلسه وشوه او د پر خلک په خدایی خدمتگاری کښی شامل شول د خدای شان
چه پښتنو کښی داسی یوه جد به پیدا شوی وه چه مونږ به کوم کلی تو د تغلو او خلک
به زمونږ نه خبر شو نو په یوه منلاه به مونږ له راتلل او د تقریر نه پس چه به ما اپیل
وکه چه تاسو کښی څوک شته چه د خدای د پاره د ملک او قام خدمت وکړی نو یو به
پاڅید و چه زما نوم ولیکه دهغه پسی بل او بل به پاڅیدل چه زما نوم ولیکه او خدایی
خدمتگاری کښی شریکیدل او دغه شان د پر کسان په خدایی خدمتگاری کښی
شامل شول .

زمونږ د جرگو د ممبرانو او خدایی خدمتگارو تعداد چه زیات شو نو مونږ
د دوی ، تنظیم جوړ کړو ، او د اتمانزو سرفراز خان د باوردی خدایی خدمتگارو
سالار اعظم مقرر شو ، دهغوی د منلائی د ډیوډی د پاسه یوه بالاخانه وه هغه د
خدایی خدمتگارانو دفتر شو ، دا مرکزی دفتر وو . د سرفراز خان نه پس د ب نواز خان
سالار شو ، او دهغه نه پس بیا امین جان خان سالار اعظم شو . دغه شان د ضلع
پیښور سالار اینزرگل ، د مردان سالار منیر خان ، د کوهاټ سالار اسلم خټک ، د بنو
سالار یعقوب خان ، د ډیرو سالار مولا داد او د هزاری سالار داؤد خان
او یو سالار د کنور بهان نارنگ مقرر شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه برخو کښې قلي خان چه د مومندو پولټيکل وو زمونږ مومندو رونه
يې را او غوښتل او ورته يې اووئيل چه په تاريخ کښې ليکلې دی چه د دی ملک خلک به
ټوټان ته ځي او دا ملک به تورې پاتې کېږي. که تاسو د دوی ملګرتيا اونکړئ او دوی سره
په تحريک (خدايي خدمتګاري) کښې شامل نشئ نو دا مزګی به سرکار تاسو له درکړي، زمونږ
مومند خدايي خدمتګار وو چه دوتيکی وو. وتيکی د تخت بائ سره يوورو کی بانده
ده هغه راغی او مته يې دا قصه اوکړه، په دغه وخت کښې زمونږ سره د پرښه مومندان
په دی تحريک کښې شريک وو، هغه چه ماته دا خبره وکړه نو ما ورته اووئيل چه ته ددی
علاقی بارسوخه مومندان را وغواړه او ماته هم خبر وکړه چه زه هم درشم او دوی سره د
وروروولی او عزيز ولی يو څو خبرې وکړم او دا څه چه ورته قلي خان ويلی دی ددی په
حقيقت يې پوه کړم. نو هغه خپل عزيزان مومندان را وغوښتل او زه يې هم خبر کړم، زه
ورغلم، ما دی چپلو ورونو مومند انو ته اووئيل چه د پښتنو د روروولی ولیش شويدی
او هر چاله خپله خپله حصه ورکړی شويده، اوس چه تاسو ته دا قلي خان څه خبرې کوی دا
مونږ کښې صرف دنفاق او جګړې پيدا کولو د پاره کوی او زمونږ روروولی ګډه وده کوی،
زه تاسو ته دا خبره کوم چه زمونږ لکه چه ما ورته اووئيل د روروولی ولیش شويدی، زمونږ
دا ملک او ځمکې نه پيرنګيان تاسو ته درکوی او نه يې درکولی شی، دا که درکوو نو مونږ به يې
درکوو، راځئ مونږ سره د ملک د آزادی د پاره ملا اوتړئ او چه مونږ دا ملک ازاد
کړو نو تاسو سره ده وعده کوم چه هرې کورنۍ له به ټول ټول جريبه ځمکه ورکوم، زمونږ د
د پښتنو ديرې مزګی دی، دهر چا پکښې برخه رسيدی شی، خو دا نه چه ته به وايې
چه زه دا يا دی سړی مزګه اخلم، ځکه چه زمونږ خو قومی ولیش شويدی. په دی زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورکښې نفاق او جګړه پیدا کېږي. زه افسوس کوم چه دی ورونو ماسره اتفاق ونکړ
دکله چه دقیوم حکومت راغی نو هغه بیا دا قصه را وسپرده او چه بهتو راغی نو هغه دا قصه
لاګرمه کړه او په دی صورت یې زمونږ ډېره تباهی او بربادی اوکړه او مونږ ته یې ډېر
سیاسي او اقتصادي نقصان را ورسولو.)

دخدایي خدمتګاري اثر په وړو زړو، ښځو، نرو او ماشومانو داسې شوی وو
زه به ورته ډېر حیرانیدم چه دا قوم خو مره ښه قوم دی، او څنګه په یو مخ را بیدار شویدی
دماشومانو دا حال وو چه زه به یو کلی ته لاړم، نو دوی به تول ماته راجمع شول او په ق
کښې به و دریدل او زمانه به دا خواهش کولو چه زه هر یو چپ (ښکل) کړم. زما هم
سره ډېر محبت وو، زما به هم دا خواهش وو چه هر یو چپ کړم. زه خو دونی ډېر ګ
ووم او دوی ماشومان وو نو چپ کیدو وخت کښې به زه هر یو ته را تیتیدم نو ما
ډېر تکلیف وو او ډېر به ستړی کیدم، خو بیا به هم ما تول چپ کړل او هغوی به ډ
ډېر خوشحال شول، دی ماشومانو په کلو او باندو کښې خپل تنظیم جوړ کړی وو. جل
او جلوسونه به یې کول. یو کلی او بل کلی ته به تلل، او زمونږ جلسو او جلوسونو کښې
شریکیدل. دغه شان جینکو هم سړی جامی جوړی کړی وی. نظمونه یې یاد کړی و
هغه به یې نورو ښځو ته اورول، دپښتون رساله (مجله) یې په شوق لوستله، چه پښتون
مجله به راغله نو جینکئ به راجمع شوی، یو جینی به لوستله او نورو به اوریدله، په د
ډول د اخبار لوستلو شوق هم خدایي خدمتګارو پیدا کړو.

دحکومت پولیس به هر وخت مونږ پسې ؤ او دساعت ساعت خبر به یې حکو
ته ورکولو. حکومت ته چه معلومه شوه چه خدایي خدمتګاري په پښتنو کښې په د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ ور او شور مـ ا خوریږی او په خلکو کښې جوش او خروش زیاتیږی او دا تحریک
ـ پښتنو کښې ډېر کامیاب او هر دلعزیز شو نو میږی پری لګیا شو چه دا په پښتنو څه
ـ چل وشو او ژه هم د خدای پاک دې قدرت ته حیران وم چه پښتنو کښې دا دومره
ـ مینه محبت ، ورور ولی ، عزیز داری او ژوندن زمونږ په لږ کړاو څنګه را پیدا شو حکومت
ـ دې فکر کښې شو چه په څه چل به دا تحریک ختم کړو ، زمونږ ډپټی کمشنر له چه زمونږ
ـ ملاقی خوخانان به ملاقات له لاړل نو هغه به ورسره هم دا قصی کولې چه دا عبدالغفار خان
ـ څه تماشه جوړه کړې ده ولی په قلار نه کښېنی او کلی په کلی کړځي اخر مطلب یې څه دی ؟
ـ وی به راغلل او دا تولـه قصه به یې ماته بیان کړه ما به ورته وی چه تاسو ډپټی کمشنر
ـ ووایئ چه زما مطلب صرف د پښتنو کور جوړول دی چه دا پرې جنبی د ښمنی تر-
ـ نی پرېږدي او د تخریب په ځای تعمیر ته یې فکر شی ، بله ورځې د سودم د باریکاب
ـ ن خوشحال خان زما لیدو له راغی او ماته یې ووې چه لاټ صاحب وایي چه داده څه
ـ ه شروع کړې ده ما ورته ووې چه زما مطلب د حکومت مخالفت نه دی زه خو د پښتنو
ـ ح کول غواړم چه د دوی دا بد رسمونه ، رواجونه ، پرې ، جنبی لیری شی او که چری
ـ وان او سکهان لګیا دي نخپل قوم کښې مینه او محبت او ورور ولی پیدا کوی نو په
ـ کښې څه ګناه ده چه پښتون هم خپله اصلاح وکړي داستاسو رعیت نه دی څه ؟ نو
ـ حال خان راته وې چه هغوی وایي چه یو ځل په پښتون کښې اتفاق راغی او دده
ـ ح وشوه نو د دی څه ضمانت دی چه هغه دې زمونږ بر خلاف استعمال نه شی ؟
ـ ورته ووې چه زلاټ صاحب ته ووایه چه د قومونو ضمانت په یو بل اعتماد او اعتبار
ـ دوی دې په مونږ اعتبار وکړي . بیا حکومت ما پسی خواب راولیږلو او راته یې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دا ته څه کوې ؟ ما ورته وې چه زه خو هغه کوم چه دیو ښه حکومت کاردی دا خو
ستاسو کاردی زه یې درله کوم او په تفصیل سره می تولې خبرې ورته بیان کړې لیکن
هغوی تسلی په دې خبرو چرته کېدله خو دې خبرونه زه په دې نتیجه ورسېدم
چه د حکومت نیت دې تحریک ته ښه نه دی.

مرغز کښې جلسه او یوه قامی پریکړه:

مونږ خو چه به یو ځل دوره شروع کړه نو په ټولو ضلعو کښې به مو یو شان دوره
او چه د صوبې دیو سره به مو دوره شروع کړه نو د بل سره پوری به مو کوله لیکن چه په کو
علاقو کښې به ښه د کار خلک پیدا شو نو هغه علاقه کښې به تحریک ترقی وکړه نو زمونږ تو
په یوسف زو کښې ډېره ترقی کړې وه او په یوسفزو کښې خصوصاً په صوابۍ تحصیل کښې
یو کلی نه وُ چه په هغه کښې به زمونږ جرګه نه وه یا به خدایی خدمتګار ته وو. په یوسف
زمونږ سالار منیر خان د مانیری او جرنیل د مرغز خلیل الرحمان او او بیا د مرغز کلی
خدمتګار ډېر د کار خلک وو او دوی به لګیا وو پخپله علاقه کښې به یې کار کولو زمونږ به
خدمتګارو کښې دا یو لوی صفت وچه څوک به خدایی خدمتګار شو او یا به جرګه کښې
نو هغوی به د شپې او د ورځې پخپله علاقه کښې کار کولو کور به نه کښېناستل، په ما
کښې دوی په ماپسې راغلل چه مونږ خپله علاقه کښې ډېر کار کړی دی او ډېر خلک
سره ملګری شوي دي، نو مونږ غواړو چه دا خلک ټول راجمع کړو او په مرغز کښې
وکړو او دا د خدایی خدمتګارۍ اوله جلسه وه او میا احمد شاه صاحب او زمونږ د
عبدالغفور چه په خوش اوازی به یې نظم وې او د ماسټر عبدالکریم صاحب مش
ؤ، دوی سره د باور دې یو څو خدایی خدمتګار لاړو او د مرغز په جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو . دتولی علاقی خلک راجمع شوي وو میا صاحب پکښې تقریر وکړو او نورو خلکو هم تقریرونه او بنکلی بنکلی نظمونه وویل، ما چه وکتل نو حیران شوم چه زمونږ د پښتنو په شاعرانو کښې د قومی جذبی دا تحریک څنګه راپیدا شو؟ ځکه چه د دوی په نظمونو به قوم کښې د پرجوش او طاقت پیدا کیدلو او دا دومره لویه تبدیلی پکښې څنګه راغله؟ محمد عمر خان د مانیرئ پکښې د موجوده او د پخوانی زمانی حاکمانو بادشاهانو فرق خلکوته په ډیره ښه طریقه بیان کړو چه پخوانی حاکمان او بادشاهان چه به په دوره راغلل نو هغوی به خلکوله د دوی ګانی، انعامونه، اکرامونه ورکول او د موجوده زمانی حاکمان چه په دورو راشی نو هغه انعام اکرام خو پرېږده هر څه د مظلوم رعیت نه خوری. نو دا تقریر خلکو د پرخوښ کړو زه د دغه جلسی صدر دوم اخری تقریر زما وزه پاڅېدم او تقریر مو شروع کړو ما خلکوته ووې چه زه تقریر نه کوم تاسوته یو تجویز پیش کوم تقریرونه خو ډیر وشو خو دا خبره زما یاده ولرئ چه په دنیا کښې کوم قومونه چه خبری لږ ی کوی او عمل ډیر نو هغه قامونه هیشه خپل منزل ته رسیدلي دي، زه تقریر نه کوم زما په تجویز غور وکړئ . په دی پښتنو باندې د دی رسم ورواج ډیر بوجونه دي او زمونږ د تحریک یو دا غرض هم دی چه په دوی باندې دا بوجونه کم شی خو زه یو ډیر بوم چه هسی نه دا جسی په پښتنو باندی یو بل بوج شی نو زه دا تجویز ستاسو په خدمت کښې پیش کوم چه په کوم کلی کښې زمونږ جلسه وی په هغه کښې به خلک نه چای څکی او نه دودی خوری او نه به څوک پاتی کیږی او نه به څوک شپه کوی . خلک به خپلو کلوته ځی او که څوک خپلو کلوته رسیدی نه شی نو په یو کلی به هم ډیر کسان نه ورځی او که هغه کلی کښې چه د دوی شپه شی نو په یو خدایی خدمتګار به هم نه ډیره کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه په هغه کلی کښې څومره خدایي خدمتګاروی هغوی به وولې خپله دوده ی
راوړی دوی به یې په شریکه خوري او څوک به زیاتی تکلیف نه کوي ، او که دچایو وخت
وي نو چه د دوو پیالو نه زیاته چای ونه څکی دا تجویز په اتفاق سره پاس شو او جلسه
ختمه شوه . د مرغزمشران ماله راغله، هغوی ماته د دودی ذکر وکړو ما ورته وویل
چه دا تکلیف دی ، د مرغز دپرښه خلک دي که خانان دي که غریبانان دي که کسبګر
دی هغوی کښې دپر اتفاق او جذبه ده . هغوی راته وویل چه مونږ ته خو هیڅ تکلیف
نشته . زمونږ دټول کلی خلکو دجلسی دخلکو دپاره چاغوړی ، چاچرګ او چاوړه
راوړي دي ، ما ورته وویل چه ستاسو خو اتفاق دی او تکلیف در ته نشته خو یو کلی دی
چه هلته ستاسو په شان اتفاق نشته که مونږ هلته جلسه وکړو بیا به هغوی ته څومره
تکلیف وي ؟ او تاسو که اوس دا دودی وکړه دا به رسم شی . پښتانه خو داسی قوم
دی که یو کلی څه وکړي نو بل کلی دهغوی دسیالی نه ضرور کوي ، دوی زما هغه خبره
ومنله . ما زیګری چه جلسه ختمه شوه په مرغز کښې زمونږ ماماکان وو . زمونږ نیا ددی
کلی وه . هغوی راته وویل چه مونږ خو تاله دودی پخه کړي ده او مونږ سره به شپه کوي
ما ورته وویل چه تاسو په جلسه کښې نه وی څه ؟ په جلسه کښې خو دا تجویز پاس شو چه د جلسی په کلی کښې به مسلمان
نه شپه کوی او نه به دودی خوری او دا خو دپر بلکار دی چه سړی وایي یو څه او کوی بل څه . هغوی می دپر
خوار و رضا کړل او زه بام خیلو ته لاړم او دغلته می باچا صاحب سره شپه وکړه چه هغه زمانه وعده خیستی وه
چه دې علاقی له راشی نو شپه به ما سره کوي .

اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره :

مونږ خو چه تر اوسه پوری کومی جلسی کولی نو د ضلع او تحصیل په سطح وي نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده وکړه چه اوس به مونږ د ټولې صوبې په سطح باندې یوه لویه جلسه وکړو ځکه ما چه کتل د خدایي خدمتګارو دې تحریک په پښتنو کښې یوه نوې جذبه پیدا کړې وه. نو د دې د پاره ما د اما بسب وکتل چه اول باید د جلسې انتظام وکړو. د سرحد ټولو پښتنو له مود شرکت دعوت ورکړو او دا جلسه مونږ په شلم او یوویشتم اپریل ۱۹۳۰ع په اتمانزو کښې مقرر کړه او دیوې مشاعرې بندوبست موهم وکړو او د دې مشاعرې طرح داوه:

«جنګ د آزادۍ له هیشه ځلمي وتلي دي.»

چه د جلسې اعلان وشو نو زمونږ د جلسې د اعلان سره حکومت ډېر په فکر او تشویش کښې پریوتو او د اتمانزو په خانانو پسې حکمونه جاري شو، حکومت غوښتل چه دا جلسه بند شي چه مونږ په دې بدنام نه شو او د کلي خانان او خلک د دې څه مخالفت وکړي. او مونږ له ځانه په لاس راشي. لیکن حکومت په دې مکر او فریب کښې کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د کلي خانان خو په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک شوي وو صرف برنی محمد عمر خان زمونږ په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک نه و نوره کورنۍ یې ټول خدایي خدمتګار وو. حکومت په بعضې سینډونو پلونه هم خلکو ته وران کړل خو په دې کښې کامیاب نه شو او په زرګونو نور او ښځې په جلسه کښې شریک شول جلسه ډېره کامیابه وشوه او بیا خاص د خدایي خدمتګارو پر بله جلوس او سلامي په خلکو ډېر اثر وکړو. د پیرنګلي خو د مخکښې نه اراده نه وه چه مونږ دې کار ته پرېږدي خو د خدای فضل وچه د ډېرې نیمې میاشتې مونږ کار وکړو. مونږ چه د کانګرس د جلسې ته راغلو نو په جنوري ۱۹۳۰ع کښې موکار شروع کړو او په اپریل کښې پیرنګیانو ګرفتار کړم. دومره وشوه چه زمونږ اواز د پښتنو غوږ ونه ورسېدو په ۲۲ اپریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله د جلسی میلمانه رخصت شول د برتهکال ارباب جمعه خان چه ته رخت رخصتیدو
نو چونکه دی زما پر مهربان و ماورته ووې چه ستا خو پر زامن دي د خدای فضل
دی نو دا یو ارباب عبدالغفور پکښې ماله د خدای خدمتگاری د پاره راکړه نو ده وې
چه ما په نامه د خدای د ربښلی دی او دې جلسی له د پیښور نه علی گل خان . لعل باچا
او د کانگرس نور د پر کارکنان راغلی وو چه دوی د جلسی نه رخصتیدل نو ما ته یې ویل
چه مونږ سباله سول نافرمانی کوو او په پیو کښې به ماتکه جوړوو ته هم د غلته زمونږ
تماشی له راشه گوره مونږ خو خدای خدمتگار نه یو تا سو سره په دی جلسه کښې
شریک شوي یو که ته کانگرس کښې نه یې نو تماشی له خو راشه !

فیرنگی د هوکه سا او د عوامو په گوره کښې د جنگول سند یا فته وو چه ماتکه
ئیکس او لگوی شو د هندوستان عوامو د ئیکس ظالمانه کردار کتل
د عوامو د انظریه وه چه هر څوک به د خپلو ځمکو لپاره د ئیکس بجه ورکړی
دی - هوا ۱ ووه ۲ اوبه ۳ د آسیا د ئیکس بلول هیڅ جواز نشته
سمندر په کناره به عوامو د اوبو نه ماتکه جوړول بوش حکومت لره مقرر کړه
د ئیکس د ادا کولو نه پخوا به ماتکه څوک نشی خرید کولی ته ماتکه
بغیر د ئیکس د ادا کولو نه لګوی شوه د کانگرس حکومت لره
د سیاسی او اقتصادی جنگ وو - او عوامو د جنگ فتح کړه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

گجرات جېل او کانګرس سره تړون

زما کرفاری ۱۹۳۰ع گجرات جېل. د قصه خانې واقعه، د پېرنګی جبر
او نشاد د اوپښتانه (اتمانزو، پرانګ، کوجرګړهی، تګر، شیر-
ګړه، لوندخوړ، مینئ، رستم، کوهاټ، بنوں، آزاد-
قبایل، حبیب نور، د اپریل وحمله
د ایپی فقیر صاحب)
کانګرس او مونږ، د پټیالا کمیټی رپورټ
د گجرات جېل ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرفتاری سنهٔ ۱۹۲۰ع:

زه په ۲۳ - اپریل د دوی د دعوت په سلسله کښې په لاری کښې پیښور ته روان شوم او چه د ناقې تانې ته ورسیدم نو پولیس والا ولاړو ولاړی یې و د دوله او ما ته یې وویې چه مونږ ته ستا د گرفتارۍ حکم دی، ما ورته وویې چه زما هیڅ عذر نشته خو ماته زما د گرفتارۍ وارنټ وښیئ. دوی سره وارنټ نه و خو لاری والا ته یې وویې چه لاری مه روانوه و د ریږه! لاری والا غریب لاری و د رولی وه چه په دې کښې د چارسدې نه پولیس والا په لاری کښې راغلل او ما ته یې د گرفتارۍ وارنټ وښود لو او زه یې گرفتار کړم او واپس یې چارسدې له راوستم او د چارسدې د حوالات قبلې ته د زنانه وو په حوالات کښې مې ځانله بند کړم، زمونږ د دې جلسې خرڅ ماکړې و او انتظام تول زمونږ حاجی صاحب شهنواز خان کړې او د پښور انتظام یې کړې و. جلسه کښې به یې د خاموش اواز کولو صرف په دې اواز سره د غریب هم مونږ سره گرفتار شو. چه زه یې د زنانه وو حوالات ته دننه کړم نو میاں احمد شاه پکښې ناست وو یا یې حاجی شهنواز خان او سرفراز خان او عبدالاکبر خان هم راوستل او حوالات ته یې را دننه کړل، زمونږ د گرفتارۍ خبر په لږ ساعت کښې په ټوله علاقه کښې خور شو او په زرگونو خلک هلته راجمع شول او راجمع کېدل چه د خدای فضل و، ډاکټر خان صاحب چه زما مشر و رور و راورسید، د ټول خلک خو خدای خدمتگار نه وو، د دی خلکو اراده وه چه قلی خان چه د غر وخت د چارسدې استهنت کمشنر و ووژنی، خو چه ډاکټر صاحب د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر شو نو خلکو ته یی ووی چه ای ورونو زمونږ دا تحریک خو د عدم تشدد
تحریک دی مونږ خو خدای سره وعده کړی ده چه تشدد به نه کوو او د هر کوشش
یی وکړو چه دا کاد و نه شی او خلکو له یی ترغیب ورکړو چه خلک خپلو خپلو کلوته لاړ
شی خو خلک نه ست وو او که چیری ډاکټر صاحب نه وای نو لویه خونریزی به شوی
وه چه حکومت پوه شو چه دا خلک نه خوریږی، نو دلته هم کافی پولیس و و خو د مردان
نه یی د فوج رساله راوغوښته او زمونږ د حوالات خولی له یی راوستل او لاړی
یی مونږ ته د حوالات په خوله کښی و د روله، د پر پولیس او د رساله تری چاپیره وو
مونږ یی دی لاری کښی کښینولو او دلاری نه څه رساله وراندی اوڅه د روستو مردان
ته روان شو، به زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو او مونږ، په اشارت پوهول چه تشدد
به نه کوی. چه څه وخت سره د پروته ورسید و د شیخو د تپې زرګونه خدایی خدمتګار
د فتح محمد جرنیل په حکم په سرک ولاړ وو سرک یی بند کړی و ما دلاری نه دوی
ته ووې چه تشدد مه کوئ او چه په مونږ خفه یئ نو وکړئ او خدایی خدمتګاری له
ترقی ورکړئ هغوی لاره پرېښوده او مونږ مردان ته ورسید و شپه مو د مردان
په جیل خانه کښی وکړه وختی سحر یی د مردان نه روان کړو. د مردان خلک چه زمونږ
د نیو و نه خبر شوی و و نو چه مونږ د جیلخانی نه راو و تو بهر په سرکونو د هر خلک
ولاړ وو بیا یی مونږ د رسالپور چاونی ته بوتلو او حوالات کښی بند کړو. د نوښار
هندوان او مسلمانان چه څوک خبر پاڼل هغه ټول زمونږ د لیدو د پاره رسالپور ته
راغلل او سرکار خپله زمونږ د گرفتاری پراپیګنډه په لویه پیمانه وکړه. لږ ساعت پس
علی خان زمونږ د چارسدی اسسټنټ کمشنر سره د خپلی عملی دلته راو رسید

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مقدمه ورته پیش شوه. مقدمه دخه وه خو مقدمه هم د سرکار وه او فیصله هم سرکار کوله ماته معلومه وه چه مونږ قید وي ماته خو لي د ضمانت ونه وي خو زما ملګرو ته یې ډېر وو چه باچا خان پرېږ دی او تاسو ضمانتونه ورکړئ او خپل کورته ځئ هغوی ورته ویل چه اخر ضمانت دخه ورکړو مونږ څه جرم کړی دی. مونږ تولو د ضمانت نه انکار وکړو، نو تول یې په دفعه چالیس (خلوینتمه ماده) کښې درې درې کاله سخت قید کړو. ما زیګر یې مونږ د دې ځای نه روان کړو چونکه خلک زمونږ نه خبر شوی وو. د نوښار په تیسن ډېر خلک جمع شوي وو. نو حکومت مونږ د ریل د سورلی د پاره د نوښار نه د جانګیری تیسن له بوتلو ریل زمونږ په انتظار کښې ولاړ و، مونږ یې پکښې کښېنولو او ریل روان شو.

ګجرات جیل:

سحر وختی ګجرات ته ورسېدو مونږ یې د ریل نه کوز کړو او ګجرات جیلخانې له یې بوتلو او ورننه یې کړو، سحر وختی وه چه د جیلخانې دفتر ته ورسېدو داروغه صاحب لا ویښ شوی نه و په دې وجه مونږ ډېر ساعت دفتر کښې دهغه په انتظار کښې ناست وو چه هغه راغی نو زمونږ چارج یې د پولیس نه واخیستو، زمونږ تومونه یې په کتاب کښې ولیکل. مونږ چه څه وخت جیلخانې ته ورننوتو نو ښه رڼا وه تور (لمر) ختلی و. زمونږ نه مخکښې یو څو سیاسی قیدیان ورونه راغلي وو، مونږ نه چه خبر شو نو د جیلخانې د دروازې سره زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو، مونږ ته راتر غاړه شو بارک له یې بوتلو او زمونږ د پاره یې د چایو انتظام وکړو، دا جیلخانه د سرحد، پنجاب او دهلی د هغو سیاسی قیدیانو د پاره وه چه څوک به اې او بی کلاس کښې وو. هره ورځ به پس

(c) ketabton.com: The Digital Library

انه سیاسی قیدیان راتلل تولہ ورځ زمونږ په دی مشغولا تیره شوه ، بله ورځ علی-
گلخان ، لعل باچا ، لالہ پیراخان سره دشپږ و ، اتو رضا کارانو هم دپیښور نه دلته
دی جیل ته را بدل شول . زمونږ تعداد ورځ په ورځ زیاتیدو څه وخت چه زمونږ تعداد
زیات شو نو زمونږ سیاسی ورونو دا تجویز پیش کړه چه اوس زمونږ دپاره یو کمیټی
جوړول په کار دی چه زمونږ دحقوقو حفاظت کوي او دټولو په اتفاق یوه کمیټی جوړه
شوه ، ورپسې دصدارت سوال راغی چه صدر به څوک وي ټولو په اتفاق ووې چه ته
زمونږ صدارت قبول کړه ، خو دا څیزونه زما دا ابتدا نه خوښ نه دي او ما به دعهدو نه
اکثر پرهیز کړلو نو په دی موقع هم ما دخپل طرف نه معذوری ظاهره کړه او بل څوک یی
مقرر کړه . سکرټری هم منتخب شو هره یوه خبره به زمونږ له طرفه ده وړاندی کوله زمونږ
کار په دی اندی بند شو یوه ورځ زمونږ جیلخانی ته دپنجاب دجیلخانو جرنیل
او زمونږ سپرنټنډنټ راغلل ، دټولونه په سرکښی زما چکی وه نو دټولونه اول یی
زمانه شروع وکړه زه دننه په کډی ناست وم دوی راغلل زما دچکی ورکښی ودریدل
دوی دننه راغلل او زه ورله جنګلی ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقی قیدیان به جنګلی
له ورتلل زه خو سیاسی قیدی وم زما چکی په سرکښی وه او دمولانا ظفر علی خان
اخر کښی وه چه دهغه چکی ته ورسیدل نو هغه ورته ووې چه زه دسیاسی قیدیانو متعلق
تاسره خبری کول غواړم لیکن هغه په ترشی سره داجواب ورکړه چه دپنجاب په جیلخانو
کښی شل زر قیدیان دي ، زه دهغوی په غم کښی یم ما سره دیو څوکسانو سیاسی
قیدیانو دپاره وخت نشته چه تاسره پری خبری وکړم . دا خبره چه سیاسی قیدیانو
ته ورسیده نو چه څه وخت دی دهغوی لید وله ورغی نو څوک ناست وو ، څوک اوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو چاورته پښې وغزولې چه ده دا حالت ولیدو نو معاینه یې پرېښوده او دفترته لاړو او په ډېر قهر او غصه د دفترنه رخصت شو.

د قصه خانې واقعه:

دلته ماته د پېښور ملګرو وویل چه په ۲۳-اپریل ۱۹۳۰ چه ته یې نیولی تو په دغه شپه د پېښور بنار کښې مونږ تول هم ګرفتار کړو. الله بخش برقی صاحب چه د کانګرس کمیټی سکرټری و په دغه شپه دی په دفتر کښې و پولیس ده پسې کورته تللی و، دی کورنه ونو د شپې د ګرفتارۍ نه پاتې شو سحر پولیس دی هم دفتر کښې ونیولو چه دی څه وخت ګرفتار شو او خلک خبر شو، نو ډېر خلک راغونډ شول، دی یې د پولیسو موټر کښې کښېنول غوښتل خو خلکو نه پرېښودو، نو پولیس پیاده کابلی تانګې ته روان کړو او د خلکو جلوس وروسته شو چه تانګې ته رسېدل نو ډېر مخلوق راجمع شوی وو چه دی یې تانګې ته دننه کړو، نو دروازه یې بند کړه او خلکو ته یې وویل چه خواره شئ خو خلک نه خوریدل کشمکش زیات شو نو فوج یې راوغوښتو، دا فوج هندوستانی و او ګوروالیان وو هغوی ته یې حکم ورکړو چه په دی خلکو ګولۍ وچلوئ خو هغوی انکار وکړو ځکه چه هغوی وویل چه دا خو د تش لاس خلک دي نه جنګ کوی نه فساد نو مونږ پرې ګولۍ ولې وچلوو؟ هغه یې لیری کړل او ګوره فوج یې راوغوښتو هغوی دراتلو سره په خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک مړه او زخمیان شول.

ګجرات جیل کښې:

بله ورځ مونږ تول د سرحد سیاسی قیدیان یو ځای ناست وو چه خبر راغی چه دبنو نه د سیاسی قیدیانو چالان راروان دی، مونږ وې چه څوک به وی خو خبر شو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فتر ته راورسېدل، مونږ په منډ ورغلو یو سردار رام سنګه و او بل حکیم عبدالرحیم صاحب او دریم سیوک رام و او څه وخت یې چه هغوی جیلخانې ته راد ننه کړل نو مونږ ورته غاړه ورتو، د ملک قول حال یې راته وویې او ویل چه باوجود د ډېر سخت ظلم او جبر کار په ښه شان سره روان دی. د دې په اوریدو زه ډېر خوشحاله شوم ځکه چه ماسره د خپل ځان هیڅ فکر نه و ماسره به د پښتنو د تحریک فکر وچه دا حکومت د باوکړی نه وي. مونږ له به هم د ملک نه خطونه راتلل چه تحریک ښه په زور کښې دی او د خدایی خدمتګار و تعداد د سو و نو نه زرګونو ته ورسېدلو او څومره چه حکومت د دی تحریک د د باوکولو کوشښونه کوی هغومره دا تحریک خوریږي.

د لاهور د محمود علی قصوری صاحب پلار مولانا عبدالقادر صاحب هم د ګجرات جیل ته راغی، د ده ځای نه وو، نو ما خپل ملګری سرفراز خان خپلی چکی ته راوستو او د هغه چکی می مولانا قصوری صاحب ته ورکړه. د غه شان د جمعیة العلماء هند مولانا کفایت الله صاحب او ناظم مولانا احمد سعید صاحب هم دی جیلخانه کښې وو، د دوی په زه کله کله میلمه کولم. ناظم صاحب ډېره خوند ناکه پیتی او حلوا پخوله.

مونږ په دې جیلخانه کښې دوه قسمه قیدیان وو یو اې کلاس او بل بی کلاس مونږ د خوراک وغیره قول حقوق یو شان وو خو یو دا فرق وچه د اې کلاس قیدیانو ته بصر څملاستو اجازت و او ورته یې ورته نه بند ولو او بی کلاس به د ننه څملاستل او ورته یې ورپسې بند ولو او بل فرق دا وچه اې کلاس به د ځان د پاره د بهر نه د خوراک، څښاک څیز راغوښتی شو او بی کلاس نه شو راغوښتی، د لته صرف زه او اغا لعل باچا، میا احمد شاه او عبدالاکبر خان په اې کلاس کښې وو، باقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورتول بی کلاس کښې وو، خوورځې پس یې اغا لعل باچا او عبدالاکبرخان د
اې کلاس نه بی کلاس ته کړل، مونږ به بهر څملاستو او زمونږ د انور ملکرې
دننه څملاستل دپره کړې وه، علی کلخان ناجوړه و او دکرمۍ نه به پرې چپې راتلې
ماته دا خبره دپره بده ښکاریده چه مونږ دې بهر یو او حاجی شهنواز خان، سرفراز
خان، عبدالاکبرخان، رام سنګه، حکیم عبدالرحیم او علی کلخان دې دننه څملی مونږ
دا خبره خپلې کمیټې ته پیش کړه سپرنټنډنټ سره یې هم پرې خبرې وکړې، حکومت ته
ته موهم دپر درخواستونه لیږلی وو لیکن چا پرې غوږ نه ایښوده، جرنیل دجیلخانو
هم راغلی و او هغه زمونږ نه خفه تلی و هغه هم زمونږ د پاره څه نه کول او حکومت هم
دڅه کولو د پاره تیار نه و اخر چه مونږ مایوسه شو او په دې خبره پوه شو چه په منت
او درخواستونو څه کېدې نه شي نو مونږ اراده وکړه چه قدم اخیستل په کار دي. زمونږ
سپرنټنډنټ راجا صاحب و او په ربښتیا راجاؤ او دپر شریف سړې ؤ مونږ ته یې وې
چه تاسو بیا داخپل شکایتونه ولیکئ او ماله یې راکړئ چه زه یې جرنیل صاحب له ولیږم
دهغه خبرې سره اتفاق وکړو تولې خبرې مو بیا ولیکلې او هغه له موورکړې هغه هم
پرې دپرښه رپوټ ولیکه لیکن دپرې ورځې تېرې شوې څه ځواب رانغی چه په انتظار ستړې شونو
مونږ فیصله وکړه چه اوس قدم اخیستل په کار دي لیکن زمونږ د پنجاب وروڼه څوک چه په اې کلاس کښې
هغوی به ددې مخالفت کولو او ویل به یې چه جیلخانه کښې ایجی تیشن په کار نه دی، دهغوی دا خبره خو درسته وه ولی چه
ته دایجی تیشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام وو تکلیف که و بی کلاس ته ولګومې چه به و
ورو زیاتیده نو د علی کلخان طبیعت به هم ورو ورو خرابېد او خولی به پرې هم راتلې آخر
فیصله موو کړه چه مونږ پرې قدم اخلو او که څوک په خوشحالی سره زمونږ په دې ایجی تیشن کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکیږی نوهم ښه ده اوکه نه کیږی نوهم یې کوریې اباد . مونږ له دخپلو بې کلاس
ورونو د پاره ایجی تیشن شروع کول په کار دی . مونږ ایجی تیشن شروع کړو اوفیصله
مو وکړه چه بیکا له به نه بندیږو او که جیلوالا مونږ په زور بند وی نو یو بل له به لاسونه
ورکوو . هرکله چه ماښام شو او دودی مو وخوړه او د بند پلو وخت شو نو مونږ تول
کینتری ته راغوټ شو او په چمن کښی غونډ کښیناستو او لاسونه مو یو بل له ورکړل او
جیلوالو ته مو وویې چه مونږ په رضا نه بند یږو وکه په زوره مو بند وی نو ستاسو
اختیار دی . اکثره اې کلاس والا مونږ ه سره په دی ایجی تیشن کښی شریک
نه شول نو رخو پرېږده چه زمونږ د خدایی خدمتگارو صدر صاحب او سکریټری
صاحب عبدالاکبرخان او میا احمد شاه هم را نه لیږی لیږی کړ چه ځپلال او ماته یې وویې
چه تاخو به مونږ ته وې چه جیلخانه کښی ایجی تیشن ونه کړئ او اوس دې پخپله
شروع وکړه ما ورته وې چه زه ددی برداشت نه شم کولی چه زه دی په ارام یم
او زما د کار زور ملگری دې په تکلیف کښی وی په دی وجه مجبوره یم چه ایجی تیشن
وکړم . جیلوالو فوراً سپرنټنډنټ صاحب له اطلاع ورکړه هغه راغی او په دفتر کښی
کښیناستو خبری شروع شوې هغه وویې چه دی کښی زما څه قصور دی . زه خو
ستاسو د پاره هرڅه ته تیار یم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایجی تیشن کوئ ما ورته
وویې چه مونږ د اقلام ستا برخلاف اخیستی نه دی ، د حکومت برخلاف مو
اخیستی او ته په دی خفه کیږه مه اخر فیصله به دې وشوه چه تاسو نن بند شئ او
سباله به زه تار په ذریعه خبر راوغواړم مونږ ورته وویې چه ته زمونږ نه مه خفه
کیږه ، مونږ دا فیصله کړې ده چه پخپله خوښه نه بند یږو ولیکن داده چه بند پلو وکښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به څه جګړه او کشمکش نه کوو د جیلخانې سپاهیان دی مونږ وچتوی او بارک ته دی مونږ رسوي هغه هم په دی راضي شو چه سپاهیانو د بی کلاس قیدیان په دنګه دولی بارک کښې قید کړل سباله وختی خبر راغی چه په زنانه احاطه کښې دری بند کړی او د بهر ورور لیسی پوری کوی او دننه د دوی خوښه ده چه که بهر ځملی او که دننه . لنډه دا چه د بی کلاس دپاره هم مونږ هغه ټول حقوق حاصل کړل کوم چه د اې کلاس دپاره مقرر وو .

د پیښنګی جبر او د پښتنو عزم :

دا خو د جیلخانې واقعات وو اوس د بهر د حال نه مو خبروم چه مونږ بی ونیولو نو فوجونه اورسالې اتمانزوله راغلې اول د خدایی خدمتګار و به دفتر ورغلل کوره کانو په دفتر اور وګولو او په دفتر کښې چه څومره خدایی خدمتګار وو هغه ټول بی ښکته یو یو په پوخ سړک راوغورځول . زما زوی ولی چه هغه وخت د دیارلسو خوارلسو کالو هلک و د خدایی خدمتګارو دفتر کښې و په ده باندی یو کوره د ښګین کنداعوکړ وخو یو د لیسی افسر ورته لاس ونیو هغه کنداري په لاس واخیست او دی بی بچ کړو بیا بی دمت نه ونیو ، په پوره وی ښکته د بالاخانی نه راوغورځولو فوجونه دکلی نه چاپیر شول ، ټول خدایی خدمتګاري ګرفتار کړل اورسالی به په لاروا او کوڅو کښې ګرځیدې ، په هر کور به ورننوتل تو پکی او که بل څیز به بی خوښ شو هغه به بی یو ړل چه ټول خدایی خدمتګار ګرفتار شول ، نو د پټی کمشنر ملاړ سی سره د خلکو په مینځ کښې و د ریدو او په اوچت اواز بی وی چه د سړو جاموڅوک شته ؟ په دی هجوم کښې زمونږ د کلی خان محمد عباس خان هم ولاړ و خپلو توکرانو ته بی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواز وکړه چه راځی دده حجره دغلته نزدې وه په منډه لاړل. په دیک کښې یې سوړ
رنګ واچوو چیلی او دنوکرانو جامې یې سړی کړې او وایې غوستی او او به تری بهیدی
چه راغی او دپیتی کمشنر په مخکښې ودرید وچه دادې دسره جامو خلک دپیتی کمشنر
خو دوی گرفتار کړل خو داداسی اواز وچه پښتنو کښې یې ننګ او غیرت پیدا کړو او پیرنګیانو
چه څومره کوشش وکړه نو سړی جامې یې ورکی نه کړې شوې محمد عباس خان په خدای
خدمتګارو کښې نه واو دانجمن نه یې هم استعفا ورکړې وه مونږ نه خفه هم وخود پښتونګ
اونا موس یې کتلو. انګریزانو زمونږ دکلی محاصره وکړه. دکلی خلک یې بهر ته نه پرېښودل
او دبهر خلک یې کلی ته نه پرېښودل. بنیادم خو به دفوجیانو په وینا بند شو. ولی څاروته
خو داتکلیف پښ شو چه هغوی میرو او شولګروته وتل. کورونو کښې دننه دګیاه څه انتظام
نه وو. کله چه به څاروی دکورونو نه را اووتل. پټوته به تلل. نوکوده کانو به په اسونو
زغلول چه کله به هغه څاروی په سینه خیته ورواچوله نو بیا به یې په ټوپکونو ویشتل
او په دی طریقه دډیرو زمینداروغریبانانو دپرڅاروی مړه شول. دښکار بابا
غونډی سړی یولوی میدان وداخلک یې هلته راجمع کړل وهل به یې. تکول به یې
اوورته به یې وې چه کوتی وګوی چه مونږ خدای خدمتګار نه یو هغوی به ورته
وې چه مونږ خدای خدمتګار نه یو او حقیقت هم دغه ودوی خدای خدمتګار نه
وو خدای خدمتګار خو ټول گرفتار شوي وو خو کوته تکول پښتنو ته شرم ښکاره
او کوتی یې نه کولی. دوی باندی به یې دښکار بابا دپیری ته کانې خیجول او
یولوی څلی پرې جوړ ولوو. کله چه یولوی څلی جوړ شو او پیرنګی خلکو ته ووی چه
ستاسو هغه بچا خان موپه دې کښې بنخ کړو په دې خلکو کښې یو سړی کوته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګولو هغه پیرنګی ورته وې چه تاته اجازه ده کورته ځه! هرکله چه کورته لاړ
نو ښځې یې جامې وینځلې ده نه یې تپوس وکړه چه ته څنګه راغلې؟ هغه وې زه یې
راپرېښودم هغې ورته وې چه نور نه راپرېږدې نو ته یې څنګه پرېښودې تا به ګوته
نګولې وې. دا ګوته دې رادې خواکړه دده په ګوته رنګ لګېدلی ؤ دې سره
سوباړی په لاس کښې ونوده ته یې ووې چه واخله بې غیرته په دې سوباړی
جامې وینځه زه میدان له ورځم سړی دې پرکچه شو او پېښیمانه شو او ددې ښځې
په پښو پریوتو چه ته مه ځه بیا ورځم چه دې راغی نو پیرنګی ورته وې چه ته خو
مې پرېښودې وې ته بیا ولې راغلې ده وې چه ښځه مې کورته پرېږدې نو زه
اوس جبل ته هم تیاریم او مرګ ته هم تیاریم او نور و خلکو سره کښېناستو. دا مه
پنځلس ورځې وچلېده، پیرنګیانو دې پرځه وکړل خو عامو خلکو هم ورته ګوتې ونه
نګولې ځکه چه چا به ګوته ونګولې نو کلی کښې دهغه ژوند دې پردشرم و او خلکو به
ورپورې خندل.

دې پرانګ چارسدې محاصره یو ویشت ورځې چلېدلې وه، دې پرانګ
چارسدې په محاصره کښې دې پرزیات فوج ووچاپېره به هم ولاړ وو او سواد
به په لاړو کوځو کښې هم ګرځېدل چه څوک به دکوره راووتو نو دهلو به یې اذانونه
او دجمعې لمونځونه هم بند شول خدایې خدمتګاري ونیول او قیدي یې کړل او عام خلک
به یې په تودو شګو برېښل ځملول او دکورونو تالاشي کېدې خو دقام اتفاق وچاره
چه غلې وې هغه یې په غرېبانانو وویشلې او دمیرې خلک به سحر وختي راغلل
ددوی دمیرې فصلونه به یې کوډ کړل، خاوره کړل، او به کړل. بیا به شپې له کوته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول او د شولګرۍ خلکو به ورله . د شولګرۍ فصلونه سنبالول . دا محاصره هم ناکامه
چیته شوه . دا محاصرې ، وهل ، تکول خو سخت و ، خو ددې یوه فایده دا وشوه چه
کوم کلی چه انګریزانو محاصره کړل او وې سوزول ، دا په جرنیلي سرک پراته
نو چه عامو خلکو به دا تشدد او ظلم لیده نو د خلکو په زړونو کښې به د انګریزانو
نفرت او د خدایي خدمتګارو سره همدردي زیاتیده او په دې توګه زمونږ په حق
کښې د پره غټه راپیګنده وشوه .

دغه شان په ۲۷ مې کوجرو کرهنې کښې جلسه وه د مردان نه کپتان مرفي
د پولیس راغی ، دی یو ډېر ظالم پیرنګی و . بلکه چه د کوجرانو سره د مینبوخرو لو
ده کوم کوتک وي د ده سره به هم هغه شان کوتک وا او ډېر بې ترسه و . بې دریغه به
خلک وهل . دا چه څنګه د خلکو په وهلو لاس پوری کړو او په پره نیغ د خلکو مینځ
ته تو . نو هلته طالبان وو ، هغوی حیران شو ، په دې چه دا یو پیرنګی تش لاس
روان دی او هیڅوک ورته څه نه وایي . خدایي خدمتګار خو چونکه د عدم تشدد پابند وو
دغه طالبانو پیرنګی پسې خپل تبرګی راواخستو او په هغې یې او وهلو ، پیرنګی چه راپریوتو
وی بنځې چه منګی ورسره وو ، د جلسې خلکو ته یې او به ورکولې ، هغې هغه ډک منګی
پیرنګی په سر راچولو او هغه مړ شو . چه د هغه د مرګ خبر مردان ته ورسېدو نو
ل (Hey) چه د مردان اسسټنټ کمشنر و هغه فوج راوغوښتو خلک د دې نه خبر
ول خو بیا هم خلکو جلسه جاري وساتله دغه وخت باران اوسیلي راغلل او د دې
وجه د فوج د رسېدو نه مخکښې جلسه خوره شوه کښې نو که فوج په جلسه ورغلی وای
څومره خونریزي به پکښې شوې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سباله ددې پیرنګی بد اخیستلو د پاره په ۲۸ مې په تګر فوجونه ورغلل کلی یې
محاصره کړه او په خلکو یې بې دریغه ګولۍ وچلولې میشن کنونه یې هم بکنبی استعمال کړل
دپرماشومان، زلمی او ښځې، نر، پکښې شهیدان شول. بیا د ملک ملا لله خان خدا
خدمتګار حجره او کور یې هم وسیزل او د سالار شمروز خان د پلار ملک امین کل دیره
یې هم وسیزله. د شیرګړه او جلالا کلو خلک چه خبر شو نو د تګر د امداد د پاره سره ذو سلو
راغلل نو پیرنګیانو محاصره پورته کړه او مړدان ته لاړل. ددې نه پس فوجونه لوند خوته
لاړل او هلته د غلام محمد خان خدایی خدمتګار حجره او کور یې وسوزول او د کلی
په عامو خلکو یې ډېر ظلم زیاتی وکړه. کوهاټ کښې هم د غه شان پیرنګیانو په خدایی
خدمتګارو او په عامو خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک پکښې شهیدان شول. دلته به
یې خدایی خدمتګار یخواو بوته غور خول او غوتهی به یې ورکولی. د بنو په سپین تنګی
هاتی خیلو کښې د خدایی خدمتګارو جلسه وه، قاضی فضل قادر د سټیج د پاسه ولاړ و
د قرآن شریف تلاوت یې کولو پیرنګی په تمانچه ووېشتو او شهیدیې کړه خلکو ته یې وویل
چه جلسه خوره کړئ خو خلکو جلسه نه خوروله نو په ټوله جلسه یې ګولۍ وچلولې. ډېر خدایی
خدمتګار پکښې زخمیان او شهیدان شول او څه یې ګرفتار کړل. د مینې د تحصیل صوابی
مولانا صاحب په کور پولیس ورغلو او د هغه کور یې وسوا او د هغه په کتب خانه یې اور ولګولو
چه هغې کښې د ډېر مذهبی کتابونه او قرآن شریفونه د حدیث او فقهی کتابونه وو هغه وسوزول
د رستم مولانا عبدالحی صاحب په کور ورغلل کتابونه او سامان یې ورته ګډ وډ کړو او
هغه یې ګرفتار کړ. د غو ورخو کښې زمونږ په ټوله صوبه کښې داسی کلی نه وچه هغه کښې
خدایی خدمتګارو او د هغوی دفترو او هغه ته فوج ورنه ورغلو هلته د خدایی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدمتگارو دفتر د هغوی کورونه، د هغوی مال، حال او د هغوی سړی جامې یې
نه سوزول او په خلکو یې ظلمونه ونه کړل؟

دې ظلمونو پښتانه راولړزول، په زرګونو زلمو د ملکنډ نه تر پېښور اسماعیل
خانه پورې خپلې جامې سړې کړې او د وطن د آزادۍ په میدان کښې د سور نښان
ګډای و د ریبدل، د خدایي خدمتګارۍ تحریک په آزاد و قبایلو، باجوړ، مومند و
ریبدو، وزګزو، وزیرو، مسود و او بیتنو کښې خور شو. د باجوړ او مومند و خلک د
ګلزو د حاجي صاحب په مشرۍ کښې په کړ په کښې د پېره شول. د دې میاشتې جنګ
شپېه او ورځ په پرې بمونه وریبدل. حبیب نور په تحصیل چارسده کښې په کچهرۍ
خرخه نیمې بجې پانګریز اسسټنټ کمشنر تماچه وچلوله خو کارتوس غل شو، پیرنګی
شو، دې ګرفتار شو، او سباله به پېښور کښې پالمسی شو. قلي خان پولیټیکل ایجنټ
و بنټل چه خدایي خدمتګار مشران په دې کیس کښې راولي ولی حبیب نور انکار وکړ
ی خان ته یې ووېل چه زه پخپله اراده دده په قتل پسې راغلی وم خو کامیاب نه شوم
و وکوري د اخلک خان ته مسلمانان هم وایي پښتانه هم وایي او د پیرنګی د پاره
ناروا او ذلیل نه ذلیل کار کولو ته تیار دی. زمونږ د خدایي خدمتګارو څه ګناه وه
ری د پاره موحق غوښتو. د پراپریدی پښتانه راکوز شول. په پېښور ښاري حمله
فوجونو سره وجنګیدل مکړی ګودام یې تالا کړو او اوري پرې وګلولو. وزیرستان
حملې شروع شوې، او د پر فوجونه یې خراب کړل. دا جنګونه د پېره موده جاري و
حل وو چه د مومندو نه را واخله تر اپریدو او وزیرو مسودو پورې ټول قبایلي
د خپلو ورونو په امداد کښې را پاڅېدل او تر هغې یې د صلح کولو نه انکار او کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باچا خان مرحوم ده ملک او قوم ده آزادۍ دپاره په خوږوالتو او خوږو
زړورتیا او لښتیرتیا [illegible]
ان توئ توئ قربانۍ ورکړلې شکله ده برتش مکار او فریبی قوم ته ده
د هندوستان او پختونخوا ده نه ۳۸۶ دا آزادۍ ده قلم په کش ش

تر خوچه باچا خان او گاندهی جی نه وی راپرلیبی. ر ل ۱۲

کانګرس او مونږ:

مونږ دګجرات په جیلخانه کښې ووچه زمونږ یو دوه ملګری، یو میاں جعفر
کاکاخیل، بل میاں عبدالله شاه دقاضی خیلو چارسدې زمونږ ملاقات له راغلل
ملاقات خو بند و او زما دی نورو ملګرو سره یې ملاقات وشو هغوی وویل چه حکومت
زمونږ دتولی صوبې ناکه بندی کړې ده نه څوک د صوبې نه بهر تلی شی او نه څوک دبهر
صوبې ته راتلی شی او په خلکو یې ډیر زور او ظلم شروع کړې دی کوشش دادی چه
زمونږ تحریک ختم کړې، مونږ په اباسین راپورې وتوخکه چه کو درونه تول سر
نیولې دي او تاسو له راغلو چه مونږ څه وکړو په مونږ داسې ناروا ظلمونه کیږي
دنیا کښې په چا نه دی شوی خو دنیا زمونږ دحال نه خبره نه شوه. زمونږ دملک
ملاقات وشو نو راغلل ماته یې دلتول حال ووې. مونږ خو په خلافت کښې وو
په صوبه کښې مسلم لیګ نه و مونږ خو دپنجاب سره په خلافت کښې باقی شوی وو او
دخلافت ډیر ورونه په مسلم لیګ کښې هم وو. مونږ دوی ته دا ویه ورکړه چه تا
هندوستان کښې دمسلم لیګ مشرانو له ورشئ او ورته ووایئ چه ډیر نګیانو په مونږ
ناروا ظلمونه شروع کړې دي او زمونږ صوبې یې بالکل محاصره کړې ده. تاسو زمونږ
ورونه یئ، مونږ سره صرف دومره امداد وکړئ چه دنیا زمونږ دحال نه خبر شي
زمونږ تحریک خدایی خدمتګار خو اصلاحی تحریک دی. مونږ ورته داهم ووې
ته لاړشئ، دهلی ته لاړشئ، شملې ته لاړشئ، په مسلمانانو وکړئ او دخپل حال نه
کړئ. دوی لاړل او څه موده پس چه راغلل او مونږ یې خبر کړه چه مونږ دمسا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولو لیدرانو وکړ چې دو هغوی خو زمونږ مدد ته تیار نه دي او تیار لحکه نه دي
چه هغه خو یو جماعت دی چه پیرنګیانو دهندو د مقابلې دپاره جوړ کړی دی او
زمونږ جنګ خو پیرنګی سره دی نو هغوی به زمونږ څنګه مدد وکړي . نو مونږ ورته
ووې چه بیا لا رشئ، هندوستان کښې نور وجماعتونو سره ووینئ او خپل حال ورته
ووایئ ، دوی لا ړل او چه څه موده پس راغلل نو مونږ ته یې ووې چه مونږ خو پر
وکړ چې دو ، خو بغیر د کانګرس نه زمونږ سره امداد ته چا غاړه کښېښوده ، د کا-
نګرس لیدرانو مونږ نه تپوس وکړو چه ستاسو پیرنګی سره جنګ په څه دی ؟
مونږ ورته ووې چه د ملک په ازادئ وې د جنګ طریقه موخه ده ؟ مونږ وې عدم
تشدد ، دوی ووې چه دغه جد وجهد او اصول خو زمونږ هم دی . تاسو هم غلامان
یئ مونږ هم غلامان یو ، ستاسو هم انګریز دښمن دی ، زمونږ هم دی . تاسو هم
ازادی غواړئ ، مونږ هم . که تاسو مونږ سره ملګری کیږئ نو مونږ ستاسو ملګ
ته تیار یو ، نو د دوی د دې بیان نه پس مونږ دوی ته ووې چه واپس خپلې علاقې
ته لا رشئ او خپلې د صوبې جرګې سره د اخبره وکړئ هغوی چه څه فیصله وکړه نو
مونږ ته منظوره ده ، دوی لا ړل او د صوبې جرګې د اخبره منظوره کړه چه کانګرس
سره ملګری کیږو . مونږ خو نن په دریاب کښې لا هویو او غرقیږو ، څوک چه لاس
راکوی ورکووې - دی نه پس جرګې د کانګرس سره خپل تړون وکړو او د کانګرس
کمیټی سمدستی په مرکزی اسمبلی کښې سپیکر وتل بهائی پټیل د یو وفد په مشرئ
سوبه سرحد ته د تحقیقاتو دپاره راولیږه خو پیرنګیانو په آنګ بند کړه نو هغوی پینډی
کښې کښېناستل او تحقیقات یې شروع کړه ، زمونږ د پنجاب مسلمانان وو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کیله کوي چه دوی کانګرس سره شو او کانګرس دهندوانو جماعت دی اول خو زه
داخبره کوم چه کانګرس دهندوانو جماعت نه دی دا د ټول هندوستان د ټولو خلکو
شریک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دی کانګرس کښې و. او بله دا چه مونږ
کانګرس سره څنګه شو که چیری دوی زمونږ امداد کړی وای نو مونږ کانګرس
څه کوو ؟ حقیقت دا دی چه مونږ خو دوی کانګرس سره ملګری کړی یو مونږ پښتانه
خو سیلاب په مخه کړی وو. دوی له درغلو چه تاسو زمونږ مسلمانان وردونه یی
لاس راکړئ دوی لاس رانه کړه کانګرس وي زه د کوم مونږ له یی لاس راکړو
زه د دنیا ټولو مسلمانانو ته وایم چه اوس تاسو انصاف وکړئ چه دوی کرم دي که مونږ ؟
څه ورځی پس حاجی عبد الغفار خان، عبید الله خان او سلطان خان زمونږ ملاقات
له واغلل او د ملک ټول حالات یی راته بیان کړل او راته یی وویل چه پښتنو کښې داسې
یوه جذبه راویښه شوې ده چه بیان یی د رته کولی نه شو، خو مره سختی چه پیرګیان
کوی هغه هومره خلکو کښې جوش او همت زیاتیږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدای
تحریک دی او خدای ورله د غیبونه امداد ورکوي. د دې په اوریدو مونږ ډیر خوشحاله
شو او ملاقات ختم شو. د ختمیدو نه پس می عبید الله خان ته د پښتنو په نامه یو پیغام
ورکړه چه: «د ای پښتنو ورونو! چه ونه ویریږئ او مایوسه نه شئ، دا د خدای
طرف نه په مونږ یو ازمایش او امتحان دی، بیدار شئ او د خدای د مخلوق خدمت
ته ملا وتړئ.» هر کله چه دا پیغام په اخبارا تو کښې شایع شو نو په خلکو یی ډیر ښه
اثر وشو او حکومت د جیل سپرنټنډنټ ته حکم ولیږه چه دده ملاقات بند کړه چه دا
سره د بهر سره اینده د پاره ونه وینی. مونږ سره په جیلخانه کښې د پنجاب او دهلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی لوی لیلې ران وو ، دهغوی لیدو له به خلک داتلل او زمونږ حالات به یې اخبارونو کښې شایع کول مونږ سره به دی کارکښې چه څومره امداد دی لیلې رانو کړی دی زه به تول عمر دهغوی مشکوریم . دوی به جیلخانه کښې دننه او بهر زمونږ هرقسم امداد ته تیار وو . دروی پخپلو کښې څه ناڅه اختلافات وو خو مونږ سره دتولو دپښتنه تعلقات وو . دلته سیاسی قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سیکهان وو لکه دسکه (خپلو) ورونو زمونږ خدمت او امداد ته تیار وو او هندوان خو زمونږ امداد او خدمت ته دمسلمانانو نه هم زیات تیار وو . دلته زمونږ یو پښتون جمعدار وچه دننه دجیلخانې تول اختیار دهغه وُ، هغه دپښتنه سړی و مونږ سره یې دپره همدردی وه ، زمونږ هرکار چه هغې کښې به خطره هم وه خودی به ورته تیار و ما به دپرمنع کولو چه ته خو سرکاری نوکر یې داسی کار مه کوه چه سباله درته نقصان رسیږی .

پټیل کمیټی رپورټ :

پټیل کمیټی خپل کار پوره کړو او خپل رپورټ یې شایع کړو ، دشایع کیدو سره هغه حکومت ضبط کړو لیکن دا رپورټ څه ناڅه کانګرس یورپ او امریکې ته وړسولو دی شایع کیدو سره حکومت خپله غلطی محسوسه کړه او مونږ لیږلی جیلخانې له یو وفد را لیږلو او مونږ ته یې ووې چه تاسو مونږ سره جوړه وکړئ د ۱۹۱۹ع کال دیفارمز اوس ورا درکوو او دمخکښې دپاره تاسو سره داوعده کوو چه څه هندوستان له ورکوو هغه نه به زیات تاسو له درکړو کانګرس پریږدئ ، مونږ سره جوړه وکړئ مونږ را غلو دجیلخانې تول سیاسی قیدیان ورونه موراغونډ کړل او دوی سره مو په دې مسئلې باندې مشوره وکړه . دبعضی خلکو داخیال وچه مونږ له دپلومیسی په کار ده ما ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه د پلومیسی خو منافقت دی او زه خو منافق نه یم، او مونږ د حکومت دا خبره منظوره نه کړه. په جیلخانه کښې خو د رحمی پسې میا احمد شاه سره دا خیال پیدا شو چه مونږ ته حکومت بالکل بی گناه قید کړی یو او په مونږ هیڅ قسم قانونی ثبوت نشته نو په دې وجه مونږ له ګنګرانی کول په کار دی. دی ته یې عبدالاکبر خان، سرفراز خان او حاجی شهنواز خان هم تیار کړی وو، میا صاحب دی ته فکر نه کولو چه دا خو سرحدی قانون دی، دی کښې دوه خبرې دې چه جیلخانی ته ځي او که په ضمانت کورته ځي! نو ده ماته د ګنګرانی خبره وکړه ما ورسره په دی کښې اتفاق ونه کړه ځکه چه دا کار زمونږ د اصولونه خلاف و خو دا می ورته ووې چه که چیری تاسو ګنګرانی کول غواړئ نو وکړئ خو زه یې نه کوم نو میا صاحب ووی چه ته یې ولی نه کوې نو ما ورته ووې چه دا زمونږ اصول نه دي نو را ته یې ووې چه ته یې ولې پښه نه کښې او په دی راسره بحث شروع کړه ما ورته ووې چه ته خو لږ بهر دنیا ته وګوره چه زمونږ په دې قوم څومره لوبې او تشدد پیښ کیا نو وکړه و او زه دلته په مزه په جیلخانه کښې ناست یم، خو دم، ځکه، نو زه صرف دا قید نه شم تیرولی؛ زما د هری خبری او کمزورئ اثر زما په قوم پریوزي او زما پوهې کمزوری هم قوم ته ډیر نقصان رسوي په دې وجه زه معذور او مجبور یم بله دا چه د زمونږ دا تحریک د عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی. زما د دې خبرو په مغوی هم اثر وشو او د ګنګرانی خیال یې پریښود.

د ګجرات جیل ملګری:

په جیلخانه کښې زمونږ شپې و رځی د پیری شپې تیریدې ولی چه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مذاق خلک وو، لوی لوی عالمان وو او لوی لوی سیاستدانان وو، او بله
چه د هر مذاق کتابونه هم وو، ما خو خپل ټول وخت تقسیم کړی و، د خپل وخت
یه حصه می د مذهبی کتابونو مطالعی او درس له ورکړی وه او د لویو لویو خلکو
ره می تبادله خیالات کول. ما پخپل ټول ژوند کښی د کتابونو د ومره مطالعه
وه کړی لکه چه دلته می یو کال کښی وکړله. بله مفیده خبره دلته داوه چه مونږ
د ویمه، د ریمه ورځ ټول غونډ یدو او په مختلفو مضمونو به بحثونه او تقریرونه
یدل او کله ناکله به د بعضی ورونو په بعضو خاصو مضمونو باندی زمونږ د پوهولو
ره عالمانه تقریرونه کیدل او د اکتر انصاری صاحب خو د ملکی او انتظامی
لو ماتو حاصلولو د پاره زمونږ ه یو پارلیمنټ قایم کړی وچه په هغی کښی به وقتاً
تاً اجلاسونه کیدل او زمونږ د پوهولو او تربیت د پاره د پارلیمنټ په طریقه
ملکی او قومی واقعاتو باندی تقریرونه کیدل. لنډه داچه دی قید ماته
رخه وسنبودل او مونږ د پرخه زده کړل.

ما دلته د پر کوشش وکړو چه دلته د قرآن او ذکیتا د درس شروع شی
چه په هندوستان کښی که مونږ مسلمانان یو او که هندوان یو او که سکهان
که عیسایان یو مونږ د یو بل د مذهب نه خبر نه یو او نه زمونږ د خبرولو چا
شش کړی دی بلکه په مونږ کښی خود غرضو خلکو مذهبی تعصب او نفرت پیدا
ړی دی، مذهبونه چه دنیا ته خدای راپیژندلی دي د ټول د خدای مذهبونه
د تعصب او نفرت د پاره نه دي بلکه د مینی او محبت د پاره دي. زه
ي کامیاب شوم او درس مو شروع کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنډت جګت رام چه د غدر پارګی کښې شل کاله قید شوی واو د تو
او بونه په دغو ورځو کښې رابدل شوی و د پرقوم پرست او ښه عالم او ښه سړی و
دګیتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله . د پرخلک به دې درس
کښې شریکیدل او چه د دی تعلیم په حقیقت به پوه شول ، نو حیران به شول چ
خدای مونږ له څه تعلیم راکوي او د مونږ په کومه لاره روان یو ، او هغه د
مذهب په نوم تعصب او نفرت چه پیدا شوی و تر دې پوه حد ، د هغې اصلا
وشوه او د یو بل د مذهبی اصولونه خبر شو ، زما یو مهربان و د هغه نوم لاله ش
لعل و او یو لوی وکیل ؤ او د پرښه سړی و ماته به یې د انګریزی کتابونه اورول
ماتری د پوه فایده واخیستله . بل رای زاده هنسراج و چه د جالندهر ز
د پر مهربانه و چه کله به یې ملاقات راتلو نو مونږ ته به یې د پرې غوړی زیری
راوړلې او د هغې سره د مطالعی د پاره قسما قسم کتابونه یې هم راوړل . حاجی ش
غان به سحر وختی مونږ له چای تیاره کړې وه . د دوی د دغه یې هم خلاص
وو د پرښه منتظم سړی و او د هر قسم خبرونه به یې هم راله راوړل چه جیلخانې
چه به څه وشو یا به د چا ملاقاتی راغلی و نو دی به ترې خبر و او د هر چا ملاقا
سره به یې اول ملاقات کړې ؤ جیلوالا د ده د دې خبری نه د پر تنګ واو
به یې منع کولو خو دی یې د دیو دی نه منع نه کړې شو دی د پر خدمتی او ب
سړی و لیکن په یوه معمولی خبره و د سره احمد شاه میا جنګ وکړه . جنګ یې حا
صاحب سره وکړه او چای ځکل یې مونږ سره پر ښبودل . د میا صاحب طبیعت
سخت و او جیلخانه هم داسی یو ځای دی چه د سړی طبیعت پکښې تنګ و

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معمولی خبرو باندی جګړی ته تیار شی، سرفراز او ماسره یې هم جنګ کړی ...
و او په جیلخانه کښې مونږ ته د لولو اجازت واوپه لوبو کښې به هم کله ناکله میا-
صاحب جګړی کولی ماچه به خپل ځان ته کتل نو په ځان کښې به می کمی او کمزوری
لیدلې یو نقص راکښې د پیرو خبرو او د پیرو بحثونو او بل د قهر بدلو وماپه دا پیره
محسوسوله او دا فکر به می کولو چه د دې نه به څنګه خلاص شم ما به کوشش کولو لیکن
په مالي داسې قبضه کړې وه چه خلاصیدی تری نه شوم د دی د اصلاح د پاره ما دا
اراده وکړه چه په هفته کښې به یوه ورځ روژه نیسم خو د روژه به می یوازی د خوراک ښکاک
نه نه وي بلکه د خبرونه به هم روژه وی او پخپلو کمزوریو باندی به غور او فکر کوم او د
هغی د اصلاح کوشش به کوم نو د سحر لمونځ چه به می وکړه نو د چکی ورته می بند کړه
تر ما بنامه پوری به چکی کښې ناست وم، ذکر به می کولو او چه د ما بنام اذان به وشو
نو د چکی نه به راووتم او د دواړه روژی (د خوراک او خبرو) به می ماتی کړې دې
روژو ماته ډیره فایده رسولې وه او څه ناڅه زما د دی بد وعادتونو اصلاح
هم وشوه.

څه موده پس په دې جیلخانه کښې زما په ملا کښې بیا هغه د ډیر چه د پیر-
غازی خان په جیلخانه کښې پیدا شوی و شروع شو. ډاکټر انصاری صاحب
وکتم او یوه نسخه زما د پاره ولیکله او د غوښې خوراک یې را باندی بند کړه د دې
دا رو او پرهیز په وجه زما گذاره وشوه لیکن قصه داسې وشوه چه هغه پیرنګی
سول سرجن چه زمونږ د جیل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغی نو هسې به ناست
. هر څوک به ډاکټر انصاری صاحب له ورتلل، ولی چه هغه ډیر لوی او لایق ډاکټر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن هغه پیرنکی داخبره ډیره بده محسوسه کړه او د جیلخانو جریل ته یی ولیکل او د هغه ځایه د احکم راغی چه بغیر د جیلخانی د ډاکټرنه په نورو خلکو باندی علاج کول بند شو، زما هم شامت راغی ماهم د خپلی بیماری قصه هم د هغه سول سرجین ته بیان کړه هغه راته وویې چه ته د انصاری صاحب نسخه نه شی استعمالولی ما ورته وویې ته راله یوه نسخه راکړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغی زما څه فایده ونه شوه او مرض می زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته می وویی چه ډاکټر انصاری صاحب به ماله داسی دارو راکول، چه په هغی به زما فایده کیدله. هغه راله نسخه بدله کړه لیکن په هغی هم زما فایده ونه شوه، ما ورته بیا د ډاکټر انصاری صاحب نسخه یاده کړه لیکن هغه راته وویې چه دغه نسخه ته استعمالولی نه شی نو هغه تدی وویې چه د نن نه پس زه نور علاج نه کوم او نه ستا دارو خورم او نه د ډاکټر انصاری. هغه راته وویی چه ستا د صحت ذمه وار به څوک وي؟ نو ما ورته وویل چه زه د خپل صحت پخپله ذمه واریم. د دی په اورېدو هغه ډیر په قهر شو او زما نه ړان شو، دوه میاشتی زه دکټ نه پاڅیدی نه شوم، کرځیدی نه شوم، او دس ماتی به هم راته کړان و زما وزن نشل پونډه کم شو، ځان می خدای ته وسپاره، نو ورو ورو په جوړیدو شوم او څه موده پس دکټ نه پاڅیدم او دملا درد می ډیر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپرنټنډنټ وچه جیلخانه کښی زمونږ سکهانو ورو نو د اشوال اوچت کړو چه مونږ جتکه خورو مونږ له دې د جتکې اجازت راکړی شی راجا صاحب خو ډیر ښه سړی و د زړې زمانې مسلمان و هغه د سکهانو دی خبری منلو ته تیار نه و. هغه سکهانو ته وویې چه دلته جتکه نه کیږي نو به دی وجه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسوله د جنګی غوښه درکولی نه شو. هغوی ورته وویې چه مونږ له پخپل قیمت چرګ
راکوئ هغه به مونږ دلته جنګه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو، په دې وجه
اجا صاحب تلي هدایت وکړو چه داسی چل وکړه چه جنګه هم بنده شی او حکومت
هم بد نام نه شی. سپږ تقنلانت سید اغا لعل بادشاه دفتر ته وغوښتو او جنګی
مخالفت دپاره یی تیار کړو او سکهانو ته یی وویې چه په دې خبره ستاسو خپل
سرحد مسلمانان ملګری اعتراض کوی، نو په دی وجه مونږ تاسو ته اجازت درکولی
نشو. سکهانو دا خبره ماته پیش کړه اوما د سرحد تول مسلمانان ورونه ددې
فیصلی دپاره راجمع کړل. د بحث په شروع کیدو سره سید اغا لعل پاچا او بعضی
مونږ نورو ملګرو ددې خبری مخالفت وکړو، لیکن ما ورته وویې چه بیشکه جنګه
مسلمان دپاره ښه نه ده لیکن دیو سکه دپاره خوښه ده، بله دا چه دا جنګه به هغوی
دی او که په مونږ به یی هم خوري؟ که چیرې دا هغوی خوری نو زمونږ په دې څه؟
مونږ ته کوم نقصان دی؟ او په اغا لعل باچا می دا سوال وکړو که چیری یو سړی
اندی حلاله بنادی نو ته به خفه یی که خوشحاله؟ وی وې چه خفه به یم. نو دغه شان
جنګه بند ولو به بل هم خفه کیږی نو کم از کم مونږ خدای خدمتګار وله بل خفه کول
کار نه دي، مونږ بیا خپلو سکهانو ورونو ته وویل چه د جنګی په خوراک مونږ ته
څه اعتراض نشته. تو اغا صاحب ما سره اتفاق وکړو او دا فیصله وشوه چه زمونږ د
یوه سکهانو ورونو ته اجازت دی ما ورته دا وویې چه حکومت اجازت نه ورکوی
نشه جوړوي او مونږ او سکهانو کښی نفاق پیدا کوي. هم هغه وشوه، بله ورځ
راغی چه حکومت په جیلخانه کښی ذبحه چاله د جنګی اجازه نه ورکوی. چه دری

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشستی تیری شوی نو حاجی شهنواز خان ته خپل کاروبار ورپه یاد شو او کله نا کله
به یی اواز وکړه چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخلوم. زما خیال وچه دی تو قی
کوی خو بیا راته معلومه شوه چه دده په رښتیا دتللو اراده ده، په دغو ورځو کښی د
مهاتما کاندهی اولاد دارون په مینځ کښی څه د صلحی خبری روانی وی ما به تسلی
ورکوله چه که خیروی نو نن دی که سبا صلح کیږی امید دی چه مونږ قول به پرېږدی
لیکن چه څه وخت خبر راغی چه صلح ناکامیابه شوه، نو حاجی صاحب له دا خبر ه
راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او دری کاله قید شو ما به ورله ډېر
تسلی ورکوله خو په ده یی اثر نه کولو. دده ملاقات له دده تره محمد عظیم خان ا
عمر اخان راغلل او ورته یی وویل چه مور دی ناروغه ده، اکبر ورور دی هم قید
شو او تول کار او بار او بزنس دی خراب شو او ته خو خدایی خدمتگار نه وی نو
ولی ضمانت نه ورکوی؟ نو دی خبرو دی ضمانت ورکولو ته تیار که او ده سره دا فکر
پیدا شو چه اکبر بهرو نو دی دومره فکر مند نه وخو چه هغه گرفتار شو نو دده فکر
زیات شو. بله ورځ ورله خط راغی چه مور دی ډېره ناجوړه ده نو دی نور هم ډ
غمجن شو ځکه چه دده د خپلی مور سره ډېر محبت و د دوی په کور کښی یو دی و
یی و ورور دده بل څوک نه و. ده ووی چه د هغی خدمت او علاج د پاره خو څوک پا
نه شو دوه ورونه زما او دواړه قید شو لنډه دا چه زمانه یی پټ کړی ته یو خط ولیکه
زما ضمانت داخل کړی بله ورځ څه کور و چه میر صاحب دده وراره دده ضمانت گرا
له راوړو مونږ خبر شو چه حاجی ضمانت ورکړو، ما او پنډت شنتانم صاحب خان له م
کړو او ښه مو پوه کړو چه دا کار ستا دشان سره نه ښائیږی او دا به ښه دی چه لو

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار هم وکړی او هغه د مور جوړ ناجوړه خدای ته وسپاره ، ورو ورو حاجی صاحب
ضایشو خو چه څه وخت زمونږ نه لاړو نو اغا العل باچا او علی گلخان لیدلی دی او هغوی
ری پوښتنه کړی ده چه حاجی رښتیا دې ضمانت داخل کړو ؟ نو هغه ورته زما قصه
کړی ده چه زما خیال دا خو هغه وی چه لږ انتظار وکړه او په دې وجه می معامله
ی الحال ملتوی کړه هغوی ورته وویې چه د تلو اراده دې شته نو د دې څه فایده چه
ری ورځی تیروی ؟ د هغوی دې خبرو په حاجی صاحب اثر وکړو زمانه بیت لاړو او
ترکښی په ضمانت دستخط وکړو زه چه خبر شوم نو د دروازی له درغلم نو ورته می وویل
حاجی ځی خو ځی لیکن ستومانه به شی او بیا به زما دې خبری پسی ارمان کوی او
ت به تیروی . هغه ستر کی تیتی کړی او ماله یی څه ځواب را نه کړو ، زه تری راغلم
حاجی صاحب کلی ته لاړو ، زه نه پوهیږم چه علی گلخان او اغا سید لعل باچا هغه له په
م خیال دا مشورا ورکړی وه ولی چه په هغو ورځو کښی د دوی خدایی خدمتگار و سره
ره نه لګیده ولی چه دوی په کانګرس کښی وو حاجی صاحب چه کلی ته رسید لی
ی او د ملک حالت او د خلکو جذبه یی لیدلی ده خپل پردی تری ویزاره وو
ته یی خط ولیکه چه زه تاسره ملاقات کول غواړم ما و سره د ملاقات کولو نه انکار
و چه ډیر تنګ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلی دی چه ضمانت واپس کړه او
جیلخانی له لاړشه ، لیکن هغه به ورله دا ځواب ورکولو چه ما لویه ګناه کړی ده د دې
ده قید کافی نه دی اخر دا چه یوه ورځ یی ځان پخپله په ټوپک ووښتو او د خپل
ل خاتمه یی وکړه چه زه د حاجی صاحب د مرګ نه خبر شوم نو ډیر افسوس می وکړو
ما ولی ده له د ملاقات اجازت ونه کړو او د ملاقات نه می انکار وکړو ، حاجی صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د پردکار سړی و، حاجی خو مړ شو لیکن دهغه مرګ زمونږ تحریک ته د پر
فایده ورسوله او دهغه د مرګ نه پس بیا چا د معافی غوښتو او یا ضمانت جرګه
ونه کړی شو. چه څه وخت د حاجی د مرګ خبر د ګجرات جیلخانی له راغی نو ټول خلک
د پر غمجن شول ولی چه حاجی زمونږ په جیلخانه کښی د پر زیات هر دلعزیز و. مګر
چه په جیلخانه کښی خو مره سیاسی قیدیان وو ټول راجمع شو او دهغه د مغفرت دپاره
مو د الله تعالی نه دعا وغوښته.

مونږ چه څه وخت د ګجرات جیلخانی ته لاړو نو د جیلخانه لا تیاره نه وه
وخت چه جیلخانه تیاره شوه نو زمونږ بارکونه او چکی د هر طرف نه ازادی وې او
پکښی حکومت د بلتون د پاره د دیوالونه شروع کول. د شاپه دیوالونو د چا اعتبار
نه و خو د مخ دیوالونه د هیچا خوښ نه وو. یوه ورځ ماته میا احمد شاه صاحب
چه د مخ دیوال په ځای د اوسپنی جنګله ولګی نو د پره به سنه وی ما ورته وو
د اخو حکومت بغیر د ایجی تیشن نه په تشه وینا نه کوي نو که دې خو سنه وی ایجی تیشن
به شروع کړو. ده وې چه د پره سنه ده د میا صاحب په وینا ره پاچیدم او د
خبری ذکر می د نورو سیاسی ورونو سره وکړ زمونږ هغو سیاسی ورونو به زه
عزت کولو او ټول زما په وینا تیار وو. څه وخت چه سپرنټنډنټ صاحب خبر
هغه راغی چه تاسو حکومت له یو درخواست ولیکئ. مونږ یو د
ولیکه او ټولو خلکو پری د ستخطونه وکړل او چه څه وخت هغه درخواست میا
ته پیش شو نو هغه پری د د ستخط کولو نه انکار وکړو هغه سړی ماله راغی چه میا
خو د ستخط نه کوی. ما هغه درخواست د هغه نه واخیست او میا صاحب له می

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره یو وړ میا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جیلخانه کښې دایجی تیشن مخالف یم او دهغې دلاندې دستخط وکړو . په دې زه ډېر خفه شوم او ورته مې وویل چه دا تول ایجی تیشن خو را باندې تا شروع کړې دی او دا څه چه مونږ کوو خوستا په وینا کوو نو میا صاحب خواب راکړو چه زما خو ایجی تیشن خوښ دی خو چه نور خلک یې کوي په دې خبره زه چپ شوم او د میا صاحب دچکۍ نه راووتم او هغه د خواست مې پوهې پوهې کړو او بل مو ولیکلو او سپرنټنډنټ صاحب له مو ورکړو . خو ورځې پس خواب راغې چه د دیوال په ځای جنګلی ولګوئ او ولګیږي . څه وخت چه د سیاسي قیدیانو تعداد ډېر زیات شو او د بعضې خلکو مینه او شوق مې صدارت طرف ته ولید نو ما د صدارت نه استعفا وکړه . تول سیاسي ورو نه زما په استعفا خفه وو او دا کوشش یې کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړو او هغوی له مې دا خواب ورکړو چه اخر صدارت خو زما ګیکه نه ده نور و خلکو له هم موقع ورکول په کار دی . زمانه پس ظفر علي خان صدر شو . لیکن دهغه ډېر عجیبه صدارت و څه وخت به چه د خلکو کار پیش شو نو هغه وخت به خلکو وې چه دی زمونږ صدر صاحب دی او چه کار به یې وشو نو بیا به د چا صدر صاحب یاد نه و او بعضې وخت خو به خلکو ورسره داسې رویه وه چه ماله به په غریب رحم راغې . ډېر ځله مې ورته په رموز رموز کښې وویې چه مولانا صاحب د دې صدارت نه استعفا ورکړه لیکن دهغه د صدارت کرسي ډېره خوښه وه او پرې ښو د ونه یې تیار نه و ، دغه وجه وه چه خلکو به یې عزت نه کولو . زمونږ صدارت خو څه دومره لوی څیز نه و او که چیرې لوی هم شي نو دا خو یو قومي خدمت دی ، نو چه د قوم په رضا او رغبت وي نو چلیدې شي او که چیرې د قوم د مرضي خلاف پخپل خواهش او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه شي نو بيا يې چلېدل مشکل دي او دفايدې په ځای نقصان او دغرت په ځای بې عزتي شي . ددې دپاره په کار دي چه هر څوک دخپل خواهش په ځای دقوم خواهش قدر اوکړي .

ددې جېلخانې دکتو د پاره به دپېر پېرنګيان افسران راتلل مونږ کښې چه به يې دچا سره لږ ې غوندې خبرې وکړې نو بيا به هغوی په جاموکښې نه ځائېدل او په فخر به يې داخبرې کولې چه دې زما دفلانې وخت اشنا وخوچه دې يوقوم بد قسمتي راشي نو هغه سره دعقله ناپوهه شي ګوندې که دې پېرنګيانو څه لږ دپرښه سلوک زمونږ سره کولې نو مونږ به هېچرې ددوی برخلاف شوی نه وای . په جېلخانه کښې اوازه شوه چه وزير صاحب ايمرسن په دوره راوتلی دی او ددې جېلخانې کتو له راځي ، وزير صاحب راغی خلکو ورته خپلې چکۍ ښې ښايسته کړې وې وزير صاحب سره نور پېرنګيان هم وو زما چکۍ په سر کښې وه زه پخپله کډې ناست وم چه زما چکۍ ته راورسېدو نو زما خيال وچه دې به ماله دننه راشي زه به ورته پاڅم او خبرې به ورسره وکړم ليکن هغه دننه رانغی زما دچکۍ په وده کښې ودريدو سپرنټنډنټ صاحب ماته ووې چه وزير صاحب والي چه ته څه والي ؟ ما ورته ووې چه زه هېڅ نه وايم بيا يې راته ووې چه وزير صاحب تاسره خبرې کوي ، ما ورته ووې چه زه خبرې نه کوم ځکه چه که ده ماسره خبرې کولې نو دننه به راغلی وجګله کښې خو ورسره اخلاقي قيديان خبرې کوي او زه خو سياسي قيدي وم . وزير صاحب يو ساعت ولاړو بيا روان شو . هغه سره دګجرات دپېټي کمشنر هم وچه هغه لاړونو دپېټي کمشنر زما چکۍ ته رانشوت زه ورته پاڅېدم زما په پاڅېدو هغه ډېر حيران شو ماته يې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه تاولی وزیر صاحب سره خبری ونه کړې او نه ورته پاخېدې ماورته وویې چه زه
خو خدای خدمتګاریم او د خدای د مخلوق نه نفرت ګناه ګنم او د خدای خدمت
د خدای د مخلوق خدمت دی ته خو هم انګریزي تا سره خو دادی خبرې کوم زه
خو سیاسی قیدی یم ما سره سیاسی سلوک په کار دی هغه ماله رانغی نو زه هم ورنغلم
هغه ماته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه ته راغلې نو دادی تا ته پاخېدم . زما په دې
خبرو هغه غلط فهمی لیری شوه کومه چه زما متعلق دده په زړه کښې پیدا شوی وه .

د راجا صاحب د سیاسی قیدیانو سره د پرښه سلوک ؤ او حکومت دا نه غوښتل
خپلو ماتحتو او پولیس پړی ډایرئ ورکړی چه د ده د سیاسیانو سره د پرښه سلوک
دی او سیاسیان په ارام او مزه کښې دي په دې وجه یې راجا صاحب زمونږ نه
بدل کړو سیالکوټ له یې ولیږلو او د سیالکوټ سپرنټنډنټ رای صاحب یې
راولیږه دایو د پرسخت سپرنټنډنټ ؤ او بله دا چه د جیل قانون ورته د خدای
قانون ښکاریدو خو حکومت پخپل خیال کښې کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په وجه
د هغه غریب نه هر څه خطا شو او خپل د جیل قانون یې ونه چلولی شو رای صاحب
د راتلو سره کوم څیزونه چه به ټیکه دار مونږ له جیل ته د ننه راوړل هغه یې بند کړل
چه دا د جیل په قانون کښې نشته . ټیکه دار به د دروازه کښې ناست وي او چه څوک
څه اخلی نو د دی ځایه دې وړي نو مونږ چه د دې نه خبر شو نو په اتفاق سره
مو په دې فیصله وکړه چه هیڅوک به د دروازی له نه ځي . سپرنټنډنټ صاحب
د پرځوابو نه راولیږل او چه پوه شو چه څوک دلته نه راځي نو حکم یې وکړو چه ټیکه
دار دی د ننه ځي او څیزونه دې وړي او هغه ټول رعایتونه چه راجا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له راکړي وو رای صاحب دهغې په راکولو مجبور شو بله ورځ د سرفراز ملاقات له دهغه مشر ورور سربلند خان راغی دهغه ملاقات یې په دې وجه نامنظور کړ وچه تاله اردونه درځی او پښتونژ به کښې ملاقات بند دی ولې چه سپرنټنډنټ په پښتو ژبه نه پوهیږو مونږ چه خبر شو نو ډېر حیران شو او خفه شو دانقلاب زنده باد چغې موو هلې. سباله پرېلو د پرېلو نه موانکار وکړو هرکله چه رای صاحب د قصه ولیده نو په سربلند خان پسې سړی ورولېږل، په تیس کښې یې بیا مونږه راغی او سرفراز خان سره یې ملاقات وکړو. رای صاحب چه په ډېر وخبر وکښې شکست وخوړ او ورته معلومه شوه چه ترکومه پورې چه د دوی اتفاق وی نوزه کامیبدی نه شم نو په مونږ کښې د نفاق اچولو کوشش شروع کړو او هندوانو سره یې اشنایی او تعلقات جوړ کړل او دهغوی په ذهن کښې یې دا واچوله چه زه خوستاسو ورور هندوم او زما نقصان خو د هندوانو نقصان دی نو که چېرې تاسو زما مدد نه کوئ نو دا خو هندو قوم ته نقصان رسوي دې پر اپګنډې اثر به یو خو قید یا نو باندې وشو چه هغوی هم مونږ سره قید وو او تر ډېره حده پورې سپرنټنډنټ په دې کښې کامیاب شو چه څه قصه به پېښه شوه نو هغوی به هندوانو ته وی که چېرې دا موو کړل نو ستاسو هغه بیچاره هندو ورور ته به نقصان ورسي دا زهرناک خیالات د پنجاب په هندوانو او مسلمانانو کښې ډېر زیات دی بله کمزوری مې د پنجاب په لیډرانو کښې دا هم ولیده چه څه وخت یو ځای شی نو بیا ورونه وي خو چه یو تې خودغرضی پیدا شی نو بیا هندو هندو شی او مسلمان مسلمان شی. د دې قسم کمزوری چه د کانګرس په خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې وي نو دنورو به څه حال وي ؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښې د کانګرس جوړې مزبوتې نه شوې او هندوان مسلمانان وروڼه نه شول او سوراج خپلګران شو.

خو مره چه مونږ د ګجرات په جېلخانه کښې په ارام وو هغه هومره د سې کلاس قیدیان د پنجاب په جېلونو کښې بې آرامه وو او خو مره چه مونږ سره ښه سلوک و، هغو مره د هغوی سره بد سلوک و. حقیقت خو داوکه مونږ سره چیرې ښه سلوک ونو د د حکومت مهربانی نه وه دا لاچاري وه د راجا صاحب په ځای د رای صاحب مقرر ول د حکومت د بدنیتی ترجمانی کوي په مونږ کښې د بعضې خلکو داخیال چه زمونږ نور وروڼه که پنجاب کښې دی او که سرحد کښې دي یا په نورو صوبو کښې په تکلیف کښې دي نو مونږ له هم داخپل ارام پرېښوول په کار دي او د پنجاب بعضې لیډرانو له د جېلخانو نه د سې کلاس قیدیانو نه د خطونه را لیږلي وو چه ستاسو خو زمونږ په تکلیف څه پروا نشته، جېلونو کښې هم په مزو کښې یئ او بهر هم خو داخل که بهر ته ووتو نو بیا به رانه په ستیجونو کښېنئ نه. بعضې خلک دې فکر هم وړي وو خو بیا هم څه عمل ته تیار نه وو. د کاندهي جي زوی دیویداس چه مونږ سره په دې جېلخانه کښې و په دې معامله قدم وچت کړو او مونږ سره یې هم د دې متعلق مشورې شروع کړې یوه ورځ یې زه هم په دې مشوره کښې شریک کړم اول خو په دې بحث وشو چه د سرحد خلک په دې معامله کښې شریک کړو او که نه ؟ د بعضې پنجابیانو رایه وه چه د سرحد حکومت وحشي حکومت دی په هغوی زمونږ دایجي ټیشن څه اثر کېدی نه شي په کار دی چه مونږ یواز د پنجاب د سیاسي قیدیانو د پاره قدم وچت کړو. خو اخر فیصله په دې وشوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسرحد ددی مظلومانو وروڼو د پاره هم څه ناڅه کول په کار دي بیاي زمانه تپوس وکړو چه ستاسو څه رایه ده؟ ما ورته ووې چه تاسو سره زما اتفاق دی خو زه به دسرحد دنورو ملګرو نه تپوس وکړم او څه چه دهغوی رایه وی تاسو ته به یې بیان کړم. په دې جبلخانه کښې مونږ دسرحد یوولس کسان وو هغوی تې د اقصه وکړه چه د. سی. کلاس دقید یانو په هڅه ددی کښې فیصله شوی ده چه دهر قسم دعا یتونه پرېږدو تر هغه وخته پوری چه د. سی کلاس قید یانو سره د ښه سلوک او ښه خوراک منظوری شوی نه وي. ددې د پاره به دهندوستان په اخبارانو کښې پراپیګنډه شروع کوی او زمونږ دسرحد د پاره خو دا یوه نادره موقع ده که مونږ دوی سره شریک شونو زمونږ دقید یانو د پاره به هم په ټول هندوستان کښې پراپیګنډه وشي. دتولو نه اول عبدالاکبر خان د اخواب راکړو چه زه خودې ته تیار نه یم. علی کلخان او اغا لعل باچا هم دهغه تائید وکړو او سرفراز خان پکښې صرف دومره خبره وکړه که تاسو مراعات پرلیږدول زه به یې هم پرېږدم. چه زه پوه شوم چه زما ورونه تیار نه دی نو بیا ما دا تجویز پیش کړو چه دا کار دهر چا په مرضی پرلیږدول په کار دی خو احمد شاه میا صاحب ووې چه هر څه به په کثرت رای فیصله کوو ما ورته ووې چه د تکلیف فیصلی په کثرت رای کېدی نه شی ځکه چه تکلیف نه لري خلک تیار پدی شی. سردار رام سنګه ورته ووې چه دی ته ما او دی پرېږدئ. علی کلخان او لعل باچا دا تجویز پیش کړو چه مونږ به تحقیق وکړو که ټول خلک غواړی چه مونږ مراعات پرېږدو نو مونږ به یې هم ترک کړو، په دی اتفاق وشو او د دوی د پاره علی کلخان مقرر شو. زه پوه شوم ځکه چه تر اخره پوری ددی خط وکتابت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ونه وتل او مونږ په انتظار انتظار کښې رهاشو.

د دې قسم واقعات هميشه زمونږ په کمیټو کښې هم پېښېږي، هلته هم چه کوم خلک کمزوري وي او تکلیف ته تګ نه وي نو دیوه فایده مند تجویز مخالفت به کوي او قوم او ملک ته ډېر زیات نقصان رسوي نو په کار دي چه زمونږ په ذمه واره کمیټه کښې د دې قسم کمزوري خلک نه وي. دیوید اس او نور ولیدل دا نو دکلاس مراعات پرېښوول او د سي کلاس خوراک ته کښېناستل ما ته به خپل ځان ډېر بد ښکاریده چه زما سره دیو مقصد ملګري یو شان ګذران کوي او زه بل شان. لیکن زما د ملګرو د اکثریت د فیصلې نه مجبور وم. بعضي لیدل دا ناجوړه شول خو دیوید اس د خاطره تیریدي نه شول رای صاحب حیران شو چه دا څه چل وشو. په اخبارا تو کښې د ایجي تیشن پرا پیګنډه شروع شوه اخر دا چه رای صاحب حکومت ته ولیکل چه ما ته اجازت راکړئ چه زه د دې ایجي تیشن سرغنه د دې چل نه بدل کړم. حکومت اجازه ور کړه او د تولونه اول یې دیوید اس او ورپسې یې د اکتر سیف الدین کچلو بدل کړل او یو کس نیم یې نور هم بدل کړل د دې په بدلېدو نور خلک کمزوري شول او ورو ورو د سپرتنټنت په ترغیب سره ځینو واپس کلاسونه واخیستل. اول کښې خو خلک هغوی ته ډېر په قهر شول لیکن ورو ورو د هغوی ملګري زیاتېدل، صرف دري کسان پاتې شول او نور کلاس واخستو او دغسې دغه ایجي تیشن ختم شو. سیاسي قید یا نوله به کړدي چه هر یو قدم پخپل خیال وچتوي او نور څوک مجبور وي نه مجبور کسان چه روه به مومي نو د میدان نه بیا تښتي.

بعضي وخت زمونږ سیاسي ورونه په معمولي معمولي خبرو باندې ایجي تیشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کړي. او ځان په یولوی مصیبت کښې واچوي . مونږ چه جېلخانه کښې وو زمونږ کتونوته بېلې ځنځیرونه اچول چه هسې نه څوک داکتونه د جېلخانې دیوال ته ولګوي او وتښتي ، نو زمونږ ورونو په دې ایجي ټیشن شروع کړه ماورته ډېروې چه دا ځنځیر خو مونږ ته نه اچوي کټ ته یې اچوي خو چا زما خبره ونه مله او مونږ په یولوی مصیبت کښې اخته شو . زه په جېلخانو کښې په معمولي خبرو ایجي ټیشن نه منم او په کار دی چه ایجي ټیشن په جېلخانو کښې ونه کړو او که داسې لویه اهمه او سیاسي خبره وي نو که په هغې باندې ایجي ټیشن کوئ نو باک نشته . زمونږ د جېلخانې سپرنټنډنټ رای صاحب یو ډېر عجیبه سړی و چه هغه نه په معلومه شوه چه یو سړی په دې جېلخانه کښې خوشحاله دی بدلېدل نه غواړي نو هغه بېلې بلاوه او چه چا به ورته وې چه ما بدل کړه نو هغه بېلې نه بدلولو ما نه بېلې هميشه دا پوښتنه کوله چه دې جېلخانه کښې خو سیاسي قیدیانو ته ډېر ارام دی دا جېلخانه به ستا خوښه وي نو ما به ورته وې چه زه دلته خوښ نه یم نو زه یې نه بدلولم لیکن احمد شاه حکیم عبدالرحیم صاحب او لعل باچا چه د دوی دا جېلخانه ډېره خوښه وه او بدلېدل یې نه غوښتل هغوی یې بدل کړل او د نورو خلکو د بدلېدو تجویزونه یې کول چه د کاندهي جي او د حکومت د صلحي خبرې شروع شوې نو په دې وجه خلک دلته پاتې شول .

او څه وخت چه د کاندهي جي اولاد د اړون صلح وشوه نو د اې کلاس بندیان یې فوراً رهاکول . زه هم د اې کلاس قیدي وم خو زه یې بړې نه ښودم ما د سپرنټنډنټ نه پوښتنه وکړه چه زه خو هم د اې کلاس قیدي یم نو هغه راته وویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستا متعلق ماته حکم راغلی دی چه دی ترهغه وخته پوری مه پرېږده چه تر کومه وخته پوری دې سر فضل حسین او سر صاحبزاده عبدالقیوم دې لیدلی نه دی، لیکن ما ورله صاف ځواب ورکړو چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تېرشو زه هغوی سره لیدل نه غواړم او که دا خلک راشی هم زه ددوی سره دهیڅ قسمه خبری کول نه غواړم ځکه چه په مونږ مصیبت ډنو دوی ما سره نه لیدل او اوس چه ارام راغی دوی ما سره لیدل غواړي ته یې خبر کړه چه نه راځی. بله ورځ میا جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل تولی قصی یې راته وکړې چه حکومت تا پرلیږدول نه غواړی او مهاتما کاندهی ته یې ستا په سر ډېری غلطی او بی بنیاد دې خبری کړې دي او دا خبره ده چه مهاتما کاندهی مونږ رالیږلی یو چه ستا نه پوښتنه وکړو زه ددی په اوریدو ډېر حیران شوم ما وی چه سړی په یو جماعت کښی وی او یا ورسره ملکوی وی دهغه خبره به څنګه نه منی او دهغه د اصولونه به ولی انحراف کوي. بله داده چه ما اوریدلی دی، چه زمونږ لاټ صاحب سر ستوورد پیرس حکومت ته دا خبره کړې ده چه په دی صوبه کښی مونږ دوه کسه ځائیدی نه شو یا به دی وی یا به زه یم.

رهائی:

کاندهی جی زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړې و او څه خلک ورله تلی هم وو مهاتما جی لا ددادون له لاړو او هغه ته ووی چه دی خو زمونږ د کانګرس سړی دی ته یې ولی نه پرېږدې داخو ته د صلحی خلاف کار کوي هغه وزته ووی چه تا له دا پښتانه دوکه در کوي پښتون او عدم تشدد؟ ته خو لږ سر جلد ته لاړشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخلک خود تشدد نه ډک دي. کاندهی جي ورته اووئیل چه که ته باچاخان نه پرېږدی نو بیا زهونږ اوستا صلح ماته ده، نو زه یې پرېښودم. عبدالاکبر خان اوسرفرازخان زمانه وړاندی رهاشوی وو خولا کلی ته تللی نه وو او دګجرات په ښارکښی دیره وو چه زما د رهایی نه خبرشو نو ماله دجیل دروازی له راغلل اونه چه دجیل نه بهر کیدم نو په زرګونو هندوان، مسلمانان اوسکهان راجمع شوی وو زه یې په موټرکښی کښېنولم او په ښارکښی یې زما جلوس اوښکو اوبیا یوه لویه جلسه وشوه ما دهغوی شکریه اداکړه او یو مختصر تقریر می وکړو چونکه ماته دلاهور د دوستانو له طرفه ډېر تاروونه اوتیلفونونه راغلي وو په دی وجه زه لاهورته لاړم په دغه وخت کښی زهونږ دجهیلم یو دوست د موټرسره راورسید اومونږ اول جهیلم ته اوبیا لاهورته روان شو. زه یې جهیلم ته په زور روان کړم ولی چه مونږ دلاهور خلکو ته تیلفون کړی و لیکن چه څه وخت جهیلم ته نزدې شو اوهغه ښځی اونر مو ولیدل چه زهونږ په انتظار کښی د ښار نه بهر راوتلی وو اوولاړو، ما زړه کښی وو یې چه که مونږ دلته راغلی نه وای نو دی خلکو ته به ډېره صدمه رسیدلی وه. زمونږ جلوس په ټول ښارکښی وګرځېده اوبیا واپس دجیل دوست ځای ته راغلو او دلاهور دتلو انتظام مو وکړ. لاهورته کاډی دشپې په یوه بجه تللو، لنډه داچه لږ څه ارام موهم ونه کړی شو تیس لږ راغلو.

لاهورکښی زما استقبال:

سرفرازخان کلی ته رخصت شو اونه او عبدالاکبرخان لاهورته روان شو، مولانا ظفرعلی خان پنډت ستانم سره د نورو دوستانو په تیس کښی ولاړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنلوت سنتانم ځای ته روان شو اغالعل باچا او علی کلخان هم دلته وو.
خان د پښور نه دلعل باچا د بوتلو د پاره راغلی و ولی چه هغه یو کال قید واو مونږ
پاندی خلاص شوی ولږ ساعت پس د اخبر راغی چه ښځو په زنانه جیلخانه باندی
چه ولګوله او چه مسز جوتشی ما سره خبری کولی چه په دی کښی په منده منده
ی لور راغله او ورته یی ووی چه موری راپاڅه مور چه ولګیده مونږ تول
وتر و نو کښی زنانه جیل ته روان شو او چه څه وخت ورسیدو نو څه ګورو چه
ل مخکښی جنډه ښځه ده او ښځی تری چاپیره ناستی دی او قومی نظم وایی
ه په دی ده چه مسز اصف علی یی نه پر لیښوده، د دی د پاره نور و ښځوی
ونږ هم د دی ځای نه نه ځو چه تر څو دارها شوی نه ده. په دیر وخوارو موهوی
ری او واپس راغلو. په واپسی کښی مو د هلکانو په جیلخانه کښی خپل خدایی
ګار مکرم خان د تر ناو شوګری سره د ملګرو ولید و چه په بارک ختلی وو
ونږ ته یی اشاری کولی مونږ ورته ووی چه خفه کیږ ئ مه دی څو ورځو کښی
لاص شئ دا زمونږ هغه هلکان وو چه د لاهور په شرابخانه په پکتنګ قید
ی وو.

د جلوس وخت څلور بجی واو په څلورو بجو د کانګرس کارکنان راجمع شول
پاره خوخه د سوبلئ انتظام شوی و خو ما ووی چه زه په سورلئ کښی نه ځم
ل سره په پیاده ځم او دوی سره پیاده روان شوم. ځای په ځای مسلمانان
وان او سکهان زمونږ استقبال ته ولاړ وو خلکو ته به یی په غاړو کښی ګلونه
ی او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپاسنامی راکیدی شوی او په یو ځای کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان ماله یوه لونګی، او یوه کوله هم راکړه او هغه وی دتوپ په ځای
سر وه. مونږ سره په جلوس کښی ډیری زنانه هم وې. زه ډیر ستړی ش
لیکن چه د هغوی جوش او مینی ته به می وکتل نو موټر کښی نه کښینا ستم.
جلوس ختم شو او مونږ د جلسی ځای ته ورسیدو د جلسی ځای د خ
ؤ په زرګونو ښځی، نر، هندوان، مسلمانان او سکهان جمع شوی وو،
د شپی په کاډی کښی پیښور ته راتلو نو د لاهور کارکنانو ته موو وې چه د
دی څومره مختصر کړی هومره به ښه وي ما د سپاسنامې په ځواب کښی مخ
وکه او د سپاسنامی ځواب می ورکړو او شکریه می ادا کړه. د وی ته می تقریر
چه مونږ له بی غمه کښینا ستل نه دی په کار چه څومره کیدی شی هغومره ک
ولی چه دا سوله نه ده بلکه التواده. زما به دا کوشش وي چه دا ینده جنګ
یو لک رضا کاران د عدم تشدد په اصولو تیار کړم. په دی سلسله کښی چه
څه موده پس د سود وم (ضلع مردان) په دوره لاړم نو هغوی ماته په م
سپاسنامه کښی او وئیل چه د یو لک (۱۰۰،۰۰۰) رضا کاره چه تالی د لاهور حا
اعلان کړی دی ستا د شان سره نه ښایی، د دی نه معلومیده چه په هغه و
په پښتنو زلمو او ځوانانو کښی څه قسم جذبه وه. چه جلسه ختمه شوه د ومره خ
چاپیره شو چه موټر ته مو لاره نه مونده، خلکو نه مو سوال وکړو چه مونږ له ا
کاډی به دانه لاړشی خلکو لاره راکړه خو د هجوم په وجه د موټر یوه د روا
ماته شوه او ریل ته په وخت ورسیدو، ریل کښی سواره شو
روان شو. ملایانو چه د سحر بانګونه وې مونږ راولپنډی ت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـلـی پـه تـیـسـن دانـقـلاب زنـده بادچـغـی وي زه ولـیـس وم خـوملامی خـوبـه پـده
ـی نه شـوم چـه اخـرمی دسـیـتـی صـاحـب اوازواوریـدونـوپـوه شـوم چـه داخـلـک
ـونـبـر لـه راغـلـي دي . سـیـتـی صـاحـب مـونـبـر سـره دگـجـرات پـه جـیـل کـښـی قـیـد و او
ـښـه سـپـی و اودپـیـکـوره باتـیـنـکـهـو اوچـنـوجـوره ولـو دپـرماهـرو اوداخـیـزونـه بـه پـی
ـل نـومـونـبـر لـه بـه پـی راکـول پـه دپـروخـوارو را پـاخـیـدم اودریـل نـه ورکـوز شـوم مـونـبـر
ـی وهـغـوی دپـرخـوشـحـاله شـو اوراتـه کـلـک شـول چـه مـونـبـر سـره بـه کـوزپـږی پـه دپـرو
ـوتـری خـلاص شـوم چـه پـیـښـورکـښـی بـه راتـه خـلـک پـه انـتـظـاروی اوورتـه مـی ووي
ـا بـه راشـم . نـورخـاتـه کـیـمـبـل پـورتـه راورسـیـدو ، زه دپـاخـیـدونـه وم چـه پـه دی کـښـی یـو
ـلـی خـدمـتـگـار زماکـوتـی تـه راوخـتـو ، دهـغـه پـه لـیـدوخـوشـحـاله شـوم اوازمـی ورتـه
ـهـغـه پـه تـوپـونـوشـو اوبـهـرپـی مـنـلـه کـړه نـورمـلـکـری پـی خـبـرکـړل پـه دی کـښـی کـورم
ـدمـیـاعـیـسـی زرین خـان دیـوخـوکـسـانـوسـره راغـی اوراتـرغـاړه شـول مـعـلـومـه شـوه
ـدوی هـم دپـرو دجـیـل نـه راخـلاص شـوی دي . ددوی پـه لـیـدوزه جـوړشـوم
ـغـه دپـردمـی بـالـکـل ورک شـو .

مـونـبـر تـول پـه یـوه دپـه کـښـی کـښـیـنـاسـتـو اویـولـوی کـپ مـووکـلـولـو کـادی روان
ـاودنـوښـار پـه تـیـسـن ودریـدو باوردی خـدای خـدمـتـگـار سـره دنـوروخـلـکـو
ـونـبـر پـه انـتـظـارکـښـی ولاړوو ، دپـبـی نـه وتـل راتـه مـنـاسـب ښـکـاره نـه شـوما وي
ـی نـه چـه دیـل روان شـی نـودخـپـلـی دپـبـی پـه دروازه کـښـی ودریـدم اویـوخـوخـبـری
ـدوی تـه وکـړی اوکـادی روان شـو اوپـیـښـورلـه ورسـیـدو تـیـسـن لـه دپـرخـلـک راغـلـی
مـونـبـر دکـادی نـه کـوز شـو خـلـکـو سـره مـوروغ جـوړوکـړل بـهـر مـوتـرونـه ولاړوو زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاکبرخان اومیا احمدشاه په یو موټر کښې کښېناستو او لعل باچا او علی گل خان
بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېد و او دهغې نه
مونږ کلی ته روان شو ځکه چه هلته هم ډېر خلک زمونږ په انتظار کښې وو. مو
چه دناقی تانګی ته راورسېدو نو کوم ځای چه زه ګرفتار شوی وم په هغه ځای
دروازه جوړه وه او د داود زود تخته بادی خان عبدالاحد خان او نور خلک زمو
استقبال ته ولاړ وو مونږ یې د موټر نه کوز کړو، خلکو سره مو روغ جوړ وکړل او دیو مختصر
تقریر نه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر داچه مونږ چارسدې
ورسېدو دلته په زرګونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټر نه کوز بدل مناسب ونه ګڼ
ما، میا احمد شاه او عبدالاکبرخان د موټر نه تقریرونه وکړل او اتمانزو ته روا
شو په زرګونو خلک مونږ سره روان شو څه وخت چه د اتمانزو مقبرې ته ورسېد
نو مونږ موټرونه کوز شو او دهغو شهیدانو زیارتونو له لاړو چه لږ یې ودځی وړا
ډېر ګلیانو په کولو د اتمانزو په جلسه کښې شهیدان شوي وو. دا واقعه داسې وه
دلته اتمانزو کښې خدایی خدمتګار و جلسه کوله په هغې پسې فوج راغی او تری چاپه
شو ورته یې وویل چه جلسه مه کوئ او ځئ ولی دوی نه تلل نو ډېرې یې پرې وکړ
دوه کسان پکښې شهیدان شول او نور خلک تښتېدل، زمونږ جلسو ته به ډېرې
زنانه هم راتللې، هغو زنانو کښې یوه جنۍ وه چه زما خورزه وه، دل ادانوم یې و ا
د رب نواز خان سالار اعظم خور وه. هغه د زنانه ونه راوتله او جلسې طرف ته یې
رامنډې کړې؛ کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې یوسه، ورته وویل چه یه جنۍ
دا ته څه کوې؟ نه وینې چه دا ډېرې کبرې دی ورته وویل چه بې غیرتو تاسو تښتېد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه مغامخ پری ورځم ددی جنګی په وینا دا ټول خلک ورواپس شول او د
ح نه چاپېره شول تو د فوج افسر تپوس وکړو چه دا خلک څه غواړی ، سعدالله خان
نه وویل چه دوی ستا تلاشی اخلی چه تا سو د دوی مړی دځان سره یونه سئ په
ی خبره فوجیان د خلکو د منځه ووتل او لاړل ، هلته ما د شهیدانو په یاد کښی یو
تصر تقریر وکړو او خلکو ته می ووی چه د آزادی بوټی د ځوانانو د وینو په اوبه خوږ
ږ ي او کوم بوټی چه مونږ نکولي دي امید دی چه ډېر زر به لوی شی ولی چه زمونږ
نانو ورله د خپلو وینو اوبه خور ورکړو . د دې ځایه مونږ جلوس مات کړو او عبدالاکبر
ی خپل کلی ته او میا احمد شاه خپل کلی ته لاړل . زه سره د خپلو مړو ماناو حجرې له
م ، کور هم زنانه و نه ډک و د هغوی لیدو له هم لاړم ، اکثر دوستان زمانه رخصت شول
ی زه په ارام نه شوم ولی چه څوک به تلل او څوک به راتلل ، څه وخت چه به ډېر خلک
ح شول نو د اک ته به راوو تو او تولو ته به می یو تقریر وکړو . په دې کښی به ډېری
ی هم راغلی وې زمونږ په زنانه وکښی هم ډېر جوش و او سیاسی شعور پیدا
ی و . مونږ چه د خلکو دې جوش و خروش ته وکتل نو پوه شو چه محکمه تیاره
و د کروخت دی د دی موقع نه فایده اخیستل په کار دی ځکه چه زما د لقین
چه دا عارضی سوله به پایداره پاتی شی نو په پښتنو کښی مو کار شروع کړو
پسی او ورځی ته به مونه کتل دوی پسی کلی په کلی ، کور په کور په تولو صوبه کښی
ګېدم ټول می د دنیا په حالاتو پوه کړل نو تسلی می وشوه ، ماله خدای ډېر
شکری راکړی او جیلخانو کښی یی ډېر ښه تربیت حاصل کړی و ځکه چه جیلخانه
می کار کنانو د پاره یوه تربیت ګاه ده . زمونږ د تنګی صاحب حق صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پر مخلص خدایي خدمتګارو ، ده سره چه به چا بخت کولو نو ده به و
ووې چه ته جبلخانی له دقام او ملک دپاره تلی یې نو چه هغه
به ورته ووې چه نه نو ده به ورته ووې چه ته به قرآن
نه پوهیږې . زه چه جبلخانی له لاره نو په
قرآن پوه شوم نه مونږ دکار طریقه
داوه چه دصوبې دیو
سر نه
به شروع شو
نو بل سر ته به موږ ان
دسولو . مونږ به ته له صوبه کښې او
دصوبې به تولو ضلعو کښې یو شان کارکړی دی
خو چه به کومو علاقه کښې به خدایي خدمتګاران پیدا
شول نو به هغو علاقو کښې به تحریک
هم ترقي کړی وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاندهی اروین پیکټ
(زمونږ دوري او تجربې)

دوری

(هشنغر، دواوه)

کتوزی، دکانګرس جلسه کراچی کښې

دخدایی خدمتګارو (سرخپوشو) ښه اثر، کراچی کښې مصروفیت، دهندوستان

، وطن ته واپسی او دسرحد دوره (تل، هنګو، لاچی، احمدی باندوه، زرکی، لتمبر، بنو

ی نورنګ، ګګی، پیړو، شهبازخیل، دیره اسماعیل خان، تانګ، کلاچی، ټل ارام، کوهاټ، پنیاله)

دپنجاب پښتنی علاقو ته (کیمبلپور، میانوالی، عیسی خیل وغیره) زمونږ کار

او دپرنګیانو سازشونه، دکانګرس په ځای سرحد جرګه، کاندهی جی

په بلنه باردولی ته، دیوی داس سره دوره

(بمبئی، ګجرات، احمدآباد)

بابره کښې، دامه، کمزوری ملګری، پیرنګیانو تشدد زیات کړو

دیوی داس کاندهی سرحد کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوري:

څه ورځې زه دخلکو نه ډېر ناوړه کاره وم لیکن کوم وخت چه خلک کم شو
بیا زه او میا جعفر شاه او عبدالله شاه په لویه دوره ووتو. موټر کښې مود صوابۍ
دوره وکړه او شپې له زیارت کا کا صاحب له لاړو ځای په ځای زړګونه خلک
ته ستړی مه شی له ولاړوو. پښتنو کښې ورورولي، قاموس مینه محبت
شعور پیدا شوی و، خلکو کښې داسې جوش وچه بیان یې کولی نه شم. دنو
په جلسه کښې ماله خلکو یوه سره جوبه راکړه او دراکولو په وخت کښې یې راته وو
دا یادولره چه داجوبه زمونږ په وینو سره ده چه زمونږ مظلومان درنه هېرنه
په مونږ ناوخته شو او زیارت له ناوخته ورسېدو، خدایی خدمتګار غریبا
مخې له راغلی وو او تر هغې ولاړوو. چه مونږ ورورسېدو. زمونږ په ورتلو
خوشحاله شو او مونږ دفخر قوم میا حمید ګل صاحب ځای له لاړو، چونکه فخ
میا صاحب وفات شوی و هغه دخپل قام او ملک دپاره ډېرې قربانۍ کړې وې
دی وجه مونږ دهغه لاس نیوی له دتولونه اول لاړو، سیاله مو زیارت کښې ج
وکړه، چه جلسه ختمه شوه نو بیا کلی ته واپس راروان شو. بیاما دهشتغر او دوا
دوره شروع کړه او خلکو ته مې دخدایی خدمتګارو او جرګو اغراض، مقاصد
کړل او هغوی مې دخدایی خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل. زه په دې ډېر خو
شوم چه دهر کلی په جلسه کښې ډېرې ښځې شریکیدلې لیکن چه دتګلی په جلسه ک
مې دښځو زوروولید و نو زړه مې باغ باغ شو ځکه چه زما دا عقیده وه چه یو قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقی کولی شی چه دهغوی سره ښځی اوبزه په اوبزه لکه دکاډی د دویمی پایی روانی شی، د الله تعالی شکر می اداکړه چه زمونږ خواری ځای ونیوه اوچه زمونږ زنانه را بیداری شوې نو دپرامید ونه می پیدا شول چه که خیروی اوس به زمونږ قام ترقی وکړی. د تنګی نه ابازوته لاړو، د ابازونه قطب ته یو وروکی کلی دی چه هغه کښی دپرمخلص خدایی خدمتګار اوسیږی په دی خدایی خدمتګارو د ابازو کاکاخیل میاکانو دپرظلمونه دپیرنګیانو په وخت کښی کړی وو ورته یی وئیل چه خدایی خدمتګاری پریږدئ، لیکن د ابازو کاکاخیل، میاکان په دې ناوړه اراده کښی کامیاب نه شول اوزمونږ بهادرانو خدایی خدمتګارانوته د قوم او د ملک دخدمت په لاره کښی چه څه مشکلات اوڅه تکلیفونه د دی میاکانو دلاسه رسیدلی وو هغه یی په دپرصبر او استقلال برداشت کړی و. له دې ځایه دواوې ته پوری وتو دکتوزو خلک مونږ له مخی له راغلی وو د ادووا- وې مرکز هم و. دلته دپرخلک جمع وو، جلسه مو وکړه اوخلک مو دخدایی - خدمتګاری داغراضونه خبرکړل. شپی له متی له لاړو هلته موهم جلسه وکړه دمتی نه سباختی سره دخدایی خدمتګارو سیکو دپرئ ته لاړو په لاره چه څوک خبر پدل دکونه به زمونږ دلیدو له پاره راوتل اودې جلوس کښی به شریکیدل چه دپرئ ته ارسیدونو زمونږ شمیر زرګونوته رسیدلی و په دپرئ کښی چه جلسه وشوه دجلسی نه پس مو دپری دواوی خلک رخصت کړل اومونږ شپی له انبا- دپرله راغلو دی ځای خلک په خدایی خدمتګاری کښی سست وو ددې دپاره په جلسه کښی ما ښځوته اپیل وکړه اوورته می ووی چه دا ملک څنګه دسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دغسی دبنځو هم دی اوکه سړی خدایی خدمتګاری نه تیارنه وي نو تاسو ما
وتړئ او تاسو خو هم ما سره وعده کړې وه : « که د زلمو نه پوره نه شوه - فخ
افغانه جینکی به دې ګټینه » دهغې ټولی جلسی په مخکښی هغو ویل چه مونږ ته
تیاری یو او ستاسره دقام دخدمت وعده کوو چه څه وخت دجلسی نه فارغه شو
سره دیو خو خدایی خدمتګارو دولت پوری نه لاړم او دما بنام لمونځ می هلته وکړ
او خلکو سره می دغه خبری وکړې . شپې له انبا ډیر نه واپس راغلو ، سباله سه
کړه راغلو هلته مو جلسه وکړه او تر ناوته راپوری وتو او چه تر ناو کښی جلسه وشو
نو شپې له اتمانزو له راغلو .

دکانګرس جلسه کراچی کښی :

چونکه دټول هندوستان دکانګرس دجلسی ورځی نږدی وې نو په دې وجه
نوری دوری پرېښوی او دجلسی دپاره مو دټلو انتظام شروع کړو زما داخیال و
دهری علاقی جرګه دې یو یو خدایی خدمتګار دکانګرس جلسی له مونږ سره ولیږی
او دوی خرڅ دې خپلی خپلی جرګی برداشت کړی دی کښی دوه فایدی وی یوه
خو به خدایی خدمتګار په دی سفر کښی تجربه کاری شی ، بل به زمونږ پرا پیګنډه په
ټول هندوستان کښی وشی . زما دا تجویز جرګی منظور کړو او دهر ځای نه جرګو یو یو
خدایی خدمتګار باور دی راولیږلو . په اتمانزو کښی یو خو ورځی جرنیل عظمت خان
چه ډیر قابل او همتناک جرنیل و دوی له تربینګ ورکړو دټولو دپاره یو شان وردی
جوړی شوې او بیا کراچی له روان شو چه څه وخت پېښور ته ورسېدو نو خدایی
خدمتګارو ډیره پرا پیګنډه او جلوسونه کړې وو او په دی طریقه دخپل مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

عت کړی و، شپږ خلوینت باوردی خدایی خدمتګار وو زه او حاجی عبدالغفار
ن، مقصود جان، عبدالله شاه او سعدالله پیری دپاسه وو.

دخدایی خدمتګارو (سرخپوشو) ښه اثر:

دخدایی خدمتګارو کمانډر مونږ سره ورشاه مقرر کړو او خزانچی او منتظم
مقصود جان شو، ما زیګر په ریل کښی سواره شو دا ګاډی نیغ کراچی ته تللو تیسن
تیسن چه به ګاډی ودریدو نو مونږ به ګاډی نه راکوز شو او دجلوس په صورت
ښی به راروان شو، دول او سرنا به غږ پدل او چه خلکو به واورپدل نو خلک به
جمع شول. نو مونږ به خپله پراپګنډه کوله، سحر وختی لاهور ته ورسیدو دلته
ډی بدلیدو. لاهور کښی ډیر زیات خلک تیسن له زمونږ لیدو ته راغلی وو.
خدایی خدمتګار سره دخپل بیم باجی په قطار کښی روان شو یوه عجیبه نظاره وه
خلکو دومره اثر وشو چه زما یو دوست ووی چه: ستا سو ددی ننئی مظاهری
معلومیږی داسی لکه چه نن دپیر نګیانو حکومت نشته، بلکه دخدایی خدمتګارو
حکومت وی. بیا په ریل کښی کښیناستو او ریل روان شو او دانقلاب زنده باد په
سرو کښی دخلکو نه رخصت شو. چه یو څو تیسنه مخکښی لاړو نو په تیسن یوی
ښځی او یو سړی ما ته سوال وکړو چه مونږ له اجازت راکړه چه مونږ دې خدایی
خدمتګارو سره په یو ډبه کښی کښینو، ما ورته وې چه هلته ځای نشته تاسو به
تکلیف وئ لیکن دهغوی دډیر محبت او اصرار په وجه ما هغوی له اجازت
ورکړو، وروسته معلومه شوه چه داسړی دبهګت سنګه پلار و او دوه ورځی شوی
وی چه حکومت بهګت سنګه پانسی کړی و او دابنځه دجلندر دجنګو دملرسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشره استاذه وه ، دبهگت سنگه دپلار په مخکښې هغوی دا مناسب ونه ګڼل چه دولونه او باجی وغږ وي لیکن هغه په غږ ولو باندې مجبوره کړل هغه دې چه زما زوی دی قوم او ملک دپاره قربان شوی دی هغه مړنه دی ژوندی دی ، په دی وجه مونږ له خوشحالی کول په کار دي او په تول لاري په دوی دولونه وغږول بله داچه هغه استاذه دپره زوروره قومی ښځه وه . هغی دپری قومی غزلی خدایی خدمتګارو ته یادې کړې او قومی نظمونه یې ورته ولیکل او وښودل او دوی سره به یې پخپله هم یوځای ویل . زمونږ خدایی خدمتګار به په هر یو تیسن چه کاږی و در پلو نو دوی به کوز شو او په یولاین کښې به جوړه جوړه روان شو ، دول سرنا به ورسره غږیدل او دوی به انقلاب زنده باد ، فخر افغان زنده باد چغې وهلې ، دتیسن تول خلک به ورسره روان شو ، دوی ته به دپر خوشحالیدل او دپر عجیبه کار ورته ښکاریدو .

کراچۍ کښې مصروفیت :

هر کله چه دکراچۍ تیسن ته ورسیدو نو دپر خلک مونږ له تیسن له راغلی وو ، عبد الخالق خلیق صاحب هم سره دیو څو نورو پښتنو دغلته موجود و . دکراچۍ دپر پښتانه راغلی وو خو دتیسن نه بهر ولاړ وو ، مونږ چه کاږی نه کوز شو او خدایی خدمتګارو خپله وردۍ برابره کړه دبهارت سبها یو څو ځوانان چه سره کمیسونه یې اغوستی وو او په هغوی کښې دپیښور دیوان روشن لال هم ومالره راغلل چه دا دولونه بند کړه ما تري پوښتنه وکړه چه په څه سبب ؟ دوی ماته داووې چه بهگت سنگه پانسی شوی دی ، ما ورته ووې چه تاسو به په بهگت سنگه دپر خفه یئ که دهغه پلار ؟ دهغه پلار خو زمونږ سره په ریل کښې یو ځای راغی ، خدایی خدمتګارو دولونه او باجی نه غږول

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په زور په دوی وغږول او مونږ ته دهغه حکم دی چه ډولونه به غږوئ ځکه چه هغه والی چه بهگت سنگه دقوم او ملک نه ځان قربان کړی دی هغه مړنه دی ژوندی دی نو دا دخوشحالی مقام دی هغه په دی تهیسن موجود دی تاسو تری پوښتنه وکړئ که چیری دهغه رضانه وی نومونږ به ډولونه بند کړو.

مونږ چه دتهیسن نه را ووتو نو په زرگونو خلک مونږ ته ولاړوو دپښتنو دطرف نه خلیق صاحب مونږ ته سپاسنامه پیش کړه دهغی په ځواب کښی مایو مختصر تقریر وکړو او دهغوی شکریه می ادا کړه، دپښتنو دا خیال وچه مونږ پیاده دجلوس په شکل کښی دوی سره دکانګرس ترپنډاله پوری لاړشو لیکن مونږ ته چاووې چه مهاتما کاندهی جلوسونه بند کړی دي، په دې وجه مونږ په لاړو کښی سواره شو او دهغوی خواهش مو پوره نه کړی شو او خپل عذر مو ورته پیش کړو خو هغوی په دی خبره خفه شول.

څه وخت چه مونږ دکانګرس پنډال ته ورسیدو نو دکانګرس په پنډال کښی شور شو او درضا کارو دتیاری دپاره سیتهی (شپیلۍ) وغږیدې لیکن چه دا ورته معلومه شوه چه دا خو خدایی خدمتګار دي نو په قلا رشو. حقیقت دا و چه څه وخت کاندهی جی راتلونو تهیسن له ورله دبهارت سبها سوراج کمیسی ځوانان تللی وو او تودی جنډی یی ورله مخی له وړې وې او ډېرې ګستاخانه خبری یی هم ورته کړی وې نو چه څه وخت مونږ سنبکاره شو نو زمونږ وردئ سړې وې نو چا دا اواز وکړو چه هغه دی سوراج کمیسی راغلل او دکانګرس په پنډال حمله کوی. دهندوستان او انګلستان په اخبارونو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سرخبو شو کاندهی جی له تودی جنډی وړې وې او هغوی دکانګرس نه بغاوت وکړو. دانګلستان اخبار اتوپری لوی نوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمونونه ولیکل او ډېری خوشحالی یې وکړې. خو د دروغو مزل لږ وی او تر هغه وخته پوری وی چه رښتیا ښکاره شوی نه وی. مونږ یې د کانګرس پر خاص کیمپ له بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لګېدلي وو. په هغه کیمپ کښې خو ډېر تنبوان ووخوما دخان او د خدایي خدمتګارو د پاره پنځه تنبوان کافي وګڼل او په هغو کښې موخپلې بستري خوري کړې. مونږ لا دمه شوی نه وو چه د اخبارونو خبر لوځي راغلل او د کاندهي جي او د خدایي خدمتګارو د مخالفت سوالونه یې شروع کړل ما ورته وویې چه د اتولي خبرې غلطې او بې بنیاده پراپېګنډه ده زمونږ کاندهي جي سره او کانګرس سره هیڅ قسم مخالفت نشته او اخبارات و کښې چه څه شایع شوي دي هغه کښې یوه ذره رښتیا نشته، تول خبرونه غلط او بې بنیاده دي. ما زیګر د پنډت مون موهن مالویه جي زوی راغی او هغه زماته د دې متعلق یولوی بیان ولیکلو او هغه یې د هندوستان تولو اخبارانو له ولېږلو.

د هندوستان ښځې، نر، د خدایي خدمتګارو او زما د لیدو د پاره خواهشمند وو او هر وخت به زمونږ په کیمپ کښې یو غوبل و او زرګونو خلک به زمونږ کتو له راتلل ولی چه هغوی ته خو پښتانه د ځناورو په رنګ ښودلی شوی وو او دلته د انسانیت او قومیت په اوچته پوړۍ ولاړ وو. د پښتنو متعلق په تول هندوستان کښې ډېره غلطه پراپېګنډه شوی وه او دوی ورته متشدده خلک ښکاریدل خو اوس د کانګرس سره اوږه په اوږه د عدم تشدد په لاره روان وو او ډېر ګڼیانو جبر وظلم ته یې په صبر او استقامت خپلې سینې ډال کړې دي. دوی ته پښتانه او کانګرس سره ملګرتیا ډېره عجیبه ښکاریده چه دوی پښتانه خدایي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپلو ستر کو ویدل د دوی د عمل، د دوی د تنظیم، د دوی د اخلاص او د دوی د عدم تشدد نه خبر شول نو ستر کی یې وغرېدې او تسلی یې وشوه او چه څومره پرا پیکنډی د دوی برخلاف شوی وې هغه یې دماغ زونه وتلی. قسم قسم خلک به ماله راتلل او قسم قسم سوالونه به یې کول. ما به چه څومره زمانه کیدی شوه پوهول. د خدای ډېر شکر گذاره یم چه کوم خیالات دمو دونه زمونږ خلاف د دی خلکو به زړونو کښې پیدا کړ شوي وو د هغوی تر ډېره حده پوری اصلاح او ازاله وشوه. بله دا چه دلته د کانګرس دې جلسې له د تول هندوستان خلک راغلی وو، هغه تول د حقیقت نه خبر شول. خدای خدمتګار چه به څه وخت د کانګرس لنګر له د دوی خوړلو د پاره لاړل نو لوی لوی سیټهان به لاس په نامه د دوی خدمت ته ولاړوو او هر سړی به د دې کوشش کولو چه د خدای خدمتګارو سره شریک شم او هر طرف ته چه به خدای خدمتګار لاړل نو خلکو به یې ډېر عزت کولو او څه وخت چه د کانګرس د اسالانه جلسه شروع کېده، نو په دغه افتتاحی اجلاس کښې د شرکت د پاره گاندهی جی، جواهرلال نهرو او سردار پټیل خدای خدمتګارو پسې راا ولېږل چه سره د بېنډ باجو په دغه غونډه کښې حصه واخلی. جواهرلال نهرو او د هغه بی بی کملا دیوی او خور بی بی سره د خپلو دوستانو د خدای خدمتګارو پرېدل او باجې لیدو او اورېدو له به راتلل په تول ملک کښې د خدای خدمتګارو یو درز و او زمونږ د خدای خدمتګارو په وجه د پښتنو د نیک نامی د ډېر لوی پرا پیکنډه وشوه او هغه د بدنامی داغ د دوی د تندی نه وو ښکلی شو او د دوی په وجه خلکو پښتانه وپېژندل او هغوی سړی یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه پیدا شوه .

دکانګرس په جلسه او پنډال کښې خدایي خدمتګارو ته ازادي وه
ځای له تګی او ګرځیدی شول یا هغه پښتون وچه قول هندوستان کښې به
خلکو ستر ګی پټولې او ډاکو قاتل ورته ښکاریده او یا داساعت دی چه دکانګرس او قوم
دوی دومره اعتبار پیدا شو چه دخپلو زنانو انتظام او حفاظت یی خدایي خدمتګا
ته حواله کړو بله داچه داکار دپرګران ونه دا انتظام پولیس کولی شو او نه دکانګرس
رضا کارانو کولی شو خودی خدایي خدمتګارو داسی په ښه طریقه سره وکړو چه دد
انتظام او دسپلین ته دنیا حیرانه شوه او نور خلک خو پرې ده ، دپولیس یولوئی افس
چه دلته دانتظام دپاره لګیدلی ؤ دخدایي خدمتګارو کمانډر عظمت خان ته با
توپی کوزه کړه اولاس یی ورکړو او دده شکریه یی اداکړه . او چه څه وخت به عظمت خ
ښکاره شو نو دپولیس مقامی افسرانو به ورته سلامونه کول او دخدایي خدمتګارو
علاوه چه پولیس له به یی څه قسم حکم ورکړو هغوی به یی تعمیل کولو . ددی هم په کانګرس
او تول هندوستان دپر ښه اثر وشو .

کراچی کښې دپر پښتانه اباددي چه دروزګار دپاره تللی دی . دهغوی دا
هش ؤ چه خدایي خدمتګارو له میلمستیا وکړی او ددی دپاره یی روپۍ هم جمع
کړی وې دهغوی یو خو مشران دخلیق صاحب سره زمونږ کیمپ له راغلل او ماته یی
خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحبت او اخلاص دپره شکریه اداکړه او د
عرض می ورته وکړه چه تاسو خو زمونږ ورونه یئ مونږ ستاسو خدمتګار یو مونږ
ته په درتلو کښې هیڅ عذر نشته او چه څه وخت تاسو غواړئ مونږ به درشو خو دو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی اتفاق نشته پښتون دومره غریب دی چه دده پیسی په دوه ولکول په کار
دی . هغوی ووې چه مونږ چنده جمع کړی ده نوماورته ووې چه دپخی دوه دی
خای دوی له اومه دوه دی ورکړی هغه به په څه فایده راشی هغوی ماسره په
ی اتفاق وکړو . بله ورځ مونږ هلته لاړو ، تولو پښتنو سره مولیدل کتل وشود
اچی نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله یوه سپاسنامه راکړه او دوه نیم سوه
پی یی راته پیش کړی ما دهغوی شکریه اداکړه او دسپاسنامی ځوابی تقریر
وکړو او روپی می دخدایی خدمتګارو دپاره منظورکړی .

په کراچی کښی دجمعیة العلماء هند سالانه جلسه وه ، مولانا احمد سعید صاحب
م ماته یوخط ولیکلو ، مولانا احمد سعید صاحب ناظم اوصدر صاحب مولانا کفایت الله
نږ سره دګجرات په جیلخانه کښی یوځای اوسیدلی وو اوزمونږ وړه دپرسنه
قات جوړشوی وو چه که کیدی شی نوخدایی خدمتګاردی دجلسی په ورځ
نږ سره شرکت وکړی چه مونږ سره امداد وکړی اومونږ له یی هم دعوتی خطونه
ولیږل ، مونږ په ډیره خوشحالی سره ددوی دعوت منظورکړو اوخدایی خدمتګار
دهغوی خدمت اوامداد دپاره ورولیږل اوزه هم دهغوی جلسه کښی شریک
وم . دخدایی خدمتګارو دانتظام اوخدمت نه هغوی تول ډیرخوشحاله وو
ماته یی دهغوی دانتظام ډیرتعریف وکړو .

دهندوستان دوره :

دکانګرس جلسه ختم شوه اودجلسی دختمیدونه پس مونږ په دوه ځایه تقسیم
و یوه ډله دحاجی عبدالغفار ، میاعبدالله شاه اوسعدالله خان سره دهغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي خدمتگارو چه هغوی واپس تلل غوښتل، اوبله دله زماسره وه چه مونږ
ټول هندوستان کښې گرځېدل غوښتل اوخپله پرايېگنډه موکوله. زمونږ اول
کلي ته روانه شوه اودادو يمه زه اومقصودجان دخدايي خدمتگارو سره دکانګرس
دمسلمانانو په اصرار بمبئي ته روان شو. مونږ مانښام داوبو په جهاز کښې سوار
دپرلپښتانه اودکراچي خلک زمونږ رخصت کېدوله راغلي وو مونږ چه څه وخت
خپل سامان سمبال کړو نو بيا ټول په يو قطار کښې ودرېدو او دجهاز نه موباجو
دولونه وهل شروع کړل په بند رکښې پښتنو شادوله واچوله اوهغه پر پيشکوئي
کړه چه دجهاز ټول پيرنګيان او مسلمانه ددوی تماشې ته ودرېدل لاندې يو پير
په جوش کښې راغلو، سره جنډه ورسره وه ميدان ته يې راوګرځل ليکن يو پوليس
راغی اوهغه يې ددوی نه وښکلو يو عجيبه کيفيت اوعجيبه نندارې وه چه په دې کښې
جهاز روان شواولږ ساعت پس دبند دهغه ټول خلک زمونږ دنظر نه غيب شو
بله ورځ مونږ بمبئي ته ورسېدو دلته په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو ولي
په اخبارا تو کښې زمونږ لويه پرايېگنډه شوې وه په کوم بند رکښې چه خلک جمع شوي
زمونږ جهاز يې هلته ونه درولو بلکه دهغه نه کوز په يو بل بند رکاه کښې يې مونږ کوز
ليکن په يو ساعت کښې هغه خلک هلته راورسېدل، زمونږ يې يولوی جلوس په
کښې وويستو اوڅه وخت چه مونږ دکانګرس دفتر ته ورسېدو نو جلوس ختم شو
بيا مونږ دارام دپاره چه کوم ځای زمونږ دپاره مقرر وو هلته لاړو، په بمبئي کښې
زمونږ دپره لويه پرايېگنډه وشوه، ځای په ځای موجلسې وکړې اوبله داچه زه
به ورتلو په مسلمانانو هم څه اثر وشو. خو په پيرنګيانو باندې مېږ ې لګيا شو او زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف یې دا پرا پیکنوه په مسلمانانو کښې شروع کړه چه د اخلک هندوانو په دې غرض
ستې دي چه جماعتونو سره د ولکې او باجې وغږ وي چه سباله مسلمانانو ته د هندوانو
د ولکو او باجو څه اعتراض نه وي. د هندوستان په مسلمانانو کښې دومره سیاسي
عور نشته چه څومره په هندوانو کښې دی. سیاسي شعور په یو قوم کښې د اسمانه نه
ځي او چه په کومو قومونو کښې د سیاسي شعور خلک پیدا شي نو خپل قوم پسې وګرځي
وي کښې سیاسي شعور پیدا کړي مسلمانان د پرښه قوم دی خو په هغوی کښې د اسې
ک تراوسه پورې پیدا شوي نه دي. تاسې د هندوانو، مسلمانانو دې لیډرانو
فکر وکړئ د هندوانو مشران او لیډران قوم پرست دي خو د مسلمانانو مشران
یډران خان صاحبان او خان صاحبان وي، دوی چه څه غواړي خان
غواړي یا پیرنګی له غواړي، د دې غریبانانو څوک غمخور نشته او ځکه دوی د
ل وانو نه وروسته پاتې شول.

د پاډسې قوم له طرفه مونږ ته یوه سپاسنامه هم راکړې شوه، په جلسه کښې په
کونو نبحې، نر، شریک شوي وو، ما د پرې شکرې نه پس د خدای خدمتګارئ
رورت او حقیقت ښکاره کړه او ما ورته وې چه دا تحریک په دې غرض شروع
وي دی چه مظلوم د ظالم د ظلم نه خلاص کړي او هر څوک چه په دنیا کښې ظالم
ی که مسلمان وي که هندو وي او که پیرنګی وي دوی هميشه د هغوی مخالفت
و د پاره تیار وي. خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د
هغه د مخلوق خدمت دی.

د بمبیې نه پس دهلی له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له په زرګونو خلک راغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو. زمونږ د میلمستیا انتظام جمعیة العلماء هند کړی و، مونږ هلته لاړو ا
ارام مو وکړو او ماز نګیري زمونږ جلوس په ښار کښې وګرځولو، هندوانو او مس
نانوچه د کومې مینې او اخلاص مظاهره وکړه دهغه به درته څه ذکر کوم په تولیا
زمونږ په جلوس خلکو کلونه نوستل او ځای په ځای سپاسنامې راکړې شو
ماښام جلوس ختم شو د جلسې په ځای کښې ښځې اونر د ماشو او هېرو و په شا
راجمع شوي وو، ما په جلسه کښې د شکرې نه پس یو تقریر وکړو چه امید دی چه
ستاسو د زړونو نه هغه شکونه او وهمونه اوس لیرې شوي وي چه کوم ستاسو
زړونو کښې د پښتنو خلاف د ښمنانو پیدا کړي وو او په دې تقریر کښې مې د پیلی
د ښځو د بهادرۍ او قربانۍ چه کومې هغوی د ازادۍ په دې تحریک کښې کړې
وې تعریف وکړه او دا مې وو وې چه د کوم قوم ښځې چه پیدا ارې شي او د ملک
ازادۍ د پاره ملا وتړي نو هغه قوم څوک غلام ساتلی نه شي او هغه قوم
به ډېر زر خپل منزل ته ورسېږي.

جلسه په ډېره کامیابۍ سره ختمه شوه او مونږ تیسن نه لاړو او په ر
کاډۍ کښې سواره شو لږ ساعت پس کاندهي جي هم سره دیوځو تنو خپلو ملک
په دې کاډۍ کښې یو ځای امرتسر ته روان شو په هر تیسن کښې به ذکاندهي
دلیدو د پاره خلک راغلي وو، دومره شور او غوغا وه چه مونږ تړي خوب کو
نه شو او نه کاندهي جي اوده کیدی شو او څه وخت چه زمونږ کاډۍ سهارنپور
ته ورسېدو نو هلته ډېر خلک راجمع شوي وو هغوی ته مونږ خبرې وکړې خود
د جلسې اعلان هم کړې و او په زرګونو ښځې، نر، نیمه شپه تیسن سره نزدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په انتظار کښې ولاړ وو، ګاندهي جي خو بالکل د کوزېدو نه انکار وکړو دهغه
پس هندوان، مسلمانان ماله راغلل او ماته يې ډېر منت وکړو چه ګوره په
ې نيمه شپه کښې خو مره ښځې، نر راجمع شوي دي نو که چېرې ته هم مونږ سره
وز نه شوې، نو دا خلک به ډېر مايوسه شي او راته يې وويې چه يوه ګېنته پس بل
ډې راځي. نو زه د دوی د خوشحالۍ له پاره ورسره کوز شوم. مونږ چه د جلسې
ام ته ورسېدو نو زمونږ د پاره د ښار نه بهر خلک زمونږ په انتظار کښې
ست وو ما په دې خپل زړه کښې وويې که چېرې زه هم دوی سره راغلی نه وای
د دوی زړونو ته به خو مره صدمه رسېدلې وه. زما په راتلو يې هم څه ناڅه
ملی وشوه، يو خو خبرې مې د تقرير په شکل وکړې وخت راسره نه وبيا ترې
پس تېيسن ته راغلو چه په دې کښې هغه ريل راغی او په هغه کښې مونږ سواره شو. راي-
اده هنسراج چه د جلندر وو او ما سره د ګجرات په جېلخانه کښې يو ځای قيد و او ډېر
ه سره و او چه کله به دده ملاقات و نو مونږ له ډېرې غوړې زېړې دده کور والو-
و ورلې. زما ډېر اشنا او مونږ سره يې ډېر ښه تعلقات وو. ما دده سره د کوزېدو
عده کړې وه او زمونږ اراده وه چه جلندر کښې به کوزېږو د ده سره به دمه کوو بيا به
ګاډي کښې امرتسر له لاړ شو چه څه وخت زمونږ ګاډي لودياني ته راورسېدو
هغه خلک زمونږ ته خبر شوي وو، ښځې، نر، تېيسن له راغلي وو او دا کوشش يې
لو چه مونږ سره دلته کوز شي مونږ يې په دې مجبوره کړو چه د جلندر نه واپس
ودياني له راځو نو عده مو ورسره وکړه نو هلته ترې مونږ خلاص شو او بيا هم
سره يوه ښځه په ګاډي کښې جلندر ته ورسېده نو لا له هنسراج او دهغه تېر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاندان او ورسره نور ډېر خلک تېیسن له راغلي وو او دهغه هم مونږ سره امرتسر
ته د تللو اراده وه چه تېیسن کښې داسې غوبل جوړ شو چه زه به یې درته څه ووایم.
بعضې خدایي خدمتګار کاډې کښې پاتې شو او څه ماسره کوز شو خو خپل سامان
یې کوز نه کړې شو مونږ جلند رته لاړو هلته مو د جنګو سکول وکتو زګونو خلکو ته مې
یو مختصر تقریر وکړو او بیا واپس لودیانې ته روان شو مونږ یوه لارې کښې دلاله
هنسراج سره لودیانې ته لاړلو د ښار نه بهر ډېر خلک ولاړ وو ډېر وخت مونږ په
کشمکش او جلوسونو کښې ضایع کړو او دلته مولویه عظیم الشانه جلسه کړه خو ریل کاډې
رانه لاړلو. د دې ځای مسلمانانو خدایي خدمتګارو له دلاړې انتظام وکړې او له
دې ځایه مونږ په لاړې کښې امرتسر ته روان شو، ما زنګیر ورسېدو، په بازارونو
کښې خلکو مونږ سره ډېره مینه کوله چه دوی به زمونږ دلاړې نه چاپېره شو اخر په
ډېرو خوارو هغه ځای ته ورسېدو چه کوم ځای کاندهي جي کوز شوی و معلومه شوه
چه کاندهي جي ته هم خلکو په تېیسن ډېر تکلیف ورکړې و او هغه ناجوړه هم وزه
دهغه لیدلو له لاړم هغه مخ سر تړلی وو او په ډېر تکلیف کښې و. ما هغه خپل قول
دقید ملګرې که هندوان وو که مسلمانان وو که سکهان وو چه څوک ماسره ګجرات
په جیل کښې اشنا شوی وو ولیدل. زما طبیعت هم ناسازه و په دې وجه ما مناسب
وګڼل چه د سکهانو ورونو نه اجازت واخلو او کلي ته لاړ شو.

وطن ته واپسي:

هغوی نه مې په ډېر زور رخصت واخیستو. ماوې زه ناجوړیم هیڅ هم
نه شم کولی او تا سومې پاتې کوئ نو زه به زیات ناجوړه شم هغوی رضا شو او ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـي رخصت راکړو اومونږ دشپې په ډاک کاډې کښې را روان شو سحر
وختي نوښار ته راورسېدو او چه کوم خدايي خدمتګار ددې ځاى ووهغوى
سو رخصت کړل اومونږ مردان ته روان شو، دمردان تېيسن له په زرګونو خلک
راغلي وو، مونږ هغوى سره هوتي مردان ته لاړو دکلپانې په غاړه ديوى لوي
جلسې انتظام شوى وچه جلسه ختمه شوه نوبياطوروماياروته لاړو هلته هم ددواړو کلو
خلک راجمع شوي وو جلسه مو وکړه خلکو ته مو ددورى تول حال ووې اوبيا
مونږ ه واپس اتمانزو ته راغلو.

يوخوورځې ارام وکړو اوچه ښه شوم نو دصوبه سرحد ددورى اراده مى
وکړه چه په دې کښې: کوهاټ، بنو، ډېرهٔ اسماعيل خان، دکميتوله طرفه
دعوتونه هم راغلي وو، زه دتل اوهنګو په دوره روان شوم په دوره کښې ماسره
دمانګانو باندې دقارى صاحب زوى هم تلى ؤ هغه ډېرخوش اوازه وقومى
نظمونه به يې ويل چه: «دستاله ميچنو، نه وېرېږو اى سرکاره ولى موبرى.»
دوى به په خلکو ډېر ښه اثر کېدلو. په لاره کښې ددرې تول اپريدى ورونه
خبرشوي وو زمونږ استقبال دپاره ځاى په ځاى ناست وو اودچاى او
دودى انتظام يې هم کړې ؤ، زمونږ دښکاره کېدو سره دزى شروع شوې او
ډېرخوشحاله شول، مابه ډېر منع کول چه دزى مه کوئ زمانظر به خودعدم
تشدد ده خوهغوى خوازادخلک ووکله منع کېدل. ځاى په ځاى چه به دوى جمع وو
مونږ به ورکوز شو اومختصر تقريرونه به مى ورته وکړل اودخدايي خدمتګارى په حقيقت
به مى پوه کړل، ددې ځاى نه اول تل اوبيا واپس هنګو ته لاړو اوچه هلته مونږ خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتحریک ورو نه ولیدل او جلسی وشوې نو واپس دکوهاټ ښارله راغلو، دکوهاټ خلکو خو یولوی نمایش کړی او خود باران په وجه رونق خراب شو، دجلوس نه پس مو جلسه وکړه او تقریر مو وکړو او خلکو ته می دخدایی خدمتګارۍ دجرګو جوړولو دعوت ورکړو چه سباله ښوته روان شو په لاره کښی لاچی او احمدی بانډی، بانډه داود شاه کښی مو جلسی وکړې. بیا کرک ته لاړو هلته جلسه وشوه دزرګې پیړه تولې علاقه کښی وګرځیدو، واپسی کښی لتمبر ته راغلو او دمحمد افضل خان خای کښی مو جلسه وکړه کوهاټ کښی زمونږ دپرښه کارکنان وو چه دوی کښی یو دزرګی عبدالغفار نومیده چه دقومی خدمت په لارکښی یی خان قربان کړی و، ده دخودکشۍ په وخت کښی یو خط زما په نامه لیکلی پرېښی وو، په هغی کښی یی لیکلی وو چه ما دیو خدایی خدمتګار په حیث تاسره دلوی خدای دوړاندی دالوظ کړی وو چه زه به دخدای دمخلوق خدمت دهغه درضا دپاره کوم او که په دی لاره کښی هرقسم تکلیف او مصیبت په ما راځی نو زه به دهغی مقابله په عدم تشدد کوم. چونکه دمسلم لیګ په امه دقیوم خان حکومت دلته زمونږ دوهلو، ټکولو، قیدولو، مال تالا کولو، او جایداد ضبط کولو نه علاوه خو چونکه ماتاسره دالوظ کړی وو چه زه به په عدم تشدد پابند اوسم نو دی وجهی نه زه خپل ژوند ختموم او دخدای سره سره تانه هم معافی غواړم چه زه تاسره په هغه خپل لوظ ټینګ پاتی نه شوم.]

دی ضلع کښی تقریباً یولک خدایی خدمتګار وو. دلته دلتمبر دکلی خان دسر

ده هغو نبیاو کره به کار مشران موسونه کړی خدائی خدمتګار عدم تشدد یا بزدلی قیوم خان دقتل عام وکړه په ټولو صوبه کښی په خدائی خدمتګاران ظلمونه وکړه چه فرنګیان یاد ئې تازه کړو خدائی خدمتګاران قیوم سره شه بدهم ندکړی - ما دهغه خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غاړه مونږ ته ډېر ګاډي انتظام کړي و مونږ چاي څکله چه زمونږ د ښو خدايي خدمتګار
راو رسېدل او مونږ ورسره په موټر کښې ښوته روان شو، ښو والو هم مونږ د پاره ډېر
نمايش کړی ؤ او په ښار کښې زمونږ يو عظيم الشان جلوس و ښکو او په زرګونو خلک
پکښې شريک شول ډېره ښه جلسه وشوه او ډېر مخلوق ورله راغلی وو. سالار يعقوب
خان او ويشوا متر دلته ډېر کار کړی و، دلته ډهندوانو او مسلمانانو اتفاق دوی
کړی و هلته مې هم يو مختصر تقرير د خدايي خدمتګارۍ متعلق وکړو، دهغه ځايه
سباله مونږ ډېروته روان شو، ميراخيل کښې نورنګ او سرای کښې مو جلسه وکړه
لکی کښې مو هم جلسه کړی وه. شهباز خيلو او پيزو کښې مو جلسه وکړه، لکی مروت
لا دوکښې راتلل هلته مو جلسې وکړې. ډېروته نزدې مونږ د پاسو پښتنو څه کلاي
وليدې او مونږ هغوی ته ورستانه شو، مونږ لا هغوی سره خبرې کولې چه په دې
کښې يو موټر راغی او مونږ ته يې ووې چه زر راځئ خلک د ښار نه بهر راوتي دي سخت
په انتظار کښې دي. مونږ هغوی سره روان شو او چه د ډېرو ښار ته نزدې شوو نو په
زرګونو خلک زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو. زمونږ د موټرو په ليد و سره يې د انقلاب
او فخر افغان زنده باد نارې ووهلې، بازارونه، سړکونه، دکانونه يې بند کړي وو
ځای په ځای دروازې ډېرې ښې جوړې شوې وې، زما په خيال دلته ډېرلوی
لوی خلک راغلي وو، خو داسې استقبال يې شوی نه ؤ زه يې په اس سوار کړم او د جلوس
وړاندې روان شوم، په زرګونو ښځې، نر، په دکانونو، بالاخانو او کوټو باندې
ولاړ وو. پيرنګيانو ډېر کوشش کړی ؤ او په هندوانو يې ډېر دباوونه کړي وو چه په
دې طريقه زما جلوس او استقبال ونه شي خو بالکل ناکامياب شوی و. د دې جلوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول انتظام هندوانو کړی ؤ .

دپېرۀ اسماعیل خان کښې په دی ورځو کښې د قومی تحریک زور او شور و . د دی ښار په چاپیره علاقو کښې هم تحریک په زور کښې و ، تانک ، کلاچې ، کل امام ، کوټل بازار او پنیاله کښې خلک په تحریک کښې په زور او شور کښې شامل ېدل . ښار کښې د سرونه علاوه د ښځو او وړو هلکانو جلوسونه وتل . یوه ورځ د ښځو جلوس په بازار کښې تېر ېدلو هر کله چه دا جلوس د ډاکټر جنډه رام چوک ته ورسېد و نو د صوبه سرحد انسپکټر جنرل پولیس ایس مانګر د جلوس د خوریدو حکم ورکړی وخو ښځو انکار وکړه ، جرنیل د ښځو په دی انکار ډېر غصه شو او تمانچه یې راوښکله او چلوله یې چه ناڅاپه یو زلمی سردار بهګوان سنګه د ده لاس ونیو او ورته یې وړې چه تاله شرم نه درځی چه په ښځو تمانچه چلوې . د جرنیل صاحب لاس ورپېچېدو او تمانچه تری ښکته پریوته جرنیل صاحب وار خطا شو او بنګلی ته لاړ او تمانچه ورله یو سپاهی یوړه . د بهګوان سنګه د دی جرئت بدله په ۱۹۳۱ع کال کښې د فرقه وارانه فساد نه پس واخیستی شوه او هغه دیو قتل د دروغو په مقدمه کښې ونیوی شو او ډېر مصیبتونه یې پری تېر کړل او چه ثبوت پری پیدا نه شو نو پری یې نبوده .

هندوانو ته حکومت ډېر په قهر و او دغه وجه وه چه پېنځه مباشتی پس یې په هندوانو ، مسلمانان ورواچول او کور کښې یې وجنګول او لوی فساد وشو ، د هندوانو مالونه یې پری لوټ کړل ، کورونه او بازارونه یې وسوزول او ډېر هندوان او مسلمانان قتل شول ، او د لکهونو روپو نقصان وشو او د پنیالی برخان بهادر چه هغه سره د ده پېټی کمشنر او شیخ محبوب علی اسسټنټ دا صلاح وکړه او دوه لاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې هم ورکړی چه خپلو نوکرانو له سره وردی جوړی کړی او پوه یې کړو چه مونږ په ښار کښې فساد کول غواړو، کوم وخت چه درته ټیلفون وکړم نو دغه دسره جامو نوکرانو له توپکې او ټاچې ورکړه او ښار له یې دلوټ او اورنګولو د پاره فوراً راوړسوه ده هم دغسې وکړل. د پیرنګی د پټې کمشنر دا پالیسی وه چه یو خوا به هندوان وو هل شی لوټ به شی او بل خوا به سرخپوش خدایی خدمتګار بدنام شی او د دوی برخلاف به پراپیګنډه په ټول هندوستان کښې وکړو چه کانګرس هم په دوی بدګمانه او خفه شی او دوی له ځانه بیل کړي. د شپې یوه عظیم الشانه جلسه وشوه ما پکښې یو مختصر تقریر وکړو چه زه ستاسو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق ډېر خوشحاله شوم او امید کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق دایمده د پاره قایم او دایم وساتئ او د ملک د ازادۍ په لاره کښې به کافی حصه واخلئ. سباله مونږ کلاچی له لاړو کلاچی کښې دګنډه پور خانان او رمضان خان وغیره ټول مونږ سره ملګری شول دلته د خدایی خدمتګارو جرنیل کنور بهان نارنګ صاحب ورو ستو بیا سالار شو او دهغه ځای خلکو زمونږ ښه استقبال وکړو، جلسه مو وکړه خدایی خدمتګارۍ کښې خلک په ډېر شوق داخل شول او جرګه موهم جوړه کړه، د کلاچی نه تانک ته لاړو او د تانک خو ډېر زور ورپېښتانه دی. ډېر خلک په جلسه کښې شریک شول، شپې له کل امام له لاړو ظفر خان دوی هم مونږ سره شامل شول، دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلکو خپل نومونه خدایی خدمتګارۍ کښې ولیکل. له دې ځایه واپس بنو ته لاړو، بیا کوهاټ او پېښور ته واپس شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنجاب د پښتنې علاقو دوره :

خدایي خدمتګارې کچه جوړه شوه نو مونږ ته ضلع کیمبلپور او ضلع میانوالي نږدې وې او پکښې زیاته اباد زمود پښتنو وروڼو وه او دا دواړه ضلعې مونږ سره لګیدلې دي. کیمبلپور د پښتو د پوټرګ کښې او میانوالي د پیره اسماعیل خان د پوټرګ کښې وو څه وخت چه تحریک شروع شو نو دا ضلعې یې زمونږ نه کټ کړې او پنجاب سره یې کړې، دا ضلعې زمونږ کاونډ کښې دي، نو مونږ دې کښې هم دوری کول غوښتل، خو ضلع کیمبلپور ته حکومت نه پرېښودلو تر دې چه زمونږ خپل وزارتونه جوړ شول بیا هم چا نه پرېښودو. یو ځل مونږ د وزارتونو په وخت کښې د کیمبلپور په دوره تللو خیال مو داو چه اوس خو قومي وزارتونه دي مونږ به پرېږدي خو چه داتک نه پوري وتلو نو پولیس سنګینو نه چرا او ولا روو مونږ ته یې سړک بند کړې وو مونږ ته یې ویل چه واپس شئ مخکښې مو نه پرېږد دو ماورته وویل چه مونږ خو واپس نه ځو نو مونږ چه پوه شو چه دوی مو نه پرېږدي نو د لاري نه کوز شو او د سړک په خوا کښې د غره څنګ ته کښېنا ستو دې کښې د پرو وخت تېر شو چه هغوی پوه شول چه دوی خو واپس نه ځي نو بیا یې لاري راوستله او په هغې کښې یې مونږ کښېنولو او کیمبلپور طرف ته روان شو ولې د کیمبلپور په ځای یې خوشحال کړ ته بوتلو دسین نه یې پورې کړو ضلع کوهاټ کښې یې پرېښودو، دغه شان چه کله ما یا خدایي خدمتګارو اراده کړې ده نو چا پرېښې نه یو او میانوالي ته به هم کله نا کله ورغلو، کیمبلپور کښې به د چچه علاقې ته کله نا کله ورتلو، چه میانوال ته به لاړو نو په علاقو به ګرځېدو کالاباغ ته هم تللي یو د غلته کالاباغ سره جګت په نمر خانه یو کلي دی هغې ته هم ورغلي یو او هغه علاقې ته هم تللي یو چه پکښې د اوسپنو کان دی او بیا د هغې نه به عیسی خیلو ته ورتلو یو ځل چه مونږ عیسی خیل ته لاړو نو د هغه ځای نواب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه نه پر پښوه خپلو نوکرانو ته یی لوی لوی دانګو نه ورکړي و وچه څوک به جلسې ته راتلل هغوی به یی وهل ماداسی چل وکړو چه په بازار کښې روان شوم او په تلو تلو کښې مې خلکو ته خپل تقریر کولو سره ددی هم چه څوک به زما تقریر اورېدو ته راجمع شول نو هغه به یی په دانګو نو وهل، لنډه دا چه زه یی جلسې څه چه خبرو ته هم پرې نه ښودم خو هلته یو هندو ؤ هغه مونږ مېلما نه کړو او دهغه یو سرای و په هغې کښې یی زمونږ دپاره د دودی انتظام وکړو نواب صاحب هغه پسې جواب راولېږلو چه داسې مه پرېږده او دسرای نه یی وباسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په ارام شپه تېره کړه چه سباله جمعه وه مونږ دافکر وکړو چه د جمعې لمانځه له خوبه د علاقې د پرخلک راځی نو مونږ به هم لاړ شو، دوی سره به لمونځ کښې شریک شو او که موقع وه نو خبرې به ورسره هم وکړو خو چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب دانګ ماران د جماعت نه چاپېره ولاړ وو او چه جماعت ته ورننوتلو نو یو بنیادم پکښې نه و خوشې پروت ؤ مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب داسې. د دی دپاره ولاړ وو چه د هغوی داخیال وچه سباله به دوی د جمعې لمونځ د پاره راځی نو زمونږ نه مخکښې یی دا بند وبست کړی ؤ چه جماعت ته دکلی او علاقې څوک رانه شی نو ځکه داسې یی و د رولی وو چه څوک راځی نو هغوی د جماعت نه منع کوي. چه مونږ په دې پوه شو چه دې علاقه کښې موکار ته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

یو ځل زمونږ د مردان یو خدایی خدمتګار جرنیل شاه ولی خان د خوتنو نورو خدایی خدمتګارو سره د کیمبلپور د ضلع د پنډی کهیپ تحصیل ته تللی وو هلته دوی په جلوس کښې روان وو، جرنیل صاحب د رانډی روان و جنډه یی پاسو کښې نیولی وه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور خدای خدمتگار ورپسې وو چه دوی د دوست محمد صوبیدار کورته نزدې شول نو
نو هغه او د هغه زوی غلام محمد ورته مخه ونیوله او په جرنیل صاحب یې په توپک د زاو کړه
چه هغه شهید شو او بیا یې نور خدای خدمتگار په برچو وهل او په جلوس یې کانې
وو رول او جلوس یې تس نس کړه او جلسه خوره شوه. زمونږ د پنجاب رونړه زمانه
کیله کوی چه ته پښتنو ته کار کوی، زه ورته وایم چه زمونږ د تحریک خود خدای مخلوق
د خدمت د پاره دی او مونږ خو کوشش کړی دی چه د هر چا خدمت او کړو ولی زه
خو خلق د هر خلق یم خو چا ستاسو خدمت ته پری ایښی نه یم.

د دې نه پس بیا څه وخت چه پیر نکیا نو اعلان وکړو چه د املاک مونږ پرېږدو
نو یو ځل بیا زه میانوالی ته لاړم او په داود خیلو کښې یوه لویه جلسه وشوه. د میانوالی
پښتانه نیا زیان دي چه د پرښه او بهادر پښتانه دي. زمونږ جلسې ته په ډېر
تعداد کښې په ډېر شوق راغلي وو ما هغه جلسه کښې دوی ته تقریر وکړو د هغه تقریر
یو څو خبرې ماته یاد دی زه یې تاسو ته کوم ما ورته وویل چه ای ورونو! نن د
قامولی دنیا ده تاسې وینئ چه کومو قومونو کښې قامولي او ورورلی راغلی ده نو هغه
آسمان ته وختل او آباد شول د مونږ خو هم یو قوم یو نو د مونږ ولې پاتې شو؟ د مونږ
ځکه پاتې شو چه مونږ کښې قامولی، ورورولی مینه محبت او اتفاق نشته نو زه تاسو
له ځکه راغلی یم چه تاسو زما قام یئ خو تاسو خپله ژبه پښتو نولی تمدن او ټول څیزونه
پرېښې دي تر دې چه لنګونه مو وهلي دي. د هم ورته وایم چه یوه مرغۍ زسیل نه
جدا شی نو هغه ورکه شی او س د فیصلې وخت راغلی دی د زما د قامولی او عزت
ولی فرض دی چه تاسو ته راشم او درته تپوس وکړم چه تاسو به څه کوئ مونږ سره به ځئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنجاب سره به ځی مونږ خو پیرنګی جدا کړی وو چه پیرنګی ځی نو تا سو به پنجاب
سره ځی که مونږ سره به اوسیږی نو په هغوی کښی یو سړی را پاڅیدو او هغه وویل
چه مونږ ستاسو د روټه یو او پښتانه یو او تا سو سره به ځو، مونږ به خپلو بچو ته پښتو ښیو
بچو ته څه چه مونږ ته پخپله هم پښتو زده کوو خو ته به مونږ سره دا وعده کوې چه کم از کم
په شپږ و میاشتو کښی به یو ځل مونږ له راځی. زما او د هغوی وعده وشوه او جلسه
خوره شوه، ملک آزاد شو، پاکستان جوړ شو خو ما لا تر اوسه د هغوی سره دا وعده
پوره نه کړی شوه، ولی چه پاکستان جوړ شوی دی نو میانوالی خو پیر [illegible]
کښی چا خدمت ته پریښی نه یم بلکه څومره موده چه پاکستان کښی وم نو لا به جیلخانه
کښی وم لا به کور نظر بند وم.

زمونږ کار او د پیرنګی سازشونه:

پیرنګیانو چه ولیده چه دا تحریک پښتنو کښی د ځنګل دا وډ په شان خوریږی
نو د وی سره یره پیدا شوه او زمونږ د تحریک د تباهی کوششونه یی شروع کړل
اول یی د پنجاب انګریزی اخبارانو کښی زمونږ بر خلاف دا پراپګنډه شروع کړه
چه دا تحریک د کانګرس مخالف دی او په دې طریقه یی مونږ د کانګرس نه جدا
کولو او د کانګرس او د ګاندهی جی امدادی رانه لیری کولو، لیکن ما فوراً د میا-
احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره یو اعلان وکړو چه دې حکومت
یوه غلطه پراپګنډه زمونږ بر خلاف شروع کړی ده. مونږ د کانګرس ملګری یو
مونږ نه د کانګرس نه جدا یو او نه جدا کیږو، بله دا چه د لاهور په اخبارانو کښی
چه د پیرنګیانو د اثر د لاندې وو، دا پراپګنډه شروع کړه چه ماله په بمبئی کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پرېږدو دپاره شپېته زره روپۍ راکړی شوی وې حالانکه دا ټول دروغ وو ماخو په هندوستان کښې نه دچا نه چنده غوښتې ده او نه چا راکړې ده او نوری داسې طریقې یې هم اختیار کړې چه دقوم اوزما او اپریدو ورونو په منځ غلط فهمی اوناچاقی پیدا کړي. لیکن دروغ درښتیا مقابله کول نه شی:

«قل جاء الحق وزهق الباطل» یوه ورځې ما دلاهور په تیس دانقلاب اخبار ایدیټر ولیدو هغه زما اشنا هم ولیکن پیسه چه یو قوم ته خوږه شی نو هغه بیا اشنایی او دوستی ته نه کوري راغی اوماته راتر غاړه شو ماتری پوښتنه وکړه چه داستا کله اپریدو سره دومره اشنائی او ورورولی پیدا شوی ده هغه وخت دې دهغوی مدد نه کوو چه څه وخت پری دپیرنګیانو دتوپو ګولی وریږدی؟ اودامی ورته ووې چه دا ممکن کیدی شی چه دیو پنجابی دې دا پریدو سره زیاته همدردی وي؟ زما خپل قوم دی اوزه خود هغوی خدمتګاریم. زه دا ممکنه ده چه زمانه ستا هغوی سره زیاته همدردی وی؟ نو هغه راله جواب راکړو چه چونکه تاسو کانګرس سره یئ اوزمونږ پالیسی دکانګرس خلاف ده نو په دی وجه مونږ ستا برخلاف شو او ستا خلاف لیکو. ما ورته ووې چه مونږ به اوس کانګرس پریږدو او مونږ خو تاسو له درغلی وو خو تاسو زمونږ هیڅ قسم امداد ته تیار نه وئ. حقیقت خو دادی چه تاسو مونږ کانګرس سره کړې یو که تاسو اوس هم مونږ سره ملګری کیږئ او دپیرنګیانو دزور ظلم نه موخلاصوئ نو تاسو سره کیږو. ده سنګی سنګته کړې او روان شو. اسلام خو دنیا ته د آزادی دپاره راغلی و او دمظلوم دظالم نه دخلاصولو دپاره راغلی ولیکن نن دهندوستان مسلمانان به غلامی خوښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او د ظالم ملکري دي او بیا هم د اسلام دعویدار دي.

د کانګرس کمیټۍ په ځای د سرحد جرګه:

زمونږ د اخیال وچه د صوبه سرحد «د کانګرس کمیټۍ» نوم دی «جرګه» شي نو دا به ښه وی ولې چه زمونږ خلک په کانګرس نه پوهیږي او دا هم وچه مونږ خدایي خدمتګار د کانګرس سره ملګري وو او کانګرس کښې نه وو. او بله خبره دا هم وه چه د صوبه سرحد کانګرسیانو به زمونږ مخالفت کوو او مونږ سره یې کمک نه کولو نو ځکه مونږ غوښتل چه د کانګرس د کمیټۍ نوم دې «جرګه» شي. مونږ د ټولې صوبې کارکنان خدایي خدمتګار او د صوبې کانګرسیان د جرګې جوړولو د پاره راجمع شو او مونږ ټولو په شریکه جرګه جوړه کړه د ټولو کارکنانو د اخیال وچه زه دې صدر شم او صدارت دی منظور کړم ولې زه د دې د پاره نه وم تیار نو په دې وچه د صدارت د پاره دوه نومه پیش شو. د ښاغلي خلکو د علي گل خان نوم پیش کړو او مونږ د کلو خلکو د میا احمد شاه نوم پیش کړو. میا احمد شاه د رائې په اکثریت سره صدر مقرر شو، د جنرل سکرټري د پاره ما د پیر بخش وکیل د پیښور نوم پیش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار مو شروع کړه، زمونږ کار ورځ په ورځ په ترقي ؤ، زمونږ په خلکو کښې احساس جذبه او شعور پیدا شوی ؤ او ورځ په ورځ په زیاتیدو وو خو حکومت زمونږ دی تحریک ته کتی نه شو او هیڅ وخت زمونږ د تحریک د بربادی نه قلا د نه واو په دی کوشش کښې وچه په څه چل زما د وری او کلی په کلی کړ ځیدل بند کړی، اخبارات و کښې یې زما برخلاف غلطی پراپیګنډې شروع کړی او مهاتما جی ته یې هم زما متعلق دروغ ولیکل، لیکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاتما جی د دوی د دروغو په دام کښې رانغی . ما چه څه وخت د کوهاټ د دوری
بیا اراده وکړه او څه خدایی خدمتګار می هم د خان سره کړل نو د سرحد حکومت
والیسرای ته ولیکل چه د کوهاټ علاقه زمونږ د فوجی برتی مرکز دی او که چیری ده
پکښې دوره وکړه نو بیا به دا علاقه زمونږ د لاسه لاړه شي نو په کار دا دی چه دی ګرفتار
کړی شی . والیسرا مهاتما ګاندهی ته ولیکل چه مونږ هغه ګرفتار وو . مهاتما جی جواب
ورکړو که چیری هغه ګرفتار وی نو زمونږ اوستا سو چه کومه صلحه شوې ده هغه به
ماته شی . ما چه د کوهاټ دوره شروع کړه نو حکومت څلور افسران ما پسې مقرر
کړل یو د کوهاټ ډپټی کمشنر بل پولیس کپتان ورسره د علاقې مجسټریټ او
بل د بار د پولیس یو پیرنګی چه هغه به د پښتو ویله چه کلی په کلی وګرځی او
خلک دې ته تیار کړی چه نه ما کلوته پریږدی او نه ماته راجمع شی لیکن په دې هم
څه ونه شو مونږ چه به کوم کلی ته تلو دوی به زمونږ نه مخکښې تللي وو خلکو ته به لی
وې چه کوری هغه را روان دی چه کلی ته لی پرې نږدی خلکو به ورته وې چه دا
مونږ څنګه کولی شو تاسوی بند کړئ زمونږ کلوته لی مه راپریږدئ بیا به لی ورته
وې چه خبری ورسره مه کوئ جلسی له مه ورځئ په یو کلی کښې زمونږ جلسه وه دوی
هم هغی جلسی له راغلل ما خلکو ته تقریر کولو چه مونږ خدایی خدمتګار یو او مونږ د خدای
د پاره د دی قام او ملک خدمت ته ملاتړلی ده ، دا ملک او دا قوم خو ستاسو هم دی
تاسو کښې څوک شته چه مونږ سره په دې خدمت کښې شریک شی نو یو پاخیدو چه
زما نوم ولیکه بل پاخیدو چه زما نوم ولیکه ، بل پاخیدو چه زما نوم ولیکه ، دا د بار د
پیرنګی ماته را نزدی شو او ماته لی وې په دی خلکو دی څه چل کړی دی دا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دیو سپاهی نه دومره یر بدل چه دهغه په مخکښې به یې کلمه نه شوه ویلی
اوس دادی مونږ ولاړ یو او د دوی په زړه کښې هیڅ وبره نشته لګیا دي
خپل نومونه د خدایي خدمتګارئ د پاره پیش کوي ماورته وویې چه دا چل
پرې مانه دی کړې . دا پرې تاسو کړې دی داستاسو د ظلم نتیجه ده . یو مثل د چه تنګ
بجنګ آ

بیا مونږ بنوته لاړو لکی صروت او ورسره نورو کلوکښې اوسرای نورنګ
کښې موجلسې وکړې ، جرګې موجوړې کړې او خدایي خدمتګار برتې شو . دښو
شاوخوا ټول کلی مو وکتل جلسې مو پکښې وکړې او خلک مو د حقیقت نه خبردار
کړل بیا مو هاتی خیلو کښې دیوی لوی جلسې انتظام وکړو او په هغه مقام مو جلسه
وکړه چه کوم ځای چه په ۱۹۳۱ع کال کښې پیرنګیانو په یوه لویه جلسه ګولی چلولې وې او
ډیر خلک شهیدان شوي وو او ګرفتار شوی وو او قید شوي وو . مونږ چه هاتی-
خیلو ته نزدې شو نو ماله د پولیس یو افسر یوسل وخلور خلو لینبت دفعه (د قانون
یوسل وخلور خلو لینتمه ماده) کښې نوټس راکړو چه هلته به نه ځې ما د هغه د تعمیل نه
انکار وکړو نو بیا مې دا خیال وکړ ماوې که زه جلسې ته ځم نو جلسه به بنده کړي
نو بیا مې دا فیصله وکړه چه خپل ټول ملګري مې هاتی خیلو ته ولیږل او زه لتمبر ته
لاړم او د لتمبر د خان محمد افضل خان په حجره کښې اوده شوم . ما بنام محمد افضل-
خان سره زما د ملګرو د جلسې نه واپس راورسیدل حالات یې راته بیان کړل
چه ډیره ښه جلسه وشوه او خلکو په حکومت چه ته یې دې جلسې نه منع کړې لعنت او
ملامت وویې او بیا واپس کوهاټ ته راغلو او کومه علاقه چه د غلته زمونږ نه پاتې وه هلته مو
جلسې وکړې جرګې جوړې شوې او خدایي خدمتګار جوړ شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دگاندهی جی په بلنه باردولی ته تګ:

چه د کوهاټ ښار له راغلو نو خبر شو چه د پیښور نه خبر راغلی دی چه مهاتما جی غوښتی یم. لیکن په کوهاټ کښی صرف دهنګو علاقه پاتی ده ماویل چه د کوهاټ دوره ختمه کړم نو بیا به لاړشم مونږ دهنګو دوره وکړه ځای په ځای جرګی جوړی شوې نو بل استازی راپسی راغی چه ته گاندهی جی د پرزرغوښتلی یې اولیکلی دی چه چه ټول کارونه پریږده او فوراً باردولی ته راشه زمونږ کار تقریباً ختم شوی و. زه سبا له پیښور ته لاړم او د پیښور نه باردولی ته روان شوم چه بهوپال ته ورسیدم نو د نواب صاحب اې. پی. سی. شعیب قریشی صاحب چه زمونږ د خلافت ملګری و او د مولانا محمد علی جوهر زوم و ولاړ و ماله راغی جوړ تازه مو وکړل زما هم پیر مهربانه واو ماته یې ووې چه راځه سفر کښی به ستړی شوی یې او نواب صاحب وایې چه لږ ارام وکړئ او بیګاله به دهغه میلمه یې ماورته ووې چه هلته به گاندهی جی زما انتظار کوی د نواب صاحب شکریه او په واپسی کښی به درشم خو هغه پری نه ښودم نو زه ورسره دریل نه راکوز شوم او ورسره روان شوم چه مهمان خانې ته ورسیدم نو شوکت علی صاحب هم هلته موجود و او په سباله نواب صاحب راته ووې چه تابه وایسرای له بوزو هغه سره به دې لیده کاته وشی او چه ته خه غواړې هغه به درکړي باردولی ته مه ځه. خو ما دهغوی دې خبری سره اتفاق ونه کړو هغوی په ما ډېر زور واچوو خو کارونه شو سباله تری زه رخصت شوم او باردولی ته روان شوم تیسن له سردار پټیل او دیوی داس راغلی وو. تیسن ته نزدی د باردولی اشرم و داد گاندهی جی اشرم دی او دې کښی همیشه او سیږ گاندهی جی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مې ملاقات وشو څه خبرې مو وشوې کرمې وه او زه سفرهم په تهره کلاس کښې کوم. ومې لمبل او جامې مې بدلې کړې چه ما زنګیر شو نو کاندهي جي سره هوا خوري له روان شوم د سي. آي. ډي يو مسلمان انسپکټر زمونږ دخبرو اورېدو دپاره مونږ پسې روان وخو چه څه وخت ورته زمونږ فکر شو نو شرمنده شو او واپس شو کاندهي جي ما سره دسرحد بحث څه لږ ډېر په ورځ کښې يو ځل کولو، ليکن دا خبره يې لا راته کړې نه وه چه دحکومت په شکايت مې راببلې يې. يوه ورځې يو مسلمان پټيل (نمبردار) زما د ميلمستيا دپاره راغی او کاندهي جي ته يې وويې چه که ته اجازه کوې نو سباله به دې زما ميلمه شې هغه په ډېره خوشحالۍ اجازت ورکړو او دتلو په وخت کښې ورته وويې چه په ده باندې ښې غوښې وخوروه، دلته خو مونږ په دالونو مړ کړو هغه زه ميل کورته بوتلم دهغه ډېر ښکلی کور و او هغه ډېر په ښه حالت کښې و ډېر محبتي سړی و دهغه هغه اخلاص او محبت به رانه هېرنه شي.

ديوي داس سره دوره:

ديوي داس کاندهي دکاندهي جي په مشوره د بارډولي دوره راباندې شروع کړه او څومره اسرمونه چه دلته وو هغه ټول يې راوښودل. ددې اشرمونو (تربيت ګاه) هغه ساده زندګي زما ډېره خوښه شوه تردې پورې يې په ما اثر وکړو چه زما هم دا خيال پيدا اشو چه دخدايي خدمتګار و دتربيت دپاره به زه هم داسې اشرمونه جوړوم ددې ځای خلکو دازادۍ په جنګ کښې ډېره قرباني ورکړې وه او تر اوسه پورې د ډېرو خلکو جايدادونه چه ليلام شوي دي هغه لا هغسې دنورو خلکو په قبضه کښې دي. دلته دمسلمانانو او هندوانو تعلقات هم ډېر ښه وو او دحکومت په ډېرو کوششونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دباوونو هم مسلمانانو دهندوانو مخکی اخیستی نه وي او که څه ناڅه یی اخیستی وي
هغه یی هم واپس کړي وي ما چه کوم کوم ځای تقریرونه وکړل هغه داس وو چه مسلمانانو،
دا ملک دهندوانو او مسلمان دواړو دی او دی دازادی دپاره تاسو دواړو له اتفاق
په کار دی او که په چا کښی دا همت نه وي چه دازادی په جنګ کښی حصه واخلی نو
دومره خو ورله په کار دی چه دازادی په جنګ کښی چه دچا مخکی اوما لونه لیلا میږی
چه هغه وانخلی او که چیری چا اخیستی وي نو مناسب دادی چه اوس یی ورته
پریږدي . مسلمانانو ته می ووې چه وینس شئ که چیرې او ده پاتی شوئ نو دا کوم
انقلاب چه راروان دی دې کښی به لاهو شئ ؟ انقلاب سیلاب دی او همیشه او ده
قومونه وړي او وینس ابادوی تاسو وینس شئ او منظم شئ او دا انقلاب نه کته واخلئ .

څه وخت پس جواهر لال هم دلته راغی او بیا مونږ تول سره دګاندهی جی بمبئی
له لاړو او دبمبئی نه بیا زه ګاندهی جی او دیوی داس ګجرات له راغو او دلته ګاندهی
جی دیو بل نوی اشرم بنیاد کښېښود . دلته نزدی دمسلمانانو هم یو دعربی مدرسه
وه چه هغوی زمانه خبر شو ما پسی راغلل او زه او دیوی داس ورسره دهغی مدرسی
کتو له لاړو . په دې مدرسه کښی دپرلپښتانه طالبان هم وو دهغوی پلیدو دپرخوشحالی
شوم او دپری خبری می ورسره وکړې . دمدرسی مقام او احاطه دپره ښکلی وه تول
طالبان او استاذان محبتیان وو او ما سره یی دپری دمحبته دکی خبری وکړې د
طالبانو په اصرار ما هغوی ته مختصر تقریر وکړو او ورته می ووې چه زه ستن دپرخوشحالیم
چه ستاسو سره می ملاقات وشو ځکه چه زما ستاسو نه دپر توقعات دي که تاسو
دنیا تاریخ وګورئ نو قومونه دطالبانو دقربانو په ذریعه ازاد شوي دي . دیو یداس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې هم مجبور کړو هغه هم ورته یو مختصر تقریر وکړو بیا بیرته راغلو او کاندهی جی سره یو
ځای شو بیلونیز ملګرا سره تړلا ورو او خواوشا په تولو علاقه کښې وګرځېدو. زما د پرې
ورځې وشوې او دا می خواهش وچه واپس لاړی خو کاندهی جی زه نه پرېښودم او
پوهولم یې هم نه او ما سره به یې د سرحد متعلق خبرې کولې او بیا به یې حکومت سره خط
وکتابت کوو چه په دې کښې ما په اخبارات کښې ولیدل چه د میا احمد شاه او عبدالاکبر خان
او علی گلخان وپیر بخش دوی په مینځ کښې جګړه پیدا شوې ده او ډله بازی جوړه شوې
ده او جګړه کښې وهه ځایه شوې ده. د دې په لیدو زه خفه شوم ولې چه زما د ډله
بازو او نفاق نه ډېره کرکه کېږی او زما دا یقین دی چه کوم قوم کښې نفاق او ډلې وي
هغه خپل منزل ته رسېدی نه شی او نن چه مونږ غلامان یو د دې وجه نفاق دی او
پرې جنبې دي ما کاندهی جی ته خپله اراده ظاهره کړه چه زما په غیر حاضرۍ کښې
دا واقعات پیدا شوي دي ماله تلل په کار دی نو کاندهی جی پس له دې نه دوا ایسرای
تولی قصې راته وکړې. ما ورته ووې چه دا ټول دروغ دي ته وایسرا ته ولیکه چه دا ټول
بې زما برخلاف د دروغو پراپیګنډ دی او که ستا یقین نه کېږی نو مونږ به هم درشو
او هغه خلک ته راوغواړه چه تاله چا دا ډلې درکړې دی چه رپنبتینولی (سپیناوی)
ورسره وکړم. مهاتما جی زما د دې تجویز سره اتفاق وکړو چه زه به ورته ولیکم چه ته
منصف شه ایا هم وایسرا ته ولیکل چه لاړه د اړون ما باندی ډېر تاکید کړی وچه
تا ضرور سرحد ته لاړشه نو که ته ماله اجازه راکوې نو زه به هم سرحد ته لاړشم. د وایسرای
نه دا جواب راغی چه ستا سود دا تلو ضرورت نشته دی او نه زه دا مناسب ګنم چه په
دی وخت کښې ته سرحد ته لاړشې نو کاندهی جی ماته وویل چه زه پوه شوم ته چه حقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ، پرنګیان دانه غواړی ته څه خپل کارکوه او بیایې دیویداس ته وې چه دی احمد
آبادله بوځه او دهغه ځای هغه اشرم ورته وښیه او دهغه ځای خلک چه هلته دي هغه
ورته وښیه . زه او دیویداس احمدابادله روان شو او چه هلته ورسیدو نو خورشید
بهن سره موپه قیس ملاقات وشو او دری واړه هغه اشرم له لاړو .

د احمدآباد ډېر مزیدار او ښکلی اشرم دی او ډېر عجیبه ځای کیښی دی او
دیولوی خوره په غاړه اباد دی تول اشرم کښی دیویداس وکړ زلم د اشرم نر
ښځی زمانه چاپېره شول او ماسره یې ډېره مینه محبت ښکاره کړه ماسنام چه زه څه
وخت دلمونځ نه فارغ شوم نو دوی تول ماله راغلل او دسرحد متعلق یې ماته سوالونه
شروع کړل چه دبعضی سوالونو په اوریدو به زه حیران شوم ولی چه دهغو به هیڅ بنیاد
نه و هغه به صرف زمونږ د بد ناموليو پراپګنده وه . دخورشید بهن د اخواهش وچه
احمدابادته نزدې یو پښتون پیر دی او دهغه ډېر مریدان دي او ډېر رسوخ لري
نو که چېرې هغه مونږ سره ملګری شي نو دهغه په ذریعه مونږ ډېر څه کولی شو ماسره
هغه پیرله لاړ شه ماورته وې چه زما خو هیڅ انکار نشته خو دا کار ددی قسم خلکو نه دی
او نه یې ددی قسم خلک کولی شي زه دی قسم خلکو پسی ډېر ګرځیدلی یم . دیویداس هم
زما دخبرې تائید وکړو نو پس له هغه یې هغه خبره پرېښوده . ماسره دوې ډېرې خبرې
وشوې او زمانه یې ډېر تپوس ونه وکړل او ماسره دخورشید بهن ډېر بحث مباحثې نه پس
یې داخیال پیدا شو چه زه ستاسره سرحد له ځم او مونږ چه څه وخت وپس کاندهی جی
له روان شو نو دا هم راسره روانه شوه او کاندهی جی ته یې وې که چېرې ته ماله اجازت
راکوې نو زه دخدمت دپاره سرحد له ځم نو هغه اجازه ورکړه او ورته یې دا وې چه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې خبره سوچ غور او فکر وکړه. احمد آباد باندې شپږ سوه کاله مسلمانانو حکومت کړې دی دلته مسلمانانو ډېرې ښې ښې آبادۍ دې مونږ هغه ډېرانو بادشاهانو آبادۍ وکتې دلته ډېرې کارخانې دې چه کېږې پکښې جوړېږې هغه موهم ولیدې او بل پکښې دهندوانو یو لوی قومي کالج دې چه هغه ته « ودیاپیت » وائي دهغه لیدو له هم لاره ودیاپیت والو زه مبلغه کرم او یوه شپه مې ورسره وکړه، دا ډېر ښکلی کالج دې او ډېره ښکلی آبادۍ ده دې کالج ډېر زیات قوم پرست هلکان پیدا کړي او روزلي دي او هغوی دهندوستان دازادۍ دپاره ډېرې قربانۍ ورکړې دي چه څه وخت ما ودیاپیت کالج کتلو نو یو هلک مې ولیدو چه زوروره دانات لي وهلو ما تپوس وکړو چه داڅوک دې هغوی وې چه داد کاندهي جي نوسي دې. په کالج کښې هلکان نه وو دتحقیق نه راته معلومه شوه چه هغه ټول نن په گجرات کښې خواره شوي دي او کلي په کلي گرځي نوزه پوه شوم چه دا په ښتیا قومي کالج دې او پخپلو طالبانو کښې لي قومي جذبه پیدا کړې ده او دا دوی له چه داکوم تعلیم ورکېږي شي دا ښتینې تعلیم دې.

په احمد آباد کښې ډېر پښتانه دي هغوی سره مې هم لیده کاته وشو هغوی هم دخدائي خدمتګارۍ په حقیقت پوه کړل په اخرې ورځ دا احمد آباد دهندوانو مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه په زرګونو ښځې، نر، پکښې شریک شول، هغوی ته مې مختصر تقریر وکړو دهغوی دهغې مینې محبت شکریه مې اداکړه او ورته مې ووې چه مونږ یوه ډېر ورورولي جوړه کړې ده چه دهغه نوم خدائي خدمتګارۍ ده خدائي ته خود خدمت ضرورت نشته دخدای خدمت دخدای دمخلوق خدمت دې او مونږ که هندوان یې او که مسلمانان یو دخدای مخلوق یو دښمنانو دیو بل نه جدا کړي یو خو په حقیقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو یو. جلسه ختمه شوه او مونږ واپس کاندهی جی له راغلو. کاندهی جی له دوالیسرای
لارډ ولنګډون خواب راغلی و زما په لیدو په خنداشو چه ته بالکل ریښتینی یې او
حکومت درو غجن دی. حقیقت دادی چه حکومت دخدایی خدمتګار رو د تحریک
نه یو پرې ی او دا تحریک نه غواړی، زه پوه شوم او اصلیت راته په ښه شان معلوم شو
والیسرا وایی چه دلته مه راځئ او ماته هم لیکی چه تاته د سرحد دتلو اجازه نشته نو خه
تاسو خپل کار کوئ حقیقت دا وچه دحکومت د دی پرا پیګنډ بجا نه مطلب دا وچه
دکاندهی جی او زمونږ په منځ کښې مخالفت پیدا کړی ما ونیسی او زمونږ تحریک ختم
کړی، او چه حکومت پوه شو چه کاندهی جی په هیڅ شان دوی نه پرې دی نو مونږ
دهغو د پنجونه بچ شو، دوی ته معلومه شوه چه که مونږ دی ونیسو تو دکانګرس
دا سوله ماتیږی، زمونږ د پرکسان دوی دا ایکسو چوالیس په دفعه (دقانون د
یوسل و څلور څلویښتمی مادی په حکم) نیولی وو. د دوی مطلب خو زما په نیولو کښې
و خو دی کښې ناکامیابه شول. کاندهی جی زه یوه میاشت ځان سره وساتلم او چه
دهغه تسلی وشوه نو زه یې رخصت کړم. دیوید اس هم ما سره د احمد اباد ه پوری
راغی زما دهغه ځای نه د روانیدو په وخت دمهاتما جی سکرتر مهادیو دیسائی
صاحب راغی او ماله یې یوه لویه پرپره راکړه چه هغه مهاتما جی ته زمونږ دچارسدې
اسستنت کمشنر لیکلی وه دا هغه پرنګی وچه حبیب نور پری حمله کړی وه او هغه
پرې پاڼسی شوی و. دبابرې د درامی قصه هم پکښې وه هغه راته ووې چه دد
خواب مهاتما جی له راولیږه ما چیتی حبیب کښې واچوله او کاد ی کښې را روان
شوم یوه شپه می اجمیر کښې، یوه شپه می جیپور کښې او بله شپه می دیلی کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او بیا کلی ته واپس راغلم .

بابړه کښې د ډرامه اوزمونږ کمزوری ملګری :

څومره چه به حکومت مونږ سره سختی کوله هومره به زمونږ خلک پوهیدل او او چتیدل او څومره چه به زمونږ تحریک ترقی کوله او خدایی خدمتګار زیاتیدل هومره به حکومت خپل زور او ظلم زیاتولو. دچارسدې او بابړې بعضی ماشومانو هسې د توقویوه ډرامه وکړه لیکن حکومت خوبانه لټوله زه په دوره وم د پټهی کمشنر زمونږ سکرټر عبدالاکبر او احمد شاه او عبدالله شاه وغوښتل او په دوی یې دومره رعب واچولو چه عبدالاکبرخان د ډرامې والونه خپله بیزاری څرګنده کړه داجرئت یې ونه کړو چه د پټهی کمشنر ته یې ویلی وای چه داخو دهلکانو لوبه وه ، داسی لوبې هلکان تول عمر کوی خو حکومتنه دومره اهمیت نه ورکوي . حکومت ته چه زمونږ کمزوری معلومه شوه نو فوراً بله ورځ بې چارسدې ته فوجونه اوتوپونه راغلل او د ډرامې هلکان یې کرفتار کړل او فوجونه یې د پرانګو بابړې او چارسدې په کوڅو کښې ورخوشې کړل . بله داچه په یوه عامه جلسه کښې دچارسدې په جامع مسجد کښې میا احمد شاه په دې هلکانو ملامتیا وویله او خپله بیزاری یې ترې ظاهره کړه چه ددې نتیجه داشوه چه حکومت هغوی ونیول او یومې بوکال او دوه یې دوه نیم کاله په دې دومره معمولی خبره قید کړل. زه چه د دوری نه واپس راغلم نو پرانګو بابړې او چارسدې له لاړم خلک می جمع کړل او د صبر تسلی یو تقریر می ورته وکړو او د حکومت په دې قسم پالیسی می نکته چینی وکړله چه داخو دهلکانو بره قوته وه حکومت ترې بوقه جوړه کړه . زمونږ خلکو کښې چه خفګان او مایوسی پیدا شوې وه هغه لبری شوه او تسلی یې وشوه . زمونږ په ملګرو باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پټې کمشنر دومره ویره او هیبت راوستو چه ماته په دوه پښې شو چه ته تولې ورځ
دوري کوې، جلسې کوې او په هغو کښې غیر ذمه دارانه تقریرونه کوې او خلک دومره
خدایي خدمتګار شول چه په هغو قابو موندل ګران شو، په دې وجه مونږ د تحریک
نه استعفا کاني ورکوو. چونکه دوی زمونږ زاړه ملګري وو نو زما د دوی استعفا
کاني خوښې نه وې نو دا فیصله موو کړه چه مردان ته لاړ شو او قاضي صاحب عطاء الله
خان او ثمین جان سره دې کښې مشوره وکړو. مونږ لاړو او د قاضي صاحب سره
موشسپه شوه د شپې مو د اخبرې شروع کړې زما عجیبه ملګري وو په کار خو دا و
چه د شپې ورځې په کار کولو ماته داد راکړې وای خوزه یې ملامته کولم. د دې تولو
خواهش دا و چه زه دې دا جلسې پرېږدم او د دوی په شان په قلاره دې کښینم
ما ورته وې چه کار را باندې مه پرېږدئ او چه تاسو څنګه وائئ هغسې کار به کوم
تاسو ماله یو لیکلې تقریر راکړئ زه به هم هغه په جلسو کښې خلکو ته کوم لیکن هغوی دا
هم ونه منله او راته یې وویل که ته دا جلسې بس کوې نو مونږ استعفا کاني ورکوو قاضي
صاحب، ثمین جان او د هغوی نورو ملګرو د هغوی ملګرتیا کوله ما دوی ته وې
چه د کاندهي لاره اړون سوله چه ده دا عارضي سوله ده او دا رونګ تیل کانفرانس
چه دی دا کامیابیږي نه او دا چه کله ناکامیابه شو نو د تولو نه اول به ما نیسي او که
مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسې وکړو او که ونه کړو نو هم تري خلاصیدې
نه شو نو دا مونږ له خدای یو وخت راکړې دی په کار دی چه د دی نه فایده اوچته
کړو او شپه او ورځ په ځان یوه کړو او په دې خپل قام پسې وګرځو او چه دا تاسو
دا وائئ چه خپل تقریر کښې دا خبره مه کوه چه د دې پرنګې یو ښکر مومات کړې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاچۍ پښتنو ملا وتړئ چه دا بل ښکرلي هم مات کړو » نو اوس تاسو ماته ووائئ
چه زه دا ونه وایم نو څه ووایم ؟ هغوی ماته وویل چه ته وایه چه مونږ حکومت ته
لاس ورکړی دی ما ورته ووې چه زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه ایا په دی خبرو
به پښتانه پوه شی او کومه جذبه چه زه پیدا کول غواړم هغه به پکښې پیدا شی ؟
دهغوی خبرو ته می مجبوراً غاړه کښېښوده چه دوی راته جدا نه شی حالانکه
دا خبره ماته ښه نه ښکاریده او عجیبه خولا داوه چه زمونږ دوه جلسی مقرری
شوی وې او دهغو اعلانونه هم شوی وو یوه سودم کښې او بله دخلیلو په پسیند
وړی کښې راته لي ووې چه دې له به هم نه ځي ، میا عبد الله شاه او جعفر شاه
ووې چه مونږ خو استعفا ورکو ونن دی اوکه سبا ولې چه حکومت مونږ گرفتار
وي . مونږ ډېره تسلی ورکړه خو رضا نه شو بیا مونږ ورته ووې چه ښه ده استعفا
ورکړئ خو چه اخبارونو کښې یې چاپ نه کړئ ځکه چه حکومت به ددی نه ناجایزه
فایده اوچته کړي خو هغوی دا هم ونه منله دهغوی دا خیال وُ چه ددی نه
مونږ حکومت خبرو وچه مونږ ددی تحریک نه ویزاره یو . زمونږ دې نورو
دوستانو ورته ووې چه دا خبری دحکومت نه هسې هم پټې نه پاتې کېږی
خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښې اعلان وکړه . شپه ډېره تلې وه ددی
خبرو نه پس مونږ اوده شو خو دغه شپه په ما ډېره بې ارامه تېره شوه او
تکی خوب می ونه کړی شو ما دی خپل بد نصیبه قوم ته کتل چه اول خو ددوی
دخدمت څوک نه وی اوکه څوک یو نیم پیدا هم شی نو څوک دخدمت موقع نه
ورکوی . سحر چه زه او قاضی صاحب ګډ ځېدو دپاره لاړو نو ما قاضی صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخبره وکړه چه ښه ده چه تاسو دانا دوا په ماکوئ نو چه دقیامت په ورځ حساب
کتاب کیږی نوزه به ستاسو ګریوان نه لاس اچوم او ددې تولو خبرو ذمه وار به
تاسوئ او ستاسو ددی فیصلی نقصان چه قوم او ملک ته رسیږي ددی ذمه
واری به هم ستاسو په سرو ي نو قاضی صاحب ماته وویې چه زه څه وکړم ما ته
هم داخبره مناسبه نه ښکاري خو که نه یې منو نو دوی تښتی او مونږ به ډاکه
پریږدي. چه چای موخکله نو قاضی صاحب دوی سره دصودم او دسپینی
وړی ذکر وکړو او دوی یې په دی رضا کړل چه دې جلسوله دی دی لارشی
خو په دی شرط چه تاسو ورسره لارشئ او چه تاسو ورته څنګه وائ هغسی تقریر
به کوي یوی جلسی له راسره میا صاحب احمد شاه او بلی له راسره عبدالاکبر
خان لاړل. دصودم په جلسه کښی چه قوم کومه سپاسنامه راله راکړی وه
نو په هغی کښی داذکر هم وچه تاسو دپښتنو دشان سره چه دیوک خدای
خدمتګار واعلان کړی ؤ دالږ دي مونږ ددی نه زیاتو ته تیار یو. ددی
علاقی خانان او تول خلک دقاضی صاحب دکار په برکت مونږ سره دملګرتیا
دپاره تیار شو. دسپینی وړی جلسه چه شروع شوه نو دپری ښځی هم دی جلسی
له راغلې وې چه په دی کښی یو هوائي جهاز راغی او په دې ښځو راغوته شو
دپری ښځی وتښتیدی لیکن ماچه ورته اواز وکړو چه تاسو څنګه پښتنې یئ
چه دهوائي جهاز نه تښتئ نو تولی واپس شوې، هواباز خپل جهاز دپرحلله
دهغوی په سرونو تیر راتیر کړو چه ښځی ونه یریدې نو مایوسه شو او واپس
لاړو چه جلسه ختمه شوه نوزه دمیا صاحب سره کلی ته راغلم نو دی دوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتی شوی اوزه دکلی نه بهرته تلی نه شوم دخدای دې فضل ته کوره چه زما تلل راتلل بند شو نو بیا خلکو اتمانزوله تلل راتلل شروع کړل زما کار جاری شو او دپر بنکېدلو میا صاحب چه دلوی جرگی سکرتر و دخصوصی معاملاتو د فیصلی دپاره لی لویه جرگه اتمانزوله راوبلله چه کار ختم شو نو پیر شهنشاه او سردار رام سنگه ماته د دوری کولو وې ماورته وې چه زما خو عذر نشته خو صدر صاحب عبدالاکبر خان او احمد شاه میا صاحب زه د دورونه منع کړی یم تاسو که ما غواړئ نو دهغوی نه اجازت واخلئ: هغوی میا صاحب مجبور کړه او ماله لی اجازت راکړو او هغوی سره د دوری دپاره روان شوم. ما د کوهاټ او بنو کلی په کلی دوره وکړه او دپری ورځی می پکښی تیری کړی دپری جرگی جوړی شوی او دپر خلک خدای خدمتگار شول. چه دهغه ځایه واپس راغلم نو سید فضل لطیف په هری چند کښی دلوی جلسی انتظام کړی او تولو مومندو او راغیزوله لی دعوتونه لیږلی وو. هغه زه هغی جلسی له بوتلم دپر مخلوق جلسی له راغلی وو جلسه وشوه ما پکښی تقریر وکړو چه: ای پښتنو ورونو مونږ تول یو قوم یو او دیو بابا اولاد یو زمونږ مثال دیوی ونی دی چه دې کښی دپری ځانگی وې خو مونږ لی یو وې او چه څوک دهغی ونی نه یوه ځانگه پرې کوی نو دهغی ونی سوری ته نقصان رسی او که دهغی ونی مونږ وچ شی نو تولی ځانگی لی وچی شی نو نن ورځی پیرنگیان لگیادی دغه ځانگی ورو ورو پرې کوی، تاسو وینئ شئ که دغه ځانگی ختم شی نو ستاسو بچی به په نور پاتی شی او دسر سوری به لی ورک شی او که چیری دغه مونږ وچ شو نو دغه تولی ځانگی به لی وچی شی یوه به هم پاتی نه شی، زه تاسو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایم چه دبمن لګیا دی تاسو ورکوی او په دی کوشش کښې دی چه دا مونږ وچ شی که تاسو نه دا مونږ وچ شو نو بیا به ورک شئ . پاخئ ! داچیل کور جوړ کړئ دا بیل بیلوالی پریږدئ یو قوم شی ، که یو قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم ابادشی او اخرت هم . چه جلسه ختمه شوه نو زمونږ د تنګی کارکنان کلی ته رخصت شول او زه او فضل لطیف باچا بدرګی ته اوبیا رانهی زوته لاړو او دهغی علاقی دوره موو کړه چه د هغه ځایه واپس شوم نو غلام محمد خان د لوند خور د جلسی انتظام کړی و زه او میا احمد شاه او عبد الاکبر خان هلته لاړو . دلته هم ډیره لویه جلسه وشوه او ډیری زنانه ورله راغلی وې او په هغه جلسه کښې ما سره زنانو داوعده وکړه چه : « که د زلمونه پوره نه شوه - فخر افغانه جینګی به دې ګټینه » جلسه چه ختمه شوه نو میا احمد شاه او عبد الاکبر خان واپس راغلل او زه یې هغوی ته د بائیزو د دوری د پاره پریښودم او غلام محمد خان سره پاتی شوم . مونږ د بائیزو او شموزو دوره وکړه . زه د بائیزو د کارکنانو نه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه هغوی پخپله علاقه کښې ډیر کارکړی و او د تولونه زیاته زما د خوشحالی خبره داوه چه کوم ځای به جلسه وه او چه کومی ښځی به په کوتو (باغونو) جلسی ته ناستی وې نو هغو سره به څرخی هم وې او هغوی به د جلسی شروع کیدونه وړاندې څرخی کولې بله داچه غلام محمد خان او زرین خان به زما د ارام ډیر فکر کولو د دوی په برکت به زه په ارام وم ، بله داچه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښې ډیر کارکړی و . په لوند خور کښې د ښځو جلسه وشوه ، په زرګونو ښځی ورله راغلی وې او مالې یې سپاسنامه هم راکړه او تقریرونه یې هم وکړل په دی زه خوشحال شوم ولی چه بغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځونه یو قوم ترقی کولی نه شی ولې چه زمونږ د کور او بچو تول پرورش د هغوی په لاس کښې دی او زمونږ د کاډې چه کومې دوه پایې دي نو یو سړی دی او بله ښځه ده نو ناسو پخپله خیال وکړئ چه یوه پا یه پنچروی نو کاډی به څنګه لاړشی؟ په سپاسنامه کښې دوی دا مصرع لیکلی وه: «لا که د زلمونه پوره نه شوه - فخر افغانه - چینکی به دې کښه» له دې ځایه زه او غلام محمد خان دیوی ورځې د پاره د سفر وله لاړ هلته د یو سفر د یوه عظیم الشانه جلسه وه، زرګونو خلک او خدای خدمتګار جمع وو داسې لویه جلسه ما بل ځای لیدلی نه وه، ما په جلسه کښې تقریر وکړو چه خدای خدمتګار ځان ته خدای خدمتګار وایي، لیکن خدای ته د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت دهغه د مخلوق خدمت دی او د خدای مخلوق یوازې مسلمانان نه دی ټول دهغه مخلوق دي، که هندو دی که سکهه دی که عیسایي دی زمونږ فرض د دنیا نه ظلم ورک کول دي او مظلوم د ظالم نه خلاصول دی. مونږ به د هغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک د خدای په مخلوق ظلم کوي که ظالم زمونږ وروړ او مسلمان هم وي. بله دا چه زمونږ خدمت به د خدای د پاره وي د څه غرض د پاره به نه وي مونږ له چه څوک خو مره تکلیف راکوی زور زیاتی راباندې کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او د هغه سړی، زم یا حکومت د پوهولو کوشش به کوو، چه جلسه ختمه شوه مونږ د شپې د ارام پاره سودم ته راغلو دلته زمونږ ملګرو امیر محمد خان او مهر دل خان او شاکر الله چا او د هغوی ملګرو په دی علاقه کښې د پرښه کار کړی و. دلته هم د پره ښه جلسه شوه او د دی ځای په زنانو کښې هم د ازادی د جذبه پیدا شوې وه، د دی ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوری دختمید ونه پس دسلیم خان په ډیری کښې د مومندو لوه لویه جلسه وشوه
دعلاقې ټول مومند راجمع شوي وو او د دې تحریک په غرض او مقصد مې پوه کړل چه
دا تحریک زمونږ د ورورولۍ او قامولۍ تحریک دی او مونږ دا کوشش کوو چه د قومونو
پښتنو یوه ورورولۍ او قامولۍ جوړه کړو او د دوی ذړونو نه بغض، کینه، تږګنې
او دښمنۍ لیرې کړو چه اتفاق پکښې پیدا شي، محبت او همدردۍ پکښې پیدا شي
او یو قوم شي. ای ورونو! که یو قوم شوئ نو تاسو له خدای داسې ملک درکړی دی
چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی خو ستاسو د بې اتفاقۍ په وجه پرې نور خلک مزې
کوي او که تاسو یو قوم شوئ نو ستاسو ملک بل څوک خوړی نه شي ستاسو د دنیا
او اخرت به ابادشي او دا داسې ملک دی چه دې کښې به یو سړی غریب پاتې نه شي تول
به خانان شي.

ډیره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک د دې تحریک په غرض او مقصد پوه شول
او د انقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد په چغو کښې جلسه خوره شوه بیاله دې خاتمه
مونږ منکا درکړه. ته لاړو خلکو سره کښېناستو. دلته زمونږ تحریک ښه روان دی او
ډیر مجلسونه موو کړل او بیا تری رخصت شو. خپل کلی ته لاړم په دې ډیر کرخېدلو او
تقریرونو مې اواز ناست و مګر مې خوږ بیده ناجوړه شوم لږ ارام مې وکړو لیکن زما په نصیب کښې
ارام چیرته و؟ که زه به خلکو پسې نه تلم نو خلک ما پسې راتلل او ارام مې نه شو کولی ما به ډیر پوهول
خو نه پوهېدل، دا دهغوی هغه ډیر محبت وا او که خبرې مې ورسره نه کولی نو خفه کېدل به.

ډیر نګیانو د جبر و تشدد زیاتوالی:

د سرحد حکومت دکاندهی لاره اړون د سولې هیڅ پروا نه کوله، ورځ په ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی نوی نوی حکومته او قانونه په مونږ لګول اول خو خدای خدمتګار په چو نو بند و وچه نه
ه حُی. بیا یې په سر کو نو هم کړ ځیل و ته نه پر ښوول، بیا حکم جاری شو چه خو مره جرنیلی
سر کونه دی د هغو ته ځلور ځلور میله یو خوا بل خوا جلوسونه جلسی او په ورد و کښی کړ ځیدل
ل دي، علاقه په علاقه د دې نه علاوه دفعه ایک سو چوالیس (۱۴۴ مه ماده) ولګیدل او
لیس ته اختیار ورکړی شو چه تاسو پخپل حکم چه څوک نیسئ نیوی شئ. په صوبه سرحد کښی
لیس راج جوړ شو. یوه ورځ زه دخان بهادر میا مشرف شاه د زوی فاتحی له تلم ځلور
ل ای خدمتګار باور دئ هم راسره و وچه د مردان د جرند وادې له ورغلم نو زمونږ
لید و سره یو پولیس سنتری رامنډه کړه او د عام سړک دروازه یې زمونږ موټر ته
ه کړه بله لار نه وه مونږ د موټر نه کوز شو او هغه ته مو وویې چه دا خو عام سړک دی
بله لار هم نشته مهربانی وکړه دروازه راته لیری کړه هغه راته وویې چه سړک مړک نه
زنم ماته خو دا حکم دی چه د سړو جاموسړی په دی سړک مه پریږ ده او که هغه څه ویلي
یا یې په توپک وله توپک یې مونږ ته مخامخ کړو او راته یې وویې چه که تلی شی نو لار
ئ! چا چه زه پیژندم هغوی ورته ډیر وویې چه داسی مه کوه دوی ته دروازه لیری کړه
ه وویې چه ماته د خپل افسر حکم دی دروازه دوی له نه شم لیری کولی مونږ واپس شو
نهر په غاړه د پولیس لاین سړک ته راووتو تانهی دا مو د دی خبری نه خبر کړو هغه
ه وویې چه زمونږ صاحب سره په دی کښی لیدل په کار دی ما ورته وویې چه دا خو
ا د صاحب حکم دی د لیدو نه به څه جوړ شی؟ تاسو فکر وکړئ چه ستاسو ما سره داسی
ل وي نو عامو خدای خدمتګارو ته به خو مره تکلیف وي؟

په کلو کښی لاړو کو څو کښی به پولیس بی ګناه خلک وهل سواره به راتلل کلو کښی کړ ځیدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دخلکو ستروني به يې ماتول، لیکن مونږ دخپل طرف نه په سوله تینګ اوسېدو او داسې
کارمونه کولو چه په مونږ څه الزام راشي او دا ټول تکلیفونه مونږ په صبر او استقلال تېروول
او بیا په اخره نوبت دې ته ورسېد و چه دوهلو په ځای به يې خدائي خدمتګار قتلول
شپې به د دوی بارډر لاړل په دفتر کښې چه به دکوم خدائي خدمتګار دیوتې وه هغه به
يې ونیو او چه څه به ورسره وهغه به يې تړي واخیستل او بیا به يې په توپک وویشتو. دغه شان
یو صوبه دار چه زمونږ یو خدائي خدمتګار غریب بې ګناه په اور مړو کښې وویشتو هغه وقت
چغې وهلې چه زه یم او هغه يې شهید کړو، دکلو خلکو پولیس ونیول او توپکې يې تړي واخیستې
خو زمونږ تحریک دومره اثر په پښتنو کړی و چه تشدد يې ورسره ونه کړ صرف رپورټ
يې وکړو او چه اسسټنټ کمشنر راغی نو توپکې يې ورکړی. پیرنګیانو ته دپرقهر په دې وجه
چه خلکو تشدد نه کولو پیرنګیانو به خلک مجبورول چه تشدد وکړي چه مونږ ورته بهانه
جوړه شي او ښه پرې زړونه ښخ کړو او برباد او تباه يې کړو. دخدائي خدمتګارو اصل
صبر و خپل ځانونه يې خدای ته سپارلي وو او په دې یقین وچه یوه ورځ به زمونږ ده د
مظلومیت رنګ راوړي. پیرنګیانو به ویلې چه مونږ ده دې خلکو حیران کړي یو مونږ کو
کوو چه دوی تشدد وکړي دتشدد علاج خو مونږ ده سره نشته ځکه چه مونږ سره د تشدد
دپرسامان دې خو د عدم تشدد علاج راسره نشته.

پیرنګیانو به داخبره دپره کوله چه: (The non violent pathan is more dangerous than the violent pathan)
دعدم تشدد په اصولو روان پښتون د متشدد پښتون نه دپر خطرناک دی
چه دکراچي دکانګرس دسالانه جلسې نه واپس راغلو زمونږ دصوبې لاټ صاحب
ما سره ملاقات کولو خواهش ظاهر کړو او ماله يې دبعضې کسانو په خولې خوابونه راولېږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن ماچه د پیرنګیانو زور او ظلم او زیاتی ته کتل نو زړه می نه غوښتل چه لاټ صاحب
سره ملاقات وکړم او نه مانه پکښې د قوم او ملک څه فایده ښکاریده ولی چه یو طرف ته یی
با وجود د سولې زمونږ د رانیز وقیدیان پری نه ښودل او بل یی د لوبو توقو په ډرامه
زمونږ بچی گرفتار کړل او په خدایی خدمتګارو یی توره تیاره جوړه کړه وه، په دی وجه
ما دهغه د ملاقات نه انکار وکړه لیکن زما د انکار با وجود حکومت اصرار کولو چه ما
سره دی خامخا وبینی نو یوه ورځ زما مشر ورور ډاکټر خانصاحب راغی او راته یی
وی چه د حکومت د مړه اصرار دی نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته وویې چه لا ر د
صاحب زمونږ د جماعت د صدر او سکرتر سره ولی ملاقات نه کوي ولې چه ذمه وار
خلک خو هغوی دي او زما خو څه ذمه واری نشته او که چیری ما سره ملاقات کول
غواړي نو زه ورسره په دې شرط ملاقات کوم چه موجوده وخت کښې د حکومت
د طرفه کوم مشکلات مونږ ته پیښ دي که د هغی حل کول په اخلاص او ایمانداری
سره غواړی. لیکن لاټ صاحب دی شرط ته غاړه کښېنښوده او ویی ویل چه په
سیاست کښې ایمانداری نه وی نو ما ورته وویې چه ایمانداری نه وی زه داسی
ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایمانداری دی په دې وجه هغه ملاقات
نه شو.

څه ورځی پس زمونږ ملکری میا احمد شاه صاحب د څه خبری د پاره مستر
ترته چه د پولیس نائب جرنیل و او زمونږ د صوبی د سی. آی. ډی لوی افسر و
ی و او بیا د واړه لاټ صاحب له لاړل، لاټ صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات
بیره تازه کړه نو میا صاحب ماله راغی او ما ته اړ شو چه لاټ صاحب سره ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته خو زه پکښې څه فایده
نه وینم ستا او دهغه دا گفتگوی هم تسلی بخش نه دی او بیا د پرانګرد فوج متعلق د
ځواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا دلا دې نه دبند دلو ځواب چه مغه بنپایی خوښ
سوختګ و. دمیا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا یی جرګه او غوښته او جرګی
ته یی دا مسئله پیش کړه او جرګی په کثرت رای دا فیصله وکړه چه ملاقات کول نه دی
په کار په دې میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په دپرو منتو نو قاضی صاحب او علی اصغر
خان میا صاحب رضا کړه، دفیصلی نه پس ما دهغه نه پوښتنه وکړه چه فردوس خان
او غلام محمد خان نه تاسو د ملاقات په حق څنګه لاسونه وچت کړی وو هغوی په خنده
کښې ووې چه مونږ خو ددی ویری نه لاسونه وچت کړی وو چه که نه ورسره ملاقات
ونه کړی نو مونږ به گرفتار کړی او بیا به جنګ شروع شی.

دیو جماعت کارکنان چه دوپری نه داسی کارونه کوي نو دهغونه قوم ته او
جماعت ته نقصان رسیږي. دا خبره حکومت دلته پری نښوه، دا ایسرای ته یی
ورسوله او زما برخلاف یی غلط پراپیګنډه شروع کړه چه دده دپرنګیانو
نفرت دی دده مونږ سره ذاتیات دي ځکه مونږ سره ملاقات نه کوی او
دا ایسرای په دی الفاظو کاندهی جی ته شکایت وکړه، کاندهی جی ماته ولیکل چه
ته خپل لاټ سره ملاقات وکړه زه پوه یم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غواړی
خو دوی ستا برخلاف پراپیګنډه کوی او په خلکو کښې ستا متعلق غلط فهمی پیدا
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره می د جرګی انتظامیی ته پیش کړه او دهغه
په اجازه می لاټ صاحب سره په نتهیا کلی کښې ملاقات وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالات صاحب ته په خدای خدمتگار و ظلمونو او دراندیزو دقید یانو
ووې لیکن باوجود دی خبرو د پیرنګیانو په پالیسی کښې څه فرق رانغی بلکه
د اول نه زیات شول. حقیقت دادی چه د دوی د اتول ملاقاتونه د دې قوم او
ملک د فایدې د پاره نه وی. دې کښې د دوی مقصد داوي چه د اسې به څنګه
دوکه کړه خپل مقصد به تری پاتی کړو او د ځان سره به یې ملګری کړو او ما چه څومره
ملاقاتونه کړی دي نو بغیر د لالچ نه می یکښې بل څه لیدلی نه دي. حکومت د
مالیې په بهانه ظلمونه شروع کړل دانه چه کوندی خدای خدمتگار و د مالیې نه
انکار کړی وخونله دومره ارزانه شوې وه چه خلک تنګ وو د مالیې وس یې نه کیده
او د مالیې بقایې یوازې په خدای خدمتگارونه وې د دوی نه زیاتی نه زیاتی په سرکاری
خانانو او ملکانو دی خوهغوی ته یې څه نه وې خواران خدای خدمتگار به یې تنګول
مالونه به یې لیلام کول حوالاتونو کښې به یې اچول اولا دهغوی برخلاف به یې داپرا نګیانه
هم کوله چه دوی د مالیې ورکولونه انکاري دي پخپله یې هم نه ورکوی او نور خلک هم
منع کوي حالانکه دا بالکل دروغ وو، خلکو سره په رښتیا مالیه نه وه او خدای خدمتگار
سره هم نه وه دی به حکومت ته وې چه دا تاسو نور و خلکو سره څنګه سلوک کوئ
دغسی مونږ سره هم کوئ، مونږ خو هم ستاسو رعیت یو چه بعضی خلکو ته معلومه شوه
چه حکومت د خدای خدمتگارو په کړولو خوشحالیږي نو په خدای خدمتگارو یې
د دروغو مقدمی شروع کړی، په دواوه کښې د جبار خان او المیر ملک دلاسه خدای
خدمتگار په اورکښې ولاړ وو. په اباز و کښې آفتاب گل میا او یحیی میا او د دوی نورو
رونو او عزیزانو خدای خدمتگار د ورکو په کوتو کښې بند کړل او د بوسولو کی یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وکړل . ددې کاکاخیلو، میاګانو د پیرنګیانو سره دومره محبت او اودهغوی دومره وفادار او خدمتګار وو چه څه وخت به د خدایي خدمتګارو د زړاتلو نه خبر شو نو توپکې به یې ورپسې واخیستې او دهغوی مرګ ته به تیار وو . دمالیې په باب د بنګرام عبدالله جان میا او دهغه زوی چه په خلکو څومره ظلمونه کړې دي دهغو بیان کولی نه شم ده هم خلک په کوټو کښې بند کړي دي او د بوسو لوګی یې ورته کړې دی فضل الرحمن خان دشو قدر سړی خو پر بږ ده د بنځو بې عزتي یې هم کړې ده . بله داچه زمونږ دهشنغر په کلو کښې او میرو کښې د پولیس تانه دار ګرځېدو او هرچا نه به یې پوښتنه کوله چه دلته هم څوک خدایي خدمتګار شته او چه څوک به خدایي خدمتګار وهغه به یې وهلو، ټکولو او بې عزته کولو . دملکنډ ایجنسي دسخاکوټ کلی نه یو څو ماشومان زما دلیدو د پاره راتلل نو پولیس تری خبر شو اول خوبي په دوی ډېر دباوونه وکړل چه دوی ونه یرېدل او خپله اراده یې پرې نه ښوه نو بیا یې دومره ووهل چه سړی یې ورله مات کړل . هغو کښې یو ماشوم زما ورور ډاکټر خانصاحب مات سرګاندهي جی له ولېږلو چه هغه دغو ورځو کښې شمله کښې و او دا تول حال یې ورته ووې . حقیقت دا دی چه پیرنګیان دغو ورځو کښې بالکل لیونی شوي وو او ګنهګار او بې ګناه تمیز نه کاندهي جی دا ټول خبرې واپسه ته ولیکلې او ورته یې ولیکل چه دا دی د تحقیق د پاره زه سرحد ته تلل غواړم خو واپسه اجازت ورنه کړه ، حقیقت دا دی چه پښتنو باندې څومره ظلم کېدلو دا تول پیرنګیانو کولو . هغوی دا نه غوښتل چه پښتانه دې راویښ شي او منظم دې شي او په دې کښې دې اتفاق او سیاسي شعور پیدا شي .

د دیوی داس ګاندهي د سرحد دوره :

مهاتما جی واپسرای ته دوباره ولیکل چه که حکومت ماله اجازه نه راکوي نو بیا دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال بیا پتل له اجازت ورکړي چه هغوی سرحد له لاړشي او تحقیق وکړي چه څوک
سوله ماتوي ؟ خو حکومت ددی نه هم انکار وکړو ځکه چه سوله خو دوی ماتوله بیا
کاندهي جي وابسراته ولیکل چه زما زوی دیوی داس له اجازت ورکړه حکومت دې ته
هم تیار نه شو اخر چه کاندهي جي د حکومت نه مایوسه شو نو وایسرای ته یې ولیکل چه ښه ده
له ماله اجازت راکوئ او که نه راکوئ زه سرحد ته ځم ، نو پس دهغې نه حکومت په دی رضا
شو چه ښه ده مونږ دیویداس له اجازه ورکوو په دی شرط چه هیڅ قسم جلسی او جلوس نه
نه وی . کاندهي جي مونږ له تاره راکړو چه دیویداس سرحد له راځي لیکن استقبال جلوس
او نمایش به نه وي . دیویداس راغی او مونږ دده استقبال ونه کړو . او دیویداس چه
له وخت راورسید نو مونږ ته یې هم دهاتماجي هغه خیال ظاهر کړو چه څه وخت مونږ د
پیښور نه اتمانزته روانیدو نو مونږ دیویداس ته وویې چه د پیښور نه تر اتمانزو پوری
سړک دلسو لسو کزو په فاصله خدایي خدمتګار د حفاظت د پاره درته ودرو وخو هغه د
دې نه انکار وکړو چه سباله مونږ ټکال له لاړو نو خبر شو چه دلته ارباب عبدالغفور خان
د باد رکلی عاشق شاه باچا او په ترخه کښې د پیر بیګناه خدایي خدمتګار حکومت ګرفتار
کړی و ، او د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د دیوی داس د پاره میلمستیا
کړی وه . د خلیلو ، موهندو زمونږ ټول کارکنان موجود وو او دیوی داس ته یې هغه
ولی قصی وکړي چه حکومت مونږ سره کړي وي . بله ورځ اتمانزو له روان شو . مونږ چه
ښاره روانیدو نو موټر نه و . نو په لاری کښې کښېناستو او چه د شاهي باغ نه لږ واړیدو
د زرین خان د تر نګزو موټر راغی دوه ښکلی خدایي خدمتګار په ښکلو وردو کښې
ښې ناست وو او سره جنده پړی لګیدلی وه مونږ دلاړې نه کوز شو او موټر کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناستو . زه او دیوید اس او خورشید بهن دری واړه روستو کښېناستو موټر
روان شو او ډېر په تېزی روان شو . یو مشهور ظالم ډاکو مفرور چه په قاضی مفرور
مشهور و مونږ ته د سرد ریاب دپل په غاړه قلی خان چه د حکومت سړی و . دلو خو ځنګل
کښی کښېنولی و چه زمونږ موټر ورورسېد و او هغه دوه خدایی خدمتګار چه د موټر مخ
کښی ناست و د هغی باقاعده وردی وی نو د هغی ډاکوانو د اخیال راغی چه دا به د جرنیل
موټر وی نو بېرته کښېناستل او بله داچه دوی ته خو دا معلومه نه وه چه موټر به موټر کښی
خو ولی چه مونږ دا ډی نه په لاری کښی ناست و . خو مونږ پسی چه کومه لاری وه هغی
دغه مفروران را پاڅېدل او ډزی یی پرې وکړې دا هغه لاری وه چه مونږ پکښی ناست
و . سړی پکښی زخمیان شول . مالونه یی تړې واخیستل او یو بل ته یی وویې چه هغوی خ
دې لاری کښی نشته چه مونږ ورته ناست وو . دغه لاری چه چارسدی ته را ورسېدو
مونږ ته یی د اتول حال وویې بیا ماته زمونږ د موټر هغه ډریور وویې چه مونږ دغه ځا
له را ورسېدو نو ما ولیدل چه دغه لوخو کښی یو سړی را وچت شو او بیا کښېناستو غا
چه دوی به د اخیال پیدا شوی وی چه دا موټر خو د جرنیل معلومېږی ځکه چه جنر
هم پری لګېدلی ده او باوردی فوځیان هم پکښی ناست دی او دوی له خو قلی خا
پولیټیکل ایجنټ ډایری ورلیږلی وه چه باچا خان او دوه مګری یی په لاری کښی
در روان شو دوی ځکه په موټر غرض ونه کړه او په هغه لاری یی ډزی وکړ
چه مونږ پکښی د پېښور نه ناست وو . مونږ رز ړ کښی وو چه د دی لاری د
نه خبر شو نو چه د چارسدی هسپتال له ورغلو هغه زخمیان موهم پکښی ولیدل
هغوی را ته د اتول حال وویې . د دغو ډاکی ما دونه چه خلک خبر شول د غو ډاکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسی داکری ازنور خدایی خدمتگار او عام خلک را ووتل خو دوی تری وتبتیدل او چه تیراته ورسیدل نوز مونږ اپریدی ورونه ددی واقعی نه خبر شوي وو هغوی یی وشیول او هغه مالونه یی تری واخیستل او دا قاضی مفرور یی قتل کړو او کومی روپۍ چه زمونږ په سرقلی خان ورکړی وې هغه تری هغوی واخیستی او دخلکو هغه سامان یی مونږ ته راولیږلو او هغه مونږ خپلو خاوندانو له ورکړو چه هغو کښی یوه تماچه هم وه.

دا پریدو ورونو داخیال وچه که دا دپښتنو مسلمانه دکاندهی جی زوی او خورشید بهن دوی وژلی وای نو دپښتنو به په هندوستان کښی خومره بدنامی شوی وه دغه وجه وه چه اپریدو دوی قتل کړه که نه وي نو ازاد قبایل هغه سړی نه وژنی چه دری ته پناه ورورې وي. ددی مفرور په سر پیرنګیانو اپریدو له دیری روپۍ ورکولې، ولی هغوی نه اخیستې.

داشکردی چه دپیرنګیانو دحکومت دا منصوبه خدای ناکامیابه کړه که د کاندهی جی زوی یا دخورشید بهن چه دا د «دادا بایی ناوروجی» نوسی وه دا دابائی ناوروجی دکانګرس بانی واو دده په کوشش کانګرس دی ځای ته رسیدلی وکه دا دلته په سرحد کښی وژل شوی وای نو پیرنګیانو له به هم دپښتنو برخلاف دپرا پیګندی ښه موقع په لاس ورغلی وه پښتانه به یی دنیا کښی بدنام کړي وو، او هندوان او پارسیان به یی هم دپښتنو نه ویزاره کړي وو او کوم اثر چه په هندوستان کښی او په کانګرس دخدایی خدمتګار و په وجه پیدا شوی وهغه ته به دپیر نقصان رسیدلی وای او پښتانه به بیا دپیرنګیانو زور او ظلم ته یوازی پاتی شوی وای او دنیا سره به یی دستر کولګیدو شان نه وپاتی شوی. خومونږ خدایی خدمتګار رود

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوو په ځای دی یوه شی ، د شپی مونږ د میا صاحب میلمانه شو
محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور، کرچه زمونږ سره
بمبئی ته لاړشی احمد شاه میا هم د تلو انتظام وکړلو، زه او دیو یداس
د ده په تلو ډېر خوشحاله شو او سبا له بمبئی ته روان شو په لاره کا دی کښی
میا صاحب او دیو یداس کا غذات درست کړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دراونلۍ ټیبل کانفرانس ورځو کښې

دجرګې مشرانو کښې اختلاف ، شملې ته زماتک ، شمله
کښې مصروفیت ، فارن سکرټر او
هوم سکرټر سره
لیدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بمبئی کښې د آل انډیا کانګرس کمیټې جلسه ده او هغې له دټول هندوستان ممبران
راغلي وو څه وخت چه مونږ د بمبئی ټیسن ته ورسېدو او دکادې نه کوز شو تو میا احمد شاه
ماله راغی او ډېر خفه و. ده راته ووې چه ماته خو دیو بل اس ووې چه ته دکانګرس ځای
له لارې شه دا خو داسې شوه چه ماله بې جواب راکړو، امیر محمد خان دهوتی ورته ووې
چه ماته یې هم داسې ویلی دی لیکن ما ورته ووې چه کوم ځای فخر افغان صاحب وی زه
به هم هلته یم نو بیا هغه چپ شو لیکن میا صاحب وی چه زه یې ستا سونه منع کړی یم او ما
یې ځواب راکړی دی تا سو سره نه ځم ماهم د میا صاحب د راضی کېدو کوشش وکړو خو دی
رضا نه شو نو بیا زما څه مسلمانان دوستان ټیسن له راغلي وو موټر یې راوستلي وو هغوی
سره می په تاو رضا کړو لیکن د میا صاحب طبیعت خراب شوی وبله ورځ مونږ د میا صاحب
لید وله لاړو. دی مو ولید ولیکن طبیعت یې درست نه ؤ ماته دکلیاړی دیو مهربان
پښتون نه معلومه شوه چه میا صاحب ډېر خفه دی او وایي چه بس نور کار نه کوم او کلی ته
روان دی. دیوی داس چه ددی واقعی نه خبر شو هغه ورته ووې چه ما خو په دی
خیال ویلی وو چه دلته به تاته تکلیف وی په مځکه به ملاسته وي، دال، چپاتی به خوری
او هلته دکانګرس د مبلمنود پاره ډېر ښه انتظام دی خو د میا صاحب خفګان لیری نه
شو ماهم میا صاحب ته ډېر منت وکړو چه واپس مه ځه چه مونږ خپله فیصله کانګرس ته
وکړو او دکانګرس هغه بله ده له هم راغلی ده ځکه ستا موجودګی ضروری ده خو چه مسباله مونږ
خبر یاد و میا صاحب تلی و زمونږ معامله دکانګرس ورکنګ کمیټې ته پېښ شوه او زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان وَ لے کیبگی۔ ۱۲

د صوبهٔ سرحد لویه جرګه نوم یې منظور کړه او ماله یې اختیار راکړو چه څنګه ستاخوښ وي په سرحد کښې هغسې تنظیم جوړ کړه.

د جرګې مشرانو کښې اختلاف:

د مونږ د پښتو یوه ورور سردار عبدالرب نشتر په دغه وخت کښې دا اعتراض وکړو چه دوی (خدایي خدمتګار) خو د کانګرس په اصولو کاربند نه دي، بلکه فرقه دارانه نعرې وهي او په مثال کښې یې او وئیل چه دوی د نعرهٔ تکبیر الله اکبر اواز کوي، ګاندهي جي دده نه تپوس اوکړو چه د الله اکبر څه معنی ده، نشتر صاحب جواب درکړ چه: خدای لوی دی. نو ګاندهي جي ورته جواب کښې اووئیل چه ولې خدای ورکوتې دی څه؟

دغه شان دوی کامیاب نه شول، د دې فیصلې نه پس مونږ سرحد ته راروان شو د راورسیدو سره ما خپل کار شروع کړو او د مردان او صوابي په دوره روان شوم میا صاحب خضه دیوې داس نه شو او نقصان یې خپل قام ته ورسولو او زما مخالف شو او چه کلي ته ورسیدو نو د بلې ډلې جوړولو کوشش یې شروع کړو او د صوبهٔ سرحد لویه جرګه یې هم راوغوښته چه د بمبئي د فیصلې د نه منلو د پاره یې تیاره کړي، ماله یې هم خبر راکړو او د جرګې وروځې له راغلم او د معامله لویې جرګې ته پیش شوه میا صاحب د بمبئي د فیصلې په مخالفت کښې تجویز پیش کړو او تقریر یې وکړو او تائید یې عبدالاکبر خان او غلام محمد خان دلوند خوړ وکړو، بیا ما قول حقیقت ممبرانو ته ښکاره کړو ممبرانو زما سره اتفاق وکړو او د بمبئي د فیصلې تصدیق وشو.

زه چه په دوره صوابي له لاړم نو د پرخو مشحاله شوم ځکه چه د دې ځای خدایي خدمتګارو په هر کلي کښې د پرزیات کار کړی و او هر ځای جرګې او خدایي خدمتګار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپر تعداد کښې جوړ شوی و. زمونږ دتحریک دپرزور یا په تحصیل چارې سلای کښې د اویا په صوابی کښې. دغه ځای خدایی خدمتګارو راته یوه دپر عجیبه قصه وکړه دوی وې چه تا ته معلومه ده چه زمونږ دترنګزو حاجی صاحب سره دپرزاړه تعلقات دي. په ابتدا کښې چه تاسو راغلئ او دلته خدایی خدمتګاری جوړه شوه نو په دغو ورځو کښې مونږ حاجی صاحب له دمومندو غازی اباد له تلی وو هلته مونږ دحاجی صاحب دمشر زوی فضل اکبر باچا ګل سره په مجلس کښې دخدایی خدمتګارۍ خبره وکړه هغه وې پام کوئ چه ګورئ خدایی خدمتګاری ونه کړئ دا ښه تحریک نه دی مونږ دپر حیران شو بیا مو حاجی صاحب نه ځان له پوښتنه وکړه ځکه چه هغه مو پیرو او مونږ یې مریدان وو چه باباجی باچا خان زمونږ علاقه کښې دخدایی خدمتګارۍ تحریک شروع کړې دی او مونږ او نور خلک پکښې شریک شوی دی ته مونږ ته ووایه چه دا تحریک ښه دی او که نه؟ نو حاجی صاحب راته وویل چه دغه تحریک دپیرنګیانو په حق کښې دی که مخالف دی؟ مونږ ورته وویې چه دپیرنګیانو مخالف دی نو هغه راته وویې چه دغه خو جهاد دی او تاسو ګورئ نه ما دپیرنګیانو مقابله ونه کړې شوه نه دپیرنګیانو نه دې تو روغړه نو له راغلم او باچا خان دغه جیلخانو تکلیفونو او تاوانونو ته سینه ډال کړې ده. په خدایی خدمتګارۍ کښې ملا دده سره وتړئ! مونږ ورته وویې چه مشر باچا ګل صاحب وایی چه خدایی خدمتګاری مه کوئ نو هغه یې را وغوښتو او ورته یې وویې باچا ګله داسې خبرې مه کوه که نه وی عاق به دې کړم. مونږ په دې دپر خوشحاله شو چه حاجی صاحب هم ستاسو کلک ملګری دی.

زمونږ دصوبې جرګې چه فیصله زما په حق کښې وکړه نو میا احمد شاه صاحب خپله استعفا پیش کړه او منظور شوه او خلک خپلو کلوته روان شول، زما طبیعت هم ددوری په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراب و پیښیږنه لاړم چه ډاکټر صاحب به دارو راکړي او زه به لږ ارام وکړم لیکن دپېره-
اسماعیل خان رمضان خان راپسې راغی چه پاڅه چه دپېره اسماعیل خان ته لاړشو هلته
دپېره بربادی شویده حکومت هندوان مسلمانان جنګولي دي او دپرخلک پکښې مړه
شوي دي او پرا سبا بونه او ابادی سوزېدلي دي د خیرنګی د اغرض و وجه هندو مسلمان
ته پخپل کښې جنګیږي خیرنګی به په آرام دی ۱۲

شملې ته ترماتک:

چه پېښور ته ورسېدو نو ماله دهاتما ګاندهی له طرفه تار راغی چه ددی تار په لیدو
شملې ته راروان شه رمضان خان او ما په دی فیصله وکړه چه دشملې نه په مخه به دپېرو
ته درشم. رمضان خان چه ماته دپېره اسماعیل خان دهندوانو دتباهی او بربادی
تول بیان وکړو زه پوه شوم چه پیرنګیانو دوی له هغه سزا ورکړه چه دوی زما دروښبی
دوري په موقع زما استقبال په ډېر شان او شوکت سره کړی و او زما عظیم الشان جلوس
یې په تول بنارکښې ګرځولی و تول بنارې بنایسته کړی و. دپټی کمشنر دوی ته ویلي وو
چه دباچاخان استقبال جلوس جلسه تاسو مه کوئ که نه دی نو تباه به شئ خو دوی ونه منل
زما زړه ته په دی واقعه لویه صدمه ورسیده چه دا پیرنګیان به زمونږ دا مسلمانان تر
کومه په دنیا کښې شرموي او بد ناموی.

زه د دو خدایی خدمتګار و سره شملې ته په کاډی کښې روان شوم. چه زمونږ کاډی
لاهور ته ورسېدو نو سردار سردول سنګه کولیشر سره زما دنور و ملګرو او دوستانو تیسن
ته راغلی و او ما تلي وو چه دسکهانو یو لوی کانفرانس دی او مونږ هغه کنفرانس ته
روان یو او دجلسې ځای تیسن ته نزدی دی نو دوی زه مجبوره کړم او جلسې له یې روان
شم په جلسه کښې ځیل تول دګجرات دجیلخانې دوستان ولیدل باران ورېدو مایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختصر تقریر وکړو او سبکهانو وروښوته می وویی چه په ۱۸۵۷ع کال کښې ستاسو او زمونږ
پنجاب او سرحد په وجه هندوستان غلام شوی دی اوس زمونږ اوستاسو فرض دی
چه پاڅو، ملاوتړو او هندوستان ازاد کړو. داکوم نفاق او جګړی چه زمونږ دښمنانو
زمونږ په کور کښې پیدا کړې وی دا هندوستان دازادۍ دپاره ډېری خطرناکی دی
مونږ له بغیر دخپل ذاتی غرض دملک اوقام خدمت په کار دی. چه جلسه ختمه شوه نو رانی
زاده هنسراج صاحب په زور جلندر ته بوتلو او دشپې په کاډی کښې هغه ځایه شملې ته
روان شو سحر وختی زمونږ کاډی کالکا ته ورسیدو او دهغه ځایه به موټر کښې شملې ته
روان شو چه ورسیدو نو جواهرلال اډې له زمونږ دبوتلو دپاره راغلی و. مونږ هغه سره
دمهاتماجی ځای له لاړو لیکن مهاتماجی دوایسرای ملاقات له تلی ولږ ساعت پس
راغی او هغه سره مو ملاقات وشو. دلږ ارام نه پس مونږ تول یو ځای شونو کاندهی جی
دوایسرای دملاقات حال وویې او ما او جواهرلال نهرو ته لیکې وویې چه حکومت دصوبه
سرحد او یوپی تحقیقات ته تیار نه دی اوس چه ستاسو څه رنګه رضا وی چه هغه شان
کړې شی مونږ دواړو ورله داخواب ورکړو چه ستا په رضا مو رضا ده او په دې فیصله
وشوه چه مهاتماجی دې ګول میز کنفرانس له لاړ شی. وړاندی دا فیصله شوې وه چه په
دی دواړو صوبو کښې چه حکومت کوم ظلمونه کړې دي که حکومت ددې تحقیقات نه کوی نو
کاندهی جی دې ګول میز کنفرانس له نه ځی. خو مونږ په دې نتیجه دې پرغور نه پس ورسیدو
چه ګول میز کنفرانس خو دتول هندوستان دازادۍ سوال دی صرف ددوو صوبو دظلمونو
دتحقیقات په نه کولو کاندهی جی له دکنفرانس نه پاتی کېدل نه دی په کار موټرونه راغلل او
سامان پکښې کښېښودی شو چه کاندهی جی ایمرسن هوم سکرټری سره په تیلیفون خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي نو ددغو دواړو صوبو نه علاوه نورې خبرې چه حکومت د مهاتما کاندهي سره منلې وي دهغونه هم په شاشوي و. مهاتما جي د موټرونو نه سامان راکوز کړو او موټرونه يې رخصت کړل او په راونډ ټيبل کنفرانس کښې يې د شرکت اراده پرېښوه چه څه وخت موټرونه رخصت بدل نو جواهر لال ورته وويې چه انتظام په کار دی ولې چه په تلو کښې صرف يوه سباني ورځ پاتې ده دوی ته وينا په کار ده چه د سبا ورځ د پاره دی تيار واوسي خو مهاتما جي د دی خبرې په اوريدو ډېر په قهر شو او ويې وې چه هيڅ ضرورت د انتظام نشته که حکومت غواړي چه زه دې ګول ميز کنفرانس کښې شريک شم نو هغه به د دی خبرې انتظام وکړي چه ما په وخت ورسوي. کاندهي جي ته ما وويې چه ته دغه شان حکومت ته ګېږ کلک شه او کلکې خبرې ورته وکړه نو ته به وګورې چه بيا به حکومت د هر څه د پاره تيار شي ولې چه دا يو ډېر عجيبه حکومت دی. مهاتما جي وخندل او ويې ويل چه زه اوس خدايي خدمتګار کېږم. ما چه څه رنګې وې هغه شان وشوه چه سباله حکومت هغه ټولې خبرې منظوري کړې او د کاندهي جي د رسولو د پاره ديو خاص کاډی انتظام يې هم وکړه او د بمبئ ميل او د جهاز د پاره يې تارونه ورکړل چه د کاندهي جي د رسيدو پورې ايسار شي. تلو په وخت کښې کاندهي جي وويې چه په راونډ ټيبل کښې هيڅ نه کېږي زه صرف د الله د ارون د زړه د پاره حم. د دی کنفرانس د کاميابئ اميد نشته تاسو خپل کار جاري وساتئ او ما ته يې وويل چه هاول فارن سکرټر او ايمرسن هوم سکرټري ما ته ليکلي دي چه دی مونږ سره نه ګوري او هغوی ستاسو سره ليدل غواړي نو هغوی ضرور وګوره. ما ورته وويې چه کاندهي جي زه د پيرنګيا نو سره ملاقات نه کوم نو ده راته وويل دا زه چه کوم نو ما ورته وويل چه ته خو مهاتما جي او زه خو کمزوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یم په ښوید انهی پښه نه ږدم هسی نه چه وښوئیږم. خو چه ته وایی زه به
ورسره ووینم د رخصتیدو په وخت کښی ما ورته ووې چه کاندهی جی چه سرحد ډیر
مظلوم دی چیرته هیر د رنه نه شی. ددی په اورېدو یی وخندل او ویی ویل چه:
د سرحد ورونه زه هیرولی نه شم. زما دواړه خدایی خدمتګار د کاندهی جی مخکښی
او مونږ ورپسی روان شو. د خلکو د ومره غوبل وچه مونږ یی کړو او کړو اوزه د مها
تما جی نه ډیر ورو سته پاتی شوم او دا دوه خدایی خدمتګار زما مګری دده سره
د تیسن پوری لاړل. زما دلید و د پاره یوه دوه پیښوریان راغلی وو په دی وجه هم
د تیسن پوری ونه رسیدم. د روانیدو په وخت کښی کاندهی جی هغه دوه خدایی
خدمتګار خان ته نزدې کړل او ویی ټپول او دوی ته یی وویل چه که تاسو نه وی نو
زما را رسیدل ډیر ګران و.

شمله کښی زمونږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع یی د خدایی خدمتګارو لیدل
نو د دوی د کارګذاری نه ډیر متاثره شول او د دوی به یی ډیر تعریفونه کول ا
د خدایی خدمتګارو په شمله کښی ډیر رعب قایم شو او مونږ چه به دغلته بازار و
کښی ګرځیدو نو نور خلک خو پرېږده پیرنګیانو او میانو به هم خدایی خدمتګارو سره
منډی وهلې او ویلی به یی چه دا هغه ریډ شرټ (سرخپوش) دي. چه سبا ش
د پنجاب یو خان بهادر چه په انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښی و د هغه زوی چه زمو
په اسلامیه کالج پیښور کښی سبق وې ماله د چایو د عوت راکړو ما ورته ووې چه
پلار خو د سرکار نوکر دی هسی نه هغه ته نقصان ورسي خو هغه زما خبره منظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه نوښه مې ورته کړل . ددی طالب علم پلار سیسل هوتل کښې اوسیده مونږ له
یې هلته چاي وکړه . زه سره دهغه دوو خدایي خدمتګارو هوتل ته ورغلو هلته ډېر
پېرنګیان ناست وو چاي یې څکلې نو چه دا خدایي خدمتګاري ولیدل نو په ډېر تعجب
یې ورته وکتل مونږ له یې ددغه ځای نه ځان له دچاي څکلو انتظام کړی واوماسره
یې دفیروزخان نون چه هغه وخت دپنجاب وزیر وو اودوه دپنجاب تیکه داران یې
میلمانه کړي وو مونږ چه کښېناستو نو لږ ساعت پس سر فیروزخان نون راغی اوچه
زه یې ولیدم زشوري یې جوړ کړو اوراته یې وویې : « خانصاحب ! آپنی تو غضب کردیا
آپ کانګرس کی ساتھ مل گئے ھو ؟ » خانصاحب ! تاخو عجیبه کار وکړه دکانګرس سره
ملګری شوې ؟ اوس به هغوی مونږ له خپل حق رانکړي . ماورته وویې چه ملک صاحب
ته لږ په ارام سره کښېنه نو خبرې به وکړو چه کښېناستو نو ماورته وویې چه ملک صاحب
مونږ څه چل کړی وای مونږ خو کانګرس له تاسو لږ لی یو که چېرې تاسو زمونږ مدد
کړی وای نو مونږ کانګرس څه کوو . مونږ خو اول لاهور ته درغلو او مسلم لیګ ته
مو ووې چه مونږ ستاسو مسلمانان درونه یو زمونږ یو تحریک دی هغه اصلاحي
تحریک دی مونږ دپېرنګیانو دحکومت خلاف نه یو ، مونږ دخپل قام اصلاح کول
غواړو اوپېرنګیانو په مونږ زور ظلم زیاتی اوتوره شپه جوړه کړی ده اودنیا زمونږ نه
خبر نه ده . مونږ دمسلم لیګیانو نه داهیله وکړه چه تاسو زمونږ په حال دا دنیا خبره کړئ
چه دی پښتنو څه ګناه کړی ده چه دې پېرنګیانو پې توره شپه جوړه کړی ده چه په پښتنو
دا دومره ظلم ولی کیږی ؟ اوپه مسلم لیګ پسې دهلی اوشملې لاهور او خو تاسو زمونږ
مدد ته غاړه کښېنښوده اومونږ له مولانا س رانکړو نو مونږ به څه کول ؟ مونږ مجبور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو سیلاب اخیستی و نو کانګرس لاس راکړو او مونږ ورمره منګری شو او
اوس هم زه تاته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دې زمونږ ملګرتیا وکړی نو مونږ د
ټول هندوستان د مسلمانانو په ملګرتیا پسی نه ګرځو صرف ستاسو د پنجاب د مسلمانانو
ملګرتیا غواړو که تاسو داکوئ مونږ اوس هم د کانګرس پریښود و ته تیار یو او اوس هم
د کانګرس ورکنګ کمیټی ناسته ده زه به استعفا ورکړم نو سر فیروز خان نون وویې چه
« هم سوچ کر جواب دینګے » یعنی مونږ به په دی خبره فکر وکړو او بیا به ځواب درکړو
بیا می هغه شپاړس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلته یولوی فساد شوی و ولیدو
ما ورته وویې چه ملک صاحب تا خو ماله هغه ځواب را نه کړو ؟ نو وې خندل ستر ګی
یې ښکته کړی او روان شو . نو اوس دې د هندوستان مسلمانان فیصله وکړی چه ګرم مونږ یو که نه پنجاب ؟
څه وخت چه زمونږ خبرې او چای ختم شوې او روانیدو نو زمونږ میزبان په شمله
کښی د سبا د پاره د ډوډی د عوت راکړو سباله د ډوډی په وخت کښی چه ورغلو نو په
هوټل کښی ټول پیرنګیان او میمانې په کرسو کښی ناستی وې مونږ له په بیل ځی کښی انتظام
شوی و . زمونږ مره د لاهور د سول انډ ملټری ګزټ د اخبار چلوونکی او بل د کلکتی د
سټیټ مین خبرلوځی هم په دی دعوت کښی وو . ما سره د انګریزی اخبار ایډیټر
خبری شروع کړی چه اوس خو سوله وشوه نو د خدای خدمتګار وځه ضرورت دی
ته په کار دی چه د تحریک فوراً ختم کړی ؟ ما ورته وویې ښه دی خو په یو شرط هغه
وې هغه څه دی ؟ ما ورته وویې چه هغه دا دی چه پیرنګیان دې د دې ملک نه لاړشی
او د ملک دې ازاد کړی نو بیا به د تحریک پخپله ختم شی . د دې په اورېدو هغه غصه
شو او څو مره چه مونږ د دی میز نه چاپیره ناست و نو هغوی ټولو د رپوری وخندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي هم دپرې خبرې وشوې . دوې ختمه شوه اکثر مېلمانه رخصت شول . خان بهادر صاحب او دهغه زوی او دکلکتې خبر لوڅې پاتې شول . خان بهادر صاحب خدايي خدمتګار و متعلق مانه تپوس وکړو ما ورته تولې قصه بيان کړه بيا هغه ماته ووې چه ستا سود دې تحريک برخلاف ما دپرې غلطې خبرې اوزېدلې وې خو وس ماته معلومه شوه چه دا دپرنيک تحريک دی او دخدای دمخلوق دخدمت پاره دی او اوس کښې يې راته ووې چه زه هم خدايي خدمتګار يم او دې خدايي خدمتګارو سره يو ځای تصوير و باسم بيا يې يو انګريز فوتوګرافر راوستو او مونږ سره يې يو ځای تصوير وښکو دهغې نه پس مونږ رخصت شوا و خپل ځای له دارام دپاره لاړو .

دفارن سکرټر او هوم سکرټر سره ليدل :

ما زيګر دمسټر هاول فارن سکرټرې خط راغی چه سباله ما په لس بجې وينه او دهغه سکرټرې راته ووې چه ستا دتلو دپاره به زه خپله رکشه درولېږم ما ورته ووې چه ستا مهربانی ده زه خدايي خدمتګار يم ، رکشه کښې نه ځم ځکه چه سړې يې راکاږې سباله به پخپله پښو درشم سباله تيک لس بجې ورغلم هغه دبنګلې نه بهر ته راووتو او زه يې خپل دفتر ته بوتلم . لږ ساعت پس استينت فارن سکرټرې ويلې هم راورسېدو . دې ما سره دپرې ملاؤ . دې په پښور کښې دپټې کمشنر هم واو دبند وبست ختم هم پاتې شوې ؤ . خبرې شروع شوې ما ورته تولې قصې وکړې هغه ماته ووې چه زمونږ او دپښتنو خو دپرسنه تعلقات وو دا څه چل وشو چه په مونږ او تاسو کښې نفاق چا پيدا کړو ؟ ما مسټر ويلې نه وکتل ما ورته وې چه دده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپوس وکړه چه دا تولی قصی د مستر ویلی په مخکښې شوي دي یا زما او دهاوا
د تحریک متعلق خبری شروع شولی او په خبرو خبرو کښې هاول صاحب ماته د پر
شنه شنه باغونه وښودل خو ما ورته وویې چه زه په دوه پیسو کوزاره کولی شم. دیوې
پیسې ډوډۍ او په بله پیسه تلپه لی باتینګن ماله خدای هرڅه راکړی دی. زه ځانله
څه نه غواړم چه څه غواړم هغه د قوم د پاره غواړم. که څه راکوئ نو هغه زما دی قوم له
راکړئ. حقیقت دادی چه لکه څه رنګ مستر هاول او وئیل د پښتنو او انګریزانو
تعلقات ښه وو خو په انګریزانو کښې دګریفت جیمی سن. میجر کول او کیرو غوندی کسان
راپیدا شول او دا تعلقات یې خراب کړل. په دې کښې د مستر ایمرسن هوم سکرټری
ټیلفون راغی ماته ده وویې چه ایمرسن صاحب دی او وایی چه ما سره دی ملاقات
وکړي ما ورته وویې چه ده خو ما سره د ملاقات وخت مقرر کړې نه دی، خو ده ماته
وویې چه له دې ځایه ځي لاره کښې بنګله ده ورسره ووینه مستر هاول د پرشراف
سړی ؤ او ما سره یې په د پرشرافت کښې خبری وکړې او ده تول عمر په ملازمت
کښې په صوبه سرحد کښې پښتنو سره تېر کړی دی چه زمونږ ملاقات ختم شو نو مستر
ویلی وویې چه زه به دې د هوم سکرټری دفتر له بوځم لیکن مستر هاول ما سره
پخپله د هغه دفتره پوری پیاده لاړلو نه په رکشه نه په اس سوار شو، اس یې ورپسې
سائیس نیولی راوستلو زما په انتظار کښې د مستر ایمرسن هوم سکرټری اردلی
ولاړو زه او فادر سکرټری له یو بل نه رخصت شو او اردلی زه د هوم سکرټری
دفتر ته بوتلم. هوم سکرټری یو عجیبه سړی ؤ او ما سره یې عجیبه خبری کولی او
د باوونه یې هم را باندی کول او ل خو یې راته د اووې چه تا په مېرټ کښې تقریر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دپیرنګیانو مخونه سپین دی او زړونه تور دي که چیری زه ستا داخبرې لندن
خبارا تو کښې شایع کړم نو بیا به ستاسو صوبې له هیڅ ورنه کړي او تول پیرنګیان به مو
خلاف شي . ما ورته ووې چه ددې خبرې وجوهات خوما پخپل تقریر کښې څرګند کړې
دي او زه په دې رضایم چه زما هغه قول تقریر ته شایع کړه یوازې داخبره مه شایع
کوه چه دولایت خلک په حقیقت خبر شي او زه یې هم خبرول غواړم .

بیا یې راته ووې چه ته په حکومت دباوونه کوې چه که چیرې دوې مونږ له خپل
حق راته کړو نو مونږ ته به داسې وکړو او مونږ به داوکړو . دپیرنګیانو حکومت داسې
کمزوري شو چه ستاسو دباوونو نه به یې ویره ما ورته ووې چه زه په چا دباوونه
نه کوم زه خو خدایي خدمتګار یم او څه چه زما دقوم خواهش دې په هغه حکومت
خبروم . اختر پت مېره نه دې چه که چیرې تاسو مونږ له خپل حق راته کړو نو بیا به
وکتې شي نو سړې لږ نرم شو او ویې ویل چه مونږ خو تاسو له خپل حق درکوو اخر کښې
راته ووې چه خدایي خدمتګار دعدم تشدد پابند نه دې همیشه تشدد کوې ما
ورته وویل چه مثال خو راته وښیه تینګ تینګی (زنګ) یې وغږ ولو دده سکرټرۍ
راغی ورته یې وویل چه فائل راوړه هغه لاړ او فائل یې راوړ چیرته پکښې تشدد
راوونه وتو راته یې ووې چه سر بند کښې لیدران ونیوې شو نو خلک تانې پورې ور
سره لاړل او چغې وهلې چه انقلاب زنده باد ما ورته وویل چه مانن بستانه واوریدل
چه چغې وهل تشدد دې چه دهغوې لیدران مو بګناه ونیول او تانې ته مو بوتلل نو هغوې
به دومره هم نه کول چه دوې سره تانې پورې تلې وای بیا یې ناري وهلې وای . ملاقات
ختم شو او زه دهوم سکرټرۍ نه رخصت شوم . په ایمرسن کښې او په هاول کښې خو مره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی حقیقت دادی چه ایمرسن په پنجاب کښې لوی شوی و او هاول سرحد کښې
پښتنو سره لوی شوی و. زه چه واپس خپل ځای له تلم نو د سبسل هوټل سره هغه زمونږ
د کالج طالب علم او د کلکتې د اخبار هغه خبر لوستی ولاړ وو زه یې په زور هوټل ته بوتلم او د
هغه په کمره کښې چه کښېناستو نو ماته یې ووې چه ته سباله ضرور والیسرای دوینه او خان
بهادر صاحب هم راغی هغه هم ددې خبرې تائید وکړو ما ورته ووې چه زما دلیدې
ویلنګډن ملاقات خواهش وخو هغه ناجوړه ده نو په دې وجه یوازې والیسرای سره
نه وینم او په یوه بله موقع به دواړو سره ملاقات وکړم زما والیسرای سره د ملاقات
خواهش نه و ولی چه زما ورسره څه کار نه وهسې می دهغه وخت ولی ضایع کوه خو دوی
د پراصرار وکړ نو ما ورته ووې چه ښه ده که هغه ماته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات
وکړم دوی ووې چه هغه خو داسې نه کوی نو ما ورته ووې چه ما هم چاته د ملاقات درخواست
نه دی کړی. دوی ماته ووې چه مهاتماجی هم والیسرای ته د ملاقات د پاره لیکی ما ورته
ووې چه دهغه به دغه اصول وی او زما دا اصول دی. چه زما څه کار ورسره نه وی نو
هسې د ملاقات څه ضرورت دی. زه په شمله کښې دهغه د اشنا رای بهادر سره اوسیږم
دوی رای بهادر صاحب ته ټیلفون وکړو یو بل تجویز یې پیش کړو لیکن ما هغه هم
نامنظور کړو سباله یې رای بهادر صاحب سره په ټیلفون خبرې وکړې. او هغه یې هم خان
سره ملګرې کړو لنډه دا چه هغه ماته ووې چه ته د ملاقات د پاره خط مه لیکه ستا سکرټر
دې ولیکی. زما والیسرا سره څه کار نه و نو دا تولې خبرې راته بې فایده ښکاریدې خو
دې تولو دوستانو مجبور کړم. والیسرای ته یې خط ولیکلو د لاندې یې د تاج محمد
زما د سکرټرۍ دستخط وکړو د والیسرای سکرټرۍ ته یې ټیلفون وکړو چه مونږ د ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاره یو خط درلیږ. وچه فوراً ای والیسرای ته پیش کړې هغه هم خوشحاله شو او ما
ی بهادر صاحب ته وویې چه تاسو زما د ضمیر خلاف کار ما باندی کوئ او دا می
ته هم وویې چه هر چیری زما د ضمیر خلاف چاپه یو کار مجبور کړی یم نو دهغه نتیجه
ښه نه ده وتلی. ما ز یکر د خط لحواب راغی چه د والیسرا صاحب طبیعت ښه نه دی سبا
ملاقات کیدی نه شی او دهغه سکرتر ماله یوه خاصه چیټی ولیکله او په تیلیفون یی
هم دهغوی عذر معذرت وکړو چه والیسرا صاحب خفه نه دی هسی نه څه بل خیال
پیدا نه شی. حقیقت دا و چه والیسرا صاحب پدی خفه شوی وچه ده ماته پخپله خط
نه دی لیکلی او د سکرتر په ذریعه یی ماله خط رالیږلی دی او زما دهغه ملاقات خبری
هم وته رسیدلی وی. زه داویلی شم چه دا زما غلطی وه دی خلکو سره زما دا قسم خبری او
بحثونه په کار نه دو او مونږ خلکو ته په کار دی چه په داسی خبرو کښی چپ پاتی کیږو
و دپری خبری نه کوو او که مشوره یا څه خبره کوو نو خپلو همخیالو دوستانو سره کوو
هر سری خپل راز او ارادی نه خبرول نه دی په کار.

په شمله کښی دیوی هفتی ارام سره زما صحت ښه شو. زما د پیرو هندوانو، مسلمانانو
سره ملاقاتونه وشول او دهغوی په زړه کښی چه د دپره اسماعیل خان د فساد په سلسله کښی
کومی غلطی خبری او شکونه حکومت پیدا کړی وو دهغی دلیری کولو کوششونه می وکړل د
خدایی خدمتګار تحریک د حقیقت نه می خبر کړل او تسلی می وکړه چه د اجماعت د خدای
د مخلوق خدمت او ارام د پاره جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادی او
ترقی د پاره دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښی هم وکړه او خلکو ته می تول حقیقت
د خدایی خدمتګارو د تحریک ښکاره کړو. د دپیرو مسلمانانو او هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دعوتونو کښې شریک شوم او د جمعې په ورځ مې د شملې په جامع مسجد کښې
لومړنۍ وکړو او یو مختصر تقریر مې هم وکړو چه اسلام دنیا ته څه دپاره راغلی
و؟ هغه وخت د مسلمانانو څه حال و؟ او نن د مسلمانانو څه حال دی؟ نن په غلامۍ
کښې پراته او خوښ دي حالانکه غلامي په اسلام کښې نشته. اسلام کښې غلامۍ
د خدای لعنت دی. مسلمان او غلامي دواړه متضاد څیزونه دي. د افغانستان
کونسل جنرل سره مې هم ملاقات وشو. لنډه دا چه په دې څو ورځو کښې مې د خدای
خدمتګارو د پاره ښه کار وکړو او خدای دې پرې ایکنډی ښه موقع په لاس راکړه او زما د امید نه زیات تعارف وشو.

زه د شملې نه امبالې ته لاړم او دلته ما د جیلخانې یو ډیر مهربان دوست لاله دونی چند ولیدل چه د هغه
په بلنه دلته راغلی وم. په امباله کښې موږ څلور شپې یوه جلسه وکړه او د جلسې نه پس ډیرو مسلمانانو او هندوانو
سره مې ولیدل. مسلمانان غریبانان دلیدل، دنه د لوډ لو په وجه د اسې بیر بادی ته رسیدلي
دي چه د سیاسي زندګۍ نه اړو خبر نه دي او نه یې څه خپل د اسې جماعت شته او نه د بل جماعت سره کار کوي.

د امبالې نه لاهور ته راغلم پټ ستنانم زما د جیلخانې د دوست وهغه سره د هغه کور ته لاړم. دفتري پرس
(ازاد مطبوعات) خبر لوځي مورا و غوښته او چه څه غلطي خبري د سوال ایند میلیتري کزیټ هغه ایډیټر چه ما سره
د شملې په هغه دعوت کښې خبري شوی وی او په اخبار کښې ډ د شهید اکولود پاره شایع کړی وي، ډهنی تردید
مې وکړو. د هغه پخپل اخبار کښې لیکلی و چه باچا خان کانګرس نه جدا کیږي. دا خبري چه سر نواب صاحبزاده صاحب
عبدالقیوم لوستی وی نو ما پسې یې سمې لاهور ته راولیږ. چه باچا خان ته و وایه د خدای د پاره چه د کانګرس نه
جدا نه شې او که جدا شوې نو بیا پیرنګیان زمونږ صوبې له هیڅ نه راکوي. په لاهور کښې راته زما د جیلخانې یو ملګری وویل،
چه ته چه هیڅه راشې د هندوانو مېلمه کیږې او مسلمانانو سره نه ډیره کیږې نو ما ورته وویل چه په لاهور کښې خو ډیر
مسلمانان زما دوستان دي کوم یو راته ووې چه راشه زما مېلمه شه او زه نه یم ورغلی. زه پښتون یم، پښتون
خوبې سته په کور کښې هم ډوډۍ نه خوړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله صوبه کښې کار

د پېرۀ سماعیل خان ته، اتمانزو ته واپسی، د احمد شاه معامله،
یاد د پېرو په دوره (بنوں، کوهاٹ) د سرحد لویه جرګه
د هزاری دوره (پکلی، بفه، شنکیار، دودیال
مانسهره، سپیله، نوشهره، ایبت اباد، هری پور، سرای صالح، کلابت، چج، غرغشتی)
د هزاری نه واپس، ترنګزو حاجی صاحب او خدایی خدمتګاری
د خلیلو مومندو دوره، د مانزګانو باندې، اورمړ او
خالصې جلسې، لاټ سره لیدل، نوښار تحصیل
کښې جلسې، صوابئ تحصیل کښې جلسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرهٔ اسماعیل خان ته تګ:

بیا ډېرهٔ اسماعیل خان ته روان شوم، چه ډېرو ته ورسېدم نوراته معلومه شوه چه رمضان خان حکومت کوفتار کړی دی او چه د ډېرو دسار هغه تباهی او بربادی او دهندوا او مسلمان نفرت او دښمنی می ولیده نو ډېر یات خفه شوم او د تصفیی د پاره می دکوهاټ او بنو هندوانو او مسلمانانو پسې خواسونه ولیږل چه هغوی فوراً راشی او ددی مسئلې دجوړولو کوشش وکړی. هغوی زما جواب فوراً راغلل سلا او مشورې مو وکړې او خان خان له موهندوانو او مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خو حالت ډېر خراب و او بل پکښې حکومت کوتی وهلی او خپل سړی یې په هندوانو او مسلمانانو پسې لګولي وو او مونږ یې کامیابی ته نه پرېښود وغریبانان هندوان به راضی شوي وو لیکن غټو هندوانو سولی ته نه پرېښودل او مسلمانان دوکیلانو په لاس کښې لوبیدل او روغه یې نه کوله ولې چه هغوی وې چه زمونږ دکان به سوړشی. په ډېرو کښې چه کوم خلک دسرکار تعلقدار نه وو په دی فساد کښې هغوی ته ډېر نقصان رسیدلی و. دا ټوله کاروائي دحکومت وه او شیخ محبوب علی چه دلته اسسټنټ کمشنر و او لکه څنګه چه یې دپیرنګیانو د پاره د امان الله خان په وخت کښې کابل تباه کړی و دغسې دهغوی د پاره ډېره اسماعیل خان هم تباه کړو.

زه دخپلو ملګرو سره پنیالي له لاړم او هغه خان بهادر له وغلم او هغه نمایشی سرخپوش می پېچنله ولیدل چه فسادي کړی و خان بهادر راته وې چه ماله شیخ محبوب علی چه ددی ځای اسسټنټ کمشنر دی دوه لاری ددې کسانو د رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره راکړې وی او صوبې خو د حکومت خلک یو څه چه راته وایي هغه کوو، ما ورته وی چه حکومت، به هم وی خو دا ډې خپل قوم دی، خپل قام سره څوک داسی بد نه کوي. د هغه زوی غلام سرور خان د عسکري یونیورسټی نه په چوتهی راغلی و مونږ سره یې ډېره مینه ښکاره کړه، ما ورته وی چه بابا دی پوه کړه که سباله د دی خپل قام حکومت جوړشی نو دی به څه جواب ورکړي بیا تری واپس ډېر وته راغلو د خان بهادر عبدالرحیم خان کنډی په ذریعه کرنل زل چه د دغه ځای ډپټی کمشنر و ماله د ملاقات دعوت راکړو خو ما د هغه ښکلی له تلل مناسب و نه ګڼل او عبدالرحیم خان ته می وویې چه که چېرې ستا ځای کښې مو ملاقات کیدی شی نو ماته پکښې انکار نشته. ډپټی کمشنر هم په دی خبره راضی شو او هغه مونږ له د چایو دعوت راکړو لیکن مستر ایلام زمونږ د صوبې د پولیس جرنیل و په دوره ډېر وته راغلی او ډپټی کمشنر یې د داسی ملاقات نه منع کړو خو ده پخپله ما سره د ډېرو د نواب په ځای کښې ملاقات وکړو. د پولیس جرنیل ښه سړی و خو د خبرو چل نه ورتلو په خبرو کښې یې ماته وویې چه د دا راهی متعلق چه د حکومت خلاف تاکوم تقریر کړی وزه په هغه کښې تا هڅو وخت کړفتار ولی شم ولې چه ستا ذمه دار ملکری په هغوی الزام لګوی او تا د هغه خلاف په حکومت الزام لګولی دی ما ورته وویې زه د ګرفتارۍ نه نه یږیږم ځکه خو حکومت ته ربښتیا وایم او څوک چه یږیږی هغوی حکومت ته ربښتیا ویلی نه شی ته منصف شه چه دا حکومت د توقی نه بوقه جوړه کړی نه ده؟ او د بجو د توقی د رامی له اهمیت و ورکول د داسی حکومت شان شایان دی؟ بیا یې راته وویې چه ستا دا حکومت خو بس نه دی نو بیا ولې د دی ملک نه بل خوانه ځې؟ ما ورته وویې جرنیل صاحب دا ملک زمونږ دی او که ستا دی؟ نو ده راته وی چه ستا سو دی ما وې څنګه د خپل ملک نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ملک له لارشم او دابه ښه نه وی چه تاسو د ازمونږ ملک مونږ ته پر پېږدئ چای خته شوه او مونږ خواره شو.

بیا د رمضان خان ملاقات له لارم ملاقات می ورسره وکړ او پر حالات راته معلوم شو. زه دهندوانو او مسلمانانو په سوله کښې لګیاوم لیکن په څه نتیجه ونه رسیده بلکه دلویو هندوانو دا خیال وچه مونږ د خدایی خدمتګارو دلاسه تباه شوی یو ما ورته ووې چه دا څنګه؟ دوی راته ووې چه دا داسی چه د دی تحریک په وجه د حکومت رعب وداب پاتی نه شو، حکومت کمزوری شو او امن بی قایم نه کړای شو او مونږ لوټ او برباد شو. مونږ خو مزبوت حکومت غواړو ما د دې په اوریدو پر وخندل چه ښه ده چه حکومت ته ګناه نشته نو لا له جی ستا خومره نقصان شوی دی او ستاسو په دې ښار کښې خومره خدایی خدمتګار دی؟ ځواب ئی راکړو چه زما خو څه نقصان نه دی شوی او نه دې ښار کښې خدایی خدمتګار شته ما ورته ووې چه دکومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خو ماته لیکلی بیانو نه راکړي دی چه دا فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه برباد شوی یو.

اتمانزو ته واپسی د احمد شاه معامله:

په دې دوران ماته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزو له راشه داسی واقعات پیدا شوی دی چه د مشورې ضرورت دي. زه لا نه رم او لګیاوم دا کوشش می کولو چه د هندو او مسلمان سوله وشی. لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای ددی چه سولی نه نزدې شولیږ کیدو چه په دې کښې جرنیل عظمت خان راغی او زما په نوم یې یو دستی خط راوړی و هغه کښې لیکلی وو چه د دی خط په لیدو فوراً را روان شه. د شپې می د عظمت خان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه چه خیرخودی هغه راته ووې چه نور خو خیر دی لیکن میا احمد شاه زمونږ
مخالفت شروع کړی دی . ددې ځای کارکړو ونو سحر مونږ ټول دپېرونه روان
شو . اتمانزوته ورسېدو نو معلومه شوه چه میا احمد شاه صاحب زما مخالفت کښې په خدایی
خدمتګارو کښې ځانله یوه دله برابرولو کښې مصروف دی او دجرګو په ممبرانو کښې هم دنفاق
د پاره تګ و دوو خط وکتابت یې شروع کړی دی . ددی خبرې په اورېدو خفه شوم ولی
چه زما د میا صاحب غوندې تعلیمیافته سړی نه داامید نه وچه دی به په یوه معمولی خبره
په قوم کښې دوګره نفاق پیدا کولو کوشش وکړی او بل چه ددی نه خبر شوم چه حکومت
زمونږ په دی اختلاف ډېرې خوشحالی کړې دی او خپلو حاکمانو ته یې حکمونه جاری کړی
دی چه د میا صاحب امداد وکړی او د عبدالغفار خان مخالفت وکړئ . جعفر شاه او
عبدالله شاه راغلل او ماته یې دا تجویز پیش کړو چه مونږ دا غواړو چه ته او میا صاحب د
یوځو ملګرو سره زمونږ کلی کښې جمع شئ او مخامخ خبرې وکړئ . ما دهغوی دې تجویز
سره اتفاق وکړو او سباله زه احمد شاه . عبدالله شاه . تاج محمد خان . حاجی عبدالغفار خان
او عبدالاکبر خان د میا جعفر شاه صاحب کلي ته لاړو . یو ځای شو چه دوه ډېرې موو خوره
نوماسختن په ډېره کمره کښې کښېناستو او ورونه موبند کړل . خبرې شروع شوې . احمد شاه
دی خوا خوا خبرې کولې او چه په زړه کښې یې څه وهغه یې نه ظاهرول یا یې نه شو ظاهرولی
شپه ډېره تېره شوه ماورته ووې چه میا صاحب خپل مطلب ووایه نو هغه بیا هم شپه
شپه وکړل او وې وې چه ماته دلوی جرګې فیصله منظوره نه ده یوه عامه جلسه دې
وکړی شی او هغوی ته دې دا معامله پیش کړی شی چه هغوی دا فیصله وکړی . ماورته
ووې چه ښه ده مونږ ته ستا دا خبره منظوره ده لیکن که هغې عامې جلسې دا فیصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مونږ دکانګرس نه نه جدا کیږو نو بیا به دغه خبره ومنی؟ نو ځواب یی راکړو چه
بیا به زه استعفا وکړم ما ورته وویې چه استعفا خو دی ورکړې ده چه دعامی جلسی مخ ته
تیار نه یې نو د جلسی څه ضرورت دی؟ بیا یی داخبره وکړه چه زما به هندوانو باور نشته
هسی نه چه سباله راسره دوکه وکړی نو بیا به مونږ څه کولی نه شو نو ته مونږ له اجازت راکړه
چه مونږ یو بل جماعت جوړ کړو چه سباله زمونږ لاس دهندوانو برخلاف ازادوی
ما ځواب ورکړو چه زه منافق نه یم زه ددی اجازه درکولی نه شم ولې چه داخیز د خپل
قوم د پاره مفید نه ګڼم پاتی دهندوانو دوکه شوه نو زه ددې په باره کښی ستا په خلاصت
کښی داعرض کوم چه ستا داخیال درست نه دی چه کینی مونږ کانګرس سره یو ځای
شو نو مونږ ورپوری وتړلی شو او هندوان چه هر څه کوی مونږ به خپل لاس خو ځولی
نه شو بلکه زه تاسره داوعده کوم چه کله کانګرس مونږ سره دوکه وکړه زه هغه ساعت به
کانګرس پریږدو ته به مخکښی یی مونږ به درپسی یو او چه ته څه وایی هغه به کوو نو کم
ازکم ته دهغی پوری وارخو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خیال دی زه خو چه هر څه کوم د
خپل ملک د پاره کوم. عبد الله شاه او جعفر شاه هم زما د خبری تائید وکړ او وې ویل
چه کول میز کنفرانس په لندن کښی شروع دی داد سود او زیان وخت دی مونږ له
انتظار په کار دی او داخبری پریښودل په کار دی او بل یی دیو خاص سرکاری سړی
خبره وکړه، احمد شاه ته یی وویې چه هغه ماته ویلی دی چه احمد شاه دی داخبری
پریږدی په دی حکومت دپری خوشحالی کړی دی او مونږ له یی حکم راایږلی دی
چه د عبد الغفار خان خلاف د احمد شاه مدد وکړئ میا صاحب مو په دې رضا
کړه چه ښه ده زه به اختلاف پریږدم او په قلاره به کښینم او د نتیجی انتظار به کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ تول خوشحاله شو او اوده شو سحر وختی چه لمونځ موو کړو نو زه عبدالله شاه
عبدالاکبر خان، حاجی عبدالغفار خان او تاج محمد خان د جعفر شاه د باغ لید وله
لاړو زه تری او دس ماتی له لاړم، چه واپس راغلم نو حاجی عبدالغفار خان او
تاج محمد خان خفه ولاړوو راته یی ووی چه احمد شاه میا په بیکانی فیصلی باندی تینګ
نه شو هغه اوس مونږ ته څه نوری قصی وکړی او عبدالاکبر خان یی زمونږ نه بیل کړ.
زه هم ددی په اوریدو خفه شوم په دی کښی سړی راغی چه چای تیاره ده نو چه چایو ته
کښینا ستو نو احمد شاه صاحب بیا هغه قصی شروع کړی چه بیکا فیصله شوی وی ماورته
ووی چه ددی خبرو فیصله خو بیکا شوی ده، اخر احمد شاه میا صاحب د خپل زړه
هغه پټه خبره خرګنده کړه او ماته یی ووی چه زه ددی خبری برداشت کولی نه شم چه
تول خلک دی دیوسړی په خولی پسی روان شی ما ورته ووی چه میا صاحب همیشه په
دنیا کښی خلک یوسړی پسی روان وی او دا خو د قوم او ملک د پاره دیره دفایدی خبره
ده چه تول قوم په یوسړی متفق شی نو خپل منزل ته ورسی خو دی خبری ته کتل په
کار دی چه هغه سړی چه څه کوی د ځان د پاره کوی او که د قوم د پاره؟ په خپله خوښه
کوی که د ملک و په سلا؟ که د ځان د پاره کوی او مخپله خوښه یی کوی نو بیا هغه پسی تلل
نه دی په کار. او دغه ځای ته خلک په خدمت رسیږی نه په مخالفت. ته زمانه زیات
خدمت وکړه هغوی به زمانه زیات ستا خبری منلو ته تیار شی تا چه په ولایت کښی
سیلونه کول هغه وخت زه ددی خپل قام د پاره په جبلخانه کښی پروت وم او میچنی
می اوریدلی ددی بحث مباحثو نه دایره فایده وشوه چه هر سړی د میا صاحب د اصلی
غرض نه واقف شو. عبدالله شاه او جعفر شاه غیر جانبداری ظاهره کړه عبدالاکبر خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه زه به پس له دی نه سیاست نه کوم او حاجی عبدالغفار خان او تاج محمد خان سره یې وعده وکړه چه تاسو سره به د سکول په کارکښې مدد کوم مونږ تول خپلو کلوته روان شو. عبدالاکبر خان میا عبدالله شاه خان سره په زور قاضی خیلو ته روان کړه مونږ پوه شو چه عبدالاکبر خان کمزوری سړی دی میا صاحب وله دوکه ورنه کړی دعبدالله شاه په احمد شاه چه دده تربور و بنه ورځ نه پیر زوکیده. عبدالله شاه پیر دله باز او د پیرو جنبو جوړولو ماهر او شوقی سړی و او داتوله تماشه د جوړه کړی وه.

مونږ د احمد شاه دوی کلی ته لاړو ولی چه مونږ د عبدالله شاه د رور اکبر جان میلمانه وو چه د دوی نه فارغ شو نو حاجی عبدالغفار خان ماته راننوتی شو او ویې ویل چه عبدالاکبر خان خوی بالکل بدل کړی دی ماوی ته یې پوه کړه هغه وې ما پری د هر کوشش وکړه خو پوهیږی نه. سباله کلی ته راغلو بله ورځ ماولیدل چه عبدالاکبر خان او احمد شاه زما برخلاف یوه لویه پرپړه چاپ کړی وه پکښې لیکلی وو چه زمونږ د مصرو په شان په اوبو کښې اوبه نشو او زمونږ هیڅ هستی پاتی نه شوه. په دې اشتهار د احمد شاه، عبدالله شاه او عبدالاکبر خان دستخطونه وو. مونږ خپل بعضی ممبران را غونډ کړل او دهغوی په مشوره می دهغوی په شان چاپ شده خواب وکړه او زه دیو خو خدایی خدمتگار و سره بیا د پیرو په دوره روان شوم.

د پیرو دوره:

په دی وخت کښې خبر شو چه زمونږ لاټ صاحب سرهنو ور د پیرس چه د پیر سنه او شریف سړی و دغرنه پریوتو او مړ شو او دهغه په ځای سر ریلف کرف لاټ شو دی یو فوجی سړی و دده خیالات مونږ ته معلومه وو دی ورکی زمونږ پیصوبه کښې لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی ، دی چه د وزیرستان ریزیدنت و نوده یو خپل افسر ته د خدایی خدمتگار
متعلق خپل خیالات ظاهر کړی وو چه که لږ غوندی وینه توییه شی نو ښه به وي . دلات کیدو
سره یی شملی ته ویکل چه زه عبدالغفار خان گرفتار وم ولی چه دا د هر ښه وخت دی د دې
نه فایده اخیستل په کار دی ، په دوی کښی نفاق پیدا شوی دی خوشملی د هره اتفاق
ونه کړو خکه چه کول میز کنفرانس روان و د مرکزی حکومت د خیال وچه مهاتما گاندهی
د ده په گرفتاری لندن کښی څه قدم وچت نه کړی . او ده ته یی ویکل چه دا اختلاف به
دوی پخپله تباه کړی زمونږ د دخل ضرورت به پاتی نه شی ، هغوی نور هندوستان ته
کتل او د دی نه خبر نه وو چه پښتون د نور هندوستان په شان نه دي ، دا یو ژوندی
قام دی اول پوه نه و اوس پوه شوی دی او سیاسی شعور یکښی راغلی دی نو هغه به
د نا پوهو کار ونه کړی .

مونږ خپل کار او خپلو دوره وله زور ورکړو ولی چه ماته معلومه شوه چه حکومت
مونږ د هر زر گرفتار ول غواړی . کلی په کلی وگرځیدو او خلک مو په حقیقت پوه کړل
او دی خبری له مو د هر زور ورکړو چه زمونږ جنگ د عدم تشدد جنگ دی او دې
لاره کښی چه هر قسم تکلیفونه او مصیبتونه راځی نو په صبر یی تیر وو . مونږ به د چا نه بدل
نه اخلو مونږ خدایی خدمتگار یو خدای به زمونږ بدله د ظالم نه اخلی مونږ د پښتونو په
دوره وو نیمه شپه د جلسی نه فارغه شوي وو ایله موسترگی ورغلي وي چه د عمر زو
عبیدالله خان چه د پولیس کپتان و د لات صاحب یو دستی خط یی راوړو په هغه کښی
یی لیکلی وچه زه تا سره د ډیره اسماعیل خان د تقریرونو متعلق گفتگو کول غواړم ته مهربانی
وکړه پیښور ته راشه ماورته ویکل چه زه د قانون برخلاف تقریرونه نه کوم او نه می کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي تاته که څه غلط خبر رسېدلی وي دا به ستاد خفیه پولیس والو غلطی وي زه په
وخت کښې درتلی نه شم ځکه چه ما د خپل پرو ګرام نه تول خلک خبر کړي دي زه هغه پولیس
نه شم څه وخت چه فارغ شوم نو پېښوره ته به در شم نو که تاته ضرورت ښکاري زه به ت
سره ووینم چه څه وخت مي د اخواب لیکلی عبید الله خان له ورکړو نو زړا روان شو د
دېره اسماعیل خان په دوره کښې حکومت دپر کوشش وکړو چه زه بعضی علاقوته لا
نه شم او د دی د پاره یې خان بهادر عبد الرحیم خان ما پسې راولېږلو خو زمونږ
مقامي ملګرو د اخبره خوښه نه کړه او مونږ د تولې علاقې دوره وکړه بیا مونږ بنو ت
لاړو جرنیل عظمت خان زمونږ نه مخکښې دکار د پاره دلته راغلی و، دبنو دوره مو
کلی په کلی وکړه.

مونږ چه دګلی نه مروتوته روان شو نو مونږ له خوړ شیدې بمن سعد الله خان
او د جواهر لال اوښې په موټر کښې مخې له راغلل او راته یې ووې چه جواهر لال د
حکم راليږلی دی چه تاسو فوراً د سرحد لویه جرګه جوړه کړئ او د قواعدی په مطابق
کار شروع کړئ ما ورته ووې ښه دی تاسو د جلسې د پاره خلکو پسې خطونه جاري
کړئ او په مقرر تاریخ به زه در شم مونږ د جلسې د پاره تاریخ مقرر کړو او هغه
نه پس دوی پېښوره ته لاړل او زه د بنو نه د کوهاټ دوری له راغلم د کوهاټ
دوره هم په ډېر ښه شان وشوه دلته زمونږ په زړګونو خدایي خدمتګار وو
جلسې مو وکړې کلی په کلی، تپه په تپه وګرځېدو مونږ چه څه رنګه دوری د پښتون
د اتفاق د پاره شروع کړې وې دغسې دوری میا احمد شاه د پښتون د نفاق د
پاره شروع کړې وې خو دا یو خیز یې زمونږ نه زیات وچه ده به زمونږ برخلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرپرې هم چاپ کولې اخبارات وکښې به يې هم زمونږ برخلاف پراپېګنډه کوله د
پنجاب اخبارات هم دده ملګري وو ولې دهغوی مقصد هم د پښتون کور ورانول
دی د احمد شاه دوی مقابله زمونږ خدايي خدمتګار خصوصاً جرنيل انچرګل
او عبد المالک استاذ د چارسدې وکړه او احمد شاه دوی پخپل مقصد کښې
کامياب نه شول . مونږ چه د کوهاټ دوره ختمه کړه او د پير شهنشاه صاحب
په ځای کښې مو شسپه وه نو زمونږ دهنګو او تل بعضی مخلصان ملګري چه د مياـ
صاحب د پراپېګنډې نه متأثر شوي وو د تحقيق د پاره دغلته راغلل او ماته يې
ووې چه د اتاخه چل وکړو چه د پښتنو يو ځان له جماعت دې کانګرس کښې مدغم
کړلو تا خو به اول مونږ ته د اخبرې کولې چه د اجماعت او تحريک خو د پښتنو دی ما
ورته ووې چه تحريک خو هم هغسې د پښتنو تحريک دی د کانګرس سره خو صرف مونږ
تعاون کړې دی چه هغوی هم د پيرنګيانو نه د هندوستان ازادی غواړي او دا
د تعاون فيصله خو ستاسو لويې جرګې کړې ده مونږ خو جيلخانه کښې قيد وو د پښتنو
باندې چه څه وخت پيرنګيانو توره شسپه جوړه کړه او خدايي خدمتګاري ګرفتار کړل
نو مونږ د ګجران په جيلخانه کښې وو چه جعفر شاه او عبد الله شاه راغلل او مونږ
ته يې وويل چه پيرنګيانو په مونږ توره شسپه جوړه کړې ده او تحريک تباه کول غواړي
مونږ څه وکړو؟ مونږ له چه راغلل نو زما خو ملاقات هم بند و احمد شاه او
عبد الاکبر خان ورسره ملاقات وکړو او مونږ په شريکه دا رايې ورکړې چه لا ربشئ
و د مسلم ليګ مشرانو سره ووينئ چه مونږ سره امداد وکړي . دې لا ړل او بيا
راغلل او ويې ويل چه مسلم ليګ زمونږ ملګرتيا ته تيار نه دی او کانګرس وايي چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو هم د ملک ازادی غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کاربند یئ او مونږ هم نو په دې وجه مونږ ستاسو امداد ته تیار یو مونږ ورله ځواب ورکړو چه واپس لاړشئ او خپلې لویې جرګې ته دا مسئله پیش کړئ هغوی راغلل او جرګې فیصله کړه چه مونږ کانګرس سره ملګری کیږو او ملګری شول او هغوی زمونږ پراپیګنډه په اخبارو کښې وکړه او د تحقیقاتو د پاره یې جرګه راولیږله. دا خود هغوی د ملګرتیا برکت دی چه زه بهر کړم او ستاسو سره جلسې کوم که دا نه وي نو زه به اوس جیلخانه کښې قید وم او دا تاسو چه لګیاوئ د تحریک کار کوئ دا خود کانګرس برکت دی که نه وی نو پیرنګیانو تاسو کار ته پرېښودلئ څه؟ د هغوی تسلی وشوه او خپل کلی ته روان شول او مونږ پېښور ته راروان شو.

چه راورسېدو نو معلومه شوه چه حکومت زمونږ کاډې ولا خدائی خدمتګار پې مخه کړې دی. دوی په پېښور بنار کښې د سامان دیوځای نه بل ځای ته وړلو او رسولو. کار کولو. دا ډېر سخت او مشقتی کار و، او مقامی خلکو نشر کولی دا د بهر نه راغلی خلک وا او اکثریت یکښې زمونږ د مومندانو وروڼو او قابو سل په سل د خدائی خدمتګاری په تحریک کښې شامل و، او مقدمې پرې جوړې کړې. یې او د باوونه پرې هم کوي چه خدائی خدمتګاری نه لاس په سر شئ که نه وی نو د دی ملکه ځو او چه په دوی کښې کوم د کار خلک وو نو په هغوی یې دا مقدمه جوړه کړه چه تاسو د دې ملک نه یئ او په فلانی دفعه (قانونی ماده) کښې مونږ تاسو د دی ملکه باسو، دا خلک ډېر د کار او تکړه خلک او ښه پېښتانه وو پلرونه او نیکونه یې د افغانستان نه راغلی وو او هملته زمونږ په صوبه کښې اوسېدل. دوی ته یې وئیل چه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو خپل ملک ته لاړشئ حال دادی چه داغریبانان خو پلار په نیکه دلته اوسیږی. مونږ دمالګو په منډهی کښی دحکومت ددی ظلم برخلاف یوه لویه جلسه وکړه او په زرګونو بنځی نر، پکښی شریک شول او دحکومت ددې رویی برخلاف موتقریرونه وکړل. زمونږ دجلسی نتیجه ښه شوه او په حکومت یی دومره اثر وکړو چه هغه خلک یی پرېښوول او مقدمې یی واپس کړې.

ددې دوړو اوبی ارامی په وجه زما طبیعت بیا خراب شو دلته می ارام کولی نه شو. دخوورځو دپاره کوه مری ته لاړم قاضی عطاؤالله او غلام محمد خان هلته وو. په کاډی کښی کښیناستم او مری ته ورسیدم. شیر بهادر خان دبروج لاډی کښی ناست و او خپل کلی ته راتلو چه زه یی ولیدم. دلاډی نه راکوز شو او ماسره یوځوورځی پاتی شو. څه ورځی می ارام وکړو چه طبیعت می ښه شو نو زه او شیر بهادر خان واپس راغلو.

دسرحد لویه جرګه:

کانګرس ماله اختیار راکړی وچه ستا څه رنګی خو ښه وی دسرحد لویه جرګه جوړه کړه لیکن ما په پېښور کښی دټولې صوبی کارکنان راجمع کړل او ددی خبری کوشش می وکړه چه دکانګرس دجرګی سره په یوځای والی کښی څه اختلاف پیدا نه شی. خو زمونږ دپېښور ورونه په دی رضا نه شو او بیا می دکوهاټ او بنو کارکنانو ته ووې چه زه پخپل اختیار دسره صدر نه مقرر کوم. تاسو په اتفاق سره یو صدر خوښ کړئ هغوی پیر شهنشاه خوښ کړو او صدر شو. او سعد الله خان په اتفاق سره جنرل سکرټری شو او مرکزی دفتر موهم اتمانزو کښی مقرر کړو ولی چه هغه دجرګی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایی خدمتگارو رومبنی مرکزو . دصوبی جرگه جوړه شوه او کانګرس له موددی خبری خبرور کړه ، هغه قوم دنیا کښی ډیر بد قسمته وی چه هغوی کښی داسی خلک پیدا شی چه پخپله خود قوم او ملک دخدمت دپاره تیار نه وی او چه څوک یکښی د خدمت دپاره پیدا شی نو هغوی خدمت ته نه پریږدي . دا خلک چه دخه وخت د پاره جیلخانی ته لاړ شی نو دا خیال کوی چه زه خو اوس لیډر شوم او خپل ځان دوړاندی کیدو کوښښونه شروع کړی او خپل غرضونه یی په مخه واخلی او که څوک دخدای دپاره ددی قام خدمتونه کوی نو دهغوی مخالفت شروع کړی خو هر څوک چه دخدای دپاره دقام خدمت کوی نو دهغوی مخه څوک نه شی بند ولی او هغوی دچا مخالفتونه نه کوي ځکه چه خپل څه غرض یی نه وی مخالفت خو ذاتیاتو کښی پیدا کیږی . دښاردې وروڼو ته هم مونږ دمیا صاحب په شان ډیر منتونه وکړل چه دی کښی څه شته نه او دقام خدمت دی راځی چه په شه کیه ورته ملا وتړو ! خو دوی هم خپلو غرضونو په مخه کړی وو او دجرګی او خدایی خدمتګارو خلاف یی پراپیګنډه شروع کړه او دی ته یی فکر ونه کړو چه په دی طریقه خو مونږ خپل ځان ته او قوم ته نقصان رسوو او دغلامۍ ځنځیرونه مضبوطو .

په دیلی کښی دکانګرس ورکنګ کمیټۍ اجلاس واو دهغه دپاره د ۱۹۳۱ع کال داکتوبر میاشت مقرره شوې وه زه دلوند خور غلام محمد خان سره دیلی ته لاړم . په ورکنګ کمیټی کښی ما دا خبره پیش کړه چه تر اوسه زمونږ دملکنډ ایجنسی قیدیان په سوله کښی رها شوی نه دي او هغه شان جیلخانه کښی پراته دي او مونږ ته حکومت داوایی چه دا علاقه دکانګرس اړون پیکټ نه بهر ده دورکنګ کمیټۍ دا اجلاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مرکزي حکومت ته سفارش وکړي چه زمونږ د املکري قیدیان پرېږدي دوي وو ېې چه موږ له دکاندهي جي دراتلو پوري انتظار کول په کار دي.

دهراري دوره:

د ورنګ کمیټې جلسه ختمه شوه او زه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بیا مادهراري دوره شروع کړه ولي چه دي اوسني دوره کښي صرف دا ضلع زمانه پاتې وه. شل پینځه ویشت خدایي خدمتګار مي دهري تپي نه یو یو راوغوښتل او دځان سره مي ښه په شان او شوکت هراري ته بوتلل دې دوره کښي د ستي جان شاکرد باچاکي چه ډېر خوش اوازه هلک ؤ موږ سره وده به دا نظم وې: «انګریزه ځه خپل وطن ته کوربزه». مایو پوه او هوښیار خدایي خدمتګار پټ چې له ولېږ لو چه دهغه ځای حال معلوم کړي. او په پټه خلکو سره زما دورتلو مشوره وکړي ولې چه دي علاقې ته حکومت زمونږ خدایي خدمتګار نه پرېښودل او په ډېر بد سلوکي سره یې واپس کول نو ما داغوښتل چه زه غوروتپه (اوناخاپه) دې علاقې له لارشم او چه حکومت خبر پېژي چه زه دغلته رسېدلی یم موږ سحر وختي په ریل کښي دپېښور نه راروان شو. حکیم عبدالسلام صاحب له مو مخکښي خبرورکړي وه خو وخت چه زمونږ کاډي شادېرې ته ورسېدو نو حکیم صاحب په تیسن ولاړ. موږ کاډي بدل کړو او بل کاډي کښي سواره شو او چه هري پور تیسن ته ورسېدو نو ډېر خلک زمونږ د استقبال دپاره تیسن ته راغلي وو. چونکه زمونږ پروګرام دپګلي و په دې وجه دکاډي نه کوز نه شوم او دخپلي ډبي په دروازه کښي ودرېدم او دخلکو شکریه مي ادا کړه یو خو خبري مي هم وکړي چه په واپسي کښي به ستاسو په خدمت کښي حاضر یږو. کاډي روان شو موږ چه مخکښي لاړو نو یو موټر مو په سړک ولیدو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر خپوش پکښې ناست دي او ریل سره یې په منډه پرېښې دی د دوی په لیدو ډېر خوش-
حاله شوم چه شکر دی دلته هم خدای خدمتګار جوړ شوي دي . مونږ چه په حویلو ستیشن
کښې دکاډې نه کوز شو نو هغه موټر هم راورسېد . دوی هم راکوز شوا و یو بل ته ورتر غاړه
شو بیا مو یوه لاری کرایه کړه او پکلی ته روان شو . زه په لاری کښې سور شم او باجی والا
مو موټر کښې سواره کړل ، هغوی مخکښې او مونږ ورپسې شو . دکوهاټ ډپټی کمشنر
په شان دهزاری ډپټی کمشنر اپ کیسن هم چه څه وخت زما د راتلو نه خبر شوی دی
نو لېونی شوی دی او په دی نه پوهېږو چه څه چل وکړم . په ډېرو کوششونو باندی یې
غلام ربانی وکیل په دې خبره راضی کړو چه زه به بیا ستا و ورچه په ښار کښې سب ډویژن
و او موقوف شوی دی بحال کړم که ته د دوی مخالفت ته ملاوتړې . مونږ چه د حویلو
ستیشن نه روان شو د سړک په غاړه چه کوم کوم کلی راتلل هغوی ته به موخله قصه کوله .
ایبټ اباد ته ورسېدو او چه د بازار نه مینځ کښې تللو نو ډېر خلک زمونږ د راتلو نه خبر
شول . څه وخت چه مانسهرې ته نزدې شو عبدالقیوم خان سواتی وکیل چه زما د خلافت
ملګری او ما سره یې قید تېر کړی و سپید وکلی سره د څونورو معتبرو مشرانو زمونږ هر کلی
ته ولاړ وو دهغه نه معلومه شوه چه غلام ربانی وکیل د حکومت په مشوره مانسهره کښې د څو
کسانو سره ولاړ دی او هغوی له یې توری جنډی ورکړی دی . مونږ لمخبله تو له صوبه کښې
د اتماشه لیدلې نه وه او چه هغه ځای ته ورسېدو نو د اخپل موټرونه مو ورکړل هغوی کښې
څو کسانو زمونږ د موټرونو د دروازو کوشش هم وکړو خو مونږ موټرونه و نه د روول لیکن
یو عجیبه سړی می په نظر راغی چه په یو لاس کښې یې توره جنډه وه او په بل لاس یې مونږ ته
سلامونه کول ورو سته معلومه شوه چه د اخلک یې دوکه کړی وو بې خبرې یې را دستی وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تورې جنډې ورکړې وې

پکلۍ ته ورسېدو دبفې خلک تقریباً دوه میله مخې له راغلي وو مونږ ورسره پیاده بفې ته روان شو ماښام ورسېدو مونږ لې دسین په غاړه یو ښه ځای کښې ډېره کړو. دغه ځای ډېر مزیدار و. د تورو جنډو په دې قصه چه دغه خلک خبر شول نو ډېر خپه شو. د هزاره ی خلک پښتانه دی خوژبه تری ورکه شوی ده د ډېرو کلو د خلکو د دې تورو جنډو په وجه مونږ سره همدردی پیدا شوه او مونږ سره خدایي خدمتګار شول. دبفې او د دې علاقې ټول خلک سباله په جلسه کښې شریک شول. دبفې جرګې او خدایي خدمتګارو د جلسې ښه انتظام کړې و. د تورو جنډو په وجه زما زړه ته هم ډېره صدمه رسېدلې وه حالانکه په داسې څیزونو سیاست کښې خپګان کول په کار نه وي چونکه د زما اول حل و ما چېرته پخپله صوبه کښې توره جنډه لیدلې نه وه ځکه ډېر خفه شوی وم او دا زما کمزوري وه. ما په جلسه کښې ډېر تیز تقریر وکړو او دې خلکو ته مې وویې چه تاسو خپله ژبه پښتو هېره کړې ده دغسې تاسو کښې پښتو هم نه ده پاتې شوې. د پکلۍ بعضې خلکو هم تقریر ونه وکړل او په ډېره کامیابۍ سره زمونږ جلسه ختمه شوه خلک خواره شو ماښام حاجي فقیر اخان هم د پېښور نه راورسېدو دې زمونږ ډېر زور ورکارکن دی چه هزاره ی ضلع کښې ډېر کار کوي. مونږ د هزاره ی د دورې پروګرام د حاجي فقیر اخان او نورو کارکنانو په مشوره جوړ کړو. مونږ د پکلۍ په علاقه کښې ځای په ځای جلسې وکړې او په هزاره کښې پکلۍ داسې علاقه ده چه خپله ژبه پښتو وایي. کوم ځای چه پښتو خپله ژبه پرېښودې نه ده هلته زمونږ تحریک ډېر کامیاب وي څه وخت چه مونږ د شینکیاري د جلسې انتظام کړو نو حکومت زمونږ په جلسه کښې د شرارت دپاره خپل څه خلک راولېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای فضل وچه هغوی جرئت ونه کړی شو او جلسه په ډېره کامیابی ختمه شوه. هزاره کښې حکومت کوشش کولو چه زمونږ په لاره کښې مشکلات پیدا کړي خو خلکو کښې پوهه راغلې وه او دغلام ربانی تورو جنډو مونږ له کافی کار کړی و او خلکو کښې یې پوهه او احساس پیدا کړی و. مونږ اخری جلسه دوه یالو کښې وکړه او ددې ځای د پرنګیالی پښتانه دي ددوی اول دجلسی څه خیال نه و او نه یې زمونږ په تحریک کښې د شرکت څه خیال ؤ لیکن ددوی یو سړی غلام ربانی په تورو جنډو کښې شریک کړی و او ددی غیرته یې خپل کلی کښې جلسه وکړه او مونږ سره دخدایی خدمتګارو په تحریک کښې شریک شو. حکومت چه به څومره زمونږ مخالفت کولو نو هغه څیز به زمونږ دپاره مفید او دحکومت دپاره مضر ثابتیدو ولی چه مونږ هر څه کول نو دخدای د مخلوق دخیر دپاره موکول. له دی ځایه مونږ مانسهری له راغلو، په زړګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو او زمونږ جلوس په مینار او دبنار په بازارونو کښې ګرځېدو او وچه دغلام ربانی وکیل کوم له راغلو نو د انقلاب زنده باد چغې یې وهلې او دبعضی خلکو خودا اراده وه چه دده په کور کافی وو روي خو ما منع کړل چه دا زمونږ اصول نه دي. زه دا په دعوه سره ویلی شم که حکومت دلته دتورو جنډو داقصه کړی نه وای نو شاید چه دومره خلک به په جلوس کښې شریک شوي نه وو.

مونږ دمانسهري نه سپیدو ته لاړو او دسبا دپاره مو مانسهره کښې جلسه اعلان وکړه، دسپیدو ټول خانان زما مهربانان وو، خو عبدالقیوم خان او غلام رسول خان مې دجلسخانی یاران وو. شپه مو په ارام سره تېره کړه، سباله نو بعضی دعلاقی مشرانو سره خبری وشوې او دهغوی په زړونو کښې چه غلطی پرابکینده ی زمونږ دتحریک برخلاف غلط فهمی پیدا کړې وې هغه لیری شوی. دچای نه پس مو دتلو انتظام کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او ماله یې د ډپټي کمشنر خط راوړو او دا خبره یې هم وکړه چه ډپټي کمشنر سره د پولیس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ما چه خط پرانستونو هغه کښې لیکلي وو چه په جلسه کښې د غلام ربانی سره ته د دې تحریک مباحثه وکړه او بل که څه فساد وشو نو څوک به بې ذمه وادي او انسپکټر راته وویې چه دا ټول شرارت د دې ډپټي کمشنر دی ما وې چه مشه ته خو سرکاري نوکر یې. ما ډپټي کمشنر ته ولیکل چه دې معامله کښې د بحث ضرورت نشته زه دلته د خدایي خدمتګارۍ د تحریک اشاعت له راغلی یم زما کار اشاعت دی او بیا منل الله منل د دې خلکو کار دی. پاتې شو فسادونو زمونږ نظریه د عدم تشدد ده که چیرې څوک مونږ سره فساد کوي هم مونږ ورسره فساد نه کوو نو په دې سبب که چیرې فسادونو د هغه ذمه وار به ته یې. تا نه دار رخصت شو او مونږ هم مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چه به څوک خبر پدل نو مونږ سره به ملګرې کېدل چه مانسهرې ته ورسېدو نو د هر خلک مونږ سره ملګرې شوي وو او هلته د جلسې په ځای کښې به زر کونو خلک راجمع شوي وو. د جلسې ځای سره نزدې موخه خلک جمع ولیدل د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د ډوډۍ پیسو په طمعه، لالچ د اخلک دې علاقې ته زمونږ د مخالفت د پاره راوستلي وو او دلته جلسه کوي او هغه وکیل لګیاو تقریرې کولو خو په دې پوه نه شوم چه په کومه موضوع تقریر کوي.

ما خو خلکو ته پخپله جلسه کښې د خدایي خدمتګارۍ حقیقت بیان کړه او خلک مې په دې پوه کړل چه خدای ته د خدمت ضرورت نشته د هغه خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی، دا ملک خدای مونږ له راکړې دی او د غه شان خدای هر یو قوم له یو ملک ورکړې دی، د دې د پاره چه هغوی او د هغوی بچې پرې اباد شي ملک خو زمونږ دی خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار لی دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ بچی وږی تږی او برېنډ ذی ومړی پړی
نور خلک کوی . غلامی دخدای لعنت دی او مونږ له ددی لعنت نه ځان غلا حصول په کار
دی او دا به هله وشی چه مونږ کښی قام ولی ، ورور ولی ، اتفاق او مینه محبت پیدا شی . نن دا
دنیا دقامولی دنیا ده او تاسو وګورئ چه چا کښی قامولی او ورور ولی او اتفاق دی . نو هغه بادی
دی او چه کوم قومونو کښی پړی ، جنبی تر بګنی او دښمنی دی هغه برباده دی . زه امید کوم چه
تاسو به زما په دی خبرو غور او فکر وکړئ که دی کښی یو ازی زما فایده وی نو مه یی کوئ او
که دی کښی ستاسو د دنیا او اخرت گټه وی نو عمل پړی وکړئ چه تاسو ابادئ او ستاسو
بچی ابادشی . په کار دی چه تاسو هم تولو پښتنو سره په دی تحریک کښی شریک شئ . دا جلسه
ډیره په کامیابی ختمه شوه ، هر یو کار چه دخدای د پاره وی دهغه مخه څوک نیوی نه شی
حکومت پخپل فریب کښی کامیاب نه شو ، جلسی سره زمونږ دیو مهربان حای وهغه له د
اوام د پاره لاړو . دعلاقی ډیر معزیزین جلسی له راغلی وو هغوی سره خبری وشوی د
حاجی فقیر اخان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید ددی خبری فیصله وشوه چه زه
دی دهغو خدایی خدمتکارو سره یو خای یو تصویر و باسم چه پکلی کښی دحکومت د طرفه
پړی ظلم او زیاتی شوی دی . جبلخانو کښی یی اچولی دی او په بینتو نو یی وهلی دی . داد
پکلی دمعزیزینو او مخلصانو یوه ډله وه چه ددوی داخلاقو د رته څه ذکر وکړم . علی گوهر خان
چه په دوی کښی یو خان و راته ووی چه پلار می دحکومت دوه ری نه ددی تحریک ډیر
مخالف دی زه یی دکوره شریلی یم خکه چه زه خدایی خدمتکار یم زه ددی پروانه کوم
او دخپل مظلوم قام د بیدار ولو کوشش کوم دیو بل مولانا صاحب نه معلومه شوه چه څه
وخت یی مونږ په بینتو نو وهلو نو ما سپر نتنل نت ته ووی چه زه عالم یم ما مه برېنډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزه یې دیر ش بینته وو هلم او زمانور ملکری یې پنځه لس پنځه لس بینتونه وهلي وو.

دپکلی د خدای خدمتکار رویوی بلی خبری په ما دیر اثر وکړه. دراتلو په وخت کښې می علی گهر خان او یو څو نور د خدای خدمتکارونه وو چې که ستاسو خوښه وي نوزه به موځان سره پیښور ته دسیل دپاره بوځم نوراته یې وو چې چه زړه خو مودې کښې ی خو زمونږ په سر دیر کار دی دی نه تلی نه شو نوزه ددې په اوریدو دیر خوشحاله شوم چه ددوی دې تحریک سره څو مره محبت دی.

مونږ دپکلی د ماښهرې نه را رخصت شو حکیم عبد السلام صاحب د هری پور زمونږ سره ملکری وهغه د نعمت الله خان دعوت د شپې دپاره منظور کړې و او مونږ ماښام دهغه ځای ته ورسیدو. دهغه دکلی نه جدا کور وحجره وه. شپه مو په ارام سره تیره کړه، سباله راروان شو، حکیم صاحب زمونږ د تلو دپاره یوی لاری سره خبره کړې وه لیکن سباله هغه را نغله، مونږ پیاده روان شو لاره کښې چه به کوم کلی په مخه راتلو نو هغه کښې به موخپل تبلیغ کولو زمونږ دپاره پیاده تلل منه شو ځکه چه دیر کار وشو کله چه مونږ نوانشهر ته نزدی شو نو دیر هندوان او مسلمانان زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو او چه مونږ یې ولیدو نو انقلاب زنده باد چغې یې وهلې هغوی زمونږ جلوس په ښار کښې وویستو. مونږ دیر مستری شوی وو، مونږ یې دارام دپاره یو ځای ته بوتلو ماښام نزدې ارام مو وکړو، دوی مو وخوړه او دشپې دپاره یو بل ځای ته لاړو سحر ختی چه څوک زمونږ لیدو له راغلی وو هغوی سره مو خبری وکړې. دلته مونږ ته معلومه شوه چه په هندوانو او مسلمانانو باندی حکومت دیر زور اچولی وچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ بایکاټ وکړي او استقبال ونه کړي خو کامیاب نه شو سبا له چه مونږ جلسې
له ورغلو نو په زړګونو هندوان او مسلمانان جمع وو او جلسه ډېره په کامیابي وشوه او
خلک مې د خدایي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل او ورته مې وویل چه هر چا له چه خدای
ملک ورکړي دی نو دهغه اختیار دهغه قوم دی، یو مونږ بد قسمته خلک یو چه ملک
زمونږ دی او مزې پرې نور خلک کوي، په کار دی چه مونږ ټول به شریکه ملا وتړو
چه خپل ملک ازاد کړو مونږ به ابادشو او زمونږ بچي به ابادشي، چه خه وخت ما تقریر
ختم کړو نو زمونږ د پېښور یو قاضي چه د پولیس انسپکټر و ما ته را نږدې شو چه تا سم
چېرته ځئ ما ورته وویل چه ایبټ اباد له هغه وویل چه هلته ایکسوچوالیس دفعه لګیدلې
ده (د قانون ۱۴۴ ماده نافذه ده) او زه د پولیس کپتان را لېږلې یم چه د خلو رونه ز
کسان یو ځای تللی نه شي. ما ورته وویل چه ډېره ښه ده مونږ به خلور خلور ځو لیکن
یقین نه دی چه کپتان صاحب په دی خپل حکم ټینګ پاتې شي ولې چه په دغه طرز
به زمونږ ډېره پراپګنډه وشي چه مونږ له دې ځایه په مختلفو مرکزونو خلور خلور
شو نو قاضي صاحب زما په خبره پوه شو او کپتان له دې ځواب یو وو. مونږ د تلو انتظار
کولو چه قاضي صاحب بیا راغی او راته یې وویل چه کپتان صاحب وې چه دوی ته پلا
کښې یو ځای د تلو اجازت دی. دکاکول او د نورو کلو خلک راغلي وو چه مونږ س
زمونږ کلو ته لاړشه خو زمونږ پروګرام جوړ شوی و نو دوی سره مې وعده وکړه
دوباره راشم نو د ربه شم. مونږ لاري کښې سواره شو او ایبټ اباد له روان شو
خدایي خدمتګار و خپله باجه ورو ورو په لاره کښې غږ وله. چه د ایبټ اباد سنا
نږدې شو نو یو سب انسپکټر ولاړ و هغه زمونږ لاري ورو د ر وله او وې ویل چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه غږ دی، ملګرتیا رویل چه تاسو لیکلی حکم شته هغه وي نه نو ماورته ووي چه مونږ
بغیر د لیکلی حکم نه باجه نه بندوو نو هغه ووي چه سبه ده نوزه مو د پیټی کمشنر له بیایم مونږ
ورته ووي چه ته مو هر چیرته بیایي مونږ د تلونه انکار نه کوو خو ته هم زمونږ سره په دی
لاری کښی کښینه ولې چه خلک به جمع شي او دلته خو دفعه ایکسوچوالیس (۱۴۴ ماده) ده نو
د خلکو جمع کیدل خلاف قانون دی خو هغه زمونږ د دی خبری هیڅ پرواونه کړه هغه زمونږ
د لاری مخکښی روان شو او مونږ ورپسی لاری وو د وو روانه کړه او باجه موغږ ولګه
چه چابه د باجی واټه اوریدونو مونږ پسی به راتلو او چه څه وخت د پولیس لاین ته رسیدلو نو
ډیر خلک راجمع شوي وو هلته پولیس سره د افسرانو تیار ولاړ وو هغوی مونږ ته ووي
چه د اباجی والا د پیټی کمشنر غواړي ماورته ووي چه د ده قصور څه دی؟ او که چیری
ی قصور ته تاسو د وی بیایئ نو بیا مونږ هم ورسره ځو، مونږ ټول بوځئ په دی
شمکش کښی ډیر ساعت تیر شو باجه غږ یږي او خلک جمع کیږي په دی کښی بهادر
ان انسپکټر ماته راننږدي شو چه د خدای د پاره د اباجه خو بنده کړئ! باجه می
ده کړه یوه عجیبه نظاره وه د ملګرو هلکان د دفترونو کارکنان او د ښار خلک په
ساعت کښی په نوګولنو راجمع شو او که حکومت مونږ سره چیر چار کړی نه وای نو زمونږ
د دومره پراپیګنده شوی نه وای او د دومره خلک به زمونږ نه خبر شوي نه وو. اخر د ډیر
ت مباحثی نه پس مونږ ته اجازه وشوه او مونږ د ایبټ اباد اسلامیه سکول ته راغلو
ي چه د اځای د ایبټ اباد خلکو زمونږ د ارام د پاره مقرر کړی وسباله د جمعی ورځ و
نږ اعلان وکړو چه سباله به جامع مسجد کښی وعظ کیږي تاسو ټول هندوان
لمانان د اوریدو د پاره راشئ! مونږ لږ ارام وکړو بیا مو د ایبټ اباد مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره دتحریک متعلق تبادلهٔ خیالات وکړل او ورته می ووې چه مونږ هم پوقوم یو، مونږ
له هم دخپلی آبادی او ترقی د پاره څه جد وجهد په کار دی او که تول عمر په دی نیستی
او غلامی کښی پراته یو نو ورک به شو. زمونږ اصلی مطلب قوم کښی مینه، محبت، قامولی
ورور ولی او اتفاق پیدا کول دی د پرهندوان او مسلمانان به زمونږ الیدو کتولو د تلل
او هر چاته اجازت و. کور کا او نور فوجیان او بنځی او بچی هم زمونږ لید، وله راغلل مونږ
ورسره دمینی محبت خبری وکړې او دخپل تحریک په غرض مو پوه کړل چه مونږ به د
خدای د پاره ستاسو او دتول قام خدمت کوو. حکومت خو دنعه ایکسو چوالیس په دی
وجه لکولې وه چه دلته جلسه ونه شی او خلک زمونږ دتحریک نه خبر نه شی. څه وخت چه
حکومت خبر شو چه سباله دجمعی ورځ ده او جامع مسجد له دا بیت اباد دخلکو نه عا
نور د بهر خلک هم دلمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زمونږ د پاره سبنه ده نو دپتی کمشنر
دجامع مسجد امام سره دکمیټی دممبرانو را وغوښتل او هغوی ته ووې چه په هر
طریقه چه کېدی شی باچا خان دتقریر نه منع کړئ. مونږ شپه پاڑام تېره کړه چه
چای موخکله نو امام صاحب دکمیټی ممبرانو سره راغلل او ما سره یی خان له خبر
وکړې ما ورته ووې چه تاسو دپتی کمشنر له ووایئ چه مونږ دا کار کولی نه شو ولی
جماعت دتولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان دجماعت نه منع کولی نه شی
خو زمونږ مذهب دی او زمونږ خو دومره زور نشته چه یو مسلمان په جماعت کښی
نه منع کړی شو تاسو زور شته ته یی ولی نه منع کوئ؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چه
دپتی کمشنر په دې کښی بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چه جماعت دهر مسلمان
خو مونږ مسلمانان په کور کښی جنګوی او بی اتفاقی راکښی پیدا کوی. مونږ مسلمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې د دښمن په لسه پخپل کور کښې ناچاقي پیدا کوو ؟ زما خبرو په هغوی ډېر ښه اثر وکړو او د پښتې کمشنر له دوان شول . چه د پښتې کمشنر پوه شو چه زما داوونه چلیدونو قلا د شو . په جماعت کښې دومره هندوان او مسلمانان جمع شو چه د پښتې اینبود ځای نه و . د ماتحه نه پس زه پاڅېدم او تقریر مو شروع کړو . د قرآن شریف خلورا یاتونه می ولوستل او ترجمه می خلکو ته وکړه چه خدای پاک وایي چه زمانه امداد په صبر او اتفاق سره غواړئ او خدای وایي چه څوک زما په لاره کښې مړشي نو دا مړه نه دی ژوندی دی خو تاسو به دی نه پوهېږئ او خدای پاک وایي چه زه د صابرانو ملګری یم بیا وایي چه زه پخپلو بندګانو ازمېښت کوم د مالونو، او ځانونو، او اولاد، او فصلونو هر کله چه دوی ته زما په لاره کښې څه نقصان ورسی نو دوی ووایي چه مونږ هم د خدای یو او هغه له به ورځو، د غه خلک زما د رحمت حقدار دي او دوی په سمه لاره روان دي او بل ځای خدای پاک وایي چه په تاسو کښې دې داسې یوه ډله وي چه خپل کار ونه پرېږدي او ځی او خلک د بدی نه منع کوی او نیکی ته یې رابولي . زما وروڼو ! مونږ د خدای د پاره د خدای د مخلوق خدمت ته ملا تړلې ده که تاسو هم د خدای د مخلوق خدمت کول غواړئ او خدای رضا کوئ نو مونږ سره په خدایي خدمتګارئ کښې ملا وتړئ چه دا دنیا مو هم جنت شي او اخرت کښې هم د جنت حقدار شو .

جلسه په ډېره کامیابي ختمه شوه د تلوانتظام موکولو چه په دی کښې زمونږ د کلی دیوخان زوی چه هلته سب انسپکټر ؤ راغی او راته یې وویې چه بهادر خان انسپکټر زه ناله رالېږلی یم چه څه وخت دوی روانېږی نو باجه دې نه غږ وي ما ورته وویې چه بهادر خان خو زمونږ د رور دی خو زه نه پوهېږم چه ده ته په باجه غږ ولو کښې څه تکلیف دی ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د طرفه د سلام نه پس ورته ووایه چه که چیری تاته زمونږ په باجه ذاتی خه تکلیف وي نو مونږ به باجه بنده کړو او که تاته خه نقصان نه وي نو ته زمونږ باجه خه کوې؟ زمونږ په ملک کښې دیسی افسران خپل فرض نه پیژنی او نه یې پوره کوي بلکه همیشه د خپلو انګریزانو افسرانو د پاره هغه کارونه کوي چه هغه د دوی فرض نه وي.

لاری تیاره وه، مونږ لاری کښې هر یو پورته روان شو، په لاره کښې د حویلو په تیسن خلک جمع وو هغوی ته می هم یو مختصر تقریر وکړو. په سرای صالح کښې خلک زمونږ په انتظار کښې وو خو په مونږ ناوخته شو نو خواره شوي وو. د هر یو پور خلک عریبانان د ښاره نه بهر زمونږ په انتظار کښې ناست وو مونږ ما سختن ورورسیدو او دوی د انقلاب زنده باد فخر افغان زنده باد چغې وهلې او زمونږ جلوس په بازارونو کښې وګرځید و بیا لاړو د دوی د موو خوره او بیا اوده شو، د بخشالی کجران شهزاده صاحب می د حالات معلومولو د پاره پچ ته لیږلی و هغه هر یو پورته راغی او ما نه یې د پچ حال ووې چه خلک د پیر زیات په شوق کښې دي ستاسو ورتلل د پیر ضروري دی ماده سره وخت مقرر کړه، د دی خبری می پیر تاکید وکړه چه دا خبره عامو خلکو ته زما د تللو نه وړاندی معلومه نه شی ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاره کښې رکاوټونه واچوی مباله چه مونږ د چا مسلمانه وو، ورغلو او چه هلته ورسیدو نو یو مولوی صاحب چه ماله راته خدای خدمتګار و منع کولو خو ما ورته ووی چه راپریږ بی دئ. نو ماله راغی، ما خان سره کښېنولو چه د دوی د وخت راغی نو خلکو لیر کولو خو هغه په زوره د دوی کښې خان شریک کړه. زما مهربان محمد اکبر قریشی راته ووې چه بیکا یو خو تنه د تورو خپلو سره راغلو وو په سرک ولاړ وو خو چه د خلکو زوردی ولید و نو عریبانان ګډ وډ شو او خبری تری پاتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي ماورته وي چه دومره خلک ووچه ماتوري جنډې هيڅ ليدلی نه دي . چه د
جلسې ځای ته ورسېد و نو ډېر پوليس لا ټې په لاس ولاړ وو او چه زه تقرير ته پاڅېدم
نو هغه مولانا مي وليد چه په زوره زوره تقرير کوي او څه کسان ورته ولاړ وو . خلکو وي
چه د اخلک حکومت راغونډ کړي دي ، خانان ، ملکان دي او زمونږ بر خلاف جلسه کوي .

مونږ اول فيصله کړې وه چه د دې ځای نه به شپې له کلابټ ته ځو او سباله به هلته
جلسه کوو . په جلسه کښې مې د دې اعلان وکړو . کلابټ دا باسين نه دي غاړه دې او
صوابي په بله غاړه ده دا يوسف زي دي او دهغه ځای خان زمانخان زما ډېر واقف و
دا يو ځل دې د صاحبزاده فضل رحمان په ځای کښې ليدلی و ، ما او قاضي عطاء الله خان
ته يې ډېر کلک ښت د ميلمستيا کړې و ، زه خبر نه وم چه د حکومت په لمسه به مونږ د
خپل کلي نه منع کوي مونږ چه څه وخت کلابټ ته نږدې شو نو د کلابټ د خان تره د خپلو
سړو سره کوتک په لاس ولاړ دي او مونږ خپل کلي ته نه پرېږدي حالانکه چه په هغه کلي
کښې د هغوی يوور ور عزيز مهدي زمانخان د غلته زمونږ د جلسې انتظام کړې و
او مونږ يې ميلمانه کړې و ، زمونږ لاري والا ډېر تکړه سړي وچه مونږ د اخلک وليدل
نو ما دې لاري والا ته وي چه ته دا لاري لږه ودروه ، دې خان سره زه لږه خبره
کوم ده ماته وي چه ته د اخلک نه پېژني ، دا هزاره وال پښتانه دي او ده خپله لاري
پرې ورتېزه کړه خان مخامخ زمونږ لاري له راغی او سوتې پکړې زمونږ نه چاپېره
شو ، د رايو ور په دوی لاري نيغه ورو ستنه او زمونږ لاري ترې تېره شوه دوی ما پسې
منډې ووهلې خو ورو ستنه پاتې شو او مونږ کلي ته ورسېدو . په هزاره کښې خو دفعه
ايک چوالېس (۱۴۴ ماده) لګېدلی وه نو په سباله مو جماعت کښې خلک جمع کړل . د جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهر اسستهنت کمشنر سره د دغو تولو خانانو او پولیسو ناست وو زمونږ تقریر لي
او ریدلو ما پخپل تقریر کښې داخبره وکړه چه ای د هزاره ی پښتنو د سینه نه دې غاړه
او هغه غاړه تول یوسف زی دي تاسو خولږ هغې غاړې ته وګورئ چه هغه څه حال دی
او دلته ستاسو څه حال دی؟ بله داچه ما د تولې صوبې دوره وکړه او په هر ځای کښې حکومت
زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو مونږ بل ځای توره جنده لیدلی نه ده، دا موږ
هزاره کښې ولیده او نه په مونږ پسې چاکوتکې راخیستې دي چه زمونږ کې ته مه راځئ او
نه یې زمونږ د جلسې مقابله کښې چیرته جلسې جوړې کړې دي دا هر څه مونږ دالته په هزاره
کښې ولیدل هغه هم پښتانه دي او تاسو هم پښتانه یئ راځئ چه د دې وجه معلومه کړو ما
چه په دې مسئله څومره غور او فکر کړې دی نو د جه یې داده چه تاسو خپله ژبه هیره کړې
ده او تشه ژبه درنه ورکه شوې نه ده بلکه ورسره هغه پښتو درنه هم ورکه شوې ده. د
هزارې پښتنو! زما داخبره یاده ولرئ چه د چا نه ژبه ورکه شوې ده هغه ورک شوې
دي او چاته چه خپله ژبه سپکه شوې ده هغه سپک شوي دي. جلسه ختمه شوه مونږ سره
چه کوم لاري والا راغلي وو نو د واپسې په وخت کښې هغه پولیس ښه وهلي وو او ورته یې
ویلي دي چه پام کوه چه سباله دوی پسې راته شي.

چه اوس له راغلو نو لاري نه وه تمتمونه و لاره وو لیکن پولیس منع کړې وو چه
دوی سره لاره نه شي یو تمتم والا وو ځکه چه زه د پولیس هیڅ پروا نه کوم او تاسو سره خم
مونږ د هغه په تمتم کښې خپل اسبابونه کښېښودل او ده سره پیاده روان شو تو له لاره
په غړه کښې وه د پردمزی سړک واترایی وه، چرایی وه لاره کښې چه کوم کلی
په مخه راتلل هلته به خپل کار کولو. حکیم صاحب او زمونږ د هریپور کرنیل صاحب محمد حسین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښې دا انتظام د پاره تلي وو ولې چه د کلابت د واقعې نه پس مونږ په دې نتیجه ورسېدو چه زمونږ مقامي ملکري مخکښې لېږل په کار دي چه هغوی خپل کار وکړي د دغه ځای یو ځلې خان زمونږ د مېلمستیا انتظام کړې و د اکلي د اباسیند په غاړه اباد دي محکه يې لږه دده خوا باده ده جلسې لارو په جلسه کښې د علاقې خلک راجمع شوي وو د پوري اباسیندل د غاړې خلک هم راغلي وو. د دې علاقې خلک په پښتو پوهېدل او د پښتو نظمونو پرې د پېر اثر کړې و شپه هم مونږ د غه زلمي خان سره تېره کړه د پېر مخلص او شریف هلک و پولیس پرې د باوونه کړې وو چه د اخلک مېلمانه نه کړې خو ده يې څه پروانه وه کړې افسوس دې چه د ده نوم زمانه هېر دې. سباله د دوي کلي ته نزدې یو بل کلي و د هغه کلي خان مونږ مېلمانه کړو چه هلته لارو نو هغه خان راته وو ې چه د اسمېلا وکیل میا علي حیدر شاه چه د هغې علاقې د پښتې او د پېر پاپي بهادر خان چه هلته د پولیس انسپکتر و په ماد پرکو ششونه وکړل چه زه تاسو مېلمانه نه کړم خو ما د له ځواب ورکړه چه تاسو مې مېلمانه يې نو هغوی هم مېلمانه کوم ولې چه تاسو حاکمان يې او هغه مې مېلمانه دي هغه خان ما ته په خنداشو چه د اخوستا پښتو ریان دي او ځان له پښتانه هم وایي. د هر یوه په علاقه کښې چه څومره مشکلات مونږ ته پېدا شوي وو د ادې د دوو سره برکت و او دوی پېدا کړې وو د الاخره کوې چه مونږ کوم ځای ته د خپلو ورتلو او جلسې کولو خبر لېږلی و هغه ځای د دې ځای نه دولس دیارلس میله لېرې و مونږ یوه لاري کړې وه. چه د روانېدو وخت راغی نو معلومه شوه چه علي حیدر شاه او بهادر خان زمونږ هغه لاري د پولیس تاني ته بوتلې وه هغه د رایور ورته چغې وهلې چه هغوی سره مې وعده کړې وه او کرایه مې تري اخیستې ده ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پېښوریان ورونه، سرکاری افسران ورته وایي هغوی پرېږدۀ مونږ بوځه او چه د سرکاری کار دپاره دلاری ضرورت وی نو ته ځنګه بل څوک بوتلی شي. علی حیدر شاه دپټهی او بهادرخان انسپکټر چه مونږ سره کومه لوبه هزاره کښی کړې وه راسی مونږ سره په توله صوبه کښی چاکړې نه وه او دریم سړی چه د دوی نه هم دوه کوتی دپاسه ؤ خوشدل کپتان ؤ.

مونږ چه خبر شو نو حکیم صاحب عبدالسلام غریب دپر پریشانه شو هغه سوری پیدا کولو پسی اوږی ته روان شو او مونږ پیاده روان شو مونږ شپږ میله پیاده تلی وو چه حکیم صاحب د دوو موټرونو سره راورسیده مونږ په دوو موټرو کښی نه ځائېدو لیکن هغه موټروالا دپر ښه سړی واو په زوره یی یکښی ځای کړو مونږ تکړه وو او مونږ به اکثر ټولی دوری پیاده کولی خو وخت به راسره وو دلته خو را سره دهغو خلکو فکر وچه زمونږ انتظار به کوی، جلسی نه چه مأیوسه شی خواره به شی زمونږ په دی پیاده تلو کښی دومره فایده خو وشوه چه په لاره کښی به موکوم کلی مخی ته راتلو نو په هغه کښی به موکار وکړو. چه مونږ د جلسی ځای ته نږدې شو نو خلک غریبانان په انتظار کښی ولاړ وو دا کلی هم دهغه مخکښی کلی په شان دا باسیند په غاړه او د تاتمی په خوا کښی و. جلسه په ډېره کامیابی ختم شوه او خلک مو د خدای خدمتګاری د تحریک نه خبر کړل. دغرونو نه مشوانی قوم راغلی و دوی مونږ سره خدای خدمتګاری کښی د ملګرتیا وعده وکړه. مونږ چه به هر چیرته تلو نو دپټهی میا صاحب او بهادرخان انسپکټر به راپسی وو مونږ د شپی دپاره دې کلی کښی پاتی شو، د شپې د ټول کلی ښځی راجمع شوی ما او حکیم صاحب ورته تقریرونه وکړل چه ترکومی پورې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقام دپاره ملاتړلی نه ده قوم وچتیدی نه شی او دخپل ملک دجاموا غوستو وعدی
می تری واخیستی چه دخپل ملک جامی به اغوندي .

زمونږ دی جلسی له دپوری علاقی د زروبی صدر سره دیو خوخدایی خدمتگار و
هم راغلی وو او مونږ ته یی وویل چه له دی طرفه وزکارشئ نو زمونږ کلی ته به راځئ ،
مونږ دخپلو تلوارادی پته ساتلی وه چا ته معلومه نه وه چه مونږ په کوم خواځو سرحد
پولیس هم راغلی وو او دپنجاب پولیس هم راغلی وو هغوی هم تحقیق کولو خو مونږ
دخپلی ارادی نه څوک نه خبرول . چه سحر چای مو وخکله نو ما حکیم صاحب ته وویل
چه ته زمونږ دپاره دپنځو تمهمونو انتظام وکړه او بیا موهم خبره پته وساتله چه
کوم خوا به ځو ؟ چه مونږ ادی له روان شو نو دزروبی صدر صاحب دوی موخصت
کړل او داوعده می ورسره وکړه چه دپچ دوره ختم کړو نو صوابی ته به درشو او ضرور
به ستاسو کلي ته درځو په دغه وخت کښی ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما داخبره
دپچ یوتانه داد واورپلو نو په منلو مونږ نه مخکښی لاړو او زمونږ یو تمهم لی په
زور روان کړو او زمونږ نه وړاندی ورسیدو . ما حکیم عبدالسلام صاحب
او دهغه ری کارکنان دپیری شکریی نه پس واپس رخصت کړل صرف دهریپور
هغه کرنیل صاحب راسره پچ ته روان شو تمهمونو کښی سواره شو سړک کچه وشکي
وی، خوړونه وو اوریکونه وو ، اسونه په ډیر تکلیف و ، اکثر به ورسره پخپلو پښو تلو
ځای په ځای خلک سړک ته زمونږ دلیدو دپاره راوتلي وو هغوی سره موخبری
وشوی . زه به دعاموخلکو مینی او اخلاص ته حیرانیدم او شکر به می کولو چه الله تا
په پښتنو ډیر فضل او کرم کړی دی چه ددوی په زړونو کښی دی دقامولئ او ورورولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس پیدا کړی دی، مونږ چه چې نه نزدې شو نو په زړګونو خلک زمونږ په انتظار
دکلي نه بهر ولاړ وو او جنډې ورسره وې. زمونږ په لیدو هغوی نور هم راوړاندې
شول او چه رانږدې شو نو مونږ هم هغوی سره پیاده روان شو، څه وخت چه د پنجاب
په حد کښې داخل شو نو مونږ پولیس او خانان او ملکان ولیدل چه ولاړ دي توپک
او توري جنډې یې په لاس کښې دي سړک کچه وه، ریګونه وو او د پړ خلک وو، په دې
وجه دومره دوړې وې چه تیاره یې جوړه کړې وه. مونږ چه دې خلکو ته نزدې شو
نو خدایي خدمتګار او نور خلک و د ریدل د طورو خان عبدالرحیم خان ماله راغی
او راته یې وویل چه پولیس د ته سړک بند کړې دی او یو پیرنګی هم ورسره دی مونږ
مخکښې نه پرېږدي ماورته وې چه څه حکم ورسره نشته چه اخر په څه وجه مونږ
نه پرېږدي هغه وې نشته پولیس په توپکو سنګینونه جړاوکړي دي او مونږ ته
یې نیولي دي ماورته وې چه څه حکم ورسره نشته نو ورځئ برې مه ودرېږئ
هغه پیرنګی د پولیس کپتان و او د پړ تریخ او خراب و مخکښې هم چه مونږ خدایي
خدمتګار چه له راغلي وو نو د ولونه یې تری شلولي وو جنډې یې تری اخیستې
او چه ته یې نه وپرېږئ. هغه پولیس له دګولې چلولو حکم ورکړی و خو زمونږ هجوم
چه یې ورغی نو په هغوی داسې هیبت راغلی و چه توپک یې چلولی نه شو او ورو ورو ته
به تلل په دې تیل کښې پیرنګی هم تمیله شو او چه څه وخت هغه پوه شو چه پولیس ګولې
نه چلوي نو پخپله یې یو توپک واخیست نو امین جان خان ورته سینه بربنده کړه
چه وله هغه باندې هم هیبت راغی او د امین جان نه یې پوښتنه وکړه چه عبدالغفار خان
چېرته دی؟ امین جان پوه شو چه دې ګولې نه چلوي نو زه یې ورته وښودم هغه ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او ماته یی ډېره مشکله داووې چه ما سره حکم دی ما لاس وچت کړو او خدایی
خدمتګار ددرېدل ما هغه پېرنګی ته ووې چه دا خوستا ډېره بی وقوفی ده چه تا ماته
حکم نه دی ښکاره کړی تا له په کار وچه ماته دې مخکښې حکم ښودلی وای مونږ د
حکومت حکم منلو ته تیار یو او س که دا کولی چلېدلی وای خلک مړه شوی وای نو د
دې به څوک ذمه وار و؟ هغه ومنل چه دا زما غلطی وه . د خدایی خدمتګار و په ده
دومره رعب پرېوتی ؤ چه ټول رچېدو او حکمنامه یی اورولی او لوستلی هم نه شوه
ماتړې واخیسته او وې لوسته هغه کښې لیکلی وو چه تا سو دلته جلوس او جلسه
کولی نه شئ ما هغه له ډېره تسلی ورکړه او ورته مې ووې چه مونږ ته بالکل دا حکم
منظور دی د سرحد حد ورته نزدې ؤ ما هغه ته ووې چه مونږ سرحد کښې خو جلسه کولی
شو؟ هغه ووې چه بی شکه دا حکم د پنجاب د پاره دی مونږ سره هغه ټول خلک سرحد
ته واوړېدو او یوه لویه جلسه مو وکړه . په دی جلسه کښې د پنج دلګولی علاقی د هر کلی خلک
شریک وو ما جلسه کښې د خپلو راتلو مطلب بیان کړو او د خدایی خدمتګاری د تحریک
نه مې خلک خبر کړل او ورته مې ووې چه تا سو هم پښتانه یئ او مونږ هم پښتانه یو د یو بابا
اولاد یو مونږ غواړو چه تا سو هم مونږ سره په دې نوي ورور ولي خدایی خدمتګاری
کښې شریک شئ زمونږ د ټولو پښتنو به یوه جرګه وي قومی مسئلی به هغوی فیصله
کوي او په دې وسیله به د یو بل د غم تکلیف او مصیبت نه خبر یو و نو مونږ به هم د نورو
قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي .

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول ، ټول خلک خواره شول ، مونږ ځان ته
په میدان کښې پاتی شو د روا ېدو تجویز مو کولو چه په دی کښې د اسمیلا هغه ډېټی میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودپیر پاپی انسپکټر راغلل اوزه یی بیل کړم اوداته یی ووې چه مونږ ستاسره دوره
ولی یو خوخبری کول غواړو. ددوی ورورولی خو مونږ هزاره کښی لیدلی وه دا غلامان
ورونه یو عجیبه مخلوق دي چه حاجت یی پیس شی نو دسړی ورونه شی او دپیر نکیانو
دپاره چه ملاوتړی نو دسړی برخلاف هرقسم حربی استعمالولو نه تیار دي. ددوی به
ملک اوقوم باندی هیڅ کار نشته اوهر وخت په دی کوشش اوفکر کښی وي چه مونږ
به څنګه داسی کار وکړو چه صاحبان خوشحاله شی او په هغوی مو احسان وشی اداهرڅه دخپل ځان
دپاره کوي دصاحب دخوشحالی دپاره یو ذلیل نه ذلیل کار ته هم تیار دي. ماته ووې چه څه
وایئ دوی داته شروع شو چه تاته معلومه ده چه په دغه علاقه کښی حکومت په تا باندی دفعه
ایک سوچوالیس ولګوله په دې کښی ته نه جلسی کولی شی اونه تقریرونه کولی شې نو دغه به
سبه نه وی چه تاسوله مونږ لاری درکړو او مونږ سره هر هیوډ ته لاړشی اوبیا له دغه ځایه
پیښور ته لاړشئ! ماته دوی لیدلی ووچه دپیرنګی سره ناست وو او خبری کولی داپتهئ
وو ته هغه پړاو کړی وه چه په هرطریقه چه وي چه دوی ددی علاقی نه واپس شی هغه دپنجاب
څه افسرنه وخو صاحب خوؤ او ددوی دپاره دصاحبانو خوشحالول یوه لویه خبره
وي ماوته ووې چه واپس تلی نه شو اونه مونږ دلته نوره دوره کوونکی مونږ دغرغشتو
خان مبلمانه کړی یو غرغشتو ته ځو او هغه سره شپه تیرو وو سباله به په دی لاره پیښور ته
ځو. ماخپل خدای خدمتګار په څلورو څلورو ټولو کښی تقسیم کړل او غرغشتو ته روان شو
چه هغوی لاړل نو بیازه هم دسودم دسالار صاحب او عبدالرحیم خان سره غرغشتو له
روان شوم او دخان جری ته موځان ورسولو ما بنام نزدې وچای مو وڅکله لږ ارام
موکړو دما بنام دلمونځ نه پس می دکلی خلکو سره ولیدل، خبری موکړی بیا مونږ تول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دودی ته کښېناستو چېرته زما دخولې نه داووتل چه دا پېرنګی ښه سړی ونو زمونږ -
خدایي خدمتګار دهرپور کرنیل راته وویې چه ښه سړی چېرته و، داخو بیا وروسته
ښه سړی شو اول خو چه مونږ ته نزدې شو نو ما سره جنډه وه فوراً یې زما په جنډه حمله
وکړه او زما نه یې جنډه وښوه او چه ما چک ورکړو او جنډه می تري خلاصه کړه نو بیا
یې په ما حمله کوله چه په دې کښې غوبل جوړ شو. بله داچه هغه خو سپایانو له حکم ورکړی وو چه
په دوی کولی وچلوئ خو سپایان وار خطا شوی وو، دی په خدایي خدمتګارو
دمخکښې نه عادت و. زمونږ خدایي خدمتګار چه دلته په دوره راغلی وو دهغوی
نه یې جنډه په زوره اخیستې وه او دولونه یې ورله هم شلولی وو او بیا یې واپس کړی وو
دده داخیال وچه داخل به هم زه هغسی کامیاب شم خو داخل خدای داسی وشړمولو
او داسی بې رعبه شو چه زه یې درته بیان کولی نه شم، دالاخره کوی چه دخلکو په زړونو
کښې دحکومت رعب پاتی نه شو.

شپه دېره په خندا او خوشالی تېره شوه سحر خدایي خدمتګار وچای څکلی
دهرپور کرنیل صاحب محمد حسین بهر په پیره ولاړو چه ما دده څه خبری واورېدې
ما را وغوښتو او ورته می ووی چه څه خبره ده، هغه اووئیل چه یو خو افسران راغلی وو ما
دننه زاپری نه ښول ځکه چه تا چای څکلی. ما وې راپرېږ ده چه دننه راشی چه را دننه
شول نو ما وخندل او ورته می ووې چه خیر دی بیا موخه نادرشاهی حکم راوړی دی؟
نو هغه وخندل ویل چه زما نوم نادر دی، دچایو ست می ورته وکړو چه ما چای وڅکلی
هغه یو بل حکم ماله راکړو چه ددفعه ایکسو بیالس (دقانون ۱۴۲ ماده) مطابق تاله حکم
درکیدی شی چه ته فوراً ددی علاقی نه وځه ما ورته وویې چه حکم ماته منظور دی چه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دودی وخورو نو فوراً له دی ځایه روان شوا او ستاسو د حکم تعمیل به وکړو مونږ چه دودی وخوړه نو د تلوانتظام مو وکړو خو معلومه شوه چه لا دوالا وله او تم تمو نو له پولیس حکم ورکړی دی چه داخلک په سورلی کښی بونه ځی مونږ یو تم تم د اسباب د پاره هم پیدا نه کړو ماتول خدایی خدمتگار بیا ځلور ځلور کړل خپل اسبابونه مو واخیستل او روان شو چه ماسپښین شو د سړک په غاړه یو کلی و لمانځه له ورو کړ ځید و خلک چه خبر شو نو یو ساعت کښی جماعت د کلي د خلکو نه ډک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د زور او زیاتی او د خدایی خدمتگاری نه خبر کړل او په دې مو پوه کړل چه دا حکومت مونږ پښتانه مخ قسم ترقی او اتفاق ته نه پریږدي تاسو په دې خبره ځان پوه کړئ .

دهزاري نه واپسی :

په دی کښی بیا هغه افسران راغلل او راته یی وویې چه تا ایک سو جوالیس ماته کړه ماوې په لمونځ هم دا دفعه ماتیږ ي ؟ نو نور څه تری جوړ نه شو نو یوه بله دفعه یی راته ښکاره کړه چه دنور پریوتو نه اول د پنجاب نه بهر شی او که بهر نه شوی د قانونی کاروایی به د سره وشی ما هغه د پیټی کمشنر ته ولیکل چه لا دی او تم تم تاسو په مونږ بند کړی دی مونږ سره څه داسی ذریعه نشته او نه هوایي جهاز شته چه دنور پریوتو نه وړاندې د پنجاب د علاقی نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کیږ و د پاره څه انکار نشته که تاسو راله د بهر کیږ و انتظام کولی شئ ددې نه پس افسران مخکښی او مونږ وریسی په سړک کښی ځای په ځای زمونږ د بند ولو د پاره یی ونی اچولی وې ، مونږ خبر شو چه د پیټی کمشنر او د پولیس کپتان سره د خپلو خانانو او ملکانو راغلي دي او مونږ ته وړاندی په سړک ولاړ دي نو زه د خدایی خدمتگارو نه مخکښی شوم او چه څه وخت مونږ هغوی ته نزدی شوا و خلکو مونږ ولیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دشاو خواخلک دغلته راغونډ شو او مونږ پیسی روان شو، مونږ منع کول چه ایک سوچوا-
پیس دی مونږ سره مه راځئ خو هغه دخدای مخلوق چاپه قبضه کښی راوستی شول
هغه مجسټر یې او دپولیس کپتان ماله راغلل او راته یې ووې چه زمونږ په کوشش سره
دپیټی کمشنر صاحب راضی شو چه ستاسو دپاره دسورلي انتظام وکړی، دپیټی کمشنر
هم زمونږ مخی له راغی، زه تږی شوی وم او به می وتکلی هغه خلکو ووی مونږ تاسو له
چای پخه کړی ده، مونږ سره چای وتکئ، مایی شکریه اداکړه او ورته می ووی چه ستاسو
چای مونږ وتکلی او که ژوندی نو بیا به راشو. په خبرو کښی دخدایی خدمتګارو ذکر
راغی نو هغه دپیټی کمشنر راته ووې چه ستاسو نظریه دعدم تشدد نه ده، داخو چل دی
دوس چه ستاسو طاقت نشته نو تاسو تشدد نه کوئ خو چه طاقت پیدا کړئ نو بیا به تشدد
کوئ ماورته ووې چه زمونږ دا تحریک دربښتیا و تحریک دی، مونږ منافقان نه یو
چه په خوله مولوی وې او په زړه مو بله وی. خدایی خدمتګار لاری ته وختل او زه چه
موټر ته ختم نو هغه دپیټی کمشنر راته ووې چه دخدای دپاره بیا دې علاقی ته رانه شې
ورته وې چه چه کښی زمونږ لپښتانه ورونه دي، دوی دپنجاب نه جدا کړئ، نو بیا به
راځم. مونږ ددوی نه رخصت شو، زه دپولیس کپتان خان سره خپل موټر کښی کښېنولم
دخدایی خدمتګاري په لاری کښی کښېنول. تا نه دا هم ما سره موټر کښی ناست وماته
ووې چه ته دې خلکو له څومره تنخوا ورکوې؟ دهغه په دې خبره ما ډېر وخندل او
ورته می ووی چه دوی ستاسو په شان دکرایې تنخوان نه دي دا هر یو سړی دخپل جایداد
اوندی او په دی کار کښی خپلی پیسی لګوي نو هغه راته ووی چه بیا ددې نه فایده څه؟
ورته ووې چه فایده داده چه مونږ خپل قوم دغلامۍ نه ازادوو، دپښتنو دغلامۍ نه نفرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او د غلامی ژوند تیر ولو ته تیار نه دی چه په دی کښی د اتک کلاته ورسیدو او زمونږ
نه لاری د پرورو سته پاتی شوې وه . نو دهغی د پاره د اتک په ډاک بنګله کښی ایسار شو .
د اتک ډاک بنګله د پره په بنګلی ځای کښی ده . مونږ برنده کښی ناست وو او اباسیندته
موکتل نو هغه راته ووې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجابیانو په شان نه دي
ماورته ووی چه تاخولا اصلی پښتانه لیدلی نه دي ته که چیری یوځل پیښور له راغلې نو مونږ
به درته ټول پښتانه وبتیو . د خدای خدمتګارو لاری راورسیده مونږ پاڅیدو
موټر کښی کښیناستو او خیرآباد ته ورسیدو نو د موټر او لاری نه کوز شو او هغه پیرنګی
د پر په مینه محبت زمونږ نه رخصت واخیستو او زمونږ یو وروکی خدای خدمتګار
باچاګی یی ځان ته نزدې کړو او مالی شکریه ادا کړه او هغه راته سره دوسره ملګرو رخصت
شو . د خیرآباد په بازار کښی مونږ د لاری انتظار کولو چه خلک خبر شول په یو ساعت
کښی د پر خلک راته چاپیر شول مونږ نو بنداره پوری یوه لاری وکړه و ما بنام نو بنداره
راورسیدو . مونږ به وختی راورسیدلی وو زمونږ لاری چه په لاره راتله نو یو فوجی ولا
او توپک په لاس راملاوه کړه ، لاری والا ته یی ووې چه ودریږه مونږ لاری ودرولو
هغه راته توپک نیغ کړو او ویلی ویل چه که لاری ته وانوئ اوس مو به توپک ولم ماورته ووې
چه مونږ خو کمزوری خلک یو ستا د توپک د ځواب نه یو که چیری د خدای خدمتګارو یو ځ
ته تلل جایز نه وی نو مونږ ته ووایه چه کوز شو . په دی کښی د هغه صوبیدار راغی هغه
هم ووې چه ما سره هم حکم نشته زه صاحب پسی ځم ، صاحب یی هم راغی هغه چه مونږ ته
وکتل نو واپس شو . نه راتزدې شو او نه یی راسره خبری وکړې . هغوی نه یی ووی چه دا د
پولیس کار دی اخر چه پولیس راغی او د تلو اجازه یی راکړه ماورته ووې چه مونږ په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو چه داود رلی موولی یو او اوس پرېږ دی موولی نو هغه پولیس والا وخندل او وې
وې چه دسرکار په دماغ کښې فرق راغلی دی.

نو بنا رکښې می تول خدایی خدمتګار رخصت کړل په دې کښې یو پیرنګی راغی او
هغو خدایی خدمتګارو ته یې وویل چه زه اوس عبدالغفار خان لیدی شم؟ ما ورته وې
چه په ډېره خوشالی مونږ خو خدایی خدمتګار یو او هر چا سره کوروهغه سره می ولیدل
یازه پېښور ته ران شوم لاړی په لاره کښې پنچره شوه ما سختن پېښور ته ورسېدو۔
خدایی خدمتګار په دفتر کښې پاتی شول او زه او باچاګی د ډاکټر صاحب بنګلی له لاړو.
ما ته اول هم یوه ګمنامه چیټی راورسېدلی وه چه په هغه دچا نوم نه وخو ما ته یې لیکلی وو
چه زه تا خبر وم چه حکومت دا فیصله کړی ده چه تاستا ورور او ستا تول خاندان ګرفتار کړی
و دی ملکه مولبری کړی. او یوې جزیری ته مو ولېږی خوزه د دې خبر وفکر نه کوم خکه چه
خو ک د خدای دېره دقام خدمت کوي نو دا هر څه پکښې وي اوس بیا خپلو دوستانو
خبر کړم چه دسرحد حکومت مرکز ته لیکلی دی چه څه وخت دی ګرفتار کړو داسی یو ملک
ته یې لېږل په کار دی چه هغه ډېر لیری وي او دسرحد باد پری نه لګی اول چه دګجرات
پلخانه کښې و نو دسرحد تول کار به یې چلولو داخلی داسی ځای ته یې لېږل په کار دی
چه دی دسرحد رخلکو نه خبر نه شی او که داسی و نه شو نو د دی تحریک ختمول مشکل دی.
دسرحد حکومت کوشش کوی چه تاسو زر ګرفتار کړی. ما ورته وې چه څوک هاتیان
ماتی نو دروازی لوی پرېږدي تاسو د دی پروا مه کوئ چه خدای شته نو هیڅ
م نشته حکومت به خپل کار کوی او مونږ به خپل کار کوو.

ما سره فکر وچه حکومت به ما د صوبه سرحد دوری ته پرېږدي که نه؟ ما هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره په سبه شان وکړه دهزاره دوره می هم وکړه کور په کور ، علاقه په علاقه وکړه جدا
اوس می هیڅ پروانشته که حکومت می هر وخت نیسی نو ومی دې نیسی .

دترنګزو حاجی صاحب او خدایی خدمتګار:

دپاچاګل په نوم زمونږ خلاف یوڅه پراپیګنډه شروع شوی وه زما پرې یقین نه
کیده ماوی دی خود حاجی صاحب زوی دی او حاجی صاحب زمونږ ملګری دی
به څنګه زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوی نو ولې می په ۱۴ جون ۱۹۴۲ د دوهم جنګ دوران و
دپرپټ مومند وته ولیږه چه حکومت خبر نه شی ولی لاړو او هغه یې لیږه دپری خبرې
ورسره وشوې ، دغه وخت حاجی صاحب دترنګزو وفات شوی و او باچاګل کل اختیار
وه خو چه واپس راغی نو بله ورځ زه صوابۍ له تلم په لاره کښې دهوتی بازار کښې مولانا کل باچا
په مخه راغی هغه اشاره وکړه زه ورته ودریدم هغه بیل کړم ده راته وې چه ستا برخلاف
تولې پراپیګنډه قلی خان کوي خود باچاګل په نوم یې کوي زه سباله مومند وته ځم او باچاګل
سره ددی فیصله کوم چه داچرته خدای مونږ له یو سړی پیدا کړی دی نو ده پسې پراپیګنډا
مه کوه او که کوې نو بیا مونږ له دده په ځای یو بل سړی راکړه .

زه دیوڅو ورځو له دحال معلومولو د پاره اتما نزولې لاړم او په دې فکر کښې وم
نن دی که سبا حکومت دې نیسی وخت ضایع کول په کار نه دی او نه کور کښې ناستې
او څومره چه کیدی شی کار کول په کار دی . ما خود صوبې تولې دورې ختم کړې وه . خو
خلیلو مومند وجرګو او خدایی خدمتګارو متعلق راته داسی خبرې نه رسیدلې وې
هلته بعضی داسی خلک شته چه دخپلې ناپوهۍ په وجه خلکو ته دوکې ورکوی او دمرکز
عالیه دحکم نه بغیر داسی کارونه کوي چه مناسب نه دی او جرګو او خدایی خدمتګارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسی خلک شته چه مذهبی جامه کښی په دله کښی نفاق پیدا کوی. بل داچه د ارباب عبدالغفور خان او عاشق شاه باچا په نیولو خلکو کښی تیزی هم پیدا شوی ده نو ما وی چه دی علاقی له لاړشم چه کلی ته ورسیدم نو راته معلومه شوه چه زما وراره عبیدالله خان چه دمالیی په حوالات کښی بهوک هرتال کړی دو هغه حکومت پرلیښوا و په مرتر کښی یی د کپتان صاحب بنګلی ته ورسولو زه دهغه دلیدو د پاره واپس ښار ته لاړم.

د خلیلو مومندو د ورځ :

ما د خیلو مومندو د ورځ شروع کړه چونکه دفعه ایک سو چوالیس لکیدلی وه نو مونږ یوه لوی جلسه ګهکال کښی د شپی په یو جماعت کښی وکړه حکومت ځای په ځای دفعی لګولی وی او زمونږ جلسی یی بندی کړی وی سبا له کلوته روان شو او کلی په کلی به ګرځیدو او خلک به مو په خدایی خدمتګاری پوهول او دوباره می په جماعتونو کښی وعدی واخیستی چه تشدد به نه کوو صبر به کوو ولی چه خدای د صبرناکو ملګری دی او چه خدای د چا ملګری وی فتح به دهغه وی رومبی جلسی مو د مومندو تپی په پاوکی، بادرکلی، بلاه بیره، شیخان، شاب خیل، متنی په جماعتونو کښی وکړی او خلک مو پوه کړه دلته می د خدایی خدمتګارونه بیاد عدم تشدد وعدی واخیستی اخری جلسه مو لنډی کښی وکړه او خلک می په دی پوه کړل چه دا تاسو چه زما د بادشاهی چغی وهئ نو چه دا تحریک مونږ شروع کړی دی دا خود باچایی د پاره نه دی چه زه دی بادشاه شم او که چیری تاسو ما بادشاه کړئ نو اول خو په اسلام کښی باچایی نشته او بله داچه ستاسو به خاوری په سرشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما به مزې وي نو تا سو پوه شئ چه نه ما او نه بل خپل باچا کړئ . مونږ باچایان جوړول نه غواړو، باچایانو ته موضروت نشته زمونږ به یو مشر وی او دقوم په رایه او مرضا او مشوره به وي او هغه سړی به وی چه دقوم خدمتگار وي، دخان، غریب او میا ملا فرق به نه وی بلکه هر هغه سړی به وی چه هغه نیک او ایماندار او دقوم او ملک خیرخواه وی تکلیفونه او قربانی او ډېر خدمت یې دقام او ملک کړی وي او چه دا ټول مشرئ اهلیت او پوهه هم پکښې وي ، زمونږ حکومت به د جماعت تابع وی جماعت به د حکومت تابع نه وي . بادشاهی خراب شی دی او دقوم او ملک پکښې ډېر نقصان دی ، او که چیری نن یو باچا سبه هم وی نو سبا به یې زوی باچا وي نو څوک ویلی شی چه کوندی هغه به هم سبه وي او باچایان کله دخپل قوم ترقی غواړی ؟ ولی چه هر وخت دا خیال کوی چه که دا خلک پوه شول نو ما به لیرې کړي نو هغه هر وخت دقوم د پوهی لاره کښې خنډ اچوی دا ملک زمونږ دټولو پښتنو دی نو مونږ یو سړی نه خان کوو زمونږ به کوشش داوی چه قول خانان کړو او داسی حکومت به جوړوو چه هغه کښې مساوات وي او دټولو خلکو پکښې یو شان خیر او فایده وي ، که پوره وی او که سپوره وی په شریکه به وی . امن وی ، انصاف وي زمونږ به دټول قوم یوه جرګه وي او دهغې په خوښه به یو صدر وی .

زمونږ جلسو کښې به ښځې هم شریکیدلې . دخلیلو مومندو دوره چه ختمه شوه نو اخر کښې به زه دا ووایم چه دخلیلو مومندو جرګو او خدایی خدمتگارو په سبه انتظام دی هر کلی کښې دفتر دی او په هغه کښې شپه او ورځ دخدایی خدمتگارو پهره وي . په هر دفتر کښې یو کارپال دی چه ګیته به ګیته غریبی دا ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظام د ارباب عبدالغفور خان او سید عاشق شاه باچا دی.

ماتر کانو باندې، او د مرخالصه:

خبر راغی چه قاری صاحب بخپل کلي ماتکیانو باندې کښې د یوې لوې جلسې انتظام کړې دی او ماته یې لیکلی دي چه مونږ د خپل تحصیل د خدایي خدمتګارو د تربیت د پاره کیمپ کووو دی د پاره ستا راتلل دلته ضروري دي. ما د هغوی دعوت منظور کړو او د اتمانزو نه سحر وختی د ستی جان کلی ته لاړم ولی چه باچا جی راته وې چه زمونږ د کلی په لاره تلل په کار دی، د سحر چای موستی جان سره وشکله. د پیر انکو صدر او سالار هم را ورسېدل او بیا مونږ نستی ته روان شو، زمونږ د راتلونه چه د نستی خلک خبر شول نو د پیر خلک راجمع شو هغوی ته می یو مختصر تقریر وکړو او د وی ته می ووی چه خپل کور جوړوو، د دشمنی، تربګنی، پری جنبی او نفاق پریږدو د ددی دلاسه زمونږ کور برباد دی، د نستی نه مونږ د سیند غاړی له لاړو د بیړی انتظام شوی و بیړی تیاره وه صدر صاحب او سالار صاحب واپس شول مونږ په خیریت سره له سیند نه پورې وتوځای په ځای خدایي خدمتګار ولاړوو ماله یې اس راوستی و خوزه پیاده دوی سره روان شوم. د قاری صاحب کلی ته ورسېدو قاری صاحب د پرښه انتظام کړی و د فتر او د هغه احاطه یې ښکلی کړې وه. خلک د فتر کښې ناست وو تبادله خیالات وشول او د پوډی وخت شود د وډی نه پس جلسې له لاړو جلسه د کلی نه بهر وه، د پیر خلک و او په زرګونو تر اوښې راغلی وو جلسه کښې تقریرونه وشو، نظمونه یې وویل، زما د تقریر وخت کښې می اول د دی د پاره چه د قاری صاحب زامن حکومت کرفتار کړې وو همدردی ظاهره کړه او خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

می ووې چه نن دی که سبا په مونږ یو امتحان راتلونکی دی تکلیفونه او مصیبتونه راتلونکی دي که تاسو په صبر سره دهغو مقابله وکړه نو امید دی چه مونږ به کامیاب شو او خلکو ته می داهم ووې چه مونږ خدای خدمتگار ستاسو د خدای د پاره خدمت کوو ولې چه تاسو زمونږ قوم یئ او احسان در باندی هم نه کوو خکه چه دا زمونږ فرض دی او یوازی زمونږ نه دی د تولو پښتنو فرض دی ، مونږ ستاسو گټند وی یو او که چیری داسی خلک په ملک کښی وي چه د دی خپلی گټی د پاره ملا تړلی نه شی نو نه ې تړی لیکن زمونږ پښې دې دشمن ته نه راکاږي ، او که زمونږ ملگری تیا نه کوی هیر دی خو چه د قوم او ملک د دشمن سره ملگری نه شی . بیا ښځوله ورغلم او هغوی ته مې ووې چه دا ملک چه ځنگه د سړو دی داسی ستاسو هم دی او دا ستاسو چه ځنگه خیال دی چه سړی لوی دي او ښځه وړوکی ده دا په اسلام کښی نشته لوی په عمل ده که ښځه با اخلاقه ، نیکه او پاکه وي نو هغه لویه ده او که دغه شان یو سړی وي نو هغه هم لوی دی او که دغه شان یوه ښځه بد عمله ، بد اخلاقه وی نو هغه وړوکی ده او که یو سړی هم دغه شان وی نو هغه هم وړوکی دی ، په دې ملک کښی ستاسو مونږ سره یو شان حصه ده ، ښځه او سړی د گډ دی دوه پایی دی که یوه پنچر شی نو گاډی مخکښی تلی نه شی . جلسه په کامیابی ختمه شوه .

زمونږ د اورمړو صدر صاحب او ورسره د پیر خدای خدمتگار راغلی وو زه هغوی مجبور کړم او ځان سره یې او رمړو ته بوتلم د دوی د دفتر ته چه ورسیدو نو زه اول د خپل شهید خدای خدمتگار صوبیدار صاحب د بچو کتوله او د عاله لاړم بچی یې ما له راغلل او خپله غېږه کښی می کښېنول د عامی ورته وکړه او سپما نده کا نوله می تسلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه چه مرګ شته او خلاصی تری نشته او دی خو په داسی مرګ مړ دی چه خدای
ورته ژوندی یلی دي خو مونږ پری نه پوهیږو او چه تر څو دا دنیا اباده وي دهغه نوم
به هیر نه شی، دشپی موجماعت کښی جلسه وکړه دلته هم جلسی بندي دي سباله ذ
اورمړو منځنی کلی له لاړو دلته زمونږ په خدایی خدمتګارو کښی بی اتفاقی وه دوی
می دخدایی خدمتګاری په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته می ووې چه تاسو په دی
تحریک خان نه دی پوه کړی او تاسو نه هیره شوی ده چه مونږ خدای سره داوعده
کړې ده چه مونږ به پرې جنبی، دشمنی، تربګنی، مخالفت، جګړی او بی اتفاقی نه
کوو نوزه سناسو په خدمت کښی داعرض کوم چه څوک دشمنی، تربګنی، پری جنبی،
پریښودی نه شی نو هغوی دې خدایی خدمتګاری کښی نه داخلیږي او چه داخیزونه
کلی پریږدی نو بیا دی خدایی خدمتګار شی او که دې کښی هم داخیزونه پری نه
ږدو نو ددی ورور ولی فایده څه شوه؟ دې خیزونو خو مونږ برباد کړی یو. زما په
تقریر دوی بنه پوه شول او څه اثر پری وشو. له دی ځایه مونږ دریم کلی ته لاړو، اوړمړ
درې کلی دي، هلته موهم په جماعت کښی جلسه وکړه. زمونږ دویرولو دپاره حکومت
دجلسی په رخت کښی دپر باد پولیس راوستلی وو چه خلکو یی هیڅ پرواونه کړه
نو بیا لاړل. ددی ځایه زما اراده وه چه کیچوری له لاړشم لیکن زما طبیعت خراب شو
اوهغه دسړک نه دوه میله لیری وه او پیاده مزل و. نو بیا شپی له میاں کوجرو له لاړو او
بابو فضل الهی سره مو دخوند شپه تیره کړه دشپی موجماعت کښی جلسه وکړه او چه خلک
زمانه خبر شول نو بنځی، نر په ډیره مینه محبت جلسی له راغلل سباله هزارخانی له
لاړو. ددې ځای دجرګی او خدایی خدمتګارو انتظام می ډیر خوښ شو او بیا په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاقه کښې کلي په کلي وګرځېدو او خلک مې په عدم تشدد په ښه شان پوه کړل او په صبر مې د پرزور ورکړو او ددې ځې دوره ختم شوه.

لاټ سره لیدل:

زما طبیعت ښه نه وخکه چه نه د شپې ارام و او نه د ورځې باچاګی دستې جان شاکرد و هغه به نظمونه اورول هغه هم ناجوړه شو هغه مې هم کلي ته رخصت کړو زه پېښور ته راغلم او ډاکټر صاحب سره پاتې شوم هغه راته د لاټ صاحب د ملاقات په باره کښې ووې چه تاته به یاد وي چه څه وخت ته په ډیره اسماعیل خان کښې یې دوره وې نو ماته لاټ صاحب یوه چیټۍ ستاد ملاقات د پاره راپېرلې وه، زمونږ هغه کښې لاټ صاحب مړ شوی و او د هغه په ځای سر رائیلف کریفتم لاټ شوی و ما وته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته، هغه لاټ صاحب له زما د موجودګۍ خبر ورکړو او درې بجې ملاقات مقرر شو زه ټیک درې بجې د لاټ صاحب بنګلې له لارم د هغه سکرټر زما په انتظار کښې ولاړ و ماته یې ورلیږې کړو او لاټ صاحب له یې بوتلم، لاټ صاحب ماله مخې له راغې او زه یې ځان سره په کرسۍ کښې ښولم او سکرټرۍ بهر ته راووت او مونږ لیسې ورپورې شو دروغ جوړ نه پس اول سوال یې په ما داو کړو چه زه ټول عمر پېښور کښې پاتې شوی یم خو ته مې لیدلی نه یې ما وته ووې چه تا سوله اکثر هغه خلک راځي چه خپل کار ونه لري. بیا د خدایي خدمتګار و خبرې شروع شوې، د ه راته ووې چه زمونږ او د پښتنو د پرښه تعلقات و وخو د بعضې خلکو په کړمو تقریرونو هغه تعلقات خراب شوما وته ووې چه تعلقات په تقریرونو نه خرابېږي تاته به معلوم وي چه جیمسن پښتنو سره کوم قسم سلوک کړې او ددې په اوریدو سره لاټ صاحب ستر ګې ښکته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیمسن د پلیس کپتان وچه په ۱۹۳۱ع کښې د چارسدې په شرابخانه مونږ پکښې لګولې
و ده د خدایي خدمتګارو مخصوص ځایونو ته د کې کوزې ځورندې کړې او د خسې توب
مشین یې د پسې راوړو او د پر خدایي خدمتګار پرې خسیان شول او دا اواز به یې کولو
چه د پښتنو وغې ورکوم خدایي خدمتګارونه به یې جامې وشلولې او بربند به یې کړل او چه
په وهلو کښې به بې هوشه شونو د غولو د متیازو یو ډنډوکې جوړ کړې ؤ هغه ته به یې کذا ګرم
داز مونږ لښتانه د مرګ نه هم بد ګڼړې ماورته ووې چه ګورئ مونږ خدایي خدمتګار
هم ستاسې رعیت یو نو مونږ سره هم کم از کم هغه سلوک کوئ چه نور رعیت سره یې کوئ
نو هغه ووې چه مونږ یوشان سلوک کوو او خلک بې ګناه نه ګرفتار وو ماورته ووې
چه په دې ستاسره بحث نه کوم لیکن اکثر خدایي خدمتګار بې ګناه ګرفتار وئ او د
دروغو مقدمې پرې جوړوئ ده ووې چه هغوی څه ناڅه کړې دي ماورته ووې چه
د سودم خلانو څه کړې دي چه تاسو ګرفتار کړي دي؟ او د مردان په حوالات
کښې پراته دي شاه پسند خان او الله داد خان د جلیل څه تقصیر کړې دي؟ شیر
بهادر خان او د هغه نور وخورانو څه قصور کړې دي؟ اخر کښې د ازاد مرحد خبرې شوې
ماورته ووې چه تاسو د پولیټیکل ایجنټ په محکمه په کروړونو روپې لګوئ نو د دې نه
څه فایده وشوه؟ نو ده ووې چه مونږ خپله علاقه په دې باندې د دې خلکو د شر نه
بچ کړې ده ماورته ووې چه د څومره مودې نه تاسو په دې لګیاوئ او تر کومه حده کامیاب
شوې یئ نو ده ووې چه د دیر شو کالو نه زمونږ د کوشش دې خو تر اوسه پورې
کامیاب شوې نه یو ماورته ووې چه مونږ له پنځه کاله موقع راکړئ او تاسو چه څومره
روپې لګوئ د هغې شلمه حصه مونږ له راکړئ بیا زمونږ او د خپل کار مقابله وکړئ که زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لا ره فایده منده وه نو هغه جاری وساتئ ! ماته یې وویې چه تا سو به څه کوئ ما ورته وویې چه مونږ به دغه روپۍ د خلکو په تعلیم صنعت او حرفت باندې ولګوو او د خلکو به دایقین راولو چه مونږ د اهر څه د قوم د فایدې دپاره کوو او د قوم خیر غواړو پښتون داسې قام دی چه دی د زور په نسبت په احسان زر تابع کیږي بیا به نه پخپله د اکی کوی او نه به بل څوک پریږدی. نو چه دلاټ صاحب نه نور څه جوړ نه شو نو ماته یې وویې چه دې ملک ته د روس او افغانستان نه ډیر او ډیره ره تو په دی وجه مونږ د اکار کله پریښوی نشو او د افغانستان نه چیرته کمولی شو؟ ما ورته وویې د افغانستان غریب خواړو څه خبره مه کوه ولی چه هغه تاته معلومه ده چه خپل ځان هم ساتلی نه شی نو په مونږ به څه حمله وکړی؟ او بله دا چه ستا سو په افغانستان کښې کوم باچا خوښ نه وي نو هغه باچا یې کولی نه شی پاتی روس شو نو که دهغه نه تا سو ته خطره وي نو په کار دی چه مونږ له دخپل ملک واک او اختیار راکړئ په قول هندوستان کښې ستا سو دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښې زمونږ خدایی خدمتګار دي. چه مونږ له اختیار راکړئ نو بیا که روس زمونږ په ملک راتلو نو مونږ به یې مقابله کوو او زمونږ ښځې نر به د ملک د حفاظت دپاره تیاروي نو بیا روس حمله نه شی کولی او که دا نه وی نو مونږ خو ستا سو د پاره جنګ نه کوو او س مونږ پوه شوی یو چه جنګ دې مونږ کوو او مزی دې ستا سو وي. زما ډیری خبری ده نوټ کړی او راته یې وویې چه زه سباله ډیلی ته ځم او د دی خبرو ذکر به والیسرای سره وکړم بیا یې راته وویې چه زه امید کوم چه اینده به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کیږی ما جواب ورکړو چه لکه دا ځل چه دې څه رنګی ما پسې پولیس راپرلی و دغه شان ما پسې پولیس راپرده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما اوستا ملاقات به کیږي . ده راته وويې ته خو عجيبه سړي يې ته خو لږ بهر وګوره
څومره خلک زما ملاقات ته راغلي دي زه ورسره ملاقات نه کوم او تا ته زه وايم چه زما
ملاقات ته راځه او ته نه راځې نو ما ورته وويل چه دا بهر خلک چه راغلي دي دا خو چپل غړ ضونو
پسې راغلي دي او زما څه غرض نشته . ملاقات ختم شو او زه د ډاکټر صاحب بنګلي له
راغلم . په سباله مې د نوښار د تلو انتظام وکړه .

د نوښار په تحصيل کښې جلسې :

د لسم د سمبر سحر وختي زه سړه د خپلو مومندو خدايي خدمتګارو نوښار ته
لاړو او دفتر ته ورغلو صدر صاحب سړه د نورو خدايي خدمتګارو دفتر کښې موجود
و او لږ ساعت پس د سيند د غاړې د کلو په دوړه روان شو په لاره کښې مې د شا-
هباز ګړۍ جرنيل وليد وچه پوليس په لاري کښې جيلخانې له بوتلو او دوه نيم کاله يې قيد
کړې ؤ . مونږ باران کښې د کنډو جلسه وکړه او دهغه نه پس صدر صاحب او د نوښار
کارکنان رخصت شو او مونږ د اکوړې جرنيل صاحب سړه پورې وتو او پير سباک کښې
موجلسه وکړه او د پير سباک نه شپې له زړې مينې له لاړو خلک راته انتظار کښې وو د
شپې موهلته هم جلسه وکړه او د سحر لمونځ نه اول د زړې مينې نه روان شو باقي
ټول د سيند د غاړې کلو کښې موجلسې وکړې او خلک مو د تحريک په غرض پوه کړل شپه
مو خيرابادته ورسوله . زما طبيعت د اول نه سنه نه ؤ او ازمې ناست و او د دې بې ارامۍ
په وجه نور هم ناجوړه شوم . ما به د پرکوشش کو وچه دکار نه پس مې ارام ته پريږدي
خو دوی نه پريښودم . د شپې مو دلته جلسه وکړه . په دولسم د سمبر د ختکو علاقه
کښې د اباسيند په غاړه خيرابادکلي ته نزدې د يوې لوي جلسې انتظام مو وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغی له دصوابی تحصیل په زړګونو خدایي خدمتګارانو اغلی وو دپچ خلک هم په شنا زړه
راپوري وتی وو او موټر ولاړ وکښې راغلی وو. زه دلږ ارام نه پس جلسې له لاړم،
شاعرانو قومی نظمونه واوردل دپړاثرې وکړو اخر کښې ما پخپل تقریر کښې وویې چه
زمونږ دصبر جنګ دی مونږ به دوهلو او ښکنځلو بدل نه اخلو مونږ به صبر کوو
او ځان به خدای ته سپارو مونږ خو خدایي خدمتګاریو خدای به زمونږ بدل
اخلی دخپلو زړونو نه خود غرضی او نفاق لیری کړئ ځکه چه دد دلاسه برباد
شوی یو ځان کښې ښه اخلاق پیدا کړئ ولی چه دښو اخلاقو نه لیر څوک ترقی کولی
نه شی. بله خبره می داوکړه چه ای پښتنو ورونو زه په دی نه پوهیږم چه تاسو ولی
دپیرنګیانو نه یریږئ دوی خو ستاسو په شان بنیادم دی ستاسو په شان یو
قوم دی تاسو خو پرو جنګو او نفاق تباه کړئ ویره درکښې پیدا نوی ده، دچا
په زړه کښې چه دخدای ویره وی نو دهغه په زړه کښې دبل چا ویره نه راځی او دچا
نه یریږی او دچا په زړه کښې چه دخدای ویره نه وی هغه دهر چا نه یریږی. نو په
دی وجه چه مونږ دحکومت افسرانو نو یریږو. ای ورونو تاسو به زړه کښې دخدای
ویره پیدا کړئ او بیا می ټولو ته اپیل وکړو چه کوم کلی کښې جلسه وی. نو هلته دودی
چای مه کوئ اومه پاتی کیږئ او دکلی خلکو ته می هم وویې چه چه له چای، دودی
هم مه ورکوئ مونږ غریب قام یو خلکو له چای، دودی نه شو ورکولی بیا می دې
خلکو ته وویې چه ای ورونو! تاسو دخدای دپاره یوه ورځ روژه نیوی نه شئ؟
او که څوک دودی دله پخه هم کړي نو تاسو یې مه خورئ نو چه یو ځل خلکو ته دودی
پاتی شی نو بیا به داسی نه کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوابي تحصيل کښې جلسې:

زه بيا د فردوس خان سره مانيرې ته روان شوم په لاره يو بو د اسې راته ووې چه باچاخانه زه خونن ايله پوه شوم چه پيرنګې هم زمونږ په شان بنيادم دی. شپه مې فردوس خان سره په ارام تېره کړه سباله يو خدايي خدمتګار وفات شو نو دهغه جنازه مو وکړه بيا مو د مدرسې د ځای تصفيه وکړه. دوی مدرسې له ځای وسکړې و يوکس تيم پکښې خفه و هغه مو راضي کړو بياله دی ځايه باجا ته روان شو ولې چه زمونږ د باجاخانان بې ګناه پوليس ګرفتار کړې وو. دلته موجماعت کښې جلسه وکړه بيا کلابت له لاړو د کلابت په خلکو کښې حکومت څه بې اتفاقي پيدا کړې وه خود غرضو خلکو پکښې شرارت کولو ما ورته هم په هغه معامله تقرير وکړو چه فکر وکړئ د هغه ښه اثر وشو او د روانيدو په وخت کښې د کلابت دخان زوی راته ووې چه تسلي ساته مونږ پوه يو مونږ څوک جنګولی نه شي، له دې ځای نه زروبی ته لاړو هلته موهم جماعت کښې جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول ډېره کاميابه جلسه وشوه زه پوه شوم چه په خلکو کښې سياسي شعور پيدا شوی دی. له دغه ځای مرغز ته شپې له لاړو په مرغز کښې مو د شپې جلسه وکړه، د مرغز جرګه او خدايي خدمتګار زړه مخلصان او پوه دی. دوی راته د خپل مصيبت ټولی قصې وکړې او راته يې ووې چه بيګناه د پوليس هغه پيرنګې ووهلو او بيايې د کلابت خلکو ته ووې چه دعوی هم پرې وکړئ خو په مونږ د کلی خلکو دعوی ونه کړه د دوی جرګه قابل او پوه سړی دی او دا دهغه قابليت دی چه دا جذبه يې په خدايي خدمتګارو کښې پيدا کړې ده. سباله د مرغز نه قبلې ته يوکلی دی دهغه صدر صاحب مجبور کړو او د سحر چايو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هلته لاړو، خلک چه زمونږ نه خبر شو نو راجمع شو هغوی ته می هم دوه ورو ولی او قامولی یو مختصر تقریر وکړو او بیاله دې ځایه کوتې له لاړو او بیا توپې له لاړو ولې چه ددی ځای ډېر کارکنان حکومت گرفتار کړي وو. توپې کښې پکتنک لګېدلی و. دهغه کتوله لاړو ما پرې بعضی سوالونه وکړل چه تاسو ولی پکتنک لګولی دی؟ دوی وویې چه داخلک بدیشی مالونه خرڅوي ما ورته وویې چه تاسو څه غواړئ؟ دوی وویې چه دخپل ملک مال دی خرڅوي نو ما ترې تپوس وکړو چه دی کښې ستاسو فایده ده او هغه کښې موڅه نقصان دی؟ دوی وویې چه دملک مال چه خرڅېږي نو پیسې به زمونږ ملک کښې پاتې کېږي او چه دپردی ملک مال خرڅېږي نو پیسې به پردی ملک ته ځي. زه ډېر خوشاله شوم ولې چه داکوم خدایي خدمتګار ولاړ وو نو هغه د یو ورو کی کلی بی تعلیمه هلکان وو او نوری چه می تری پوښتنې وکړې نو دهغوی هم پوره ځوابونه راکړل دلته هم پولیسو په خدایي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي وو. زه پوه شوم چه زمونږ په قوم کښې یوه پوهه راغلی ده بیا می جماعت کښې تقریر وکړو او خلکو ته می ووی چه داخدایي خدمتګار ستاسو ګټندوی دی تاسو له ستاسو د پلار دنیکه بایللی ملک ګټې نو تاسو ورسره ولې بد سلوک کوئ؟ که پیرنګیان مونږ سره هر قسم سلوک کوی نو مونږ تری ګیله نه کوو ځکه چه هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چه که پښتانه راته خپل ملک ازاد کړي نو زمونږ به څه حال وي؟ زمونږ ګیله ستاسو نه ده تاسو خو زمونږ قوم یئ او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک ازاد شی نو ددی فایده خو به تول قوم ته وي. چه جلسه ختمه شوه نو د (مینئ) مولانا صاحب راته وویې چه مونږ سره به ضرور ځی او زمونږ د خلکو ډېر خواهش دی چه هلته مونږ هم جلسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ماورته ووې چه مولانا صاحب ته زما حال وینی زه ناجوړه یم پوښ ده چه زه واپس
شم او چه کله لږ ښه شوم نو بیا به ستاسو کلی ته درشم دوی راضی شو او مونږ صوابی
غلو، په صوابۍ کښې په زړګونو ښځې اونږ جمع وو او سالار صاحب منیر خان، نجوبای
ر دوس خان د پرښه انتظام کړی او هغوی ته می تقریر وکړو خدای خدمتګار رانه
پیره شوه چه ییګاله به مونږ سره شپه کوی ماورته ووې چه تاسو ماوینئ چه زه ناجوړه
و په دې ناجوړه وجود لګیایم شپه او ورځ کارکوم خکه چه نن دی که سبا دی حکومت
ر نیسی او د خدمت موقع نه راکوي او دا ټول انتظار راونه تیبل کنفرانس ته دی
ه کوشش کوم چه خومره کیدی شی چه په دې خپل قوم کښې دوری وکړم او دوی
سره شه باندی پوه کړم.

هغوی اجازه راکړه او شپې له تولاندی له لاړو شپه ښه په ارام تیره شوه
نه خبر شوم چه میا احمد شاه صاحب او دله یی هره میاشت زما برخلاف کتابګی چاپ
ي او خلکو کښې خوروی او دلته یو مولانا صاحب د هغوی د پاره سخته پراپیګنډه شروع
ې ده ما هغوی ته ووې چه مونږ خو د خدای د پاره لګیایو د دی قوم خدمت کوو
م زمونږ ملګرتیا وکړه نو دوی به ازاد شی او که زمونږ مخالفت یی وکړو نو دوی به
د شی ولی چه بغیر د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسیدی نه شو. غم او فکر هغه
سره وي چه د خان د پاره کارکوي او څوک چه د خدای د پاره کارکوی هغوی هیڅ غم
ر نه کوي. احمد شاه میا به هره ورځ زما برخلاف هغه قصه په اخبارونو کښې لیکله او
ستونه به یی هم چاپ کول، لیکن ما وله چه ی هم خواب نه ورکولو ولی چه د دی نه بیت
ی جوړیده ما خو خپل کار کولو او په دی خبرو می وخت نه ضایع کولو، بی شکه چه دروغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخه وخته پوری په خلکو کښې غلط فهمی پیدا کولی شی خو چه د بنتیا دانی نو د روغ پا
کیدی نه شی. چه سباله مونږ په دغه کلی کښې دیو مهربان فاتحی له لاره وهلته د هغه
کښې می خپل زوره ملګری او مهربان مولانا سره ملاقات وشو او ورته می وویې چه مولا
صاحب په سیاسیاتو کښې کدمونږ منع کښې خه اختلاف راغلی وی نو اخه بلده خبره نه
رسول الله صلی الله علیه وسلم هم وایی چه اختلاف دامت رحمت دی او را مونږ ته چه د
په ځای زحمت شوی دی دا زمونږ ذاتیات دي، مونږ له خپل زاره تعلقات پریښو
په کار نه دي او زه چه ستاسو کلی ته راشم نو ملاقات خو را سره کوئ. د دعا نه پس مو
جماعت له روان شو، مولانا صاحب می هم ځان سره روان کړو خلک جمع وو مولانا صا
ته می وویې که ته خه ویل غواړی نو وایه مولانا صاحب وې وخت تنګ دی زه خه
ته خپل تقریر وکړه، ما خلکو ته وویې چه ای ورونو، عزیزانو تاسو خپل ځان پخپل
او زیان پوه کړئ زه نه پوهیږم چه خلک زمونږ مخالفت ولې کوي مونږ خود خلکو
یو. تکلیفونه او مصیبتونه په ځان تیر وو او کته قوم له کوو په کار دی چه دوی هم زمو
په شان د پرنګیانو مخالفت وکړي ولی چه هغوی مونږ غلامان کړي یو. زمونږ د
نیکه ملک لی رانه نیولی دی، دا ملک خو خدای مونږ له او زمونږ بچو له راکړی دی خ
د خود غرضئ او بی اتفاقی په وجه هغوی زمونږ په ملک مزې کوی، خلک وایی چه زمو
جګړه پاتی نه شوه، مونږ د مصروف په شان په کانګرس کښې او به شو او خدای خدمتګا
د هغوی رضا کار شول، دا خبره غلطه ده زمونږ جګړه ده او زمونږ دا خدای خدمتګار خدای خدمت
دي دا خبره داسی ده چه مونږ کانګرس سره تعاون کړی، یو خو دا فیصله ما نه ده کړی
لوی جرګی کړی ده او د میاصاحب او عبدالاکبر خان په رضایی کړی ده تاسو خولږ یا د کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز کانګرس سره نه وو نو پیرنګی په مونږ تورہ شپه جوړه کړې وه او په مونږ خدایی خد-
کار ولي داسی لوبی کړې وې چه په دنیا کښی به په ډیرو کمو خلکو داسی لوبی شوې وي
نږ لي تول جبلخانو کښی اچولي وو او چه هر کله ستاسو جرګی فیصله وکړه او مونږ کانګرس
ره شو نو دهغوی په کوشش مونږ دجبلخانو نه راباهر شو او دادی ستاسو په چلبه
ی تقریر کوم که دهغوی کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ تول خدایی-
ښکار په جبلخانو کښی پراته وو په دې وخت کښی مونږ پیرنګی له دخپل اتفاق په
ر یو ښکر مات کړې دی او که مونږ اتفاق وکړو نو دابل ښکر به یی هم مات شی او د
دزور او ظلم نه به خلاص شو . او دکانګرس سره خو مونږ هم ددی دپاره ملګری شوی
چه داخپل ملک ازاد کړو تاسو مهربانی وکړئ او په دې خبرو ځان پوه کړئ .

وخت لږ وماخپل تقریر ختم کړو ، کالوخان کښی راته ډیر خلک په انتظار کښی ناست
و په دې وخت کښی مولانا صاحب ماته وو ې چه زه هم څه ویل غواړم ته دی خلکو ته
یه ماورته وئیل چه تا ته خو ما وئیلی وو چه تقریر وکړه ، تاونکړو اوس زه دلته زیاتی
ګار کولی نه شم ، ولی چه کالوخان کښی ډیر خلک ماته انتظار کښی ناست دی ، ته دوی
تقریر وکړه ، او ماله اجازه راکړه چه زه کالوخان ته لاړ شم . زما د روانیدو سره
ی خلک روان شول ، په دی وجه مولانا صاحب خه تقریر ونه کړې شو .

مونږ چه کالوخان ته ورسیدو نو خلک جمع وو خلکو ته می وو ې چه ای ورونو
و به دا وایئ چه زه نن تاسو له دکامدار خان دګرفتاری دغمخواری له پاره راغلی
م ؛ زه غمخواری له راغلی نه یم بلکه تاسو له مبارکی له راغلی یم او تاسو له مبارکی
وم چه ستاسو داسی یو ننګیالی خان وچه ستاسو دپاره او دتول قوم او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره جبلخانی له لاړو اوزه دهغه مودبی بی له او چیلو چیلوانو له دخان راسی
نیک کار ته جبلخانی له په تلو مبارکی ورکوم. بیامی دی خلکو ته روی چه ای و
هر څه چه تاسو سره کیږی په هغه صبر کوئ دازارنه چا بازار موندلی نه دی او د
کاسه نسکوره ده څومره چه پیرنگیان په مونږ ظلم اوزیاتی کړی هغومره به
تباه شی او مونږ به تری خلاص شو.

ددې ځای نه بیا ادینه ته لاړو هلته هم خدایی خدمتگار روته می د
تلقین وکړو او بیا سمیلا ته لاړم. په دې خلکو کښی ډېر جوش او خروش و
چه پیرنگی زور او ظلم شروع کړی و. دوی ته می هم د صبر او ندم تشدد تلقین
اوبیا ماښام شهباز گړئ ته ورسېدم دلته یی هم زمونږ جرنیل صاحب نیولی و
هم ډېر جوش و خلکو له می تسلی ورکړه او خدایی خدمتگار وله می د جرنیل ص
دقیل مبارکی ورکړه. دلته می دگجرات بخشالی صاحبزاده صاحب ته ووې چه یو
تیاره کړه لیکن دچیلو تلو ذکر می هیچا سره ونه کړو داخبره می پته وساتل چه
ځای له مونږ تلو هغه ورکو تهی کلی و او دا دومره پولیس چه مونږ سره گرځ
دا به په هغو خلکو لوی بوج و صاحبزاده صاحب نه به چه چا پوښتنه وکړه نو هغه
چه مونږ گجرات بخشالی ته ځو. مونږ تانگه کښی روان شو او دسرک په غاړه یو
کلی و مونږ چه څه وخت د پولیس موټر ولید و نو کلی له دننه شو پولیس زم
خبر نه شو هغه گجرات له بخشالی له روان شو. دکلی خلک چه خبر شول نو بنغ
زمونږ لید ولر راغلل زما په رانگو ډېر خوشحاله شو خدایی خدمتگار روته
چه څه چاکره تیاروی هغه راوړی اوکه نه وی نو خیر دی شپه به مونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړو خو چه زمونږ د پاره نوی پخلی ونه کړی ! چه ډوډی موو خوړه لږ ارام موو کړو تو له درخ بی ارامه وو د پرستری شوي وو خو تول خلک جماعت کښی را جمع شوی وو هغوی وو ې چه باچا خان دې مونږ ته یو څو خبری وکړی. دلمونځ نه پس د هغوی د محبت می اول شکریه ادا کړه او بیامی ورته د تحریک متعلق یو څو خبری وکړی او په دې خبره می د پر زور واچولو چه په هر مصیبت به صبر کوئ.

سباله هوتی له لاړو. چه کلپانی ته ورسیدو نو څه کوروچه پولیس والا په شکو کښی خر پرناست دی ماته یی ووې چه تو له شپه د پسی کرځیدلی یو او بیا دلته کښینا ستو او د مردان نور پولیس هم تو له شپه تا سو پسی منډی وهلي دي خو تا سو یی موندلی نه یئ دغه انسپکتر ماله د دفعه ایک سوچوالیس (د قانون ۱۴۴ ماده) حکمنامه راکړه هغه کښی یی لیکلی وو چه ملکنا ایجنسی له به نه ځی ما غلام محمد خان دلوند خوړته ویلی وو چه هلته لاړشی هغه لاړو او دوی گرفتار کړو نو په مایی د دې د پاره دفعه وګلوله چه دی چه خبر شی نو خامخا به ملکنا ایجنسی ته ځی او حکومت مونږ نه ایجنسو ته پر ښبودو او نه قبایلو ته مونږ د پر کوشش نه کړي وو چه مونږ دې ورونو ته لاړشو او دوی هم مونږ د پښتنو په دی نوی ورودئ کښی شریک کړو او دایی لاڅه کوي چه هغه د خدایی خدمتگار و هغه حکومت هم چه جوړ شو نو هغوی هم زمونږ دې قبایلی ورونو ته په تللو نه خوشالیدل. ولی چه هغوی ویل چه پیرنگیان به خپه شی. حقیقت دادی چه حکومت خو زمونږ وخو واک د کورنو د هوتی نه تو ر و له لاړو زمونږ یو د پر زور د خدایی خدمتگار او بهادر کارکن عبدالرحیم خان مړ شوی و ماسره یی د هزاری دوره کړې وه او چه څه وخت مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چچ له تلونو چه پولیس والا راله تهوکونه نیولی وو نو ده ماته وو ي چه څه چل وکړو م
ورته وي چه ورځۍ پرې نودی پرې دتولونه مخکښې ورغی. دده په مرګ مونږ
ته ډېر نقصان ورسېده مونږ خو په دوره وو جنازه موونه کړې شوه. فاتحه می
وکړه دهغه مورا وخپلوانو له می ډاډګیرنه وکړه، دهغه قبر له لاړو اوما او تولو خلاي
خدمتګارو ورته ډېره دعا وکړه بیا می جماعت کښې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته می
وو ي چه دعبدالرحیم خان په مرګ مه خپه کېږئ خدای به هغه وبښی او دهغه په
ځای به دا اسلام دخدمت دپاره ډېر خلک پیدا کړي. بیا (مایارو) ته لاړو د
مایارو صدر صاحب ډېر مخلص او دکار سړی دی دغلته ډېر خلک جمع شوي وو هلته
لږ ایسار شوا وخلکو ته می هم یو څو خبری وکړې.

ددی ځای نه مردان ته راغلو او دلته خبر شوم چه دسودم خانان ده
شوي دي زما طبیعت ډېر خراب وو ماغوښتل چه دقاضی صاحب په ځای کښې ل
ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرېښودم. قاضی صاحب می پوه کړو چه بیګاله به دلته
راځم خلکو ته می وو ي چه ستاسو نه رخصت یم مخکښې ځم خو خلکو زه کله پرېښودم چ
اوی له روان شوم نو خلک رانه رخصت شول مونږ اوی سره نزدی دهغه کلی ل
ورغلو پولیس والا راپسې وو، دهغوی نه چېرته خلاصېږو؟ مونږ لمونځ کولو چا
خلک خبر شول او خدای خدمتګارو زر زر وردئ راغوستې او یو صاعت کښې
کلی خلک راجمع شول دهغوی دمحبت شکریه می ادا کړه او بیا می تری اجازت
واخستو او مونږ دقاضی صاحب ځای له لاړو. دقاضی صاحب ځای کښې دسودم
خان ناست ؤ اول می دعا ي مبارکی ورکړه بیا مو خبری شروع کړې ده راته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستاد اتلل سودم ته ډېر ضروري دی ولی چه په غرمیو خلکو کښې حکومت یوه غلطه پراپیګنډه شروع کړې ده چه په حقیقت یې پوه کړې چه دوی کښې غلط فهمی پیدا نه شی. ما ورته ووې چه زه خو نیچر شوی یم لږ ارام کوم نو په شلم دسمبر به درشم.

مونږ سبا وختی ادې له لاره یوه تانګه موکرایې کړه او درګئ له راغلو بیا پیاده کل اباد له لاره خلک ډېر په جوش کښې وو. ما ورته د صبر او عدم تشدد تلقین وکړو. د کل اباد نه شپې ته چپل کلي محمد نارئ له راغلم دلته مې دمې ته نیت و خو د اتمانزو نه خبر راغی چه په شلم دسمبر باندی د سرحد دلویې جرګې جلسه ده او د خط په لبلو د راروان شوم. مونږ یوه شپه دلته وکړه سبا له اتمانزو له لاره چه هلته ورسېدو څه ګورو چه د نوښار د تحصیل شل، پنځه ویشت افسران خدایی خدمتګار په اړی کښې راغلل زما په لیدو راکوز شو او جګړی له لاره هغوی راته ووې چه زمونږ د جرګې جګړه ده زمونږ فیصله وکړه ما وې چه خدایی خدمتګار خو په عهد و جګړې نه کوی، په خدمت کښې جګړه نه وي جګړې خو په ذاتیاتو پیدا کیږی زما د اوینا هغوی ډېره محسوسه کړه او تول ډېر ملامته شو نو بیا می ورته ووې چه سالار اعظم صاحب له لارې هغه به فیصله وکړي. هغوی وې چه هغه میری له تلی دی ما وې میری ته لارې هغوی سالار صاحب پسې لاړل.

دلویې جرګې اجلاس:

د دوی وخت وچه سالار صاحب را ورسېد زمونږ جګړی له راغی زه خو جوړ نه وم ما تري اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فیصله په خوشالی او په رضا سره وشوه. سبا له وختی دوی واپس لاړل د سرحد لویه جرګه را ورسېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه شروع شوه د ټولونه اول حکیم عبدالسلام صاحب دا تجویز پیش کړو چه
یو ډیپوټیشن مقرر کول په کار دي چه هغوی میا احمد شاه صاحب او عبدالاکبر
خان راضی کړي او خان سره یې شامل کړو مایې تائید وکړو او ماوویې چه مونږ
خو لیږی کړې نه دی ، هغوی جدا شوي دي که هغوی بیا راتلل غواړی نو جرګی
ته به هیڅ عذر نه وي . دد واوې شاد محمد خان ددې تجویز مخالفت وکړو
چه هغوی خو د جرګی نه بغاوت کړې دی او د جرګی برخلاف کار کوی .

بل تجویز د کانګرس د امداد اخیستو و ددی تجویز ما سخت مخالفت وکړو
ماوویې چه تر اوسه پورې مونږ د کانګرس نه یوه پیسه هم نه ده اخیستی او خلک راپسی
خبری کوی او که تاسو د کانګرس نه امداد واخیستو نو بیا خو به حکومت او برخلاف
خلک سره پرا پیګنډه شروع کړې ما ورته داهم وویې چه جواهر لال مانه په دی خفه
شوی و د ډاکټر انصاری په کور کښې د ورکنګ کمیټۍ اجلاس وهغه راته وویې چه
مونږ به هغه مخکښې کانګرس له په پیښور کښې څلور، پنځه سوه روپۍ د میاشتنی امداد
ورکولو ستاسو جماعت ډیرلوی دی تاسو له به ډیر امداد د ورکوو ماورته وویې چه
دا ملک یوازی ستاسو دی که زمونږ هم دی ؟ که ستاسو هم وی او زمونږ هم وی نو بیا
تاسو نه امداد ولې واخلو هغه مانه په دې خفه شو او ډاکټر انصاری صاحب ته یې
وویې چه دی خو ډیر مغرور ه دی او دا تجویز هم نامنظور شو، بیا سردار رام سنګه
زمونږ خدایی خدمتګار یو تجویز پیش کړو چه د انګلستان وزیر اعظم چه د سرحد
د حقوقو متعلق کوم تقریر کړی دی هغه تسلی بخش نه دی او مونږ ته منظور نه دی
لیکن ثمین جان وکیل دده د تجویز مخالفت وکړو او دا تجویز یې پیش کړ چه دا ریفارم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له اخیستل په کار دی. قاضی صاحب او علی اصغر خان ووی چه څه راکوی دا به واخلو او نور به ګټو. مالوي جرګی ته ووی چه د دی په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک به څه ترقی وکړی پیرنګیان داسی نادانان دي چه مونږ له به هغه حقوق راکړی چه په کوم کښی زمونږ فایده وي، نو ما وویل چه زه د دی هم مخالف نه یم که چاته پکښی فایده ښکاری نو وادی خلی خو د دی تجویز هم شاد محمد خان د دوا وی سخت مخالفت وکړو چه مونږ مکمله ازادی غوښتله او اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان ترې انکار کړی دی، په دی کښی هیڅ فایده نشته. د ثمین جان تجویز وغورزیده او د سردار رام سنګه تجویز پاس شو نوری هم چه څه خبری وي هغه فیصله شوي او جلسه ختمه شوه او یو څو ممبران شپی ته پاتی شول او نور لاړل.

په دوه ویشتم د دسمبر په پینور کښی

یو لوی دربار وچه

هغه کښی

هم د ریفارمز د خبرو

تجویزو. ډاکټر خانصاحب له او ماله لاټ صاحب

دعوتنامی راپیزلی وي، ما او قاضی عطاء الله او ډاکټر

په دی خبری وکړی چه تلل په کار دی که نه زه خو ناجوړه وم لیکن په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله وشوه چه په داسی حالت کښی چه حکومت لکیا دی په خدایی-
خدمتگار وظلمونه کوی نو تلل په کار نه دی او موږ هغی له لاړ نه شو.

زما طبیعت نور هم خراب شو او تبه می هم ورسره
پیدا شوه، په دی وجه ډاکټر صاحب
د علاج د پاره پیښور ته
بوتلم
زه یی په خپله بنگله
کښی ډیره کړم او زما علاج یی شروع
کړو او خلک یی راته بند کړل زما علاج خوارام و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هزاری باغ جیل کښی

باهر عامه گرفتاری

زمونږ گرفتاری . عامه گرفتاری او تشدد

هزاری باغ جیل ته

بهاد ره ښځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کښې د سردار پټیل تار راغی او خورشید بهن هم راته لیکلی وو چه کاندهی جی به په اووه ولیشتم د سمبر راو د سپېږی نو ته به شپږ ولیشتم تاریخ راشه. زه ناجوړه وم خو د تلل هم ضرور ؤ، په دی وجه ما اراده وکړه چه پنځه ولیشتم د سمبر به سحر وختی به فرنټیر میل کښې بمبئی ته روانېږم. ما سره د تلود پاره قاضی عطاءالله خان امین جان او داکوری جرنیل هم تیار شو او فیصله په دی وشوه چه مونږ به پیښور نه روان شو. قاضی صاحب به په نوښار کښې راسره شی او داکوری جرنیل به په اکوړې راسره مل شی خو انسان ته خپل تقدیر معلوم نه دی، تقدیر به تدبیر پوری خاندي په څلیر ولیشتم د سمبر ما خپل کاغذونه تیار کړل او د تیسن د پاره می تانګی والا ته هم ووې د اکتر صاحب ته ما وویل چه په پنځه ولیشتم سحر وختی راشه، د اکتر صاحب او میم صاحب کلی ته تلل، په دغه وخت کښې د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان زما پوښتنی ته راغی. ما بنام د اکتر صاحب یواځې د کلی نه راغی او میم صاحب یې کلی کښې پریښوه.

زمونږ گرفتاری:

چه په دی کښې زمونږ یو مهربان راغی هغه ووې چه ما ته معلومه شوی ده چه تاسو بیګاله گرفتار وی د اکتر صاحب دا نه منل هغه ووې چه دا راز به بیت وي خو ما ورته ووې چه که مونږ گرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رخصت شو، ما سره چه کوم کاغذات وو هغه می خپل نوکر حنیف الله له ورکړل چه د امیم صاحب له ورکړه. د اکتر صاحب راته اواز وکړو چه پولیس راغلل، زمونږ د بنګلی نه چاپیر شول او یو پیرنګی ماله راغی او راته یې ووې چه تا گرفتار دوم، ما ورته ووی چه دیره ښه ده ستا او ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت به شکریه ادا کړم چه ما گرفتار کړی ځکه چه زه ناجوړه یم او ارام ته می څوک نه پرېږدی اوس به ارام وکړم هغه پسې یوه میمه راغله ما هغې ته د بنګلی ورلیږی کړه او په ارام می کښېنوله .

حکومت ته د میم صاحب دوی راتلل معلوم نه و دا یې د دې د پاره راليږلی وه چه ډاکټر صاحب ښځه میم صاحب به یوازې وي دا به ورسره شپه تېره کړي لږ ساعت ورلیږی بل پیرنګی راغی هغه مونږ په څلېرویشتم د سمبر د شپې گرفتار کړو د بنګلی نه بهر راغلو او زه یې په یو موټر کښې او ډاکټر صاحب یې په بل موټر کښې کښېنولو هغوی زمونږ د گرفتارۍ د پاره د پولیس راوستلی وو شاید چه د هغوی به دا خیال و چه مونږ به ورسره جنګ کوو . ډاکټر صاحب د شپې په جامو کښې راغی ما ورته وویې چه جامې بدلې کړه معلومه نه ده چه مونږ چېرته بیایي . ډاکټر صاحب جامې بدلې کړې چه د پینسور نه واوړېدو نو زما خیال وچه هر یو ورته به مو بیایي چه دې کښې د اتک پل ته ورسېدو د لته تول موټرونه و د ریدل پل بند و ما سره چه کوم پیرنګی و هغه ورکوز شو او سنتری ته یې اواز وکړو چه فلانی صاحب ته ټیلفون وکړه او ورته ووایه چه مونږ ته ور لیږی کړه لږ ساعت پس ورلیږې شو مونږ چه د پل نه پورې وتو موټرونه و د ریدل او مونږ یې د موټرونه کوز کړو د لته د پولیس په چوکۍ کښې یوه کمره وه مونږ یې ورد ننه کړو زما طبیعت ډېر خراب و تللې هم نه شوم نو ماله هغه پیرنګی کټ راوړ او زه په هغه کښې څملا ستم ، ډاکټر صاحب ته یې هم یو کټ راوړ . په دې کښې لږ ساعت پس قاضی صاحب راورسېد ، د هغه نه پس سعد الله خان زما وراره هم راورسېد ، قاضی صاحب ما سره او سعد الله خان ډاکټر صاحب سره څملا ستل او ښه به ارام موخوب وکړو . سحر وختی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ سره دهغو پیرنګیانو تیسن له لارو هلته ډېر پولیس ولاړ وو او زمونږ د پاره یې دیو سپیشل ترین انتظام کړی و مونږ یې هغه ګاډی کښې وردننه کړو او زما په ډبې کښې دننه یې په مونږ توپک په لاس او سنګین جرا و پیره و درولې او ګاډی روان شو تا سوته به یاد وي چه مالاټ صاحب سره ملاقات کولو نوز ما خبرې یې نوټ کولی او ده وې چه دا به زه وایسرا سره کوم نو نتیجه دا شوه چه د روند تیبل کنفرانس فیل شو نو په هندوستان کښې یې د تولونه اول زه ګرفتار کړم او د تولونه یې خطرناک ثابت کړم دغه نوټونه یې د دې غرض د پاره اخیستل. په دې شپه چه زه یې ونیولم هم په دغه شپه په سرحد کښې هم پنځه سوه مشران خدایي خدمتګار ګرفتار شول.

عامه ګرفتاري او تشدد:

زما د نیولونه پس په ټوله صوبه کښې عامې ګرفتاري شروع شوې چه د خدایي خدمتګارو قید یانو تعداد چه زرګونو ته ورسېده نو بیا یې نور نه نیول بیا به پولیس او د نګه مار په کلو ورتلل او خدایي خدمتګار به یې وهل او تکول په یخو او بو کښې به یې اچول او کورونه به یې ورته تالا کول. د چارسدې په تحصیل خدایي خدمتګارو پکتنګ شروع کړه شل شل کسان به هره ورځ راتلل پولیس والو به په کوتکونو وهل او خلکو به ګرفتاري ورکولې.

د هرې پور په جیلخانه کښې د نورو ټولو جیلخانو نه زیات خدایي خدمتګار قیدیان وو یوازې دې جیلخانه کښې دیارلس زرونه زیات قیدیان وو، حکومت په دوې ډېر ظلم شروع کړو چه دوې تنګ شې او معافي وغواړې. په یخ ژمي کښې یې دوې له یو یو کمبل ورکړې وچه د سپږونه ډک ؤ د سیمټو بارکونه وو هغه به یې پرې وو ینځل یوه جوړه جامې وې هغه به یې هم وو ینځلې. باران به ورېدو، جامې به یې جګلو کښې خورندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ري اوکمبل به بې دخان نه تاوکړي و شپه به په ناسته تېره شوه په دويمه اوکله په
دريمه ورځ به يې يوه چپاتي ورکړه چه يوه نوري به شوه چه سړي به پوهېدونو بيا به ختم
وه. ددې ظلم برخلاف يو بوډا هندو خدايي خدمتګار خبري بندي کړي وي اوچپې
ولې روژه يې ونيوله چه ترمرګه يې جاري وساتله. شپږ مياشتې پس هغه مړ شو اوخپلو
چو دجيلخانې نه مړ بنوته يوړو. ددې ظلم برخلاف داتمانزوحيات کل خدايي خدمتګار
خاولينت ورځې بهوک هرتال وکړو اودسرانجام خان سپرتمنټ په خوله يې مات کړو
هغه ورسره وعده وکړه چه ستامطالبې منم. سرانجام خان چه سپرتمنټ شو نو
قيد يانوله يې تسلي ورکړه اوزور ظلم يې ختم کړو اوقيد يانو مشقتونه شروع کړل. دده
اسلوک دپيرنګيانو خوښ نه شو نو دې يې بدل کړو اودده په خاي يې دبهار صوبې
دپيرنګي راوغوښتو چه نوم يې سمتهو. هغه هم په اول اوله کښې خدايي خدمتګارو
سره سنه جنګ وکړو اوخدايي خدمتګارو سنه په نره دده مقابله وکړه. دتاټ وردې
لاري اتکړي. بندي چکي، دنلره بيرې اونورې سزاګانې يې ورکړې دې کاله
ې په خدايي خدمتګارو دغه تکليفونه تېرکړل خوسمتهو کاميياب نه شو اوددې نه پس
يا خدايي خدمتګارو سره ډېر سنه شو.

زمونږ دکتور زوعبدالله جان اودهغه پلار قلي خان ته پيش شو هغه دچار
سدې اسستمنټ کمشنر و هغه په عبدالله جان رعب واچولو کچرې دخلکو نه دکه
ه پوليس ولاړ وو قلي خان ورته ووې چه ته دپيرنګي حکومت خلاف نظم وايې چه:
« دانقلابه شم خار خار » عبدالله جان ورته وويل چه زه اوس هم داوايم په فخرې
چه داسې وويل « دانقلابه شم خار خار - که څوک مې سرکاندې په دار دار » زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانانو دجرئت داسی ډېری قصی دی چه هیڅ شان دجارعب پی اثر نه کوی
داخو دېته مامثال بیان کړو.

هزاری باغ جیل کښی:

حکومت مونږ سره دسرحد نه یو سردار خیل دپولیس انسپکتر له خیله طرفه
لګولی وو، هرې صوبې ته چه به زمونږ کاډی روانیانو دهغی پولیس به زمونږ د
نګرانی اوحفاظت انتظام کولو او هغه به راسره کیده. د پنجاب پولیس یو انسپکتر
چه په مونږ لګیدلی و ددی انسپکتر داکار وچه کله به مونږ د ډبی کرکی لیری کړه
نو دی به راغی او هغه به یی بنده کړه اخر ماوته ووې چه انسپکتر صاحب مونږ
خو بنځی نه یو چه مونږ کرکی دهوا دپاره لیری کړو ته یی بنده کړی چه دوی څوک
ونه وینی او زمونږ داد صوبه سرحد انسپکتر سردار خیل د ډاکټر صاحب او دقاضی
صاحب ډېر اشناؤ او دابه یی هم وې چه زه ډاکټر صاحب د مرګ نه بچ کړی یم
قاضی صاحب سره داخبار ډېر شوق و ده به دهغه خپل اشنانه اخبار غوښتنه خو هغه
دویری نه اخبار نه ورکولو زما خو همیشه داقاعده ده چه ګرفتار شم نو چه کوم پولیس ما سره
وي نه تری تپوس کوم او نه تری څه غواړم. زمونږ داکاډی چه به دکویلی او اوبه
اخیستو دپاره ودریدو نو مونږ لپسی خو به کرکه او ورونه بند وو او که زمونږ به کوم
بد وته شوق شوی ونو دی پنجابی به نه پرېښودو. څه وخت چه زمونږ کاډی یو
ته ورسیدو نو زمونږ دچارج اخیستو دپاره یو انګریز افسر او یو کوره سارجنټ
راغی او چه هغه چارج واخیستو نو زما ډبی له راغی او ډبی دروازه یی لیری
کړه او ما ته یی ووې چه راځه راکوز شه تیس کښی ګرځه پښی آزادی کړه. او س

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه انګریز او د پنجاب د دغو مسلمانانو افسرانو د روبي مقابله وکړئ ! انګریزسره
د زمونږ جنګ د اومونږ تري حکومت اخیستو او د زمونږ مسلمانان پنجابي
ورور ګو چه مونږ د دوی د پاره حکومت کتلو. د اوږ د دوی د (برهه دن) روبي
ږخ وه هغه یه برهه مینه محبت ماته شراب را وړو ماته یي د برهه مینه محبت سره
یش کړل ماورته وو وی چه معافی غواړم زه شراب نه څکم هغه زما پیه دي خبره حیران
وزه به دهغه د روادارۍ او محبت هیچیري هیرنه کړم اوشه وخت چه اله اباد ته
رسیدو نو دلته یي زمونږ نه ډاکټر صاحب کوز کړو او هغه یي د اله اباد نیني جیل ته
یږه. بیا یي سعد الله کوز که او هغه یي د بنارس جیل ته ولیږه. بیا د بهار صوبه
شروع شوه او دلته یي قاضي عطاء الله صاحب زمانه کوز کړو او دګیا جیل ته یي
یږه او زه یي د هزاري باغ جیل له روان کړم. د هزاري باغ جیل د تیس نه
لوینت میله لیري دی. زه چه یي موټر کښي کښېنولم نو ما سره دوه پیرنګیان
د پټي کمشنر وو. بل د پولیس کپتان وکښېناستل او د زمونږ سردار خیل
انسپکټر هغوی سره کښېناستو. کښېناستو سره هغوی ماله یو انګریزي اخبار راکړه
چه سردار خیل انسپکټر خپلو دوستانو او محسنانو له یي نه ورکوو) چه زه یي جیل ته
ننه کړم او زه یي بارک له بوتلم نو د جیلخانې افسر چه هندو و راته وو یي چه دا تا
ره چه د پولیس افسر د اخوک دی ؟ ماورته وي چه ماته ولي دده پوښتنه
ي ؟ نو هغه راته وي چه ماته خو پر رذیل سړي ښکاره شو هغه ماته وویل
دا د پر خطرناک سړي دی فکر ورته کوه. زه یي یو بارک کښي یوازې بند کړم
دوی راته لاړل. ماته بغیر د لوی صاحب (سپرنټنډنټ) او وړوکی صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جیلر) دلید ونه دبل چاد راتلو یا لید و اجازت نه و. زما د بارک وړاندی
یو سړک چه په هغه به جیل والا تلل راتلل هغه یی بند کړ ماسره د حد یی خد مشکار و
د پر فکر او غم و. په تنهایی کښی زه ناجوړه کیږم. دلته زه بالکل تنها وم خوب
به می پوره کولی نه شتو او د وړی می هم خواته نه کیده چه په دی کښی می یو شیه
خوب ولید و چه یو لوی سین دی دهغه په غاړه یو ښکلی کنبد دی زه په هغه کښی
ناست یم چه په دی کښی سیلاب راغی او دی کنبد ته راننوتو د کنبد یی وجرقوز
د پر وو پریدم ماوی خدای دی خیر کړی چه زما د پاسه را پری نه وځی خو څه
ساعت پس هغه سیلاب تیر شو او کنبد یکښی لاهو نه شو. پاتی شو. چه د خوبه راویښ
شوم د خوب په لید و د پره تسلی می وشوه. او هغه د پر غمونه او فکرونه می کم شو ځکه
چه زما زړه ته داخبره راغله چه زمونږ په تحریک د هیبت کوم سیلاب را دوان دهغه
په خیر تیر شو، او تحریک یکښی لاهو نه شو. بیا می فکر وکړ چه دا تولـه وخ داسی بی کار
ناست یی نو صحت خوبه دی. نو خراب شی څه شغل او کار په کار دی چه زه پری مشغول او
د اوخت می پری تیر یږی نو سپرنتنډنت صاحب ته می وویل چه زه دلته بیکاره ناست
یم او بیکاری ماته سنه نه ښکاری ته ماله یوی. تسکوره او رمبی راکړه چه زه چپل بارک
مخکښی دا بنجره ځمکه ابادوم. په دی کښی به خانله سبزی کوم. هغه ماته دوه قیدیان
راکړل. هلته چه کومه لږه غوندی ځمکه وه هغه می اباده کړه او سبزی او کلونه می پکښی
وکړل. ددی نه ماته دوه فایدی وشوی، یو خو راته کار پیدا شو چه زه به پری مشغول
او وخت به می سنه تیریږی. او بله دا چه یوازی وم نو د خبرو ملکوری یی پیدا شول.
زه د «شاهی قیدی» وم. د پیتی کمشنر به داله هره میاشت راتلو د هری میاشتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول تاریخ به راغی . دې کښې هغه چې ناغه کړې نه وه هغه هم د دې کلونو او سبزو
کولو د پرشوقیس و ماسره به یې هم پکښې د پرامداد کولو کله ناکله به یې د الله تخمونه هم
راوړل . د پرښه سړی وپکښې د پر انسانیت و دی چه به هره میاشت راغی او زه به یې
ولیدم زما د اتنهایی به یې محسوسوله او زمانه به یې تپوس کولو چه تا ته څه تکلیف
نشته ؟ ما به ورته ویل چه جیلخانه خو د تکلیفونو خای دی . زما د عادت دی
چه په جیلخانه کښې نه څه غواړم او نه شکایت کوم او نه (complain شکایت)
کوم او تول تکلیف په خان تیروم . شپږ میاشتې تیرې شوې او ده خپله ولیدل
چه صحت می خراب شو او نور هم خرابیږی نو بغیر زما د وینا نه یې د صوبه سرحد حکومت
ته ولیکل چه ده له یو ملکری په کار دی او په گیاجیل کښې د ده ملکری دی هغه دې
جیلخانې ته را بدل شی . هلته قاضی عطاء الله خان وهغه غریب هلته یوازې واو زما
هم زیات په تکلیف کښې و زه به څه ناڅه . و ده کیدم او خوب به راغی او هغې غریب
خوب نه ورته اونه وده کیدی شو ځکه چه د تنهایی په وجه یې یو کال هلو خوب
وکړی . د گیاجیلخانه د هندوستان په تولو جیلونو کښې گرمه ده بله داچه زه او قاضی
صاحب په یوه صوبه بهار کښې وو او د اکتر صاحب او سعد الله خان په بله صوبه یعنی
یوپی کښې وو و یې سره یاف کړ فیته زما او د قاضی صاحب د پر مخالف و نومونږ د واړه
نه یو خای کولو د هغه په خای یې ماله د اکتر صاحب را ولیږلو . چه د اکتر صاحب راغی
نو زه یو بل ته ورته غاړه وتو او کال پس یې قاضی صاحب سعد الله له ولیږه .

ماسره څنگ په څنگ د بنځو جیلخانه وه په هغې کښې سیاسی قیدیانی وې د
جنډ د پرشاد خور هم پکښې وه . یوه ورځ چوته صاحب د پټې سپر تنهنت ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی، ماله یی ووی چه ښځو ډېر تنګ کړی یم اوراته وایي چه نه مونږ ته دی وښیه
اوکه راته یې نه ښیی نو مونږ ایجی ټیشن کوو داخوزه کولی نه شم نو ته مهربانی وکړه دوی
ته جواب ولیږه اوما ترینه خلاص کړه ماهغوی ته جواب ورولیږلو اوری تری خلاص شو
چه ډاکټر صاحب راغی اوهغه ولیدل چه ماخو دوی همیشه په ارک کښی بند
اوزه خو به نیني جیل کښی جواهرلال سره همیشه بهر کوخېدم نو دهغه ری باغ جیل
سپرنټنډنټ چه هغه یو پنجابی واو ډاکټر صاحب سره دیوړپ په خنګ کښی یو ځای
پاتی شوی وخو ډېر بد دل سړی و. ډاکټر صاحب هغه ته دبهر کوخېدو خبره وکړه
ده ووی چه: «نه بهایی میں ماراجاونګا» یعنی نه ورورو داخبره مه کوه زه ب
اووهلی شم لیکن ډاکټر صاحب داخبره نه پرلیښوه نو اخر مونږ ته د ارک نه بهر کوخېد
اجازت وشو. په دې جیلخانه کښی بابو راجندر پرشاد اود بهار ای لوی لیډر را
قید وو. اچاریه کرپلانی هم دلته وهغوی نه زما نه خبر وو او نه زه دهغوی نه خبر
مونږ چه بهر کوخېدو یوه ورځی مودهغوی یو ملګری ولیدو نو هغه ډېر حیران ش
تاسو کله راغلي یې ماورته ووې چه زما خو دلته اتمه میاشت ده او ډاکټر صاحب
خو ورځی کېږي چه راغلی دی. هغه راته ووې چه دلته خو مونږ د بهار ډېر سیاسي
قیدیان یو بیا به مونږ کله کله دهغوی لیدو له ورتلو. دبهار خلک ډېر ښه
خلک دي، دبهار هغه داروغه صاحب دراجندر پرشاد کلاس فیلو دهمصنف
و ډېر ښه سړی واو دقوم پرستو سره یې ډېره همدردی کوله. مونږ یوه ورځ چه
صاحب سره داخبره وکړه چه ددی ځای چه کوم سیاسی قیدی رهاکېږی هغه
ورځ مازیګر مونږ له درهاکېدو نه مخکښی رالیږی. مونږ به هغه له میلمستیا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهار خلک د پرښه خلک دي لیکن د اچوت چات پکښې د پرزیات دی مونږ سره
د یو ځای په اوسیدو په دې خلکو کښې د پر بدلون راغی او د پره اصلاح یې وشوه ، یوه
د رخ یو سیاسي قیدي زمونږ میلمه وچه چای راغله نو چای سره گرمي گرمي پیکوري
د تلیدلي باتینگن هم ورو ما به په پیالي کښې چای درکوله او بیا به مي پیکوري پخپل لاس
د رکولي او ډاکټر صاحب به تلیدلي باتینگن هم هغه له ورکول او هغه چای سره پیکوري
و باتینگن هم خوړل او چه چای ختمه شوه نو هغه د پرو خندل او بیا یې مونږ ته وویې چه
چه مونږ کښې دومره چوت چات دی چه یوه ورځې مسلمان ډاکی راغی او هغه ماله زما
خط راکړو نو هغه نه د خط اخیستو په وخت کښې یوه خنده هغه نیولی وه او بله خنده
ما نیولی وه . په دغه وخت کښې زما ورور ما سره ولاړ و هغه په ما او به واړولې او راته
یې وویې چه ته خو پلید (بهرشت) شوی .

د بهار لیدرانو سره زما محبت و د هغوی محبت زه د زړه نه نه شم اوښکلی .
د بهار ښځې نو د پر بهادران دي او هغوی د ملک د ازادی د پاره د پرې قربانۍ
کړې دي او زه به د ته د یوې ښځې قصه وکړم چه هغه مونږ سره قیده وه .

بهادره ښځه :

یوه ورځ چوتا صاحب راغی او خندل یې او ماته یې وویې چه تا ته نن د یوې ښځې
قصه کوم چه دلته قیده ده ، نن جیلخانې له دهغې وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
سره پنځه بچي وو د ملاقات په وخت کښې خپلې ښځې ته یې د پرمنت وکړو چه دا د وه واره ته
خله او دا د ری لوی به ما سره دي ښځې ورته وویې چه دا ټول به ته ساتې ما خو دا ټول
ساتل خو تا زما خبره د نه منله نو اوس یې ساته نو چوتا صاحب وویې چه ما هغې ښځې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووې چه دا بچی ولې نه ساتې نو هغې ځواب راکړو چه څه وخت دکانګرس د جنګ بیکل
وډهل شو نو ما دې خاوند ته ووې چه دا د ملک او قوم جنګ دی ته هم اړیشه خو ده ووې
چه زما یو دوه مقدمې دي چه دا ختمې شې نو بیا به لاړشم . څه ورځې پس مې ترې پوښتنه
وکړه چه مقدمې ختم شوې که نه ؟ نو ده ووې چه لږ ې غوندې پاتې دی . څه ورځې پس
مې بیا تری تپوس وکړو نو هغه دغه ځواب راکړو چه دې بچو سره څه وکړو ؟ ما وې چه د
بچی به زه ساتم ولې دی قید ته تیار نه و او زه پوه شوم چه جیلخانې له نه ځي نو زه پخپله
راغلم پکټینګ مې وکړ او قید شوم او بچی مې ده ته پرېښودل . دکوم قوم ښځو کښې چه
دومره قومیت او بهادري وي نو هغوی ضرور خپل منزل ته رسی (او دغه وجه وه چه
انګریز مجبوره شو او زمونږ ملک یې پرېښود .)

د ډاکټر صاحب د راتلو نه پس یې بیا مونږ بل بارک ته بدل کړو . دغه بارک سره ډېر
مخکه شاره پرته وه ما چوتا صاحب ته ووې چه زه دا مخکه ابادوم ما سره املاد وکړه چه
ما له دوه قیدیان راکړل . ما په هغه مخکه شروع وکړه او ابادې مې کړله . په دې مخکه یوازې
هم و ما الو بالو کښې قسم قسم سبزی وکرلې . د بهار پیښې ډېرې خوږې وې یو لوی پټې
مې ښه جوړ کړو او دامې پکښې وکرلې . د پټې کمشنر به میاشت په میاشت راتلو ما سره
په دې کار کښې ډېره دلچسپي وه او کله ناکله به یې د ملو تیپر و تخم هم راکوو او راته به یې
چه زما هم د زراعت سره ډېر شوق دی . دا جیلخانه په ځنګل کښې وه کله ناکله به د مزدو
اوازونه مونږ اورېدل او په دې جیلخانه کښې به د شپې ډېر ماران راتلل او هغه
داسې زهریله وو چه سړی به یې وچیچلو او فوراً به ورته انجکشن نه شو نو دوه ګینټې
کښې به مړ شو . زه به د شپې د ډوډۍ نه پس ګرځېدم . سپرنټنډنټ صاحب خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کولم چه ما به دی وچیچی نوما به ورته وي چه زه ونه کړځم نو نه خوب راځي او نه می دوډی هضم کیږی نو بیا هغه ماله یو کیس لمپ واخیستو او دشپی به چه کړځیدم نو هغه به دملازم سره وهغه به مخکښی واوزه به وریسی وم او چه کله به برسات شروع شو نو دا ماران به دیر زیات شول او چه مونږ به دشپی کړځیدو نو چه چیرته به دنلوکی ونوهغی کښی به بیشماره ماران رپیدل. دا ماران وروکی وروکی وو خو دیر خطرناک وو. زه به وختی سحر پاځیدم. یوه ورځ چه پاځیدم نو کرکابی کښی می پینبه منډله خو چه دا کرکابی می په پینبه سموله او هغه نسکوره شوه نو یو کریت مار تری روان شو، خدای تری رسا تلم دلته زمونږ یو مشقتی و. داکتر صاحب سره به نی دیر کپ لګوو. په دې کښی دیر قیدیان دخنګلی علاقی وو داکتر صاحب ته یی وي چه مونږ ښځی او نر لاسونه سره ورکړو او په جمع ګډ یږو. یوه ورځ تری مونږ پوښتنه وکړه چه په څه قید شوی یی؟ نو هغه ووي چه سړی می وژلی و او چه مقدمه را باندی جوړه شوه نو خپلو ورله وکیل ونیو وکیل راته بیان اوښو چه دا به کوی. ماوته وئیل چه دا خو دروغ دی اوزه دروغ نه وایم. وکیلانو خلکسره دروغو اموخته کړي دي. حقیقت دا دی چه دا وکیلان چه دکوم وخت نه پیدا شوي دي نو په دی ملک کښی دروغ او دروغو مقدمی زیاتی شوی دی. خو ما دروغ ونه وي او ښتیا می وی، چه دښتیا و په برکت له پانسی نه خلاص شوم.

حکومت زما بچوله الاونسی نه ورکولو حالانکه د داکتر صاحب او قاضی صاحب بچوله یی ورکولو او بله لوبه یی مونږ سره داکړی وه چه زما جایداد خو دیر و، خو دګورنمنټ په اشاره زمیندارو زما حصه ګډ وډه کړه او ماله یی څه نه راکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزما زوی غنی د پیسو د نشت په وجه د امریکی نه واپس شو او خپل تعلیم لی پوره نکړو، زما هغه د پیټو باغ چه پوخ شو او یو دوه مونږ خوړلی وی چه زمونږ د رهایی حکم راغی مونږ خو د پری پیټی کړلی وی او هغه ټخی شوی دی اګرچه په دی جیلخانه کښی دننه د پیټو د کرلو حکم نه و خو ما له جرنیل خاص اجازت راکړی و نو چه مونږ خلاصیدو جیلوالا او قیدیان د پرخپه وویل یی چه تاسو د هاشئ او لاړشئ مونږ به دا د بیخه وباسو. پیټی په پخیدو راغلی وی د پری خوږ ی دی. اول په دی جیلخانه کښی د پیټو د کرلو اجازه وه خو هغه قیدیانو ایستلی وی دیوال ته ایښی وی او تښتیدلی وو نو خکه د پیټو کرل بند شوی و.

چه ډاکټر صاحب نه ونوزما د خوراک د پر بد حال و د دی خلکو او زمونږ خوراک کښی د پر فرق دی او زه ټخلی باندی نه پوهیدم چه ډاکټر صاحب راغی نو بیا کار بنه شو ولی چه هغه به د پر بنه ټخلی کولو او بیا یی زمونږ مشقتی ته چل وښوده هغه بیا مونږ له بنه د ودی پخوله ما به د اتوار په ورځ روژه نیوه او وړ سره به می د خبرو هم روژه وه ولی چه زما د پیرو خبرو کولو عادت و او د پر قهر یدم به د روژه ماتی د پاره به ما له ډاکټر صاحب پخپله ټخلی کولو او په د غرور خو کښی چه ګاندهی جی بهوک هرتال کړی و نو ما هم ورسره کړی و او ما ته داسی یاد یږ ی چه اته ورځی و. ډاکټر صاحب ما ته وویی چه زه چه په نینی جیل کښی وم نو جواهر لال راته وویی چه مونږ غواړو چه خدای خدمتګار و سره مالی امداد کړو نو ده وویی چه ما ورته وویی چه د پره بنه ده، ما ورته وویی چه د اخو دی د پر غلط کار کړی دی مونږ خود کانګرس نه امداد ناخلو مونږ هم د خپل ملک د پاره جد وجهد کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس هم

ګوی نو مونږ له

دهغوی نه امداد اخیستل

خو ماته مناسب نه ښکاري او

په دې خو ما نه جواهر لال خفه شوی و

مونږ دهغوی نه ولې امداد واخلو

مونږ خدایي خدمتګار یو دوه،

دوه نیم لکه خلک وی

نو کانګرس

به مونږ له څومره

امداد راکړي بله دا

چه دوی اوس امداد ورکړی

نو هغه خو تولوته رسیدی نه شی

نو په دوی کښې به بې اتفاقي پیدا شی

خو دا ښه خبره وه چه کرپلانی

رهاکیدو نو ما هغه ته وې

چه مونږ د کانګرس نه

مالي امداد نه غواړو

داکټر صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال ویلی وو نو ده د امداد خبره منلی ده ته چه لاړ
شی نو دا امداد بند که او ټولو لیډرانو ته ووایه
چه هغه وې چه خدای خدمتګار د کانګرس
نه امداد نه اخلی. زمونږ باوري چه
زمونږ د رهایي واوریدل
نو په ژړا شو ماوړته
ووې چه
زمونږ په رهایي خفه یې؟
نو هغه وې چه نه ستاسو په رهایي
خوشحاله یم خو ماسره د ځان غم دی، جیلو الاهم
زمونږ په رهایي خفه وو زه هم په هغو خپلو پیټو لیسی ډېر خفه وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په صوبه سرحد او پنجاب بندیز

د آل انډیا کانګرس کمیټی اجلاس

واردا، کلکتې کښې، بمبئی کښې، قید دوه کاله سابرمتی-

جیل، بریلي جیل، الموره جیل، رهایي، واردي ته، دجیل اولاد سره ملاقات

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټئ، زه بمبئی کښې، د فیض پور کانګرس

دپینبتنو په هکله غلط فهمي، انتخابات، مونږ وارداکښې، دکانګرس-

وزارتونه، مونږ بنارس، دیلي گجرات، کاتیاوار کښې

دهندوستان دمسلمانانو فکر

دسنده او بلوچستان دوره

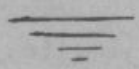

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سرحد نه ماښام بند یز:

د دې کالې پس مونږ د هزاره باغ جیل نه رها شو او پټنې ته راغلو او دهغې ښځې میلمانه شو چه وکیل خاوند یې جیل ته نه تلو او د اتلې وه او مونږ سره جیلخانه کښې قید وه. په بهار کښې زمونږ ډېر سیاسي قیدیان ملګري وو او زمونږ او دهغوی ډېر ښه تعلقات وو چه زمونږ د رهایي نه خبر شو او مونږ پټنې ته راو رسېدو نو راجندر پرشاد او هغه نور لیډران مونږ سره راغلل، زمونږ یو لوی جلوس ډېر ښکو او جلسه وشوه، د جلسې نه پس مونږ له حکومت د انوتمس راکړې وچه پنجاب او سرحد باندې تاسو بند یئ. مونږ له کاندهي جي او جمنا لال بجاج د عورت والېبول وچه تاسو چه حکومت په سرحد او پنجاب بند کړې یئ نو دلته واردې ته راشئ. بیا مونږ واردې ته روان شو.

آل انډیا کانګرس کمیټئ اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښې رها شوي وو. په بمبئ کښې د آل انډیا کانګرس کمیټئ اجلاس ؤ نو چه زمونږ د رهایي خبر کانګرس ته ورسېدو نو د کانګرس کمیټئ استقبالیه کمیټئ دا فیصله وکړه چه باچاخان دې د دې کانګرس صدر شي او راجندر پرشاد چه د آل انډیا کانګرس صدر مقرر شوی وو دهغه تار راغلی چه زه صدر منتخب شوی یم خو ستا په حق کښې مستعفي کېږم خو ما دا خبره منظوره نه کړه او د تار په ذریعه مې اطلاع ورکړه چه زه سپاهي خدایي خدمتګار یم، زه صدارت نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسې پنډال زما په نوم جوړ شوی و او مونږ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه دروازه ورننوتو هغه لویه او بنکلی دروازه هم زما په نوم جوړه شوی وه ، مونږ په دغه اجلاس کښې شریک شو عبدالخالق خلیق صاحب او زمونږ نور دپرپښتانه - ورونه چه زما ستری مه شی له راغلی وو هغوی هم دې جلسه کښې شریک شوی وو. څه ورځې پس مونږ دواردهې نه کلکتې ته لاړو او هلته دکلکتې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه ایډریس راکړو او په کلکته کښې زمونږ لوی استقبال وشو.

چه څه وخت کلکتې له تلم نو کاندهی جی سره می سلا او مشوره کړې وه چه پنجاب او سرحد ته خوزه تلی نه شم او هسې کښېناستی هم نه شم زه خو خدای خدمتګار یم خدمت به کوم نو اوس په دې باقی هندوستان کښې بنګال او بل سنده دی چه دلته د مسلمانانو اکثریت دی ستا څنګه خوښه ده چه کومه صوبه کښې شروع کړم؟ نو په دې فیصله وشوه چه بنګال کښې کار په کار دی، نو کلکتې ته لاړو، په کلکته کښې زمونږ دپرلوی استقبال وشو، ما د مسلمانانو په علاقه کښې خپلو تقریرونو کښې مسلمانانو ته داخیال ظاهر کړو چه زه ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم او زه په کلو کښې کار کول غواړم ولی چه یو خو قوم په کلو کښې اوسی او مصیبت زده او بې خبره خلک هم هلته وی بل ښارونو کښې اخبارونه هم وی ریډیو کان هم او کلو کښې داخیزونه نه وی. نو زه خود هغوی د خبرولو د پاره راغلی یم او هغوی ته ورځم.

کلکته ښار کښې د مسلمانانو یو مجلس (انجمن) وا او سهروردی صاحب د دی مجلس مشر او دده هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کښې وو. دی مسلم مجلس ماله دعوت راکړی و چه مونږ ورغلو د بنګالیانو د رواج مطابق هلته د ټګلټګور انتظام هم شوی و، چه د سندرو او کانی وخت وشو نو ما خواهش وکړو چه دومره به بس وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به څه د مطلب خبری هم وکړو او چه کله ما د اخواهش ظاهر کړلو چه زه د مسلمانانو علاقو او کلوته وتل غواړم چه هلته کار وکړم، نو دی لیدرانو ته می خواست وکړو چه ما سره یو تن داسی په کار دی چه زما د خبرو ترجمه په بنګالی کښی کوی نو هغوی دا معذرت اوکړانه وکړه چه د مسلمانانو په علاقه کښی د ملیري د تبو ورځی دی ماشی دی او هلته تګ د صحت د پاره مضر دی یعنی هغه پخپله تګ او خدمت خو پریږده داسی کوشش وچه ما هم هلته د تللو نه منع کړی ځکه چه د هغوی په لیدری کښی فرق راته.

زه چه څه وخت د مسلمانانو نه مایوسه شوم نو د اکتر پرونو لا چند کهوش چه زما د دوست واود کانګرس دور کنګ کمیټی ممبر هم وهغه می د دې حال نه خبر کړو هغه ته می ووې چه ما سره کلوته لاړشه ځکه چه دغه خلک صرف په بنګالی پوهیږی او ماله بنګالی نه راځی هغه راته ووی بنه ده زه دې هر قسم خدمت کوم او دکلو په دوره در سره ځم خودا د بنګال خلک خو مړه دي هلته ته څه کوې؟ زه او هغه د کلو په دوره روان شو، موږ چه به کوم کلی ته لاړو نو ما به پخپله طریقه کار شروع کړو خلکو له به ورتلو خبری به مو ورسره کولی او ورته به می وې چه دا هندوستان د سرو زر د ملک وو، هر کور کښی به پی و، غوړی او وریجی وې لیکن اوس څه چل وشو چه د دی خیز و نو قات (قحط) دی او زمونږ بچی وږی تږی بربنډ خوار وزار دي؟ هغوی غریبانانو به زما خبری په غور او فکر اوریدلی او په اخر کښی به می ورته وې چه تر کومی پوری دا ملک ازاد شوی نه دی او د دی ملک واک اختیار ستاسو په لاس کښی راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو بچی ا د بدی نه شی او په کیده مړیدی نه شی دا ملک خدای مونږ له راکړی دی خو زمونږ د خود غرضی او ناپوهئ بی اتفاقی په وجه د دی ملک واک اختیار د انګریزانو دی او ستاسو په ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اباد دي . په دې طریقه مونږ چه خو ورځې په هغه علاقه کښې وګرځېدو نو بیا به مو یوځای د جلسې د پاره خوښ کړو زمونږ په اوله جلسه کښې پنځوس کسان راجمع شوي وو اوخه ورځې پس چه مونږ دویمه جلسه وکړه نو هغې له دوه سوه خلک راغلي وو او دغه شان پرله پسې د خلکو شمېر زیاتېدو . په دې وخت کښې مې پردفولا بابو ته وویې چه تاویل چه د اخلک مره دی تاولیدل د اخلک مره نه دی ، ژوندی دی . دا مره نه دی خو دې غریبانانو خلکو غځوړ او هملته دنشته چه خدمت یې وکړې او راوینې یې کړې چونکه کانګرس جلسه شروع کېدله تو مونږ په هغې کښې د شاملېدو د پاره بمبئی ته راغلو . د کلکتې زماد هستو کښې په دوران کښې غنی او ولی دواړه ماسره وو .

د بمبئی د کانګرس په اجلاس کښې د عیسا یانو د سوسایټۍ څو کسان ماله پنډال له راغلل او ماله یې دعوت راکړو . زه ورسره لاړم نو هغوی زمانه د خدایي خدمتګارۍ په باره کښې پوښتنه وکړه ما ورته د خدایي خدمتګارۍ تو له قصه بیان کړه چه مونږ څه وخت خدایي خدمتګارۍ کښې داخلېږو او قسم خوړو او خدای سره وعده کوو چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی بیا می ورته هغه تول حالات او ظلمونه بیان کړل چه په مونږ تېر شوی وو .

ما ته دغه وخت پوری دا معلومه نه وه چه د ښتیا ویل هم د پیرنګیانو په قانون کښې جرم دی ، د کانګرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس واردی ته راغلو ، نو ګاندهي جي سره موسلا مشوره وکړله او بنګال ته مې د واپس تلو پروګرام جوړ کړو او دا فیصله مو وکړه چه تر کومې پوری ما ته د خپلې صوبې د تلو اجازه شوې نه ده نو تر هغه وخته به د غلته کار کوم زما د دغې ارادې پته چه حکومت ته ولګیده نو هغوی وویل چه د بنګال هندو خو دینې شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مسلمان که هم راوبیش شو نو بیا زمونږ خیر نشته، نو په بمبئی کښې چه هغو عیسایانو ته ما کوم تقریر کړی و پولیس راغی او په هغې کښې یې زه ونیولم او بمبئی ته یې روان کړم چه هلته په تیسن کوز شوم نو دیری ښځې او سړی زما لید وله راغلي وو زه یې جیلخانې له بوتلم او زما مقدمه شروع شوه کاندهی جی ماله ځواب راولیږه چه دا وخت دقید نه دی دکار دی ته جیل له مه ځه معافی وغواړه ما ورته ووی، ما ته ښه معلومه ده چه حکومت ما نه پریږدي نو معافی ولې وغواړم؟ خو هغه پخپله خبره دیر تینګ وا او ما ته یې ووی چه صرف دومره ووایه چه Regret یعنی زه افسوس کوم. زما خو یقین وچه ما حکومت نه پریږدی خو د کاندهی جی هغه خبره می ومنله خو سره دهغې یې هم زه دوه کاله سخت قید کړم.

سابرمتی جیل:

زه یې څه ورځې د بمبئی په جیلخانه کښې وساتلم او بیا یې سابرمتی جیل ته احمدآباد ته چالان کړم دهغه ځای یو انګریز سپرنټنډنټ و دیر سخت مزاج یې و او د جیل قانون یې خدای قانون منلو. زه یې ایکی یوازی په یو وارډ کښې بند کړم او دهغه وارډ نمبر دا ته هم دننه دراتلو اجازه نه وه هغه به دوارډ دروازی ته جندره واچوله او پخپله به بهر کښېناست. د دې ځای په خوراک کښې او زمونږ په خوراک کښې دیر فرق و ماله یې بی کلاس راکړی ولیکن د دی صوبې په بی کلاس او زمونږ د صوبې په سی کلاس کښې هیڅ فرق نه و دلته د بی کلاس د پاره کټ نه و او په محکمه به څملاستو ماسره څوک دخبرونه و دلته دیر بیزوکان وو ما به دوخت د تپرولو د پاره هغوی سره لوبې کولې د دې خراب خوراک په وجه زه ناجوړه شوم او زما انفلوئنزا شوه او باوجود

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددی سختی بیمارۍ زه چا هسپتال ته بوتلم اونه لی ماله په وار د کښنی کت راکړو.
زه د سیمستو په فرش پروت وم ماله چه لی کوم تر پړی دلاندی اچولو د پاره راکړی و
هغه دومره لنډ ؤ چه ما به پښی وغزولې نو به سیمستو به پرتې وې او د اغوستو د پاره چه
لی کوم کمیل راکړی و دومره لنډ وچه سر به می پټولو نو پښی به می بر بنډ پاتی او چه پښی
به می پټولې نو سر به می بر بنډ شو. دا ما سره تول انتقامانه سلوک چه ؤ. ددی دوه
وجې وې. یو چه مستر ایمرسن د گجرات په جیلخانه کښنی د معاینی د پاره راغلی و، دی
هغه وخت د پنجاب وزیر ؤ نوزه پخپله کلاۍ ناست وم، دی دننه چکی ته راغی
او زه ورته د اخلاقیانو قیدیانو په شان جنگلی ته نه وم ودرېدلی دی په هغی
خفه شوی و او س دی د مرکز هوم سکرټری دی، او بله خبره دا وه چه شمله
کښنی وم د کانگرس د ورکنگ کمیټی اجلاس له تلی وم ماته وویلی شوه چه وایسرای
سره ملاقات وکړه، زما ورسره څه کار نه وا او هسی هغه سره ملاقات کول د هغه وخت
ضایع کول وو ما وی چه زما ورسره څه کار نشته نو ملاقات دځه د پاره وکړم او که
د وایسرای را سره څه کار وی نو هغه دی راته ولیکی نوزه به ورسره ملاقات وکړم
ما خو سمه خبره کړی وه خو دوی ته گستاخی ښکاره شوه. څه موده پس صوفیه سوم جی
زما ملاقات له راغله، دا په هغه وخت کښنی تول هندوستان د کانگرس د زنانو د رضا
کارو کمانډره وه چه وروسته یی بیا د سعد الله خان سره واده وشو، او د هغه نه
پس گاندهی جی هم زما ملاقات له راغی، گاندهی جی چه زه ولیدم او زما سره د حکومت
د سلوک نه خبر شو نو ډیر خفه شو او د هغه په کوشش سره یی څه موده پس ماله ای
کلاس راکړو. د گاندهی جی نه وړاندی سردار پټیل هم زما ملاقات له راغلی و گاندهی جی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل عادت له مخه دملاقات په وخت کښې ماسره ډېرې توقې وکړې اوزه یې ډېر وخندلم ماسره ملاقات باندې پابندې وه چه به غیر دخپلوانو نه بل چاسره ملاقات نه شي کولی او احمد اباد کښې خوزما خپلوان نه وو، کله ناکله به دسعد الله خان منجه صوفیه بمبئ نه زما ملاقات له راتله هغې له یې هم اول ډېر تکلیف وړکړې واجازه یې نه وړکوله هغې په ډېر زور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته وویې چه زه خوددې دواړه سعد الله خان منجه یم زه خوبې رشته داره یم.

په دې جیلخانو کښې قید یانو سره ډېر خراب سلوک کېږي زه به یې تل په هغه خپل وار ډکښې بند ساتلم او دهغه نه اخوادې خوا دګرځېدو اجازت هم نه وماته به یې څوک نه پرېښودل یوه ورځ زه اتفاقي دملاقات نه راتلم ملاقات به زما دد روازې دپاسه دسپرنټنډنټ په دفتر کښې کېدو په دروازه کښې دکېږدېنجو قیدیان ولاړ وو دروازه کښې ددوی تالاشي کېده بربند وو یولنګوټي به یې وچه وراندې ولاړ وو به یې پټ و نور به ټول بربند و بس یو مزې شان به یې دملا نه چاپېره وه په لیدو یې حیران شوم داسې معامله ما په بل جیل کښې لیدلې نه ده هغه قطار نه به یې یو قیدي راګرځو هغه ټوکړه چه دده فرض به یې پټ کړې ؤ هغه به یې پرانیسته قیدي غریب به ټول بربند شو او بیا به یې هغه کښېنولو او پاڅولو ماوې داخنګه ذلیله او شرمناکه طریقه ده نو هغوی راته وویې چه داقیدیان بعضې څیزونه په ځان کښې ونیولې او جیل ته یې دننه کوي نو ځکه یې مونږ کښېنو و پاڅو وچه هغه څیز به تری په کښېنا ستو پاڅېدو کښې پرېوزي.

ماله خوبې اې کلاس راکړو خو دګجراتیانو اوز مونږ پېښتنو په خوراک کښې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی، دلته داسی باورچي نه وچي زمونږ په شان خوراک یې پخ کړي وای. په دې
دوران کښې د جیلخانو جرنیل په دوره راغی او څه وخت چه ماله راغی نو ماوته وې
چه دلته زما د پخلی باورچي نشته نو په بمبئی کښې چه زه قید وم هلته چه یې ماله
کوم باورچي راکړی ؤ هغه ماله راوغواړه او بله دا چه د دی ځای د آب وهوا
زما د طبیعت موافق نه ده نو ما د دی جیل نه بلی جیلخانی ته بدل کړه جرنیل صاحب
ښه سړی و په صوبه سرحد کښې پاتی شوی و هغه ماته وې چه زه تا پنجاب ته بدلوم
او ستا د پاره د پیښور نه پښتون باورچي راغواړم ما هغه ته ډېر وې چه پنجاب
زما د اخیستو د پاره تیار نه دی. زه په پنجاب بندیم او زه پښتون باورچي
نه غواړم. ماله خو د بمبئی هغه باورچي راکړه! د هغه خیال خو ښه و. ده وې که دی
پنجاب ته بدل شي نو کوټه به نزدې شي او پښتون به دده په طبیعت کار کوي خو
هغه د حقیقته خبر نه و هغه کوشش وکړو خو د پنجاب حکومت زما د اخیستو نه
انکار وکړو او د پیښور نه حکومت یو داسی قیدی راولیږلو چه پخول او وریتلل
نه او د تهی بی مریض هم و نو زه یې بیا د دی جیل نه د ستر کټ جیل بریلی ته
بدل کړم.

د غلته لوی جیل هم و او هغه کښې سیاسی قیدیان هم وو که زه یې هلته بوتلی
وای نو ماته به ارام ولیکن هغوی خو ماله تکلیف راکولو د غسی زما د قید د ختم تیریدو.

بریلی جیل:

د بریلی په وړو کی جیل کښې یې زه په یو بارک کښې ځان له بند کړم دا نوره
جیلخانه خو اوچته وه او زما د غه بارک ښکته ؤ زه به د جیلخانې نه هغه ته په پوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکوز پدم زه یوازې وم ! زه یوازې ناجوړه کېږم او اخبار هم نه شم کتی نو
سپر نتلنت ته مې وویې چه ماله لږه مخکه راکړه اباده به هم کړم او سبزی
به کړم نو هغه ماله مخکه راکړه او کار مې شروع کړو. ډاکټر صیب هم لکه زما په صوبه
سرحد او پنجاب بند وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحد کښې د مرکزی اسمبلئ د پاره
دیو ممبر د انتخاب اعلان وشو نو ددی صوبې جرګې ډاکټر صیب خپل امیدوار نامزد
کړو. اګرچه ډاکټر صیب ته اجازت نه وو چه هغه د خپل انتخابی مهم په سلسله کښې
صوبه سرحد ته لاړشی مګر بیا هم هغه په ډېرلوی اکثریت د غه انتخاب وګټو او چه
کله هغه د مرکزی اسمبلئ ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحد ته د تللو اجازت ورکړی شو.
د بریلی جیلخانی له سعد الله خان او د هغه ښځه زما ملاقات له هم راغلی
وو. سعد الله خان راته وویې چه ګورنر راته وې چه د هغه د ارام د پاره مونږ
د دې ځای نه باورچی ورلیږلی دی ما وخندل او ما ورته وې چه ګورنر صاحب
ته ووایه چه کاکامی ستاد پر شکر ګذار دی لکه چه تا هغه له زور ور باورچی لیږلی
دی سعد الله خان ته مې وویې چه هغه خو د دق مریض و هغوی د دی د پاره
رالیږلی وو چه دا مرض په ما هم ولګی او باورچی هم نه وما په ډېری خواری بېرته
واپس ولیږه، دی جیل ته ماله غنی او ولی هم ملاقات له راغلی وو چه ډاکټر صاحب
د مرکزی اسمبلئ ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحد حکومت د تلو اجازه ورکړه او بیا یوه
ورځ سره د خپلی اهلئی زما ملاقات ته راغی.

ډاکټر صاحب سره د هغه لور مریم او زما لور مهرتاجه هم وه، د ملاقات نه مخکښې
ډاکټر صاحب جیلوالو سره د ډېره جګړه هم کړی وه، جیلوالو ورته وې چه جیل کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریو کسانو د ملاقات اجازت وی او تاسو څلور یئ ازمونږ د ملاقات اجازه
به زمونږ د صوبه سرحد حکومت ورکوله اجازه دوی له دیوخط په ذریعه ورکړی شوی
وه او جګړه دی جبلوالوجوړه کړه ملاقات وشو. بل ځل قاضی عطاءالله خان
او ثمین جان راغلی وو. ثمین جان د نوښار د حلقی نه د صوبائی اسمبلی دپاره
د دریدلی وو او د نوښار د حلقی خدایی خدمتګار د ده مخالف وو ځکه چه ده به
هر پیر کښی ګډی ودی خبری کولی. د ده خواهش وچه قاری صاحب او د خوشکو
سیف الملوک ته ولیکه چه د ده مخالفت نه کوی ما دوی ته ووی چه زه خو قیدیم دا
خو د بهر خلکو کار دی خو د دوی نه مجبوره شوم او خطونه می ولیکل او زما د هغو خطونو
په وجه د ده مخالفت هغوی پر پښو دو او دی یی منتخب کړو او ممبر شو لیکن د وزارت جوړ-
ولو په وخت کښی چه دی (ثمین جان) وزیر نه شو نو زمونږ نه خفه شو. نو بیا زمونږ نه
لاړو او هماغه ثمین جان چه ما د قاضی صاحب په سفارش ورته خط ورکړی وا و د هغی
په وجه کامیاب شوی و د هماغه قاضی مخالفت شروع کړو. څرنګه چه د خدایی-
خدمتګارئ تحریک خدایی او بی غرضه تحریک دی نو کله چه خدایی خدمتګار و یو
زمونږ خدایی خدمتګار اسمبلی ته کامیاب کړی دی هغه د دوی په کار راغلی دی
و کله چه یو سړی دوی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه و د رولی دی نو اول خو هغه
ناکامیابه شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم د دوی په فایده نه دی راغلی
بلکه د فایدی په ځای یی جماعت ته نقصان رسولی دی. بیرسټر عبدالغفور خان
خو اوو د صرف خدایی خدمتګار نه و او نه یی څه قومی خدمت کړی ولیکن د ډاکټر صاحب
د دوستی په وجه نامزد شو. دی هم د وزارت امیدوار و خو څوک څوک به وزیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل ؟ وزیران خلور وو او امیدوار دېرو وو . دڈاکټر صاحب بنګله د پارټی بازویوه
اده جوړه شوی وه او په اخر کښې دې خود غرضو جماعت سره بې وفایي وکړه . دغسې غلام
غوث او جهانګیر خان کونډې اوو د سره کامیاب نه شو .

ماچه به په هغه پټې کښې کارکوونو ماسره جوخت یو بارک دهغه کښې به هر وخت
ژړا انکولا وه یوه ورځ مې د قیدیانو نه پوښتنه وکړه چه داخه قصه ده ؟ هغوی ویرېدل
چه که شاجي خبرشي نو مونږ ته ترې څوک خلاصولی شي نو هغوی راته ووې چه شاجي صاحب
د پیسو د پاره دا قیدیان وهي او چکو کښې یې بند وي او که په دې کار ونه شي نو بیا
ورسره دېر دشرم کار کوي جامې ترې وباسي او بیا یې یو بل ته مخامخ کښېنوي او هر یو
له نوسي وکړي دیو بل دشرم له ځایونو نه وینښته راوباسي . قیدیان ددې شاجي
دلاسه دېر تنګ وو اخر مستر پامر د جیلخانو جرنیل چه په پنشن لاړ نو دهغه په ځای
کرنل سلامت الله خان د جیلخانو جرنیل شو . پامر دېر بلې خورو او جیلرانو ورله
رشوت کښې حصه ورکوله څوک د پوښتنې نه و داخکه د قیدیانو خوارانو داحال دی او
کرنل سلامت الله خان دېر ښه سړی وو . دی په اول ځل بریلی ته راغی نو ناڅاپه جیل ته
راننوت . دهغه داطرلقه وه چه هغه به جیلوالا نه خبرول بلې خورهم نه و نو جیلوالا ترې
دېرویرېدل چه د جیل د سرواڼې له راغی او ولې لیدل چه قیدیان بهر صفایي کوي نو شکمن
شو او فوراً یې دهغوی تکتونه راوغوښتل ، سحر وختي و د چا کمان نه وچه جرنیل صاحب با
دومره وختي راځي شاجي دېر قیدیان د صفایي د پاره وښکلي وو چه زما به نوم وشي
خو خدای کیو کړو او معطل شو قیدیان پرې دېر خوشحاله شول . شاجي موقوف شو
د جیلخانې داروغه چه دېر بلې خورو ، بد اخلاقه هم و ، ماسره نزدې زنانخانه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغی له به هر وخت تلوراتلوز ما چه خو مره تجربه ده د اکارونه همیشه قید یانو بنسخو سره کیږی.

یخنی کښی خو دلته گذاره کیدله خو گرمی کښی ډیره گرانه وه یو خوز ما هغه بارک ډیر به ډوغل کښی وتنگ و اولوی لوی دیوالونه تری چاپیره وو زما وروکی بارک هغه د اوسپنو د جنگلونه ډک و او په هغو د پاسنه تیکری پرانه وو او په هغه کښی ځای به ځای سوری وو په هغه کښی به نور لگیدو دیو پی د جیلخانو وزیر سرمهاراج سنگه د هغه جیلخانی له راغی او ما سره یی ډیری خبری وکړی همدرد او ښه سړی و او زما د پاره یی ولیکل چه دی دی د دی ځای نه دیخ ځای جیلخانی ته بدل شی. اپریل او می کښی یو پی کښی ډیره سخته گرمی وی او جون کښی برسات مات شی څه وخت چه برسات شروع شی نو موسم ښه شی او گرمی کمه شی.

دالموړی جیل:

حکومت د اپریل او می هغه سخته گرمی به ما د غلته تیره کړه او په جون کښی چه برسات مات شو نو زه یی د الموړی جیل ته بدل کړم ما چغی وهلی چه اوس خو برسات مات شو اوس خلک د غرونو نه میدانونو ته راځی او تا سو ما غړه ته لیږئ هغوی به وی دا د حکومت حکم دی، حکومت خو ماله څه ارام نه راکوو خو خپله پرا پیگنډه یی کوله چه مونږ سیاسی قید یانو سره ښه سلوک کوو. زه چه د الموړی جیل ته لاړم نو هغه خلک هم حیران شول چه حکومت خو عجیبه توقه وکړه په الموړه کښی به اکثر باران نه وو او کله کله به اته، نهه ورځی شپه او ورځ. باران و زه به یوازی هغه خپل بارک کښی ناست وم د زول او باران په وجه به اکثر ناجوړه وم زه چه د بریلی په جیلخانه کښی وم نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرنیل سلامت الله خان زما کتوله راغی دپرښه سړی و ما ته یی ووې چه څه خبره دې شته ما ورته ووې چه دا زما مشقتی ماله دودی پخوی او په هغی نه پوهیږم او دده تبی مرض دی نو ما دده نه خلاص کړه نو هغه یی زما نه بدل کړو او اوس یی سرحد ته ولیږلو دالموړی په جیل کښی داسی سړی نه ووچه ماله یی دودی پخه کړی وای او زما طبیعت هم ښه نه و دپرخه به می خوړی هم نه شو بیا هم دیو سړی ضرورت خو وسپرنټنډنټ ښه سړی و او ما سره یی دپره همدردی وه او دهغه دا کوشش وچه ماله د بهرنه یو ښه باورچی راکړي نو چه حکومت ته یی ولیکل نو ما نه یی تپوس وکړو او ما منع کړو خو هغه ولیکل او حکومت دبریلی د جیل نه یو قیدی راولیږه چه دا دده زوړ باورچی دی هغه زما باورچی نه و بلکه زما جارو مارو بله ورځ چه سپرنټنډنټ صاحب راغی نو ما ورته ووی چه تا خو زما نه منله زما هغه خبره وشوه که نه؟ دپیرنګیا نو حکومت ډهغه چا د پاره دپر روند دی چه دچا زړه کښی د خپل قام مینه محبت وي. څه ورځی پس جرنیل صاحب دلته الموړی ته په دوره راغی ما سره یی ملاقات وشو هغه ما ته ووی چه دلته بارانونه دپر دي او ستا صحت هم ښه نه دی که ته غواړی نو زه به تا دبریلی سنټرل جیل ته بدل کړم ولی چه هلته نور سیاسی قیدیان هم دی خو ما ته لږه موده پاتی وه نو هغه می دې جیل کښی تیره کړه او په ۱۹۳۶ع کښی د اګست په میاشت کښی رها شوم

رهایی:

د رها کیدو په وخت کښی سپرنټنډنټ د حکومت له طرفه یو نوټس راکړو چه هغه کښی یی لیکلی وو چه سرحد او پنجاب ته تلی نه شی زما په خیال ددی لویه وجه وه چه په دغو ورځو کښی زمونږ د صوبی د اسمبلی ایلکشن کیدونکی و نو ځکه یی زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند کړم هسې نه چه دده په اثر د خدايي خدمتګارو زيات کاميابي ونه شي. دغه شان چه په ۱۹۳۲ع کال کښې زه او ډاکټر صاحب د هزاري باغ جيل نه رها شو نو هغه وخت هم زه او ډاکټر صاحب يې په سرحد او پنجاب بند کړي وو ځکه چه هغه زمانه کښې د مرکزي اسمبلي انتخابات کيدونکي وو. با وجود ددې چه زه يې خپلې صوبې ته پرېښودم نه. خو يا هم مونږ خدايي خدمتګارو په ثلوېښتو کښې نولس سيټونه وګټل ځکه چه مونږ صوبه کښې کار کړي و او عوام مو د ووټ په اهميت او حقيقت پوه کړي وو او هغوی کښې شعور پيدا شوی و.

واردې ته تګ:

زه د جيل دروازې له راغلم نو بهر مې ډېر کانګرسيان وليدل چه زما د رهايي نه خبر شوي وو. زما خو هغه وخت اراده وه چه واردې له لاړشم مګر د الموري خلکو پرې نه ښودم يوه شپه مې ورسره وکړه د شپې هغوی يوه لويه جلسه وکړه او ما پکښې مختصر تقرير وکړو او سباله واردې له روان شوم زمونږ کاډې په يوتيس بدليدو ډېر خلک هغه تيس له ماله راغلي وو زه ورله راکوز شوم زما اراده وه چه دا وخت زه په تيس کښې تېر کړم خو هغوی په زور خپل ښار ته روان کړم د ډوډۍ د خوراک نه پس راغلم او په بل کاډې کښې سور شوم چه واردې ته ورسېدم نو تيس له جمنا لال بجاج، مهادیو ديسايي او نور ډېر خلک راغلي وو معلومه شوه چه کاندهي جي په وارده کښې نشسته او څلور ميله بېرته سيوا کرام کښې او سېږي ما و لمبل او جامې مې بدلې کړې شپه مې وارداکښې وکړه سباله سيوا کرام ته لاړم په سيوا کرام کښې يوه کوټه وه چه کاندهي جي دځو کسانو سره ملته ناست و زما په ليدو ډېر خوشحاله شو او مخې له راغی. زه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان سره کښېنولم او تپوس مې ونه لي وکړل.

د سیټ جمنالال بجاج زوی ماسره سیوا کرام ته تللی و هغه ویل چه باچا خان دې په وارده کښې په هغه زوره ځای کښې چه په ۱۹۳۴ع کال کښې دی او ډاکټر صاحب پکښې ډېره وو واوسي. ګاندهي جي هم داخواهش وخو زما هم داخوښه وه چه زه دې په سیوا کرام کښې پاتې شم خو بیا زما داخیال پیدا شو چه هسې نه دوړو په ارام کښې مخل نه شم ځکه چه دغلته یوه کوټه وه او هغې کښې دوی څلور شپږ کسان ډېره وو او ګاندهي جي مېرمن او ورسره یو خوښځې هم وې ګاندهي جي زما په خیال پوه شو نو ماته یې ووې چه که تاته تکلیف نه وی نو مونږ ته ستا په پاتې کېدو کښې هیڅ تکلیف نشته. دویمه کوټه د دې ښځو د پاره وه ماته خو څه تکلیف نه و او ګاندهي جي سره خو ښځه وم زما ضروریات خو ډېر کم وو ګاندهي جي د پوزې سره یې یو بل پوزی واچولو وې دا یو ستا او یو زما! دغه کوټه کښې مونږ ډېر کسان وو خو ماته څه تکلیف نه و چونکه زمونږ مقصد یو و نظریه یوه وه دهغه په وجه مونږ یو وو. پښتانه وایي چه زړه تنګ نه وی نو ځای نه تنګېږي.

د خپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهایي نه چه خلک خبر شو نو غني، ولي او مهرتاجه زما لیدو له راغلل د مهرتاجي دوه کاله تعلیم ضایع شوی و او دالا شکر وچه ډاکټر صاحب مهرتاجه او د هغه لور (مریم) چه دواړه هم ولې وې او یو بل سره یې ډېره مینه محبت و. دا دوه کاله هغوی سره ډېره وه. ولي بیرته کلی ته لاړ او غني او مهرتاج ماسره پاتې شول هلته خو تش ایشیدلي شیان وو ولي هغه خوړی نه شول او مهرتاجه او غني هغه شان نه وه. زه په دې فکر کښې وم چه مهرتاجه د مسلمانانو په یو ښه سکول کښې داخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم ما داسی سکول نه شو موندی نو د پروخت تیر شو او اخر مجبوره شوم او د پروفیسر مجیب صاحب په امداد می مهرتا جه په لکنهو کښی د مسلمانانو په یو سکول کښی داخله کړه ، غنی هم کولی (کولا . لوکون ناتهه) ته لاړو چه هلته لی د ترو په کارخانه کښی کارکولو پاتی لعلی شو هغه په دیره دون کښی د کرنل براون کیمبرج سکول کښی سبق وی چه دهغه چوتهی وشوه نو هغه هم ماله وار دی ته راغی دغه سکول په انگریزی طریقه و . انگریزی خو ورتله او په اردو باندی نه پوهیدو ماته داخبره فایده منه ښکاره نه شوه فیصله می وکړه چه دی په داسی سکول کښی داخل کړم چه انگریزی سره اردو هم وی دکاندهی جی په صلاح می هغه د پنج کلی په یو کیمبرج سکول کښی داخل کړو . دا پونی سره نزدی د آب وهوا په لحاظ د پرښه غر دی .

انتخابات او کانگرس ورکنگ کمیتهٔ :

په دغه ورځو کښی د الیکشن قصی وی نو د کانگرس ورکنگ کمیتهٔ د دی د پاره راغونډ شوه . په دی بحث وچه د کانگرس په تکټ څنگه خلک ودرووو ؟ زما رایه خو داوه چه مونږ له په کاردی چه د کانگرس وفادار ازمایلی شوی غړی ودرووچه دقام د پاره چاځانی او مالی قربانی کړی وی خود اکثر و ممبرانو خیال داو او دغه فیصله هم وشوه چه که یو سړی د کانگرس په تکټ د ستخط کوی او پیسی هم ورسره وی او د کامیابی امید لی وی نو هغه به مونږ ودرو نو د کانگرس به د پر ممبران منتخب شی خو داسی کسانو کانگرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت چه کله کانگرس د وزارتونو د پرښودو فیصله وکړه . د ورکنگ کمیتهٔ په اوله جلسه کښی چه زه کښینا سم نو معلومه شوه چه د دوی په مینځ کښی د پراختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یوطرف ته جواهرلال واوبل طرف ته سردار پټیل اوراجگوپال اچاریه وو
گاندهی جی سره می هم داذکر وکړو هغه هم په دی اختلاف خوشحاله نه وو هرکله
چه زه په دغه پړو جنبو کښی نه وم زما دواړو ډلو سره ډېر ښه تعلقات وو
اوکوشش می شروع کړه چه ددوی اختلافات کم شی، زه نو ډېر حده پوری
هغه کښی کامیاب شوم. په بمبئی کښی د کانګرس جلسه وه، خو نکه چه زه په بمبئی کښی
قید شوی وم نو دهغوی ډېر خواهش وچه زه دې دغه جلسه کښی شریک شم.
دگاندهی جی دا خبره خوښه نه وه اوزما د بمبئی د ټلو مخالف وهغه پوهېدو
چه دی به بیا څه تقریر وکړی اوحکومت به ورته بهانه جوړه کړی اوقید به یی کړی
جواهرلال چه خبر شو نو ډېر خفه شو گاندهی جی له لاړو اوپخپله ذمه واری اجازت
حاصل کړو اوزه یی ځان سره بمبئی ته بوتلم.

زه بمبئی کښی:

د بمبئی خلکو زما ډېر ښه استقبال وکړو، د بمبئی هغه کرمچین ایسوسیشن
چه د چا سره په تقریر زه قید شوی وم، هغوی او د هغوی سره نور وجماعتونو ما
له ایډرسونه راکړل. په ورکنګ کمیټی کښی د قرارداد ونو په سلسله کښی چه به اول
څومره بی اتفاقی وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو اوپه ډېر ښه طریقه
هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسی نه پس څو ورځی صوفیی او سعدالله سره تېری کړی
اوبیا سیوا کرام ته راغلم. سیوا کرام ته به هرقسم خلک گاندهی جی له راتلل یوازی
سیاستدان نه. د سیوا کرام ژوند ډېر ساده او باقاعده و، دغلته ورورو
زمونږ شهر زیاتیدو. دگاندهی جی خوا خوښه نه وه چه دلته دې د خلکو تعداد

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات شی تواخري رخصت ورکړو . د بنځو، نرو شمېر کافی زیات شوی و، دهغوی
د اوسېدنو د پاره هم هغه دوه کوټې وې هلته ددې خبرې څه باک نه واکثر به
هلکان جنګی په برنده کښې یوځای ځملاستل خوزما داخبره خوښه نه وه دغه
هلکان او جنګی د پرښه او پاک وو، خوزما داخیال وچه دوی په دې انمینښت کښې
اچول په کار نه دی ما داخبره غوره وګڼله چه هلکان او جنګی دې بیله بیله برنده
کښې ځملی، کانګهی جی هم دا تجویز خوښ کړو .

په ۱۹۲۷ع کال د کانګرس د انتخاباتو وخت را نزدې شو او د راج ګوپال
اچاریه نوم د صدارت د پاره تجویز شو او فیصله پرې وشوه لیکن څو ورځې پس
په مدراس کښې دیوې واقعې په بنا هغه خپل نوم بېرته واخیستو مګر دا دهغه
یوه بهانه وه حقیقت دا وچه هغه د مدراس د اسمبلۍ د پاره ودرېدل غوښتل
او که چېرې هغه د کانګرس صدر شوی وای نو بیا خو د اسمبلۍ د پاره ودرېدای
نه شو، نو جواهرلال وویل زه ودرېږم، په سیوګرام کښې لږ ې ورځې پس د ورکنګ
کمیټۍ یو اجلاس وشو سردار پټیل دا تجویز پیش کړو چه جواهرلال دی دوباره
د کانګرس صدارت ته نه ودرېږي . جواهرلال وویل که چېرې باچاخان
ودرېږي نو زه نه ودرېږم او که چېرې باچاخان نه ودرېږي نو بیا زه ودرېږم
خو زه دې خبرې ته تیار نه وم، کله چه هغه په دویم ځل د کانګرس صدر شو نو یو
بیان یې ورکړو چه دهغه نه د بعضې خلکو داخیال پیدا شو چه دهغه د دې بیان
مطلب دا دی چه زما کامیابي د سوشلیزم په وجه وشوه او دا د سوشلیزم کامیابي
وه . زمونږ د کانګرس کمیټې بعضې ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فیصله یې وکړه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددی خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبارونو له ورکوو بابو راجندر پرشاد او پټیل یو بیان تیار کړو او دستخطونه یې پرې وکړل. ماله مهادیو دیسائي د دستخط د پاره راوړو لیکن ماته هغه خبره دغسې نه ښکاریده نو دستخط مې ونه کړو او مهاتما جی ته مې ووې چه ښه به داوی چه جواهرلال ته یو تار ورکړئ او پوښتنه ترې وکړئ چه ددی بیان نه ستاسو مطلب دی؟ ما ورته ووې چه زما داخیال دی چه دهغه دا مطلب نه دی. تاریې ورکړو جواب راغی چه زما د بیان نه کوم مطلب تاسو اخیستی دی هغه نه دی. ګاندهی جی. جواهرلال سره دیره مینه وه. جواهرلال خو ګاندهی جی دپاره په شان کنلو خو بعضې خلکو کوشش کولو چه د دوی په مینځ کښې خفګان پیدا کړي نو تر څو پورې چه زه هلته وم نو ما به د دې غلط فهمولیږی کولو کوشش کولو او د ورکنګ کمیټئ د نورو ممبرانو په مینځ کښې به مې هم کوشش کاوه ځکه ماته بې اتفاقی د متصل په لاره کښې خنډ ونه ښکاریدل او هره یوه دله کښې چه بې اتفاقی پیدا شی نو د کامیابی په ځای ناکامیابه شی.

د فیض پور کانګرس:

د ټول هند د کانګرس کمیټی سالانه جلسې د پاره فیض پور خوښ کړی شو. فیض پور د بمبئی په صوبه کښې یو کلی دی ما به همیشه ګاندهی جی ته ویل چه قوم خو په کلو کښې اوسیږي او دهغه زما د دی خبرې سره اتفاق و، دغه وجه وه چه دوی زمونږ په شان د کلو د خلکو نه کار اخیستل شروع کړل ځکه چه کلو کښې عوام اوسیږي او هر یو تحریک چه عوامو ته ورسی نو کامیاب به شی مونږ ځکه د لیښتنو په زلمو او زړو لیسې کلی په کلی ګرځیدو او د ازما عقیده ده چه د ښار خلک خو تعلیم یافته وی ځکه چه هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخبارونه دی، سکولونه او دتعلیم او تربیت دپرخایونه وي او په کلوکښې نه وي او خلک بې خبره وي.

دکانګرس نګر په دیره لویه پیمانه تیار شوی و دورکنګ کمیټۍ دټولو ممبرانو د پاره ځان له خانه له خایونه وو زما خای ددی نورو نه لوی وزما هم داخیال و او د دوی هم چه دصوبه سرحد خلک به راځي او ماسره به دیره وي خو افسوس دی چه دغه کانګرس له دسرحد نه څوک رانغلل. ماسره مهرتاجه او مریم اولعلی تللی وو خو هغوی به ماسره نه وو، هغوی صوفیبی سره دجنګو په کیمپ کښې وو. صوفیه دمبئی دصوبې درضاکارو جنګو کماندره وه او دهغې رضاکارې هم دخدمت دپاره کانګرس له راغلې وې. مهرتاجه او مریم هم په رضاکارو کښې شاملې وې او ټوله ورځ به یې کارکولو.

په دغو ورځو کښې ایم. این. رای رها شوی وهغه هم دی جلسې له راغلی و دهغه دپر تعریفونه په اخبارونو کښې شوي وو او کوم خلک چه تاشقند ته تللي وو هغوی به هم دده صفتونه کول خودی چه ماد نزدې نه ولید و او خبری می ورسره وکړې نو ماته داسې سړی ښکاره نه شو. دورکنګ کمیټۍ ممبرانو سره به یې هم کپ لګولو، مهاتما کاندهی ته به هم نزدی کیده او خوشامندې به یې کولې. دکانګرس پنډال کښې یې یو تقریر هم وکړو خو خوند ناک نه وو ځکه چه دسړې په زړه کښې یو څه وی او وایي بل څه نو په خلکو دهغه دپر اثر نه وي زما خو داخیال وچه دی هرڅه چه کوی ددې دپاره کوی چه دورکنګ کمیټۍ ممبر شی او چه پوه شو چه دا کار نه کیږی نو ورو ورو یې دکانګرس مخالفت شروع کړو او خبره دی ځای ته ورسیده چه بیا دهغه نه زیات بل دکانګرس مخالف نه و او مهاتما جی پسې به یې هم بدې ردې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفیض پور په کانګرس کښې چه به هرکله ماته لږ ډېر فرصت وشي نو چاپېره کلوته به تلم او دکلو حال یې ډېر خراب و دغریبي او جهالت زور و. د مسلمانانو حالت زیات قابل رحم و. دهغه وجه داوه چه هندوانو کښې داسې خلک وو چه کله کله به یې دهغوی خبر اخیستو او هغوی به یې د دین دنیا د حال نه خبرول، مګر د مسلمانانو خوا انو څوک غمخور نه و دخدای اسره ته پرانه وو. زه چه څومره د هندوستان په کلوکښې ګرځېدلی یم نو ما لیدلی دی چه د مسلمانانو جذبه د هندوانو نه کمه نه ده، بلکه دا چه مسلمانان د چوت چات نه وچت دي او هندوانو کښې دغه مرض ډېر دی او چه تر کومه مالیدلی دی نو هندوان په نسبت د مسلمانانو (سوشلی بیک ورډ) دي اجتماعی طور ورو رسته پاتې دي. څومره چه مسلمانان زر ترقی کولی شي هندوان هغومره زر نه شي کولی، ولی قومونه خو په دعوو او تشو خبرو ترقی کولی نه شي چه په کومو قومونو کښې نیکان، پاکان او بی غرضه او د خدای د پاره د خدمت خلک پیدا شي نو هغوی ترقی وکړي. خدای دې په مسلمانانو کښې داسې خلک پیدا کړي.

د پښتنو په هکله غلط فهمی:

زه چه په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چه د پښتنو متعلق چه کومې غلط فهمی پیدا شوي دي د دې صفایي وکړم، کلکټر چه د هندوانو ډېر عالم او باخبر لیدم، هغه ماته دا خبره وکړه چه په سرحد کښې او ازاد قبایلو کښې د هندوانو مال او عزت محفوظ نه دی ما ورته وویې چه تا سرحد لیدلی دی؟ هلته تلی یې؟ وې نه! نو ما ورته وویې چه دا د ملک د د ښمنانو غلطی پراپګنډې دي هلته د هغوی مال خان او عزت د دی ځای نه هم محفوظ دی او قبایل خو ښېل همسایه هندوسره کولو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیاروي. دپیرنګیانو په علاقه کښې دلته هم اوهلته هم دهندو مسلم دبې اتفاقۍ دپاره حکومت داسې کارونه کوي چه دوی دیو بل دښمنان کړي، دکلکر په فکر کښې دا خبره نه راتله چه دومره ښکلي پیرنګیان هم دومره خراب کارونه کولی شي نو ماورته دوی چه دلته په ۱۹۲۲ع کښې په ملتان کښې دهندوانو، مسلمانانو فساد چا جوړ کړو؟ کانپور کښې هندوان مسلمانان دچا په لمسه قتل شول؟ اوپرون تاته نزدې بمبئی کښې دهندو مسلم فساد کښې دچا لاس و؟ لاهور کښې دشهید ګنج جګړه څنګه پیدا شوه؟ په کوهاټ اوپیره اسماعیل خان کښې دا دومره لوی فساد دهندو او مسلمان چا وکه؟ دې ټول هندوستان کښې چه هندو او مسلمان لاس په ګریوان دی ولې؟ ده د دې غور او فکر نه پس وویلی چه تاسو له په کار دی چه په دی باره کښې کتابونه اورسالې ولیکئ نو ماورته ووې چه زمونږ ذریعې محدود دي دی تاسو له په کار دی چه تاسو لارښئ او دهغه ځی حالات پخپله وګورئ او بیا دهغه متعلق اشاعت وکړئ تاسو دامریکې نه او یورپ نه خوخبرئ او دخپل ملک دیوی حصې نه ځان نه خبروئ پخپله تاسو معلومات نه کوئ. نه ورځئ، نه ګورئ خود بل په خوله پسې ځئ.

دپښتنو په باره کښې چه څومره غلط فهمی پیدا شوی وی ددی دلیری کولو دپاره دکار ښه ځای سیوا کوام وخکه چه دلته به دهر ملک نه دهر خیال او دهرې عقیدې خلک راتلل ما مره به دخبرو دپاره ښه موقع وه بله دا چه کله نا کله به مې دهندوستان دمختلفو علاقو دورې کولې او دعامو جلسونه علاوه به مې دهغه ځای هندوانو. مسلمانانو سره تبادله خیالات کول او دکانګرس خلک مې هم دې ته تیار کړل چه دفیض پور په دی عام جلاس کښې دسرحد اتو متعلق یو ریزولیوشن پاس کړي. دکانګرس دځینو ذمه دارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو په زړونو کښې داخیال پیدا شو چه دهندوستان دازادی اوامن دپاره داخبره ضروری ده چه مونږ دی دسرحد خلکو سره تعلقات پیدا کړو مګر هغوی ددی خبری نه خبر نه وو چه په دی لاره کښې څومره ډیر مشکلات دي ځکه چه پیرنګیانو داکله غوښتل چه دهندوستان او دسرحد اتو دخلکو تعلقات دی پیدا شی پیرنګیانو مونږ له موقع نه راکوله چه ازاد وقبایلو سره خپله ورورۍ جوړه کړو نو هندوستان له بې ځرنګه دا موقع ورکوله چه هغوی سره تعلقات قایم کړي . پیرنګیانو خو مونږ هم قبایلو ته نه پریښودو.

سیوا کرام ته به دیوروپ ډیرې ښځې اوسرې راتلل لکه فادر الوت (ILWON) فادر سی ایف اینډروز اومیری . دسرو په نسبت ښځو کښې هم همدردی زیاته وه کله کله به هغوی زمانه دسرحد اتو او دخدایي خدمتګارۍ تحریک تپوسونه کول . یوه ورځ سیوا کرام ته یو څوتنه پیرنګیان راغلل هغوی سره دناکپور لوی پادری هم و . هغو پیرنګیانو دازادو قبایلو تپوسونه کول اومابه خوابونه ورکول چه په دی کښې پادری صاحب ووې او داسې شروع یې وکړه چه زه په خیبر کښې پاتې شوی یم زه داپرېدونه ښه واقف یم هغه ښه خلک نه دی ځکه چه هغوی پیرنګیانو ته برند او نیغ نیغ ګوري ماوخندل اوپادری صاحب نه می تپوس وکړو چه دوی ولې تاسو ته برند او نیغ ګوري نو هغه ووې چه هغوی زمونږ نه نفرت کوي ماوې چه ستا داخبره درسته نه ده حقیقت دادی چه هغوی پیرنګیانو ته ځکه بدګوري چه هغوی تاسو وینی نو په زړونو کښې داخیال راپیدا شی چه داهغه خلک دی چه په توپو، ماشین ګنونو، بمونو زمونږ کلی، زمونږ کورونه ورانوی، اوزمونږ ښځې، نر، مالونه اوبچي تباه کوی . زما په دې خبره هغه نورو پیرنګیانو وخندل اوپادری ډیر کچه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارتونه :

په هلک کښې د اسمبلو الیکشنونه شروع شول او اکثر و صوبو کښې د کانګرس امیدواران کامیاب شول. د مونږ د صوبې انتخاباتو نتیجو په رنګیان او د هغوی بڑګې د پرحیران کړل هغوی اولیدل چه د هغوی د ښې ستنې د وغورځیدې، بیا د صوبې د تولنه لوی نواب سر محمد اکبر خان هوتی د امیر محمد خان د لاسه شکست وخورد، سر صاحبزاده عبد القیوم د یو خدایی خدمتګار عبد العزیز خان د زیدی د لاسه ارباب شیر علی خان د تهکال د ارباب غفور د لاسه، د تمیری نواب د اسلم خان د لاسه، خان بهادر قلی خان د صاحب کل جرنیل خدایی خدمتګار د لاسه، راپریوتل او د غه شان د پیرنګیانو ملاتړ خان بهادران، راجا بهادران، خانصاحبان او رای صاحبان وغورځیدل.

د ۱۹۳۵ع د ایکټ د لاندې د صوبایی اسمبلو د پاره د انتخاباتو نتیجو تولې دنیا ته عموماً او پیرنګیانو ته خصوصاً د خبرې په دا که تر سره کړه چه کانګرس په حقیقت کښې د عام اولس نماینده دی. ثبوت یې دا و چه په هغه وخت د هندوستان د یوولس صوبو نه په اتو صوبو کښې د کانګرس اکثریت وو. باقی درې د مسلمانانو اکثریتی صوبو کښې مقامی ډلې کامیابې شوې. صوبه سرحد چه د مسلمانانو اکثریتی صوبه ده (۹۳٪) هغه هم د کانګرس سره لاړله.

خلوص ورځې پس په دهلی کښې د کنونشن د پاره یوه جلسه مقرره شوه چه هغه کښې د آل انډیا د اسمبلو ممبران راجمع شول او په دې خبره بحث جوړ شو چه دې وخت کښې مونږ له څه قسم قدم اوچتول په کار دي. وزارتونه واخلو که نه؟ دې جلسې له د سرحد د پښتون کارکنان راغلي وو. د پره موده پس می هغوی سره ملاقات وشو. په ورکنګ کمیټی کښې څه ورځې تاوده بحثونه وشول. جواهر لال د وزارت جوړولو سخت مخالف وا او د ورکنګ-

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیتی اکثریت یی په حق کښې وزه هم اول دوزارت مخالف وم خو بیا زما خیال بدل شو
ځکه چه کوم کسان چه دوزارت په حق کښې وو هغوی به هم داوې چه مونږ وزارتونه
ددی د پاره نه اخلو چه مونږ دې دا د «پیرنګی اصلاحات» وچلوو بلکه زمونږ دا اراده
چه ددی په ذریعه به مونږ دا د «پیرنګی اصلاحات» ناکامه کړو . زمونږ دوزارت
اخیستو فایده داده چه زمونږ پله مضبوطه شی، که دا کار ونه کیدل نو فوراً به وزارتونه
پریږدو . دویمه نکته چه په کوم باندې دوزارت د اخیستو مخالفینو اصرار کوو، هغه د
صوبایی کورنوانو خصوصی اختیارات وو چه کوم د دغه ایکټ د لاندې هغوی ته حاصل
وو . فیصله به دی وشوه چه ترکومی پورې کورنوان د صوبایی وزارتونو د تسلیه ونه کړی
چه هغوی به په وزارتی فیصلو کښې مداخلت نه کوی نو تر هغې دوزارتونه نشی اخیستی .
د پرووخو بختونو نه پس ورکنګ کمیتی د وزارتونو په حق کښې تجویز پاس کړو کنونشن
کښې هم ددې په حق کښې او مخالفت کښې ډېر تقریرونه وشول مګر اکثریت د ورکنګ
کمیتی تجویز پاس کړو د پاس کیدونه پس په هغه جلسه کښې صدر د تولو صوبو ممبرانو نه
د وفاداری حلف واخیستو او بیا خلک رخصت شول . زه یو خو ورځې ډېلی کې ایسار وم
او بیا واردی له لاړم .

مونږ وارد اوسیو اکرام کښې :

زه چه تر څو هلته وم نو غنی او مهر تاجه ماسه وارده کښې وو . دلالي هغه
سکول خوښ نه شو هغه د واردې په سکول کښې داخل شو ددی سکول هیډ ماسټر
نا ایکم ډېر ښه او قومی سړی و او ډېره لږه تنخواه یی اخیستله د هغه ښځه ډېل ایم
اې وه ډېره ښه او قوم پرسته ښځه وه هغې به هم د جګو په سکول کښې په لږه تنخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکولو دوی دواړو ماسره ډېر ښه تعلقات او همدردی وه زما داوسېدو ځای
سیواګرام دواړو ته ښکلو میله لیری و دلالی د پاره تلل راتلل ګران وو نو دوی
سره ډېره شو. ګهرتاجه چه به په چوتهي راغله نو ماسره به سیواګرام کښې وه. ولی، په
وار داکښې واو په دویمه، دریمه ورځ سیواګرام ته راتلو دلالي چه به کومه ورځ چوتهی
وه نو دلته به راغی یوه ورځ وختی غنی سیواګرام ته راغی په دغه ورځ ګاندهی جی د
پیدا کېدو ورځ وه چه ډوډی ته کښېنا ستو نو غنی ګاندهی جی ته وویې چه نن ستا
د پیدایش ورځ ده ما وختی ځان راوړسو وچه نن به قسم قسم ښه خوراکونه وي لیکن
داخو بیا هغه بی خونده ایشیدلی کډوی چه تل یی زه خورم. هغه غنی ته وویې چه ته
هره ورځ سحر وختی دلته راځه غنی وخندل وې. زه په دی ایشیدلی کډو پسی
هره ورځ دادومره منزل کولی نه شم داکه چیری اوس پولا ووای او ورسره سوری کړی
چرګ وای نو زه به دې کار ته تیار شوی وم. داخو دتوقو یوه خبره وه او په خنداتېره
شوه سباله ګاندهی جی ماله وویې چه داهلکان دې دوی باندی جبر په کار نه
دی زما داخیال دی چه ددوی د طبیعت دخوراک انتظام وکړو ما ورته وویې
داخو غنی توقه کوله او زما داخیال دی چه هغه په هیڅ رنګ دې خبرې ته تیار
نه شی ګاندهی جی په هغه ډېر کوشش وکړو خو کامیاب نه شو دغه شان په
مهرتاجه باندی هم ډېر وسونه کړي وو خو هغی هم داخیزونه نه وومنلي ډېر
خوشحاله شوم چه دوی کښې دومره سرپیوب وچه دبل د جذبا تو خیال یی ساتلو
د سیکاون کلی چه سیواګرام ته نزدی وو د صفایی د پاره ګاندهی جی یو تنخوا
دار ته مقرر کړی و زه ورسره متفق نه وم. زما رایه داوه چه دکاو خلکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

تربیت ورکول په کاردی چه هغوی دکلی صفایی خپل فرض وګڼی او پخپله یی کوی بله داچه دهندوستان په لکونو کلی دي که د دومره کلود صفایی د پاره مونږ یو سړی مقرر کړو نو دهغو د پاره کروړونه روپی په کاردي. یو ځل دانسی وشوه چه د سیکاون دغه سړی زیاته تنخواغوښتله دوی ورله تنخوا زیاته کړې هم وه مګر داځل یی زیاته نه کړه هغه کار پریښودو اولاړو. خبر داغی چه د صفایی هغه سړی تبنتیل لی دی. نو ګاندهی جی ووی چه راځئ چه مونږ ورله لاړ شو مونږ د صفایی سامان واخیستو او ورروان شو.

په دی ورځو کښی د بهار د صوبی د زلزلی ځپلی علاقی د جوړولو په سلسله کښی د سویز د لینډ یولوی انجنیر راغلی و او دلته پیښ و دلالی هم چوتهی وه وتم می ووی چه هلکه تیا ریږه هغه وی د څه د پاره ماوی د صفایی د پاره هغه په ژړا شو چه زه خود خلکو غول غوږ ځولی نه شم هغه مو پریښوا و مونږ ټول روان شو چه کلی ته ورسیدو نو جوړه جوړه شو هغه انجنیر ډیر ښه سړی و په ونه ماسه یو شان وزه او هغه جوړه شو د ګاندهی جی جوړه نه و نو هغه موخپل جمعدار کړو او صفایی مو شروع کړه خو مونږ ته داسی معلومه شوه چه دا د کلی خلک زمونږ په صفایی خوشحاله نه دي کوم ځایونه چه به مونږ پاک کړل نو زمونږ دلیری کیدو سره ښځی هلکان او جنګی به راتلل او هغه به یی بیا ناولی کول هغه انجنیر راته ووی چه معلومیږي چه په دی خلکو کښی زمونږ د دی خدمت د احساس ماده نشته معلومیږی چه زمونږ خلاف مظاهره کوي ما او هغه داخبره ډیره محسوسه کړه چه مهاتما جی غوندی سړی یو کلی ته د صفایی د پاره ځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو د احال دی. زه په دی خبره ډېر خفه وم چه کله واپس راغلو نو یو ملکوی
ماله تسلی راکړه چه شکر وباسئ چه تاسو یې په کانو نه یئ ویشتی او صفایی ته یې
پرېښودئ. میرا بهن اوکنو (کنو د کاندهی جی نمسی و او میرا بهن دیوانکریز
امیرالبحر (Admiral) سلیډ لور وه چه ځان یې د هندوستان د غریب ولس
خدمت د پاره کاندهی جی ته وقف کړی و) هغوی هم د وارد ې سره نزدی یو کلی
ته د صفایی د پاره تللی وو نو خلکو صفایی ته نه پرېښوول او د وی صفایی کوله نو د
کلی خلکو وړو اولویو په کانو وویشتل او بله عجیبه خبره خولا داده چه مونږ خپل ځای
له راغلو او زمونږ هغه خدمتگار چه سیوا گرام کښی یې خدمت کولو خبر شو چه مونږ
د هغوی کلی له صفایی ته تلي وو هغوی زمونږ کار پرېښود او و تښتېدل د هغوی په
خیال او عقیده مونږ اچوت شو، پلید شو او د پلید وخلکو کار کول د هغوی په خیال
ګناه وه. مونږ په سیوا گرام کښی د اوبو د پاره ډېر ښکلی کوهی ویستلی و او د هغه
ډېرې ښې اوبه وې او هغه اوبه مونځکلی هغوی به هم د دې اوبو نه خپل منکی د کول
هغوی د اکوهی پرېښود او بل مونږ ته نزدی یو شاړ کوهی وچه او به یې د څکلو نه وې
د هغه نه به یې اوبه د کولی او څکلی. کو مو خلکو چه به دلته زمونږ کار کولو نو دا ټول
په هندوانو کښی نیچ ذات وچه ورته اچوت وایی او نور هندوان د وی ځان ته
نزدی نه پرېږدی او په ځینو ځایونو کښی چه به چا د د وی سوری وشی نو هغه پلید ګڼی.

د کانګرس وزارتونه:

د هندوستان په اکثرو صوبو کښی کانګرس الیکشن وګټه او د وی اکثریت
شو. په صوبه سرحد کښی د حکومت د ډېر مخالفت او بی ایمانی د سره هم په ځلو پښتو کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولس ممبران خدایی خدمتگار کامیاب شول، حکومت د خدایی خدمتگارانو خلاف
قول چل اثر رسوخ استعمال کړی و او د خدایی خدمتگارانو د مقابلې د پاره یې د
صوبې خانان، ملکان، وکیلان یو کړل د دوی د عمرونو د بنمنیو جوړه یې وکړه لیکن
بیا هم زه داویلی شم چه خدایی خدمتگار د به الیکشن گټلی وای او اکثریت کښې به
راغلی وای که دهغوی نه ځینې غلطی نه وای شوی او د پرو جنبو او خود غرضونه یې
کار اخیستی نه وای او اصولی خلک یې منتخب کړی وای، سره د دی هم اسمبلی
کښې د دوی مضبوط ډله وه د دوی مقابله کښې بله ډله دومره لویه نه وه بیا هم
حکومت بې ایمانی وکړه او د قانون او قاعدی برخلاف سر جارج کنګم د خدایی
خدمتگار و په خای سر صاحبزاده عبدالقیوم ته د وزارت جوړولو دعوت ورکړو
او هغه حکومت جوړ کړو د هغه اړو دسره ډله هم نه وه، دی پخپله حلقه کښې فیل شوی
و، عبدالعزیز خان تری سیټ گټلی و دی د هزاری نه کامیاب شوی و. هغه
د پیر ګیانو سړی و او چه اسمبلی کښې د پیر ګیانو خو مره سړی وو هغوی مجبوراً هغه
سړه ملکری شول. لیکن بیا هم د اوزارت د شپږ و میاشتو نه زیات ونه چلیدی
شو او د حکومت د پرو کوششونو با وجود مات شو او د خدایی خدمتگارو حکومت
جوړ شو.

د کانګرس اول کښې چه په کومو صوبو کښې اکثریت وو د وزارت جوړولو نه
انکار کړی و بحکه چه گاندهی جی حکومت ته یو شرط وړاندی کړی و هغه دا چه گورنران
به د وزارت په کارونو کښې غیر ضروری مداخلت نه کوی. د ۱۹۳۵ع کال ایکټ قول
اختیارات گورنرانو له ورکړی وو او هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو او وړو کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې مداخلت کولی شو. حکومت دګاندهی جی دغه شرط ونه منلو ولی چه هغوی خو د اوږدو پیشوجوړه کړې وه. پیرنګیان دی ته تیار نه وو چه هندوستان ته دی طاقت او اختیار ورکړې. اول کښې کانګرس د وزارتونو جوړولو نه انکار وکړو. حکومت دخپلو خلکو وزارتونه جوړ کړل خو دغه چیرته چلیدی شول، د ممبرانو اکثریت ورسره نه وخولړه موده وروسته دکانګرس په ځینو غړو کښې د دی شرط برخلاف کنګوسی شروع شو او راج ګوپال اچاریه دی خبری ته تیار نه شو چه مونږ له وزارتونه اخیستل په کار نه دی مونږ ته پټیل کښې وو دادسمند، په غاړه یو کلی دی. ګجرات کښې ګاندهی جی راجګوپال اچاریه راو عقوبتو. سردار پټیل هم دلته وګاندهی جی دوه شپې او ورځې هغوی سره بحث وکړ. خو دهغه خیال یې بدل نه کړې شو هغوی وې چه مونږ له غیر مشروط طور وزارتونه اخیستل په کار دي او دهغه داهم خیال وچه داخوم موده مونږ وزارت نه دی اخیستی نو دقام او ملک تاوان شوی دی. راجګوپال رخصت شو او مونږ تول د راجاجی په دی کار خفه وو لیکن د خدای فضل وحکومت دګاندهی جی شرط منظور کړو. او د سندهه، پنجاب او بنګال نه علاوه د هندوستان په ټولو صوبو کښې دکانګرس وزارتونه جوړ شول.

مونږ د سیګاون دکلی نه لږ بېرته اوسېدو او د آب وهوا په لحاظ دغه ځای ډېر ښه وخو د برسات په زمانه کښې به دګرځېدو تکلیف ولاړه هم کچه وه او مالداری یې ډېره وه، اکثر به ډېری ځمکی چټرې وې او ځاوو او بنیاد موته به ډېر تکلیف و او بل خوا ته به هلته په پټوا و ډېرو کښې ډېر کانې وو چه دالاری پری جوړېدی شوی خو د بی اتفاقی او بی تنظیمی په وجه داکار پاتی وګاندهی جی داکار شروع کړو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کال کښې مویوه لاره پخه کړه . دلته ماشی ډېرو وو خو ملیریا کمه وه . یو ځل په کاندهی جی
د ملیریا سخته حمله وشوه هغه دارو هم نه خوړل ، څه وخت چه هغه بې هوښه شو نو
مونږ ورله سول سرجن راوغوښتو هغه دا تجویز وکړو چه زه دی هسپتال له وړم
مګر هسپتال خو پرېږ ده هغه دارو نه خوړل په دی وجه د هسپتال نه پاتې شو مونږ
ټولو ورته په اتفاق ووې او اخر مو په دې راضی کړو خکه چه مونږ سره ډېر غم و او
دهغه ناجوړتیا مونږ ټول وار خطا کړې وو . مونږ ټول ورسره هسپتال له لاړو په
څو ورځو کښې دهغه صحت ښه شو . هسپتال له یوه ورځ یو سړی راغی ووه دی ماران
ورسره وو کاندهی جی په مخ کښې بې پیتا رکښېښوده او سه بې تری اوچت کړه هغه
کښې قسم قسم ماران وو . کاندهی جی ته بې نزدې کول مګر ما تری منع کړو چه په دی
څیز څه اتباه دی بیا دهغه سړی خواهش وچه زه د ماران د تبرک د پاره د بابا
په غاړه کښې اچوم . کاندهی جی خندل خو ما منع کړو هغه وې . دا ما دم که ې دی د
نقصان بې ذمه وارنیم ، ما ورته ووې که څه نقصان وشو نو زه به ستا ذمه وار ې څه کړم ښه
داده چه دا کار و نه کړې او هغه مې دی کار ته پرې نه ښوده . بل ځای بیا په سیوا گرام کښې
زمونږ بل ملګری ناجوړه شو دهغه محرقه ته به شوه څه ورځې پس میرا بهن هم ناجوړه شوه
او محرقه بې شوه هغې ماته ووې چه معلومېږی دا چه زما هم محرقه (تبګی) ده مونږ سره
دهغې زیات فکر وخکه چه پیرنګیان اکثر د محرقې نه مړي او دې ته مونږ نوې ما د دوی
دوا ارو ډېر خدمت کاوه خو دې به راسره ډېر فکر و او د میرا بهن به مې زیات خدمت کاوه .
په دغه ورځو کښې د ګهاتا جی یو دوست په بنارس کښې یوه عبادتګاه جوړه کړې
وه چه په هغې کښې د هر مذهب خلکو ته اجازه وه چه په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی کولی شی، دهغی دافتتاح دمواسمو دپاره مهاتماجی اوزه بنارس ته لاړو، مهرتاجه هم ماسره ده او دهندوستان دمختلفو علاقونه دپرنارسنه اوزنانه دغه افتتاح د پاره راغوښتل شوی وو. ددی رسمونو دادا کیدو په وخ دهرمذهب او ملت خلک موجودوو په دغه عبادتخانه کښی دهرمذهب خلکو پخپلو طریقو دخپلو مذهبی کتابونو تلاوت او دعاکانی وکړی زما په خیال دپیرنګیانو دراتلو نه پس دهندوستان په تاریخ کښی داړومبی ځل وچه دهرمذهب پیشوایان په دیره مینه اومحبت سره یو ځای راغونډ شوی وو او عبادت یی کولو.

بنارس، دیلی، ګجرات، کاتیاواړ:

مونږ دبنارس نه دیلی ته راغلو، بیا دګجرات کاتیاواړ ته لاړو، په کاتیاواړ کښی ما دمهاتماجی کورا وخپل خپلوان ولیده هغوی دپرسنه خلک وو او دګاندهی جی سره یی دپرمینه محبت و، یوه شپه موهلته وکړه، بیا ګجرات ته راغلو او احمدابادکښی دیاپت کښی چه دهندوانو یو دپرلوی قومی کالج دی دیره شوو دیاپت په رښتیا یو قومی کالج دی ولی چه ددی شاګردان چه دتعلیم نه فارغ شی نو هغوی کلوته ځی او دخپل قوم او ملک خدمت کوی. دګجرات دمیونیسیپلیټی دخلکو دطرفه سپاسنامه را کړی شوه داړپرسنه خلک دی مهاتماجی سره یی دپرمحبت دی یوازی محبت نه دی دازادی په جنګ کښی هم دهیچا نه وروسته نه وو، خو وځی پس سیواګرام له راغلو زه چه خومره هندوستان کښی ګرځیدم نو ما به لیدل چه هره صوبه کښی په سیاسی اقتصادی اوتعلیمی لحاظ بلکه په هرلحاظ مسلمانان دهندوانو نه دپرورسته وو خومره چه به ما په دی خبرو فکر کوو نو دی نتیجی ته ورسیدم چه یوازی ګاندهی جی نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال نهرو مالویه نهرو، پتیل نهرو، راجندر پرشاد نهرو، سوباش، را-
جگوپال اچاری نهرو، بلکه په سوونو داسی خلک دي چه ډاکټران، انجنیران تعلیمیافته
خلکو مدرسی جوړی کړې دي اولکیا دی، دخپل قام او ملک خدمت کوي. دپه خلک
خان خان له په کلوکښی دیره دي خلک یی کلوته نه پرېږدی او ددوی په لاره کښی خنډان
اچوی سره دهغی هغوی په صبر استقلال دخپل قام خدمت کوي او هیڅ قوت هغوی
دخلکو لخدمت دلاری نه اړولی نه شی دهغو خلکو لوی تعریف داوچه ژوندي دپه ساده
او په ډېرلږ څیز به یی گذاره کوله. په وارده کښی یو ځل دوار دی دکلو دکارکنانو جلسه وه
هغوی تول راغونډ شوی وو زه هم د (ونوبا) هغه نوی اشرم کتوله تلی وم دهغو کار-
کنانو په جلسه کښی شریک شوم ډېر خوار او کمزوری وو زما زړه پری وسوجا جوجی چه
ددې تنظیم صدر و او نینو باجی یی سکرتری و ورته می ووی چه دا خو قوم ملکیت دی
غریبانانو دخوراک څه انتظام په کار دی او کمزوری سره دقوم او ملک خدمت کولی نه شی
جاجوجي ووی چه تاسره زما پوره اتفاق دی اوس زمونږ جلسه کښی دا تجویز وړاندی
کړه. جلسه کښی چه ما دا تجویز وړاندی کړه چه ددوی تنخواه دی زیاته شی، نو دهغوی د
کارکنانو نه یوسړی پاڅېدو هغه وویل چه زمونږ دا ملک ډېر غریب دی اول خو مزدوری
دی نشته او چه مزدوری وي نو دری آنی دسړی وی او لس پیسی دمنځی وي او مونږ
خو بیا هم څلور آنی اخلو زمونږ پتیل دا شان ډوډی خوری لکه مونږ یی چه خوری د
تنخواه زیاتولو ضرورت نشته ولی چه دا خلک به وایی چه مونږ خو دباجري وچه ډوډۍ
نه بیا مو مو او دا زمونږ خدمتگار زیری غوړی خوری.

بله دا چه دهندوانو امیران، سوداگر اکثریت دهر یو قومی تحریک سره په زورکونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو روپو امداد کوي بل طرف ته مسلمانان دي تاسو وګورئ هغوی کښې دخدمت څوک دی دهغوی تعلیمیافته امیران، سوداګران، وکیلان دی چه روپی ورکول خو پرېږده دقوم او ملک دترقی څه خیال هم په زړه کښې نه لری دغه وجه ده چه مسلمانان دزوال سره مخامخ دي. دغه وجه ده چه په هندوستان کښې هندوان وچتېږی او مسلمانان پرېوزی دهندوستان دمسلمانانو راته دا تجربه وشوه چه کوم سړی دپیرنګیانو خیرخواه وی، هغه ددوی لیډر وي داسی حالاتو کښې به څنګه ترقی وکړي.

دهندوستان دمسلمانانو دپاره فکر:

زه چه په تول هندوستان کښې ګرځېدلی یم نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غمخور یی نشته او خیرخواه یی نشته. سیوا کرام ته به کله ذاکر حسین صاحب راتللو ده سره زما دپیر تعلق و دی دجامعه ملی اسلامیه دیلی پرنسیپل وماده ته هندوستان کښې د ګرځېدو او پخپل ذهن دحالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړو او ورته می ووې چه دلته په مسلمانانو کښې رښتینی خدمتګار پیدا شوی نه دی ترقی کولی نه شی په مسلمانانو کښې هم په سره سینه تعمیری کارکول په کار دی او هندوانو په شان مسلمانانو له په کار دی چه ځای په ځای کارکنان پیدا کړی چه ددوی دترقی دپاره کار وکړي او مرکز ته جوړ کړي. زه دی نتیجی ته رسېدلی یمه چه په چوف او کوف باندی قومونه ابادیږی نه کار په کار دی! او نه دجلسو دتقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیدا کیدی شی نو ما اراده کړې ده چه دمسلمانانو دپاره کار وکړم او ددوی له داصلاح دپاره مرکزونه قایم کړم او چه تر کومی ماته خپلی صوبی ته دتللو اجازت نه دی شوی ددوی څه خدمت کړم مګر ما سره ددی خبری دپر فکر دی چه که چیری ماته دخپلی صوبی دتللو اجازت وشو نو ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت به بیا خوک کوی؟ خکه چه زه خو بیا دلته پاتی کیدی نه شم او په ما د خپلو خلکو د خدمت کولو حق دی نو که چیری په دی کښی زما سره ستا سو اتفاق وی او د مسلمانانو د اکار فایده مند کښی نو بیا تاسو زما د ملکر تیا د پاره سړی پیدا کړئ چه هغوی دې کار ته د خدای د پاره ملاوړی او که چیری زه لا پشم نو د وی دلته ناست وی او کوم بوهتی چه مونږ کړلی دی هغه له او به ورکوی او وچیدو ته یی پری نږدی. بل سوال د پیسو دی مسلمانان رسمی خیراتونه خو د پرکوی مګر د خدای د مخلوق د ابادی د پاره یوی پیسی ورکولو ته تیار نه دی دغه اخبده چه په دوی کښی نیک او د ابادئ تحریک چلیدل ګران دی.

زما خو دا خیال وچه د اکار دې د سنده د صوبی نه شروع شی خکه چه هلته د مسلمانانو ابادی ډیره ده او په ټول هندوستان کښی د سنده خلک په هر لحاظ روسته پاتی دی زمونږ د بل ملکری دا رایه وه چه د بنګال نه دی بیا شروع وشی او د سهارنپور هغه پروفیسر صاحب د اخبره وکړه چه که چیری تاسو د دی کار ابتدا د سهارنپور نه وکړه نو د پرزر به ترقی وکړی او د پرزر به ټول هندوستان کښی خورشی خکه چه د یوپی مسلمانان د سنده او بنګال د مسلمانانو نه زیات پوه او مترقی دی او بله دا چه سهارنپور کښی د پوری مذهبی مدرسی دی چه هغو کښی د پرطالبان د سنده او بنګال دی او د هندوستان د هری صوبی خلک پکښی شته دا د هندوستان د مسلمانانو تعلیمی مرکز دی او که دا مرکز د غلته جوړشی نو د دغو طالبانو نه به سنده او بنګال کښی او نور د صوبو کښی د پرکار روا خیستی شی مونږ ټولو په دغه ځای اتفاق وکړو چه کار به د دغه ځایه شروع کوو او منتظر د وچه څه وخت به هغه یو خوسړی زما سره پیدا شی.

خو د رځی ما په سیوا کرام کښی انتظار وکړو چه څه جواب راغی نو بیا زه جواهر لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یو. پی ته لاړم. بابو راجندر پرشاد ماته بهارته دتلو او دوری کولو وعده اخیستی وه
نو زه په الهاباد کښې چه پروفیسر عبدالباری صاحب راغی زه او هغه دواړه پټنی ته لاړو
او په صداقت اشرم کښې ډیره شو هغه اشرم دګنګا سین په غاړه و او ډیر دمزی اشرم
دا اشرم دبهار دصوبې یو مسلمان بیرسټر مظهرالحق جوړ کړی و هغه دکانګرس دجماعت په
معامله کښې هم دحکومت برخلاف دمسلمانانو مرسته کړی وه افسوس چه دهغه نه وروسته
په مسلمانانو کښې داسې څوک نه وچه دغه اشرم لې ابادساتلی وای او په دې وجه
دهغه وراثت کانګرس ته پاتې شو او نن ورځې دغه ځای دبهار دصوبې دبهار کانګرس
کمیټې دفتر دی.

مونږ دوری دپاره څه پروګرام جوړ وو چه دپنجاب میل داکسیدنټ خبر
راغی او دخبرې وسره سم دکانګرس کارکنان دمدد دپاره هلته ورسیدل. په دې
کښې ډیر خلک مړه شوي وو او دمړو پټ نه کیدل چه دا هندو که مسلمان دی
چه په چا به دهندو شک کیدی شو نو هغه به یې سوزوو او چه په چا به دمسلمان شبهه
وه نو هغه به یې ښخ کړو او دمړو نه علاوه ډیر خلک زخمیان هم وو او هغوی یې دپټنی لوی
هسپتال له راوړل خدای دې چاته نه ښیي، دمصیبت یو عجیبه منظر وو ورځې پس مونږ
دچیلی دوری پروګرام جوړ کړاو کافی ورځې مو دبهار په صوبه کښې دوره وکړه. دبهار په صوبه
کښې دشیرشاه سوری قبر دی چه مونږ هلته جلسه وکړه نو دعا دپاره دهغه زیارت له
ورغلم دهغه قبر ساده قسم جوړ دی او ښکلی ګنبد دی او چار چاپیره تری او به دي داولو
تالاب ډیر ښکلی دی لوی شیرشاه ته می دزړه داخلاصه دعا وکړه ځکه چه هغه دپښتنو کتنده
سیاستمدان او ښکیالی پښتون وچه مغلوله یې ماتې ورکړی وه او دمغلونه یې دپښتنو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت دوباره اخیستی واوبیایی حکومت په تول هندوستان جوړ کړی و د کلکتی نه تر پیښور
پوری سړک ده جوړه کړی دی . دچپل حکومت د تینګولو د پاره یی د بهار په صوبه کښی د پرو
پښتنو له د پرجاګیرونه ورکړی وو مونږ دهغو پښتنو اولاد اوجاګیرونه هم ولیدل . یوکس
دوه ګومیلانه کړی هم وو مګر دهغوی اوس هغه خوند نشته خلکو دچپل پلارنیکه ژبه هیره
کړی ده افسوس چه په پښتنو کښی داکمزوری شته چه خپله ژبه هیره کړی . یو پی کښی هم
د پرپښتانه دي دهغوی هم دغه حال دی ذاکرحسین صاحب افریدی پښتون دی دژبی
په هیرېدو دخپلو نه سړی پردی شی . دبهار په صوبه کښی پښتنو سره د پرجایدادونه وو خو دبدلو
عملو په وجه تری تول لاړل اونن د پرخراب ژوند تیروی .

دبهار د دوری نه وروسته زه بیرته سیواګرام ته راغلم د پری مودی نه دسنده د
کانګرس ممبران ماپسی وو او دایی خواهش وچه زه دی سنده ته لاړشم او دهغه ځای په
مسلمانانو کښی څه کار وکړم زما هم خوښه وه ولی چه دسنده مسلمانان د پرو روسته پاتی
شوی دي او مظلومان دي او مونږ خدایی خدمتګار خو د مظلومانو ملګری یو او مونږ چپل خدای
سره داوعده هم کړی ده نوزه د سیواګرام نه سنده له لاړم . زما خو داخیال وچه سنده کښی به
کافی ورځی تیروم ، سنده ته چه ورسیدم نوما د کانګرس دوه کرانو په مشوره دچپلی دوری یو
لوی پروګرام جوړ کړو او د حیدرآباد نه موشروع کړو مسلم لیګو خو زما د دوری د خرابولو د پاره د
شرارت پروګرام جوړ کړی وو خو د سنده وزیراعلی چه د پرقوم پرست او شریف انسان وو خبر شو او
مسلم لیګو ته یی ووې چه عبدالغفارخان دلته زمونږ د قوم خدمت له راغلی دی په کار دی چه مونږ
تول ورسره مدد وکړو او که مدد نه شو کولی نو شرارت خو د شرم خبره ده . زه خبر شوی یم چه مستاسو
د شرارت څه خیال دی خو که دده په دوره کښی مو شرارت وکړو نو د پرلبه به د پرسره وکړم . دده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه مسلم لیګ، په قلاتشو او ماخپله دوره په اطمینان سره وکړه. په دغو ورځو کښې دسنده وزیر
علی خان بهادر، الله بخش سومرو، دده زما سره ډېر مینه وه، په حیدرآباد کښې موجلسې وکړې
او هندوانو او مسلمانانو سره مو خبرې اترې وشوې، ددې ځای نه کراچۍ ته لاړو، په
کراچۍ کښې مو کافي درسې تېرې کړې او ډېر کار مو وکړو، د کراچۍ نه سکر ته لاړو او د سکر نه
حیدرآباد له راغلو ولې چه داخیال مو پیدا شو چه په بلوچستان کښې کار کول زیات ضروري دي.

د بلوچستان دوره:

ددېرې مودې نه زمونږ د بلوچستان د رونړو د اخواهش وو چه زه ډېر بلوچستان
لاړشم، ما ډېر ځله کوشش وکړو خو حکومت نه پرېښودم، په دغه ورځو کښې عبدالصمد خان
اچکزی چه د بلوچستان د پښتنو رښتینی خدمتګار او رهنمای په ما زور ولګو وچه ته
بلوچستان ته لاړشه، په لاره کښې می الله بخش سره ملاقات وشو دهندوستان په سیاست
ددېرې خبرې وکړې. هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښې نه وو ځکه چه د پنجابیانو نه
ډېره ستړی وو او پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه وو، هغه دې خبرې ته تیار وو
چه کچرې سنده، بلوچستان، سرحد او کشمیر یو ځای شوو نو دا به ډېره ښه وي، الله بخش
او مرو د سیاسي مخالفت په وجه د مسلم لیګ یو لیډر محمد ایوب کهوړو بیا ورو مستوفي کړو.
زه په خیریت سره کوټې ته ورسېدم، څه وخت چه زمونږ باور کاوه د بلوچستان
سرحد کښې داخل شوو نو ترکوټې پورې په لاره کښې دواړه کېدو ویره وه ځکه چه زه یې
ډېر ځله راواپس کړې وم، په هر سټیشن چه به می د پولیس افسر ولیده نو داخیال به می پیدا
و چه د جوړې حکم یې راوړې دی. زه په خیریت کوټې ته ورسېدم، زما داخیال دی چه
د مسټر جناح صاحب ته چه د هغه تعلق مسلم لیګ سره وو اجازت ورکړی وو نو ما ته یې هم اجازت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکړه ، ولی چه زما تعلق کانګرس سره وو.

عبدالصمد خان اچکزی سټیشن ته راغلی و، په سټیشن کښی نور هم ډیر هندوان، مسلمانان راغلی وه
مایوخو ورځی کوټه کښی تیری کړی او بیا د کوټې نه فوټ سنډیمن، قلعه عبدالله، هنګ باغ، ګلستان چمن
لورلائی او د بلوچستان د نورو ځایونو د وره می وکړه، ډیره د خوشحالی او کامیابه دوره وه او زړه می په دې نه
هم ډیر خوشحاله شو چه پښتانه او بلوچ راوینس شوي دی هغوی سره می جلسو او مجلسو
کښی د پښتنو او بلوچو د ورورولی خبری وکړی او پلی کښی ما سره د اکثر و پښتنو او بلوچو
اتفاق وو، ځینو پښتنو زمونږ د پښور د خلکو نه شکایت کولو او ډیر ګیله من وو چه پښتنی
ورو ستو ماته معلومه شوه چه د دی وجه پښتونو حاکمان وو یعنی د پښور هغه کسان
چه د غلته د پیرنګیانو نوکران وو او پیرنګیانو د خپل کار د چلو لو لپاره د غلته مقرر کړی
دي افسرانو د خپلو د ورو سره شریفانه سلوک نه وو کړی بلکه د سره یتوب نه پریوتی، د فرعونیت
بد ترین سلوک کوو او د هغوی په زړه کښی د تولو پښتونو نه نفرت پیدا کړی و ما هغوی ته
تسلی ورکړه او پوهه می کړه چه دیو خو کسانو په ګناه تاخو د پښتونو تول پښتانه مه نیسئ
خدای دی نو پښتانه داسی بی ننګه نه کړی لکه داچه دی حکومت زمونږ نه دی بلکه
پیرنګیانو دی، بله داچه په دوی کښی د دې حاکمانو اکثریت د هغه خانانو، میاکانو
ملایانو وو چه د انګریز د خوشحاله ولو لپاره د دلته چه تاسو سره کوم سلوک کړی دی او
یی کوی د ایوازی تاسو سره نه کوی بلکه مونږ سره یی هم هلته په هغه خپله صوبه کښی کوی
ډیره عجیبه خبره وه چه دلته د دی پښتنو سرکاری افسرانو د پنجابیانو افسرانو سره د
چه په شریکه یی د بلوچستان پښتانه او بلوچ خوړل. د بلوچستان د دوری نه وروسته
مونږ جیکب آباد ته راغلو، په جیکب آباد کښی ډاکټر جیت رام چه د کانګرس صدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسوهم مونږ سره یوځای شو په جیکب اباد کښې د هندوانو او مسلمانانو
وه لویه جلسه وشوه . په دې جلسه کښې د سیول او پولیس د افسرانو دا اراده وه چه څه
کړې وکړې خو د وزیر اعظم الله بخش په مداخلت څه کړې ونه شوه ، مونږ د
بلوچستان د هغې ټولې علاقې دوره وکړه چه په بریټش بلوچستان کښې د پښتنو اکثریت
کښې دی ، زما او د عبدالصمد خان اچکزی دا رایه وه چه د بلوچستان هغې برخې ته هم
ځو چه بلوچ په کښې اباد دي ، د ډاکټر جیت رام او محمد امین کوسوهم دا رای وه
چه مونږ د بلوچ د غې علاقې ته لاړه شوو ، مونږ هلته لاړو خلک ټول په شوق او په مینه
راغونډ شوي وو چې د جلسې وخت راغی نو زما دا اراده وه چه په هغه جماعت کښې جلسه
کړو چه د بازار په سر کښې وو او د نورو ملکرو د اخیال وو چه هغه ډاک کښې دې وکړو چه
بازار نه هغه طرف ته وو هلته د جلسې انتظام وشو ، جلسه چه شروع شوه نو د بلوچ ویو
میس راغی ، د جلسې په خوا کښې تېر شو او جلسې ته یې سنه وکتل د هغه نه لږ ساعت
پس د بلوچ ویو ټولی تېرونه په لاس جلسې ته راکړه شول او بغیر د تپوس نه یې
خلکو را باندې کړل چه سړی ته به یې د سر ورکوو د علی علی چغې به یې وهلې
پرنا تر سره بې د سر نه یې په بل ځای کوزار نه کوو په یو ساعت کښې میدان خالی
وو زما یوې خواته ډاکټر جیت رام او بلې خواته محمد امین کوسو په کرسو ناست و
وخت چه د جلسې ټول خلک وتښتېدل زه یوازې پاتې شوم نو زما نه چاپیر
ول سره ورځ یې را باندې جوړه کړه او دا کوشش یې کوه چه زه هم وتښتم خو زه ونه
ستېدم . په هغه ورځ ماخپل سر خرڅیلی و او په کرسۍ سر تور ناست وم زه پوهه
م چه سنه کوزار به اخلې خو تښتېدم نه کتل مې چه دوی څه کوی زما نه ښې طرف ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسو و هغه یې په سر وهلی و او بې هوښه شو او د کرسۍ نه راپریوت
بل طرف ته ډاکټر چیت رام و په هغه یې هم سرمات کړی و هغه هم د کرسۍ نه په خاوره
کښې راپریوتی و زمانه چاپېره ډېر وګرځېدل چه دی به هم د نورو خلکو په شان
وتښتی پوهه شو چه دی نه تښتی او مونږ خپل کار وکړو نو ځپلې وتښتېدل زه پاتې
چه ومې کتل نو د کوسو او ډاکټر د سرنه وینو داره وهلی بل څوک نه وو عجیبه حالت و
معلومېده چه د ډاکټر چیت رام او کوسو په باره کښې ورته خاص هدایت شوی
او زما په باره کښې هم ورته هدایت شوی و، بیا وروسته معلومه شوه چه دغه بلوچ
رئیس د دوی ډېر دوست و او دوی پرې احسانونه کړی وو مونږ سیول سرجن
پسې یوسړی په موټر کښې ولېږلو دوی مو یوړل او چه کوم ځای مونږ ډېر وو هلته
موکتونه کښې واچول وینه یې نه ودرېدله حالت یې خرابېدلو او عبدالصمد خان
او زمونږ نورو ملګری هم خوږ وو خو دومره نه د مقامي خلکو نه معلومه شوه چه دوی د
قصې نه خبرو او په تحصیل کښې راپورت هم کړی د مګر سرکاري افسرانو د دې کار
نه نیوله حقیقت خو دا وُ چه د اتول کار د سرکار په اشارت شوی و نو افسرانو یې خو
مخه بند وله یوازې دا ځای نه په ټول بلوچستان کښې حکومت کوشش کړی و چه
زمونږ جلسو کښې ګډبړی پیدا کړی ولی په پښتنو کښې دومره پښتولا پاتې وه چه
د خپل مسلمه عزت وکړی مازګیر د هغه علاقې پولتیکل افسر چه پوځي کپتان و او هغه
و او د اتوله قصه هغه کړی وه. خپل اسستهنت سره ماته راغی او د دې واقعې تپوس
یې رانه وکړه او راته یې وې که چېرې تاسو پدې خلکو مقدمه چلول غواړئ دعوې
پرې کوئ نو زه به د هغې انتظام وکړم دغه اسستهنت د پېښور د علاقې د صوابي تحصیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوبیانو دکلی وو مادوی ته په خواب کښې ووی چه مونږ خدایی خدمتګار دچانه
بدل نه اخلو، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خدای پاک اخلی هغوی چه ماسره خبری
کولی نو د حکومت د طاقت باوجود ملامته اوخړ غوندی ښکار بدل ښه ساعت ماسره
د بیا رخصت شو. تیاره ماښام شو سبول سرجن راورسید هغه وخت زمونږ د
زخمیانو بدحال و او د محمد امین کوسو حالت ډېر خراب و، دزاتلو سره ډاکټر دهغوی
د وینو بند ولو کوشش وکړو او مونږ تېرې وویل چه ددوی حالت ډېر خراب دی ددوی
د پاره څه انتظام کیدې نه شی ښه به داوی چه دحبیب اباد هسپتال تېرې ورسوو مونږ
هغوی په موټرونو کښې واچولو او تېر ماسختن حبیب اباد ته ورسیدو سبول سرجن
ډېر ښه سړی وو، د رسیدو سره دهغوی لپاره ډېر لوړه انتظام وکړه هغوی یې ځان
ته کمرو کښې واچول پټې مرهم وشول او چه دهغوی انتظام وشو نو بیا مونږ چپلو
خایونو ته رخصت شو، چه شپه تېره شوه زه مصاروختی هسپتال ته لاړم سبول سرجن
زمونږ نه ځکښې راغلی و او په مایې زیرې وکړه چه ددوی دبچ کیدلو زیات امید پیدا شو
د وخت چه دوی دخطرنه بهر شول او حالت یې ښه شو، نو زه حبیب اباد ته حیدرابادته روان شوم
بیا حیدرابادته زما کاری سحر وختی ورسید کله چه سټیشن ته ورسیدم نو لا تیاره وه او سباختلی نه و
د پروفیسر ملکانی صاحب دکانګرس دکارکوونکو سره سټیشن ته راغلی و زه ډېر حیران او
خوشحاله شوم په دې چه خان بهادر الله بخش وزیر اعظم د سنده سټیشن کښې حاضر
او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک د اسی خلکو مخې له نه ځی او خوشحاله په دې شوم
چه د ملک او قوم خدمتګار د سره دومره مینه لری، زمونږ لویو خلکو کښې د اماده نشته په حیدر
اباد کښې د سنده د کمیټې ممبران راغونډ شوی وو او د عامې جلسې نه ورستو زما او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمینځه خبری اتری وشوی ، د دپری مباحثی نه وروستو هغوی ماته
دوه د مطلب خبری وکړی او راته یی وویل چه کله ته واردی ته ورسی نو
دا خبره به مهاتما گاندهی او دورکینگ کمیټی ممبرانو ته وکړی . یوه دا
چه دې صوبه سنده کښی په مسلمانانو کښی د خاکسارانو تحریک
وړځ په وړځ په ترقی کښی دی که چرې د دې صوبی په مسلمانانو کښی
د خدایی خدمتگاری تحریک شروع شی نو ښه به وی ځکه چه
خدایی خدمتگاری یو قومی ملی تحریک دی چه په هندو او مسلمان
کښی د همدردی او ورورولی جذبه پیدا کوی او دا بل تحریک
په مسلمانانو کښی تعصب پیدا کوی ، ما ورته ځواب ورکړو چه دا کار ښه
چه دی داسی خلک کولی شی .

دیو سرې په زړه کښی چه د خپل قوم او د خپل ملک
محبت او همدردی وی بیا به خلک د هغه خبرو منلو لوته تیار وی
که هغه سړی د هر ملت او مذهب وی بله خبره یی دا وکړه چه موږ
د خلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو د هغوی خدمت ته زموږ د صوبی
د کانگرس مشران جی رام داس ، دولت رام پریږ دی او نه موږ د هغوی
لپاره په اسمبلی کښی څه کولی شو او نه کلوته د هغوی د خدمت او پوهه
کولو لپاره تللی شو ، ما ترې پوښتنه وکړه چه ددی وجه څه ده هغوی
راته وویل چه د کانگرس د چلولو لپاره جی رام داس ته اکثره چنده او امداد
سرمایه داران ورکوی او هغه سرمایه دار دا نه غواړی چه د عوامو د فایدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اسمبلی کښې څه قانون پاس کړی شی او یا دی دکانګرس خلک
والو او مزدورانو ته لاړشی او هغوی دی پوهه اورا وینس کړی ځکه
دهغوی په پوهه کښې دسرمایه دارو تاوان دی، ددی له پاره مونږ
له څه کولی نه شو اوکه وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کیږی
واړه بیا مونږ ته چنده نه راکوی سبه به داوی چه ته زمونږ دا معامله
تنګ کمیټۍ ممبرانو ته ورسوې . زه د حیدرآباد نه واردی ته روان
شوم کله چه ورسیدم نو په داسی وخت چه جی رام داس
هم حاضر و ټوله قصه می دهغه په مخکښې
ورکینګ کمیټۍ ته وکړه . زه چه دی
وخت کښې وارده
کښې وم (رفیع احمد صاحب)
چه دغه وخت دکانګرس نائب صدر و ماته وویل چه باچاخانه
تاسو پښتنو مونږ پسی ولی راخیستی ده
چه سرکار ته مشکلات
پیدا کوئ
ماور ته وویل چه هغه کومه
داسی خبره ده چه مونږ په ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی
دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ گرفتار کړلو
دحکومت نه معافی وغوښته مونږ پرلیښود نوستاسو د سرحد نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپسې پښتانه خاکسار داغلل او تمانچې پرې کېښودې چه مونږ دې وژ
تا خو مونږ وسترمولو چه معافي دې وغوښته . هغه ورته منکرشو وې
دادې وغ دې او قسمونه ورته وخوړل چه تحريک نه پرېږدم هغه دد
خلکوله وېرې بيا کار شروع کړو نو مونږ بيا ونيولو هغه بيا
معافي غوښتله خلک ترې ويزاره شول او
تحريک کمزورې شو دهر يو تحريک
انحصار په ليډر
وې
چه بهادر او هوښيار وې
نو د تحريک خلک هم زړه ور او پوهه
وې چه ليډر کمزوري او تنګ نظره وې نو د تحريک خلک
هم بې زړه او تنګ نظره وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدایي خدمتګار د رومبي وزارت

دخدایي خدمتګار د وزارت ، زمونږ وزیران او پیرنګیان
دجواهرلال دوره ، دپیرنګیانو افسران او زمونږ
حکومت ، پښتانه راوینس شول ، ګاندهي جي دوره
وزارتونه او خدایي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه اوه کاله پس خپلی صوبی له راغلم . زه په ۱۹۳۱ع کال کښې گرفتار شوی وم او په
۱۹۳۷ کښې راغلم زمونږ په خلکو ډېر زور زیاتی او ظلم شوی ولیکن دهغوی جذبه مړه شوی
نه وه ، دخلکو دمخونونه ماته معلومیده چه زړونه یې دجذباتونه ډک دي زه چه نه وم نوسړی
جامی هم نه وې حکومت بندی کړې وې زه چه راغلم نوسړی جامی هم راغلی څه وخت چه
خدایی خدمتگار و واورېدل چه زه خپلی صوبی ته راورسېدم نو بیا هغوی بند یز ته کتلی
نه دی تولو خپلی سړی جامی واغوستی مگر حکومت ورسره چیرونکړو هغه تولی پابندی
دخدایی خدمتگارو نه وچتی شوې .

زما په غیر حاضرۍ کښې حکومت چه څومره ظلمونه کولی شول هغه یې دصوبی په خلکو
او په تېره بیا په خدایی خدمتگارو کړې وو دخدایی خدمتگارۍ دبربادۍ دپاره یې تولی طریقی
استعمال کړې وې خو کامیاب شوی نه و بلکه خدایی خدمتگاری زیاته ترقی کړې وه او خلک
کښې پوهه او سیاسی شعور پیدا شوی و ، څه ورځې پس زه داسمبلی دممبرانو سره اسپیت
اباد له لاړم چه هلته داسمبلی دممبرانو اجلاس و . دهزارۍ ډېر خلک زما هرکلی له راتولی
شوی وو ، دستړی مه شی نه پس یوه جلسه وشوه چه په هغی کښې ما تقریر وکړه او دخلکو
شکریه می اداکړه بیا خپلو ځایونو له لاړو ، زه دهزارۍ دخلکو مېلمه وم ، غنی او ولی هم راغلی
وو هغوی زمونږ دپاره ځان له انتظام کړې و . په دې وخت کښې دمسلم لیگ او حزب اختلاف
په مینځ کښې اختلاف و ، دصاحبزاده صاحب دوزارت داکوشش وچه داوزارت د
مات نه شی او خدایی خدمتگارو زور لگولی وچه مات دې شی . صاحبزاده صاحب لویه
جبی اولوی لوی ملایان ، میاکان راغونډ کړې وو هغوی به هره ورځ جلسی کولی هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروغ اوبهتاان جوړولو زما برخلاف یی تقریرونه کول حال داچه زه نه په اسمبلی کښی وم او
نه د پارټی لیډر وم، دهزاری یولوی بزرگ مولانا محمد اسحاق صاحب ماسره وی چه
د خلافت په وخت کښی زما ملگری هم و او په هزاره کښی یی دپرکار کړی و او خلکو به په جوپان
کښی په اوږه اوگرځولو او پیرنگیانو پنډی کښی نظربند کړی و. هغه پخپل تقریر کښی زما متعلق
دا ووی چه یوه ورځ عبدالغفار خان پنډی له راغلی وزه ورسره وم لیکن هغه چیرته یولمونځ
هم ونه کړو او د شپی په جلسه کښی چه څه وخت هندوانو او مسلمانانو هغه ته گیتا او قرآن پیش
کړل هغه قرآن ته دپډ توجه ونه کړه په بنی لاس کښی یی گیتا واخیستو او کس لاس کښی یی قرآن
واخیستو. زما په باره کښی د مولانا محمد اسحاق صاحب داتولی خبری دروغ وی زه
بی شکه جلسی له پنډی له تلی وم لیکن مولانا محمد اسحاق خو یو ساعت د پاره راغلی و او هغه وخت
کښی یی ماته ویلی وو چه زه ددی خلکو په جلسو کښی شرکت نه کوم خو چه دا جلسه ستا د پاره ده
وته خو د اسلام یو مجاهد یی نو ځکه زه بیکاله د دی جلسی له ضرور راځم په دی جلسه کښی ماله
چا قرآن او گیتا پیش کړی نه وو بلکه زما په تول عمر کښی ماته په جلسه کښی چا قرآن او گیتا پیش
کړی نه دی چه په کوم قوم کښی دا قسم خلک د دین سستنی کنلی شی نو هغه دین کله په داسی ستنو
ینگیدلی شی په دغو ورځو کښی پیرنگیانو دا غوښتل چه د خدایی خدمتگارو په مقابله کښی
د دی صوبه کښی دی یوه بله ډله هم جوړه شی نو د صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم
لیگ جوړ شو او د دوی جلسی شروع شوی. ددی نه څه موده مخکښی جناح صاحب د مسلم
لیگ د جوړولو په خیال صوبه سرحد ته راغلی وو خو کامیاب شوی نه و او دپرمایو سه تلی وو ځکه
په هغه وخت کښی د پیرنگیانو دا پالیسی نه وه او هغوی په صوبه سرحد کښی د شیخ قسم
لی جوړ یدل نه غوښتل. په دغو جلسو کښی به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانگرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلاف او د مسلم لیگ په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې تری بوسرې بوبنتنه وکړه چه
مولانا صاحب ستا خوږې پیر کامران د خدایی خدمتگار دی په تکت ولاړ و تو تا د هغه د پاره
پرا ایکنډه کوله او مونږ ته دی وی چه خدایی خدمتگار قومی او پرمنبر تحریک دی نن څه چل
وشو او کوم دلیل پیدا شو چه خدایی خدمتگار خراب او د هندوانو جماعت شو د غه شان یوانی
دی نو د هم د پرملایان وو چه مونږ سره یی قید ونه تړ کړی وو په دی ازمېښت کښې کامیابه
شوي وو خو د پیسو په ازمېښت ناکامیابه شول. زمونږ یو قومی کارکن مولوی شاکر الله
صاحب د نوښار د خدایی خدمتگار د امیدوار میا جعفر شاه مخالف شو او د تاج محمد خان
خان بهادر ملگری شو. څه ورځې پس د عمر زو خان بهادر سعد الله خان مونږ میلمانه
کړو. دی د صاحبزاده صاحب د وزارت په وخت کښې وزیر و. دی د عوت ته یی صاحبزاده
صاحب هم را بللی وو. صاحبزاده صاحب چه راغی نو ما سره یو ځای کښېناستو د راشه د رشه
نه پس یی راسره د اخبره شروع کړه چه مخوابه د هندوستان د خلکو ستر گی دی خواته وي او
د دی ملک خلکو چه به څه ویل هغوی به هغه کول لیکن افسوس دی چه د دی ملک د خلکو ستر گی
اوس هندوستان ته دي او هغوی چه څه وایي د دی هغه کوی ما ورته وي چه صاحبزاده
صاحب چه ته د حالاتو نه پوره خبر نه یی نو ځکه د اسی خبری کوي اوس هم هغه حالت دی بدل
شوی نه دی اوس هم د هغو خلکو ستر گی دي طرف ته دي اوس هم چه د دی طرف خلک څه
وایي هغوی هغه کوی څه وخت چه سول اینډ ملیټری گیزټ اخبار د اغلط خبر شایع کړه
چه باچاخان د کانگرس نه جدا کیږی نو دی صاحبزاده صاحب عبد القیوم ما پسې لاهور ته
سړی راولیږ لو او خط یی ورکړی و زه د شملی نه لاهور ته راغلی وم نو د لته می هغه سړی ولیدو
هغه راته زبانی هم وو وي چه صاحبزاده صاحب وي چه باچاخان ته وایه چه د خدای د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوری دکانګرس نه جدا شی او که ته دکانګرس نه جدا شوی نو بیا پیرنګیان زمونږ
بی له هیڅ نه وردکوي. دپیرو خبرونه پس ماده ته دخپلی صوبی خبری شروع کړې
ورته ووې چه داکوم حقوق چه حکومت مونږ له راکړی دي زه منم چه دا نیمګړی
ناقص دي او ددی په ذریعه مونږ دخپل قوم او ملک دپاره هغه کارونه نه شوکولی
مونږ زړه یی غواړی خو بیا هم په دی کښی دومره څه شته که په اتفاق سره مونږ
سش وکړو نو دپیرنګی په ځای پښتون ددی ملک مالک کیدی شی نو اوس زه
انه پوښتنه کوم چه دپیرنګی په مقابل کښی ته مالک کیدی شی؟ هغه ځواب راکړو
زه نه مالک یم او نه مالک کیدی شم ولی چه زه د پیرنګیانو مقابلی ته تیار نه یم ما
ووی چه ښه ده ستا په پښتنو دا ورځ پیرزو کیږی چه دپیرنګیانو په ځای دی
نه ددی خپل ملک مالکان شی نو هغه ووې چه بی شکه زما زړه همدغه خیز غواړی
ته ووی چه دا خو به هله کیږی چه ته بل چاله موقع ورکړی. نو هغه ووې چه
لکل دی ته تیار یم نو ما ورته ووی چه ښه به داوي چه ته دوزارت نه استعفا
ځکه چه زه دا مناسب نه ګڼم چه اسمبلی کښی متابر خلاف دعدم اعتماد ووټ پاس
شی ما سره وعده وکړه او په دی خبره راضی شو چه استعفا به وکړم لیکن ما نه چه
نه شوی ده نو سر جارج کننګم ګورنر هغه دی کار ته پری نه ښودو او دا افسوس ناکه
وشوه چه ما دهغی مخه نیوه یعنی په اسمبلی کښی دده په خلاف دعدم اعتماد
ووټ پاس شو او دعدم اعتماد ووټ پاس کیدو سره دخدایی خدمتګارو
ډاکټر خانصاحب ته یی دوزارت دجوړولو دعوت ورکړو او دصاحبزاده صاحب په ځای
دی خدمتګارو وزارت جوړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدائي خدمتګارو وزارت،

دوزارت جوړېدلو سلا او مشورې د پاره مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد ایبت اباد ته راغلل دخدائي خدمتګارو اسمبلي پارټي په ممبرانو کښې چه څو دوزارت خواهشمند وهغوی دخدائي خدمتګارانو په ذریعه دخپلو خواهشاتو د پوره کېدو د پاره کار شروع کړو. ددی ټولو سرغنه ثمین جان وکیل و، دده ډېر شوق وچه وزیر دقاضي عطاءالله په مقابله کښې ډېر خلک دده په طرف وو او ددې وجه هم دغه وه چه قاضي صاحب دخپل وزارت د پاره کوشش نه کولو او هیچاته یې ویلي نه وو تر دی پورې چه ماته هم ددی خبرې کنایتاً هم ذکر نه وکړې دخدائي خدمتګارو د مشورې نه پس زه، ډاکټر مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد کښېناستو او په حالاتو موغور وکړو. زه رایه وه چه زمونږ صوبه ډېره وړه صوبه ده مونږ له دریو یا زیات نه زیات دخلورو زیات جوړول په کار نه دی. په دی دوران کښې ثمین جان ماله هم راغی او ماته چه زه په دې خبره رضایم که چېرې ما او قاضي صاحب پارلیمنټري سکرټریان کړي یوازې نه قاضي به هم راسره وي داهغه ثمین جان خان دی چه قاضي صاحب دده ماله د بریلي جیلخانې له راغلی و او دده د پاره یې زمانه مجبوراً د نوښار په خدائي خطونه واخیستل چه دده مخالفت دی نه کوی په دی وجه دی د اسمبلي ممبر شو چه په دې پوه شو وزارت په وو تونه دی او د وزیر اعلی په مرضي دی او بله دا چه زه پارلیمنټري سکرټریانو هم مخالف وم ځکه چه زمونږ صوبه وړه ده دومره ګنجایش نشته او نه دومره کار شته نو مونږ دا فیصله وکړه چه ډاکټر صاحب سره دی، د وزیران وي او په هغه کښې دی یو هندو وي او دوه مسلمانان چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسمبلی ممبران مونږ سره ملګری شوي وو او د صاحبزاده صاحب برخلاف يې
ووټ ورکړی و نو مونږ ورسره د اوعده کړی وه چه يو وزير به د هزاری وي پاتی
يو وزارت شو نو د اکتر صاحب قاضی عطاءالله صاحب واخيستو او د هزاری نه يې
محمد عباس خان واخيستو. په هندوانو کښی زما رايه وه چه لاله بنجورام د ديرا اسما-
عيل خان دې وزير شی ځکه چه هغه د کانګرس زوړ کارکن وُ او قيدی هم تير کړی و او
ديرباصوله سړی و، د مولانا صاحب دوی د اخيال وچه رای بهادر ايشرداس چه هندوانو
کښی لايق او بارسوخه سړی دی، دی دې وزير شی ليکن زمونږ د تولو لاله بنجورام
خوښ و او هغه وزير مقرر شو. حقيقت دا دی چه کانګرس په بارسوخو رای بهادرانو
پسی ګرځی او مونږ په خدمتګارو پسی ګرځو. کله چه زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ
دا فکر وچه خومره زمونږ نه کيدی شی خلکو ته فايده ورسوو مونږ په اسمبلۍ کښی د ډه
تجويزونه پاس کړل. يو مو مالياته کښی معافی وکړه او بل د کوهاټ، بنو او سروتو خلکو ته
د اوبو ديرتکليف و د هغوی د اوبو د انتظام د پاره موخه روپۍ منظوری کړې او د امو
اراده وه چه هر کال به چه خومره کيدی شی د دی خلکو د اوبو د پاره روپۍ منظور وو تر
هغی پورې چه د اخلک په اوبو ماره شی. د کوهاټ د کرک تحصيل د حال وو. چه هلته به
زمونږ مينه د اوخوينه و د شلو او دوه ويشتو ميلونه د څښکلو اوبه راوړلی دو وزارت
د اکوشش وو چه د څښکلو اوبه ډېرې هری علاقی ته ورسوی او چه کله وزارت دوه کاله پس
استعفا ورکوله نو هغوی د ومره کړی وه چه بيا د دغی علاقی خلک د اتو ميلونه لری اوبو
پسی نه تلل او اکثر وکلوته خراوبه ور ورسولی شوی. د اوبو د مسئله به بيخی حل شوی
وه خو د پښتنو په پرو جنبو او خودغرضو د اکارتر سره کيدو ته پری نه ښو، ولی چه هر کلی به وئيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه او به اول مونږ له راکړې. ددی دپاره مویوه سرکاری کمیټی جوړه کړه او ما پکښې ممبری
ددی دپاره منظوره کړه چه دا دعامو خلکو د فایدی او خیر کار دی خو افسوس دی چه
زمونږ دخپلو خدایی خدمتگارو دبی اتفاقی په وجه خلکو ته چه کوم قسم خیر او فایده
مونږ رسول غوښتل ونه رسولی شوه او هغه کار نیمگړی پاتی شو. کانگرس دخپلو
وزارتونو دپاره داهم ضروری گڼله چه دصوبی قانونی مشیر یعنی ایډوکیټ جنرل به
دگورنر په خوښه نه مقرریږی بلکه دده واک دی دوزیرانو سره وي او دهغوی چه
دخپلی خوښی نه کوم قسم سړی غواړی هغه دی گورنر مقرروی. دبهار صوبه کښې دگورنر
او وزیرانو په مینځ کښې لویه جګړه شوې وه او نوبت دا استعفا ورکولو ته رسیدلی و
دغو ورځو کښې سر سلطان احمد دبهار دصوبی ایډوکیټ جنرال وهغه دسرکار
ډیر خیرخواه ونو گورنر نه غوښتل چه هغه دې دوې عهدی نه لیری کړی شی او وزارت
غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباری سړی مقرر کړی په دی باندی دوزارت او
گورنر ترمینځه جګړه وشوه او چه گورنر پوه شو چه وزیران په دې خبره استعفا ورکولو
ته تیار دی نو بیا یی دهغوی خبره ومنله، سر سلطان احمد لیری شو او دکانگرس
سړی مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال وچه زمونږ وزارت دې هم خپل سړی په
دی عهده مقرر کړی په دغو ورځو کښې سردار راجه سنگه ایډوکیټ جنرل و ډاکټر
صاحب په دی مسئله گورنر سره خبری وکړی خو هغه دده لیری کولو ته تیار نه و نو راجه
سنگه پخپل ځای ایډوکیټ جنرل پاتی شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ دوراثت خوکلي
دډاکټر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډوکیټ جنرل وای نو دپاس
شوی قانونی زراعتی بل مطابق به عمل شوی و زمونږ دصوبی خلکو ته به تاوان نه وی رسیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ داوراثت به اخیستی شوی نهٔ او مونږ ته به هم تاوان نه وی رسیدلی. زما طبیعت
نه نهٔ نوزه د خوورخود پاره هوا کلی ته لاړم دایو بنکلی دارام ځای و او ما پکښی خوورځی
ام وکړو بیا دری ځای نه فقیرا خان سره د اګرور په دوره لاړم. مونږ چه په ۱۹۳۰ع
ل کښی خدایی خدمتګاری جوړه کړه د تحریک د پښتنو د طبیعت موافق او د پرزد
پښتنو کښی خورشو خو پیرنګیانو مونږ له موقع رانه کړه دری نیمی میاشتی پس یی ګرفتار
ه او زمونږ قوم او خدایی خدمتګارو سره یی بی حده ظلمونه وکړل خو خو مره چه دوی
م کولو تحریک زیات خوریدلو پیرنګیانو زمونږ د تحریک د باونه کړی شو او چه
ونږ عارضی سوله د کاندهی جی او لارډ اروین په مینځ کښی وشوه نو بیا هم مونږ
نګیانو کار ته نه پرېښود و ځای په ځای به یی راته ایک سو چوالیس (د قانون یو سل
لور څلویښتمه ماده) دفعه لګولی وه او په هزاره کښی خوی مونږ ته ډیر مشکلات
اکړی وو نو دلته مونږ په تسلی سره کار نه وکړی بل زمونږ نه د میا احمد شاه دله
م جدا شوی وه هغوی هم زمونږ برخلاف ډیری غلطی خبری کړی وی خو
ی هم پخپلو ذلیلو ارادو کښی کامیاب شوی نه وو اوس چه مونږ او وه کاله پس
ی صوبی ته راغلو او د خدایی خدمتګارو وزارت هم جوړ شو نو مونږ د نوی سره د خدایی
متګاری تنظیم شروع کړو، هزاره کښی هم مونږ له دکار کولو موقع په لاس راغله
هغی علاقی دوره می وکړه.

زمونږ وزیران او پیرنګیان:

څه وخت چه اول زمونږ وزارت جوړ شو نو په نوکر شاهی خلکو باندی که هغه
زان وو او که دلیسیان وو هیبت او ویره راغله، د شو تونه، ظلمونه بند شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن افسوس چه دا حالت تر ډېره وخته پاتې نه شو نوکر شاهي زمونږ وزیرانو سره خلط
ملط شو او دهغوی د خوی، بوی نه خبر شول او تعلقات بې ورسره قایم کړل نو بیا پخپله
زړه پالیسی روان شول، رشوت خوړېږ ده دوزارت او خدایی خدمتګاری تحریک
ته نقصان ورسید وکه زما په هغه تجویز عمل شوی وای نو دومره تاوان به مونږ وای
شوی زما دا تجویز وچه وزیرانو له دضرورت نه زیات تعلقات پیرنګیانو سره په کار نه دی
او نه دضرورت نه زیات هغوی سره خلط ملط کېدل په کار دی ځکه چه زما تجربه ده
چه غلام قومونه ډېر کمزوری وی او حاکم قوم ته ټینګ نه دي. حاکم قوم کښې یو قسم کشش
وی او محکوم قومونه خود په خود ځان ته راکاږي. دغه وجه وه چه ما به پیرنګیانو سره
نه لیدل هغوی به زما خلاف پراپیګنډه کوله چه دده د پیرنګیانو نه نفرت دی. زه خو خدای
خدمتګار یم او د خدای خدمت خود خدای د مخلوق خدمت دی ایا پیرنګیان د خدای
مخلوق نه دي؟ او دا نه چه ګوندی په دی کښې یوازې زمونږ وزیران فیل شول، د
امتحان که مونږ کښې په هر چا راغلی وای هغه به پکښې پاتې راغلی ؤ ددی نه هغه سړی بچ
کېدی شی چه ددی قسم موقع پیدا کېدونه ځان وساتی ما د ډاکټر صاحب د پاره د پیرنګیانو
سره داسی تعلقات ډېر خطرناک کنل ځکه چه په هغه د مجلس ډېر اثر کېږي هغه چه د انګلستان
نه راغلی ونو په هغه د پیرنګیانو ډېر اثر و پیرنګیان ورته پاک او رینبتونی ښکاریدل
خپل قام خلک ورته دروغجن ښکاریدل. زه دا منم چه پیرنګیان پاک او رینبتینی دی
د خپل قام د پاره، مګر دبل قام د پاره او خصوصاً په سیاست کښې دغه شان نه دی.

د جواهرلال دوره:

په دغو ورځو کښې جواهرلال سرحد ته راغی، پنډت جواهرلال چه زمونږ صوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول ځل راغی نو په ټول ښار کښې مونږ دده جلوس وګرځولو، په زرګونو خدایي خدمتګار
ورته هرځای ولاړ وو او بیا په شاهي باغ کښې یوه لویه جلسه دده په درناوی وشوه دې جلسې له
سرکاري او قومي دېر مخلوق راغلی وو قومي نظمونه پکښې وویلې شو سره ددی چه جواهرلال
په پښتونه پوهېدلو خو ددی نظمونو او ددی نظارې او ماحول نه دېر متأثر شوی و دا نظم
چه پکښې وویل شو چه: (زمونږ سرې جامې زرې کړې دخانانو نوکرانو) نو دېرو خلکو ورته
زړل او چه تهکال له تلونو جلوس کښې یو سیکه چه دخدایي خدمتګار و کمانډر و باورې
مخکښې روان واو دنعرهٔ تکبیر چغې یې وهلې ما جواهرلال ته ووې چه وګوره دا سکه
دی خو دلته دومره قومیت او اتفاق خدایي خدمتګارۍ پیدا کړې دی چه دی دنعرهٔ
تکبیر نارې وهي ډاکټر صاحب نهرو جي ته زما دا شکایت وکړو چه دی مونږ دپیرنګیانو
سره دتعلقاتو ساتلو نه منع کوي، جواهرلال ما سره په دی مسئله دېر بحث وکړو چه دا
خبره دتهذیب نه لږه پریوتې ښکاري ما ورته ووې چه زه منم ما ته هم دا خبره ښه نه ښکا
ږي خو دی کښې دومره فایده نشته لکه چه څومره پکښې نقصان دی نو مونږ به هغه تهذیب
نه کړو چه په هغه زمونږ قوم او ملک ته نقصان رسیږي لیکن هغه زه په دی خبره مجبور کړم
چه ماله په دی معاملاتو کښې دخل کول په کار نه دی. نو ما دا خبره غلی کړه چه کله به زه پښیور
ولاړم نو ما به کتل چه یا به ډاکټر صاحب دپیرنګیانو مېلمه واو یا به پیرنګیان دده مېلمانه
وو. دده او دپیرنګیانو تعلقات دومره زیات شو چه حکومتي کارونه خو پرېږده هغوی
مونږ کو نو معاملو کښې هم دخل شروع کړو دپیرنګیانو او دخپل قوم په باره کښې د
ډاکټر صاحب هم بیا هغه زړه رویه شوه چه په دېرو کوششونو بدل کړې شوی وه خبره
وه چه دډاکټر صاحب دا رایه وه چه پیرنګیان عموماً او ګوږ خصوصاً د وزارت سره دهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلقات وو او زمونږ سره یې ډېره همدردی وه او دده وروڼو محمد ظفرخان زمونږ
زمه دار خدایي خدمتګار و. ددوی ټول خاندان زمونږ تحریک کښې دهرچا نه وړاندی
وو او دنورو وکیلانو په شان چالاک او درو غجن نه وه ما داغوره وګڼله چه د محمد نواز
خان نه حقیقت معلوم کړم ماوې چه دی پوه نه شی او حقیقت معلوم شی. خیر زه دده
خای له لاړم ورسره کښېنا ستم خبری موشروع کړې اخره کښې می تری ددی خبری
پوښتنه هم وکړه چه تاله خوبي هم دمسلم لیګ دعوت درکړې دی هغه وې هو! خو چه
ورو سته یې فکر وکړو نو بیا پښیمانه ؤ خو خبره یې دخولی نه وتلی وه چه لږ فکر یې وکړو
نو راته یې ووې چه ما باندی خودې چل وکړو زه واپس پښیمورته راغلم او ډاکټر صاحب
می ددې خبری نه خبر کړو حقیقت داوچه ددی قسم خبرو کښې خدایي خدمتګارو ته
هم قصور و ډېر داسی خدایي خدمتګار وو چه وزارت ته یې غلط خبرونه رسول او
په دی وجه ډاکټر صاحب عقیده په دی تینګه شوی وه چه دوی ټول درو غجن دی
مګر په خدایي خدمتګارو کښې رښتینی خلک ډېر وو خو درو غجن پکښې وو دهغوی په
وجه رښتینی هم د شک نه خلاص نه شو. زمونږ چه حکومت جوړ شو نو مونږ له نورو
خلک راغلل او مونږ په خدایي خدمتګارۍ کښې واخیستل د اخلک دخدمت د
پاره نه بلکه د اقتدار او دلوټ د پاره او هم دخدایي خدمتګارۍ د بدنامولو د پاره
په جماعت کښې داخل شوی وو دا زمونږ نه لویه سهوه او غلطی وشوه چه دغه خلک
مونږ پخپل جماعت کښې واخیستل په کار دی چه کله زمونږ جماعت اقتدار ته ورسید
نو دغسی تماشبین خو دغه نهه او ابن الوقت کسان دی پخپل جماعت کښې دخه مودی
د پاره نه اخلی او چه بیا کله یې اخلی هم تحقیق په کار دی چه داسی خلک واخیستل شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغوی حقیقت کښې د خپل غرض د پاره نه دقام د خدمت د پاره پا رتې نه راځي زمونږ د صوبې د ګورنر جارج کننګم په باره کښې د ډاکټر صاحب عقیده وه چه دی د پښتنو سره دی او هغه خپل دوست او مرد کار ګڼلو د هغه دې عقیدې سره زما اتفاق نه وه زه منم چه کننګم د پښتنو او هوښیار سړی وخو د پښتنو پیرنګی هم زمونږ د پاره ښه کیدی نه شو ولی چه زمونږ او د هغوی قامی مفاد بېل وو.

د ګاندهی جی دوره:

او س صوبه سرحد کښې خپل وزارت و، په راتلوخه بندیزنه ؤ نو ګاندهی جی هم په ۱۹۳۸ع کال کښې راغی د هغه هرکلی او استقبال چه په کوم شان وشو هغه یو تاریخي حیثیت لری. کوم څیز چه په ګاندهی جی د پرزیات اثر کړی وهغه د باور دی خدایي خدمتګارو هغه نظم وضبط ؤ چه هغوی څومره په خاموشی حوصله او انتهایي وقار دا دزرګولو، لکونو خلکو جلسی او جلوسونه سمبالول ګاندهی جی ولیدل چه څومره په مینه او اخلاص خدایي خدمتګار خپل جلوسونه او جلسی منظم او قابو ساتی او دا یې هم ولیدل چه په جلسو او جلوسونو کښې او لسونه څومره په جوش او بې باکه منته د خدایي خدمتګارو سره تعاون کوي. ګاندهی جی غوندی ګرځنده او جهان دیده قامي او اولسی مشر هم په دې مجبور شو چه ولي ویل: «ما خپل ژوند کښې داسی خاموشه او منظمی جلسی د پښتو کمی لیدلی دی» او ځکه د ګاندهی جی دا امید پیدا شو چه ددی د رنو او تورزنو پښتنو په ذریعه د خپل ژوند دن مقصد حاصل کړی او لکه والي د زما د عاده چه پښتانه دې نه یوازی دا چه هندوستان له ازادی وګټی بلکه د دغه ازادی په برکت تولی دنیا ته د عدم تشدد د ازدین اصول د معرفی کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاندهی جی به مونږ سره خندل چه دشپې تولې شپې ما په کاڼي کښې تکی خوب نه دی کړی ولی چه د پنجاب په هر تیسن به مخلوقات راغلل د تیل او دیکی به وې او چغې سوری او کړیکې به وې. کاندهی جی په غوږ ونو مالوچ تومبلی وو، پیدی لرکښې ماته د جواهرلال نهرو هغه خبره را یاده شوه چه کله هغوی په اول ځل د صوبه سرحد په دوره راتلل هغه ویل چه د پنجاب په تولو تیسنونو کښې تولې شپې خلکو چغې وهلی دی او مونږ یې تکی خوب ته نه پرېښولو هغه نهرو جی چپل اند انه کښې ویل چه دهر یو سړی د اکوشش د چه زما غوږ له خوله را وسوی او د انقلاب زنده باد چغه پکښې ښه په زوره ووهی لکه چه د دی خلکو د اخیال وې چه د جواهرلال په غوږ کښې په چغه وهلو به انقلاب راشی خو هغه ویل چه یو تیسن کښې کاڼي د دریدو او ما بیا دې چغو او کړیکو ته خان تیار ولو چه کړیکی نه می سر بهر کړو نو څه کوروم چه د تیسن دیو سړه تر تیل سره پوری په پلیټ فارم دیره جامو خدایي خدمتګارو لا ردي نه تیل شته ته کړیکی نه دیکې شته، نه چغې. نه غوږل شته، نه د اندل یو مشر ماله راغی راته یې ووې: «مونږ ستا ستری مه شی ته راغلی یو او تا ته هر کلی راایو». زه ورکوز شوم هغوی تولو ماته په شریکه د باجو سره سلامی وکړه. جواهرلال وویل چه زه د دومره متاثر شوم چه زما غونی زیک زیک شو او بیا یې میا افتخارالدین ته چه هغه وخت د پنجاب کانګرس صدر و مخ کړلو ویې ویل: «هیڅ کسی کے بتانے کی ضرورت هی نه پڑی که هم شریف پټهانوں کی دیس میں پنجے هیں» یعنی مونږ ته د دی وینا ضرورت نه شو چه چا راته ویلی وې چه مونږ د شریف پښتنو خاورې ته راورسیدو.

کاندهی جی چه د سرحد په دوره راغی نو اوله عامه جلسه په چارسده کښې مقرره شوه فدا عبدالمالک صدر او انجنر کل سالار و دوی چه څرنګه خدایي خدمتګار وو او څرنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت یی کړی و او بیا یی چه څرنګه د کار خلک پیدا کړي وو نه داسی کار چا په صوبه کښی کړی او نه داسی خلک چا په صوبه کښی پیدا کړي و. کاندهی جی چه جلسی له راغی په جلسه کښی یه زر کونو خلک ناست وو دهغوی په راتلو یو سړی د خپله ځایه ونه خوزیدو. د کاندهی جی موټر راغی ستیج سره ودریدو مونږ د موټر نه راکوز شو. موټر لاړ. مونږ ستیج ته وختو هلته جلسه شروع شوه، خلک خاموشه ناست وو تقریر ونه یی اوریدل. کاندهی جی د دی جلسی نه ډیر متاثره شو او چه تقریر له پاځیدو نو ویی وی چه زه په ډیره دنیا کښی ګرځیدلی یم. ډیری جلسی می لیدلی دی خو ما داسی د سپلین او داسی جلسه لیدلی نه ده او بیا چه تلو نو چه څرنګی راغلی وو هغسی لاړل موټر ستیج له راغی دی پکښی کښینا ستو چه دی لاړ نو جلسه خوره شوه نه مغلکښی او نه څوک وروسته خوځیدلی دي. زمونږ د چا ریسدی یو خان و هغه به وي چه زه په داسی یوه ډله کښی نه شریکیږم چه د کومی ډلی مشر چه بنجاری او قصاب او شاخیل وي. زمونږ مشری په خانی نه وه په خدمت وه. زمونږ د اتمانزو جرنیل شاخیل و زیاتر تکل نوم یی وو، د دوی ماتحت ډیر خانان، اربابان، میاکان او ملایان وو، د دوی حکم به یی لکه د تنخواداران و نوکرانو په شان منلو او د ایوانی د دوی نه و د هر افسر چه هغه به هر څوک و، په خدایی خدمتګار و کښی یوه ښکلی ورورولی وه محبت و او هر کار ته به چه مقرر شو هغه به یی په مینه محبت کولو. کاندهی جی د تولی صوبی دوره شروع کړه. د پیښور نه پس مونږ کوهاټ ته روان شو چه د ری ته ورسیدو نو ډیر افریدی د هغه استقبال ته راتول شوي وو پکښی څه هندوان وو د هغه هندوان وو چه دغه ازاده قبایلی علاقه کښی اوسیدل او دکانونه یی کول ما کاندهی جی ته ووی چه دوی نه تپوس وکړه چه په دی ازاده قبایلی علاقه کښی ستاسو مال، ځان او عزت محفوظ دی؟ دلته هم چیری

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو د اکی پریوځی نو کاندهی جی تری تپوس وکړ نو هغوی ورته ووې چه زمونږ هر څه محفوظ دي او چه څوک په مونږ زور زیاتی کوی نو دوی د هغو مقابله کوی ما ورته ووې کاندهی جی! هغه ټولی د اکی سیاسی د اکې دي د پیرنګیانو په رعیت کیږی او تاسو پری ویروی ولی. زمونږ د رایورو زمونږ کاډی به هغه چلولو. ولی د پرښه د رایوردی. چه کوهاټ ته ورسیدو نو د کاندهی جی استقبال ته د پرخلک راغلی وو بیا لویه جلسه وشوه بیا ددی خانه بنو ته لاړو بیا د پیرو اسماعیل خان ته لاړو. د هغه ځایه پیښور ته راغلو او د پیښور نه مردان ته لاړو او بیا د مردان نه هزاره ته لاړو، او بیا د هزاره نه کاندهی جی هندوستان ته روان شو. کاندهی جی د خدایی خدمتګارو د سپلین او عدم تشدد نه د پرخوشحال و.

د سرحد د خلکو سره د کاندهی جی د دومره مینه محبت وچه ما سره یی وعده کړی وه چه که ته وایی نو زه به شپږ میاشتی په صوبه سرحد کښی او شپږ میاشتی په سیګوګرام کښی تیروم. سردار پتیل سرحد ته د کاندهی جی په راتلو خفه و او په دی خبره یی ورسره همیشه اختلاف کولو. سردار پتیل دا نه غوښتل چه کاندهی جی سرحد ته لاړشی د پتیل دا کوشش وچه مسلمانان په کانګرس کښی را نه شی. کانګرس کښی یوسړی وچه هغه مسلمان وخوده ته هندو بنکاریدو نو هغه ته یی ویلی وو چه پام کوه دا مسلمانان دی نه کانګرس ته را نه شی.

کاندهی جی ته د صوبه سرحد وکیلانو او بیرسترانو د ډاکټر صاحب په بنګله کښی یوه سپاسنامه د سردار عبدالرب نشتر په ذریعه پیش کړی وه او په هغی کښی یی ورته لیکلی وو چه مونږ په دی فخر کوو چه ته زمونږ هم پیشه یی یعنی وکیل یی. کاندهی جی ورته ډیر مزیدار جواب ورکړو چه: زه ستاسو هم پیشه نه یم دا څه بنه پیشه نه ده دکوم وخت نه چه ما د خدای د مخلوق خدمت شروع کړی دی نو دا پیشه می پرښبی ده تاسو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کاردی چه دا پیشه پرېږدئ او د ملک خدمت ته ملا وتړئ .

زمونږ د وزارت قایمېدو لږ ه موده شوې وه چه په دې کښې ګورنر یو سرکاری دعوت (ایت هوم) راغی څنګه چه په دی کښې د شرکت د پاره نور د خلکو ته لیکل شوی و په دی کښې یې ډاکټر صاحب له هم دعوت ورکړی و . په دغو ورځو کښې په کلکته کښې د کانګرس ورکینګ کمیټئ جلسه وه زه هغې له تللم ډاکټر صاحب ما سره داخبره وکړه چه مونږ د ګورنر په دی ایت هوم کښې شریک شو که نه ؟ ما ورته وویې چه د کانګرس وزیران په هیڅ قسم سرکاری دعوتونو کښې شریکیدی نه شی . هغه وویې چه سبه به داوی چه د کاندهی جی نه تپوس وکړی ! او بیا ماله تار راکړی که چیری د ده اجازه وی نو په هغه تار کښې صرف « هو » ولیکه او که نه وی نو صرف « نه » ولیکه . زه چه کلکتی ته ورسیدم او د کاندهی جی نه می پوښتنه وکړه هغه وویې چه دغه رنګ سرکاری څیزونو کښې مونږ نه شریکیږو نو ما ډاکټر صاحب له د « نه » تار ورکړو څه وخت چه ډاکټر صاحب ته تار ورسید نو هغه ګورنر د دی خبری نه خبر کړو او ګورنر داخبره پټه نه کړه او په « ایت هوم » کښې د ډاکټر صاحب خلاف ډېره پراپیګنډه وکړه . ملک خدا بخش ته یې د خلکو په مخ کښې وویل چه ډاکټر صاحب خو شرکت غوښته خو د بره نه ورله تار راغی نو ځکه شریک نه شو کله چه زه واپس راغلم او د دی خبری نه خبر شوم نو ډاکټر صاحب ته می وویې چه دا سې ستا دوست نه دی او داخبری د دوستی نه دی بلکه د شرافت نه هم لیری دی مګر د ډاکټر صاحب داسی طبیعت وچه دا رنګه خبری به هغه ته لږ ی وړځی یا دی وی بیا به تری نه هیری شوې .

په کلکته کښې سو باش چند ربوس او د هغه ورور سرت چند ربوس د ورکینګ کمیټئ د ممبرانو د پاره ډېر ښه انتظام کړی و او د هر سړی د ارام او خوشحالی فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې ساته کاندهی جي یې پخپل کور کښې ډیره کړې و. زه یې دیو ډېرلوی تعلقدار سره ډیره کړې وم او دغه شان دنورو ممبرانو حال و. دکاندهی جي به یې ډېر خدمت کولو. زه کاندهی جي سره ناست وم چه سوباش بابو هم راغی دی دخپلې ناجوړتیا نه پوره جوړ شوی نه و او کاندهی جي ورته وویې چه ته خولا پوره جوړ شوی نه یې نو دکانګرس صدارت خو کولی نه شې ده وویې نه جي! زه خو اوس ډېر منډیم او دغه کار کولی شم، زه پوه شوم چه دده دادومره دارومدار ددی خبرې دپاره دی چه په جلسه کښې د ورکینګ کمیټۍ تول ممبران دده تجویز پاس کړي. لالی په هغو ورځو کښې دانترنس امتحان نه وو ورکړی او په وارده کښې ؤ جمنا لال جي بجاز چه اجلاس له راتلو نو لالی یې خان سره راوستی و. لالی سره یې **دیره** مینه کوله او په ډېر زوري ماته ایله دیوې شپې د پاره پرلیښې و. دجلسې دختمېدو نه پس هغه کاندهی جي سره واردی ته لاړو او زه خپلې صوبې ته راواپس شوم.

وزارتونه او خدایي خدمتګار:

مونږ خو وزارت ددی دپاره اخیستی وچه خپل جماعت مضبوط کړو او دپېرنګی دله کمزوری کړو، ددی دپاره په سرحد کښې موهغه تول انعامونه بند کړل چه دسرکار له طرفه به خلکو له ورکیدی شو ولی چه په دی صورت به دی خلکو ته پې دخلکو له بیت المال نه اخیستی او خدمت او تابعداری به یې دپېرنګیانو کوله او دغه شان انګریزی میجسټریټی موهم ماتې کړې او ضلعداری موهم ماتې کړې. خکه چه دا تول خلک دپېرنګی دله وه. بل کار مو دا وکړو چه غریب خلک مو دملکانو دخوکیدارۍ نه خلاص کړل چه په دی وسیله نه هغوی به خلکو ډېر زیاتی او ظلمونه کول. زمونږ داهم اراده وه چه دکلوممردارانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هم مات شي ځکه چه داهم د پیرنګی یوه مضبوطه ډله وه، مونږ غوښتل چه دهغوی په ځای دی د مالیې د ټولولو د پاره په هر تحصیل کښې نایب تحصیلدار مقرر شي، مګر په دی کښې کامیاب نه شو ځکه چه زمونږ د اسمبلۍ ځینې ممبران پخپله نمبرداران وو دا زمونږ د غلط انتخاب نتیجه وه او د اینده له پاره مونږ له ددی نه سبق اخیستل په کار دی بله داچه د کوهاټ د تیری د ریاست په خلکو دوه ظالمانه ټیکسونه وو چه هغه ته به بوا او تیرنی ویلی شو، په اسمبلۍ کښې دهغه د لیری کولو د پاره قرارداد پاس شو.

یوه بله عجیبه خبره در ته وکړم، یوه ورځ زه او قاضی صاحب په ایبټ اباد کښې مازیګر په سړک کرځیدو مونږ ولیدل چه زمونږ نه وړاندی جینکی د ي او وزیرسی ملکان دی، دا ماته بده ښکاره شوه، ما قاضی صاحب ته وویل چه ستاسو د وزیرانو دومره اختیار شته چه د دی مخنیوی وکړی ځکه چه دا خو زمونږ بچی دی، د دوی عزت زمونږ عزت او د دوی بی عزتی زمونږ بی عزتی ده قاضی صاحب راته وویې چه مونږ قانوناً دومره اختیار نه لرو، ما ورته وویل چه مونږ د خپلو لونو، خوینډو او میاندو د عزت حفاظت نه شو کولی نو د داسی حکومت نه څه فایده. تعلیم کښې هم څه نه څه ترقی وشوه په اخر کښې سکولونه پرانستی شول او هغه کښې کافی برخه د جنکو د پاره وه او څومره چه مونږ غوښتلو هغومره تعلیم خوریدی نه شو ځکه چه د دی د پاره به بچت کښې لږ رقم مقرر شوی وُ چه د هغه زیاته برخه به د محکمی په خرڅونو لګیده له مونږ هغه کښې هم څه بچت وکړو، د انګریز ډایرکټر په ځای موږ د یسی سړی ولګولو او د انسپکټر عهده مو لیری کړه نو هم پکښې ګنجایش ومګر د هغه اصلاح زمونږ د وسی نه بهر وه. د تعلیم په باره کښې چه کوم زیاتی د پښتنو برخلاف پیرنګیانو کړی دی هغه یې په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دبل چا سره کړې نه دی . د پښتنو د بچو د پاره د دی بې کاره تعلیم بې هم د پېر لږ
انتظام کړی و او د جنګو د تعلیم طرف ته بې اړوخه توجه نه وه کړې بله د بنمنی د پښتنو
سره دا کړې وه چه ابتدایی تعلیم بې په مورنۍ ژبه نه وه او په پردۍ ژبه کښې و پښتنو
د خپلو بچو د پاره د خپلو مدرسو د جوړولو کوششونه به وکړل او مدرسې به بې جوړې
کړې مګر حکومت د دې په ځای چه هغوی سره امداد کړې وای د هغه مخالفت به
بې کولو او د هغو د بندید و کوشش به بې کوو . زمونږ وزارت دا قدم هم او چت
کړو چه په ابتدایی مدرسو کښې بې پښتو ژبه لازمی وګرځوله او بل طرف ته زمونږ
قوم ټول عمر د بلې د پرق دلاندې تیر کړې و هغوی اختیارات لیدلی نه وو او نه ورته
دا معلومه وه چه اخر زمونږ اختیارات څومره دي مونږ د وه انیز ګټلی و او قوم
د و پې غوښتله او دا هم پرېږ ده چه د جایز او ناجایز هیڅ قسم تمیز نه و او د هر
سړې دا خیال و چه لوټ دی نور و وکړو او زه پاتې شوم نور قوم خولا پرېږ ده د
د خدایی خدمتګار و هم دا حال و چه هر وخت به د وزیرانو په بنګلو کښې ناست وو
تاهې او تحصیلونه د دوی نه خالی نه وو او هر یو به چه څه وی که هغه به و شو خو ښه
او که هغه به ممکن نه و نو بیا به بې د وزارت برخلاف پراپګنډه کوله چه د غریبانو
خلکو د پاره څه وشو او مخالفینو به هم پرې مالګه ، مرچکې دو ړول ، بیا به بې
کلو کښې پراپګنډه کوله چه د خدایی خدمتګارو او غریبانو هیڅ و نه شو په دغه
طریقه د غونا دانانو د وستانو خپل تحریک ته نقصان ورسولو ما چه به د خدایی خدمتګارو
دی کار ته کتل نو حیرانیدم به او د ځان سره به می وې چه خدایه دا هغه خلک دي
چه د وې خدای سره وعده کړې وه چه مونږ به ستا د پاره د خپل قام او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کوو بغیر د څه لالچ نه د پیر افسوس خبره خولا د اوه چه څه وخت به یو ملا مت
و یا یوه وظیفه وه نو دهغی د پاره به سلو خدایی خدمتگارو د درخواستونه ورکړی وو
ځو وظیفه به یوه وه یوسړی له به ورکړیشوه هغه به هم خدایی خدمتگارو د انو ریو کم
سل خدایی خدمتگار به تول خفه وو، او د وزارت او د خپل تحریک برخلاف به یی
مرخای پراپیکنده کوله او تشه پراپیکنده نه وه. کنځل او بد ویل به هم ورسره و.
کومه ورځ به چه د نوکرو د پاره د مقابلی امتحان ونو عجیبه نظاره به وه یو
سو و نو امیدوار به وو او هر یو امیدوار ورسره به د سفارش د پاره جرنیلان، کرنیلان
مدیران او ناظمان راغلی وو عجیبه خبره خولا د اوه دهغو کسانو د زامنو د پاره به
هم سفارشونه کول چه پلرونو یی د حکومت د پاره دوی ښه ډبولی وو او شه موټی
و او په موجوده وخت کښی هم د پیرنگیانو ملگری وو. ماته به د خدایی خدمتگارو
سی کارونه ډیر بد او مکروه ښکاریدل که د امیدوار به څه وشو او که نه د دوی
ر به وشو په موټر وکښی به وګرځیدل چای، دوډی به یی وخوړل او پالوده پری
پاسه. په دی کښی بل لوی نقص دا وچه تول کسان خو به نوکران کیدی نه شول نو
هغو کسانو او دهغوی خپلوانو به خدایی خدمتگارو ته پیغورونه کول چه لجپلخانی
سوتیری کړی او فایدی د نورو خلکو دی ستاسو پکښی څه وشو؟

زموږ د وزارت نه یوه لویه غلطی دا هم وشوه چه د سرحد هغه وحشی او ظالمانه
قانون چه موږ تولو ورسره مخالفت کړی و او زه تول عمر پیرنگیانو په دی قانون
کی گرفتار کړی او قید کړی وم، دی وزارت اول دغه سرحدی قانون مات
و. هغه پیرنگیانو زموږ د وزارت په ذریعه بیا واپس جاری کړو جماعت سره یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه سلا او مشوره څه چه زه یې هم خبر قدری نه کړم. حال هم دا چه په کار دوچه دا سی
نه وای شوی د جماعت نه تپوس شوی وای او که چیری د جماعت رضا نوی نو دوزیرانو
هیڅ حق نه وچه هغه مړ قانون یې بیا راژوندی کړی وای. په دی قانون یو خو د پیرنګیانو
اقتدار زیات شو ځکه چه په جرګو کښی د مقرر بدو په طمع خلک ورمات شول او سلامونه
یې شروع کړل او بل زمونږ د پرخلک د سرحدی قانون په ذریعه حکومت قید کړل او بیا
خو مونږ هیڅ ویلی نه شول ځکه چه دغه قانون مونږ پخپل وزارت کښی اجرا کړی وا
زه تول عمر پیرنګیانو په دی قانون کښی قید کړی یم او بل طرف تول سرکاری نوکرانو
زمونږ برخلاف یوه منظمه پراپګنډه د خپلو افسرانو په ډاګیر نه شروع کړه، دوی
او د وزارت څه پروا نه کوله او نه یې څه کنټرول د پرځله ماسره په خپل ځان د پروشکاری
ملازمانو د خلکو په مخکښی د خدایی خدمتګارو برخلاف قصی کړی دی. دغه شان
زه یو ځل سره د عاشق شاباچا د مومندو د کوه دامان په دوره وو. د هغی علاقی
تاپیدار به مونږ سره وهغه به زمونږ برخلاف پراپګنډه کوله او خلکو ته به یې ویل
چه باچا خان خو غوا نه حلالوی ان تردی چه په یوه لویه جلسه کښی ځینو کسانو د ده په
لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښی یې رانه د اسوال وکړو چه ته غوا حلا
لوی ما ورته وې چه زه خو قصاب نه یم او مسلمانی خو څه په غوا حلالو باندی نه د
د اقصه ډاکټر صاحب اونورو وزیرانو ته ورسیده او ل خو ډاکټر صاحب د عاشق شا
باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یې وشو نو بیا یې هم د هغه تاپیدار څه ونه کړی شو
د اخو پرېږده زمونږ کلی کښی د جواری پړو ډاکټر صاحب د ری ځله پخپله د دی
پر بند ولو د پاره راغلی ولیکن بند نه شو ځکه چه د اخو د پولیس کازو او پولیس ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو هغوی خو به پکښې حصه اخیستله . ډاکټر صاحب پخپله یوسړی په رشوت نیولی و په هغه مقدمه چلید له خواخوږ مجسریت بری کړو . حقیقت دا و چه سرکاری افسران دصوبې د وزارت نه نه وېرېدل ولی چه دوی هغوی له سزا نه شوه ورکولی ، چه کوم سرکاری افسر نه به وزارت نارضا شو او دهغه له دسزا ورکولو اراده به یې وکړه ، نو کونډ او لوی انګریز افسرانو به دغه افسر سمدستی دصوبې په خواکښې ایجنسو ته بدل کړو او په دی طریقه به هغه دسزا نه بچ شو . نتیجه دا شوه چه سرکاری افسرانو د وزیرانو په ډاکه حکم عدولی کوله او د هغوی سره یې دهیڅ قسم تعاون نه کوو . د دی تولو خبرو د پاسه د ډاکټر صاحب خیال و چه سرکاری افسران د هغوی وزارت سره تعاون کوی . په خوشدل کپتان د ونود تپولو مقدمه جوړه شوه او بد پکښې راګیر شو نو کورنر راغی او ډاکټر صاحب ته یې وویل چه دا سړی به زه ددی ځای نه بدل کړم خو دا مقدمه تری واپس کړه ډاکټر صاحب ته خپلو ملګرو ویلی وو چه دا کپتان ډېر خراب سړی دی ده په خدای خدمتګار و ډېر ظلمونه کړی دي وهلی یې دي ، شرمولی یې دی ، بیګناه یې قید کړی دی . خو ډاکټر صاحب عجیبه سړی و . د دی تولو خبرو د پاسه هغه یې د ګورنر په خوله بدل کړ . دغه خیال زمونږ او زمونږ د تحریک د پاره ډېر خطرناک و او دغه وجه وه چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون کړو او انګریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دی ملازمانو دا یقین وو چه واک اختیار د دوی نه بلکه د انګریزانو دی دغه شان زمونږ د اسمبلی ممبران او د دستورکت بورډ ممبرانو هم دا خبره هېره کړه چه مونږ د قوم په ووټ منتخب شوی یو او هر څه چه کوو په کار دی چه د قوم د پاره وکړو . عجیبه خبره خولا دا وه چه په دستورکت بورډ کښې ونورو ځایو کښې چه به کوم سړی دوی مشر مقرر کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو اصولو پابند به و او د دوی ناجایز سفارشونه یی نه منل نو دوی به د هغه غوږ خولو کوشش کولو. لویه د افسوس خبره دا وه چه د دوی خپل خدایی خدمتگار و ورد دوی سره به یی په یوه کلی قید و نه تهر کړی وو د هغه په ځای به یی هغه سړی له روټ ورکولو چه خدایی خدمتگار به نه و د نلړی مار به ؤ خو په ده به یی غوړی زیږی وهلی او د ده خوشامندی به یی کولی. د جګړاخان په دوی غوړی زیږی وهلی وی او بله دا چه دی خو د پیرنګیانو د نلړ مار و، هغه زمونږ خدایی خدمتگار نه و خو تول د هغه ملګری شول او هغه یی د خپل خدایی خدمتگار په مقابله کښی کامیاب کړو. وزیرانو به هم چا سره سلا مشوره نه کوله هغوی زمونږ دی و د رونو داسی وار خطا کړی وو چه پخپلو کښی هم د دوی سلا مشوره نه وه و نه د اصولو پابندی وه. وایسرای راغی دوی د هغه هر کلی وکړه او بیا د دوی د کښی و رسره ډاکټر صاحب شریک شو ماته د کانګرس دهای کمانډر نه تار راغی چه دا څه موو کړل؟ د غه شان زمونږ د اسمبلی په ممبرانو کښی هم د لیجوری شوی وی په د ستر کټ بورډ و نو کښی هم پری جنبی وی د خدایی خدمتگارانو هم د غه حال و نو د خولا پریږده چه د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب په مینځ کښی د کلی کهری ارباب عبدالرحمان خان او میا جعفر شاه سخت اختلاف پیدا کړی ؤ. ډاکټر صاحب او قاضی صاحب زمونږ د پر ذمه دار خدایی خدمتگاران وو او د وزارت نه مخکښی د دوی یو بل سره د پره مینه محبت، و د ر ولی او ښه تعلقات وو. زمونږ چه به په ملک کښی د ره کوله نو زمونږ خلاف به پرنګیانو پراپګنډه کوله او ملایانو ته به یی ویل چه دوی بالشویک دی. دوی مذهب ورکوی او تاسو ورکوی او خانانو، ملکانانو ته به یی ویل چه دوی خو ستاسو نه هر څه اخلی او غریبانانو له یی ورکوی. ملایانو زمونږ سره د ښتینی ولی نه کوله او د هغوی یی منل او د هغوی خبرو لپسی تلل. ولی خانان او ملکان یه د اتلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ته بې بې تپوسونه کول، زه د دواوی په دوره وم چه د غلته څه خانان او ملکان راغلل او زمانه یې تپوس وکړو چه مونږ ته اورو چه تاسو زمونږ نه جایداد ونه اخلئ او غریبانانو له یې ورکوئ. ما ورته او وئیل چه مونږ له خدای داسې ملک راکړې دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی. که مونږ ازاد شو او د ملک زمونږ شی او مونږ ملا وتړو، د ملک اباد کړو، نو څوک به غریب پاتې نه شی. مونږ به تول خانان شو زمونږ ته ارادې نه ده چه ستاسو نه جایداد او ملک واخلو مونږ خو ستاسو حالت هم ښه کول غواړو او د وږی مړول غواړو، که دا وږی ماړه شی نو تاسو ته څه تاوان دی. که تاسو د پیرنګیانو ملک ته لاړئ نو هلته نور خلک خو پرېږده د مزدورانو یې بنګلی او موټر ونه وو او ستاسو نه تپوس کوم چه ستاسو موټر شته، بنګله شته؟ که زمونږ تحریک کامیاب شو نو د ملا حالت به هم ښه شی او د خان او ملک حالت به هم ښه شی، مونږ دا هر څه چه کوو نو د ځان د پاره نه کوو، دا د دی قوم او ملک د پاره کوو.

چه مونږ د صفایی کار شروع کړو او کلوته تلو جاروکانی به راسره وې، جماعتونه، حجرې اولاری، کوڅې به موجاروکولی. نو د پیرنګیانو ایجنټانو به خانانو، ملکانانو او ملایانو ته وویل چه د دوی د دی جارونه مطلب دادی چه په تاسو جاروراشی او د ملک د غه شان ستاسونه پاک شی خو زمونږ په کوشش قوم کښې رورولی، عزیزولی، قام ولی او سیاسی شعور پیدا شوی و، تو چه څومره به دوی زمونږ خلاف پراپیګنډې کولی هومره به په قوم کښې مونږ سره د خلکو همدردی زیاتیده، ولی چه هغوی به لیدل چه مونږ خو د هغوی خدمت کوو او د هغوی د حق د پاره پیرنګیانو سره په جګړه یو، تکلیفونه، مصیبتونه او جبلخانې تیرو وو. خلکو به ویل چه جبلخانې دوی تیروی او حق زمونږ د پاره غواړی، د غه وجه وه چه د قوم او خلکو مونږ سره ډېره همدردی وه. خلکو ته معلومه وه چه د "۱۹۱۹ع اصلاحات" هندوستان نه قبلول، هغوی وئیل چه لږ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولی د صوبه مرچل نوابانو، خانانو، صاحبزادګانو، سیدانو او زبرګانو دا اصلاحات غوښتل خو پیرنګیانو نه ورکول. ورته یې وئیل چه تاسو لیښتانه په حکومت څه پوهیږئ تاسو خنګلیان خلک یې دا اصلاحات خو دوی (خدایی خدمتګارو) مونږ له ګټلی دی. بیا دی قوم ته معلومه وه چه دا ووټ خو باچا هی وه. خکه چه حکومت په ووټ جوړیږی او ووټ راله دوی ګټلی دی.

حقیقت دا دی چه زمونږ تحریک ته ډیر نقصان اقتدار ورسولو. دا خو د غرنه خلک د اقتدار په انتظار کښی وو چه اقتدار راغی. نو دوی په مونږ کښی راننوتل. دوی خو خدمت له نه وو راغلی اقتدار پسی راغلی وو، نو مونږ کښی یې دهغی خپل اقتدار د پاره پری جنبی پیدا کړی. اقتدار خراب شی نه دی مونږ هم چه کوشش کوو د اقتدار د پاره کوو. خو اقتدار د حکومت د پاره نه، د خدمت د پاره زمونږ د خدایی خدمتګارو خو د اقاعده وو چه مونږ به د یو کار د پاره څوک مقرر ولو، نو مونږ تول به راغونډ شو. ما به ورته اووئیل چه دا کار دی او دی کار د پاره مونږ له یو سړی په کار دی، تاسو یو سړی خوښ کړئ چه د دی کار لایق وی او ما ته یې راکړئ هغوی به یو سړی خوښ کړو او ما له به یې راکړو. داسی به په دی کار کښی نه د چا خفګان وو نه کیله، نه مخالفت. مونږ په تولاندی کښی د خدایی خدمتګارو صدر انتخاب وو، افتخار خان صدر منتخب شو، هغه ما له راغی ما ته یې اووئیل چه باچا خانه زه خو خدایی خدمتګار یم زه که صدر یم هم به خدمت کوم او که صدر نه یم هم. زمونږ مولوی صاحب په صدارت خوشحال یو نو خوښه دی په زه چه دا صدارت هغه له ورکړم، ما ورته اووئیل چه ستا خوښه ده. نو زما هم خوښه ده. نن تاسو دی سیاسی جماعتونو ته وګورئ، په دوی کښی دا جګړی مخالفت پارتی بازی او جدایی دا څه څیز پیدا کړی دی دا اقتدار!

زه دی قوم ته وایم چه تاسو تر خوبی غرنه دیانتدار، ایماندار، په قوم او ملک مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پیدا کړي نه دی، نو نه دا ملک ازادیږي او نه دا قوم.

بیا ووټ دی، نو زه د ووټ مخالف نه یم. دا مونږ چه په کومه طریقه خپلې جماعتي او قامي فیصلې کوو دا ووټ نه دی؟ او دا جمهوریت نه دی؟ او دا ووټ مونږ په قربانوکتلې نه دی؟ خو زه دا وایم چه زمونږ دا قوم د ووټ په حقیقت پوهول غواړي او باید چه په دې یې هم پوه کړو چه ووټ هغه چا له وکول په کار دی چه څوک یې مستحق دی. د رور عزیز ته یا په پیسو ووټ خرڅول نه دی په کار. زه خوایم چه څوک په پیسو ووټ خرڅوي د هغه د ووټ حق خیستل په کار دی. د خود غرضو خلکو په وجه خدایي خدمتګارو کښې هم خود غرضي پیدا شوه. دیوې حلقې نه به یو ممبر کېدو او د خواستونه به سلو کسو ورکړل چه یو سړي به وشو نو یو کم سل به خفه وو بیا به یې پارلیمنټ بوره ته بلدرد وئیل. د غه حال د ملا زمتو وو چه ځای به یو وو. او امیدواران به سل وو. نو نوکري خو به یو وه. دیو سړي به ورسیده. یو به خوشحال شو. یو کم سل به خفه وو. نو بیا به یې متعلقه وزیر ته کنځل کول، او مسلم لیګ به دا پراپګنډه کوله چه د غریبو څه حال شو. بیا به ماله هم راغلل شکایت به یې راته کولو. ما به ورته وئیل چه دا سړي چه مقرر شوي دي دا خدایي خدمتګار دي او که نه؟ دوی به او وئیل چه خدایي خدمتګار دي، ما به ورته او وئیل چه خدایي خدمتګار دي نو بیا خو دا یوه نوکري ده یو سړي ته به رسیده. بله دا چه ما به تپوس وکړو چه دا کوم خدایي خدمتګار چه مقرر شوي دي دا د وزیرو د رور عزیز دي. د هغې خپل ورور وزیر مقرر کړي دي نو وئیل به یې چه نه. نو بیا به ورته ما او وئیل چه دا ښه کار نه دی چه تا سو خپلو وزیرانو لپسې بلدرد وائي.

پیرنګیانو ته خو دا معلومه وه چه دا یو اصولي جماعت دی چه څه وایي هغه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ خلکو ته وئیلی وو چه څوک یې کټی هغه به یې څټی او پیرنګیانو ته دا هم معلومه وه چه
دوی د نور د سیاسی لیډرانو غوندی نه دی چه قوم سره د انتخاباتو وخت کښې کومی وعدی
وکړی نو یوه هم نه پوره کوی نو چه زمونږ وزارت شو نو هغوی سره فکر شو او زمونږ د بد
نامولو کار ونه یې شروع کړل . یوه ورځ قاضی صاحب ماله راغی چه ډاکټر صاحب خو د ګورنر
کنګم سره د ملازمتونو په باره کښې دا وعده وکړه چه دی د باره به کمپی تیشن
(Competition) (د مقابلی امتحان) وی چه څوک لایق او قابل وی هغه به اخیستی
شی که چیری داسی ونه شی نو ایډمنسټریشن (اداره) به خراب شی دا قسم مسئلی به
زمونږ یوه کمیټئ وه ، هغی ته پیش کیدی . زه هم د کمیټئ ممبر وم ، ما قاضی صاحب ته
اووئیل چه ته هغه کمیټئ را وغواړه ، څه وخت چه د کمیټئ اجلاس شروع شو نو ما د ډاکټر
صاحب نه تپوس وکړو چه ډاکټر صاحب تا ګورنر سره فیصله کړی ده ؟ ډاکټر صاحب
اووئیل چه که کمپی تیشن نه وی نو بیا خو به قابل خلک رانشی ایډمنسټریشن به خراب شی
ما ورته اووئیل ډاکټر صاحب ما د انګریزانو په حکومت کښې داسی خلک لیدلی دی چه
ملازمان دی او دستخط کولی نشی . بله دا چه پیرنګیانو ته به څوک د ملازمت د پاره
پیش شو نو دوی به تری اول دا پوښتنه کوله چه د سرکار دپاره څه خدمت کړی دی
او هغه خلک به یې اخیستل چه د سرکار خدمت به یې کړی وو . نو مونږ ته هم به کار دی
چه هر هغه اخلو نو دا پوښتنه تری کوو چه تا یا ستا پلار د دی ملک او قوم څه خدمت کړی
دی او دا خدایی خدمتګار خو ټول عاجزان دی ، دوی خو پخپل اولاد پیچپل کلی کښې
هم سبق نه شی ویلی او د دولتمند خو دلته نه چه په یورپ او امریکا کښې پخپلو بچیو سبق ویلی
شی نو د دی خو دا مطلب شو چه قربانی خو غریب وکړه او چه څه کټه او شوه نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خانانو بچو واخیسته چه څوک د ملک او قوم د آزادی جنګ کښې د پیرنګی ملګری وو
زه د کمیټی تیشن (مقابلې د امتحان) خبره منم خو په دې شرط چه تاسو دې غریبانانو
بچو له دغه شان تعلیم ورکړئ. څنګه چه دولت مند خلک خپلو بچو له ورکوی ما وته اوویل
چه که تاسو دې سره اتفاق نه کوئ نو ښه به داوی چه استعفا ورکړئ. ډاکټر صاحب
ما ته جواب کښې ووئیل چه زه د دې کمیټی نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دې نتیجه ورسیدم چه څومره زر کیدی شی مونږ له وزارت
پرېښودل په کار دی ځکه چه زمونږ تحریک ته د فایدې په ځای تاوان رسوی زمونږ
د اسمبلی په ممبرانو کښې ورځ په ورځ اختلافات زیاتیدل، چا به د ډاکټر صاحب
نه شکایت کولو او چا د قاضی صاحب نه دا اختلاف اصولی نه وبلکه ذاتی واخر نوبت
دې ته ورسید وچه د وزارت ماتولو د پاره د هزاری ضلع د کانګرس اسمبلی
ځینې ممبران د انګریز په ډاک بنګلا کښې مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشورې د پاره جمع
شول مګر خدای خبر چه ولې څه فیصلې ته ونه رسیدل. د بعضې خلکو د خیال وچه
خان بهادر سعد الله خان او اورنګ زیب خان په کور کښې د وزیر اعظمی په عهده
باندې وران شول. د آل انډیا کانګرس کمیټی پارلیمنټری کمیټئ صدر مولانا
ابوالکلام آزاد پخپله سرحد له راغی مګر دا مسئله حل نه شوه ځکه چه د ذاتیاتو شخصی
مسئلې حل کیدې نه شی د اسمبلی بعضې ممبرانو زه مجبور کړم چه په دې معامله کښې
مداخله وکړم د هغوی هم دا خیال وچه ښه به داوی چه مونږ د وزارت پرېږدو
زما خو د اول نه دغه خیال و مګر د وزیرانو په کارونو کښې می مداخلت نه کولو ځکه چه
زمه داری د هغوی په سر وه. ما د خدای خدمتګارو لویه جرګه جمع کړه او د وزارت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره می ورته وړاندې کړه تولو ممبرانو په دې خبره اتفاق وکړو چه حکومت مونږ سره تعاون نه کوي نو مونږ له په کار دی چه وزارت پرېږدو ځکه چه ددی نه زمونږ تحریک ته ګټه نه رسي بلکه نقصان رسي. اجلاس ختم شو او ما د صوبې د خدايي خدمتګارو لوېي جرګې نه د دریو د ریوکسانو یوه کمیټه جوړه کړه او د اسمبلۍ ممبرانو ته مې وویې چه سباله به تاسو راځئ او یو یوکس به ځان ځان له خپله رایه او بیان دی کمیټې له ورکوئ سباله چه هغې کمیټې خپل کار شروع کړو نو د امیر محمد خان د هوتی نه علاوه نور ټولو ممبرانو د وزارت په حق کښې رایه ورکړه زه حیران شوم او بهر ته راوتم تولو ممبرانو ته مې وویې چه دا څنګه خبره ده پرون تاسو د وزارت مخالف ئ او نن بې ملګری شوئ ډاکټر صاحب ماته وویې که ماته اجازت وی نو دا راز به زه ښکاره کړم ما اجازت ورکړو هغه وویې چه دوی تول وایي چه وزارت دې وی مګر کوی دې هغه څه چه مونږ ورته وایو. لیکن دغه خبره مونږ ته منظوره نه ده نو په مونږ د دباو اچولو د پاره دوی بیا د وزارت د ماتېدو تهپه کوي. خیر مونږ خواره شو مګر د وزارت د پرېښودو په باره کښې زما رایه نوره هم ټینګه شوه او خو ځله د آل انډیا کانګرس هاي کمانډر ته مې دا خبره وړاندې کړه چه تاسو مونږ له اجازه راکړئ چه مونږ د سرحد وزارت مستعفي کړو ځکه چه مونږ ته د فایدې په ځای نقصان رسېږي هغوی اجازه نه راکوله او راته به یې وې چه تول وزارتونه به په یو ځل پرېږدو. مګر د خدای فضل و چه د یورپ دویم لوی جنګ په (۱۹۳۹ع) کښې شروع شو.

وزارتونه مات شول:

کله چه یورپ کښې د جنګ په شروع کېدو برتانیې د جرمنی خلاف د جنګ اعلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو نو دهغې سره سره یې دهندوستان دطرف نه هم دجرمنی خلاف دجنګ اعلان وکړو
کانګرس په دې اعتراض وکړو چه دتپرو صوبائی انتخاباتو نه دا خبره واضحه ده چه
مونږ دهندوستان داولس نمائیندګان یو. نو په کار داوو چه دهندوستان دطرف نه
جنګ دا اعلان کولو نه وړاندې دهندوستان دخلکو ارادې معلومه کړې شوې وې بله
مطالبه یې دا هم پیش کړه چه که دبرتانیې او دا تحادی طاقتونو دا اعلان صحیح وی
په دوی په دنیا کښې دصلح اوامن او ازادی دپاره جنګیږی نو کانګرس تیوس کوی چه
آیا په دې که به هندوستان هم شامل وی اوکه نه؟ مخکښې ورته بیا کانګرس دوئیل چه مونږ
ته شکه دد غو اصولو دپاره جد وجهد کوو او حکومت برتانیه له دا تسلی ورکوو چه هندوستان
هم په دې جنګ کښې صفوی سره ځنګ په ځنګ ودریږی او دهیڅ قسم قربانی نه به غاړه
نه غړوی خو په شرط ددې چه حکومت برتانیه دا اعلان وکړی چه دجنګ په خاتمه به هغوی
هندوستان له ازادی ورکړی. چونګه حکومت برتانیه ددې اعلان کولو نه انکار وکړو نو
دې خلاف داحتجاج په طور دکانګرس تولو صوبای حکومتونو په جمع استعفا وکړه او مونږ
دا ددې مصیبت نه خلاص کړو. دوزارت دماتیدو نه وروسته مادتولی صوبی دورې
وه. دوزارت په وجه چه په صوبه کښې کوم جمود پیدا شوی و دوزارت په پرېښودو او زمونږ
لوشستو نو جلسو او تقریرونو په خلکو کښې ورو ورو بیا ژوند راپیدا شو. دیورپ دویم لوی
جنګ شروع شو. دکانګرس دپاره داخبره ضروری وه چه دجنګ په باره کښې قوم دخپلې پالیسی
خبر کړی. دکانګرس ورکینګ کمیټی ددې کار دپاره په وارده کښې راجمع شو. پنډت
جواهرلال نهرو چین ته تللی وهغه یې دتار په ذریعه راوغوښتو هغه دهوائی جهاز په ذریعه
ان راورسولو په دې کښې فیصله وشوه چه بله میاشت کښې به بیا راجمع کیږو او ختمی فیصله به کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرنګیانو ددی نه پس په تول هندوستان کښې د مسلم لیګ وزارتونه جوړ کړل خو زمونږ صوبه کښې یې د مسلم لیګ وزارت قایم نه کړو. ګورنر کننګم به وئیل چه دلته زه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوم، که زه چیری حکومت جوړوم هغه به د ډاکټر خانصاحب وی. نو زمونږ خلک په دی خوشحال وو چه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوی خو زما دی سره اتفاق نه وو، او زما د ګورنر دا خبره خوښه نه وه ولی چه ما وئیل چه د مسلم لیګ حکومت جوړشی نو چه خلکو ته د خدایی خدمتګار د حکومت او د مسلم لیګ د حکومت فرق او ښه او بد معلوم شی خو اخر هغی ګورنر چه دلته د مسلم لیګ حکومت نه جوړوو، د مسلم لیګ حکومت جوړ کړو زه په جیلخانه کښې چه خبر شوم چه د مسلم لیګ حکومت جوړشو، نو ددی په جوړیدو قوم پرست خلک ډیر خفه وو ولی زه خوشحاله وم. خلک حیرانیدل، ما به ورته وئیل چه زمونږ د اقوام ډیر عجیبه دی. تاسو نه کوری مونږ دوه اینز کتلی دی او دوی روپی غواړی، مونږ سره روپی نشته نو زمونږ نه خفه وو مونږ دوه اینز کتلی وو هغه به مو ورکولو او مسلم لیګ به دا هم نه ورکوی او هم دغه شان وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدایی خدمتگار و غزنی پرزی

انفرادی سول نافرمانی ، زما دقتل سازش ، هزاره کښی دخدایی-
خدمتگار و کیمپ ، اتمانزو کښی کیمپ ، عالمی جنگ
او کانګرس ، قبایلو ته دخدایی خدمتگارو
وفدونه ، هندوستان پریږدئ
تحریک ، دمیرولیس واقعه ، زما گرفتاری
او هری پور جیل ، وزارتونه جوړیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخرد ۱۹۴۲ کال په دسمبر کښې ورکنګ کمیټۍ د انفرادي سیول نافرمانۍ قرار داد پاس کړو او دا فیصله یې وکړه چه دا سیول نافرمانۍ به صرف د آل انډیا کانګرس کمیټۍ ممبران د مرکزي اسمبلۍ ممبران او د صوبایي اسمبلۍ ممبران کوي او ددې دپاره هدایات او قواعد هم خواره کړل چه په دې طریقه به دا کوي . په پیښور کښې مونږ د خدایي خدمتګارو په دفتر کښې راټول شو یو یو ممبر به مو راغوښتلو . هغه ټول هدایات او قواعد به مو ورته بیانول نو بیا به مو د هغو عملي کولو او پوره کولو وعده ترې اخیستله . بیرسټر قیوم د مرکزي اسمبلۍ ممبر و کله چه ډاکټر خانصاحب د صوبې اسمبلۍ ته ودرېد نو هغه د مرکزي اسمبلۍ د ممبرۍ نه استعفا وکړله او پخپل ځای د پیښور ښاري یو بیرسټر عبدالقیوم ممبر کړو . زما په ده ډېر اعتبار نه وا او دې څه چه ددې ټولو دا سمبلو ممبرانو نه مې هم امید نه وچه دوی به په دې پوره عمل وکړي نو ده له مې اجازه نه وه کوله . ډاکټر صاحب راته دده د پاره ډېر منت وکړو نو اجازه مې ورکړه دا هم ورکنګ کمیټۍ پاس کړې وه چه شاید د سیول نافرمانۍ سره به دا خلک ګرفتار شي . که ګرفتار شول خو ښه او که حکومت و نه نیول نو دوی له په کار دي چه کور کښېنه ني او په دې قام پسې کلي په کلي وګرځي او د سیول نافرمانۍ تقریرونه دې کوي تر هغې پورې به ګرځي څو پورې چه ګرفتار شوي نه وي . لیکن افسوس دې چه ډېرو لږ وخلکو ددې پابندۍ وکړه اکثرو کسان ورځ دوه اخوا دې خوا وګرځېدل او پخپلو کورونو کښې کښېناستل او وکیلانو خو دومره کمال وکړو چه دا کار خو پرېږده خپل وکالت یې شروع کړو او د ټولو نه اول بیرسټر قیوم په وکالت شروع وکړه . دهزاري د وکیلانو خو دا حال وچه خدایي خدمتګارو به په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلټنک کولو هغوی کچری بند ولی خدایی خدمتگار به گرفتار بدل او په دغو کچرو کښې ستیه
گری وکیلانو په پیسو باندی دخلکو مقدمی کولې او دتولونه عجیبه خبره خولا داوه چه دې
وکیلانو نه کچری پرلیښودې او نه تحریک. ما پخپله داوکیلان او بیرستران راتول کړل او
ورته می وویې چه داتا سود خدایی خدمتگاری داصولونه مخالف کارونه کوئ خپل
ځانونه اوجماعت بدنامول نومهربانی وکړئ یا کچری پریږدئ یا جماعت هغوی دې
دوارو ته تیارنه وو ځکه چه په کچرو کښې پیسی وې او جماعت کښې عزت وقار زمونږ ځینو
خدایی خدمتگارو ملکرو دپرښه کار وکړو، پخپلو خلکو کښې کلی په کلی وګرځیدل خلک یې
پوه کړل خو حکومت نیول نه، اخرستری شول اوکارتری پاتی شو. زمونږ جماعت کښې
داقسم خلک دپرکم وو، زمونږ تعلیمیافته دلی هغه که انګریزی تعلیمیافته وو اوکه مذهبی
تعلیمیافته ودقوم اوملک سره یې څه کارنه واونه یې څه همدردی اودلچسپی لوله بلکه دیو
معمولی غرض دپاره به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو. په ستمبر ۱۹۴۱ع کښې دهشنغر
په یوکلی شیرپاو کښې زمونږ کیمپ و، دسګرټ په غاړه نورخاته طرف ته لګیدلی و دهشنغر
خلکو ددی کیمپ انتظام کړی وکوم ځای چه زمونږ کیمپ و دهغه نه چاپیره فصلونه اولوئ
لوئ کنډې وې زمونږ دعلاقی اسسټنټ کمشنر یو پیرنګی واو میجر کول یې نوم و زمونږ د
تحریک دپرمخالف وهسی خو هم هر پیرنګی زمونږ دتحریک مخالف وی او هر پیرنګی مونږ
خپل دښمنان ګڼی چه په څه طریقه زمونږ تحریک ته نقصان ورسوي بیا هم هغوی هرکار په
یوه مناسبه طریقه باندی کوی لیکن داپیرنګی لابل شان و دی خو تحریک خو پریږده زمونږ
په مرګ هم حصار نه و. دی چه زمونږ دکیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نزدی دوه
ورونه کاکاخیل میاکان وو چه دپرظالمان وو هغه یې راوغوښتل اوورته یې وویې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وخت هندوستان کښې وو، هغه لاخه کوي چه زمونږ دهغه چاچي لور چه د مور
میراث یې هغې له ورکړې ومړه شوه نو د شریعت مطابق دهغې میراث نیم زما رسیدو
او تر اوسه پورې ماله حکومت راکړې نه دی. دا میجر کول ډېر عجیبه سړی و دا بله عجیبه
یې واوري چه چرې به ده ته د خدایي خدمتګار و مقدمه پیش شوه نو خدایي خدمتګار
به یو قسم بیان کولو او ده به بل قسم لیکلو د خدایي خدمتګارۍ په مقابله کښې دهر قسم بې انصافي
او دروغو ته تیار و ډېر نالایقه سړی و هغه به خپله نالایقي پخپله منله یو ځل ما سره یو ځای
شوی و، په خبرو خبرو کښې یې راته وویې زمانه خلک ګیلې کوي مګر حقیقت دا دی چه
دا د حکومت بې وقوفي ده چه زه یې په دې عهدې ګلولی یم زه یو نوجي سړی یم زه په قانون
څه پوهېږم. ددې ټولو خبرو سره بیا هم هغه پیرنګی و، د پیرنګیا نو په راج کښې د
پیرنګی د پاره د لایق او نالایق سوال د سره نه و. بس دغه کافي وو چه پیرنګی دې د دې
خدمت په سلسله کښې هغه ترقي وکړه د ډېره اسماعیل خان د پیني کمشنر ولګېدو.

د هشنغرد کیمپ نه وروسته زمونږ بل کیمپ په دولسم ستمبر ۱۹۴۱ کال کښې
په هزاره کښې وشو مونږ به د خدایي خدمتګارو د تعلیم او تربیت د پاره د هغه شان
کیمپونه کول او ورسره به موجلسې هم کولې. په ایبټ اباد کښې زمونږ جلسه وه تقریرونه
کېدل زه هم په سټیج ناست وم چه په دې کښې خان میر هلالي صاحب په سټیج
ودرېد و او تقریر یې شروع کړو چه څه وخت ده د جناح صاحب نوم واخیستو نو د نوم سره
سره سم ما دلمنې نه وینو و او کښې مې نولو او زه پاڅېدم جلسې ته مخاطب شوم او ورته
مې وویل چه ای خدایي خدمتګارو ورونو مونږ خدایي خدمتګار یو خدای ته د خدمت
ضرورت نشته زمونږ کار د خدای د مخلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعتراض نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نکته چیینی نه ده او دا زمونږ کار نه دی چه په نور وجماعتونو او دهغوی په مشرانو نکته چیینی او اعتراض وکړو زمونږ کار دادی چه مونږ خپل پروګرام خلکو ته پیش کړو چه مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار یوازې نه کیږی دا به هله کیږی چه تاسو دا سره ملګري شئ ملک هم ستاسی او زمونږ شریک دی . قوم هم شریک دی او کار هم شریک دی . زه به چه کومه جلسه کښې وم او چا چه به خپل تقریر کښې دیو جماعت یا دیو لوی سړی نوم پیه بده واخیستو نو ما به کښینولو او پوهولو چه ته خدایی خدمتګاری تاته په بل کس یا جماعت د اعتراض کولو حق نشته ته که خلکو ته څه وایی نو د خپل جماعت په باره کښې ورته وایه حقیقت دادی چه زمونږ دغه اصول وو .

په دې کیمپ کښې دا فیصله وشوه چه مونږ به په اتمانزو کښې د قولی صوبی یو لوی کیمپ کوو په نهم نومبر ۱۹۴۱ کښې په اتمانزو کښې یو لوی کیمپ وشو په دی کښې زمونږ د قولی صوبی دهرې برخی نه خدایی خدمتګار او د جرګی ممبران شریک شوي وو . درې سوه شپیته تنه پکښې خدایی خدمتګار وو او یو سل و پنځوس د خدایی خدمتګار و د جرګو ممبران وو . د دی نه علاوه د کشمیر شیخ عبد الله ، بخشی غلام محمد او افضل بیګ د خپلو ملګرو سره شریک شوی وو . دغه شان د بلوچستان عبد الصمد خان اچکزی سره د ملګرو راغلی و او دغسی د کیمپونو د سلسله په ټوله صوبه کښې مونږ جاری وساتله او د خدایی خدمتګارو تربیت پکښې په ښه شان سره وشو او د جلسو په ذریعه موعامو خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او د پردکار خلک پیدا شو چه قام او تحریک ته یی د پره قاید ه ورسوله .

په ۱۹۴۱ کال کښې جاپان هم په دویم لوی جنګ کښې شریک شو په فلپاین یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمله وکړه او چه د برما سرحد ته راورسېدلو کانګرس دا مناسب وګڼل چه پخپلو فیصلو باندې په دویم ځل غور وکړي ددې دپاره په باردولي کښې د کانګرس د ورکنګ کمیټې جلسه جوړه شوه . دا پېره همه جلسه وه او لس ورځې جاري وه ، د کانګرس د ورکنګ کمیټې د ممبرانو په مینځ کښې یو اصولي اختلاف پیدا شو هغه دا وچه مونږ د عدم تشدد دلارې اختیار کړو او که د تشدد دلاره اختیار کړو ؟ کانګرس ټول عمر د عدم تشدد د پېلارې تلې او په دې وخت کښې د اکثر ممبرانو دا رایه وه که چیرې پېرنګیان مونږ له خپل حق راکوي نو په دې وخت کښې مونږ هغوی سره هر قسم امداد ته تیار یو او د ټول عمر د عدم تشدد دا اصول به هم قربان کړو ، مګر ګاندهي جي دې ته تیار نه و او نه زما هغوی سره په دې اتفاق و ، زه او ګاندهي جي یو طرف ته وو او هغوی ټول بل طرف ته وو دا خبره چه وړاندې شو پاس شو نو په دې وجه ګاندهي جي او ما د کانګرس ورکنګ کمیټې نه استعفا وکړه او په دې فیصله وشوه چه په وارده کښې دې زر تر زره د آل انډیا کانګرس کمیټې یوه جلسه وشي او دا خبره دې وروړاندې شي . زه په وارده کښې وم چه ما له د دکن حیدرآباد نه دغنی او د هغه سخاوت خوابنې د طرف نه خط راغی چه د غنی لور وشوه ، مونږ تا ته میاد کبادی درکوو . زه بیا د دکن حیدرآباد ته لاړم د روشن مشرې خور ستیشن ته راغلی وه ، او زه هغې سره هغوی کره لاړم ، د روشن مور او خور او بوډا پلار د پېرښه ښکلی خلک وو . د هغې پلار د حیدرآباد د ښه ځایونه ماته وښودل ، د ښار نه بهر د دوی د پېرښکلی کور وو ، زه د می غوښتل چه څو ورځې د سره تیری کړم ، هغوی هم نه پرېښولم چه زې راشم . خو کلی ته راغلم او کار می شروع کړو .

د ورکنګ کمیټې دا میټنګ ختم شو او مونږ ټول خپلو ځایونو ته لاړو ، څنګله چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه نزدې وه زه بمبئی ته لاړم او د جلسې د پاره ایسار شوم د جیلخانې د خوراک په وجه زما غاښونه خراب شوي وو هغه مې اوښکې وو او په بمبئی کښې مې نوی غاښونه اېښودل . سعد الله د بمبئی په کارپوریشن کښې انجنیرو ، هغه مې خبر کړی و ، هغه نو تیښن له راغلی و او زه د هغه کره لاړم . بمبئی کښې د هغوی د پیر بنګلی کور د صوفیه چه دده بی بی وه د پیره ښه جنګی وه ، د پیره قوم پرسته وه ، زما به یې د پیر مدار کولو ، په دغو ورځو کښې یونس جان هم بمبئی کښې و او ما سره دیره و او د جناح صاحب سره یې د پیر تګ راتګ و او ما ته یې د جناح صاحب د پیر قصې کولې او را ته به یې وې چه جناح صاحب وایي چه ما نه چا پیره ګول بلدیا نته او خود غرضه خلک دی او که چیرې د عبدالغفار خان په شان یو سړی را سره ملګری شي نو کوری به چه زه به څه وکړم . هر سحر چه به دی تلو نو ما به پوهولو چه کوره پام وکړه زما ذکر جناح صاحب سره ونه کړې زما داخیال و چه هغه به ضرور د ده سره زما خبرې کوي چه دی ورسره بغیر زما د تپوس نه څه وعده نه وي کړې چه جناح صاحب د مسلم لیګ د خیال سړی دی او زه د خدایي خدمتګار د خیال سړی یم او مسلم لیګ ما ته د پیرنګیا نو جوړه شوې د له ښکاره ده مګر یونس جان زما په نصیحت عمل ونه کړو او اخرې ورسره زما ذکر وکړو . جناح صاحب ورته وې چه زما له طرفه ورته د چایو د عوت ورکړه . مګر زه هغه شپې له د کانګرس جلسې له وارد ی ته روان وم ، نو په دې وجه مې تیلفون په ذریعه د هغه شکریه ادا کړه او معذرت مې ورته پیش کړو او وارد ی ته روان شوم .

د کانګرس د جلسې د پاره د هندوستان د ټولو صوبو نه خلک راغلي وو ځکه چه دا د پیره اهمه جلسه وه کوم قرارداد چه ورکنګ کمیټۍ بارد ولی کښې پاس کړی و هغه وړاندې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپرېکښونه پرې وشو، زما هم اراده وه چه ممبرانو ته خپل خیال ښکاره کړم، مګر دجلسې صدر مولانا ابوالکلام ازاد ماله اجازت رانکړو او هغه قرار داد په اکثریت سره پاس شو دپاس کېدو نه پس ما دکانګرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب راته وویې چه دا اخبار والا وسره ددی ذکر مه کوه، دا زما کار دی زه به یې اخبارونو کښې دخپل طرف نه شایع کړم مګر شرط به داوی چه ته به دخپل ځان په ځای دخپلې صوبې یو سړی مقرروې او که چیرې ستا دصوبې کارکنانو ته ستا دا یې ضرورت وی نو دا به هم ورکوې. کانګرس هغه دسول نافرمانی انفرادی ستیه ګره هم واپس واخیسته، دوی که دپیرنګیانو دخوشحالولو دپاره خو مره خوشامندې وکړې خو دپیرنګیانو په زړونو کښې زمونږ دپاره درحم ګنجایش نه واو دوی نیوه خبره یې هم ونه منله.

دکانګرس جلسه ختمه شوه زه پیښور ته راروان شوم ما دصوبې جرګه راغونډه کړه او په اتفاق سره مود اکتر صاحب دکانګرس دورکنګ کمیټۍ ممبر مقرر کړو، دممبرانو تسلی می وکړو، دوی ته می دجرګې کار وسپاره او دخدایې خدمتګارو کار ما واخیستو، مولانا بیا هم زما هغه استعفا شایعه نکړه، اخر دپره موده پس یې شایع کړه. دغرور خو کښې جاپانیان په دیرې تیزۍ مخ په وړاندې روان وو، امریکې او پیرنګیانو له یې دپرشکستونه ورکړل جنګ دهندوستان سرحد ته راورسید، برما هغوی قبضه کړه او په مخه راروان و ملاسره دا فکر پیدا شو چه که دوی دغسې راروان وی نو ممکن دی چه دپرزر دهندوستان یوه برخه ونیسی او شاید چه ټول ملک کښې ګډبړی پیدا شی.

زما دا یقین وو چه څنګه پیرنګی ته دجاپان دطرفه خطره هندوستان ته او بیا دمخوا زمونږ ارخ ته رانږدې کېږی نو پیرنګی به ضرور دا کوشش کوی چه په دې ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې فساد وکړی ، دا سې خبرونه هم مونږ ته راورسېدلی وو چه پېرنګی د چپلو ایجنټانو
په ذریعه په قبایلی علاقو کښې د دې قسمه غونډې کړې وې تر دې چه یوه غونډه په پېښور
شبقدر کښې د خان بهادر قلي خان په ذریعه د مومندو رابللې وه چه هغې ته د صوبې
ورنر کننګم بچپله هم ورغلی وو . مونږ دا محسوسوله چه د پېرنګی به دا کوشش وی
چه مونږ پښتانه سره پچپل منځ کښې وړلاندې باسي . نو مونږ له په کار دی چه د دې د
سره د غو علاقو ته خپل خلک ولېږو او د دوی پوه کړو چه مونږ د یو بابا اولاد پښتانه یو
پېرنګیانو د دوی زمونږ نه بېل ساتلی وو . تا سو ته به یاد وی چه کله په ۱۹۲۰ع کښې
پېرنګی په خدایی خدمتګارانو ملک سور تنور کړو نو زمونږ د اتول قبایل ورسره د
مومندو او اوپېرېدونه واخله تر وزیرستانه پورې د دوی چپلو پښتنو رونړو په مرسته
پېرنګی مقابل ته ودرېدلی وو ، دهغې په نتیجه کښې پېرنګی چپله تولې توجه د یخوا وګرځوله
د دې لړ او پېر پښتنو شلوونه وشی ، او زمونږ او د دغې قبایل رونړو د تعلقاتو د خرابولو
خاطر زمونږ په منځ کښې په هیڅ قسمه فریب دهوکې دروغ او بې ایمانۍ بې صرفه ونکړه .
چه د خدایی خدمتګارۍ تحریک شروع کړو نو د پرځله می دا کوشش وکړو چه زه د
پلو دې د رونړو له لارې شم دا د پښتنو یو تحریک دی ، دوی هم پښتانه دي چه دې تحریک
کښې مونږ سره شریک شی ولی پېرنګیانو پرې نه ښودم ولی چه پېرنګیانو دې چه د هغوی
زمونږ په منځ کښې ورورولی جوړه نه شی ، د قبایلو مسئله زمونږ قامي مسئله وه زما
خیال زمونږ د مرګ اوژوند مسئله وه ، د دې کار د پاره ما د چپلی صوبې د ورځ شروع
چه چپلو خلکو سره په دې حق کښې سلا او مشوره وکړم او د دې کار د پاره خدایی خدمتګار
وکړم چه هغوی دې د قبایلو علاقې له لارې شی او چپلو پښتنو و رونړو ګرځی هغوی دې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده حالاتو نه خبر کړي او په هغوی کښې دې وروولی، عزیز داری، اتفاق پیدا کولو کوشش وکړی.

په دغو ورځو کښې پیرنګیانو یو وزیر هندوستان له رالیږلی وچه دهندوستان او انګلستان په منځ کښې روغه جوړه کړي دده نوم سر ستیفورد کرپس و، زه په کوهاټ کښې وم چه ډاکټر صاحب راته ټیلفون وکړو چه دغه شان قصه ده او ما پسې دوړ کنګ کمیټۍ نه خبر راغلی دی چه مشمله کښې حاضر شه، ما ورسره اتفاق وکړو او ورته مې وویې چه لاړشه ځکه چه مونږ تولو داغوښتل که پیرنګیان په روغه جوړه مونږ له خپل حق راکوی نو ددې نه به بله ښه خبره کومه وي، ډاکټر صاحب لاړو دغه وخت په پیرنګیانو ډېر سختې وه جاپان دسیلاب په شان راروان و او دهر چا داخیال وچه جوړه به وشي او مونږ له به خپل حق راکړي مګر پیرنګیان دهندوستان پرېښودو ته کله تیار وو؟ ددغو خبرو په ناکامی د هندوستان خلک ډېر مایوسه شو او دا یقین یې وشو چه پیرنګیان مونږ له خپل حق نه راکړي او دا شک یې پیدا شو چه پیرنګیان به هندوستان جاپان ته پرېږدي او مونږ ته یې نه پرېږدي دې مایوسی دخلکو عقیده هم کمزوری کړه خلکو به وې چه په عدم تشدد خه کېدی نه شي مونږ له په کار دی چه دخپل ملک دازادی دپاره دتشدد نه کار واخلو او دغه وجه وه چه دهندوستان په مختلفو علاقو کښې دېر تشدد وشو. دیورپ او امریکې هم ډېر عجیبه خلک دي، دجنګ نه مخکښې به دوی او ددوی اخبارونو ډکا ډکې جې ډېرزیات تعریفونه کول او عدم تشدد یې د دنیا دامن، صلح، ابادی او ترقی دپاره ډېر ښه سیکم ګڼلو مګر کله چه جنګ شروع شو نو بیا خو پیرنګیانو او امریکې ته امداد ضرورت واو پخپله یې په تشدد لاس پورې کړی و هغه وخت یې په عدم تشدد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې کتې وه او اوس یې تشدد په کار و نو چې کانګرس یا ګاندهي جي به دعدم تشدد نوم واخیستو دا به د دوی په طبیعت بدلګیدو او ګاندهي جي برخلاف به یې په اخبارونو کښې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ما چې به دغه مضمونونه ولوستل نو دغو خلکو پوري به ډېره خندا راتله او دغه خلک به هم راته د خپلو خلکو په شان خود غرضه او بې هوله ښکاریدل.

قبایلو ته د خدایي خدمتګارو وفد ونه:

ما د تولې صوبې دوره وکړه، لوی لوی جلسې وشوې او تولو خدایي خدمتګارو سره سلا مشوره وشوه. تولو ما سره داومنله چې په دې نازک وخت کښې په کار دی چې خپلو قبایلي ورونو له لارې شي او هغوی په دې تول حقیقت پوه کړي. د صوبې دوره مې شروع کړه او د دې کار او خدمت د پاره د صوبې په تولو ضلعو کښې د پروګسانو ماته خپل خدمات وړاندې کړل. زه چې د دوری نه بېرته راغلم نو شاد محمد مېرزی مې ملکنډ ایجنسی ته ولېږه، په ملکنډ ایجنسی کښې زمونږ د پرخدایي خدمتګارو وو په ۱۹۳۰ کال کښې چې په نورو ضلعو کښې د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع شوی و نو دغلته هم شروع شوی و او د دې ایجنسۍ پښتنو ورونو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې مونږ سره سمه برخه اخیستې وه شاد محمد خوشه ورځې د غلته کار وکړو خو کله چې پولیټیکل ایجنټ خبر شو نو هغه یې فوراً ګرفتار کړو او درې کاله یې سخت قید کړو.

پیرنګیانو په هیڅ شان نه غوښتل چې مونږ د دې د غلته کار وکړو خو مونږ هم فیصله کړې وه چې دې نازک وخت کښې به د قبایلو ورونو علاقه کښې کار کوو ولې چې د اخوز مونږ د ابادۍ او بربادۍ سوال دی مونږ دا فیصله وکړه چې که پیرنګي اجازه کوي که نه خو مونږ به د غلته کار کوو او په پښتنو کښې به پوهه او اتفاق پیدا کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ د صوبې گورنر سر جارج کننگم و دی ډېر نرم، هوښیار او چالاکه سړی و ماورته یو خط په دی مضمون ولیکه چه: «نن په دنیا کښې د انقلاب یو زور ور سیلاب راروان دی، مونږ ویوړ وچه چیرته زمونږ په کور کښې گډ بر جوړ نه شی او مونږ پخپلو کښې برباد نه شو نو د امن د قیام د پاره مونږ د اخبره ورګنو چه ازاد قبایلو ته وفد ونه ولیږو او هغوی د دی حقیقت نه خبر کړو، مونږ تاله تسلی در کوو چه مونږ هلته ستا صوبه حکومت برخلاف د هیڅ قسم کار نه کوو مونږ خپل غم اخیستی یو او هغوی سره به خپله د وروری، همدردی او قاموسی خبره کوو، امید دی چه څومره زر کیدی شی ته به مونږ ته د دغه خیر کار د پاره اجازت راکړې څه ورځې تېرې شوې، زما د خط ځواب رانغی بیا می وته ولیکل که چیری ستا خوښه وی او که دی خوښه نه وی مونږ نو د ستا د اجازت انتظار کولی نه شو، د فلانی تاریخ پورې که ستا اجازت رانغی مونږ به خپل وفد ونه دې علاقو ته لیږو، مونږ د خپلو وفدونو د لیږلو د پاره ۵ د اگست ۱۹۴۲ کال مقرر کړی دی.» دالیک می د یونس جان په لاس گورنر ته ولیږه گورنر نته کلی کښې و. یونس جان چه نته کلی ته ورسیده نو ورته معلومه شوه چه گورنر پخپله بنګله کښې ټول پولیټیکل ایجنټان او د صوبې ټول ډپټی کمشنران راغوښتی وو او هغوی سره په دی معامله کښې سلاکوی یونس راته داهم وویې چه فیصله یې په دې وکړه چه د صوبې سرحد علاقه کښې دوی نه منع کوو او په ازاد قبایلو کښې به د پولیټیکل ایجنټانو په ذریعه څومره چه کیدی شی مونږ ته به مشکلات پیدا کوي او زمونږ د خیر د اکار به ناکامیابه کوي یونس جان زما د خط ځواب راوړو هغه کښې گورنر مونږ له یو قسم اجازت راکړې و مونږ سبا له د کامدار خان په مشرۍ کښې یو وفد د ملکنډ په لاره باجوړ ته ولیږه کله چه وفد د ملکنډ ایجنسۍ ته ورسید نو د ملکنډ پولیټیکل ایجنټ د سمې او سوات رانیزی، خانان، ملکان راټول کړی وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ وفد ته یې لاره نیولې وه او وړاندې یې نه پرېښوول، پېرنګیانو مونږ ته لوی شر او فساد جوړ کړی و او مونږ یې کور کښې جنګولو. دوی کامدار خان د وفد مشر ته وویل چه تاسو واپس ځئ مونږ لارنه درکوو هغه ورته وویل چه زمونږ کتاب کښې واپس تلل نشته مونږ به یا وړاندې ځو او یا به مرو او که باچاخان راته وویل چه واپس شئ نو بیا به ملته واپس شو، اګرچه ددې خانانو، ملکانو نیت ښه نه و او د پولیټیکل ایجنټ په بدنیت رالېږلی وو مګر کله چه دوی زمونږ سره د خلکو جوش او همدردی ولیدله نو د لاری د بند د لو جرئت یې ونه کړی شو او بیا د دغو ملکانو، خانانو جرګه ماله مرکزله راغله او ماته یې د پرمنت وکړه چه مونږ پولیټیکل شرمونې ته د اجرګه واپس کړه، ما دوی پوه کړل چه د اجرګه خو ستاسو د پښتنو د خیر د پاره ما د رالېږلی ده خو هغوی د پېرنګی نه ډېر مجبور وو او اخر فیصله یې وشوه چه په ملکنډ کښې د ملکنډ ایجنسئ کار به مقامی خدمتګار کوی او مونږ به یې نه منع کوو او د وفد دې د ملکنډ په ځای د کوټ او اګری په لاره باجوړ ته لاړشی ما ورله د وفد په نوم خط ورکړه چه تاسو د ملکنډ د لاری په ځای د کوټ او اګری، اتمانخیلو په لاره باجوړ ته لاړشئ. د کوټ کلی کښې کاکاخیل، میاګان وو هغو ظالمانو د پولیټیکل د خوشحالی د پاره زمونږ وفد وواهه، په کانوې وو ښتل کریوانو نه یې تری وشلول. باجوړ کښې هم پېرنګیانو د وفد د رسېدو نه مخکښې جاسوسان لېږلی وو او پیسې یې خوری کړې وې چه د اوفد هندوات دې او د هندوانو ایجنټان دې او د مسلمانانو غلام کولو له هندوانو رالېږلی دی او ډېره د افسوس خبره داده چه باچاګل صاحب د حاجی صاحب د ترنګزو مشر ځوی هم زمونږ خلاف د غسی پراپګنډه په خلکو کښې کړې وه په یو ځای کښې هلکان زمونږ د وفد مرګ ته تیار شوي وو خو مشرانو منع کړل او ورته یې وویل چه صبر وکړئ چه دوی راشی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ تری پوښتنه وکړو، وفد چه کلی ته ورغی حجره کښی کښیناستل. نو عبدالمالک صاحب فدا پاخېدو او هغوی ته یې ووې چه زمونږ پښتنو ورونو مونږ باچاخان تاسوله ددی له پاره رالیږلی یو چه په دنیا کښی د جنګونو یو لوی سیلاب روان دی که مونږ یې خبره پاتی شو نو لاهو به شو. باچاخان وی چه زما ورونو ته ووایئ چه پری جنبی پریږدئ نیږی کښیږدئ روغی جوړی وکړئ چه مونږ دغه وخت کښی ددی قابل شو چه یو بل سره امداد وکړو او د سیلاب نه ځان وساتو او باچاخان داهم ویلي دي چه تاسو څرخي کوئ هسی نه چه سبا په جنګ کښی کارخانی بندی شی او تاسو برباد پاتی شئ او غلی دانی په کور وکښی وساتئ چه وږي پاتی نه شئ. او بل وفد مونږ باچاګل صاحب له مومند وله د فضل رحیم ساقی صاحب په مشرئ په ۱۹ اګست ۱۹۴۲ کال کښی ولیږلو دوی اول باچاګل صاحب سره ولیدل او ورته یې ووې چه باچاخان وې چه زمونږ اوستا سو خو ډیر تعلقات وو داخه چل دی چه بیا اخبارونو کښی په مونږ ستا د طرفه د کفر فتوې چاپ کیږی او د سیکو ډیرئ پولیټیکل ایجنټ قلی خان پخپل لاس هغه خانانو لپسی ګرځوی او هر چاته وایی چه وګورئ باچاګل صاحب به باچاخان باندی د کفر فتوا ګلولی ده. زمونږ خو دا خیال دی چه دا کار پیرنګیان د خلې ځانته کوی. باچاګل صاحب زمونږ ساقی صاحب ته اوږده قصه وکړه او دا اقراري وکړو چه دا ما لیږلی دی چه اخبارونو کښی دا خبرې چاپ شی او خلک د باچاخان نه واوړي. پیرنګیانو د کابل حکومت سره هم سلاکړې ده چه که مونږ په جاپان جنګ بایلو د نو دا ټول د صوبه سرحد ملک به تاسو ته پریږدو او دا پښتانه د اسلام په نوم د جاپان سره وجنګوئ که جنګ مو وګټلو نو ستاسو حکومت به پری جوړ شی. باچاګل وې چه زه د دغه د پاره میدان او اړم، نو ساقی صاحب ورته ووې چه صوبه سرحد کښی خو نور تنظیمونه هم شته د هغوی برخلاف ولی قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه اوچتوی نوهغه وخندل اووبل وبل چه مونږ ته خو باچاخان یولوی خنډ په لاره کښې پروت دی دا تو تنظیمونه خوزه په یو سوک سمولی شم، خو ساقی صاحب ته داپته ولګیده باچاګل صاحب چه داخه کوی دافغانستان د صدر اعظم محمد هاشم خان په اشاره یی کوی. وفد بیا په تولو مومندو کښې کلی په کلی کښې وګرځیدل او زما د دورولی او عزیز ولی پیغام یی هر چا ته ورسولو، مومندو ورونو ورسره هر ځای دعا د خیر وکړه او د مومندو مشران او ملکان تول د باچاګل نه برخلاف شوي وو خکه چه ده په افغانستان کښې خپلو خوشامندګرو له لونګی کړې وې. دا وفد پنځوس ورځې پس واپس شو او مرکز ته ماله راغلل او د خپلې دورې رپورټ یی مفصل راکړو، مایو وفد تیراته، افریدو ورونو له هم لیږلی وو خو هغه په څه وجو هاتو واپس راغلو. نو ساقی صاحب د وردګی ته می ووې چه زه غواړم چه ته د دوو نورو خدایی خدمتګارو سره تیراته لاړشی او هغوی ته زماله طرفه د وردولی عزیز دا ورکړه او اتفاق پیغام ورسوې چه که چیری د دې جنګ مصیبت زمونږ په ملک راشی نو چه مونږ یو بل سره د تکلیف په وخت کښې امداد وکړی شو او که خدای پیرنګیانو نه زمونږ ملک آزاد کړو نو چه د تولو پښتنو قومی جمهوری حکومت جوړ کړی شو، ساقی صاحب او د زړو فقیر محمد او د پیښور تحصیل د پاوکی کلي عبد المجید خان می ورسره ملګری کړل. دوی په ۲۱ اکتوبر ۱۹۴۲ کال تیراله لاړل، په مختلفو لاروکښې ورته پولیټیکل ایجنټ یو ویشت سوه خاصه دار کښېتولي وو خو دوی تری خدای په امان کړل او تیراته ورسیدل. دوی د افریدو او توقو مونو کښې او د ورکزو خوارلسو خیلونو کښې قامی جرګی جوړې کړې، تو له تیرا کښې یی دورې وکړې: خلکو ورسره د وردولی سلوک وکړو. ماله د دې وفد د تلونه وړاندې خوشحال خان ملک دین خیل راغلی وو دې وفد زما ځای له راولیږه، زه به ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار وکړم ، ما ورته وویل چه مونږ سره خوپیسی نشته دي زمونږ خود کار دخدای دپاره کوو خو ده ډیر اصرار وکړو او ویل یې چه زه خو هم دخدای دپاره کوم نو ملا دوفلد دده ځای له ولیږ لو ما دخپله طرفه ساقی صاحب له څه پیسی د دوی دخپل خرڅ دپاره او دجرګی دپاره ورکړې دوی چه لاړل نو هلته یې کار شروع کړو جرګه هم وشوه او خدمت یې هم شروع کړو په تیراکښی یې دوری شروع کړې شیخ محبوب علی پولیټیکل ایجنټ وا او حکومت زمونږ دا کار نه خوښولو نو هغه ورپسی لګیدلی و . دغو ورځو کښی عاشق شاه باچا زما د اجازت نه بغیر ورپسی تیراته لاړو او زه نه پوهیږم چه په کوم خیال یې داسی خبری وکړی چه دخوشحال خان ملک دین خیل دا خیال پیدا شو چه دوی سره خو ډیر مال دی او هندوستان د دوی هر قسم خدمت کولو ته تیار دی ، نو بیا عاشق شاه باچا واپس راغی او خوشحال خان دساقی صاحب نه دپیسو مطالبه وکړه ساقی صاحب ورته وویې چه مونږ سره خوپیسی نشته سره ډوډی جولو کښی واچوو او جلسی له خو اوکه تاسو خپل ملک په چاخرڅول غواړئ نو خپله ورسره خبره وکړئ ده رټ ځواب ورکړو چه زما دځای نه ځئ زما فقیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زخه خیل خپل کورته بوتلل او هغه ورسره دوه نیم کاله په تولو تیراکښی دخدای دپاره کار وکړو او د بارو ان د صاحبزادګانو سره دیره و هغوی هم دوفد سره دخدای دپاره ډیر کار کړی دی تیراکښی صرف دوه بزرګان داسی وو چه دپیرنګیانو دا ثر نه بچ وو یو د څوکنو د انګوری ملا صاحب او بل د بارو ان صاحبزاده صاحب عبد الرزاق ، د محمود اخونزاده زوی محمد سعید خو ورته سپین وویې چه زمونږ لنګر او نور کار و بار تول دپیرنګیانو په امداد چلیږی داسی ورله دغو تزی بزرګ صاحب هم ځواب ورکړی و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزیرو آزادو قبایلو ته می یو کسیز وفد میرزا تاج محمد خاموش لیږلی وهغه
وزیرو ته وزسید او فقیر ایپی صاحب سره یی ملاقات وشو او زما د ورورولی پیغام یی
ورورسولو خو قام کښی ونه کړ شید و ځکه چه فقیر صاحب ورته ووی چه دلته ستاد کړ شید و
حاجت نشته دا قام جوړ شوی دی زه چه څه ورته وایم هغه کوي نو دی واپس راغی.
بل وفد کښی د پرانکو عبدالحکیم ستی جان او د بیتنو جرنیل عبدالرحمان می مسعود و ورو
له ولیږل خو هغوی د واړه حکومت گرفتار کړل، ستی جان یی واپس راولیږه او جرنیل
عبدالرحمان بیتنی د تانک دوه کاله قید شو چه ته ولی د هشتنغر د سړی سره مسعود وله
روان وې. یو وفد می د تل او هنکو د خدایی خدمتگارو کړمی ته ولیږه هر کله چه سدی ته
ورسید ال نو یو جومات کښی دیره شول، د کړمی پولیتیکل ایجنټ ورسپی خپل ملکان
او سپین ږیری راولیږل. هغوی دوی ته ووې چه سبه به داوي چه تاسو واپس شئ
او دلته و نه گرځئ دوی ورته ووې چه داولی مونږ خو تول دیوې علاقی پښتانه یو تاسو
هلته راځئ او مونږ دلته راځو. ملکانو ورته ووې چه مونږ د پولیتیکل ایجنټ نه مجبور یو تاسو
خپلی علاقی له نه پریږدو، د دې بحث نه پس هغوی د وفد د غړو پښی لاس و تړل او
ترک کښی یی واچول او تل او هنکو له یی ورسول. هغوی هم راغلل او ماتی یی داحال وو.
زمونږ د دې وفد و نو په تلو گرځید و کښی او خلکو سره لیده کاته او تبادله خیالات
کولو په وجه آزادو قبایلو ورونو کښی لویه تبدیلی پیدا شوه او په پښتنو کښی د قامولی
و ورورولی احساس او پوهه پیدا شوه، زمونږ د باجوړ د وفد مشر کامدار خان
و چه ورسره صدر صاحب محمد اسرار او فدا عبدالمالک او ناظم سرفراز خان هم دو
کامدار خان چه واپس راغی نو د انور ملگری می شاته باجوړ کښی پاتی شول، او میان صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم دچینکئ سره دیره شول.

بچوله یی دتعلیم ورکولو دپاره یوه مدرسه هم پرانستنه دهغی هم دپرمنیه اثر وشو زمونږ یوخدایی خدمتکار دباجوړنه پیښورته راتلوچه په لاره په مومندو کښی غلو وشو کولو، دباجوړ خلک په دې دپرخفه شوا وتش خفګان نه هیه یی وکړه اودهغو غلونه یی حساب واپس واخیستو اوهغوی معافی هم وغوښته.

پیرنګیانو او دافغانستان حکومت زمونږ ددی وفدونو دناکامیا به کولو دپرکوشش نه کړی وو خوخدای کامیاب نه کړل. داخبره ما محسوس کړی وه چه دهریو تحریک دپاره یومرکز ضروری وي دپرځایونه می وکتل خوپه څه وجوهاتو به پاتی شول دسردریاب دپل نه په قبله دکوډو اوسردریاب منځ کښی دسیند په غاړه یوه دشته وه یومیل بره سویل غاړی ته یوچمن اومیدان و، دغه ځای ځنګل و تنهایی وه دغه ځای موخوښ شو او دا کړی اوکوډو پښتنو دا محله دمرکز دپاره وقف کړه.

په ۵ اګست ۱۹۴۲ کال مونږ دچارسدی دکیمپ نه وروستنه مونږ قوالوخدایی خدمتکارو دمنیرخان دباغ نه دخروړلوخانګی ورپیلی هرچا دځان سره، سره زماچه خوړه خانګی اخیستی شوی هغه موراواخیستی اوپخپلو پښو سردریاب ته روان شو.. دلګوبند ولبست محمد اسرارخان صدرصاحب کړی و، مونږ لاړو ستنی مونږ بخې کړې لګی مو پری سواره کړل، لینبتی اولوخه موپرې واچوله اودغلته دیره شوه، شپه او ورځ به لس، اته خدایی خدمتکار به ماسره دغلته وو، دوډی به راله وارث خان بخوالله اوکتوئ به موپخپله پخوله، ددی ځای نه مونږ دتولی صوبی دخدایی خدمتکارو سره رابطه قایمه کړه، ددوی چه به څه کارو دلته به ماله راتلل اوزماچه به څه کارو دخدایی خدمتکارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذریعه به مې خبرول دغه محکمه بنجره وه ، مونږ به د سحر د چای نه پس تسکوری واخیستلی په کار به مو شروع وکړه ، د ډوډۍ د وخته پورې به مو محکمه جوړوله بیا به مو په هغه کښې سبزی کول شروع کړل ، اتمانزو کښې دغنی بتې وه په هغې کښې مود مرکز د پاره د خښتو انتظام وکړو او دیرانکو او با برې خدایی خدمتګارو د هغو د راوړلو د پاره دومره دیرې ریږۍ راوستې وې چه د هغې یوسر مرکز ته راورسیدلی و بل سر یې اتمانزو کښې و دغه شان په یوه ورځ کښې ټولې خښتې راوچلیدې: د آبادۍ د پاره مود سیند په غاړه ځای خوښ کړو هلته مو یو هال د هغه سره دوه کمرې او دواړه طرف ته برنډۍ جوړې کړې او د دویم چت په جوړولو مو شروع وکړه ، دیوالونه جوړ شو او چت پرې لانه جوړ شوی ، چه پاکستان جوړ شو او مونږ ګرفتار شو د دې په ابادۍ کښې ټول کار خدایی خدمتګار و پخپله کړې وو . زه به هم ورسره لګیاوم ګلکار له به مې خښتې ورکولې . دهرې تپې نه به لس ، پنځه لس خدایی خدمتګار د اړه وار راتلل او خپل خرڅ ، خوراک به یې هم دځان سره راوړل . یوه هفته کار به یې کولو بیا به دبلې تپې خدایی خدمتګار راتلل . زمونږ اراده وه چه دلته به سکول او هسپتال هم جوړوو او د پیروخلکو د اخیال ظاهر کړې وچه مونږ به دلته ځان له کورونه جوړوو تر دې حده چه مونږ دلته د خپلې مقبرې فیصله هم کړې وه . بیرسټر قیوم چه وزیر اعظم شو نو د مرکز د ورانولو او لیلا مولو فیصله یې وکړه د اګرې خانانو ورته وې چه دا ځای ورانوه مه دا خوهسې هم زمونږ جاید ادې ، مونږ به یې لیلام کښې واخلو او مدرسه یا هسپتال به یې کړو . قیوم وې چه زه به دا خا مخوا ورانوم او د دې خدایی خدمتګارو د مرکز دا نښه ورکوم ځکه چه که دلته یې نښه پاتې وي نو چه بیا دوی په لاره ځی والی به چه دغه زمونږ مرکز وچا دې لیلام ته غاړه کښې نښوده آخر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشپږم نمبر کلی یو مومند نور محمد واخیستو او په بمونو یعنی د اینا مینټ باندی یی ورله بنیاد-
ونو پوری والو زول + نور محمد لسپنټون وو. ده فرنګی ده خوشحالوول. او قیوم ته ده منزو

دهندوستان پرېږدئ تحریک: کیدل چه غوښتل د تخریب کار ګټی کړی
په آخر کښی شپږ زیاتی جمع کړه. چه ده مرد

کله چه دکرپس مشن ناکامیاب شو نو دهندوستان په خلکو کښی مایوسی پیدا اشوه زنګ
او دافکري پیدا شو چه بغیر دمقابلی نه پیرنګیان مونږ له څه نه راکوي په دغو وختو کښی پیره بمبئی کمیټی
کښی دورکنګ کمیټئ اجلاس و، په دی وخت کښی دکانګرس (QUIT INDIA) یعنی «هندوستان
نه ووځئ» تجویز پاس کړو او مهاتما ګاندهی او دورکنګ کمیټئ ټول ممبران ونیوی شو دد وی
دنیول کېدو سره په ټول هندوستان کښی د پیرنګیانو برخلاف زور ورجد وجهد شروع شو
چه دکانګرس ذمه دار کارکن پیرنګیانو قید کړی وو وروسته څوک ذمه دار کسان او منشران
پاتی نه وو او خلک هم د پیرنګیانو نه مایوسه شوي وو. نو خلک دعدم تشدد په ځای دتشدد
په لاره روان شول. پیرنګیانو دتشدد مقابله په تشدد وکړه او پیرنګیانو هم داغوښتل هغوی
له عدم تشدد د مقابلی چل نه ورتلو او دتشدد خوهغوی سره دومره سامان وو چه د پیرزولی
دتشدد تحریک ختم کړو او په خلکو یی دومره زور ظلم او زیاتی وکړو چه په دنیا کښی به د وحشی
نه وحشی قوم په چاکړی نه وي، سړی خو پرېږده چه د ښځو سره یی داسی سلوک وکړو چه
په لیکلو یی ماله شرم راځی. دګنهګار، بی ګناه تمیز نه کولو، د ښځمنان څه چه د خپلو وفادارو
ملګرو د ښځو سره یی زیات شرمناک سلوک وکړو. داسی واقعات پکښی راغلی دی چه د فوج
او پولیس دکارروایی نه علاوه پیرنګیانو په کلوباندی دهوایی جهاز و نه په میشن ګنونو ګولی
ورولی دی او کلوباندی یی بمونه غورزولی دی. د سرحد په صوبه کښی زمونږ جرګه او خدائی
خدمتګار هم راټول شو چه په دې خبره غور او فکر وکړي چه په دې وخت کښی مونږ له څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول په کار دي، کانګرس دهندوستان په هره صوبه کښې دجدوجهد دپاره یو دیکتیټر مقرر کړی ودغسې زه یې ددې خپلې صوبې دکتیټر مقرر کړی وم. ماته دې اجلاس کښې حاجي فقیرا خان ووې چه ته خو ددې صوبې دکتیټر مقرر شوی یې مونږ څه له دا غواړې حکم کوه مونږ به دهغه تعمیل کوو. ماورته ووې چه دا خبره خو ټیک ده. خو زما په طبیعت کښې دیکتیټرۍ نشته زه به هر یو کار دملګرو په مشوره باندې کوم، دیو دماغ په ځای به دډېرو دماغونو فیصله غوره وي. په اجلاس کښې دهزارې حاجي فقیرا خان ووې چه مونږ له په کار دې چه تار ونه پرې کړو او پلونه وران کړو ماورته ووې دا تشدد دې خو بیا به هم تا له اجازه درکړم خو دومره وایم چه کوم سړی تار پرې کړی یا پل وران کړی نو نیغ به تا ته له ورځې اوربوت به کوي چه دا کار ما کړی دی، ځکه چه زه دپیرنګیانو حکومت نه غواړم. ددې فایده به داوي چه ددې کار په وجه به دغه کلو عاموخلکو باندې تشدد نه کیږي هر څه سزا چه وي دې به برداشت وي او که داسې ونه کړئ نو دکلو په خلکو به دېر تشدد وشي او دهغوی چه مونږ سره کومه ملګري دې دهغه به ختمه شي نو دغه تجویز په ځای پاتې شو. بل تجویز ماوړاندې کړو چه مونږ له ټول وفدونه هر یو عدالت او هر یو دلیسي افسر له لیږل په کار دي چه دوی ته ووایو چه کویټ ـ قلات یا قرارداد پاس شوی دی نو تاسو له په کار دي چه نوکرۍ پریږدئ، بل دا تجویز پاس شو چه دپیرنګیانو په عدالتونو به چیپاوونه کوو او دکرسونه به یې پاڅوو او عاموخلکو ته به وایو چه خپلې فیصلې کورکښې پخپله کوئ پیرنګیانو له ځئ دا خو زمونږ دقوم او ملک دښمنان دي او پیرنګیان خپل حکومت په مونږ باندې هم ددې نوکرانو دذریعه چلوي. خو چه زمونږ وفدونو پوره نتیجه ورنه کړه نو مونږ به بیا چیپاوونه شروع کول.

چیپاوونه :

په پیښور، مردان، کوهاټ او بنو کښې خدایي خدمتګار دضلعو په کچه باندې چیپاوونه شروع سوا او خدایي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه گرفتارول بلکه پیښې درې سره به یې ووهل داوهل به پولیس کول او د پولیس سره
به دخانانو او د بابانو ډنډه مارهم د کومک د پاره ملګری وو او څه موسندې هم د خدای
خدمتګارو د وهلو او د سرکار د امداد د پاره راغوښتې وو، په مردان کښې هم د غه حال
وګرهلته د خانانو ډنډه مار نه وو. د سوات باچا میاګل صاحب د پرسوانیان د دوی
د وهلو د پاره د سرکار په امداد کښې راليږلی وو. دی ظالمانو به په داسې تاترسې وهل کول
چه زه یې بیانولی نه شم د چاسر او پښه به یې نه کتل او اکثر به یې خدای خدمتګار د غوبل د
غوایانو په شان په نیغو وهل. اکثر خدای خدمتګار به زخمیان شول، د چاسر مات، د چا
لاس او د چا پښې. څوک به په وهلو کښې مړه شول، د پیښور د ډپټی کمشنر په دفتر چه
خدای خدمتګارو چپاو وکړو نو د نورو کوتک مارو سره د ډپټی کمشنر مرزا اسکندر پخپله
کوتک په لاس راووتو او په خدای خدمتګارو یې راباندې کړل. حالانکه پیرنګیانو مونږ
پسې کوتک را اخستې نه دی، او نه یې پخپل لاس مونږ وهلی یو، خو دی مسلمانان وروڼو
پسې کوتک را اخستو او په دې وهلو تکولو کښې به خدای خدمتګار یا ایډیشنل پولیس او
انتظامی پولیس دایرې ماتې کړې او په کچهرۍ به ورننوتل، او حاکم که به پیرنګی وو ورته
به یې وویل چه پیرنګیه ته د اووزرو میلونه راغلې یې. دا زما ملک دی، دا مونږ ته پریږده
او ته خپل ملک ته ځه او که دیسې به وو نو ورته به یې وویل چه قوم فیصله کړې ده چه ته د پیرنګیانو
نوکرۍ پریږده. سید اکبر خدای خدمتګار د سکندر مرزا په ګذار او به زړه ولګېدو او
او د غلته شهید شو. پیرنګیانو پخپل لاس وهل نه کول، د دې چپاولوې کمانډر د کوجرو
ګرۍ شاکر الله باچا وچه د اچپاوونه یې د دومره په بهادرۍ او هوښیارتیا منظم کړې وو چه
هغه پیرنګیان چه د سره یې مقابله کوله پرې قایله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مردان، د چپاو کمانډر سالار منیر خان و او بیا عبدالعزیز خان و هغه هم د پرې بهادرۍ د غه چپاوونه چلوي وو. د چپاوونو زور په لویه پیمانه یا پېښور کښې و یا مردان کښې و مردان کښې به د هرې کچرۍ په وړاندې پولیس او ایډیشنل چاپیره کوتک په لاس ولاړ وو. خدای خدمتګار به راغلل. نعرهٔ تکبیر الله اکبر. فخر افغان زنده باد چغه به یې وو هله او د پولیس او ایډیشنل ګیره به یې ماته کړه او په کچرو به ورننوتل او د پولیس او کوتک مارو به پرې را باندې کړل مات کوه به یې کړل بیا به یې لاړې کښې واچول او چیرته لیرې به یې وغورځول هابه دې چپاو د حالاتو معلومولو او د سلا مشورې د پاره دوې کوپې خو حکومت ته نه منع کولم. آخر د حکومت پالیسۍ بدله شوه او کومو خدای خدمتګارو چه به چپاوونه کول د وهلو نه علاوه د هغو نیول یې هم شروع کړل او د دې خبرې تجویز یې هم وکړو چه زه ترې څه کار وونه کړې شم. زه د کار د پاره مردان ته روان وم، د مردان نه بهر راته پولیس ناست وو. هغوی ونیولم او راته یې وویې چه مردان ته ستا د تلو اجازت نشته په موټر کښې یې کښېنولم او بېرته پېښور ته یې راوستم د ښار نه یې بهر نه پرېښودم، بل ځل کوهاټ ته روان شوم، سپینې تانې سره پولیس ناست وو مونږ یې د لاړې نه کوز کړو ټوله ورځ یې را باندې سپینه تانه کښې تېره کړه ما زنګرلي په لاړې کښې پېښور ته راوستو او هلته یې پرېښود د وما د حکومت دا طریقه مناسبه ونه ګڼله د قوم د خبرداری د پاره می د پېښور په چوک یا د کار کښې جلسه جوړه کړه، په دې جلسه کښې ما خلکو ته د ټولې خبرې وړاندې کړې: یوه دا چه د حکومت دا زما سره کومه طریقه روانه ده، دا ما ته توقه ښکاري ما سره دې دا توقې نه کوي پادې، ما ونیسې او یا دې ما پرېږدې. بله دا چه که چېرې مونږ له خدای ګټه راکړه او مونږ آزاد شو نو دا خبره زما یاده ولرئ ملک زمونږ د ټول قوم او ټولو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکی خبری وکړې زه پخپل ځان وم دومره می ورته وویې چه پښتانه داسی خبری نه کوی ستا مطلب وشو پیرنګیا نو ستا خبری واورېدی ترقی به دې وشی. همدغه شان وشوه زه یې دهریپور جیلخانی له بوتلم او چکی کښی یې بند کړم، ډاکټران واو هسپتال هم خو هغه زما دپاره نه وقیدیان خو خوک دخدای بندګان نه کښی. زما به تول وجود دپاره کول او شپه دپرسخته تېره شوه سباله ډاکټر وکتم هغه پریشانه شو څه ملهم غوندی یې زما په پښتو پوهې کړل چه سپرنټنډنټ راغی ماته یې تپوس وکړو چه څنګه یې؟ پښتانه که دپر تکلیف کښی وي چه څوک تری تپوس وکړی نو ورته وایی چه ښه یم ماهم ورته دغسی وویې سپرنټنډنټ حکومت له خبر ورکړو چه ښه دی هغوی اخبار کښی اعلان وکړو چه هغه ښه دی هسپتال کښی یو هندو ډاکټر و هغه مشر ډاکټر ته وویې چه ذمه داری په تا ده، بدنامی به ستاوی تاله په کار دی چه حکومت خبر کړې هغه حکومت ته ولیکل چه دغه خبر غلط دی، دی جوړنه دی حکومت سول سرجن راولیږه هغه زما معاینه وکړه بیایې ایبت آباد له فوجی هسپتال له بوتلم ایکسرې وشوه معلومه شوه چه زما دوه پښتی ماتی دي. سول سرجن پخپله زما پښتی وتړلی او پلاستري پری ولګول، بیه تړلو سره زه لږ به ارام شوم، څو ورځی پس می اخبار کښی ولیدل چه دجیلخانی سپرنټنډنټ وایی چه هغه روغ جوړ دی سباله چه سپرنټنډنټ راغی هغه اخبار می هغه لله وښوولو نو هغه راته وویې چه تا راته وویې چه ښه یم ما ورته وویې چه دا خو دپښتنو اصطلاح ده ستا خو سترګی وی تا نه لیدم چه زه څنګه وم؟

څه وخت چه مونږ دپیرنګیا نو خلاف سول نافرمانی شروع کړه هغه وخت کښی هغوی دافغانستان دحکومت په امداد دملایانو په ذریعه کار شروع کړو، عجیبه خبره خو یې داوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه پیرنګیانو په هاد کفر یوه فتوه تیاره کړه او په هغه باچاګل او مانګی ملا دواړو دستخطونه
وکړل او د دواړو د لوی ملایانو تائید وعجیبه خبره خو داوه چه مذهبی معاملو کښی د مانګی
ملا او هلړی ملا تعلقدار چیری متفق شوي نه دي او د یو بل مخالف وو چه یو بل به یی
د کفر فتوې کولې لیکن زما په فتوه د دواړو د لو اتفاق وو لی چه د دا کفر فتوه پیرنګی لګولی
وه او بله خبره یی داوکړه چه افغانستان هم پښتانه دي، د صوبه سرحد خلک هم په کار دي لیکن
چه دا علاقه هم افغانستان سره شی او د دی خبری اشتهارات یی په ملک تقسیم کړل خبر وو
جلسی یی کولی او په هغو کښی به یی دا تقریرونه کول چه دا ملک دې افغانستان سره شی
ولی پیرنګیانو ورته هیڅ نه وې. د ریمه خبره یی داوکړه چه زمونږ د دوی پیښور علاقی نه تللی و او په هلړه کښی پیر شوی و، د افغانستان د حکومت
په مصلحت پیرنګیانو د باچاګل په ذریعه پیښور ته راوغوښت، هغه دلته د دی خبری
کوشش وکړو چه د پښتنو سیاسی توجه د پیرنګیانو نه بل خواته واړوي نو د پمو په بازار
باندی د ډه پکتنګ ولګاوه دغه وخت خدایی خدمتګار د پیرنګیانو په کچرو چپاوونه
کول او د خدایی خدمتګارو ټوله توجه د ملک د ازادی او د پیرنګیانو برخلاف وه په دی
کښی حاجی محمد امین خان راغی ملایان د سره ملګری شول او ارباب عبدالغفور
د تهکال هم د سره ملا وتړله او د خلکو توجه یی د پیرنګیانو نه اړوله. دا هغه محمد امین
دی چه په مسجد نبوی کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی یی ماسره
وعده کړی وه چه زه به تا سره یو ځای د خدای د مخلوق خدمت کوم چه دوی به
پکتنګ له ورغلل نو د مې به راووتی او خلکو ته به یی وې چه وګورئ هلته خدایی خدمتګار
د پیرنګیانو په کچرو پکتنګ لګولی دی دوی راغلی دی، زمونږ په «دغه» یی پکتنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم او دا ایبت ابا دجبل له یی بوتلم او یوه تنګه کوته کی کښی یی بند کړم ، دغه کونډکی به بالکل یوازی د تول جبل نه جدا وه ، ما سره د خبرو اترو قدری څوک نه و .

کله چه زه د هر یپور جبل نه چالان شوم نو جبلوالاؤ په سیاسی قبیل یانو توره اشپه جوړه کړه . په دوی یی چای بندی کړی چا چه به ناری وهلی چکو کښی واچول . څه ورځی خو دوی چغی مغی وو هلی خو اخر یی چغی بندی کړی پخپل کار پښیمانه شول ، دوی مشر انو جبلوالو ته وویی چه مونږ در سره سوله کوو ، جبلوالو ورته وویی چه ډیره سنه ده چغی بندی کړئ نو دوی په منځ کښی سوله وشوه که دوی زما خبره منلی وای نو زه بیلی هم تری نه وم چالان کړی او دوی ته به هم دومره تکلیف نه ورسیدلی او نه به دکوزو ستر کو په سوله مجبور شوی وای . ما له یی دا ایبت ابا دجبل کښی یو بوډا مشقتی راکړی و . هغه به ما له دودی پخوله ، دری میاشتی قید وُچه د هغه به کله ملاقات راغی او دی به ملاقات الله لا ورنو چه به راغی ما به تری تپوس کوو چه د کور او د بال بچ دی څه حال دی ؟ نو ده به راته وویی چه زه ملاقات له لا رشم نو بنځی او واره می د جنګلی نه اخوا ولاړ وی ژاړی او زه د جنګلی نه دی خو ژاړم څه خبری ونه کړو ، دی د هزاری و ډیر سنه سړی و . یوه ورځ تری ما تپوس وکړو چه زما د دی کوتنی لاندی چه دا بار کونه دي نو چه دنیمی شپی نه شپه واوړی دا قیدیان شور کوی چه دا څه کوی ؟ ما د خوبه و باسی ته ورته وو ایه که وظیفی کوی نو د ورو ورو دی کوی او ما دی د خوبه نه وباسی نو هغه راته وویی چه دا شور ځکه دی چه دا ایبت ابا د دی دلته واوره پریوځی د دوی یخنی کیږی ، دوی له یی دوه زری کمبلی ورکړی دي نو دا شور په دغه وجه وي . د دی جبلخانی دار وغه عمر بیګ یی نوم و مسلمان واو په کوری چود باندی مشهور ؤ هغه چه سباله ما له راغی ما ورته وویل چه د قید یا نو سره کمبلی نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یخنی یی کیږي ما د خوبه و باسی مهربانی وکړه کمبلی ورکړه ده راته ووی چه کمبلی نشته
ده به د پرلمونخونه او د سپونه هم کول چه دی بدل شو نو دده په ځای یو هند وداروغه
راغی . دهغه راتلو سره چه قید یانو ورته شکایت وکړو نو دوه دوه نوی کمبلی یی هریوله
ورکړې . چه زه خبر شوم ما تری تپوس وکړو چه دا کمبلی دی راوغوښتې ؟ نو هغه وې
نه دا خو په کوداام کښی پرتی وې . ددی ځای د پټی کمشنر سکهو او د پرښه سړی و
دی چه جیلخانی ته راغی نو ما ته یی دا خبره وکړه چه جارج کننګم به دا خبره کوله چه زه
د ډاکټر خانصاحب نه د سرحد وزارت بل چاله نه ورکوم خو څه موده پس یی مسلم لیګ
له ورکړو ، اورنګ زیب خان وزیر اعلی شو ، یوه ورځی دا د پټی کمشنر راغی د پرخپه و
او راته یی ووې چه کورنر خو به وې چه بغیر د ډاکټر خانصاحب نه بل سړی وزیر نه مقرروم
ده یو قسم ما سره همدردی کوله ، ما ورته وویل چه زه خوشحاله یم چه کورنر مسلم لیګ له
حکومت ورکړو او د ډاکټر صاحب په ځای اورنګ زیب خان یی مقرر که ، هغه حیران شو
او پوښتنه یی وکړه چه دا ولی ؟ نو ما ورته ووی چه زه په دی خوشحاله یم چه دې قوم خو
دا زمونږ حکومت ولید و نو دا ښه ده چه د مسلم لیګ حکومت هم وویني او پکښی تمیز
وکړي او بله دا چه د دی حکومت اختیارات هم د پرکم دی او زمونږ دی قوم خو حکومت
لید لی نه و او نه د دی حکومت نه خبر دی ، نو یو کار دی چه هغه مونږ کولی نه شو زمونږ
د اختیار ده بهر دی ، قوم وایی دا راله وکړه مونږ که د پر ورته وایو چه مونږ یی کولی نه شو
دا زمونږ په اختیار کښی نه دی خو د ده تسلی نه کیږی او راته خفه شی ، خفه څه چه بیا
زمونږ مخالفت شروع کړي ، او د دومه خبره دا ده چه مونږ دوه انی کتلی دي او دوی
راته روپلی غواړي نو مونږ روپی د کومه راوړو ؟ نو دوی زمونږ حکومت هم لید لی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس به د مسلم لیګ حکومت وو ینی نو په حقیقت به پوه شی او هغه شان وشو که چیری د احکومت مونږ پرېښودی نه وای نو د راتلونکی الیکشن کمپاین کوان و دوی به کامیاب شوی وو، خلکو ولیدل چه مونږ خو په روپۍ کښی دوه انشیز خو ورکولو او کوم کار چه به زمونږ په اختیار کښی وهغه به مو ورله کولو او مسلم لیګ خو خان ته نزدی هم نه پرېښودل او نه یی ورله څه کول یوه ورځ کرنیل سمتهه چه د پېښور د جیل سپرنټنډنټ وا ایبټ ابادله په دوره ماله راغی نو زما ځای یی ولیدو څه وخت چه بهر ته وو ات نو سپرنټنډنټ ته یی ووې چه تا باچاخان د کوترو په کوټه کی کښی بند کړی دی؟ هغه سمت ته په ډېر ادب او غلی غوندې ځواب ورکړو چه د سرحد د حکومت د احکم دی په دی کښی زه څه کولی شم، کرنیل سمت هغه وخت د هغه ځای نه گورنر ته ټیلفون وکړو ورته یی ووې چه سر جارج ځوک یوبهادر د ښمن سره داسی سلوک کوی څنګه چه تا باچاخان سره کړی دی؛ چه په یوه وړه کوټه کی کښی دی یوازی اچولی دی؟ گورنر پخپل کار شرمنده شو او خپل حکم یی واپس واخیستو او حکم یی وکړه چه ده له بنه ځای او ملکری ورکړئ کله چه سمت صاحب بیا راغی او ماته یی د ملګرو ووې چه ځوک غواړی ما ورته ووی چه ستا ځوک خوښ وی هغه راکړه هغه وې چه دوی به تا سره وی که ما سره ماورته ووی چه ما سره به وی ده ووی چه بیا خو په کار دی چه ته یی خوښ کړی، نو چه ستا ځوک خوښ وی هغه راته ووایه نو ما ورته ولی او شیر دل خان یاد کړل هغه یی ماله راولیږل چه هغوی راغلل نو د هغوی نه معلومه شوه چه سالار انخر گل په ډېره - اسماعیل خان جیل کښی دی او ډېر ناجوړه دی نو ما سپرنټنډنټ ته ووی چه مونږ له د پخلی د پاره خپل سړی راکړه هغه وې چه ځوک غواړی؟ ما وی انخر گل غواړم او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرو په چپل کښې دې هغه یې راوغښتو چه انګرکل جرنیل راغی نو د ومره نا جوړه وچه ذکر خبل وهم نه وزمونږ په پوړو راختی نه شو خو د خدای فضل و د ډاکترانو یې علاج وکړو او مونږ ورله ښه خوراک په ډاکتر مقرر کړو نو وروځ په وروځ ښه کیده زما په هغه کوټنۍ کښې په مشکله دوه کټه راتلل او نورځای پکښې د ملا ستی هم نه و، نو سالار صاحب به زما د کټ دلاندې څملاستو او شیر دل خان به د ولی د کټ دلاندې څملاستو څه وړځی پس حکم راغی او ماته چه نزدې د هسپتال کومه کمره وه هغه یې ولی دوی له ورکړه زه چپل ځای پاتې شوم او دوی د ری واړه هغې کمرې له لاړل.

مونږ جیلخانه کښې وو وچه خبر شو چه بنګال کښې قحط دی او د پرخلک د ولږۍ نه مړه شول مونږ له چه حکومت کوم راشن راکولو نو نیم به مونږ خوړلو او نیم به موهغه مصیبت زده خلکو له جمع کولو او چه د برجمع شو نو مونږ حکومت ته وویل چه دا بنګال له ولږه خونه حکومت هغه بنګال له ولږه او نه مونږ ته یې واپس راکړو په دغو وړځو کښې د ولی ستر که خوږه مشوه دغه یوه ستر که یې وه. هغه بله یې په شړۍ کښې خرابه شوې وه مونږ سره د پرفکر و سپرنټنډنټ د فوج د ستر کوماهر راوغوښتو خو څه فایده ونه شوه مونږ دې سپرنټنډنټ ته ووې چه ته حکومت د دې حال نه خبر کړه دې غواړې چه بمبئی ته لاړشم او په هغه چپل ډاکتر علاج وکړم، سرجارج بغیر د څه شرط نه هغه رها کړو او د علاج اجازه یې ورکړه چه دې تلو نو ماورته ووې چه ولی ته یې د علاج د پاره پرېښودې نو که علاج دې وشو نو بیا به هم د حکومت برخلاف څه کار ته هغې پوری نه کوې چه دا د قید میعاد دې پوره شوی نه وي.

زمونږ د پرملګرې چه د قید ده رها شو او په هر یپور کښې کوم پاتې شو نو زه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه یوځای کېږو. هغوی اجازه راکړه، موږ به هر اتواړ یوځای کلیدو په دې
خپل تحریک او په قومي معاملو باندې به موږ ښوونه کول نو تر موږ به تجربه کیدلې زموږ
یو جرنیل د پېښور مېړی و، دوی خپل مشر مقرر کړی وو خو دوی به تولې ورځې هغه
پسې خبرې کولې نو یوه ورځ ما راوغوښتو او ورته مې وویې چه جرنیل صاحب، د دوی
د مشرانو استعفا ورکړه، هغه لاړو او دوی له یې استعفا ورکړه، نو د اتواړ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ چه مونږ یوځای شو نو دوی راته ووې چه باچاخانه ته زمونږ مشر شه او که ته نه کوی نو یو مشر راله خوښ کړه ، ما څه جواب ورنکړو او خبره می بله خوا وا ړوله چه بل اتوار به بیا جمع شو ، نو دوی بیا ما پسی شو چه مونږ له یو مشر مقرر کړه نو زه پا- ځیدم او دوی کښی می هر سړی ته ښکته پورته وکتل چه تولو ته می په غور وکتل نو ورته می ووې چه دوی کښی خو ماته داسی سپک او ذلیل او بی غیرته سړی ښکاره نه شو چه ستا سو مشر یی کړم ، تا سو عجیبه مخلوق یئ او خان ته خدای خدمتگار هم وائئ ، قید ونه هم تیروئ ، نو چه کوم سړی خپل مشر مقرر کړئ نو بیا هغه ته کنځل کوئ ، هغه سپکوئ ، ډیره دافسوس خبره ده ، دوی چپ شول او بیا یی ماته وشرمیدل خبره اونه کړه . مونږ چه د هر یو سړی په جیلخانه کښی وو نو یو قیدی ماله راغی چه ای باچاخانه چه ستا دی خدای خدمتگار روزه جیلخانی ته د دریو میاشتو د پاره راوستی وم او راته یی وې چه بس میاشت نیمه کښی رهایی ده ، ما شپږ میاشتی تیری کړی اوس زه ورته وایم چه ما پریږدئ چه زه لاړشم او دوی می نه پریږدی ما ورته وې زه دی پریږدم نیغ ځه دفتر ته ، ما همیشه خدای خدمتگار ددی کار منع کړی دی ، چه په زور او چل څوک جیل ته مه راولئ . دا تحریک ته دفایدی په ځای نقصان رسوی .

خلک په ازور جیلخانی له په تلو مه مجبور وئ او په خوشامند و منت دو که خلک جیلخانی ته مه بیایئ . ستا سو خو دا خیال دی چه ډیر خلک جیلخانی ته لاړشی نو زمونږ به په حکومت رعب قایم شی لیکن دکمزورو خلکو په بوتلو تا سو سپک کیږئ او ورسره تا سو خپل تحریک بدنامویئ . منم چه د ډیرو خلکو په تلو په حکومت روب پری وځی لیکن چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی مضبوط او با اصوله وی. ما په جبلخانه کښې چرګان ساتلی وا او هغوی له به ما په خپل لاس خوراک ورکولو، هغوی ما سره داسې اموخته شوی وچه څه به زما غږ ه کښې ناست وځه به زما په اوږو سوری پدل، یوه ورځ مې اوږه کلک اخکلی و، دوی له مې ورکول خوک زما په لاس، څوک زما په غږ کښې او څوک زما په سر ناست و. کرنیل سمت چپل ته په دوه راغلی وچه ماله راتلونو دا تماشه یې ولیده نو د چپل افسران یې تول واپس کړل او زما د چپکو په شا، شا راغی، زه تری خبر نه یم او دی زما شاته ولاړ وی، تماشه یې وکړه بیا یې ماته وویل چه: (good morning) (سحر دی ښه شه). چه ما وکتل سمت صاحب و ما ته یې وویل چه دا څه کوی؟ ما ویل چه دا زه چه څه کوم په دی کښې ستا سو د پاره سبق دی، کوره دا معلومه ده چه مونږ دوی حلالوو او خورو، خو چه زه ورسره محبت کوم او په کېږدۍ یې مړوم نو دوی زما په غږ ه کښې او څوک زما په اوږه، او څوک زما په سر ناست وی. دوی نه تاسو له سبق اخیستل په کار دی. کوره دا حیوان دی خو چه زه ورسره مینه کوم نو زما د غږ ی نه نه کوزیږی او انسان خو اشرف المخلوقات دی که دهغه سره مینه وشی نو ولی دی دسړی دوست نه شی.

کرنیل سمت یو بهادر سړی و او بهادران یې خوښ و نو ده پخپله اقرار وکړ چه ما جنګ په تاسو باندې ولود. بیا یې ورو سته خدای خدمتګارو سره ډېره مینه پیدا شوه او ښه سلوک یې و، او زما خو پری دومره اثر شوی و او زما یې دومره قدر کوو چه په ۱۹۴۱ کښې چه زمونږ دسکو ډېری کښې جلسه وه، چه ګورم چه کرنیل سمت چپل زوی دلاسه نیولی ستیج له راغی، دهر کلی نه پس یې ماته وویل چه زما د دې زوی په سر لاس راکاږه ما هغه ځان ته راښزدی که او ده ته مې وویل چه ته ماله جلسی له خلله راغلی ته خو سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکري اوکه پاکستان جوړشي نو تا به د نوکرۍ نه مات کړي. ده وخندل او وې ويل چه پاکستان په کومه ورځ جوړشي زه به دلته نه يم. دده مسلم لیګ هم بدی ایشو او د پیښور په جیلخانه کښې يې ښه ډبولی و، ځکه چه بیرسټر قیوم پرې د باوکړی وکه چېرې زمونږ حکومت شي بیا به څه کوی؟ رښتیا وه چه پاکستان په کومه ورځ جوړشو، نو دی خوا جنډی او چتیدی او تو پې خلاصیدی او هغه خواکرنیل سمت سره د خپلې کډی په فرنټیر میل کښې انګلستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کښې زمونږ د بعضی ممبرانو په زړه کښې دا خیال پیدا شو چه زمونږ په صوبه کښې وزارت ښه دی که مونږ وزارت واخیستو نو د نورو کارونو نه علاوه دا سیاسی قیدیان چه د دری کالو نه را په دی خوا په جیلخانه کښې پراته دی هم رها شي. زمونږ د اسمبلی په ممبرانو کښې بعضی کسان د حکومت او وزارت د پرشوقیان و، دوی سول نافرمانۍ کوالو ته تیار نه و، د پلو ونه يې کولی نه شول، دوی خپل کارونه کول او خدایی خدمتګار په چپاو ولو کښې څه مړه، څه قیدیان او څه زخمیان شول، نو خلکو دوی ته ښه نه کتل ځکه چه دوی پخپله هم کار کولو ته تیار نه و او نور يې کار ته نه پرېښودل. تر دې چه لعلی زما زوی يې هم چپاو کولو ته نه پرېښوده. دوی چه د وزارت جوړولو کوشش شروع کړ نو د یکه توت په کیمپ کښې ساقی صاحب او کیمپ کمانډر سالار شیر علی خان د دوی مخالفت شروع کړو او ډاکټر صاحب يې هم د ځانه سره هم خیال کړ. دوی د اسمبلی خپل ول ممبران د صوبې نه یکه توت کیمپ له د اجلاس د پاره راوغوښتل چه دوی د ځانه سره د وزارت په جوړولو کښې متفق کړي، خو هغوی چه به راتلل نو ساقی صاحب به پوهول چه اجلاس هم ناکامیا به شو. اخر چه ساقی صاحب تیراته لاړو نو دوی ته صحنه خالی شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر په صوبه سرحد کښې چه مونږ څه کول نو هغه مونږ یوازې د خولې په تبلیغ او تشولا سونو کول ، ولې چه زمونږ سره هیچا مالي مرسته نه ده کړې ، او بعضې خلکو به لا زیاتې په مونږ دا الزام هم لګولو چه دوی څه تعمیري کار نه دی کړې او د قوم روپۍ یې وخوړې هو یحیی کالونی په ډیلي کښې وه او سیوا کرام په وارده کښې وا او چه څه وخت به پرا تهنا (عبادت) شروع شو، نو د ټولو نه مخکښې به ما د قرآن شریف تلاوت وکړو ، خلکو ته به د هغه ترجمه وکړه . زمانه پس به یو جاپاني د بده مذهب پیرو کار خپل مناجات بیان کړل او بیا به پرا تهنا شروع شوه . دګاندهي جي په زړه کښې د ټولو مذهبونو یو شان احترام وا او هغه به دا ټول مذهبونه حق ګڼل او زما عقیده هم دغسې ده ، د قرآن شریف او دګیتا مطالعه خو ما په سنه شان سره کړې ده او څه وخت چه زه په ډیره غازي خان جیل کښې سکهانو سره قید وم نو د هغوی نه مې دګرنتهه صاحب زیاته حصه اورېدلې وه د بده مذهب مطالعې سره زما ډېر شوق وو ولې چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښې د بده مذهب پیرو کار وو لیکن د بده مذهب کتاب ماله په لاس رانغی . انجیل مې د طالب علمۍ په زمانه کښې په مشن هاي سکول کښې ویلي وو ولې چه زه د هغوی د سکول طالب علم وم تورات مې لږ ډېر جبلخانه کښې کتلی و ، د زردشت د پارسیانو د مذهب د کتابونو د کتلو مې هم ډېر شوق و ولې چه هغه خدای مونږ له رالېږلی وا او په بلخ کښې پیدا شوی دی . خدای به په قرآن کښې وایي چه ما هر قوم ته د هغوی نه یو هادي لېږلی دی . لیکن تر دې وخته پورې ما د هغه متعلق هیڅ لټریچر بیا نه موندهٔ . خو رشید بهن او نورو پارسي دوستانو ما ته ویلي وو خو هیچا د هغه یو کتاب ما ته را و نه لېږه . زما مذهب رښتیا ، مینه محبت او د خدای د مخلوق خدمت دی . مذهب همیشه دنیا ته د اخوت او محبت پیغام راوړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکومو خلکو په زړونو کښې چه د بنی نوع انسان د پاره روا داری، مینه، محبت نه وی او د کوم سړی په زړه کښې چه نفرت. بغض، کینه وی نو د اسی سړی د مذهب نه ډېر لیری دی.

د الیکشن په وخت کښې مسلم لیګ په صوبه سرحد کښې د پراپیګنډی د پاره یو پنجابی میجر خورشید را الیږلی ؤ چه د خپلی بدعملی په وجه د فوج نه موقوف شوی وهغه لی ددی غرض د پاره را اولیږلو چه هغه پښتنو کښې خانه جنګی پیدا کړی او د اسی تقریرونه به لی کول چه د تشدد نه ډک وو، ده به ویل چه دا یو خو خدایی خدمتګار لیډران دي چه دی قوم کښې د دوی د سوخ او اثر دی، دوی قتلول غواړی او د اسی خلک پیدا کړی چه هغوی ته مونږ لس لس، شل شل زره روپی ورکړو چه هغوی د لیډران مړه کړي ځکه چه د دوی د مرګ نه بغیر زمونږ لاره ازادیدی نه شی. د اسی ددی د پاره سرحد ته راغلی وو چه پښتانه په کور کښې د جنګوی او که چری د خدایی خدمتګارو د هنمایانو قتل کړی شی نو د قوم همدردی خو خدایی خدمتګارو سره ده، نو د بدل اخیستلو به ضرور کوشش کوي او د مسلم لیګ لیډران به قتلوي. او په دی طریقه به پښتانه نه پخپل کور کښې په جنګ، جګړه اخته شی، او دوی به برباد شی، میجر خورشید یوازی زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو ټول قوم لی تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چه زمونږ خلک د میجر خورشید د دی ارادی او سکیم نه خبر شول نو هغوی د خدایی خدمتګارو د حفاظت د پاره نوی جماعت د غنی په مشرۍ کښې جوړ کړو چه نوم لی (ځلمی پښتون) و او په دی کښې هغه ځوانان شریک شول چه د چا عقیده په عدم تشدد باندی نه وه ولی چه هغوی په دی غرض د غه جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الیکشن :

مخکښې الیکشن راروان و نو ما دا فیصله وکړه چه زه په الیکشن کښې په داسې حالاتو کښې حصه نه اخلم ځکه چه د الیکشن کته خو د وزارت جوړولو د پاره وی، زمونږ وزارت شته خو دهغه د احال دی چه د دوی برخلاف پراپیګنډې دی د دوی ماتحت خلک کوی او دوی ورته لاس ترزنی ناست وی.

په کلکته کښې د ورکنګ کمیټۍ اودپارلیمنټری بورډ شریکه جلسه وه زه هم ورله تلی وم او پکښې شریک وم، دا ټوله جلسه د الیکشن د پاره وه ما دهغوی په مخکښې د صوبه سرحد حال بیان کړو او هغوی ته می ووې چه الیکشن خو د وزارت د پاره وی چه الیکشن وګټو او وزارت جوړ کړو، زمونږ وزارت شته او پیرنګیان او دهغوی ملګري زمونږ د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوی او زمونږ د دومره اختیار نشته چه د دوی نه تپوس قدرې وکړو نوزه تاسو خبروم چه زه په راتلونکی الیکشن کښې حصه نه اخلم. پارلیمنټری بورډ ووې چه په هره طریقه چه وی چه دی په الیکشن کولو راضی کړو خو زه یې اماده او رضامند نه کړی شوم چه د ورکنګ کمیټۍ اجلاس ختم شو نو ما کاندهی جی ته ووې چه تا خو زما د ټوله قصه واورېده نوزه په دی الیکشن کښې حصه نه اخلم نو هغه هم ما سره اتفاق وکړو.

زه کلی ته راروان شوم کار می کولو زما خو د الیکشن سره اتفاق نه ؤ کار سره می اتفاق وکړو کښې وزکار نه کښېنا ستم په ملک کښې می دوری شروع کړی حکومت په زور شور زمونږ مخالفت شروع کړی وماته دا پته ولګېده چه حکومت اسلامیه کالج بند کړو او دغه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم لیګ د پراپیګنډې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره کلواو ښارونو ته لیږي دا راته هم معلومه شوه چه د پیرنګیانو ښځې هم په ملک کښې
ګرځي او د خانانو ، ملکانو ، ښځوته وایي چه مونږ تاسو کره راغلي یو د سرنه لوپټه غواړو او
زمونږ لوپټه ووت دی مونږ له به ووت راکوئ او د پراپګنډې د پاره د سکیم شهنواز لونه
اونوري له پنجاب نه د پیري جنګي سرحد له راغلي دي . د پنجاب نه مسلم لیګیان د علیګړ مسلم
یونیورسټي هلکان او د کلکتې اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو
نه کارکن لیډران په ډېرلوی تعداد سره سرحد ته راغلي وو د دوی نه علاوه حکومت او
مسلم لیګ د سرحد او پنجاب پیران د کوټو نه راوښکي وو . وې چه د اوخت د کوټو نه دی راوځي
میدان ته شي او مانکي صاحب (د مانکي پیر صاحب امین الحسنات) یې هم راوښکي واو
مونږ ته یې مقابله کښې د ر ولي وو ، دوی ما سره واقف و ، د ده د پلار فاتحې له هم زه تللی
وم ، او کله نا کله چه به زه په دوره لاړم نو د ده سره به مې لیدل ، نو ده ما پسې یو سړی راولیږه
چه زه ستا سره ملاقات له درځم ، ما ورته وویل چه دی دی نه راځي زه به د رشم . دی ډېرې
په چونې کښې اوسیده . یوه بنګله ورله حکومت ورکړې وه ، زه ورغلم او دی می ولید او
ډېرې خبرې مو وشولې ، ده ماله د جیبه یو کاغذ راوایسته او راته یې وویل چه دا ماله جناح
صاحب راکړې دی او په دی کښې یې لیکلي دی چه که پاکستان جوړ شو نو په دی کښې به اسلامي
شریعت وی ، ما ورته وویل چه څه یې . دي حیران شو او راته یې وویل چه ولې ؟ ما ورته وویل
چه په اسلامي شریعت کښې د جناح صاحب ځای شته ؟ نو تا له به یې څرنګه جوړ کړې ، ما ورته وویل
چه ته خو باید چه د اسلام نه واقف یې ، نو ته پخپله فکر وکړه چه که سباله دلته اسلامي شریعت
جاري شي نو چه د دی مسلم لیګ د مشرانو به څه حال وی ؟ ما چه د پیرنګیانو او میمانو زمونږ
په مقابله کښې دا دومره جد وجهد او دلچسپي ولیده نو زما خیال بدل شو ، الیکشن ته صرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت پاتی وه نو ما کار شروع کړو دا د ۱۹۴۶ کال د متحده هندوستان اخری الیکشن و، دی الیکشن ته مسلم لیګ داسی رنګ ورکړو او خلکو ته به یی ویل چه دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دی چه پاکستان غواړئ که متحده هندوستان؟ په هندوا و مسلمان و چه کفر سره ځئ که اسلام سره ځئ؟ په مندر او په مسجد و چه جماعت له دوت ورکوئ که درمسال له.

په دی الیکشن کښی مونږ میا جعفر شاه او دکلی ګړئ ارباب عبدالرحمان نه و دروں ځکه چه دوی د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب په مینځ کښی اختلافات پیدا کولو او ډاکټر صاحب ته به یی زما په سر هم لمسون کولو چه باچاخان داخل تا نه وزیر اعظم کوی او قاضی صاحب وزیر اعظم کوي. د دوی دا تولی خبری دروغ وې. مونږ ډاکټر صاحب وزیر اعلی کوو، مونږ صرف دومره ویل چه ډاکټر صاحب د (لا اینډ اردر) نه اخلی، دا د قاضی صاحب له ورکړی ځکه چه ډاکټر صاحب له سرکاری افسران دوکه ورکولی شی او قاضی صاحب له یی نه شی ورکولی، خو ډاکټر صاحب ووې چه که جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان نه و دروئ نو زه هم نه و درپږم مونږ د ډاکټر صاحب نه مجبوره شو او دوی مو دروں جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان تش په نامه خدائی خدمتګاره وو خو چه څه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو د تولو نه اول دکلی ګړئ ارباب عبدالرحمان را اوګډه د قیوم لی خپل ځای کښی میلمه کړو، جعفر شاه یی هم را وغوښت او دوی مسلم لیګ کښی شامل شول او ورته یی ویل چه مونږ به کوشش کوو چه نور خدائی خدمتګار هم په مسلم لیګ کښی شامل کړو.

د هندوستان دنورو مسلمانانو په شان پښتانه جذباتیان نه وو مونږ په دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې ډېر کارګرې وې په دوی کښې سیاسی شعور راغلی وکولی په کور، کلی په کلی ورپسې ګرځیدلی وو دوی موپوه کړی وو او په دوی کښې پوهه او بیدارۍ راغلی وو دا اسلام نه واقف شوي وو دوی دا اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه، دلته خدائي خدمتګار ډېر کارګرې وهندوستان کښې مسلمان غریب دا اسلام نه چا خبر کړې و؟ په اسلام چا پوه کړې و؟ سیاسی شعور او پوهه پکښې چېرته وه؟ دهغوی دپوهې څوک و؟ او دا تخیزونه خو په یو قوم کښې پخپله نه پیدا کېږي او دا خو چه پکښې څوک په نام او ملک او اسلام مین خلک پیدا شي نو پکښې کار وکړي. هندوستان کښې داسې خلک تر اوسه مسلمانانو کښې نه دی پیدا شوي نو ځکه دا اسلام په نوم دوکه کېږي او خود غرضه خلک دا اسلام په نوم تری فایدې اخلي. بله دا چه دهندوستان د مسلمانانو لیډرې هغه سړي وو چه د پیرنګیانو خاص الخاص وو. یا به سردو، یا نواب، یا خان بهادر خدائي خدمتګار و شپه او ورځ په دی یوه میاشت کښې چه کار وکړو نو سره د دی چه پیرنګیا نو او مسلم لیګ ډېره موده ډغرې وهلی وې، مسلم لیګ په دی الیکشن کښې شکست وخورد او خدائي خدمتګار په یولوی اکثریت سره کامیاب شو، پنځوسو کښې یو دیرش خدائي خدمتګار وو، دوه سیټه جمعیة العلماء هند وګټل، باقی اوو سل سیټه مسلم لیګ وګټل.

په صوبه سرحد کښې شپږ ضلع دي په پنځو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، ډیره اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم تول پښتانه دی خو ژبه یې پرلیښې ده هلته چه په کوموعلاقو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب شو او چېرته چه ژبه هېره کړې وه او هندکولي وې هلته مسلم لیګ کامیاب شو حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دحکومت پر زوزمونږ بر خلاف چه څومره کارکړی ؤ دومره مسلم لیګ نه وکړی دحکومت دا کار مونږ ته ډیر مکروه او دا ئین خلاف ښکاره دیده نو مونږ کښینا استو او دا فیصله مو وکړه چه وزارت نه اخلو او دوزارت دجوړولو نه موانکار وکړه او دمسودیل مونږ ترهغه وخته پورې دوزارت اخیستو ته تیار نه یو چه ترکومه پورې حکومت مونږ له دا اجازه را نه کړي چه الیکشن کښې کومو ملازمانو زمونږ خلاف حصه اخیستی ده او دقواعدو او ضوابطو خلاف ورزی یی کړې ده چه دهغوی بر خلاف مقدمی جوړی کړو او دجرمانو له مناسب سزا ورکړو. زمونږ ددی فیصلی سره دډاکټر خان صاحب اتفاق نه ؤ. سعد الله، سردار پټیل ددی فیصلی نه خبر که سردار پټیل چه خبر شو نو هغه مولانا ابوالکلام ازاد ددی مسئلی دحل کولو دپاره سرحد ته راولیږه او پیښور کښې زمونږ اجلاس وشو.

ما مولانا صاحب ته صافه او پاکه خبره وکړه چه کومو سرکاری ملازمانو زمونږ بر خلاف قدم وچت کړی دی که مونږ ته دا اختیار نه وی چه مونږ هغوی له سزا ورکړی نو مونږ داسی وزارت نه اخلو. مولانا صاحب واپس دیلی ته لاړو او هلته یی دوا ایسرا نه ایو خط واخیستو او بیا راغی، په دی خط کښې وایسرا په څه کول مول طریقه زمونږ شرط منلی و نو مونږ وزارت خو واخیستو خو په دی شرط چه دوزارت اختیارات به یوی مرکزی کمیټی سره وی. زما دا رایه وه چه دهری ضلعی دخدایی خدمتګارو نه دی، دوه دوه کسان واخیستی شی او دهغوی نه دې دغه کمیټی جوړه شی خو شرط به دا وی چه دغه کسان به دحکومت ملازمانو سره لیدل کتل نه کوي او نه به دوزارت سره تګ راتګ کوی نه به دچا سفارشونه کوی بلکه دوی به دوزارت دپاره دکارکولو پیروګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او وزارت به د دوی د منظور شوی پروګرام نه خلاف کار نه کوي د دی کار د پاره ما د تولی صوبی دوره وکړه او د غنمی کسان می هم پیدا کړل کمیټی می تری جوړه کړه خو افسوس دی چه هغوی دغه کار و نه کړو ولی چه هغوی خپل غرضونه نه پوره کیدو ول نو دغه سکیم کامیاب نه شو. حقیقت دا دی چه مونږ کښی لا داسی خلک پیدا شوی نه دی او هغه چه مونږ وئیل چه کومو سرکاری افسرانو د قانون، اخلاقو او سرپیتوب خلاف په الیکشن کښی د خدایی خدمتګارو خلاف کار کړی دی. هغوی لا سزا ورکوو، هغه کار هم و نه شوو.

د آئین ساز اسمبلی ممبران:

او س د دستور ساز (قانون ساز) اسمبلی د پاره د انتخاب مسئله راځی کښی شوه. د هغه په باره کښی دا فیصله وشوه چه د هری صوبی څومره ممبران په حصه کښی راسی نو هغه به د صوبائی اسمبلو د ممبرانو په رووت جوړ یږی، زمونږ د ری ممبران د سپیل یوزه شوم، یو مولانا ابوالکلام آزاد مقرر کړو. مسلم لیګ د هندوستان د مسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړی وو چه د ده په شان بااعمله عالم مسلمان او د قربانی مرنی سیاستدان په تول هندوستان کښی په مسلمانانو کښی نه و خو ده له چاځای ورنکړو نو مونږ د خپلی صوبی نه منتخب کړو یو د مسلم لیګ د سپید و نو هغه د هزاری د ضلعی نه سردار بهادر منتخب شو، دا مرکزی اسمبلی هم وه او آئین ساز اسمبلی هم وه، مسلم لیګ د دی بایکاټ وکړو ما دی د مسلم لیګ مسلمانانو ممبرانو ته ډیر منت وکړو چه راځئ چه په دی کښی شریک شو مونږ به هندوانو ته ووایو چه تاسو که «سوشلسټ جمهوریت» جوړوئ نو مونږ د هر ډګر کښی شریکیږو، په دی کښی د مسلمانانو ډیره فایده ده ولی چه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هندوستان کښې غړیانان دي او هندوان امیران دي. په دې آئین کښې دا داخبره شته چه څه وخت دا آئین جاري شو او مرکزي حکومت جوړ شو نو هره صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه ددې حکومت نه جلا کیږم نو جدا کیدی شي. که چیرې مونږ پوه شو چه زمونږ داخبره نه منې نو بیا زمونږ په صوبه سرحد کښې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنګال او سنده کښې اکثریت دی، زمونږ ټولې خپلې خپلې اسمبلۍ به قرارداد پاس کړي چه مونږ مرکز سره نه اوسیږو، بیا به مونږ ټول په شریکه یو حکومت جوړ کړو. که چیرې مسلم لیګ زما داخبره منلې وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وی نه بنګال. خو مسلم لیګ مسلمانان داسې لیونی وو چه څوک به مسلم لیګ کښې نه وو. هغه به یې د سره مسلمان نه ګڼلو.

کرپس مشن:

چه دویم جنګ عظیم شروع شو نو د امریکې سیاسي مشرانو وویل چه تر څو د هندوستان سیاسي مسئله حل شوی نه وی نو هندوستان جنګ کښې زمونږ تائید کولی نه شي. نو هغوی د برتانیې په حکومت دباو اچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادي ورکړي. پرزیډنټ روزویلټ داخبره بیا بیا مسټر چرچل ته وړاندې کړه، نو انګریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیانو په دې مطالبه غور وکړي. انګریزانو ددې د پاره کرپس مشن هندوستان ته ولیږلو، خو د مشن ناکام شو، د جنګ حالت ورځ تر ورځ خرابیدو نو امریکیانو بیا پیرنګیانو له مخ را واړولو. نو لارډ ویول الندې ته لاړ او د وزیر هند سره یې مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسي مسئلې د حل د پاره یو ګول میز کنفرانس راوبلي. په دې ګول میز کنفرانس کښې مسټر جناح ویل چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو نمایندګان به صرف مسلم لیګ مقرر وي او د هندوانو نمایندګان به
کانګرس. مولانا آزاد چه د کانګرس صدر و د دې سره اتفاق نه کولو، هغه به ویل
چه کانګرس به د هندوستانی قومیت په حیثیت کنفرانس کښې شامل یږي. په دې
اختلاف دا کنفرانس هم فیل شو. دا ډېره د تعجب خبره ده چه پیرنګی په دې خبره
ټینګ ولاړ وو، چه کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو
واحد نماینده جماعت تسلیم کړي، ولی حقیقت دا وو چه کله په ۱۹۳۷ع کښې هم د پیرنګی
په هندوستان کښې انتخابات وکړل، نو هغې کښې د یوولسو صوبو نه په اتو کښې قطعی
اکثریت کانګرس حاصل کړو، باقی د مسلمانانو د ری اکثریتی صوبې وې چه هغه مقامی
پارټو سره وې او مسلم لیګ سره یوه صوبه هم نه وه، سنده کښې د الهی بخش سومرو
حکومت وو چه هغه یو قوم پرست سړی وو او د کانګرس د ممبرانو حمایت هغه ته حاصل وو
پنجاب کښې د یونینسټو حکومت وو چه هغې وزارت کښې د مسلمانانو سره هندوان او
سکهان هم شامل وو، هم داشان بنګال کښې حکومت د مولوی فضل الحق وو چه هغه هم
د غیر مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو، مګر د دې هر څه با وجود پیرنګی ستړګی پټې
کړې وې او په دې نښتې وو چه کانګرس دې مسلم لیګ د مسلمانانو واحد نماینده جماعت
ومنی او تر دې حده پورې لاړ چه پوره شمله کنفرانس یې هم په دې یوه مسئله باندې ناکامیابه
او ختم کړو. د دلچسپۍ خبره داده چه که دا موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ع
د انتخاباتو نتیجې وړاندې کېږدو، نو د پیرنګی او د مسلم لیګ حقیقت به معلوم شي، په دغه
انتخاباتو کښې د سنده او سرحد نه یو ممبر هم د مسلم لیګ نه وو منتخب شوی او د پنجاب
د ټولې صوبې په مسلمانانو کښې صرف یو ممبر د مسلم لیګ وو، یعنی د دې د ری واړو صوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو د یوسل و پنځه پنځوس ممبرانو نه د مسلم لیګ صرف یو ممبر و او د غیر لیګی دعوه وه.

شمله کنفرانس:

برتانوی حکومت په دغه وخت کښې مجبور و چه هندوستان ته خپل حق ورکړي د دی د پاره یې د خپلی کابینی یو څو ذمه وار کسان هندوستان ته راو لیږل چه هغوی هم د دغه کال د مارچ په ۲۳ نیټه راورسیدل.

دې مشن د آل انډیا کانګرس او مسلم لیګ جماعتونو سره خبری اتری شروع کړې، د دی مقصد د پاره یې څلور څلور تنه نمایندګان د هر جماعت نه وغوښتل، دا اخبری اتری په ۲ مئی ۱۹۴۶ په شمله کښې شروع شوې د کانګرس له خوانه د اکسان مقرر شول:

۱- مولانا ابوالکلام ازاد د کانګرس صدر، و.

۲- جواهرلال نهرو.

۳- سردار پټیل.

۴- زه (عبدالغفار خان).

د مسلم لیګ له خوانه د اکسان راغلل:

۱- محمد علی جناح چه د مسلم لیګ صدر، و.

۲- لیاقت علی خان. جنرل سکرټری

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبدالرب نشتر.

د برتانیې د لیبر حکومت نه د وزیران راغلی وو:

۱- لارډ پیتک لارنس وزیر هند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- سر ستیفرد کرپس .

۳- مستر الکزاندر .

۴- لارد ویول د هند وایسرای .

د پورته ذکر شوو نمایندگانو تر منځ خبری شروع شوې . په اول ملاقات کښې چه څه خبری وشوی دهغې نه پس مونږ د کانګرس څلور واړه ملګري مهاتما ګاندهی ته لاړو هغه مونږ ته وویل انګریزان د پرچالاک او هوښیار دي تاسو به خبرو اخته کړي او په هغه اودغه به موتهر باسي . تاسو د هر څه نه مخکښې دوی نه پوښتنه وکړئ چه ایا دوی هندوستان پرېږدي اوکه نه ؟ بله داورته ووایئ چه تاسو د انګریزی فوځ ددې ملک نه وباسئ اوکه نه ؟ په سباچه مونږ جرګې ته لاړو نو جواهرلال نهرو دوی ته داخبری وکړې چه تاسو هندوستان پرېږدئ اوکه نه ؟ او تاسو دا انګریزی فوځونه ددی خاوری نه وباسئ اوکه نه ؟

لارد ویول ورته په ځواب کښې وویې چا ته یې پرېږدو ؟ تاسو (کانګرس او مسلم لیګ) جوړه نه کړئ نو مونږ به دا ملک چا ته پرېږدو ؟ جواهرلال نهرو ورته وویل : که مونږ ته یې نه پرېږدئ نو دوی (مسلم لیګ) ته یې پرېږدئ خو تاسو ووځئ .

ددې خبری په جناح صاحب ښه اثر وشو او هغه وویل چه مونږ جوړه کوو . ددې نه پس مونږ ټول راووتو او جناح صاحب او جواهرلال نهرو یوی بلی کوټې ته ننوتل او لږ ساعت پس راووتل او بیا ټول د جرګې په ځای سره کښېناستو او فیصله داسې وشوه : یو وفد دې مقرر شي چه یو تن د کانګرس او یو تن د مسلم لیګ نماینده پکښې وی او دریم سړی پنج به یې داسې څوک وی چه د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شي کومې خبری چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکانګرس او مسلم لیګ له خوا فیصله شي هغه به ومنلی شي او کومی چه په هغې کښې اختلاف او لانجه وي هغه به دغه وفد فیصله کوي.

لارډ پیتک لارنس مونږ نمایندګانو ته وویل چه تاسو به په دریو ورځو کښې دننه دغه درې کسیز وفد انتخاب او مونږ ته به یې نومونه راليږئ. مونږ لارډ او ګاندهي جي ته موږ اخبره وکړله مونږ چه درې ورځې پس اجلاس ته راتلو نو ګاندهي جي مونږ ته وویل چه "مسلم لیګ څه غواړي" هغه ورته ورکړئ خو چه خبره ورانه نه شي!

چه مونږ راغلو او کښېناستلو نو لارډ پیتک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه چه هغه قصه موخنګله کړه؟ جناح صاحب ورته وویل دا څه قصه؟ ما چه د جناح صاحب دا لفظونه واورېدل نو عبدالرب نشتر صاحب ته مې اشاره وکړه چه دلته راشه: هغه ما ته راغی نو ما ورته وویل ای هلکه ورانوئ یې مه! مونږ چه نن اجلاس ته راتلو نو ګاندهي جي مونږ ته وویل چه مسلم لیګ چه څه غواړي هغه ورته ورکوئ نو تاسو چه څه غواړئ هغه یې درکوی، ددی خبری ضمانت زه کوم. نشتر صاحب لارډ او د جناح صاحب شانه ودرېدو. ډېره وخته پوری ولاړو خو هغه ورته هیڅ توجه ونه کړه نو بیا لارډ پخپل ځای کښېناست او خبره ورانه شوه پیتک لارنس ورته وویل چه: ای جناح صاحب تاخو وعده کړې وه؟ مګر هغه هیڅ ونه ویل او جرګه ناکامه او خوره شوه.

کیبنټ مشن:

څه وخت چه د شملی کنفرانس ناکام شو او له هغه نه وروسته په انګلستان کښې د انتخابات وشو او لیبر پارټی کامیابه شوه نو اعلان یې وکړه چه د هندوستان په باره کښې موږ چه څه اول ویلی وو هغه به سرته رسوو او عمل به پرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوروسته واقعاتونه داخبره ثابته شوه چه دهغوی خبری دزړه داخلاصه وې. البته دکرپس مشن دناکامۍ نه وروسته دچرچل حکومت دا فیصله کړې وه چه د جنګ تر ختمېدو پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کښې کښېږدولې شي.

کله چه سونږ پوه شو چه پیرنګیان هندوستان ته ازادۍ ورکولو باندې مجبور شول نو ماکاناندهي جي ته وویل چه داخل حکومت راشي نو تا ته پخپله اخیستل په کار دي، ځکه چه تا خو ولیدل چه دا معمولي بې اختیاره حکومت راغلی ؤ نو وزیرانو به دچا نه منل، اوس خو پوره اختیارات را روان دي نو په کار دي چه دا حکومت ته پخپل لاس کښې واخلې. که چیرې ته بې وانه خلې نو دا درته وایم چه که داخپل ځوی دیوی داس پرې کښېنوې نو دا حکومت داسې پوره خیز دی چه دانسان دماغ بدل کړي، نو دی به هم بیا ستا خبره نه منی، ښه به داوی چه ته لکه دلیتن په شان حکومت پخپله واخلې. که کاندهي جي حکومت اخیستی وی مکمل کړې یې وی که بیا یې خوښ نه ؤ نو دماؤ په شان به یې پرلېښې وی.

خو ته پوهېږم چه هغه زمادی خبری سره په څه وجه اتفاق ونه کړو، که چیرې ده حکومت اخیستی وی نو هندوستان به دومره تباهي او بربادي شوې نه وه. دلیبر حکومت دا اختیار حاصلولو نه پس دپرزیډنټ پارلمانی هیئت هندوستان ته راولېږه.

دفروري په ۷-۱۹۴۶ع لارډ پیتک لارنس وزیر هند په پارلیمنټ کښې دا اعلان وکړچه برتانوي حکومت هندوستان ته یو کیبنټ مشن لیږي چه د هندوستان دنمایندګانو سره دملک دازادۍ په باره کښې خبری وکړي.

دغه وفد د ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمي کښې هندوستان ته راغی او معلومه شوه چه دا مشن به په لارډ پیتک لارنس وزیر هند، دتجارتي بورډ پریزیډنټ سر ستیفورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرپس او دبحری محکمی اول لارد ای . وی الکزنډر باندی مشتمل وی . دکیبنټ مشن د پلان مطابق به صرف دری محکمی د مرکزی حکومت تر اختیار لاندې وی، دادری محکمې د دفاع، امور خارجه او مواصلاتو محکمی وې . مګر دې مشن بچیل پلان کبنی یونوی تجویز وړاندی کړچه هندوستان یی په دری حصو تقسیم کړی و (A . B . C) ددې دپاره چه د مشن د ممبرانو د اخیال وچه د اقلیتونو په زړه کبنی به اطمینان پیدا شی په B برخه کبنی پنجاب سنده ، صوبه سرحد او برتانوی بلوچستان چه دا د مسلم اکثریت علاقی وې، په E برخه کبنی بنګال او اسام شامل وو . په C برخه کبنی د مسلمانانو د پرلږ اکثریت و او په A برخه کبنی د پورته ذکر شوو نه علاوه د هند نوری ټولی صوبی شاملې وی. په دی ډول د مسلم اکثریت صوبو ته تقریباً پوره خود مختاری حاصله وه په دی لحاظ په B او C برخو کبنی د مسلمانانو اکثریت یقینی و او هغو ته د احق ورکړشوی وچه خپل ټول اختیارات ترلاسه کړی ، ترکوم خایه پورې چه د مرکز سوال و د هغه سره صرف هماغه دری محکمی وې . په دې پلان کبنی داهم وه چه په یو زون کبنی کومه صوبه او سیدل نه غواړی او په اکثریت سره فیصله وکړی نو دهغې زون نه وتلی شی . دکیبنټ مشن پلان کانګرس او مسلم لیګ دواړو ومانه . په اول سر کبنی جناح صاحب د دی سکیم مخالف وخو څه وخت چه مشن په صفا الفاظو کبنی وویل چه نه مونږ د ملک تقسیم منو او نه دا زاد ریاست سفارش کوو نو بیا جناح صاحب د مشن سکیم ومانه او پکبنی شریک شو . په اخری ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د اقلیتونو د مسئلی د حل د پاره چه دکیبنټ مشن پلان کوم حل پیش کړی دی ، ددی نه زیات کومه بله منصفانه فیصله نه شی کیدلی ، په هرحال هغه ددی نه زیات مشن باندی نور شرطونه نه شو منلی هغه کونسل ته وویل چه کیبنټ مشن چه کوم سکیم وړاندی کړی دی هغه د زیات نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات دی. په دې وجه هغه مسلم لیګ ته مشوره ورکړه چه دا سکیم ومنی او کونسل په اتفاق سره ددې په حق کښې رایه ورکړه.

د کانګرس او مسلم لیګ له طرفه ددی پلان منل د هندوستان د تاریخ یوه روښانه واقعه وه له دی نه دا ثابتیده چه د هندوستان د ازادی سخته معامله د خبرو او مفاهمت له لاری فیصله شوه نه د تشدد او جنګ له لاري.

د کانګرس صدارت:

تر دغه اوخته مولانا ابوالکلام ازاد د ۱۹۳۹ عیسوی کال نه مسلسل صدر راغلی وخکه چه د دویم عالمی جنګ او ملک کښې دهغه په نتیجه کښې د جد وجهد په وجه د نوی صدر انتخاب نه شو کیدی. هر کله چه جنګ ختم شو نو د کانګرس د نوی صدر د انتخاب سوال پیدا شو په دغه وخت کښې عام خیال دا وچه مولانا ابوالکلام ازاد دې صدر پاتی شی خکه چه دده په صدارت کښې د برتانیې لیبر حکومت او د هندوستان د مشرانو خبری اتري شوی وی او هم دده د صدارت په وخت کښې د شملی کنفرانس وشو، رایه داوه چه ښه به داوی د نوی صدر په صدارت کښې د هندوستان د ازادی کار تر سره شی ولی د صدارت په مسئله د کانګرس په مشرانو کښې اختلاف و د سردار پتیل او دهغه د طرفدارو د اخواهش وچه دی (پتیل) دې صدر شی.

مولانا ابوالکلام ازاد ته د اتولی خبری معلومی وې هغه ددی په زنا کښې د صدارت نه د استعفا ورکولو او اوایده صدارت نه کولو فیصله وکړه خو دهغه د اخیال وچه دهغه نه پس دې یو داسی سړی صدر شی چه په هغو نازکو او اهمو حالاتو کښې د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار وچلولی شی، ددې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سړی ښکاریدو او هغه خپله رایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجواهرلال نهرو دصدارت په حق کښې په یو اخباري بیان کښې څرګنده کړه، ګاندهي جي هم د سردار پټیل په صدارت خوشحاله وو خو د مولانا صاحب ددې بیان نه پس هغه څه ونه ویل او جواهرلال نهرو صدر شو.

دجواهرلال بیان:

د «کیبنټ مشن پلان» د قبلولو نه پس په هندوستان کښې دېره ښه فضا پیدا شوه خو ددې نه وروسته جواهرلال نهرو په بمبئی کښې په یو پریس کنفرانس کښې داسې بیان ورکړو چه دا فضا یې ګډوډه کړه.

د ۱۹۴۶ کال د جنوري په لسمه نیټه جواهرلال نهرو نه په بمبئی کښې په دغه پریس کنفرانس کښې داپوښتنه وشوه چه ایا آل انډیا کانګرس چه دغه تجویز منظور کړو نو ددې دا معنا شوه چه کانګرس دغه پلان په پوره ډول تسلیم کړو؟ نو ددې په ځواب کښې ده، وویل، «کانګرس چه په دستورساز اسمبلي کښې کښېنې نو ځان به ددې معاهدې پابند نه ګڼي او هغه وخت چه څنګه حالات پیدا کیږي دهغو مطابق به په ازادۍ سره فیصلې کوي.» ددې وضاحت نه پس د پریس نمایندګانو تپوس وکړو چه ایا ددې مطلب دا شو چه کیبنټ مشن پلان کښې ترمیم کېدې شي. جواهرلال نهرو ددې جواب کښې اوویل چه کانګرس صرف په دستورساز اسمبلي کښې د شاملېدو وعده کړې ده او هغه ځان په کیبنټ مشن پلان کښې د بدلون او کمي زیاتي کولو مجاز ګڼي.

د مولانا ابوالکلام ازاد دا رایه وه چه دا ډېر غلط کار وشو هغه پخپل کتاب کښې وایي: زه په وضاحت سره ددې لیکلو ضرورت محسوسوم چه د جواهرلال نهرو بیان غلط و، دا وینا صحیح نه وه چه کانګرس د خپلې مرضۍ مطابق په پلان کښې څنګه چه وغواړي ترمیم کولی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل خبر داوه چه مونږ دامنلی وو چه مرکز کښې به وفاقي حکومت وي او د مرکز سره به صرف دری محکمې وی نوری ټولې محکمې به د صوبو سره وی او دهغو په اختیار کښې به وي مونږ داهم منلي وو چه صوبې به په دری ګروپونو A، B، C کښې ویشلې کیږي په دې شرطونو کښې کانګرس دخپله طرفه د معاهدې د نورو جماعتونو (فریقینو) د رضا نه بغیر د هیڅ تبدیلی کولو حق نه لري.

د جواهرلال په بیان عکس العمل:

په مستر جناح د جواهرلال نهرو دغه بیان ډیر خراب تاثیر وکړو. دغه بیان داسې و چه په هر چا باندې ښه اثر نه شو کولی، جناح صاحب دا موقف اختیار کړو چه د جواهرلال نهرو بیان د کانګرس د ذهن ترجمانی کوی. د ده دلیل داوو چه که کانګرس دومره زر خپله دا به بدلوی او حال دا دی چه انګریز لا دلته موجود دی او د ده (کانګرس) لا سوته اختیار نه دی راغلی نو اقلیتونه په کوم اعتماد یقین کولی شی چه د انګریزانو د وتلو نه پس به کانګرس بدل نه شی او د کانګرس نظر به دغه شان نه شی دا کوم څه چه د جواهرلال په بیان کښې ښکاره شوی دی، د دی سره سمه ستی مستر جناح یو اخباری بیان جاری کړو په هغه وخت کښې یې وویل: «د کانګرس د صدر د دې بیان سره هر څه بدل شول او اوس په هر څه د نوی سر نه د غور کولو ضرورت پیدا شو.»

جناح صاحب لیاقت علی خان ته وویل چه د مسلم لیګ د کونسل اجلاس راوبلې او د خوا لې بیان ورکړو چه مسلم لیګ کونسل په دیلی کښې د کیبنټ مشن پلان خکه منلی وو چه مونږ ته یقین راکړی شوی وو چه کانګرس دا سکیم منلی دی او د هندوستان د پاره چه به کوم دستور جوړیږي دا سکیم به د هغې بنیاد وی هر کله چه اوس د کانګرس صدر اعلان کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه کانګرس په دستورسازه اسمبلۍ کښې د خپل اکثریت په زور په دغه پلان کښې بدلون راوستی شی ددی دا معنا شوه چه اقلیتونه به د اکثریت رحم وکرم ته پاتې وي. جناح صاحب، په دغه بیان کښې وویل چه د جواهرلال ددی بیان مطلب دادی چه کانګرس د کیبینټ مشن پلان مسترد کړی دی نو ځکه وایسرای ته په کار دی چه مسلم لیګ دغه پلان منلی دی نوده ته دی د وزارت جوړولو دعوت ورکړی.

انترم حکومت:

دغه شان په ستمبر ۱۹۴۶ کښې عبوري حکومت جوړ شو، جناح صاحب خو اول ددی نه انکار وکړ خو بیا وروسته د لاردپول سره د خبرو اترو ته پس، بیا په ۱۵ اکتوبر ۱۹۴۶ کښې عبوري حکومت ومانه او په هغې کښې شریک شو. لاردپول غوښتل چه زر تر زره انترم حکومت جوړ شي.

په دې وخت کښې زه ناجوړه وم نو کاندهي جي وویل چه تر څو چه دی راغلی نه وي او د ده رأیه مو معلومه کړې نه وي مونږ عبوري حکومت نه جوړوو. لاردپول زه مونږ د صوبې چیف منسټر ډاکټر خانصاحب ته ټیلفون وکړ چه زه خپل هوایي جهاز د راولېږم، باچا خان په دې کښې ډېلي ته راولېږه. زه ناجوړه وم ماورته وویل زه په هوایي جهاز کښې نه ځم او بیا په ریل کاډی کښې ډېلي ته لاړم.

هلته په کانګرس کښې په دوو مسئلو بحث و. یوه داوه چه جواهرلال نهرو ویل چه زه سردار عبدالرب نشتر په کابینه کښې نه اخلم ځکه چه دی په انتخاباتو کښې په خپله صوبه کښې ناکام شوی دی او دی د قوم نماینده نه دی، د جواهرلال دا اعتراض معقول و، چه کوم یو سړی په خپله کورنۍ حلقه کښې د صوبې انتخاب نه شي کټلی نو هغه د ټول هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرکزي حکومت کښې د کومې جمهوري نمايندګۍ حق لرلی شي.

کانګرس داخبره هم وايسراي ته کړې وه چه په داسې حالاتو کښې که باچاخان وغواړي نو داسې دار عبدالرب نشتر عبوري حکومت کښې اخيستی شي، ګنې نونه، بله داخبره وه چه کانګرس وې چه د مسلمانانو کوم حق چه ؤ هغه مسلم لیګ ته ورکړ شو او کانګرس دهندوانو حق دې اودهغوی دارايه وه چه مونږ د کانګرس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوو. ماورته ووېل چه زمونږ په عبدالرب نشتر هيڅ اعتراض نشته، زما خيال ؤ چه دې خوله پښتون دې که دې دا نه شي نو بل پښتون ته خو داموقع نشته، ماوې اخر پښتون خو دې، دې به داسې لوبه ونه کړي لکه چه يې وکړه. د ده په باره کښې جواهرلال نهرو ماته ډاکيله وکړه چه داسې مونږ ستا په خوله مقرر کړې دې خو داسې ښه سړې نه دې. ما داهم وې چه مسلمانانو په کانګرس کښې ډېرې قربانۍ ورکړې دي او دا به ښه وي چه دوې ته د کانګرس له خوا يووه برخه ورکړې شي. د دې به په مسلمانانو ښه اثر وي. زما دا دواړه خبرې کانګرس ومنلې. لارډ ويول ووېل چه مسلم لیګ ته داخله وزارت ورکړئ. خو سردار پټيل په دې ټينګ وو چه دا بل چانته نه ورکوم، نو بيا جناح صاحب ووېل چه ماله يو بل داسې د ذمه وارۍ وزارت راکړئ، نو کانګرس ورله فينانس منسټري ورکړه. سردار پټيل دا تجويز غنيمت وګڼه او هغه يې ډېر نزديات تائيد وکړ. نو کانګرس لارډ ويول ته ووېل چه لیګ له فينانس منسټري ورکړه لارډ ويول جناح صاحب ته ووېل چه وزارت ماليه واخله، هغه ورته ووېل چه دوه ورځې پس به جواب درکوم. غلام محمد چه (ورو وستو بيا د پاکستان ګورنر جنرل شو) محمد علي چودري او نورو د مسلمانانو چه دې محکمې کښې کارکولو مسلم لیګ ته راغلل ډېره خوشحالي وکړه او ورته يې ووېل چه دا ډېره اهمه محکمه وه په دې تاسو ته مبارکباد درکوو. او لياقت علي خان ته يې ووېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ته هیڅ فکر مه کوه مونږ به په دی کښې تاسې ډېر امداد وکړو، پیر دی خبره جناح صاحب وزارت اخیستلو ته تیار شو او لیاقت علی خان د مالیې وزیر شو.

اخر کانګرس عبوري حکومت جوړ کړو او چه څه وخت دا حکومت جوړ شو نو پیر انګیانو د کانګرس د حکومت د بد نامولو د پاره په وزیرستان بمباري وکړه چه زه خبر شوم نو زه لاړم او جواهر لال می د دی قصې نه خبر که چه ته وزیر اعظم یې او دا استاد وزارت د قلمدان کار دی او ته تری خبر نه یې او نه تری چا خبر کړې یې د دی نه قبایلو ته ستاسو د حکومت متعلق ډېری غلط فهمی پیدا کیږی بله دا چه په سرحدی قبایلو د حکومت په کروړونو روپۍ لګی او هغه روپۍ پولتیکل او د قبایلو ملکان اخلی او خوا دی خوا خرڅ شی او قبایلو له څوک هیڅ نه ورکوی او باوجود دومره خرڅ هغو خلکو ته هیڅ فایده نه ده رسیدلی او اوس چه دغه اختیارات ستا په لاس کښې راغلل تاله په کار دی او ستا فرض دی چه د دغی علاقی خلک پخپله ووینی او هغو خلکو سره یو ځای شی، دغه خلک ډېر سنه خلک دی او ډېر عاجزان او مظلومان دی او د هغوی اکثر ملک غړونه دی او که د غو خلکو سره لږ احسان وشی او د هغوی د قوت لایموت د پاره څه ذریعه پیدا شی نو د اګر ډېر چه کله کله پیدا کیږی دا به هم ختم شی ما جواهر لال په دی خبره رضا کړو او هغه ما سره وعده وکړه چه هغه به ضرور د دغی علاقی دوره کوی او دغه علاقه او خلک به ګوری، او دا یې هم وی چه څو مره زمانه کېدی شو نو زه به یې د دغو خلکو د پاره کوم.

لیکن چه څه وخت جواهر لال سرحد ته د تلو اراده وکړه نو چه د صوبه سرحد ګورنر انګیرو خبر شو نو هغه ډېلی ته لاړ اول یې جواهر لال په خپله ولید و ورته یې وویلی چه سرحد ته مه راځه، او چه هغه ونه منله نو بیا یې والیسرای خبر کړ چه پندت تهرو یا یې صوبه سرحد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانه شي . والیسرای نهرو ته وویل چه ته سرحد ته مه ځه . نو هغه ورته وویل چه ضرور قبایلو له ځم او سرحد ته راغی . چه څه وخت کیرو د دیلی نه واپس پیښور ته راغی نو ټول پولتیکل ایجنټان لی راوغوښتل او هغوی یی دهغه د دوری مخالفت ته تیار کړل او د پولتیکل ایجنټانو نه علاوه مسلم لیګ یی هم په شاو تپاوه . جواهرلال چه پیښور له هوایی جهاز کښی راغی او بیا چه د ډاکټر صاحب چه د صوبه سرحد وزیراعلی و و بنګلی ته تلو نو په چونی کښی مسلم لیګ چیغی ووهلی حال آنکه په چونی کښی سیاسی سرګرمی بندی وی چا جلوس ویستی نه شو او نه چا چیغی وهلی شوی . تاسو لږ فکر وکړئ چه ډاکټر صاحب د صوبی وزیراعلی ؤ او جواهرلال د هندوستان وزیراعظم او په سرکاری دوره راغلی وو د اتول د کیرو شرارت ؤ . او افسرانو او پولیس او مسلم لیګ چه څه کړی دی نو دده په ډاډ کړی دی . د اتول مشکلات چه زمونږ په لاره کښی حایل و د اتول کورنو کیرو پیدا کړی وو .

قبایلی علاقې او جواهرلال :

مونږ اول دوره د وزیرستان نه شروع کړه او چه په دوره روانیدونو کیرو په جواهرلال د پرزور اچولو چه باچاخان ځان سره مه بیایه چه ډاکټر صاحب راسره دی نو دده څه ضرورت دی ، خو جواهرلال راضی نه شو ، او زه یی هم ځان سره روان کړم . د وزیرستان پولتیکل ایجنټان انګریزان وو هغوی زمونږ مقابله په شریفانه توګه وکړه مونږ اول میرانشاه له لاړو د قبایلو جرګه د مخکښی نه راغونډه وه او په محکمه ناست وو او د پولیټیکل او زمونږ د پاره کرسی وی زه جرګی سره په محکمه کښینا ستم څنګه چه دوی پولیټیکل پوه کړی وو ، څه وخت چه جواهرلال جرګی ته تقریر شروع کړو نو داخلک ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاخپلل اودایی ووې چه مونږ دهندوانو حکومت نه منو. دازمونږ قبایل و رو نه عجیبه خلک دي، جواهرلال خو دوی دخیبر پاره راغلی ؤ او تقریر کښې هم ورته دا خبره وکړه چه زه خوستاسو دخیبر پاره راغلی یم دوی خای نه بیا مونږ رزملک ته لاړو او په رزملک کښې هم دغه اوبه وشوه خو دومره زیاته وه چه یو ملک جهانګیر چه ډاکټر صاحب ورله لاس ورکولو نو هغه لاس ورنه کړو او ویل چه ته دهندوانو ملګری یې، تا له لاس نه درکوم. د رزمک نه چه روانیدو نو زمونږ سره د حفاظت دپاره چه اکوم فوج ؤو هغه دهندوانو ؤ. دوی جواهرلال ته وویل چه مونږ ته یو تقریر وکړه نو جواهرلال ورته تقریر وکړو او دهغې نه پس هغوی دګاندهي جي زنده باد او جواهرلال زنده باد او باچاخان زنده باد ناری ووهلې. چونکه په وزیرستان کښې زمونږ د دوری انتظام د فوج په لاس کښې ؤ او هغه هندوان وو، نو دلته هیڅ قسم کړبړی ونه شو.

مونږ چه بیرته میرانشاه ته راغلو نو دا ټول پولیټیکل ایجنټان او ریزیډنټ موجود وو، نو جواهرلال ترې دا تپوس وکړه چه دا په کرو رونو روپه په قبایلو باندې لګیږي نو تاسو ددې خلکو دپاره څه کړې دی؟ هغوی سره ددې خبرې ځواب نه ؤ ولې چه هغوی دخلکو دپاره څه کړې نه وو. نو ما پکښې مداخلت وکړه چه دوی خو پښتنو دپاره ډېر څه کړې دی. انګریزان زما په خبره خوشحاله شول خو چه ما اوریسې دا خبره وکړه چه دوی په دې پیسو په پښتنو کښې داسې بد عادتونه او دپیسې محبت پیدا کړې دی چه پیسې ورته ونیسې نو بیا هر څه کوی او جایز ناجایز نه ګوري. په دې خبره پیرنګیان خپه شول.

بیا مونږ له میرانشاه نه واپس ته لاړو چه دا هم وزیرستان ؤ دلته پولیټیکل ایجنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنلو وُ ، دهغه نوم دیوان شیو سرن لال دُ ، دلته زمونږ ډېرلوی استقبال وشو. زمونږ دمیلمستیا دپاره قبایلو دالکلان راوستلی وو. دجواهرلال نهرو تقریر دلته خلکو په ډېر ښه شان واوریدل او دهغه تائیدي وکړ.

تورخم:

دغه ځای نه واپس پېښور ته راغلو په سباله مود تورخم دوره شروع کړه د خیبر پولیتیکل ایجنټ مسلمان و، صاحبزاده خورشید یې توم وچه جمرود ته ورسېدو نو سه کې ته په لږه فاصله باندې افریدي ناست وو او وچه مونږ یې ولیدو نو په لاسونو کښې یې چیترې وې هغې یې مونږ ته وخوځولې او مونږ نیغ تورخم ته لاړو دغه د افغانستان او هند وستان سرحد دو. اوڅه وخت چه مونږ دغلته چای څکله یوزلمی افریدي راغی او پولیتیکل ایجنټ ته یې ووې چه دوی خو زمونږ میلمانه دي، دوی سره داسې سلوک په کار نه دي چه مونږ راروان شو او لنډې کوتل ته رانږدې شونو پولیتیکل تحصیلدار په منډه منډه راغی او ورته یې وویل چه دلته خوشنواري راجمع شوې دي، مونږ چه هلته وو رسېدو نو هغو خلکو په مونږ کانې راوورول، پولیتیکل ایجنټ زمونږ نه مخکښې وهغه کوز شو، هغه پاره چه کوم سپاهیان وو هغوی ته یې ووې چه په دوی ډزې وکړي نو هغه خلک چه یو څو ډزې پرې وشوې وتښتېدې. زمونږ دموټر شیشې ماتې شوې خو مونږ بچ شو او په کاغوونه لګېدو صاحبزاده صاحب یوشریف سړی و زمونږ دحفاظت دپاره به زمونږ نه مخکښې و. دوودې انتظام صاحبزاده صاحب زمونږ دپاره کړی و مونږ دوودې نه وخوځه هلته څه خلک هم موجود وو هغوی سره موخبرې اترې وشوې او واپس پېښور ته راغلو.

دملکنډ ایجنسي:

بله ورځ زمونږ دوره دملکنډ ایجنسي وه دغلته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیتیکل ایجنټ مسلمان ؤ شیخ محبوب علي يې نوم و، دی د شیخانو د کلي و د پېر خراب انسان ؤ، د خیبر په دوره کښې چه مونږ تلونو د دوری انتظام د پولیس په ذریعه و د ډاکټر صاحب ته ماووی چه د ملکنډ د دوری انتظام د فوج په ذریعه کول په کار دی لکه څنګه چه په وزیرستان کښې شوی و او که ته د فوج انتظام نه شی کولی نو بیا به مونږ د خدای خدمتګارو په ذریعه د خپل حفاظت انتظام وکړو، ولی چه هلته پولیتیکل ایجنټ شیخ محبوب علي دی. مونږ خبر شو چه شیخ محبوب علي راغلی دی او د کوډنو کیرو سره یې ملاقات کړی دی. داسې د انګریزانو د پروفادار او بې ضمیره ایجنټ و، دی د پېر کمینه سړی ؤ او د ده د لاسه د پښتون قوم د پېر تباه شوی ؤ. په افغانستان کښې د برتانوی سفیر هیمفری په چاکرۍ کښې د امان الله خان حکومت تخته د ده په ذریعه اوړېدلی وه او (بچه سقاو) یې د کابل په تخت کښېنولی و په ډېره اسماعیل خان کښې د هندوانو خلاف فساد هم ده کړی ؤ ولی چه دی دغه وخت کښې هلته اسسټنټ کمشنر ؤ، لیکن ډاکټر صاحب یو عجیبه سړی و چه مونږ د هوایي جهاز نه په رسالپور کښې کوز شو، نو زمونږ د انتظام د پاره ضرب پولیس وو لاړ وو. زه ډېر خفه شوم، نو ماووې چه زه دې دوره کښې دوی سره هیڅ هم نه ولی جواهرلال می یوازې پرېښوی نه شو، مونږ د رسالپور نه په موټرونو کښې روان شو چه مونږ سخاکوټ ته ورسېدو، نو راحت خان دوی زمونږ استقبال ته ولاړ و نو مونږ ورته کوز شو او هغوی سره کښېناستو چه په دې کښې شیخ محبوب علي هم راغی. یو ساعت پس له دې نه رخصت شو، شیخ زمونږ خلاف انتظام کړی و، لیکن چه ده کوم وخت مقرر کړی ؤ مونږ د هغه وخت نه مخکښې ورسېدو، مونږ د ده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګله کښې ناست وو او چای موخکلی چه په دې کښې مو د خلکو چغې واورېدې د شپې يې د. ډاکټر صاحب ډېرې خوشامندې کولې، زمونږ نه هم چاپېر کړ خپلو ډېر خوشامنلګر سرې ؤ دده بنګلې سره جوخته، دوه کمرې وې معلومېږې داسې چه هغه د مېلمنو د پاره وې، زه او جواهرلال هغه کښې ځملاستو او ډاکټر صاحب يې ځان، سره پخپله بنګله کښې اوده کړو. ده مونږ له د جرګې راغونډولو څه انتظام نه وکړې، زمونږ د سخاکوټ راحت خان خدايې خدمتګار راغی، نو مونږ ورته وې چه د د علاقې خلک خبر کړه چه سحر له مونږ له راشي چه شيخ خبر شو نو موټرې ورله مات کړو. او هغه خپل خلک خبر نه کړې شول او که څوک خبر شو هغه چا مونږ له راپرې نه ښودل سحر وختې راحت خان راغی او مونږ يې خبر کړو چه شيخ محبوب علي ډېر خلک را غونښتې دي، تا سو خپل د بچاو انتظام وکړئ مونږ سره دوه لارې وې چه هغه کښې پولیس وو او په هره لارې کښې پولیس سره يو يو پېرنګی و مونږ خبر شو چه هغوی شپې تېرولو ته د دې خاې نه د جرګې له تلې دي چه راحت خان زه د دې قصې نه خبر کړم نو ما ډاکټر صاحب بېل کړو او ورته مې وې چه دې شيخ داسې قصه جوړه کړه. شيخ مونږ ته مخخامخ ولاړ ؤ او ما چه ډاکټر صاحب سره خبرې کولې نو شيخ مونږ ته غوږ ايښې و زمونږ خبرې يې واورېدې نو ډاکټر صاحب له راغی او مونږ ته يې وې چه زه به داسې حرامې يم؟ ااو ولې پښتون نه يم؟ او ته خو زما پلار يې نو زه به د خپل پلار لحاظ هم نه کوم؟ ډاکټر صاحب کښې ډاکمزورې وه چه هغه به د خوشامندو نه ډېر متاثره کېدو ما ورته وې، چه تر کومه پورې زمونږ کار د راغلی نه دی مونږ نه ځو زمونږ د پولیس کار د او د ده يوه مشوره وه او هغه ځکه د شپې د پاره دلته نه وپاتې شوې او د دغه وخته پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی نه وو. خوده ډاکټر صاحب ته ووې چه راځئ چه ځو! که مونږ شو او که ډاکټر صاحب شو خو روان شوو، د شیخ موټر مخکښې و او زمونږ موټر ورپسې ؤ، چه قلا له راورسېدو نو دهغې نه یو څو انګریزان راوتي وو مونږ ته ولاړ وو. ده موټر ودرولو مونږ هم ودرېدلو مونږ د موټر نه کوز شو او دهغه انګریزانو سره قلا ته ننوتلو، شیخ صاحب لاړ، مونږ یې یواځې پرېښو، څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو، مونږ چه لږ مخکښې شو نو په سړک یوه لاری ولاړه وه، سړک یې بند کړی ؤ او ډېر خلک دغه ډاسه ولاړ وو، د موده باد د چغو سره یې په مونږ کاڼی راوورول شروع کړل ډاکټر صاحب موټر کښې مخکښې تاست ؤ او زه او جواهرلال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاڼی ولګېدم ستر کی را باندې توری شوې په جواهرلال ورپریوتم. دی په ما راپریوتو، ډاکټر صاحب سره مخکښې د شیخ یو سړی ناست وهغه هم د کاڼو نه سر تیت کړی ؤ دهغه په ملا تماچه وه هغه ډاکټر صاحب ولیدله هغه یې دهغه د قاش نه را وایسته او د موټر نه یې لاس راوښکو او خلکو ته یې ووې چه لیری شئ که نه ګولۍ د غله خلک وروسته شو او لاری ته والا ته یې هم ووې چه لیری شه کنې ګولۍ د غله لاری هم لیری شوه دا هر څه د قلا خواکښې وشو او قلا د سړک په خواکښې وه او دا د هندوستان وزیر اعظم ؤ خو زمونږ مل دله نه هغه پیرنګیان او نه څوک سرکاری ملک راغلل.

مونږ چه د ملکنۍ د غاښې نه راکوز شو نو زمونږ هغه پولیس کارډ او هغه دوه پیرنګیان مخې له راغلل بیا چه مونږ هلته کوز شو تول کنډ وکپړ وو د غو پیرنګیانو نه مې ووې چه تاسو زمونږ ښه کارډ یې وکړئ مونږ په څه حال یو؟ زما خیال ؤ چه محبوب علی به مخکښې هم مونږ ته د مظاهرو د پاره خلک کښېنولی وی. نو تاسو خو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحفاظت دپاره یې چه څه وشو هغه خو وشو خو اوس دومره مهربانی وکړئ چه تاسو دا یوه لاره ئ زمونږ دموټر نه مخکښې کړئ او یوه وروسته کړئ او چه په لاره سړک سره نزدې خلک وو یینئ نو لاړئ ودرئ او دا د مخکښې لاړئ . خلک دې لاړه نه کوز شي هغه خلکو ته دې ووایې چه لیرې شئ . که نه لیرې کېدل نو بیا دې پرې لاتې چارج وکړي . که په لاتې چارج لیرې نه شو نو بیا دې پرې دوروستو لاړه خلک هوایي ډزې وکړي بیا مونږ روان شو چه درگی ته راورسېدو دغلته ډېر خلک جمع وو . شیخ محبوب علی هم ولاړ و او بیا په مونږ دکانو باران شروع شو یو سړی خو په جواهر لال یوه گټه راخلاصه کړه خو ما او ته لاس مخکښې کړو . زما لاس مات شو خو جواهر لال می بچ کړو یو بل سړی ؤ چه دغو لوکښتوئ راخیستی وه او چه هغه یې په مونږ راخلاصه کړه نو زه او جواهر لال خو بچ شو خو د ډاکټر صاحب مغ سر او تول وجود په غولو گنده شو . دلته شیخ محبوب علی پولیټیکل ایجنټ ولاړو او مونږ ته یې ووې چه په دې پوخ سړک مه ځئ چه کوم ځای تاسو له کچه سړک مخې له راشئ . هغه نیغ چارسدې ته وتې دې په هغه لاړشئ مخکښې تاسو ته ډېر خلک ولاړ دي او سړک یې بند کړې دې هسې نه چه لوې فساد وشي زه خو دې مخالف وم ما وې هم په دې پوخ سړک ځو خو زمونږ هغه کار ډېر نه تلونو په هغه کچه سړک راروان شو او پېښور ته راورسېدو .

سړدریاب :

سباله زمونږ دوره د خدائي خدمتگارو مرکز عالیه سړدریاب ته وه . ما ډاکټر صاحب ته ووې چه ستا پولیس او ستا پوځ هیڅوک مونږ ځان سره نه بیایو ستا انتظام مو په کار نه دی مونږ خپل انتظام پخپله کوو . مونږ د تلو د پاره داسې انتظام وکړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د پښتونو ترسره د ریاب پوهې د سرک په دواړو غاړو خدایي خدمتګار په وردې کښې قطار ولاړ وو او د دواړو غاړې محفوظې شوې . زمونږ نظریه خود علم تشد دوه خوچه خلک زمونږ د ملکنلې د واقعې نه خبر شوي وو نو هغوی د خپلو خدایي خدمتګارو د مدد او حفاظت د پاره سره د وسلې راغلل او د خدایي خدمتګارو شاته په ډېرګڼ تعداد کښې په دې توله لاره ولاړ وو . کیرو مانکې صاحب ته ویلې وو چه د متری سرک چه کوم خای کښې د چارسدې پوخ سرک سره یو خای شوې دی . د غلته د ملا کورو شیخان تیار کړې چه د دوی په موټرونو حمله وکړي . خو چه هغوی د غلته د خدایي خدمتګارو زور ولیده نو د حملې جرئت یې ونه کړې شو . د غلته شیخان د خلیلو سره په پوله د خیبر پاینجتسی کښې او سېږي د سرد ریاب مرکز عالیه ته نزدې کل بیلې سره هم مسلم لیګیان په ګڼ تعداد کښې را جمع شوي و . خو دوی هم جرئت وونه کړې شو . د هشنغر پښتانه سره د لویو لویو ډلو باوسله زمونږ د امداد د پاره مرکز عالیه ته راغلل او لیګیانو چه د دې خلکو زور او طاقت والیدونو وتښتېدل .

سحر چه مونږ مرکز له د تللو انتظام کولو زه د کمرې نه بهر راووتم نو څه کورم چه ډېر پیرنګیان په انګرېز کښې ناست دي او فوج هم په سرک کښې ولاړ دی ما هغو پیرنګیانو ته ووې چه تاسو تکلیف مه کوئ موټرونو خپل انتظام پخپله کړې دی ښه به داوی چه تاسو لاړشئ او خپل فوج هم بوځئ او مونږ پسې راته شئ .

مونږ مرکز ته روان شو . د خدایي خدمتګارو نه علاوه د وسره هجوم جمع شوی وچه د ته یې بیان کولی نه شم مونږ په خیریت سره مرکز ته ورسېدو . مرکز کښې ډېر مخلوق راجمع شوي وو . جلسه شروع شوه . نظمونه وویلې شول . جواهر لال ډېر ښکلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر وکړو او ده وویل چه زه نن ډېر خوشحاله یم چه د پښتنو په محکمه زما د بدن یوڅو ځاځکلي وینه توی شوه او زه امید کوم چه دا د مکر فریب او ظلم نه ډک نظام به ډېر زر د بدل شي.. د جواهرلال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو وروڼو سره یو څو خبرې وکړې او دا مې ورته وویل چه دنیا کښې مشهوره ده چه پښتانه ډېر مهمان نوازي خو د کورنۍ کیږو په لمسون هغه روایات پاتې نه شول دلته دوی خپل منلمه سره د ومره سپک سلوک وکړو چه د دنیا به تری پوزه پټه کړي.. دا هر څه کیږو د یو پښتون شیخ محبوب علي په ذریعه وکړل شیخ تول پښتانه په دنیا کښې بد نام کړل د جواهرلال گناه دا وه چه ده وی چه زه د پښتنو قبایلو د خیږد پاره په دوره ورځم او کیږو ورته وې چه مه راځه زمونږ پولیټیکل نظام کښې د دخل مه کوه نو ده ورته وویل چه زه به خامخا د ځم زه د دی ذمه واریم دا زما محکمه ده او د دی صوبه سرحد ته زمونږ د پښتنو د ابادۍ ترقي او د خیږد پاره راغلی و. په سبا پنډت جواهرلال نهرو زمونږ نه ډېلي ته رخصت شو.

مولانا صاحب په خپل کتاب کښې دا لیکلی دی: چه په پښتنو کښې مهمان نوازي لوی اخلاقي صفت دی دلی دوی کښې دا صفت نه ؤ او دوی بخل کولو، په دې ترېنه پښتانه بیزار وو- دی وایي چه یو ځل د دوی ملګری زما میلمانه وو چه ما ورته چا یو سره بسکټ راوړل نو هغوی ډېر خوشحاله شول او ما ته یې وویل چه د دې څه نوم دی؟ دا خو د ډاکټر صاحب بنګله کښې مونږ لیدلی وو خو هغه مونږ ته نه وو راکړی.

مولانا صاحب د دې خبرې تحقیق نه دی کړی او دا یې لیکلی ده. زمونږ خو دا تهذیب نه دی، چه یو یې خوری او بل له یې نه ورکوی، مونږ خو داسې یو چه اوس هم څه مونږ خورو هغه خپلو میلمنو او نوکرانو ته هم ورکوو او ورسره یو ځای یې خورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مرکز کښې هم زمونږ داقاعده وه چه دوه دې نه به کښېناستو او موږ به السیو کیسانو

خوراک پخ کړې ؤ، دپاسه به شل نور راغلل نو مونږ به کښېناستو هغه بیه موتوکړه خپلو

کښې تقسیم کړه او په شریکه به موو خوړه او اوس هم دغه شان کوو.

زه حیران یم چه مولانا صاحب داخبره دډاکټر صاحب په هکله کوی، دهغه خوږو

مهمان نوازۍ چه داقصه یې افراط ته رسولې وه. زه په دې نه پوهیږم چه دمولانا صاحب

ته کلکتې ته کوم کسان ورغلی وو؟

دغه شان دی داخبره هم لیکی چه دانتخاباتو وخت کښې کانګرس روږی، ته پیسه

رقم ورکړې ؤ خو دوی دپیرلږ خرڅ کړو نو ځکه دپیرامیدواران دخرڅ دکمې وجه فیل

شول. مونږ خدای خدمتګار وخو هیڅ پیسې دکانګرس نه یوه پیسه هم اخیستې نه ده.

بلکه په دې خبره خوجواهرلال زمانه خفه شوی ؤ او دډاکټر انصاری صاحب یې شکایت

کړې ؤ چه دی دپیرمغرور دی. زه چه به دکانګرس دورکنګ کمیټې احلاس تلم. نوټولو

ممبرانو به چه دریل دسیکنډ کلاس کوم خرڅ اخیستو، ماهیڅکله هغه هم اخیستې نه ؤ.

البته که پارلیمنټرۍ بورډ له دوی نه څه اخیستې وی نو هغه به پارلیمنټرۍ بورډ اخیستې

وی. هغه ټول په ځای خرڅ شوی دی او څومره کسان چه دوی ودرولی وو، دهغه ټول

کامیاب شوی دی او په لوی اکثریت مونږ الیکشن ګټلی دی. نو بیا داسوال څنګه پیدا

کیږی؟ دحیرانتیا خبره داده چه مولانا صاحب داعتراض کوی چه دصوبه سرحد والو

په انتخاباتو پیسې کمې ولګولې. عام عقل خو داوایی چه که صوبه سرحد کښې خدای خدمتګار

مکمله کامیابی حاصله کړه او رقم یې هم کم ولګولو، نو دا دهغوی یوه سیاسی کامیابی

وه. مولانا صاحب په دې هم اعتراض ضروری وګڼلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجټ پیش کول:

مونږ ته یونوی مشکل هغه وخت پیدا شو چه لیاقت علی خان دنوی کال بجټ پیش کړو. دا ښکاره ده کانګرس پالیسی وه چه معاشی ښکته پورته والی ختم کړي او ورو ورو د سرمایه دارانه نظام په ځای سوشلسټ نظام قایم کړي. دکانګرس دالیکشن په مینځ کښې فیسټو کښې هم دا رنګ ویل شوی وو. د جنګ دوران کښې چه مختلف قسم سرمایه دارانو کروړه نفعه کړې وه، دهغې په هکله جواهرلال بیانات جاری کړي وو. دا خبره عامو خلکو ته معلومه وه چه دهغې رقم ډېره زیاته حصه پټه کړې شوې وه او په هغې انکم ټکس نه دی ادا شوی، دهغې مطلب دا وُ چه حکومت د دې غټ رقم نه محروم شوی دی. زمونږ خیال دا وُ چه د هندوستان حکومت ته د دې ټکس د حاصلولو د پاره سخته کارروائی پکار ده، ولې چه دا ټکس (مالیه) واجب وُ خو ادا شوی نه وُ. لیاقت علی خان یو داسې بجټ جوړ کړې وو چه په ظاهره دکانګرس د اعلانا تو مطابق وو لیکن دراصل دهغې مطلب دکانګرس بل نامعمول وو.. داسې چه دکانګرس مطالبې په ناقابل عمل شکل کښې پیش شوې وې. دهغه د ټکس تجویزونو د ملک د دولت مني طبقې نه مفلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان رسول، وو. ورسره هغه دا تجویز هم کړې وُ چه یو کمیشن دی مقرر شي چه دهغه ټکسونو په هکله چه ادا شوی نه دی. تحقیقات وکړي او دهغو د حاصلولو انتظام وکړي. دا خو مونږ ته ولو غنو ښتل چه د دولت تقسیم کښې زیات نه زیات مساوات پیدا کړی شي او دهغه خلکو سره محاسبه وشي، چا چه ټکس نه دی ادا کړی. د دې د پاره مونږ اصولی، ډول د لیاقت علی خان د بجټ مخالف نه وو. دکابینې مجلس کښې لیاقت علی خان د ویل چه دهغه تجویز دکانګرس د ذمه وارولیدرانو په بیاناتو مبنی دی. هغه دې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف وکړو چه که جواهرلال بیانات نه وی ورکړی نو دهغه ذهن به دی الوړی ته نه ووتلی. دبحث په هکله قاعده داده چه وزیرخزانه تول بحث دخپلی کابینی د ملکرو وزیرانو په رأی اومشوره جوړوی. ولی دلته نوابزاده لیاقت علی خان خپلو ملکروته صرف هغه یوه سرسری جایزه پیش کړه او دمفصل بحث دپاره یی هغوی په اعتماد کښی وانه خیستل.

ترکومه چه دعاموامورو تعلق ؤ. کابینی ورسره اتفاق وکړو، دغه شان یی دکابینی نه منظوری حاصله کړه اوبیا یی بحث داسی جوړ کړو چه صرف انتها پسندی نه وه بلکه دقوم معاشی نظام ته دنقصان رسولو نیت هم ؤ. مونږ په دی پوه ووچه دا بحث اصولی طور دکانګرس دسیاست اوپالیسی مطابق ؤ. کانګرس تول عمر دا ویلی وو چه مونږ به د سرمایه دارانه نظام مخالفت کوو اوغریبوله به دملک په دولت کښی خپله برخه ورکړو، نو ددی وجهی نه اصولی طور مونږ ددی بحث مخالفت نه شو کولی.

دمونټ بیټن مشن:

لارد مونټ بیټن دلارد ویول دبرطرفی نه وروسته دهند وستان گورنر جنرل مقرر شو. دهند وستان دراتلونه مخکښی دلیبر وزارت دی دخپلو تولو مسائلو نه او خواهشاتو نه خبر کړی وه مستر اټلی هغه ته هدایت ورکړی وچه د ۳۰ جون ۱۹۴۸ نه مخکښی باید هند وستان ته اقتدار ورکړی شی.

دمارچ په ۲۲ باندی ډیلی ته راورسید او دمارچ په ۲۴ یی دوایسرای او دگورنر جنرل په حیث سوګند وکړ. دسوګند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر وکړ، په دی تقریر کښی هغه په دی ضرورت زور واچوه چه خو میاشتو کښی دنه به دمسائلو دحل څه لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووویستلی شی ، دغه وخت دکانګرس او مسلم لیګ اختلافات داسی ځای ته رسیدلی وو چه ددیم کری دوساطت نه بغیر لی جوړه ناممکنه وه . په دی وخت کښی حالات خرابیدل دکلکتی دفسادونو نه وروسته بهار او نواکلی کښی فرقه دارانه فسادونه شروع شوی وو بیا وورو سته په بمبئی کښی کربړوشو ، پنجاب تر دغه وخته پوری خاموش و . لیکن هغته هم دنا ارامی اوکډوډی اثار ښکاره کیدل ، ملک خضر حیات خان دمارچ په دویم د پنجاب دچیف منسټری نه استعفا ورکړی وه . دمارچ د ۴ تاریخ په مظاهرو کښی ۱۳ کسان مړه شو او ډیر زخمیان شو او ددی فرقه دارانه فسادونو اوردصوبی په نورو وبرخو کښی هم خورشو . امرتسر ، راولپنډی او تکسیلا کښی په لویه پیمانه فسادونه وشتول . یو طرفته فرقه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته دحکومت انتظام سست کیده . مرکزی کابینه کښی دکانګرس او لیګ په مینځ کښی دعدم تعاون په وجه حالات نوره هم خرابیده ، دمرکزی حکومت ارکان هر وخت دیو بل مقابلی ته ولاړوو . داحکومت بالکل معطل شوی و دمسلم لیګ سره دمالیاتو محکمه وه چه هغه دحکومت بنیاد ګڼلی شی یا دولری چه ددی ټوله ذمه واری دسردار پټیل په سر باندی ده چه هغه وزارت داخله دځانان سره دساتلو په فکر کښی ، دمالیاتو محکمه لیګ ته ورکړی وه . په مالیاتو کښی ډیر داسی قابل افسران مسلمانان ووچه چا دلیاقت علی خان سره په هره ممکنه طریقه مرسته کوله .

دپیرنګیانو زړه لوبه کامیابه شوه ، هغوی په ملک کښی دداسی حالاتو پیدا کولو کښی کامیاب شولول چه کانګرس او مسلم لیګ په کور کښی سره پرې نه شوجوړیدی ، اواخر هغوی پیرنګی ته کښینا ستل چه هغه اوس ددی لانجی څه حل راوباسی چنانچه مونټ بیټن د پیرنګیانو دطرفه خپله دتقسیم هند منصوبه ورووروه دکانګرس مشرانو ته وړاندی کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا تاثری ورکوو چه اوس په موجوده حالاتو کښې بې ددې نه بل هیڅ علاج نشته .

مونټ بیټن ډېر ذهین او ځیرک سړی ؤ ، هغه به دخپلو تولو هندوستانی ملګرو دزړونو حال معلومولو . هغه چه ولیدل چه سردار پټیل دده دنظریې منلو ته تیار دی نو دده دپه لاس راوړلو دپاره یې دخپل شخصیت او دلفریبې ټول طاقت په کار واچوولو . په خپلو خبرو کښې به هغه سردار پټیل دغوز سره مشابه کولو چه دهغه پونګی کلک دی خو چه مات یې کړی نو دد نه یې چغږ ی راوځی . دسردار پټیل دتسخیرنه اوروسته هغه جواهرلال ته متوجه شو . اول کښې جواهرلال دتقسیم خبره نه اورېدله او عکس العمل به یې ډېر سخت و . لیکن مونټ بیټن ورپسې ؤ تردی چه ورو ورو دجواهرلال دمخالفت قوت هم مات شو ، څنګه چه دا حالت معلومېدل چه دسردار پټیل سره جواهرلال نهوروم دمونټ بیټن دوی منصوبې سره منی . نوزه ډېر زهیر شوم ، ولی چه مونږ دا دهند تقسیم نه بلکه دمسلمان تقسیم کړلو . زما دپخوانه هم دافکرو او اوس هم دافکر دی چه کیبینټ مشن پلان په هرلحاظ زمونږ دمسایلو دحل ډېره ښه لاره ده . ددې نه دهندوستان یووالی او هرې فرقې ته دازاد او باعزته ژوند موقع په لاس ورتلله ، صرف دمسلمان دمفادو خیال چه یې په نظر کښې وساتو نو ددې نه دبل بهتر صورت امید نه شوکېدی . په کومو صوبو کښې چه ددوی اکثریت ؤ ، هلته دوی ته په داخلی چارو کښې پوره واک اختیار په لاس ورته . که دوفاقی هندوستان صوبو ته نظر وکړو نو که مونږ بلوچستان له یو صوبایی حیثیت ورکړو نو بیا به په مرکزی حکومت کښې هم دصوبو په تناسب مسلمانان دغیر مسلمو سره قریباً مساوی حیثیت حاصل کړی .

مولانا ازاد وایی چه "ما په دې تولو مسئلو ډېر غور وکړ . ما سوچ وکړو چه کانګرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره وزد خپلله رائیه ځنګه بدله کړه . زما خیال دی چه دا د سردار پټیل د اثر نتیجه ده پټیل به بنګکاره ویل چه بی د تقسیم نه بله چاره نشته . د تجربی نه ثابته شوه چه د مسلم لیګ سره یو ځای کار کول ممکن نه دی . کیدی شی سردار پټیل یوی بلی خبری ته هم اهمیت ورکړی وی چه لا زده لویی، مونټ بیټن ویل چه کانګرس د مرکزی حکومت په کمزورساتلو صرف د مسلم لیګ د اعتراض د جواب ورکولو د پاره راضی شوی و او ددی په وجه صوبو ته د پوره داخلی خود مختاری حق ورکړل شوی و . مګر په یو داسی ملک کښی چه هلته د ژبی، مذهب او تهذیب د ډیر اختلاف وی، د مرکز کمزوری اتحاد د ښه نظریو ته قوت ورکوی . د لیګ نه چه ځان جدا کړی شی نو بیا دیو مزبوت مرکزی حکومت انتظام کیدی شی او داسی قانون جوړیدی شی چه د هند د ستان د متحد ساتلو د پاره به فایده من وی . مونټ بیټن دا مشوره ورکړه چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښی چه یو خو وړی توکړی مسلم لیګ له ورکړی شی نو د باقی هند د ستان به یو مزبوت او مستحکم ریاست جوړ کړی شی . په سردار پټیل باندی د دی دلیل زیاد اثر وشو چه د مسلم لیګ سره د اتحاد په وجه به د هند د ستان اتحاد او استحکام په خطر کښی پریوځی . زما خیال دادی چه یوازی سردار پټیل نه بلکه په جواهرلال نهرو هم د دی دلیل اثر شوی و . دغه دلیلونه چه سردار پټیل او مونټ بیټن د دوباره ویل نو د تقسیم په مخالفت کښی د ګاندهی جی په نظریه کښی هم کمزوری راغله . ځنګه چه د دوی دلیل چه خلک د کیبنټ پلان سخت مخالف دی نو دهغه په ځای یی د تقسیم د پلان د پیش کولو چه د ده د خیال سره برابر و تیاری وکړه . هرکله چه د تقسیم مسئله په بنګکاره ډول منځ ته راغله، نو د پنجاب، او بنګال مسئلی لوی اهمیت پیدا کړ مونټ بیټن د ویل ځکه چه د تقسیم بنیاد د مسلمانانو د اکثریت علاقی وی او د پنجاب او بنګال په ځینو برخو کښی د مسلمانانو اکثریت دی، په دی وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دواړو صوبو کښې هم تقسیم کول په کار دی. خو د کانګرس لیډرانو ته یې مشوره ورکړه چه دغه سوال اوس مه پوښتئ کوئ او دوی ته یې یقین ورکړ چه په یو راتلونکی مناسب وخت کښې به زه په خپله دغه سوال پوښتم. په دی وخت کښې مونږ بیتن د تقسیم په باره کښې خپل تجویز تیار کړی ؤ نو د برتانوی حکومت سره د خبرو اترو او د تجویز د منظورۍ د حاصلولو د پاره یې د لندن د تلو فیصله وکړه. ما دمې په ۱۴ د مونږ بیتن سره په شمله کښې ولیډل، یو وساعت مې ورسره خبرې وکړې، بیا مې ورته اپیل وکړ چه د کیبنټ مشن پلان په خاوره کښې مه ښخوئ. مونږ باید د صبر نه کار واخلو ولې چه د دې پلان د کامیابۍ امید اوس هم شته دی. که مونږ تقسیم په تلوار و منلو نو هند وستان ته به ډیر نقصان ورسیږی. ما بیتن ته داهم وویل چه تاله د تقسیم ممکنه نتایج هم په ذهن کښې سائل په کار دی. د تقسیم نه مخکښې هم په کلکته، نواکالی، بهار او بمبئی او پنجاب کښې فساد ونه وشول. هندوانو په مسلمانانو او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې، په داسې حال کښې که ملک تقسیم شی نو د دوینو البښتی به وبهیږی او د دې خونریزۍ ذمه واری به د انګریزانو په غاړه وی. خو مونږ بیتن راته فوری جواب راکړ چه زه تاته پوره یقین درکوم چه زه به هیڅوک فساد او وینو بهولو ته نه پرېږدم. یو وار چه تقسیم اصولاً ومنل شی نو بیا به زه حکومت جاری کړم چه په ملک کښې هیڅوک فرقه دارانه فساد ونه کړی شی. خو بیا ټولې دنیا ته معلومه شوه چه د تقسیم د اعلان نه وروسته د ملک په ټولو برخو کښې د وینو لښتی وبهیدل او بیګناه ښځې او ماشومان قتل شول او د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنیوی د پاره هیڅ سودمند تدبیر ونه کړی شو.»

د ایرکټ اکشن او مساوات:

پنجاب کښې د هندوانو او مسلمانان جګړه شروع شوی وه، د اخبرو نه چه به پټه خبارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې راتلل نو ددی په وجه به د هندو او مسلمان نفرت او کشیدگی زیاتېده لیکن چه
په ۱۱۹۴۴۶ کال کښې په هندوستان کښې کوم فساد ونه شروع وو نو په کلکته کښې چه د
مسلم لیګ له طرفه دایرکټ اکشن وشو نو دغه اورته یې دتیلو کار ورکړو. دکلکتې په بنار
کښې خو د مسلم لیګ دلاسه دپرلږ هندوان مړه او تالا شو، خو هندوانو ددی بدله په
بهار کښې واخیستله مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي، دوی په کلکته کښې
دومره خلک مړه او لوټ نه کړه چه خو مره په بهار کښې مړه کړل، لوټ یې کړل او یوه لویه تباهی
یې وکړه. زه پخپله دغلته د مسلمانانو د امداد پاره تللی وم، مونږ به کله ناکله سهروردی
صاحب، نته ویللی چه دا به په بهار کښې چه د مسلمانانو دومره بربادی وشوه، د مسلم لیګ
دایرکټ اکشن په وجه وشوه او تاوکړه نو هغه به وې چه ما سره لیکلی خط شته که د
ښتیاو نو وخیست راغی نو هغه به ښکاره کړم. دکلکتې په بنار کښې دبهار خلک مړه شوی وو، بیا
دبهار د بدل داخیستو په بانه په نوا کلی کښې په هندوانو دپرزور او ظلم وشو دپیرنګیانو
دا پالیسی کامیابه شوه چه: (پوټ پالو او حکومت کړو.) انګریزان د مسلم لیګ په دغه
کار دپرېږ خوشحاله وو ځکه چه د هندوستان په دې خرمستو باندی انګریز «نوکرشاهی»
د انګلستان د مزدور پارټی حکومت باندی داوا ضحه کول او ثابتول غوښتل چه د
هندوستان خلک دځنا ورو په شان دیو بل وینو ځکلو ته تږی ناست دي او دیو بل
غوښو خوړلو او خرمن و ښکلو پسې دی او دا چه د بنیاد مو په شان د اوسېدو شعور خو
په دوی کښې ورک دی ددی دپاره په دوی کښې د انګریزانو حکومت ضروری دی، او دوی
له خپل حکومت، مه ورکوئ او که داسی ونه شوه نو دوی به پخپلو کښې یو بل تباه او برباد کړی.

ته بهار کښې: مسلم لیګ د انګریزانو پیدا وار وو، ددې دپاره هغوی د صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خوښ کړل او دامن او سلامتی دخرابولو دپاره مسلم لیګ او پیرنګیان په یوه سلا وو.

د دوی په دومره تباهی د مسلم لیګ زړه یخ شوی نه و هغوی په فرقه دارانه سازشونو کښی لګیاوو د هغو فساد زپلو مظلومانو نه لی سیاسی فایدی او چتولی او هغوی له لی داتر غیب ورکولو چه بنګال ته هجرت وکړي. زه ددی مظلومانو په فکر کښی ډوب وم چه دوی به بیا څنګه پخپلو کلو او کورونو کښی اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیګ دا سی تار باندې خبر ولی وو چه زما خبری په هغوی ښی نه لګیدې، ددی دپاره زه د مسلم لیګ لیډرانو له ورغلم داخلک د محمد یونس بیرستر په یو عالیشان مکان کښی ډیره وو چه کله زه هغوی له ورغلی یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښی اخته وو او ماته به لی او ویل چه مونږ تاسره خبری نه کوو او چه بیا ناظم الدین ورته وویل چه مونږ له په کار دی چه ورسره خبری وکړو نو دوی زما خبرو اوریدو ته تیار شول ما هغوی ته وې چه تاسو له داغلی یم او تاسو ته داعرض کوم چه ددی خلکو ډیره تباهی شوی ده او اوس به ښه دا اوي چه دوی معاف کړئ نور لی مه تباه کوئ او داخو مره تباهی چه د دوی وشوه دا الله ده څه؟ دا تاسو چه دوی ته د بنګال د هجرت مشوری او ترغیب ورکوئ نو که په حقیقی معنی کښی دوی هلته اباد وی نو زما په دی هیڅ اعتراض نشته او که دوی د خپلو سیاسی غرضونو ښکار کول غواړئ او که دوی نه سیاسی فایده او چتول غواړئ نو دا مناسب نه دی دوی ډیر تباه او برباد شوی دی. لیکن ددی مسلم لیګو په زړه کښی رحم نه ماخپل زور مهربان فیروز خان نون هم دلته شپاړس کاله پس ولیدو. ما نتری نه پوښتنه وکړه چه تاخوری چه مونږ به مشوره وکړو، نو تاله به خواب درکړو نو نتر اوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری خوب ئې ماله هغه خواب نه دی راکړی ؟ دی حیاناک سړی و. ستر کی یې بنکته کړی او څه خولواب یې راکړو، حال دادی چه د شملی په دعوت کښی ده زمانه شکایت کړی وچه تاسو کانګرس سره شوئ، ما ورته ویلی وو. مونږ خو تاسو ته درغلی وو، خو تاسو زمونږ امداد اونکړو، او زمونږ خو په یولوی مصیبت کښی وو. نو ځکه کانګرس ته لاړلو. که تاسو پنجاب اوس هم مونږ سره ملګری کیږئ نو زه اوس کانګرس نه استعفا ورکوم، ده وویې چه مونږ مشوره وو کړو نو خواب به در کړم.

مسلم لیګیان دیونس بیرستر په بنګله کښی ناست وو، خوړل، ځکل یې کول او دپتی دښار نه ربمبروتی نه شول اود بهار مسلمانان چه کلونه راتښتیدلي وو او په کیمپونو کښی وو داکثرونه رخپل مال پخپلو کورونو کښی بنخ پاتی شوی وو، هغوی غوښتل چه مونږ سره څوک لاړ شی او دد غه مال راوښکلو کښی مونږ سره مدد وکړي، خو مسلم لیګ خو دویرې نه دښاره وتی نه مشو.. دوی چه د مسلم لیګ نه مایوسه شو نو بیا یې ماته وویې چه ته به مونږ سره لاړ نه شی؟؟ مونږ پخپلو کورونو کښی مالونه بنخ کړی دي چه هغه راوباسو ما ورته وویې چه زه خو دلشته رستاسو د خدمت د پاره راغلی یم څه وخت چه وایی د سره ځم نو هغوی به ما روزانه څخه کسان پخپل موټر کښی خپلو کلونه بوتلل او هغه خپل مالونه به یې راوښکل، هندوانو به ورته وبلل بلکتل خو زما په وجه به یې څه ویل نه. زه دوی پسی کیمپونو ته لاړم او ورته می وویل چه د برسات شروع کیدونکی دی راځئ چه زه مو اباد کړم خو دوی زما دا خبره ونه منله ځکه چه دوی خو مسلم لیګ بنګال ته روان کړي وو خو چه د بنګال د تللو په لاره کښی ورته د پیرزتکلیفونه او مصیبتونه پیښ شو نو بیا ماله راغلل، بیا زه د بهار حکومت ته ورغلم او هغه تولال وقیران خو ما سره د هزاری باغ په جیلخانه کښی پاتی شوی وو، هغوی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر ددوی دا بادولو انتظام وکړو او کاندهی جی چه په نواکلی کښې ؤ هلته چونکه دهندوانو
برخلاف فساد ونه شوی وو نو کاندهی جی هلته په دوره ؤ . ماچه ورته خبر وکړو نو هغه
دنواکلی دوره پرېښوده او دلته بهار ته دمسلمانانو د امداد پاره راغی . مهاتما جی زما
دخط په لیدو دلته راغی او هغه کار نور هم په تېزی روان شو ماته پیاری لال ویل چه
کاندهی جی څه وخت نواکلی ته راغی نو مونږ ته یې وویل چه تاسو دلته دغه شان ناست
یئ او خپله هغه کښې نه ناستو او چه په کومو ځایونو زور زیاتی او ظلم شوی ؤ دی به هلته
تللو او دهغه ځای خلکو ته به یې دا ډاډګیرنه ورکوله او خدمت به یې کولو دهغه په لیدو
مونږ کښې هم جرئت او همت پیدا شو بیا مونږ هم دهغه په شان په هغو مظلومانو
کرځیدو او سړی څه کوی چه ښځی به هم کرځیدې او نه به وېرېدې ، په دی بیا ندی
هغو خلکو کښې دېر ښه اثر وشو ولی دلته پټنه (بهار) کښې دا حال ؤ چه مسلم لیګ
لیدران دویری نه د پټنی بهار کښې کرځیدی نه شو چه دکوم قوم لیدران زړه وورځی
هغه قوم کښې هم زړورتیا پیدا شی . او چه دکوم قوم لیدران بزدل وی هغه قوم کښې
بزدلی پیدا شی . ماته پیاری لال بله خبره دا هم کړې وه چه پټیل په بهار کښې زما کیرځیدو
مخالف وو خو کاندهی جی ورته وویل چه دا مناسب نه دی .

مردولا بهن هم کاندهی جی سره ملګرې وه او هغه دغه وخت دکاندهی جی سکرټری
وه دهغې هم مسلمانانو سره دېره همدردی وه چه خو مره مسلمانان به راغلل نو مردولا
بهن به هغوی کاندهی جی ته بوتلل او هغه ته به یې خپل مصیبتونه او تکالیفونه بیان
کړل . دا خبره دکانګرس دمشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړو چه دا (مردولا بهن)
کاندهی جی نه لیری کړي او لیری کوله یې . نو هغه ماته راغله او ماته یې دا قصه بیان کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داته یې دوې چه اوس خو ماستا سونه جدا کوی . ماوس ته وویل ته هیڅ پروا مه کوه، تا
هیڅوک د ګاندهی جی نه لیری کولی نه شی . نوزه لاړم او ګاندهی جی ته می وویل او هغه پاتی
شوه . زه، په بهار کښی وم . ما غوښتل چه بهاریان سره دوباره اباد کړم او دی دپاره ملته
دیره وم .. خو چه څه وخت په پنجاب کښی فسادات شروع شو نو ما سره فکر شو . بیا
ګاندهی جی ماته وویل چه دا کار به زه کوم، څه ته سرحد ته لاړشه، نوزه سرحد ته راغلم . په
صوبه سرحد کښی د خدایی خدمتګارو د تحریک په وجه د مسلمانانو، هندوانو او سیکهانو
تعلقات، ډیر ښه وو، ښه څه چه د ورونو په شان وو . دا تحریک د خدای د مخلوق د خدمت
او انسانانو نیت تحریک ؤ . دې تحریک په مسلمانانو، هندوانو، سیکهانو کښی د مینی محبت
او خدمت جذبه پیدا کړی وه چه بخوا یی مثال نه ؤ . دا تحریک کلیوال تحریک ؤ، مرکزی
هم په کلیو کښی ؤ . ځکه چه اکثریت قوم په کلیو کښی اوسی . د دی تحریک فرق د نورو تحریکونو نه
دا ؤ چه د نورو تحریکونه د ښارونو نه شروع کیږی او په کلیو کښی خوریږی . مګر دا تحریک د کلیو نه
شروع شو او په ښارونو کښی خور شو .

تا تاریخ دا ښیی چه د ښارونو تحریکونه د حکومتونو د لاسه خراب شوی او له منځه
تللی دی . مګر کلیوال تحریک څوک په آسانی ختمولی نه شی لکه زمونږ د خدایی خدمتګارو
تحریک چه چه د ډیرو ظلمونو، کړاوونو، مصیبتونو باوجود چا ختم نه کړی شو او تر اوسه
پوری د جاری دی، په بهار کښی چه کوم فسادونه وشول نو زمونږ د صوبې نه د مسلم
لیګ رضاکاران بهار ته لاړل . دوی خدمت له تللی نه وو . دوی په هندو او مسلمان
کښی نفرت زیاتولو له تللی وو او چه دهغې ځای نه واپس راتلل نو ډیر هندوکی یی له ځان
سره راوړل، او په سرحد کښی کلی په کلی وګرځول او زمونږ په خلاف یی لویه پراپیګنډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او مطلب یې داؤ چه په صوبه سرحد کښې هم دهندو او مسلمان او سسکه پېښه منځ دنفاق او فساد اوربل کړې . ولې فساد یې ونه کړې شو او په خپل مطلب کښې کامیاب نه شول . ولې چه دلته دخدایي خدمتګارو دتحریک به برکت دفساد او دښمنۍ ته جرئت ایستلی شوی وې .

خو چه لارډ مونټ بیټن دهندوستان دتقسیم اعلان وکړ او دا ایې هم وویل چه په صوبه سرحد کښې به ریفرنډم کیږی ، ددې زمونږ په صوبه دپرخراب اثر وشو او دلته هم فسادونه شروع شول . نو بیا مسلم لیګیانو دپېښور په بازارونو او لارو ، کوڅو کښې بیګناه خلک قتلول شروع کړل . دپېښور نبا ر بازارونه بند شو ، هندوان ، سسکهان په خپلو کورونو کښې قید وو ، بهر ته راوتی نه شول . په کورونو کښې هم ددوی عزت ، دولت او سرونه محفوظ نه وو .

چه مونږ پوه شو چه سرکاری افسران زمونږ سره هیڅ قسم امداد ته تیار نه دی بلکه هر څه زمونږ دوزارت دبدنامولو دپاره کوی ، حکومت زمونږ ډاکټر افسرانو زمونږ خبره نه منله نو مونږ فیصله وکړه او امین جان سالار اعظم ته موږ حکم وکړو چه لس زره باوردی خدایي خدمتګار پېښور ته راولیږی . دحکم درسیدو سره لس زره خدایي خدمتګار پېښور ته راغلل او دراتلو سره یې هندوان او سسکهان دخپلو کورونو نه بهر راوښکل ، دکانونه یې پرانیستل او کارونه یې شروع کړل . دوی پېښه دکانونو دخدایي خدمتګارو پیرې ولګیدې ، چه مسلم لیګیان ورته مزه پیښ نه کړی او دهندوانو ، سسکهانو مال ، ځان او عزت محفوظ شو . دغه شان په ټوله صوبه کښې چه کوم کوم ځای خدایي خدمتګارو وهلته دهندوانو ، سسکهانو مال ، ځان عزت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن وُو، په دووی کښې بعضې انګریز پرست هندوان هم ووچه د پیرنګیانو اولیګیانو په اشارې روګډ بدل او دا مطالبه یې کوله چه د خدایي خدمتګارو حکومت دی لیرې شي او صوبه کښې دې ګورنر راج قایم شي، په دې نه پوهېدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې وه دا خو ګولوور نر جوړه کړې وه خو چه څه وخت دلاره لوی مونټ بیټن او کانګرس مشرانو په مینځ کښې زمونږ په سر سودا وشوه. سودا په دې وشوه چه لاره مونټ بیټن ورته وویل چه پنجاب او بنګال به زه درته تقسیم کړم خو تا سو ددې په بدل کښې صوبه سرحد پرېږدئ او ریفرنډم ومنئ. بیا یې په دریم جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم اعلان وکړ او دا یې هم وویل چه په سرحد کښې به د خلکو نه تپوس کیږي. نو تا سو خو دې پیرنګی ته دې ظلم او بې انصافۍ ته وګورئ چه پنجاب تقسیمیږي، بنګال تقسیمیږي هلته د خلکو نه تپوس نه کیږي بلکه د اسمبلۍ نه کیږي او دلته زمونږ په صوبه کښې د اسمبلۍ نه څوک تپوس نه کوي او د خلکو نه تپوس کیږي. حال دا دی چه زمونږ الیکشن خو خو په هندوستان او پاکستان خو میاشتې مخکښې شوی وُ. خلکو خو را یه ورکړی وه دوباره دا یې څه ضرورت وُ؟ که د کانګرس مشرانو زمونږ سره بې وفایي کړې نه وی او د تقسیم مسئله یې منلې نه وی نو په صوبه سرحد کښې به د هندوانو، سیکانو او مونږ ته دومره دومره سر او مال زیان نه وی رسېدلی او نه به سیکان او هندوان دومره تباه او برباد شوی وی.

د دغه وخت مسلم لیګیانو حکومت نیولی وو او جیلونو کښې یې اچولی وو د لنډۍ د خټونه نه دی» دوی خو د جیلخانو تیرولونه دی، د دوی هغه قید او جیلخانې خو نه قید وو او نه جیلخانې، د دوی دپاره ریسټورانټ وو، څه عجیبه لوبه وه. د شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به کورته تلل، دورځی به بازارونو کښې گرځیدل، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به ډېرې مجلسونه کول ددی وجه داوه چه گورنر زمونږ دوزارت سره تعاون نه کولو او زمونږ مخالف وو.

دوی چه بیا دجیل نه راووتل او دېلی ته راغلل زه هم په دېلی کښې وم، هلته مادوی ولیدل او ثمین جانخان ته می وویل چه یه: هلکه دا پاکستان چه جوړوی، نو لږ خو فکر وکړئ. دی کښې به دلیښتون څه حال وی، اکثریت خو د پنجاب دی نو اقتدار به هم د پنجاب وی، نو ده راته وویل چه اوس یې جوړوو او که بیا پکښې زمونږ خفیر نه وو نو بیا به یې وران کړو. افسوس دی چه ثمین جانخان اوس نشته گکنی ما به تری تپوس کړی وی چه راشه وگوره چه اوس پاکستان کښې د پښتنو څه حال دی..

د تقسیم اعلان:

څه وخت چه مونږ بیتن دمی په ۳۰ دېلی ته واپس راغی نو د جون په ۳ یې د دهندوستان د تقسیم په باب د برتانوی حکومت له خوا د منظور شوی منصوبې اعلان وکړو، د دې منصوبې په اعلان کیدو سره د هندوستان د متحد پاتی کیدو قول امید و نه ختم شول، برتانوی حکومت د تقسیم د مسئلې په دومره زړه منلو کښې د هندوستان نه زیات د خپلو مفادو خیال ساتلی وو، ولی چه یو داسی ریاست چه اقتدار یې د مسلم لیگ په لاس کښې وی د برتانوی اثر په حلقه کښې زیات پاتی کیدی شی.

د ورکنگ کمیټی اجلاس:

بیا په دغه تاریخ په دی نوی حال باندی د غور کولو د پاره د کانګرس د ورکنگ کمیټی غونډه وشوه، سردار پټیل او راج گوپال اچاریه خوله پخوانه د تقسیم طرفدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کیبینټ مشن مخالف وو، مګر په غونډه کښې چه کاندهي جي هم د تقسیم طرفداري وکړه، زه نو موږ ټول حیران پاتې شو. بله مسئله په سرحد کښې د ریفرنډم مسئله وه دا مسئله هم دلارډ مونټ بیټن په منصوبه کښې راغلې وه په دغه خبره هم ډېر بحث مباحثه وشو او د دلایل پیش شول، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه دلته هم په ورکنګ کمیټي ډېر زور وواچولو او اخر ورکنګ کمیټي دا خبره هم ومنله او د ملک د تقسیم او صوبه سرحد کښې د ریفرنډم خبره د واړه ومنلې شوې.

زه حیران شوم چه دوی دا ټولې فیصلې کړې وې نو دا ما سره یې بیا جرګې او مشنګونه ولې کوول.

په دې وخت کښې ما ورکنګ کمیټي ته یو اپیل وړاندې کړو او دا مې ورته اووئیل چه مونږ همیشه د کانګرس ملګرتیا کړې ده او لاس موږ کړې دی او س که کانګرس مونږ یوازې پرېږدي او له مونږ سره امداد ونه کړي نو په صوبه سرحد به ددې ډېر خراب اثر پرېوځي که کانګرس خدایي خدمتګار د شرمخانو خولې ته همداسې پرېږدي نو دا به د صوبه سرحد سره غفلت وي، د کاندهي جي په زړه باندې د دې اپیل زیات اثر وشو او ویې ویل چه زه به د مونټ بیټن سره په دې مسئله خبرې وکړم.

په سبا له زه او کاندهي جي وایسرای لارډ مونټ بیټن ته ورغلو هغه سره مو خبرې وکړې هغه په دې کښې د جناح صاحب شرکت هم ضروري وګڼلو، څه وخت چه جناح صاحب کاندهي جي او زه یو ځای شو، نو جناح صاحب وویل چه دې زما مسلمان ورور دې زه ده سره ځان له خبر کوم، نو ما کاندهي جي ته وویل چه د ده داسې خوښه ده، نو که ستا اجازه وي، نو زه به ورسره ځان له خبر وکړم، هغه ما ته وویل ډېر ښه. جناح صاحب ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل چه تا سوته د

شو. اصل کښې ما

لیک تر منځه تولی فیص

ما ولوستو نوزه دد

چه دا خبری خو فیصل

هغه څنګه دکاندهی ج

چه که ددی فیصلی نه و

په دې باره ک

„د پاره د کانګرس ورکن

„سرحد د مستقبل په

„عجیبو مشکلاتو کښې غو

„کړی وه او دلیک یې مخ

„لیک د سخت مخالفت په موجودلی لښې هم په دې سوبه سبې دوی د کانګرس حکومت

„په جوړولو کښې کامیاب شوي وو او دا حکومت یې اس هم برسر اقتدار او د تقسیم په

„وجه دوی او کانګرس دواړو ته یو تکلیف ورکوونکی حالت پیدا شوی او، په اصل کښې

„د تقسیم مطلب دا وچه دوی او د دوی پارټی یعنی خدایی خدمتګار د مسلم لیګ رحم

„وکرم ته پریښودل شی.“

„مونږ پوهېدو چه په عبد الغفار خان به د دې فیصلی څنګه اثر شوی وی، دا سی

„ښکاریده چه دغه وخت دوی خپل هوش او حواس بالکل بایللی ؤ، خو د قیقی د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خولې نه نه، یو لفظ هم راونه وتو، بیا دوي ورکنګ کمیټي ته اپیل وکړو او ورته یې وریاده کړه
چه دوی تل، د کانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس که کانګرس دوی یوازې پرېږدي نو په
صوبه سرحد، به ددې پر خراب اثر پرېوځي، ددوی دښمنان به په دوی پورې خاندي
او ددوی دوستان به وایي چه ترڅو کانګرس ته د صوبه سرحد ضرورت و نو د خدایي
خدمتګارو حمایت یې کاوه خو کله چه یې د مسلم لیګ سره د مصالحت خواهش پیدا شو
نو بیا یې د صوبه سرحد او ددوی دلیډر انو سره مشوره قدري هم ونه کړه او د تقسیم
مخالفتت یې پرېښود. خان عبدالغفار خان خوځلی د اخبره بیا بیا وکړه چه که چېرې
کانګرس خدایي خدمتګار د شر مښانو خولو ته وغوړځول نو دا به د صوبه سرحد سره
غداري وي..»

«موږ نن د ورکنګ کمیټي د دغه غونډې نه پس واپس خپلې صوبې ته راغلو، حکومت ته
مو وئیل چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی نو په داسې حالا توکښې دلته د ریفرنډم ضرورت
نشته. و اولې چه ددې په ذریعه به دلته په خلکو کښې یوه د دښمنۍ او تربګنۍ فضا پیدا شي.
چونکه والیا ایسرای د اخبره ونه منله، ددې وجې نه موږ بیا د صوبې جرګه راوبلله او دا حالات
موتول د دهغه جرګې په وړاندې کېښودل، د صوبې جرګې فیصله وکړه چه که سرکار دلته خامخا
ریفرنډم کم کووي نو بیا په کاردي چه پښتنو له پوره حق خود ارادیت ورکړي او د هندوستان
او د پاکستان نه علاوه د پښتنو په خپلې ازادې صوبې پښتونستان باندې هم ووټ واخلي.
خو خو چه کله پیرنګیانو ددې مطالبې د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبې
د ریفرنډم کم کمیټي شامله نه کړه، نو بیا جرګې دا فیصله وکړه چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی
ددې وجې نه د دلته ریفرنډم ته هیڅ ضرورت یاتی نه شو. او که حکومت خامخا ریفرنډم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی نومونږ به په هغې کښې حصه نه اخلو.

دکانګرس اومونټ بیټن سازش:

اصله خبره داوه چه دالویه واقعه چه څنګه وشوه هم دغسې کېدونکې وه،، ولې چه ددې دپاره دپخوانه تیاری شوی وې. هغه وخت چه مونټ بیټن دتقسیم دا اعلان نه مخکښې دسرحد په دوره راغلی و په سرحد کښې دفعه (۱۴۴-۱۴۴) لګېدلی وه او په جلسو سوو پابندی وه. دصوبه سرحد ګورنر سر اولف کیرو چه زمونږ سخت مخالف ؤ او دمسلم لیګ لولوی حامی ؤ هغه په لارد مونټ بیټن داثر اچولو دپاره دسرحدی قبایلو نه په ډېر زیات شمېر کرکښې د دپولیټیکل ایجنټ تولو خپلو ملکانو په ذریعه خلک راجمع کړل، لارد مونټ بیټن ته ئې یوه لویه تماشه جوړه کړه، اود تللو په وخت کښې ئې لارد مونټ بیټن ته داوویل: چه دې پښتنو له داسې سزا ورکول په کاردی چه ددوی بچې ئې یادولری. ولې چه په هندوستان کښې لس کروړه مسلمانان وو هغوی زمونږ مخالفت ونه کړو اودوی زمونږ مخالفت که کښې د دکانګرس سره ملګری شول. لارد مونټ بیټن داتولی خبری په زړه کښې واچولې او دیلی ته روان شو. هلته خو پټیل دهندوستان تقسیم غوښتو. اوده داغوښتل چه پښتنو ته سزاورکړی اودمسلم لیګ په حواله ئې کړی، ددی دواړو اتفاق په دی وشو چه کانګرس غوښتل چه بنګال اوپنجاب دې تقسیم شی اولارد مونټ بیټن غوښتل چه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نولارد مونټ بیټن دوی ته داوویل چه زه ستاسو داخبرو نه منم، او پنجاب اوبنګال به درته تقسیم کړم خو ددې په بدله کښې تاسې زما دا ومنئ چه په صوبه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو کانګرس په صوبه سرحد کښې ریفرنډم وشلولو او مونټ بیټن ورته پنجاب او بنګال تقسیم کړل اوددوی دواړو سودا زمونږ په سر وونه شوه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي یي، خدمتگار و خومره خواري وکړه چه هندو او مسلمان سره نزدي شي او زه که په کور کښې ګرځېدم، که په صوبه سرحد کښې وم، که په هندوستان کښې ما ددې دپاره ډېر کوشش کړي دی چه هندو او مسلمان ترمنځه مینه محبت، اتحاد او اتفاق پیدا کړم او نفرت او دښمنۍ تري لیري کړم. دا کار تر ډېره حده پورې وشو مګر د تقسیم نه پس تاسې وګورئ چه اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړي وو هغه په سیند لاهو کړي شو. په پاکستان کښې په هندوانو او سکهانو څه تېر شول او په هندوستان کښې په مسلمانانو څه تېر تېر شول؟ دا سې نفرت او دومره نفاق پیدا شو چه د اصلاح امید یې هم له منځه لاړ او ډېر ډېر ګړندي لاښې تري را پیدا شوې.

د کانګرس بې وفایي:

کانګرس خود پېرنګیانو سره د شپېتو کالو راسې د ازادۍ اخیستلو دپاره په جدوجهد لګیاؤ خو انګریزانو ورته پوره ازادي څه چه نیمګړي ازادي هم نه ورکوله، مګر کله چه پېښتانه ورسره په دغه جنګ کښې ملګري شول او پښتنو په قصه خوانۍ، تګړ، اتمانزو کوهاټ، هاتي خیلو او میروس کښې قربانۍ ورکړې او دغه شان زمونږ د قبایلي علاقې غیر قبرلي پښتنو دې پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښې غزا کانۍ وکړې. د انګریزانو تو پونو او تانکونو ته یې خپلې سینې ډال کړې او د دوی مخې ته لکه غرو د رېدل نو دا د انګریزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کښېښوده. مونږ خود کانګرس سره په د دې وعده د ازادۍ په جنګ کښې ملګري شوي و چه وطن به په ګډه ازاد وو او د ډېرې د غلامۍ نه به خانونه خلاصوو، مګر چه وخت راغی نو بیا مونږ سره د شوو وعدو صحیح تصور خیال ونه ساتلی شو، زمونږ نه زمونږ د مستقبل په هکله هیڅ پوښتنه ونه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د پاکستان او هندوستان دیوځای کېدو ریفرنډم را باندې په زور راوتپلی شوا او د زمونږ په سر دغه لویه سوداوشوه. قربانۍ مونږ وکړې، وینې زمونږ توې شوې، مالونه، جایداد زمونږ تباه شول او کتې یې نورو ته ورسېدې. د کانګرس مشرانو خو به په ټولو معاملو کښې زما نه تپوس کولو، زما د سلا مشورې نه بغیر به یې هیڅ نه کول. مګر په دې لویه اهمه مسئله کښې زما سره مشوره خه چه خبر هم نه کړې شوم. زما خپګان په دې خبره دی چه د کانګرس ورکنګ کمیټی هم زمونږ سره امداد او همدردی ښکاره نه کړه. دوی مونږ له پښتو، لاسونو وتړلو او مسلم لیګ ته یې حوالې کړو. مونږ خو د مسلم لیګ نه الیکشن ګټلی ؤ نو بیا بل الیکشن ته خه ضرورت ؤ. که چا زمونږ سره ښه نوی ریفرنډم کولی نو په کار و وچه زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتونستان په سوال یې کړی وی. دا ریفرنډم خو په پاکستان او هندوستان ؤ او مونږ د کانګرس د بې وفایۍ په وجه د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې ریفرنډم کښې شریک دل نه غوښتل او بایکاټ مو وسره کړو.

مونږ ته به پیرنګیانو ویل چه د کانګرس ملګرتیا پرېږدئ نو مونږ به چه هندوستان له خه وکړو دهغې نه زیات تاسو له درکړو. لیکن مونږ کانګرس پرې نه ښود خو دوی مونږ پرېښودو. د دې پرېږدو فیصلو خبره خو داده چه مونږ دوی سره خه وکړل او دوی را سره خه وکړل؟

د سردار پټیل او راجه ګوپال اچاریه نه خو زما کیله نشته. زما کیله د جواهرلال نهرو او د ګاندهي جي نه کېږي چه هغوی هم په دې معامله کښې ورسره اتفاق وکړو. د کانګرس لیډرانو ویل چه اوس داسې حالات را پیدا شوي چه بله لار نشته. نو زه وایم چه دا حالات چا را پیدا کړل؟ دا حالات خو دوی را پیدا کړل. که دوی هندوستان تقسیم کړی نه وای نو د هندوستان او هندو مسلمان د اړیکو تباهي او بربادي به نه وی شوی.

خه چه وشول هغه وشول او د مولانا ازاد خبره خه چه می ولیدل دا یو خوب ؤ. چه خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه واوایم چه دایو سازش ؤ ، دایوه بی وفایی وه ، او دایوه غداری وه چه د زمونږ سره وشپشوه .

ز زمونږ په ملک کښې ځینې کسان شته چه زمونږ د بد خواهانو په لمسه زمونږ خلاف ، د اسې پراپیګنډه کوي چه خدایي خدمتګارو څه وکړل ؟ او داهم وایي چه عدم تم تشدد څه وکړل ؟ او زمونږ د پرساده کان وروڼه د خود غرضو کسانو د دې خبرونه ، متاثره کیږي . نو زه دوي ته وایم چه د خدایي خدمتګارۍ دوه مقصده وو : یو یو د ملک ازادي او بل په پښتنو کښې د قامولۍ ، ورورولۍ ، مینې محبت اتفاق او اواجتماعي ژوند احساس پیدا کول .

تا تاسو خو وګورئ . دا احساس خو پیدا شو ، او ملک هم ازاد شو . او بیا دمې ته وګورئ ، چه دا هر څه د عدم تشدد په ذریعه وشو ، تشدد خو نه دی شوی . تاسو وګورئ ، خدایي خدمتګارۍ په خلکو کښې د مسلمان ، هندو او سکه په زړونو کښې دا د اساسي مینې محبت پیدا کړو او د اسې د ورورۍ جذبه یې راوینبه کړې وه چه تر اوسه پورې هغه هندوان او سکهان چه د صوبه سرحد نه په زور ایستل شوي دي ، او هند ته تللي دي ځان ته اوس هم خدایي خدمتګار وایي . هر کله چه زه د هندوستان ته تللی یم نو هغه مینه او محبت د هغو هندوانو او سکهانو په زړونو کښې محسوسوم . تاسو وګورئ چه څه وخت په هندوستان کښې د تقسیم په وخت کښې فسادات شروع شول . نو خدایي خدمتګارو دلته د خپلو هندوانو او سکهانو د حفاظت د پاره څومره تکلیفونه تېر کړي دي او کوم ځای کښې چه خدایي یې ، خدمتګارو نو هلته یې دوي بچ کړي او د دوي د مال او ځان حفاظت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب برخوردارم مشتاق الرحمن خپاره
مطالعه ده پاره ده او هیڅ بر چا
ته بغیر ده اجازت نه ښکاره - او یا ئے په اجازت
ور - او واپس ئے نکړه - نو خیانت یه او کړی
ځائے ته ولګوه - ده عالم دین **یادګیرنه** نه ملتوس او کړی

مورخه 28 جنوری 92ء غایت الرحمن عفی عنه

ما نه غوښتل چه زه خپله بیوګرافی ولیکم، ځکه چه زه د ویلو او لیکلو نه زیات د کار او عمل ملګری یم. مګر اجمل ختک، فضل الرحیم ساقی، عبدالله خدمتګار، بختانی، صدیق الله رښتین او فقیر محمد بایزی څو څو ځله راته وویل چه په دا یوه ضروری خبره ده او زه یی باید ولیکم. ځکه نو دهغو یادداشتونه مخه ر چه ما سره وو او د خپل یاد د ښت نه ما دا کتاب ولیکلو.

د دی کتاب د لیکلو په وخت، دهغه په تنظیمولو او چاپ نه د تیارولو په چارو کښی هم دې ذکر شوو کسانو ما سره زیات کومک وکړو. نو ځکه زه د دوی نه شکر ګزاریم او د قوم او وطن په خدمت کښی د ټه توفیق غواړم.

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوده خانانی تهانه سره محمد نازئ یوه قصبه ده ده الانزائی ده
جلیانیدلو ده شیخ یه نوم خان چه ده باچه خان مرحوم بڑداری یو
بنبنده وو. ده تر نګو وده باباجی صاحب مرید وو. ده دیونا
وو. ده شیخ خان یو ځوئ وو جعفر خان ئے نوم وو. ده جعفر
ده باغه تاسکه تره یه نمانځه کښې مصروف وو. قتل کړو. صرف یه
چه چه ځا پلی رسره یه جائیداد کښې شریک ده یه یو وخت
ده ریاست وو. جعفر خان بلته مفرور شو. مانه معلومه
ده چه جعفر خان بلته وفات شو. او که صلح ئے او کړه. او
محمد نازئ ته راغل. بل عمل متعلقه ۲۹۲

خان الو صاحب مرحوم مانه ده کا
او خلافت کمیټی ده اتحاد یو
کړیده. چه یه ویلور صوبه مدراس
جلسه وه مولانا محمد علی صاحب او حکیم
خان او گاندهی یه یو شیخ ناست وو
والا صاحب یه وئیل چه ځه هم یه شیخ
گرمی وه اوبه مه او شونتلے یه ګلاس
ځا چوره او یه پلتے شو گاندهی او وئیل چه
پلتے شو او یه راګرځه ده مولانا صاحب چوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

متعلقه ص ۶۹۱ تربیه ته پوهه اوکړه چه د جناح صاحب ما ما صداحب صاحب
په کوم پټلون کښې او کړه هغه په جماعت کښې او کړه هغه نه فهم نیم هغه
په ټوپی کښې تاته او کړه هغه په هغه غټ سګار کښې تا سو قرتر قرتر قرتو قرتو
واقعه شویده چه اسلامی نظام به
جوړاونا مذکوری
خانه د بخره کښې شک د چه قیوم ته چا اوروئل
زیاه خانه ۳ ته آبادی مدرسه وانه وه هسپتال
ما سافر خانه به وی لیکن قیوم او نه خلکه بلکه
موئنل چه یو خدائی خدمتگار چه به سرکه سوه
وی مدرسه آباد اوو بیا نو خو انجوره
وئی چه دلته جوړ شو خدائی خدمتگار
مدرسه دی چه قیوم روان کړیدی
باچه خان به چیل کښې وو هر کله چه رپا شو یوه روز
سرد دریاب دلیدل اراده ته اوکړه تشه چه شاه زیلکه وده
د آواز نه تربیه راتلل چه خما سیده کتره قیوم دخاور دور دور
دکه کړه ۵۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا عبید الله سندهي حضرت شیخ الهند
شاگرد وو. د فیرنګیان برخلاف دا
دی چه بیر محنت او تکلیف بر دا
کړیو. افغانستان او ترک
او روس ته تګ کړیو. بیا
روس کښې مقیم وو. د آزادۍ
بیا هندوستان ته راغلی وو.
هیلې شی چه بیر ضعیف وو. ا
دلته وفات شو. رحمه الله

عبد القیوم خان
پ آخر کښې صرف ډیلی بیرل خان پاتې شو
(دهغه کتاب سیاسي یادونې)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library